Geylânî Külliyâtı

SEYYİD ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (K.S.) KÜLLİYÂTI
EHL-İ BEYT- İ KİRÂM PINARLARI

GEYLÂNÎ TEFSİRİ
(II. CİLT)

KUTB-I RABBÂNÎ SEYYİD ŞERÎF ŞEYH
ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ
EL-HASENÎ EL-HÜSEYNÎ (470-561/1077-1166)

CEYLANİ
İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ
İSTANBUL

Geylânî Külliyâtı

SEYYİD ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ (K.S.) KÜLLİYÂTI

EHL-İ BEYT- İ KİRÂM PINARLARI

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

(II. CİLT)

KUTB-I RABBÂNÎ SEYYİD ŞERÎF ŞEYH

ABDÜLKÂDİR GEYLÂNÎ

EL-HASENÎ EL-HÜSEYNÎ (470-561/1077-1166)

ARAPÇA ORİJİNAL TEFSİRİN TAHKÎKİ

SEYYİD ŞERİF DR. MUHAMMED FÂDIL CEYLÂNÎ

CEYLANİ İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ

İSTANBUL

CEYLÂNÎ
İLİM ARAŞTIRMA VE YAYIN MERKEZİ - İSTANBUL
TEL: 00902125117340
00905334866661
www.algeylani.com
www.algeylani.net
E-MAİL: algeylani@msn.com

Koordinasyon
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

Dizgi
HALİL İBRÂHİM AÇA

BİRİNCİ BASKI
İSTANBUL 2012

ISBN
978-605-60519-0-6 (tk.)
978-605-60519-2-0 (2.c)

İKİNCİ CİLDİ TERCÜME EDENLER

EN'ÂM SÛRESİ
PROF. DR. AHMET YILMAZ

A'RÂF SÛRESİ
PROF. DR. AHMET YILMAZ

ENFÂL SÛRESİ
PROF. DR. AHMET YILMAZ

TEVBE SÛRESİ
DOÇ. DR. MUSTAFA ÇAKMAKLIOĞLU

YÛNUS SÛRESİ
DOÇ. DR. MUSTAFA ÇAKMAKLIOĞLU

HÛD SÛRESİ
DOÇ. DR. OSMAN NÛRİ KÜÇÜK

YÛSUF SÛRESİ
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

RA'D SÛRESİ
YRD. DOÇ. DR. İBRÂHİM IŞITAN

İBRÂHİM SÛRESİ
PROF. DR. DİLÂVER GÜRER

تفسير الجيلاني

GEYLÂNÎ TEFSİRİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Kevn ü fesâd âleminde ortaya çıkan taayyün, gölge ve hüviyetlerin tılsımlarından ibâret olan adem kandilinden parıldayan varlık ışığının şuaları ile aydınlananlar için şu husus gizli değildir: Yokluktan, varlığın kemâlâtının çıkışındaki sır, varlığın parlaklığı ve berraklığıdır. Öyle ki karşısında kendisinden yansıyanın görüneceği parlak bir ayna olmasaydı ve yine karşısında yokluktan başka bir şey olmasaydı, varlık bilinemezdi. Bu sebepledir ki, onun kemâli sadece kendisinden yansıyabilir. Tabiat hapishanesinde tutuklu olanlar bu varlığı da göremez, var olanı da göremez. Sadece varlık denizinde muhabbettten meydana gelen tecelli dalgalarının yokluk serabında yansıyan akislerini görebilir. O dalgaların başlangıcını anlayamaz. Bunun için de Hak yolundan sapar ve doğru yolu şaşırır. Allah'ın ışıklandırmadığı kimsenin ışığı olamaz. Allah'ın nuru ile mükâşefe ve müşâhede eden kimseler, onun cemâlinin seyrinde gark olanlar, var olan her şeyde ondan başkasını göremez. Bu sûret aleminde ortaya çıkan her mahluk onun zatî sıfatlarının tecelliyatından, celal ve cemal sıfatlarının mükemmel şekilde zuhur etmesindendir. İlahî kitaplarda ve peygamberlerin sözlerinde yer alan emir ve yasaklardaki sır ise, Allah'ın adaletini gerçekleştirmek ve Allah'a yakınlaşmaktır. Bu ise Allah'ın en mükemmel ve en doğru yoludur.

Bunun içindir ki, Allah, varlıkta birliğin künhüne vâkıf olan ve sadece onun nuru ile yollarını belirleyen seçkin kullarına, şükür makamına yerleşmeleri için kendisine hamd etmeye devam etmelerini ilham etmiştir.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾

Bu makam, Allah'ı tanıyan arifler için en yüce makamdır. Çünkü şükür, taayyünat perdelerinin kaldırılması nispetinde gerçekleşebilir ki, bu da Allah'ta fâni olmaksızın hasıl olmaz. Ârif, her ne zaman onda olursa şükür makamına ulaşır ve lisân-ı hâl ve kâl ile Allah'ın nimetlerinin şükrünü eda etmeye başlar. İşte bundan dolayıdır ki, Allâhü Teâlâ kullarına öğretmek amacıyla, sûreye besmeleyle başladıktan sonra şöyle buyurmaktadır:

SÛRENİN TEFSİRİ

Bütün varlıklardan zâtî yönüyle müstağnî olan بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla başlarım.** O, sırf cömertlik ve iyilik olmak üzere, varlık nûrunu bütün mevcûdat üzerine yaymakla çok merhametlidir, الرَّحْمَانِ: **Rahmân'dır.** Yine o, nîmet ve ihsânının karşılığında şükür ve hamd etme gücünü kullarına vermekle, onlara karşı, sonsuz rahmet sâhibidir الرَّحْمَانِ: **Rahîm'dir.**

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ: **Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a yapılır.** Yani, Allah'ın tevhidini idrak eden bütün mahlukatın dillerinden sadır olan ve Allah'ın zatını büyük görme ve büyük bilme esasına dayanan itaat ve inkıyadı gösteren hamd ve sena, Tanrılıkta tek ve Rablıkta bir olan Allah'ın hakkıdır. Tapılmaya, kulluk edilmeye müstahak olan Allah hamd edilmeye nasıl müstahak olmaz? Halbuki o, isim ve sıfatlarının yüceliğini ve bu yüceliğin şualarının akislerini kabul edebilecek aşağı âlemde bulunan ademî varlıkları da o ızhar etmiştir. Karanlıkları yâni taayyünât perdelerini ve ışığı yâni onun üzerine yayılan varlık gölgesini de, o yaratmıştır. ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ: **Sonra, Rablerini inkar edenler sapıyorlar (1).** Hakiki varlığın nuru parladığı, zat güneşinin ışıklarının parıltıları âlemi kapladığı halde, kendi bâtıl hüviyetleri ile, ezelden ebede ufuklarda yayılmış olan Hakk'ın gerçek varlığını perdeleyen kimseler, inat ve cehâlet ile Hak yoldan ayrılıp sapıyorlar.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلاً وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَفِي الأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلاَّ كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾

Siz ey sapıklık çölünde yolunu kaybetmiş olanlar! Gerçeklerden nasıl kaçabilirsiniz ve onun varlığını kendi batıl varlıklarınızla nasıl gizleyebilirsiniz?

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ: **O sizi çamurdan yaratandır.** Yani neredeyse yokluk mesâbesinde olan cansız bir nesneden sizin varlığınızı takdir edendir. Size ثُمَّ قَضَى أَجَلاً: **Sonra bir ecel takdir edendir.** Sizin için dünya hayatınız ile ilgili olarak bir müddet belirleyen odur. وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ: **Bir de onun katında mukadder ecel vardır.** Yani Allah katında, sizin öbür dünyadaki yokluğunuz ile ilgili olarak takdir edilmiş bir müddet daha belirlenmiştir. ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ: **Sonra da şüphe mi ediyorsunuz? (2)** Siz hala nasıl şüphe ediyorsunuz? Asıl geldiğiniz yeri ve dünyâ hayâtınızı öğrendiğiniz halde, hâlâ öbür dünyadaki hayatınızdan nasıl şüphe edersiniz?

Halbuki وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الأَرْضِ **O, göklerdeki ve yerdeki Allah'tır.** O, göklerdeki ve yeryüzündeki bir ve tek Allah'tır, her şeye gücü yetendir, her şeyde tecelli edendir. يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ: **O gizlediklerini bilir, açığa vurduklarınızı da bilir, elde ettiklerinizi de bilir (3).** O Allah, ilm-i huzûrîsi sayesinde gizlediklerinizi ve gizlemediklerinizi bilir, hayır ve şer olarak, iyi veya kötü olarak ilk yaratılışınız olan dünya hayatında elde ettiklerinizin hepsini bilir.

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلاَّ كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ: **Onlara Rablerinden bir ayet iner inmez hemen yüz çevirirler (4).** Onların kafirliklerinin ve Hakk'ın gerçekliğinin alametlerinden biri de şudur: Onlara Allah'ın tevhidine delalet eden büyük bir ayeti, yüce peygamberlerden herhangi birinin lisanıyla indiği zaman, kafirlikleri ve cahillikleri sebebiyle hemen ondan yüz çevirmeleridir.

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ
فِي الْاَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَاَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا
وَجَعَلْنَا الْاَنْهَارَ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَنْشَأْنَا
مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَر۪ينَ ﴿٦﴾

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ: **Hak kendilerine geldiği zaman onlar yalanlamışlardır.** Doğruluk yolundan saparak kafirliğin son sınırına yönelmelerinin bir neticesi olarak; onlar doğru olan Kur'an, Allah katında en yüce mertebeyi haiz olan, dini en sağlam ve yolu en dürüst olan Peygamber'in lisanıyla kendilerine geldiği zaman onu yalanlamışlardır, onunla alay etmişlerdir. فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون: **Onlara, alay ettikleri şeylerin haberleri gelecektir (5).** Onlara alay ettiklerinin haberleri dünyada ve ahirette gösterilecektir. Boyunlarına rüsvalık, aşağılanma, hor görülme ve dışlanma yaftası vurulma azabıyla dünyada, sonsuz azaba dûçâr olmaları sebebiyle de ahirette onların haberleri ortaya çıkacaktır.

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ: **Bizim, onlardan önce nice kavimleri helak ettiğimizi görmediler mi?** Onlardan önceki zamanlarda yaşamış olan Âd ve Semûd gibi nice kavimlere indirilen azaplar hususunda şüphe mi ediyorlar? Onların helak edildiklerini görmüyorlar mı? مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ: **Yeryüzünde size nasip etmediklerimizi onlara vermiştik, gökyüzünün onların üzerine yağmur yağdırmasını sağlamıştık, ırmakları ayaklarının altından akıtmıştık.** Halbuki biz onları yeryüzünde büyük işler yapmaya muktedir kıldık ki, o imkanları size vermedik. Onlara uzun süre hükümranlık yapma, zenginlik içinde yaşama ve her şeye sahip olma imkanları tanıdık. Üzerlerine bol bol yağmurlar yağdırdık. Ayaklarının altında her zaman yeni yeni ırmaklar akıttık. Kısaca, onlara uzun zaman nimetler içinde yaşama fırsatı verdik. فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ: **Sonunda, onları günahları**

﴿٦﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِى قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِاَيْدِيهِمْ لَقَالَ
الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَقَالُوا لَوْلَا اُنْزِلَ
عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِىَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾

---

sebebiyle helak ettik ve onlardan sonra başka milletler yarattık (6). Bu şekilde refah içinde yaşamakta iken onları peygamberleri ve onların getirmiş oldukları dini yalanlamaları, yeryüzünde fesat ve kargaşa çıkararak insanlar arasında bozgunculuk yapmaları gibi günahları sebebiyle tamamen yok ettik. Yerlerine de başka insanlar, kavimler ve milletler halk ettik. Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onların yalanlamalarına ve kötülemelerine aldırış etme. Sana ve kitabına inanmalarını da bekleme. Çünkü onlar sapıklıklarının zirvesindedirler. وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُبِينٌ: **Sana, kağıda yazılmış bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle dokunsaydılar, yine de o kafirler, "bu apaçık sihirden başka bir şey değil" derlerdi.** Eğer biz lütuf ve keremimizle sana kağıda yazılmış bir kitap indirmiş olsaydık ve onlar da iner inmez o kitaba dokunsalardı, yine de inanmayan kafirler niyetleri kötü olduğu için, özlerindeki cehâletten dolayı, "bu açıkça bir sihirden başka bir şey değildir" derlerdi. Çünkü onlara göre kağıt gökten ancak sihirle iner. وَقَالُوا لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الأَمْرُ ثُمَّ لاَ يُنظَرُونَ: **"Ona bir melek indirilseydi ya!" diyorlar. Eğer bir melek indirirsek iş biter ve hiç bekletilmezler (8).** Onlar sana karşı aşırı derecede düşman oldukları ve kin besledikleri için şöyle derler. Eğer o bir peygamber olsaydı, ona bir melek iner, onun peygamberliğini tasdik eder ve biz de ona inanırdık, diyorlar. Onlara bizim yerimize cevap ver ve de ki: Eski ümmetlere yaptığımız gibi bir melek indirirsek işiniz çabucak biter, helak olmanız çabucak gerçekleşiverir. Çünkü melek indikten sonra size bir daha fırsat verilmez, eski ümmetler gibi helak olursunuz. İnkar etmeniz için, yalanlamanız için bir an bile vakit bulamazsınız.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا
يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ
بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ قُلْ
سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ: **O peygamberi bir melek yapmış olsaydık yine de bir insana çevirirdik ve onları düştükleri şüpheye yine düşürürdük (9).** Yani onlara bir melek peygamber gönderseydik, yine de bir insan suretinde gönderirdik. Zira bir insanın meleği kendi suretinde görmesi, heybeti sebebiyle mümkün değildir. Bu sebeple Cebrail, Rasulullah (a.s.)'a Dihye-i Kelbî denilen kişinin suretinden başka bir surette gelmemiştir. Meleklerin cinsiyetleri olmadığı için onlardan istifade de mümkün değildir. Bunun için, biz melekleri insan suretinde indirdik. Sonunda, melek indirilmesini isteyen insanlar düştükleri şüpheye yine düşerlerdi. Çünkü bir insana peygamberlik görevi verilmesini layık görmeyeceklerdi ve inanmayacaklardı.

وَلَقَدْ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ: **Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiştir.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onların seninle alay etmelerinden dolayı üzülme, canını sıkma ve sabret. Çünkü senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş ve onlar yalanlanmalarına ve alay edilmelerine sabır etmişlerdir. فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ: **Alay ettikleri şey alay edenleri her taraftan sarıvermiştir (10).** Onların alay ettikleri şey o alaycıların dört bir yanını kuşatıvermiş ve helak olup, yok olup gitmişlerdir. Onlar helak oluş hikayelerini inkar etseler de gerçek budur.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ: **De ki: Yeryüzünde gezip dolaşınız, sonra da bakınız, yalanlayanların sonu nasıl olmuş? (11)** Onlara de ki: Firavunların, Kisraların, Kaysarların ve diğerlerinin memleketlerinde ibret gözüyle bakarak dolaşınız da, bakınız bakalım, büyüklük taslayarak ve inat ederek peygamberleri yalanlayanların akıbetleri nasıl olmuş? Onların ne resimleri kalmış, ne izleri kalmış, ne de gölgeleri kalmıştır. Gûya onlar güç ve kuvvet sahibi idiler.

قُلْ لِمَنْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلْ لِلّٰهِ كَتَبَ
عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ
فِيهِ اَلَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ لِلَّهِ: **De ki: Göklerde ve yerde olanlar kimindir? De ki: Allah'ındır.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlara sorumluluklarını bildirmek için de ki: Göklerde ve yerde zuhur eden şeyler kimindir? Onları kim idare eder, sahibi kimdir, kim var etmiştir, kim ızhar etmiştir, kim yok edecektir? Sonra da bu soruların cevaplarını vermekte âciz kaldıkları zaman, verecek cevap bulamadıkları zaman, cevabını yine kendin ver, ey peygamberlerin en mükemmeli ve şöyle de: Tecellî, zuhur ve tasarrufta bir tek olan Allah'ındır. Zîrâ o, كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ: **Merhameti kendine yazmıştır.** Hiçbir şey yok iken var olan o, umûmî merhameti kendine yazan, rahmet etmeyi kendisine vâcip kılan Allah'tır. Yani Rahman isminin tecellisini zâtî sıfatlarının yansıması olan kainatının her tarafına yansıtan odur. لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ رَيْبَ فِيهِ: **Hiç şüphe olmayan kıyamet gününde sizi bir araya toplayacaktır.** Ey akisler ve gölgeler! And olsun ki, Allah, Rahim ismi gereği olarak, gerçekleşmesinde şüphe olmayan kıyamet gününde sizleri bir araya toplayacaktır. Kıyamet günü öyle büyük bir toplanma günüdür ki, öteki ve başkası kimlikleri kesinlikle yok olacaktır. Basiret sahibi olup var oluş ve var edilişin sırlarını düşünenler nezdinde bu toplanma ve huzura çıkarma günü hakkında hiçbir şüphe yoktur. الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ: **Kendilerini zarara uğratanlar iman etmezler (12)** Sadece etraflarındaki gölgelere, çirkin ve geçici sûretlere bakanlar kendilerine zarar verirler. Çünkü etraflarında gördükleri o nesneler kendi başlarına bir karar üzere duramadıkları gibi, tat ve lezzetleri de kalıcı değildir. Onlar tevhide dönmedikleri için, tecrit ve tefrit merkezine erişemedikleri için iman etmezler. İşte onlar mahrumiyet çöllerinde kaybolmuş olan, dünya karanlığında kalmış bulunan zalimlerdir.

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِۜ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُۜ قُلْ اِنّ۪ي اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٤﴾

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ: **Gece ve gündüzün içinde olanlar onundur.** Onlar Allah'ın yarattığı her şeyi bir araya toplayacağını nasıl inkar ediyorlar? Halbuki gecelerin gizlediği her şey yani batın ve gayb mertebesi, gündüzlerin gösterip açığa çıkardığı her şey yani zahir ve şehadet mertebesi Allah'a aittir. وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **O hakkıyla işiten ve bilendir (13).** O duyduğu her şeyi en iyi duyandır, bildiği her şeyi en iyi bilendir. Gizli ya da aşikar hiçbir şey onun bilgisi dışında kalamaz.

قُلْ أَغَيْرَ اللّٰهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ: **De ki: Gökleri ve yeri yoktan var eden Allah'tan başkasını velî edinir miyim?** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Allah'ın tevhidini inkar ederek ona şerik koşup bir de seni kandırmak isteyenlere şöyle söyle: Ben tek, bir ve samed olup asla şeriki ve ortağı olmayan Allah'tan başkasını ben hiç velî edinir miyim? Ondan başkasını velî ve vekil edinip de müşrik mi olacağım? Halbuki o gökleri ve yeri yoktan var etmiş, adem kilerinden ortaya çıkarmıştır. وَهُوَ يُطْعِمُ وَلاَ يُطْعَمُ: **O rızık verilen değil, rızık verendir.** Yani ihtiyacı olanları rızıklandıran odur. Yemekten ve içmekten münezzeh olduğu için kendisine rızık verilmez. Allah bu özelliğine dikkat çekmiştir. Zira, yeme içme, bu dünyadaki esbabın en kuvvetlisidir, yaratılmış olmanın en güçlü belirtisidir. Geri kalanları teferruattır. قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ: **De ki: Teslim olanların ilki olmakla emrolundum.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Bütün insanlara, ben Rabbim tarafından, Allah'a teslim olup ona itaat edenlerin, ona bağlananların ve tevhid-i zatîyi ortaya koyanların ilki olmak ev ona dâvet etmekle emrolundum. وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **Asla müşriklerden olma, (denildi) (14).** Yine, ben Allâh'ın şu sözüyle ....

قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ يُصْرَفْ
عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُۜ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ
اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَۜ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اِلَّا هُوَۜ وَاِنْ
يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٧﴾

---

kesinkes nehyedildim: Hak dışındaki gölgelere varlık nispet etmek sûretiyle şirke düşenlerden olmayasın sakın!

İşte sana emredilen bunca şeyden sonra, قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ: **De ki: Eğer Rabbime karşı gelirsem o büyük günün azabından korkarım (15).** Sana tâbi olanlara, uyanmaları için şöyle de: Böylesi bir mükâşefe ve müşâhede makâmına ulaştıktan sonra, şâyet Rabbime isyan edecek olursam, yâni tevhîd sınırlarının dışına çıkacak olursam, her nefsin yaptıkları ile cezalandırılacağı o büyük toplanma gününün azâbından korkarım.

مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ: **O gün azap kendisinden uzak tutulanlar kendisine merhamet edilenlerdir.** Yani o gün kendisine azap edilmeyenlere Allah merhamet etmiştir ve onlar müşahede ve mükaşefe makamlarını gerçekleştirmişlerdir. وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ: **İşte bu açık bir kurtuluştur (16).** Allah'a kavuşanlar ve onun yardımına mazhar olanlar için apaçık bir kurtuluştur.

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللّهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ هُوَ: **Eğer Allah sana bir zarar verirse, onu Allah'ın kendisinden başka kaldıracak kimse yoktur.** Ey peygamberlerin en hayırlısı! Sen Allah'a yaklaşmayı gerçekleştirdikten ve tevhit makamına yerleştikten sonra, Allah sana bir zarar dokundurursa, sana bir bela ve eziyet musallat ederse, Allah'tan başka seni o beladan kurtarabilecek kimse yoktur. Çünkü Allah'tan başkası yoktur. وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Sana bir iyilik dokundurursa, şüphesiz ki, onun her şeye gücü yeter (17).** Sana bir iyilik dokunursa o da yine Allah'tandır. Çünkü o, hayır veya şer olsun, iyilik ve kötülük olsun, her şeye gücü yetendir. Onun gücü her şeyi içine alır. O irâde ettiği her şeyi yapmaya nasıl kadir olmasın ki?

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِۜ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١٨﴾ قُلْ اَيُّ شَيْءٍ
اَكْبَرُ شَهَادَةًۜ قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ وَاُوحِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ
لِاُنْذِرَكُمْ بِه۪ وَمَنْ بَلَغَۜ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰىۜ ...

Zirâ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ: **O, kullarının üstünde ezici güç sahibidir.** O en güçlüdür, kulları hakkında istediği gibi tasarrufta bulunur. وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ: **O hikmet sahibidir ve her şeyden haberdardır (18).** Kullarının işlerini en iyi ve en güzel biçimde yürütür, kendi iradesi ve seçimi ile onların ihtiyaçlarından haberdardır, onlara gerekli olanları verir, onlara zarar verecek olan şeylere mani olur.

Eğer onlar seninle mücadeleye girerler ve senden peygamberliğine ve Allah'ın elçisi olduğuna dair şahit getirmeni isterlerse, onları susturmak ve ikna etmek için, قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلْ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ: **Şahitlik bakımından hangisi daha büyüktür? Allah benimle sizin aranızda şahittir, de.** Hangi şeyin şahitliği daha büyüktür? diye sor. Sonra da cevap olarak, de ki: Azamet ve kibriya ile müteazziz ve müteayyin olan Allah aramızda şahittir. Çünkü وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ: **Kendisiyle uyarmam için bu Kur'ân bana vahyolundu.** Bu Kur'ân, kendisinden önce Allah tarafından indirilen kitapları içinde toplamıştır. Ey bu kitap indirilirken mevcut olan insanlar! Bu Kur'an, sizi kendisi ile uyarmam ve müjdelemem için bana vahyedilmiştir. وَمَنْ بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ آلِهَةً أُخْرَى: **Kendilerine tebliğ edilenlere, Allah'tan başka tanrılar olduğuna siz mi şahitlik ediyorsunuz, (de).** Sen Hakk'ın tevhîd-i zâtîsi gereği bütün varlıklara peygamber olarak gönderilmen hasebiyle, ister siyahî olsunlar, ister kırmızı, kendilerine Kur'ân'ın vahiy ve hükümleri ulaşanlara şöyle söyle: Ey dalâlet denizinde gark olmuş olanlar! Apaçık deliller ile tek ve müstakil olan Allah'tan başka bir tanrı olmadığı vahyedildiği halde, onun varlığına ve mülküne ortak başka tanrılar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz?

قُلْ لَٓا اَشْهَدُۚ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّن۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَۢ ﴿١٩﴾
اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَٓاءَهُمْۢ اَلَّذ۪ينَ
خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾

قُلْ لاَ أَشْهَدُ: **Ben şahitlik etmiyorum, de.** Sizin haksız olarak yaptığınız yalan şahitliğe ben katılmıyorum. قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ: **O tek bir Tanrı'dır ve ben sizin şirk koştuğunuz şeylerden uzağım, de (19).** Sizin dediklerinizin aksine, o tek bir Tanrı'dır. Tanrı'lığında tek başınadır, Rab'lığında tek başınadır. Kendisinden başka bir varlık yoktur ki ona ortaklık edebilsin. Hatta ondan başka bir mevcut bile yoktur. Ondan başka bir tanrı da yoktur. Ben sizin tanrı diye göstererek şirke saplandığınız gölgelerden ve herhangi bir fayda ve zararı bulunmayan putlardan da uzağım, onlarla bir alakam yok.

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ: **Kendilerine kitap verdiklerimiz onu kendi çocuklarını bildikleri gibi bilirler.** Kendilerine kitap verdiğimiz Yahudiler ve Hıristiyanlar efendimiz Muhammed'i (s.a.v.), kendi kitaplarında zikredilen vasıf ve sıfatlarıyla birlikte, hiçbir şek ve şaibe olmaksızın, kendi çocuklarını bildikleri gibi bilirler. الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لاَيُؤْمِنُونَ:**Kendilerini zarara uğratanlar iman etmezler. (20)** Şirk ve tahrifle meşgul olanlar, inat ederek ve büyüklük taslayarak o peygambere, onun peygamberliğine ve getirdiği mesaja inanmazlar.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ: **Allah'a yalan uydurandan yahut onun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim vardır?** Yalan yere Allah'a iftira atarak, inatla onun kitabını tahrif edenlerden yahut onun peygamberine vahyettiği, kendi yolunu ve tevhidini açıklayan ayetlerini mesnetsiz ve delilsiz olarak, büyüklük taslamak suretiyle yalanlayanlardan, Allah katında azap çekmeye daha müstahak olan kim vardır? Bütün bu yaptıklarına rağmen onlar Allah katından kazanç umuyorlar, kurtulmayı arzu ediyorlar.إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ: **Zalimler asla kurtuluşa eremezler.(21)** Aklın ve naklin gerektirdiği ...

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا اَيْنَ شُرَكَٓاؤُكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

şeylerin dışına çıkanlar, Allah'ın tevhidini yaygınlaştırmak, vahdet-i zatına layık hükümlerini bildirmek, şirkin tamamen yok edilip ortadan kaldırılması için insanlara gönderdiği, bizzat kendisinin teyit ettiği kimselere uymayanlar asla felaha eremezler, kurtuluşu elde edemezler.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا أَيْنَ شُرَكَاؤُكُمُ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ: **Onların hepsini bir araya topladığımız gün o şirk koşanlara, "hani o iddia ettiğiniz ortaklar nerede?" diyeceğiz.(22)** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlara hatırlat: Biz onların hepsini bir araya topladığımız zaman, bize şirk koşanları aşağılamak ve küçültmek için herkesin önünde, "hani o şirk koştuğunuz ortaklarınız nerede? Tapılmaya ve îman edilmeye müstahak olduklarını iddia ettiğiniz ilahlarınız nerede? Size şefaat edeceklerine ve sizi azaptan kurtaracaklarına inandığınız ilahlarınız nerede? çağırın onları da sizi kurtarsınlar!" diyeceğiz.

ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلاَّ أَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ: **Sonra onların mazeretleri, "Rabbimiz Allah hakkı için, biz müşriklerden değil idik" demekten başka bir şey olmaz.(23)** Onlar duyacaklarını duyduktan sonra, kurtulabilmek için yemin ederek ve özür dileyerek, "ey Allah'ım! Sana yemin ederiz ki, biz gerçekte ne sana şirk koştuk, ne de senden başkasına ibaret ettik" demekten başka bir hile bulamazlar.

اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَى أَنفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ: **Bak, kendi aleyhlerine nasıl yalan söylediler? Uydurdukları şeyler onları bırakıp nasıl da kayboldu? (24)** Ey insan! Bak ve gör ki: Onlar doğruluk ve hakikat makamında kendileri hakkında nasıl yalan söylüyorlar? Yine bak ve gör ki: Allah katında kendilerine şefaatçi olacaklarına ve kendilerini azaptan kurtaracaklarına inandıkları ortakları onlara hiçbir yardımda bulunamadı.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَۚ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفٖي
اٰذَانِهِمْ وَقْراًۜ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫كَ
يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ ﴿٢٥﴾
وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُۚ وَاِنْ يُهْلِكُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ: **Onların arasında seni dinleyenler de vardır ve biz anlamalarını önlemek için onların kalpleri üzerine perdeler koyduk.** O bahâne uyduran müşrikler arasında, Kur'an okuduğun zaman seni dinleyenler de vardı. Kur'an'ı anlamıyorlardı ve onunla alay ediyorlardı. Nasıl anlayabilirlerdi ki? Biz onların kalplerinin üzerine örtüler örtmüştük. وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا: **Kulaklarına da ağırlık verdik.** Kur'an'ı dinlemelerine engel olduk. وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لاَ يُؤْمِنُوا بِهَا: **Onlar delillerin hepsini görseler yine de inanmazlar.** Hakk'ın tevhidine delalet eden bütün ayetleri, bütün delilleri görmüş olsalar bile, inatlarından ve kibirlerinden dolayı yine de inanmazlar. حَتَّى إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ: **Hatta o inkar edenler sana gelirler, seninle tartışırlar ve "bu bizden öncekilerin masallarından başka bir şey değil" derler (25).** O kafirler sana geldikleri zaman iyice ileri giderek, Allah'ın ayetleri hakkında ve yakışıksız şekilde seninle tartışırlar. Hakîkati gizlemek ve batılı yaymak maksadıyla, "(Muhammed Efendimizin) getirdiği bu kelam bizden öncekilerin zayıf insanları kandırmak için uydurdukları şeylerden başkası değildir" derler.

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ: **Onlar hem başkalarını alıkoyuyorlar, hem de kendileri kaçıyorlar.** Onlar bu şekilde saldırarak hem inanmış Müslümanların peygambere tabi olmalarına ve ona iman etmelerine engel olmak istiyorlar, hem de inat ve kibirle kendilerini o peygambere tabi olmaktan uzaklaştırıyorlar. وَإِنْ يُهْلِكُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ: **Halbuki onlar kendilerinden başkasını helak etmiyorlar da farkında değiller.(26)** Onlar bu sapıtmalarla ve hilelerle kendilerinden başkasını

وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ
رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ
مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾

helak olmaya götürmüyorlar. Onların çarpıtma ve saptırmalarının zararları kendilerinden başkasına ulaşmıyor. Çünkü onlar Allah'ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini bir örtü ile kapattığı kimselerdir ve onlar için dünyada ve ahirette büyük bir azap vardır.

وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: **Onlar ateşin karşısında durdurulduklar zaman, keşke biz dünyaya geri gönderilsek de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve müminlerden olsak deyişlerini bir görsen.(27)** Ey göz sahibi! Onların cehennem ateşinin başında durduruldukları zaman, cezalarını çekmek üzere ateşin içine atılmaları gerçekleşeceği zaman çok feci, çok kötü bir hale şahit olursun. Onlar korku ve dehşet içinde "keşke eski halimize geri döndürülsek, Rabbimizin ayetleri bize tekrar indirilmiş olsa ve biz onları yalanlamasak ve o ayetleri bize getiren peygambere inananlardan olsak" derler.

بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ: **Onların daha önce gizledikleri, şimdi gözlerinin önüne serildi.** Peygamberlerin ve kitapların hak olduğunu inat ederek ve büyüklenerek dünyada iken gizlemişlerdi. Başları sıkıntıya girince, isteyerek değil de mecbur kaldıkları için eğer dünyaya geri gönderilseler kesinlikle iman edeceklerini söylerler. وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ: **Eğer geni gönderilmiş olsalar yine yasaklandıkları şeylere geri dönerler.** Yemin olsun ki onlar ahirette korkunç durumlara düştükten sonra geri gönderilmeleri Allah tarafından kabul edilmiş olsa, tıynetlerinin kirli oluşundan dolayı inatla ve kibirle, kendilerine yasak edilen şeylere geri dönerler. وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ: **Onlar yalancıdırlar. (28)** Netice itibariyle onlar bu temennilerinde kesinlikle yalan söylemektedirler. Çünkü onlar soy olarak, yaratılışları itibariyle yalancıdırlar ve bu kötü huy onlardan asla ayrılmaz.

وَقَالُوا اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ
تَرٰى اِذْ وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى
وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾ قَدْ خَسِرَ
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ ....

Nasıl yalancı ve inatçı olarak yaratılmış olmazlar? Çünkü وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ: **Onlar, "hayat bu dünyadaki hayatımızdır, biz bir daha diriltilecek değiliz" dediler.(29)** Peygamberler onları Allah'a ve ahiret gününe iman etmeye davet ettiği zaman, kalplerindeki pislikten dolayı, "bu dünyada yaşamakta olduğumuz hayattan başka bir hayat yoktur, bu aşağılıkların iddia ettiği gibi tekrar diriltilecek değiliz" demişlerdir.

وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُوا عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا: **Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman bir görsen! Allah, "bu gerçek değil mi?" dediğinde hemen, "Rabbimize and olsun ki gerçektir" diyecekler.** Ey göz sahibi! Onlar Rablerinin huzurunda durdurulup da yaptıklarından hesaba çekilmek üzere saf saf dizildikleri zaman, onların ne kadar şaşkın, ne kadar kendinden geçmiş bir halde, ne kadar sıkıntılı ve üzüntülü olacaklarını bir görsen! Büyüklük ve kudretlilik makamının üstünden onlara, "ey yalancı ve yalanlayıcı ahmaklar! Bunlar gerçek değil mi? Hakikat değil mi?" diyecek. Her şey gözlerinin önüne serilince üzüntü içerisinde kıvranarak özür dileyecekler ve yemin ederek "evet haktır, gerçektir, inandık ve iman ettik" diyecekler. O zaman Allah onlara, "artık iman etmenizin size bir faydası yoktur; قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ: **Şimdi inkar ettiğiniz azabı tadınız" der.(30)** Denenme ve imtihan yeri olan dünya hayatınızda yalanlamış olduğunuz azabı tadınız öyleyse, diyecektir.

Daha sonra Allah onları ikaz etmek ve uyarmak için şöyle buyurmuştur: قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّهِ: **Allah'ın huzuruna çıkarılacaklarına inanmayanlar zarar etmişlerdir.** Bu hususa işaret eden ayetler inmiş olmasına, Resüllerin, Nebilerin ve Allah'ın veli kullarının

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا
فِيهَاۙ وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْۜ اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾
وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌۜ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذ۪ينَ
يَتَّقُونَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

irşatlarına rağmen Allah ile karşılaşmayı, onun huzuruna çıkarılmayı inkar edenler zarardadırlar. حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَاحَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ: **Nihayet onlara kıyamet vakti ansızın gelince, günahlarını sırtlarına yüklenmiş bir halde, "dünyada işlediğimiz kötülüklerden dolayı bize yazıklar olsun" derler.** "Dünyada iman etmediğimiz ve yalanladığımız için bize yazıklar olsun" diyeceklerdir ve onlar o esnada günahlarının ve suçlarının veballerini sırtlarına yüklenmiş bir haldedirler. Ziyan içindedirler, elleri boş kalmıştır, her şeyden ve Allah'ın vech-i kerîmine bakmaktan da mahrum bir haldedirler. أَلاَ سَاءَ مَا يَزِرُونَ: **İşlemiş oldukları günahlar ne kötüdür!(31)** Dikkat ediniz, sırtlarına yüklendikleri suçlar ne kötü suçlardır. O günahları dünyada işlemişlerdi, şimdi ahirette Allah ile yüz yüze gelmekten mahrum oluyorlar.

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ: **Dünya hayatı bir oyun ve bir eğlenceden başka bir şey değildir.** Onların kendisinden başka bir hayat olmadığına inandıkları bu dünyâ hayâtı onları eğlendirmiş, oyalamış ve ebedi hayattan mahrum bırakmıştır. وَلَلدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ: **Ahiret hayatı, takvâ sâhipleri için daha hayırlıdır.** Ahiret hayatı, o hayatın cennetleri ve manevi lezzetleri, Allah'ın bu suret aleminde haram kıldığı ve yasakladığı şeylerden uzak duranlar için daha iyi ve daha hayırlıdır. أَفَلاَ تَعْقِلُونَ: **Düşünmüyor musunuz?(32)** Ey akıl sahipleri! İki hayat arasındaki farkları hala düşünmüyor musunuz? Aralarındaki farkları ayıramıyor musunuz? Hangi lezzetin sizin için daha hayırlı olduğunu bilmiyor musunuz?

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذ۪ى يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ
وَلٰكِنَّ الظَّالِم۪ينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ
مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَاُو۫ذُوا حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا
وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ نَبَإِ۬ى الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٣٤﴾

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ: **Onların söylediklerinin seni üzdüğünü biliyoruz.** O inatçıların ve kibirlilerin senin hakkında söyledikleri sihirbaz, yalancı, deli, şair gibi sözlerin seni üzdüğünü, sana eza verdiğini biliyoruz. Onların sözlerine aldırış etme. فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ: **Onlar gerçekte seni yalanlamıyorlar.** وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّهِ يَجْحَدُونَ: **Fakat o zalimler Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlar.(33)** Allah'ın belirlediği sınırların dışına çıkan ve onun hükümlerinin gereklerini yapmaktan kaçınan o zalimler, Allah katından, yolunu şaşıran kullarını doğru yola sevk etmek için indirilmiş olan ayetlerini bile bile ve ısrarla inkar ediyorlar. Netice olarak, ey peygamberlerin en mükemmeli! İntikam alıcı ve en güçlü olan Allah'ın gazabı onları sarıncaya kadar cefalarına sabret.

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِن قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا: **And olsun ki, senden önceki peygamberler de yalanlandılar ve kendilerine yardımımız gelinceye kadar** yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine **sabrettiler.** Aynen senin yalanlandığın gibi senden önceki peygamberler de yalanlandılar. Onlar kendilerine vaat ettiğimiz yardımımız gelinceye kadar, yapılan eziyetlere tahammül ettiler ve biz kendilerine yardım ettik. Onların düşmanlarından intikamımızı aldık ve galip gelen o peygamberler oldular. Netice itibariyle, Allah'ın onlara şimdilik zaman tanıdığından, sana yardım edeceğinden ve desteğinden emin ol, aslâ ümidini kesme. Çünkü وَلاَ مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّهِ: **Allah'ın sözlerini kimse değiştiremez.** Allah'ın peygamberlerine yardım edeceğine dair daha önce bildirilmiş olan sözlerini değiştirebilecek kimse yoktur. وَلَقدْ جَاءَكَ مِن نَّبَإِ الْمُرْسَلِينَ:**Gönderilmiş olan peygamberlerin haberlerinden bazıları sana gelmiştir. (34)** Senden önce gönderilmiş olan peygamberlerin ...

وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا
فِي الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ
لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾ اِنَّمَا
يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾

---

haberlerinden bir kısmı, sana gelmiş olduğu halde sen nasıl üzülürsün ve ümitsizliğe düşersin? Bunlar senin tereddütlerini gidermiyor mu? وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ: **Eğer onların yüz çevirmeleri senin zoruna gidiyorsa, istersen yeryüzünde bir tünel ya da gök yüzüne bir merdiven bul da onlara bir mucize göster.** Eğer onların sana iman etmeyip bağlanmamaları sana zor geliyorsa, onların sana iman etmelerini sağlamadaki hırsını göstermek için dünya üzerinde bir tünel bul, ya da gök yüzüne bir merdiven temin et, ne istersen onu yap! Yahut, Allah indinden sana, yapacakların bildirilinceye kadar sabret. Senin tebliğ etmekten başka yapacağın bir şey yok. وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ: **Allah isteseydi onları hidayette bir araya getirirdi, sakın cahillerden olma.(35)** Bütün işler Allah'ın elinde ve iradesindedir. Dilediğini hidayete erdirir, dilediğine yolunu şaşırtır. "Onları doğru yola getireceğim, imana getireceğim" diye hırs yapma. Gücünün yetmediği şeyleri yapmaya çalışma. Çünkü sen istediklerini hidayete getiremezsin. Bu husus Allah'ın peygamberini tedip etmesidir. Bu gibi ayetler Kur'an'da çoktur.

Ey peygamber! Sen onların iman etmelerini nasıl ister, hidayete gelmelerini umarsın. Halbuki davetçi için kural şudur: إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ:**Dinleyenler uyar.** Yani sana uymaları için önce seni dinlemeleri gerekir. Çağrı gönül rızası ile olur. Kulak verdiklerinde kalpleri de orada dinlediklerini anlamaya hazır olmalıdır. Kendileri gerçek hayatı istemelidirler. Ama onlar istemektedirler. Hatta onlar sureten yaşıyor gözükseler de gerçekte ölülerdir. وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ: **Allah o ölüleri tekrar diriltecek ve sonra ona döndürüleceklerdir.(36)**

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ
يُنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا مِنْ دَٓابَّةٍ
فِي الْاَرْضِ وَلَا طَٓائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّٓا اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْۜ مَا
فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ....

Mahşer gününde Allah onları gerçek bir hayatla diriltecek ve böylece onlar dünya hayatında ellerinden kaçırdıklarını görecekler. O dirilme, amel ve imtihan dünyasında kaçırılanları seyretmek, onlara tahassür ve pişmanlıktan başka bir fayda sağlamayacaktır. Sonra yine sadece Allah'a döndürülecekler, dünyada iken Allah'ın ayetlerini ve peygamberlerini yalanladıkları, onlarla alay ettikleri ve onları kovdukları için cezalandırılmak üzere huzur-ı ilahiye sürüleceklerdir.

وَقَالُوا لَوْلاَ نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ: **Dediler ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil mi idi?** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlar aşırı düşmanlık ettikleri ve sana karşı kin besledikleri için, birbirleri ile konuşurken, "eğer Muhammed bir peygamber ise o bizim önereceğimiz bir mucizeyi gösterseydi veya bizim hepimizin kendisine iman etmemizi sağlasaydı ya da bizim hepimizin kökünü kurutsaydı ya! Halbuki o bütün bunları Rabbinin yapabileceğini iddia ediyor" dediler.

قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنَزِّلَ آيَةً وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ: **De ki: Allah bir mucize indirmeye kadirdir fakat onların çoğu bilmezler.(37)** Onlara de ki: "Azamet ve yücelik ridasıyla müteazziz olan Allah sizin önereceğiniz mucizeyi, kendisi ne zaman irade ederse o zaman indirmeye tam ve kesin olarak kadirdir." Fakat onların çoğu bilmiyorlar ki Allah her istediğini yapar. Eğer onların istedikleri mucizeyi indirecek olsa, eski ümmetlere yaptığı gibi, akabinde onların üzerine bir bela da indirecektir.

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلاَ طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ: **Yerde hareket eden hiçbir canlı, kanatlarıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki sizin gibi bir topluluk oluşturmasınlar. Biz kitapta hiçbir şeyi gözden kaçırmadık.** Allah murad ettiği ve takdir ettiği her şeyi yerine getiremez olur mu? Yeryüzünde veya gök yüzünde hareket eden her canlıyı ilgilendiren bütün durumlar, rızıkları ve ecelleri ile …...

ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ
وَبُكْمٌ فِى الظُّلُمَاتِۜ مَنْ يَشَاِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُۜ وَمَنْ يَشَأْ يَجْعَلْهُ
عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ
اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَۚ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾

birlikte Levh-i Mahfûz'umuzda ve Kitâb-ı Mübîn'imizde tafsilatıyla beraber muhafaza edilmektedir. Öyle ki onların durumları ve ihtiyaçlarıyla ilgili hiçbir detay kaçmamıştır. ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ: **Sonra onlar Rablerinin huzurunda toplanacaklardır.(38)** Korunduktan ve rızıklandırıldıktan sonra onların her biri gölgenin gölge sahibine döndüğü gibi Rablerine döndürüleceklerdir.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ: **Ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış sağır ve dilsizlerdir.** Bizim kemal-i kudretimize işaret eden ayetlerimizi yalanlayanlar, bâtıl hüviyetlerinden, âtıl cismâniyetlerinden neş'et eden karanlıklarda yâni perdeler içinde kalıp Hak kelamını peygamberlerin dilinden duyamayan sağırlar ve onları anlamalarına rağmen dilleri tutuk olduğu için konuşamayan dilsizlerdir. مَنْ يَشَأِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُ وَمَنْ يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: **Allah kimi dilerse sapıklıkta bırakır, kimi de dilerse doğru yola ulaştırır.(39)** Allah müzil ve muzıl sıfatlarının gereği olarak istediklerini dalalet ve sapıklık içinde bırakır, asla onlara hidayet etmez, irşatta bulunmaz. Hidayete ermelerini istediklerini de sırat-ı müstakimde götürür ki, o yol onları kendi tevhidine ulaştırır. Çünkü herkes Allah katından ne için yaratılmışsa o şey ona kolaydır.

قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Allah'ın azabına uğrasanız ya da kıyamet kopsa Allah'tan başkasına mı yalvaracaksınız? Eğer sadık iseniz** bana haber veriniz, **de.(40)** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Nasihat ederek onları uyarmak için de ki: Ceza gününde Allah'ın azabına müstahak görülseniz veya Allah'ın huzuruna toplanacağınız gün olan kıyamet günü gelmiş olsa siz o perişan halinizde sizi azaptan kurtarabilecek olan Allah'tan ...

بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ شَٓاءَ وَتَنْسَوْنَ
مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَٓا
اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا ....

başkasına mı yalvaracaksınız yoksa korkarak bizzat Allah'a yönelecek ve ona mı sığınacaksınız? Bana açıkça haber veriniz. Eğer söylediklerinizde ve anlattıklarınızda sadık iseniz bana dosdoğru haber veriniz.

بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ: **Tabii ki ona yalvaracaksınız ve o da korkularınızı giderecek.** Çünkü o anda ondan başka sığınılacak bir sığınak yoktur. O sizin korktuğunuz zararları ve belaları sizden uzaklaştırır. إِنْ شَاءَ وَتَنسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ: **Eğer o isterse ve siz de o anda koştuğunuz şirkleri unutursanız.(41)** Eğer Allah'ın iradesi sizi affetme şeklinde tecelli ederse, siz kendisine şerik ve ortak olarak yücelttiğiniz boş gölgeleri ve faydasız putları unutursunuz. Yine onlara de ki: Mâdem ki, yaptıklarınızın ne manaya geldiğini duydunuz ve akıbetinizin ne olduğunu öğrendiniz, o halde bütün işlerinizde Allah'a koşun, ona sığının. Bütün bunlara rağmen, onlar tıynetleri pis olduğu için senin sözlerini ve nasihatlerini kesinlikle kabul etmezler.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ: **Senden önceki ümmetlere de peygamberler gönderdik.** Bilmelisin ki, biz senden önceki ümmetlere de lütuf ve keremimiz olarak peygamberler gönderdik. Onları açık delillerle ve muazzam mucizelerle destekledik, onları da yalanladılar. فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ: **Belki yalvarırlar diye onları sıkıntılarla, açlıklar-la cezalandırdık.(42)** Onların bize yalvarmalarını bekleyerek, bize yönelmelerini umarak açlık ve hastalıklarla onları cezalandırdık. Fakat ne bize yalvardılar, ne de sığındılar.

فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا: **Hiç olmazsa başlarına felaketimiz geldiği zaman yalvarmış olsalardı.** Onların bu yalvarmayışları sıkıntıdan ve felaketten etkilenmemeleri sebebiyle değildir. Bilakis, onlardan ...

وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿٤٣﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰى
اِذَا فَرِحُوا بِمَا اُوتُوا اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾
فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٥﴾

---

etkilenir ve rahatsız olurlar. وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Fakat onların kalpleri katılaştı ve şeytan da yapmakta olduklarını kendilerine güzel gösterdi.(43)** Şeytan, Allah'ın ayetlerini nazar-ı dikkate almamalarını, peygamberlerini yalanlayarak dininden yüz çevirmelerini kendilerine güzel gösterdi ve sevdirdi.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ: **Kendilerine yapılan hatırlatmaları unutunca, biz de onlara her şeyin kapılarını açtık.** Kendilerine musallat ettiğimiz açlık, hastalık gibi sıkıntıları unutup da ibret almaz olunca onların içine düştükleri sıkıntıları kaldırdık ve onlar için her türlü güzel ve faydalı şeylerin kapılarını açarak onları sınava tabi tuttuk. حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا: **Kendilerine verilenlerle sevindikleri zaman,** yani kendilerine bahşedilen güzelliklerle sevinip şımarınca, gururlanınca ve kendilerine bu nimeti vereni kesinlikle unuttukları sırada أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً: **Ansızın onları yakalayıverdik.** Birden bire onların başına türlü türlü belalar getirdik. فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ: **Birden bire onlar çaresiz kalıverdiler.(44)** Şaşırdılar, üzüldüler, ümitsizlik ve mahrumiyet içinde kalıverdiler.

فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا: **Böylece zalimlik eden kavmin arkası kesildi.** Onların kökü öyle bir kurumuş oldu ki, akalarından gelecek, onların devamı olacak kimse kalmadı. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Alemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun.(45)** Onları helak ettiği ve köklerini kuruttuğu için, onlardan geriye yeryüzünde hiçbir kimse bırakmadığı için Allah'a hamdolsun.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى
قُلُوبِكُمْ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ
الْاٰيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ
اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾
وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ....

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ: **Bana söyleyiniz, Allah sizin duymanızı ve görmenizi engellerse, kalplerinizi de mühürlerse;** ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlara de ki: Söyleyin bakalım bana, Allah sizi sağır ve kör ederse, kalplerinizi de gaflet örtüsü ise kapatırsa ve siz hiçbir şekilde hissetmez, bilmez ve anlamaz olursanız, مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ: **Onları size iade edecek Allah'tan başka bir tanrı var mıdır?** Tek, bir, kadir ve muktedir olan Allah'tan başka hangi ilah sizden alınan o hisleri size iade edebilir? انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ: **Bak, biz ayetleri nasıl açıklıyoruz, onlar yine de yüz çeviriyorlar.(46)** Ey bakan kişi! Biz ayetleri onlar için bir kere akıllarıyla anlamaları, bir kere nasihat olarak, bazen de ibret almaları için nasıl tekrar tekrar açıklıyoruz? Sonra da, kalplerindeki düşmanlık ve karakterlerindeki pislik sebebiyle onların bütün bunları nasıl göz ardı ettiklerine bir bak ve gör.

قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلاَ الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ: **Onlara, "Allah'ın azabı ansızın ya da göz göre göre gelirse, zalimler toplumundan başkası helak olur mu? Bana söyleyin" de.(47)** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Allah'ın azabı size ansızın ya da ön alametleri ile gelirse, zalimler güruhundan başkası helak olur mu? Bana söyleyiniz, de onlara. Yani, Allah bu gibi ani veya ön alametlerini göstermek suretiyle verdiği daha önceki azaplarında, hep kendi gönderdiği peygamberlerinin diliyle bildirdiği emirlerinin ve nehiylerinin dışına çıkanları cezalandırmıştır.

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلاَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ: **Biz peygamberleri müjdeciler ve uyarıcılar olmaktan başka bir şey için göndermiyoruz.** Biz o

فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾
وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ
﴿٤٩﴾ قُلْ لَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ
وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ اِنِّي مَلَكٌ ....

zalimleri nasıl helak etmeyelim, onlara nasıl azap etmeyelim? Zira biz peygamberleri, bize iman edenleri, bizim emirlerimize sarılanları ve yasaklarımızdan kaçınanları müjdelesinler diye gönderdik. Bize iman etmeyenleri, bizim emirlerimizi tutmayan ve yasaklarımızdan kaçınmayanları da korkutsunlar, uyarsınlar diye gönderdik. فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ: **Kim iman eder ve kendini düzeltirse onlar için bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.(48)** Peygamberlerin dilinden kendilerine yapılan davete icabet edip, eski inançlarını silmek suretiyle iman ederek ve tövbe ederek kendilerini ıslah edenlerin, bize geldikleri zaman korkuları olmayacaktır, başlarına bir kötülük gelir diye de üzülmeyeceklerdir.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ: **Ayetlerimizi yalanlayanlara ise yapmış oldukları bozgunculuktan dolayı azap dokunacaktır.(49)** Peygamberlerimize gönderilen ayetleri yalanlayıp onun gerektirdiği amelleri yapmayanları ise, yapmış oldukları bozgunculukları, emirlerimizin ve yasaklarımızın dışına çıkmaları sebebiyle, azap yönden saracak, kuşatacaktır.

قُلْ لاَ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَائِنُ اللّهِ: **Ben size, "Allah'ın hazineleri yanımdadır" demiyorum.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlara hikmetli sözler söyle ki: Onların kalplerini yumuşatsın. Allah'ın irade ettiği ve takdir ettiği her şeyin yanımda olduğunu söylemiyorum. وَلاَ أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلاَ أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ: **Gaybı da bilmiyorum, size bir melek olduğumu da söylemiyorum, de.** Gaybı bildiğimi de iddia etmiyorum. Çünkü Allah hazinelerini ve gaybı gizlemiştir, yarattıklarından hiçbiri onların detaylarına vakıf olamaz. Ben bir melek olduğumu da iddia ......

إِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُۜ
اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾ وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ اَنْ يُحْشَرُوا اِلٰى
رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِه۪ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾
وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۜ

---

etmiyorum. Ben de sizin cinsinizden bir insanım. إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَ مَا يُوحَى إِلَيَّ: **Ben sadece bana vahyolunanlara uyarım.** Yani ben size bildirmem ve haber vermem için Allah katından bana vahyolunan şeylerden başka bir şeye inanmam, başka bir şeyi kabul etmem. Hidayet ve dalalet Allah'ın elindedir. Dilediğini doğru yola erdirir, dilediğine de yolunu şaşırtır. Onlar insan oğlunun Allah'ın vahyine ve ilhamına layık olmasını inkar etseler bile hakikat budur. قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الأَعْمَى وَالْبَصِيرُ: **De ki: Görmeyen ile gören bir olur mu?** Allah'ın yarattığı harika ve eşsiz güzellikteki şeyleri inceleme hususunda gözleri gören insanlarla görmeyen insanlar bir olur mu? أَ: Bunda herhangi bir şüpheniz **mi var ki,** فَلاَ تَتَفَكَّرُونَ: **Düşünmüyorsunuz!(50)** Batıl ve geçici olan şeylerle apaçık gerçeğin birbirinden ayrılıp, hakikatin nazarınızda ortaya çıkması için teemmül etmiyorsunuz!

وَأَنذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ: **Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları onunla uyar.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sana vahyolunan Kur'an ile, Rablerinin huzurunda toplanmaktan korkanları ikaz et. لَيْسَ لَهُمْ مِن دُونِهِ وَلِيٌّ وَلاَ شَفِيعٌ: **Ondan başka ne bir velileri ne de yardım edecek kimseleri vardır.** Allah'tan başka bir velilerinin olmadığına ve Allah'ın azabından kurtarmak için onlara yardım edecek şefaatçileri olmadığına iman edenleri uyar. لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ: **Umulur ki korkarlar.(51)** Allah'tan korkup da onun razı olacağı amelleri en güzel şekilde yapmaları için onları uyar.

وَلاَ تَطْرُدْ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ: **Sabah akşam Rablerine dua ederek onun rızasını isteyenleri kovma.**

مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾

Ey peygamberlerin en mükemmeli! Biz seni hakkın galip gelmesi ve hak din sahiplerinin güçlenmesi için gönderdikten sonra, Allah'ın vech-i kerimini görmekten başka arzuları olmayan ve sabahtan akşama ve akşamdan sabaha kadar Allah'a dua ederek ona yönelmeyi isteyenleri, felaha ermiş sayılanlardan olmadıkları için, nefislerine uyanlarla oturup sohbete meyletmen sebebiyle, huzurundan kovma. مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ: **Onların hesabından sana, senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur.** Onların imanlarından sana dönen bir fayda olmadığı gibi, senin imanından da onlara bir fayda yoktur. Sen de onlar da, yani herkes kendi yaptıklarının karşılığını görecektir, kendi yaptığından sorumludur. فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ: **Onları kovarsan zalimlerden olursun.(52)** Sapıklığa düşmüş müşriklerin hatırı için, onların gönlünü kazanmak için, sabahtan akşama ve akşamdan sabaha kadar Allah'ın vechini görmek için yalvaran inanmış insanları huzurundan kovarsan zalimlerden olursun. Aklın, dinin ve insanlığın gereklerinin dışına çıkmış olursun.

Anlatılır ki: Kureyşliler Ammâr'ı, Suheyb'i, Selmân'ı ve diğerlerini kastederek;

- "Ey Muhammed! Şu adileri yanından kovarsan biz de seninle oturur konuşuruz" dedikleri zaman, Peygamber (a.s.) onlara:

- "Ben mü'minleri kovamam" diye cevap verdi. Bu sefer onlar:

- "Eğer biz seninle bir mecliste oturacaksak onları ayağa kaldırmalısın" diyerek isteklerini tekrarladılar. Hz. Ömer söze girerek;

- "Öyle yap da ne olacaksa görelim" dedi ve Peygamber de kabul etti.

Bunun üzerine Kureyşliler bu anlaşmanın yazıya geçirilmesini istediler. Peygamber (a.s.) kağıt getirilmesini ve yazmak için de Hz. Ali'nin çağırılmasını istedi. Tam bu sırada şu ayet nazil oldu[1]:

---

[1] Bu kıssa *el-Fethu's-Semâvî*'de (II/606) geçmektedir.

وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُٓوا اَهٰٓؤُلَٓاءِ مَنَّ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَاۜ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشَّاكِر۪ينَ ﴿٥٣﴾ وَاِذَا
جَٓاءَكَ الَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ
رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَۙ اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُٓوءًا
بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِه۪ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥٤﴾

وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا أَهَؤُلاَءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ: **"Allah aramızdan bunlara mı lütufta bulundu?" demeleri için, işte böylece biz onların bir kısmını diğerleri ile imtihan ettik. Allah şükredenleri bilmez mi?(53)** Biz bazı insanları dünya işlerinde, maaş, makam ve mevki meselelerinde birbirleri ile imtihan ettiğimiz gibi dinleri ile ilgili işlerde de imtihan ettik. Onlar diğerlerini küçük ve hakir gördükleri için, zayıf ve fakir gördükleri için Allah'ın lütfuna layık bulmamışlar ve "Allah bula bula aramızdan bunlara mı ihsanda bulunuyor?" diye sormuşlardır. Allah bu ifadeyi, fakir olup, ondan gelen belalara sabreden ve nimetlerine şükreden kullarını hakir görenleri kınamak ve uyarmak için kullanmıştır. Ey Allah'ın nimetlerini inkar eden eşraf takımı! Kullarının kalplerinin içini bilen Allah sizin ve onların içindeki sabredenleri, şükredenleri en iyi şekilde bilmez mi?

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ: **Ayetlerimize inananlar sana geldikleri zaman, "size selam olsun, Allah merhamet etmeyi kendisine yazdı" de.** Ey peygamberlerini en mükemmeli! Bizim ayetlerimize inanarak, ona tutunarak sabah akşam bizim vechimizi görmeyi isteyenler, sana geldikleri zaman, onlardan önce sen, Allah'ın kendilerinden razı olduğu o insanlara de ki: "Selam olsun sizlere, ey Allah katında makbul olan insanlar! Artık size hiçbir korku yok, çünkü Allah kendi nefsine merhamet ve rahmet etmeyi farz kılmıştır."

أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Sizden biriniz bilmeyerek bir fenalık yapar ve sonra tövbe ederek kendini düzeltirse, Allah affedici ve merhamet edicidir. (54)** Yani sizden

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ اِنّ۪ى
نُهِيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُلْ لَٓا اَتَّبِعُ
اَهْوَٓاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ قُلْ اِنّ۪ى
عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ى وَكَذَّبْتُمْ بِه۪ مَا عِنْدِى مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِه۪

biriniz ısrarcı olmaksızın, Allah katında kendisine zararı dokunacak bir kötülük işlerse, o işin sonucunun vahametini öğrendikten sonra, Allah'a tövbe ederse ve cahillikle ifsat ettiği nefsini tekrar düzeltirse, biliniz ki, Allah Gafur'dur, Rahimdir. Samimiyetiniz sebebiyle tövbelerinizi kabul etmek suretiyle sizi affeder.

وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ: **Biz ayetlerimizi böylece detaylandırıyoruz ki mücrimlerin yolu ayırt edilsin.(55)** Biz ayetlerimizi bu şekilde açıklıyoruz ki, Hak yolu ortaya çıksın, mücrimlerin akıl yolundan sapmış, doğru yoldan ayrılmış oldukları iyice belli olsun.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ: **De ki: Sizin taptığınız Allah'tan başka şeylere tapmam bana yasak kılındı.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Allah'tan başka tanrılara tapan müşriklere de ki: Sizin taptıklarınıza tapmam, Hakk'ın tevhidine kesin olarak delalet eden delillerle ve Allah indinden bana verilen müşahede ve mükaşefe yollarıyla kesin ve kesin olarak Allah'tan başkasına yönelmem, meyletmem ve Allah'tan uzaklaşmam, sizin kendi boş ve batıl düşüncelerinizle ilah tesmiye ettiğiniz varlıklara tapmam, kulluk etmem kesinlikle yasaklandı. قُلْ لاَ أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ: **De ki: Sizin heva ve heveslerinize uymayacağım; yoksa sapıtmış olurum ve yolumu kaybederim.(56)** Onlara de ki: Ben sizin kendiliğinizden uydurduğunuz şeylere uymayacağım. Eğer uyarsam ve o putlara tapmış olursam sapıtmış olurum. Sapıttıktan sonra da bir daha doğru yolu asla bulamam ve sizin gibi olurum.

قُلْ إِنِّي عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ: **"Ben Rabbim ile ilgili olarak açık delillere dayanıyorum; siz ise onu yalanlıyor-**

....اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾
قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْدٖي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْنٖي
وَبَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظَّالِمٖينَ ﴿٥٨﴾ وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ
لَا يَعْلَمُهَٓا اِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ....

sunuz. Sizin acele ettiğiniz şey bende değil" de. Ben Rabbimi, onun tevhidini tanımak hususlarında açık delillere dayanmaktayım. Ancak siz onu kabul etmediniz ve ondan başkasını ona şirk koştunuz. Bu şirk koşmanız neticesinde de büyük bir azabı hak ettiniz. Üstelik o azabın hemen gelmesini isteyerek alay ettiniz. "Sizin acele gelmesini isteyerek alay ettiğiniz azap benim elimde değil" de onlara. إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلَّهِ: **Hüküm vermek ancak Allah'a aittir.** Azabı çabuklaştırmak hükmü sadece Allah'a aittir. يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ: **Hakikati o gerçekleştirir, o ayırt edenlerin en hayırlısıdır.(57)** Hakikatleri ortaya çıkarıp, batılları yok eden odur. O hak ile batılı ayırt edenlerin en iyisidir.

قُلْ لَوْ أَنَّ عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ: **Sizin acele ettiğiniz şey benim elimde olsaydı aramızda bir şey kalmazdı.** Yani sizin acele olarak gelmesini istediğiniz azabı vermek benim gücüm ve kudretim dahilinde olsaydı, siz hemen helak olurdunuz ve bu iş tamamen biterdi. Fakat bu güç ve kudret bende değildir. وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ: **Allah zalimleri en iyi bilendir.(58)** Kullarının her türlü ahvaline muttali olan Allah, onların içinden azap çekmeleri ve cezalandırmayı gerektirecek işleri yapanları en iyi bilendir.

وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ: **Gaybın anahtarları onun yanındadır; onları ondan başkası bilemez.** Sırların ve gizli şeylerin anahtarları Allah'ın iradesi ve gücü altındadır. Onların ne zaman bilinmeyenler aleminden bilinenler alemine gelip ortaya çıkacağını Allah'tan başka kimse bilemez. Çünkü o olmuş ve olacak her şeyi kapsar. Hiçbir şey onun bilgisi dışında kalamaz. Zihinler gaybı anlamakta zorlandığında o mertebeyi zihinlerin kavramalarına daha yakın bir konuma indirir. Bunu anlatmak için şöyle buyurmaktadır: وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ: **Karada ve**

وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَاتِ
الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾
وَهُوَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ
فِيهِ لِيُقْضٰى اَجَلٌ مُسَمًّى ....

denizde ne varsa bilir. Yani Allah ilm-i huzurîsi ile karada ve denizde olmuş olan ve olacak olan her şeyi bilir. Daha sonra Allah bu ifadeyi daha da açık hale getirmekte ve şöyle buyurmaktadır: وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إلاَّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ: **Bir yaprak düşmez ki, Allah'ın ilmi dahilinde olmasın; yeryüzü karanlıklarında bir tohum tanesi, kuru veya yaş hiçbir şey yoktur ki, kitâb-ı mübînde olmasın.(59)** Ağaç dallarından bir yaprak düşse, onun nasıl düştüğünü, nereden düştüğünü, nereye düşeceğini Allah bilir. Yeryüzü derinliklerine bir tohum tanesi düşse, o tanenin bilinen ve bilinmeyen her şeyini, yere düşmeden önceki haline gelinceye kadarki safahatını da bilir. Netice olarak, kainatta var olan ve olacak olan her türlü kuru veya yaş, her şey Allah'ın kitab-ı mübininde mevcuttur. O kitab-ı mübîn Allah'ın ilm-i huzurisidir. Allâh'ın bu ise onun zatıylae aynıdır. Allâh'ın zâtı da kendisine apaçıktır. Zira ondan başka bir şey yoktur.

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ: **O, geceleyin sizi ölü gibi uyutandır, gündüzleri yaptıklarınızı bilendir.** Onun bilgisi dahilinden olmuş ya da olacak herhangi bir şey nasıl kaçabilir ki? O geceleri, yani bilinmezlik ve gayb karanlığında sizi uyutandır ve yeteneklerinizi yok edendir. Halbuki o esnada olanları kendi ilm-i huzurîsi ile bilendir. Gündüzleri de neler yaptığınızı, hangi marifetleri ve gerçekleri kazandığınızı bilir. Yani zuhur ve şehâdet fezasında siz yaratılacak olursanız, sizi yaratmayı ve ortaya çıkarmayı gerekli kılan marifetler ve hakikatler vardır. ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَى أَجَلٌ مُسَمًّى: **Sonra sizi tekrar yaşatır ki, sizin için takdir edilen süre tamamlansın.** Sonra sizi ölü gibi uyuduğunuz gecelerin ardından tekrar diriltir ki, mukadder olan süre tamamlansın ve siz de eski donanımlarınıza tekrar kavuşursunuz.

ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ
فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ
تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّٓوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ
الْحَقِّ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾

ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ: **Sonra dönüşünüz yine onadır.** Takdir edilen sürenin sonunda dönüşünüz yine ona olacaktır, ondan başkasına değil; Tıpkı bir çocuğun annesine döndüğü gibi. ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ: **Sonra yapmış olduklarınızı size bildirecektir.(60)** Siz ona döndüğünüz zaman o bütün yaptıklarınızı size bildirecek ve sizi hesaba çekecektir. Dünya aleminde var edildiğiniz sürede işlemiş olduğunuz ve Allah nezdinde kabule şayan olanlarla reddedilmeyi gerektiren kötü amelleriniz size bildirilecektir.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ: **O kulları üzerine galip olandır.** Ey yok olacak olan geçici gölgeler! Allah'ın tevhidinin gereklerinden gafil olmamanız gerekir. Onun peygamberlerinin diliyle size anlatılan hükümlerinin dışına çıkmamanız gerekir. Çünkü kullarına galip olan, onlar üzerinde güç sahibi olan Allah'tır. O Allah, onlara gerekmeyen şeylerden onları koruyandır, gözetleyendir. Bu koruması dahilinde olarak Allah, وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً: **Size koruyucular gönderir.** Sizin yaptığınız her şeyi yazan melekler gönderir. حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لاَ يُفَرِّطُونَ: **Nihayet birinizin ölümü gelince hiçbir ameli kaçırmamış olan elçilerimiz onun canını alırlar.(61)** Takdir edilen ecel-i müsemma dolduğu zaman bu iş ile görevlendirilmiş olan elçi meleklerimiz onun canını alırlar. Bu elçilerimiz, işlemiş olduğunuz hiçbir işi gözden kaçırmazlar.

ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلاَهُمْ الْحَقِّ: **Sonra onlar gerçek Mevlaları olan Allah'a döndürülürler.** Elçiler onların hesaplarını aldıktan sonra, karşılıkları verilmek üzere onları Allah'a götürürler. Çünkü Allah adalet sahibidir, adaleti yerine getirendir, herkese hak ettiği karşılığı vermek için kullarının hepsinin yapmış olduğu her şeyi kendi ilmi ile bilendir. أَلاَ لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ: **Biliniz ki, hükmü o verir ve o hesap ....**

قُلْ مَنْ يُنَجّ۪يكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعاً وَخُفْيَةًۚ
لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِه۪ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ
يُنَجّ۪يكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ
الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَاباً مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ
اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعاً وَيُذ۪يقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍۜ ....

soranların en hızlısıdır.(62) Emretmek ve emirlerine uymayanları cezalandırmak ona aittir. O kullarını en seri biçimde hesaba çeker. Çünkü kulların işlemiş olduğu hiçbir amel onun bilgisi dışına çıkamaz.

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ: **De ki: Sizi karaların ve denizlerin karanlıklarından kim kurtaracak?** Karaların ve denizlerin şiddetinden ve korkularından sizi kim kurtaracak? diye sor. تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ أَنْجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ: **"Eğer bizi bu beladan kurtarırsa, şükredenlerden olacağız" diye gizlice ve sızlanarak ona yalvarıyorsunuz.(63)** Onlara şöyle söyle: Allah bizi bu belalardan kurtarırsa "şükredenlerden olacağız, onun emrettiklerinin gereklerini yerine getireceğiz, onun razı olduğu işleri yapacağız" diye gizlice ve sızlanarak yalvardığınız zaman, sizi karanın ve denizin felaketlerinden ve korkularından kim kurtaracak?

قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ: **De ki: Sizi o ve diğer her türlü felaketten Allah kurtarır; siz yine de şirk koşarsınız.(64)** Allah sizi her türlü beladan ve sıkıntıdan kurtarır ama ey sapıklık denizine dalmış olanlar, siz yine o Allah'a, hiçbir varlığı söz konusu olmayan putları şirk koşarsınız, kendi tevhidini anlamanız için Allah'ın verdiği akıl nimetini inkar edersiniz.

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ: **De ki: O Allah sizin başınızın üstünden ve ayaklarınızın altından size azap vermeye ya da sizi fırkalara ayırarak birbirlerinizden sıkıntı tattırmaya kâdirdir.** Allah gök gürültüsü gibi, yıldırım ve şimşek gibi felaketleri üstünüzden, deprem gibi,

.....اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِه۪ قَوْمُكَ
وَهُوَ الْحَقُّۜ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَك۪يلٍۜ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ
وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذ۪ينَ يَخُوضُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا
فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا ف۪ي حَد۪يثٍ غَيْرِه۪ۜ ....

denizde boğulma gibi felaketleri de altınızdan gönderebilir. Sizi heva heveslerinizin peşine takarak fırkalara ayırıp katl gibi, sürgün etme gibi birbirlerinizin felaketine maruz bırakabilir. انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ: **Bak, onlar belki anlarlar diye ayetlerimizi nasıl tekrarlıyoruz.(65)** Ey göz sahibi insan! Onların tevhidimizin sırrını, varlığımızın sırlarını ve tecellilerimizi anlamalarını isteyerek, tevhidimizin delilleri ve şahitleri olan ayetlerimizi nasıl tekrar ediyoruz, yineliyoruz, baksana. Fakat onlar bütün bunlara rağmen yine de anlamadılar.

وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ: **Senin kavmin, gerçek olduğu halde onu yalanladı; "ben sizin vekiliniz değilim" de.(66)** Düşünmedikleri ve inanmadıkları için senin kavmin olan Kureyşliler, bizim katımızdan sana gönderilmiş olup daha önce gönderilen ilahi kitapları içinde barındıran o kitabı yalanladılar. Bize de layık olmayan şeyler söylediler. Halbuki o kitap haktır, bizim sana indirdiğimiz şekilde gerçektir. Yalanlamalarına karşı onlara de ki: Ben sizi azaptan kurtaracak vekiliniz değilim. Bana düşen sadece tebliğ etmektir. Korumak ve muhafaza etmek Allah'ın elindedir. Biliniz ki: لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ: **Her haberin gerçekleşme zamanı vardır ve siz öğreneceksiniz.(67)** Allah katından inmiş olan her ayetin ve haberin gerçekleşeceği bir yer ve zaman vardır. Biz onları dünyada ve ahirette gerçekleştirdiğimiz zaman siz de öğrenmiş olacaksınız.

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ: **Bizim ayetlerimizi çekiştirmeye koyulanları gördüğün zaman onlar başka bir söze başlamaları için onlardan yüz çevir.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Ayetlerimizi yalanlamaya ve çekiştirmeye koyulanları gördüğün zaman onlardan yüz çevir, onlarla beraber ……..

وَاِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ
الظَّالِم۪ينَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَى الَّذ۪ينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ
شَيْءٍ وَلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ وَذَرِ الَّذ۪ينَ
اتَّخَذُوا د۪ينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ....

---

olma ve aralarından uzaklaş ki seni alay etmeye sebep edinmesinler. Bırak da onlar Kur'an ayetlerini yalanlamanın dışında başka bir söze girsinler. وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ: **Eğer şeytan sana unutturmuş olursa, hatırladıktan sonra o zalim kavimle birlikte oturma.(68)** Onların boş lakırdılarına vakıf olduktan sonra aralarından ayrılman gerektiğini şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra, kesinlikle Allah'a saygısızca dil uzatanların aralarında oturma.

وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرَى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ: **Takvâ sâhibi olanların onların hesabından korkmaları gerekmez. Fakat onların takvâ sâhibi olmaları için bir hatırlatmadır.(69)** Müminler bazı zamanlarda onlarla bir araya gelir ve birlikte otururlarsa, Allah'ın haram kıldıklarından sakınanlar için bir sorumluluk yoktur. Allah'ın ayetlerini ve emirlerini saygısızca dillerine dolayanlar yaptıklarından dolayı hesaba çekilecekler ve cezalandırılacaklardır. Onlarla beraber oturan Müminler ise bundan bir zarar görmezler. Fakat Müminlerin onları terk etmeleri onlar için bir hatırlatmadır, hikmetleri vardır. Bu davranış belki onların da Allah'tan çekinmelerini ve sakınmalarını sağlama hususunda etkili olabilir. Belki onlar utanırlar da alay etmelerden ve boşboğazlık etmekten vaz geçerler.

Eğer etkilenmezler ve utanmazlarsa وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا: **Dinlerini bir oyuncak ve bir eğlence olarak değerlendirenleri bırak.** Kendilerini hidayete çıkarması için davet edildikleri dinlerini bir oyuncak ve eğlence aracı gibi kabul ederek asla bir etkisi olamayacağını dillerinin ucuna dolayıp atanlar onunla nasıl alay etmesinler ki... Zaten وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا: **Dünya hayatı kendilerini aldatmıştır.** Öyle kör ve sağır bir hale gelmişler, ahiret hayatı ile ilgili işleri tamamen görmez ve

وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ
دُونِ اللَّهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ
مِنْهَا أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ
مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ
أَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ
أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدٰينَا اللَّهُ ....

duymaz olmuşlar. وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَلاَ شَفِيعٌ: **Hatırlat ki, yaptığı bir şeyden dolayı felakete düşen kimse için Allah'tan başka bir veli de yoktur, şefaatçi de yoktur.** İstersen onlara Kur'an ile şu gerçeği hatırlat. Kendi yaptıklarından dolayı yani batıl inançları ve Allah'ın belirlediği sınırları aşmaları sebebiyle içine düştükleri, ebediyen orda kalma ve azap görme korkusundan onları kurtaracak Allah'tan başka birisi yoktur. Dertlerini söyleyecekleri başka bir velileri de bulunmamaktadır. وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لاَ يُؤْخَذْ مِنْهَا: **Her türlü fidyeyi verse bile alınmaz.** O insan başına gelecek azaptan kurtulmak için her türlü dünya malını fidye olarak verse bile kabul olunmaz ve bu azaptan kurtulamaz. أُوْلَئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ: **İşte onlar kendi yaptıkları işler sebebiyle azaba atılanlardır. Onlara inkâr etmeleri sebebiyle kaynar bir içecek ve şiddetli bir azap vardır.(70)** Onlar Allah'ın huzurunda bulunma nimetinden uzaklaştırılanlardır, kendi elleriyle yaptıklarından dolayı kendi kendilerini helake atanlardır. Ahirette onlara kaynayan su içirilecek ve içleri yakılacaktır. Onlar inkar etmeleri ve Allah'ın koyduğu sınırları aşmaları sebebiyle Allah'tan uzak kalma azabı ile cezalandırılacaklardır; Müşrikler kendi dinlerinin hak olduğunu ve Müslümanların ona tabi olmaları gerektiğini iddia etseler bile.

قُلْ أَنَدْعُو مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لاَ يَنفَعُنَا وَلاَ يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللّٰهُ: **De ki: Allah'tan başka bize bir fayda da, zarar veremeyenlere mi duâ edelim? Allah bize doğru yolu gösterdikten sonra ters yüz ediliriz.**

...... كَالَّذِى اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِى الْاَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ اَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾

Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sana tabi olanları da öğretmek için onlara şöyle de: Yaratan, rızık veren ve her şeyi yapan Allah'tan başka birisine mi ibadet edelim? Bizim için bir fayda vermeye veya bize gelecek bir zararı engellemeye gücü yetmeyen şeylere mi ibadet edelim? Eğer biz Allah'ın hidayet ve irfan nuruyla nurlandıktan sonra onlara tapacak olursak eskiden içinde bulunduğumuz şirk ve isyana geri döndürülmüş oluruz. كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا: **Arkadaşları kendisini "bize gel" diye çağırırken şeytanın götürüp de dünyada şaşkın halde bıraktığı kişi gibi.** Eğer biz Allah'tan başkasına taparsak, arkadaşları kendisine "bize doğru gel, doğru yolu bulacaksın, biz de oradayız" diye seslenirlerken, onları duymayan, onların sözlerini kabul etmeyen ve kendisini kandıran şeytana uyan ve onu takip ederek yolunu sapıtan, dünya gailesi ve eğlencesi içinde şeytan tarafından şaşkın bir halde terk edilen kişi gibi oluruz. قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَى: **De ki: Allah'ın yolu tek doğru yoldur.** Allah'ın yolu kullarını tevhid-i zatına götüren yolu, kullarını kendisine götüren İslam'dır. وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ: **Biz alemlerin Rabbine teslim olmakla emredildik.(71)** Biz Allah'ın tevhid-i zatisinin gereği olarak bütün işlerimizi Allah'a teslim etmekle emredildik. Çünkü o sahiplik mertebesinde tek başınadır, kendi mülkünde dilediğini yapar.

وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوهُ: **Namazı kılınız ve ondan çekininiz.** Bir de namazı kılmakla, Allâh'â yaklaşmakla ve onun yasakladıklarını işleyerek gazabına müstahak olmaktan çekinmekle emrolunduk. وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ: **Huzuruna varıp toplanacağınız odur.(72)** Biliniz ki, o her

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ
كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ
عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾
وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ لِاَبِيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً اِنِّي اَرٰيكَ
وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٧٤﴾

şeyi yaratan, ortaya çıkarandır, huzuruna varıp toplanacağınız Rabbinizdir. Ondan başka sizin kendisinin huzurunda toplanacağınız hiçbir şey yoktur.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ: **Gökleri ve yeri hak olarak yaratan odur.** Başka biri nasıl olabilir ki? Gökleri ve yeri hikmetlerle dolu olarak, en güzel biçimde hak ile yaratmıştır ki, zaten sen onlarda ne bir kusur ne de bir uygunsuzluk görebilirsin. وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ: **O ol dediği zaman o şey oluverir. Onun sözü haktır.** Bir şeyin olmasını istediği zaman, o yönde iradesi tahakkuk ettiği zaman istediği o şey hemen oluverir, olmamasını istediği şey de hemen yok oluverir, çünkü onun sözü haktır, hükümleri gecikmez, gecikemez. Onun emir ve istekleri nasıl gecikebilir veya geciktirilebilir ki zaten. Zira وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ: **Sûr'a üfleneceği gün hükümranlık onundur.** Yaratılan her şeyin hükümranlığı ona aittir, mahlukat üzerinde her türlü tasarruf hakkı tek başına ona aittir. İsterse var eder, isterse yok eder. Mevcudat alemindeki her şeyi yok etmek için Sûr'a üfleme kudreti de ona aittir. عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ: **O gayb ve şehâdet alemini bilendir. O Hakîm'dir, Habîr'dir.(73)** Çünkü Allah bilinmeyenler alemini ve orada olup bitenleri bilendir. Şehadet alemi denilen bilinenler alemini ve olup bitenlerini de bilendir. Bizzat o kendisi gayb aleminde takdir edilenlerin, niçin orada takdir edildiklerini en iyi bilendir; dünyada meydana gelen şeylerden de haberdardır.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ: **Bir zamanlar İbrahim, babası Âzer'e, "putları tanrı olarak mı kabul ...**

وَكَذٰلِكَ نُرٖٓى اِبْرٰهٖيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنٖينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًاۚ قَالَ هٰذَا رَبّٖيۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِلٖينَ ﴿٧٦﴾

ediyorsun? Ben seni ve kavmini sapıklık içinde görüyorum" demişti.(74) Ey peygamberlerin en mükemmeli! Senin yolundan gelen müminlere hatırlat ve de ki: İbrahim gaflet uykusundan uyanıp, unutma mahmurluğundan ayıktığı zaman, putperest olan babası Azer'e: "Kendi yaptığın heykelleri tanrı olarak kabul edip, yaratan ve yok eden odur mu diyorsun?" Ben onların hiçbir şey yapamayacaklarını iyice öğrendikten sonra, tanrılık yapamayacaklarını öğrendikten sonra, -ki Tanrı değişmez ve mutlak kemal sıfatlarıyla muttasıf olmalıdır-, sana diyorum ki: Ey babacığım! Sen ve kavmin bu heykelciklere tapmak suretiyle büyük bir sapıklık içinde bulunuyorsunuz. Onları boş yere mabut edinmektesiniz.

وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ:

İbrahim'e göklerin ve yerin melekutunu, sapasağlam bir imana sahip olması için böyle gösteriyoruz.(75) Biz İbrahim'e, putlar konusunda gaflet uykusundan uyandırdığımız gibi, göklere ve yere yerleştirilmiş olan harikulade özellikleri gösteriyoruz ki, o alemlerin nasıl idare edildiği, nasıl bir nizama sahip olduğunu düşünsün, o alemleri yaratanı bulsun ve gerçek iman sahibi olanlardan olsun diye. Göklerdeki ve yerdeki cisimlerin bazılarını ilah kabul ederek doğru yoldan yüz çeviren putperestlerden olmasın diye.

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ:

Üzerine gece karanlığı çökünce bir yıldız gördü ve "işte bu benim Rabbimdir" dedi. Yıldız kaybolunca da "ben kaybolanları sevmem" dedi.(76) Gece olup da karanlık basınca bir yıldız gördü, onun ışığıyla aydınlandı ve zannetti ki bu aydınlık ve ışık daimidir. O düşüncesine uygun olarak da dedi ki: Bu benim Rabbimdir, çünkü karanlıklar içinde ışığını gösterebilen şey tanrı olmaya ve tapılmaya müstahaktır. Ama o yıldız bir müddet sonra kayboldu ve yok oldu. Bunun üzerine İbrahim, ben buna nasıl tapabilir ve kulluk edebilirim. Kaybolup gitmesi ve değişmesi onun sonradan yaratılma olduğunun …

فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبّ۪يۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ
يَهْدِن۪ي رَبّ۪ي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَاَ
الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبّ۪ي هٰذَٓا اَكْبَرُۚ فَلَمَّٓا اَفَلَتْ قَالَ
يَا قَوْمِ اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾

---

delillerindendir. Sonradan olan bir şey kulluk edilmeye müstahak değildir, buna tanrılık yakışmaz" dedi.

فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ: **Ufukta yeni doğmakta olan ayı gördü, "bu Rabbimdir" dedi. Kaybolunca, "eğer Rabbim beni irşat etmezse yolunu sapıtanlardan olacağım" dedi.(77)** Yüzünü göstermeye yeni başlamış dolunayı görünce, onun doğuşunu, gece karanlığını aydınlatışını ve ihtişamını görünce, onun tanrı olabileceği aklına geldi ve "benim Rabbim bu olmalıdır" dedi. Onun da kaybolduğuna şahitlik edince, "eğer Rabbim beni irşat etmezse, kim ve nasıl olduğunu bana bildirmezse, ben, doğup batan şeylerin ilah olduğuna inanırsam, yolunu bulamayanlardan olacağım" dedi.

فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَاقَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ: **Güneşin doğmakta olduğunu gördüğü zaman, "işte benim Rabbim budur, bu daha büyüktür" dedi. O da kaybolunca, "ey kavmim, ben sizin şirklerinizden beriyim" dedi.(78)** Güneşin doğuşunu seyretti. Diğer bütün yıldızların ışığını bastırmıştı. Kendisini gören her cismi aydınlatıyordu. Doğuşu onun diğer yıldızlar gibi olmayacağını, sanki hiç kaybolmayacağını ifade eder gibiydi. İbrahim "işte bu benim Rabbimdir" dedi. Çünkü güneş en mükemmel aydınlatmaya sahipti. Hem de en büyüktü. Tapmaya ve kulluk etmeye layık olan buydu. Ama sonunda o da söndü, kayboldu, değişti. İbrahim öyle bir nur keşfetti ki ne söner ne de bir değişikliğe uğrar. Hatta o hakiki nur, nur üzerine nur idi. "Çünkü Allah nuruna istediğini eriştirir. Bunun üzerine İbrahim, "ey kavmim, ben Allah'ın nurunu keşfettim, onun mübarek yüzünü gördüm, onun tevhidi gerçekleştirdim, onun tecrit …

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
حَنِيفاً وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَۚ ﴿٧٩﴾ وَحَٓاجَّهُ قَوْمُهُۜ قَالَ
اَتُحَٓاجُّٓونِّي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِۜ وَلَٓا اَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهٖٓ

makamına oturmaya nail oldum. Bu sebeple sizin tapınmakta olduğunuz, şirk koşmakta olduğunuz bütün batıl putlarla, kaybolup giden gölgelerle, yok olan cisimlerle bir ilişkim yoktur, ben onlardan uzağım, dedi.

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **Ben bir hanif olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim, ben müşriklerden değilim.(79)** Ben tevhit yolunda çalıştıktan, onu bulmak için çaba sarfettikten sonra yönümü ve kalbimi Hakk'a çevirdim, onun lütfuyla ve cezbesiyle ona döndüm. Yüzümü gökleri ve yeri yani ulvi ve süfli alemleri maddesiz ve müddetsiz olarak yoktan var edene hanif olarak çevirdim. Yüzümü Hakk'a çevirirken bütün batıl dinlere, sapık fikirlere sırtımı dönmüş oldum. Ben istediğimi gerçekleştirdim, ben müşriklerden olamam ve değilim. Ben gerçek varlığı Allah'tan başkasına ait kabul edemem. Varlık sadece ona aittir, ondan başkası gölgedir, onun vasıflarının yansımalar üzerindeki tecellileridir. Ondan başka bir tanrı yoktur. Onun vech-i keriminden başka her şey yok olacaktır. Hüküm onundur, gölgenin gölge sahibine döndüğü gibi ona döndürüleceksiniz.

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِي: **Kavmi onunla tartışmaya girdi. O da dedi ki: Beni doğru yola eriştirmişken, Allah hakkında benimle mi tartışıyorsunuz?** Kavmi, Allâh'ın tevhidi hakkında onunla mücâdele etmeye başladılar ve dediler ki: Senin nefsinin aldatmacalarıyla biz babalarımızın ibâdet ettiği şeyleri terk mi edelim yani? Hz. İbrâih de onlara dedi ki: Beni hidayete erdirip lütfu ve keremi ile doğru yolu buldurmuş iken, Allah'ın tevhdi ve her türlü tasarrufta tek olduğu bana bahşedilmiş iken benimle mücadele edip bu batıl ve gerçek olmayan heykellerle beni korkutmak mı istiyorsunuz? وَلاَ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ: **Sizin şirk koştuklarınızdan korkmuyorum.** Çünkü onlar ...

...اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ رَبّ۪ي شَيْـٔاًۜ وَسِعَ رَبّ۪ي كُلَّ شَيْءٍ عِلْماًۜ
اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ اَخَافُ مَٓا اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ
اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناًۜ
فَاَيُّ الْفَر۪يقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۢ ﴿٨١﴾
اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُٓوا ا۪يمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ
الْاَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾

---

fayda da veremezler zarar da. إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا: **Sadece Allah'ın irade ettiği şeyden korkarım.** Allah bana onlar sebebiyle kötü bir şey yapmayı takdir ederse, işte o başka. Çünkü Allah onu da takdir edebilir. وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلاَ تَتَذَكَّرُونَ: **Rabbim ilmi ile her şeyi kuşatmıştır, hala anlamıyor musunuz?(80)** Rabbimin bilgisi her şeyi içine almıştır. Ortaya çıkaran ile ortaya çıkanların arasındaki farkı, aciz ile güçlü arasındaki farkı anlamak için düşünmez misiniz?

وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلاَ تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا: **Siz, Allah'ın, hakkında size bir delil indirmediği şeyleri Allah'a ortak koşarken korkmadığınız halde ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım?** Siz ilahlığında tek olan, her türlü ortaklıktan münezzeh olan Allah'ın gazabından korkmadığınız halde, ben hiçbir fayda ve zarar veremeyen putlardan niye korkayım? Allah sizin tapındıklarınızın herhangi bir gücü ve ortaklığı olduğuna dair size en ufak bir işaret indirmemiştir. فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ: **İki taraftan hangisi daha güvenlidir? Eğer biliyorsanız** söyleyin.(81) Eğer akıl ve ilim sahipleri iseniz, Allah'ın tevhidine inananlar mı yoksa müşrikler mi daha güvendedir, açıklayınız.

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُوْلَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ: **İman edip de imanlarını haksızlığa bulaştırmayanlar** var ya, **işte onlar güvendedirler ve onlar doğru yoldadırlar.(82)** Allah'ın vahdaniyetine inananlar ve iman ettikten sonra da imanlarını Allah'a îman ve tevhîdin

وَتِلْكَ حُجَّتُنَٓا اٰتَيْنَاهَٓا اِبْرٰهٖيمَ عَلٰى قَوْمِهٖۜ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ
مَنْ نَشَٓاءُۜ اِنَّ رَبَّكَ حَكٖيمٌ عَلٖيمٌ ﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَۜ كُلاًّ هَدَيْنَاۚ وَنُوحاً هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوُ۫دَ
وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى وَهٰرُونَۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنٖينَۙ ﴿٨٤﴾

dışına çıkarak zulümle karıştırmayanlar, Allah katında makbul ve mutlu kişilerdir. Onlar tevhidin güvencesi altındadırlar. Onlar doğru yola sevk edilmiş olanlardır. Onlar için ne bir korku ne de bir üzüntü vardır.

وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ: **Bu, bizim İbrahim'e, kavmine karşı verdiğimiz delilimizdir.** Duymuş olduğun bu kıssa, bizim tevhîdimizin delîli olarak İbrahim'e vermiş olduğumuz bir delilimizdir. Onu İbrahim'e bahşettik ki onunla kavmine üstün gelsin. نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ: **Dilediğimizin derecesini yükseltiriz, senin Rabbin Hakîm'dir, Alîm'dir.(83)** Biz usulümüz gereği olarak kullarımızdan istediklerimizin ilimdeki, hikmetteki, inanç ve marifetteki derecelerini yükseltiriz. Ey en kapsayıcı mazhar olan! Sizin Rabbiniz, bazı kullarının derecelerini yükseltirken bir hikmeti gözetmekle Hakîm'dir; yarattıklarının kabiliyet ve yeteneklerini bilmekle Alîm'dir.

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلاًّ هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ: **Ona İshak'ı ve Yakub'u da bahşettik; her birini doğru yola ilettik. Daha önce Nuh'u da hidâyete eriştirmiştik.** Bizim onun derecesini yükseltip, ona sırf lütuf ve keremimizden bağışta bulunmamızın göstergelerinden birisi de ona İshak ve Yakub'u vermemizdir. Biz onların her birini tevhidimize yönlendirdik. İbrahim'in dedesi Nuh'u da daha önce hidayetimize yöneltmiş idik. İbrahim Nuh'un hidayet mirasını almış ve İshak ve Yakub'a miras olarak bırakmıştır. Bu en büyük nimettir, en büyük hidayettir. وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ:**Davut, Süleyman, Eyüp, Yusuf, Musa ve Harun onun zürriyetindendir. Biz iyilik edenleri böyle mükafatlandırırız. (84)**

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعِيسٰى وَاِلْيَاسَۜ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَۙ ﴿٨٥﴾
وَاِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطاًۜ وَكُلاًّ فَضَّلْنَا عَلَى
الْعَالَمِينَۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ اٰبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْۚ
وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذٰلِكَ
هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِۜ وَلَوْ اَشْرَكُوا
لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

Bu peygamberler de İbrahim'in soyundandır. İyilik edenleri ve ihsanda bulunanları bunlar gibi mükafatlandırırız, Allah ile yüz yüze gelme özlemi çekenler gibi ödüllendiririz.

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِنْ الصَّالِحِينَ: **Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyas; hepsi de sâlih kullardandır.(85)** Biz onları da hidayete erdirdik ve her birisi Allah'ın yardım ve hidayetine layık olanlardandır.

وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلاًّ فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ: **İsmail, Elyesa ve Lut; biz hepsini alemlere üstün kıldık.(86)** Yine İbrahim'in zürriyetinden olan ve saydığımız bu peygamberleri de, peygamberlik ve hikmet vermek suretiyle kendi zamanlarında yaşayan diğer insanlara karşı üstün kıldık.

وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: **Onların babalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden seçtik ve onları doğru yola yönlendirdik.(87)** Yine o peygamberlerin soyundan bazı insanlar vardır; onlar peygamberlik mertebesine ulaşmamışlardır. Ancak biz onları seçtik ve çeşit çeşit nimetler vermek suretiyle diğer insanlara tercih ettik, üstün tuttuk, onlar tevhidimize ulaştılar.

ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ: **Bu Allah'ın hidayetidir ve ona kullarından istediklerini ulaştırır.** Bu büyük insanların bu şekilde Allah'a yakınlaştırılmış olmaları Allah'ın bir inayeti ve hidayetidir. Allah onu dilediği kullarına kendi istemesi ve dilemesiyle bahşeder, nasip eder. وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Eğer onlar şirk koşsalardı yaptıkları her şeyi kaybederlerdi.(88)** Hidayete ermiş bu

أُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَۚ فَاِنْ
يَكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَٓاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرٖينَ
﴿٨٩﴾ أُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْۜ قُلْ لَٓا
اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعَالَمٖينَ ﴿٩٠﴾

kişiler eğer Allah'tan başka bir tanrı olduğunu kabul etmek suretiyle ona şirk koşmuş olsalardı, işlemiş oldukları hayırların ve hasenatın sevapları yok olur, boşa giderdi. İyi amellerinin sevapları gidince de diğer müşrikler gibi olurlardı.

Ey en sağlam güce sahip olan Allah'ımız! Üzerimize kahrını indirmenden ancak sana sığınırız.

أُولَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمْ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ: **İşte onlar kendilerine kitap, hüküm ve nübüvvet verdiklerimizdir; eğer bunlar onları inkar ederlerse.** Bu mutlu kişiler, bu güvencede olan kişiler, kendilerine açık gizli ne varsa hepsini güzelleştirme yollarını içinde barındıran Kur'an'ı verdiklerimizdir; kendilerine hak ile batılı ayırt etmeye yarayacak olan hikmet-i ilahiye hükmünü bildiklerimizdir; gaflet ve sapıklık çöllerinde kaybolmuş olanları tevhit yoluna çağıracak olan peygamberliği kendilerine bahşetmiş olduğumuz insanlardır. Eğer hak yolundan çıkmış olan Kureyşliler onları inkar edecek ve yalanlayacak olurlarsa: فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ: **İnkar etmeyecek bir kavmi onların yerine getiririz.(89)** İnayet ve hidayet ehli olup, bu özellikleri göz önünde bulunduracak bir topluluğu onların yerine ikame ederiz.

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهُدَاهُمْ اقْتَدِهِ: **İşte bunlar Allah'ın hidayet ettikleridir, onların yoluna uy.** Bu adı geçen peygamberler Allah'ın kendilerine hidayet nasip ettiği, kendilerine tevhit yolunu bulmayı bahşettiği peygamberlerdir. Onların yolundan sen de git. Çünkü ehl-i tevhidin maksadı, yolları farklı ve çelişir görünse de birdir. قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرَى لِلْعَالَمِينَ: **Bu görev için sizden bir ücret istemiyorum, bu herkes için sadece bir hatırlatmadır, de.(90)** Ey peygamberlerin …..

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍۜ
قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذ۪ي جَٓاءَ بِه۪ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ
تَجْعَلُونَهُ قَرَاط۪يسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَث۪يرًاۚ وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُٓوا
اَنْتُمْ وَلَٓا اٰبَٓاؤُكُمْۜ ....

---

en mükemmeli! Kendilerine peygamber olarak gönderildiğin insanlara, merhamet yüklü şu hikmetli sözü söyle: Ben üstlenmiş olduğum tevhit yollarını öğretme, Hakk'ın emir ve yasaklarını bildirme görevime karşılık sizden bir ücret, bir karşılık talep etmiyorum, beklemiyorum. Benim tebliğ ve açıklama görevim bütün insanlar için bir hatırlatma ve uyarmadan başka bir şey değildir. Onların ne için yaratıldıklarını, nerden geldiklerini, nereye gideceklerini ve yaratılış maksatlarını anlamaları için bir tenbih görevidir.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ: **Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler, zira onlar "Allah hiçbir insana bir şey indirmedi" dediler.** Senin gönderilişini inkar edenler ve söylediklerini yalanlayanlar, Allah'ın kainattaki tecellilerini, ufuklardaki zuhûrunu oralarda tek başına mutlak tasarruf sahibi olmasını anlayamadılar. Çünkü onlar "Allah hiçbir insana herhangi bir şey indirmemiştir" dediler. Onları uyarmak ve susturmak için, قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ: **İnsanları aydınlatmak ve hidayete erdirmek için Musa'nın getirdiği kitabı kim indirdi? de.** Onlara de ki: İnsanların Allah'ın tevhidini bulmaları ve aydınlanmaları için Musa'nın Allah katından getirmiş olduğu Tevrat'ı kim indirdi? تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا: **Siz onu kağıtlara yazıp gösteriyorsunuz, çoğunu da gizliyorsunuz.** Halbuki siz aslı levhalara yazılmış olan Tevrat'ı kağıtlara yazıyorsunuz, işinize gelenleri gösteriyorsunuz, iddialarınızı ispat için onlardan destek alıyorsunuz. İşinize gelmeyen pek çok kısmı ise inat ederek ve kibirlenerek gizliyorsunuz. وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ: **Sizin ve atalarınızın bilmedikleri size öğretilmiştir.** Siz onun Allah ......

..... قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِى خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾ وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذٖى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَالَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهٖ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾

indirilmiş olduğunu nasıl inkar ediyorsunuz? Halbuki sizin ve atalarınızın bilmediği görünen ve görünmeyen şeylerle ilgili bilgiler size Allah tarafından öğretilmiştir. قُلْ اللّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ: **"Allah" de ve onları daldıkları şeyde bırak.(91)** Onlar şaşırdıkları ve cevap bulamadıkları zaman, ey peygamberlerin en mükemmeli! Cevap olarak onlara de ki: Bu sorunun cevabı Allah'tır. Allah'tan başka hiçbir şey bu sorunun cevabı olamaz. Sonra da onları kendi pislik çukurlarında bırak, oynayıp, debelenip dursunlar. Senin tebliğ etmekten başka yapabileceğin bir şey yoktur.

وَهَذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ: **Bu mübarek bir kitaptır; biz onu** Allah'ın kitaplarını **onaylayıcı olarak indirdik.** Bu kitap daha önce indirilmiş olan kitapları yeni ilavelerle birlikte en güzel biçimde içine alan bir kitaptır. Ey peygamberlerin en mükemmeli! Biz onu sana indirdik, o kitap sana ve sana tabi olanlar için çok faydalar ve bereketler içermektedir. Tevrat, İncil ve diğer semavi kitapların hükümlerini onaylamaktadır. وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلاَتِهِمْ يُحَافِظُونَ: **Ümmül-kura'yı ve civarını uyarman için, ahiret gününe ve Allah'a iman edip namazlarını düzenli kılanları uyarman için** indirdik.**(92)** Mekke ve bütün yeryüzünde yaşayan insanları uyarman için indirdik. Zira Mekke yerin altından itibaren bütün yeryüzü sakinlerinin kıblesi olarak yaratılmış olup oranın hac edilmesi ve tavaf edilmesi farz kılınmıştır. Bu kitap, Ehl-i Kitap olanlardan Kur'an'a inananlar ve imanları sebebiyle namazlarını kılmaya devam edenleri uyarman içindir. Yani Hak yönüne yönelmeye devam edenleri ve Allah'ın bütün yarattıklarındaki her türlü tecellisini gözlemleyenleri uyarman için. Allah'ın en büyük işlerinden birisi veya en büyüğü Kur'an'ı indirmesidir. Kur'an dünya ve ahiret hayatı ile ilgili olarak yakin derece-

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ
يُوحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَوْ تَرٰٓى
اِذِ الظَّالِمُونَ ف۪ي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُٓوا اَيْد۪يهِمْ
اَخْرِجُٓوا اَنْفُسَكُمْ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ
تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِه۪ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾

---

sine ulaşan derecelerde açıklamalar ihtiva etmektedir. Çünkü Kur'an dünya ve ahiret hayatından seçilmiş olup, lisan sahibi insanoğlunu aciz bırakmıştır. Çok az miktarda da olsa akıl sahipleri arasında bir yeri olanlar Kur'an'a ve onun mucize oluşuna inanmak zorundadır. Bunu yapmayanlar Allah'ın yolunu saptırdıklarıdır, kalplerini mühürledikleridir.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ: **Allah'a yalan yere iftira atanlardan yahut kendisine herhangi bir şey vahyedilmediği halde "bana vahyedildi" diyenlerden ya da "Allah'ın indirdiklerinin benzerini ben de indiririm" diyenlerden daha zalim kim vardır?** Yalan olarak Allah'a saldıranlardan, veya Müseyleme ve Esved-i Ansî gibi kendilerinin peygamber olarak gönderildiğini iddia edenlerden, veya Abdullah b. Ebi Serah gibi kendisine herhangi bir şey indirilmemiş olduğu halde "bana vahiy indirilmiştir" diyenlerden, veya bazı Kureyşli kafirler gibi "istesek biz de bunun gibisini söyleriz" diyenlerden daha zalim kim olabilir?

وَلَوْ تَرَى إِذْ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلاَئِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ: **Zalimler ölümle pençeleşirken ve melekler ellerini uzatıp da "çıkarın canlarınızı, bugün Allah'a karşı söylediğiniz haksız şeyler sebebiyle ve Allah'ın ayetlerine karşı büyüklendiğiniz için elim bir azapla cezalandırılacaksınız"** dediklerinde onları **bir görseydin.(93)** Ey gören kişi! Allah'a iftira atanların halini ölüm döşeğine düştüklerinde, melekler canlarını almak üzere ellerini uzattıklarında, ...

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا
خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاۤءَ ظُهُورِكُمْۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَاۤءَكُمُ الَّذٖينَ
زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فٖيكُمْ شُرَكٰٓؤُاۜ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ
مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰىۜ ....

"haydi çıkarın ellerinizi ey müfteriler, ey yalancılar ve canlarınızı bizim elimizden kurtarın" dediklerinde o zalimlerin hallerini bir görseydin. Siz bugün en alçaltıcı, aşağılayıcı bir azap ile cezalandırılacaksınız, Allah ile ilgili olarak söylediğiniz yalan ve haksız şeylerin cezasını çekeceksiniz, ayetlerine karşı büyüklük ve inat taslamanızın cezasını çekeceksiniz denildiğinde onların halini bir görseydin.

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ: **Sizi ilk yarattığımız gibi tek tek huzurumuza geldiniz.** Şimdi siz gururlanıp kibirlendiğiniz mallarınız, makamlarınız ve liderlik avantajlarınızdan soyutlanmış olarak, ilk yarattığımız günkü gibi huzurumuza teker teker geldiniz. وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ: **Ve size bahşetmiş olduklarımızı arkanızda bıraktınız.** Size dünyada vermiş olduğumuz şeyleri, yani sahip olmakla kibirlendiğiniz ve böbürlendiğiniz şeyleri arkanızda bırakarak çırılçıplak bir halde geldiniz. وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ: **Kendilerinin sizce ortaklarımız olduklarını iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz.** Sizin yaratılışınıza ve ızhar edilmenizde ortak olduklarına inandığınız mabutlarınızın size yardımcı olmak üzere yanınızda olmadıklarını görüyoruz. لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ: **Onlarla ilişkileriniz kesilmiştir ve iddia ettiğiniz şeyler kaybolmuştur.(94)** Artık onlarla olan bağlarınız kopmuştur. Sizin şefaatçileriniz oldukları ve sizi Allah'ın azabından kurtaracakları şeklindeki iddialarınız da kaybolup gitmiştir.

Ey peygamberlerin en mükemmeli! Öldükten sonra dirilmeyi ve bir araya toplanmayı inkar eden ve kabul etmeyenlere de ki: Ölülerin diriltilmeleri çürümüş kemiklerden olacaktır. إِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى: **Allah çekirdeği ve tohumu filizlendirendir.** İstediği her şeyi yapmaya kadir

.... يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ الْاِصْبَاحِ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فٖى ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ...

---

olan Allah taneyi ve nutfeyi açandır, filizlendirendir. يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ: **Ölüden canlıyı ve canlıdan ölüyü çıkarır.** Tane ve nutfeden bitkileri ve canlıları ortaya çıkarır. ذَلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ: **İşte Allah budur, siz ondan kaçıp nereye dönüyorsunuz?(95)** Dirilten, öldüren, diri ve makamında her şeyi sevk ve idare eden, ilah olmaya, tapınmaya ve kulluk edinmeye müstahak olan Allah budur.

Ey ahmaklar, onu bırakıp da ondan başkasına nasıl yüzünüzü dönebilirsiniz? Ondan nasıl yüz çevirebilirsiniz ki, o, فَالِقُ الْاِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا: **Sabahı açmıştır, geceyi dinlence, güneşi ve ayı hesap ölçüsü kılmıştır.** O, gecenin karanlığını yarmış, sabahı ortaya çıkarmıştır ki, yiyeceklerinizi ve azıklarınızı kazanasınız. Geceyi de yorgunluklarınızdan dinlenmeniz için yaratmıştır. Geçim derdi için çalışmak ve dinlenmek sizin hayatınızın en önemli iki sebebidir. Yine sizin hayatınız ve geçiminiz için güneş ve ayı çeşitli dönencelerde ve devirlerde yaratmıştır, farklı ölçülerle yaratmıştır. Bu dönüşler neticesinde kışlar, yazlar, baharlar ve sonbaharlar oluşur ki sizin rızıklarınız ve geçinmeleriniz için yaratılmıştır. ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ: **Bu en güçlü ve en bilgili** Allah'ın **takdiridir.(96)** Bütün bunlar her türlü tedbir ve idareye gücü yeten, mutlak galip olan Allah'ın takdiridir. Kullarının yaşam sürdürmesi için en güzel konumu ve en güzel planlamayı yapan Allah'tır.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ: **Karaların ve denizlerin karanlıklarında yollarınızı bulabilmeniz için yıldızları sizin için yaratan odur.** Siz ondan nasıl yüz çevirebilirsiniz? O Allah, sizin için gökyüzünde sabit ve parlak yıldızlar yaratmıştır. Kara ve ……

قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾ وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَنْشَاَكُمْ مِنْ
نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ
﴿٩٨﴾ وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَخْرَجْنَا بِه۪ نَبَاتَ كُلِّ
شَيْءٍ ....

denizlerde şaşırıp yollarınızı kaybettiğiniz ve kaybolduğunuz zamanlarda, istediğiniz yerlere o yıldızlar sayesinde varabiliyorsunuz. قَدْفَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ: **Andolsun ki biz öğrenen toplumlar için ayetlerimizi açıkladık.(97)** Biz bu dünyada ve ahiret aleminde olan tasarrufatlarımız ve tedbirlerimizdeki tekliğimize ve yeganeliğimize delalet eden ayetlerimizi anlamak isteyen, öğrenmek isteyen topluluklar için açıkladık. Bu alemleri tek başına yaratanın kim olduğunu öğrenmek isteyenler, bu nizamı kimin sevk ve idare ettiğini bilmek isteyenler bizim açıklamalarımızı anlarlar.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ: **Sizi bir nefisten meydana getiren odur.** Siz o Allah'tan nasıl yüz çevirebilirsiniz ki? Kadir-i mutlak olan o Allah sizi yokluğun doğası gereği olarak tek bir nefisten ve sevgide tecelli etmek suretiyle var etti. Mahluklar, فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ: **Kararlaştırılmış ve konuşlandırılmıştır. Biz ayetleri anlayan topluluklar için açıkladık.(98)** Yani sizin hepiniz için değişik tavırlar, birbirinizden farklı işleriniz vardır. Bazılarınız kararlı ve istikrarlıdır. Bazılarınız ise tevekkül edicidir. Hepiniz nefislerinizin tavırları gereği olarak ve kendisindeki tecellilere uygun olarak bir halden başka bir hale geçersiniz. Biz, bizden başka bir mevcut olmadığına ve bizden başka her şeyin gölge ve tecelli yansımaları olduğuna delalet eden ayetlerimizi açıkladık. Bizim dışımızdaki gölgeler asla hiçbir şey kararlaştıramaz, hiçbir şey yapamazlar. Bu açıklamaları, âlemlerin nasıl yaratıldığını, ilahi varlığın görünen âleme nasıl sereyan etmekte olduğunu öğrenmek ve anlamak isteyen topluluklar için yaptık.

وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنْ السَّمَاءِ مَاءً: **Gökten su indiren odur.** فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ: **Her şeyin bitkisini onunla çıkardık.** Her türlü nebatatı su ile

فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًاۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ اَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍۜ اُنْظُرُٓوا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكُمْ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ ....

ortaya çıkardık. Burada çıkarma fiilin failinin "biz" diye gelmesi, okuyucunun bu fiili suyun yaptığı vehmine kapılmasını engellemek içindir. فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا: **Bitkiden dal çıkardık, ondan da birbirine yaslanmış taneler çıkardık.** Yani her bitkinin dallarını yarattık, o dallardan da başaklar çıkardık. وَمِنْ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ: **Hurma ağacından filizler, filizlerden top top salkımlar** çıkardık, **üzümden bağlar** oluşturduk, **zeytin ve nar** gibi ağaçları **birbirine benzeyen ve benzemeyen** bitkiler yarattık. Ey ibret nazarıyla bakanlar! انظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **Meyvelerin yeni oluşmaya başlamasına ve olgunlaştığı haline bakınız. Bunlarda, inanmış topluluklar için deliller vardır.(99)** Meyvelere bir kere yeni çıktığında, lezzetsiz ve tatsız iken, yenilmez halde iken bakınız, bir de yavaş yavaş olgunlaşıp rengini ve kokusunu aldıklarında bakınız. Bütün bunlarda, bunları yapan, meydana getiren gerçek ve hikmet sahibi bir failin olduğuna işaret eden açık deliller vardır. Bu fail, bütün bunları hiçbir kişinin yardımı veya engellemesi olmadan yapmıştır. Bunları yapan bu yaratılanların her türlü gelişimini, değişimini bilendir, her şeyden haberdar olandır. Onların kemal derecesinden ekmel mertebesine kademe kademe ermesini kararlaştıran ve yapandır. Her mertebeyi, ilk başladığındaki mertebeye dönüşünceye kadar adaletli bir şekilde, münasip ve uygun olarak hazırlayan odur.

وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ: **Allah'a, yarattığı cinleri şerîk koştular.** Allah harikulade şeyler yaratmış ve takdir etmiş olmasına .....

....وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

rağmen onlar çok cahil oldukları ve çok gafil oldukları için, zatında tek olan, her türlü şerik ve ortaktan kesin olarak münezzeh olan Allah'a şerikler koştular. Özellikle cinleri, yani şeytanları Allah'a ortak koştular, ona Allah'a tapar gibi taptılar, Allah'ın emirlerine yapışır gibi şeytanın emirlerine yapıştılar. Halbuki onlar Allah-u Teala'nın o şeytanları yaratan olduğunu bilmekte idiler. Yine şirkleri cümlesinden olarak, وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ: **Hiçbir bilgileri olmadığı halde, Allah için oğullar ve kızlar iftirasını attılar, Allah onların tavsiflerinden uzaktır ve yücedir.(100)** Onlar, Yahudilerin "Üzeyr Allah'ın oğludur" demeleri gibi, Hıristiyanların "İsa Allah'ın oğludur" demeleri gibi, Arapların "Melekler Allah'ın kızlarıdır" demeleri gibi Allah'a iftira attılar. Bütün bunlar onların başının altından çıktı. Bilinmelidir ki, onun zatı eş ve çocuk sahibi olmaktan münezzehtir. Allah o zalimlerin ve aşırı sözler söyleyenlerin vasıflandırdıkları gibi değildir, o sıfatlandırmalar Allah için söylenemez, Allah'ın şanı yücedir. Çünkü o Allah; بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ: **Gökleri ve yeri yoktan var edendir, onun bir zevcesi olmamışken oğlu nereden olacak? Her şeyi yaratan odur.** Gökleri ve yeri yokluk ve bilinmezlikten yaratan, maddesiz ve müddetsiz olarak, eşlere ve ruhlara ihtiyaç duymadan, sadece tecelli etmek ve gölgesini onlara uzatmak suretiyle ortaya çıkaran ve var eden odur. Onun eşi, oğlu nasıl olsun? Kendisinden başka birisi yok ki? Her şeyi zatının gölgesiyle ve sıfatlarıyla o yaratmıştır. Her şey onun işlerinin ve sevgi tecellilerinin bir yansıması şeklinde yaratılmıştır. وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: **O her şeyi bilendir.(101)** Allah'ın bizzat kendisi, kendi sıfatlarının tecellilerinden ortaya çıkmış olan her şeyi en iyi şekilde bilendir. Hiçbir şey ondan gizlenemez.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُۚ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكٖيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ
يُدْرِكُ الْاَبْصَارَۚ وَهُوَ اللَّطٖيفُ الْخَبٖيرُ ﴿١٠٣﴾

ذَٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ: **İşte sizin Rabbiniz olan Allah budur; ondan başka bir tanrı yoktur.** İşte lütuf ve kahır tecellileriyle tecelli eden, ezeli ve ebedi sıfatlarıyla mevsuf bulunan zat-ı ehad olan Rabbiniz budur. Ey yok olucu gölgeler ve ey gerçek olmayan yansımalardan ibaret olan insanlar! Sizi besleyen, size sahiplik eden odur. Ondan başka tanrı ve mevcut yoktur; Tanrı sadece odur. خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ: **O her şeyin yaratıcısıdır, o halde ona kulluk ediniz.** Dünyada var olan, onun gölge ve yansımaları olan her şeyi yansıtan ve ortaya çıkaran odur. Ona tapınız, kulluk ediniz. Zira o kulluk etmeye ve kendisine geri dönmeye layık olandır. Bütün işlerinizde de ona tevekkül ediniz. وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ: **O her şeyin vekilidir.(102)** Nasıl onu vekil edinmezsiniz? O bizzat kendisi, zatı, sıfatları ve isimleriyle kainatta var olan ve eskiden var olmuş olan ve gelecekte var olacak olan her şeyin velisidir, kendi kudret ve iradesi mucibince istediği gibi sevk ve idare edenidir.

لاَ تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ: **Gözler onu göremez, o gözleri görür. O latiftir, habirdir.(103)** Oldukça çok tecelli etmesinden ve yüceliğinden dolayı sadece onun nurunu görmeye münhasır olarak yaratılmış olan gözler onu idrak edip göremez olsalar bile o gözleri görür. Çünkü gözleri gördüren bizzat odur. Ama gözler onu göremezler. O Allah ki, çok yücedir, latiftir, lütuf sahibidir, taklit edilmekten, benzetilmekten, karşılaştırılmaktan münezzehtir. Her şeyden haberi olandır. Netice olarak Allah'ı sadece Allah görür, Allah hakkında sadece Allah haber verir. Ondan başka her şey yok olacaktır. Hüküm ve karar onundur ve sizler ona, gölgenin gölge sahibine döndüğü gibi döndürüleceksiniz.

قَدْ جَٓاءَكُمْ بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْۚ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ
عَمِيَ فَعَلَيْهَاۜ وَمَٓا اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفٖيظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ
وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾ اِتَّبِعْ مَٓا اُو۫حِيَ
اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٠٦﴾

قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ: **Rabbinizden size basiretler gelmiştir.** Ey tevhit fıtratı üzere yaratılmış olan insanlar! Sizi yaratan ve sizi ızhar eden Rabbinizden size bunu anlamanız için deliller gönderilmiştir. فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا: **Kim görürse kendi lehine, kim görmezse kendi aleyhinedir.** Bu delilleri görüp değerlendirenler faydasını görecеklerdir, görmeyenler ise vebalini çekeceklerdir. وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ: **Ben sizin muhafızınız değilim.(104)** Ben sizin murakıbınız veya işlerinizin takipçisi değilim. Benim sadece tebliğ görevim vardır. Korumak ve kollamak Allah'ın elindedir. Tasarruf yetkisi ondadır. İstediğini doğru yola sevkeder ve istediklerini de yoldan çıkarır.

وَكَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ: **Bizim ayetleri böylece açıklamamız, "okutulmuşsun sen" demeleri ve anlayan topluluklara da iyice açıklamamız içindir.(105)** Biz bir ve tek olduğumuza delalet eden ayetleri bu şekilde tekrar tekrar açıklıyoruz ki iyice anlasınlar, dikkat etsinler. Fakat onlar anlamıyorlar. Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sonunda onlar sana, "bu eski yalanları, bu eski masalları sen eski Ehl-i Kitap olanlardan öğrenmişsin, sana öğretmişler" diyeceklerdir. Buna rağmen biz onları tekrar tekrar söylüyoruz, tevhid-i zatimize delalet eden ayetlerimizi açıklıyoruz ki anlayanlar anlasınlar ve gerçek yaratıcının tek ve bir olduğuna delalet eden kesin delilleri bulup çıkarsınlar. Eğer onlar senden yüz çevirirlerse ve senin getirdiklerini kabul etmezlerse, inkar ederlerse onları kendi hallerine terk et.

اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ: **Rabbinden sana vahyedilene uy. Ondan başka bir tanrı yoktur. Müşriklerden de uzak dur. (106)** Rabbinden sana vahyedilmiş olan, ondan başka bir

وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكُواۜ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَف۪يظاًۚ وَمَٓا
اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿١٠٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْواً بِغَيْرِ عِلْمٍۜ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ
عَمَلَهُمْۖ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

tanrı olmadığı hükmüne uy ve tevhid mülkünde yerini sabitledikten sonra müşrikleri kendi şirkleri ile terk et, onlardan yüz çevir.

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ: **Allah dileseydi onlar müşrik olmazlardı. Biz seni onlara muhafız kılmadık, sen onların vekili de değilsin.(107)** Kullarını doğru yola sevk eden Allah onların müşriklik etmemelerini isteseydi onlar müşrik olmazlardı. Biz seni onların işlerinin görevlisi olarak göndermedik; biz seni tebliğ edesin, bildiresin diye gönderdik. Sen onların vekili ve velisi değilsin ki onlara şefaat edesin, onların işlerini yapasın.

وَلاَ تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ: **Allah'tan başkasına inananlara sövmeyiniz, sonra onlar bilmedikleri için düşmanlık ederek Allah'a söverler.** Allah'ın tevhidine inanmış olan ey mü'minler! Allah'tan başka şeylere tapan müşriklerin putlarına sövmeyiniz, kötü sözler söylemeyiniz. Onlar da Allah'ın tecellileri ve görünümleridir. Eğer siz onların tanrılarına söverseniz, onlar da cahil olduklarından dolayı ve kendilerini koruma isteğiyle sizin Allah'ınıza söverler. Siz de Hakk'ın terk edilerek batıla yönelinmesine ve Allah'a karşı kötü sözler sarf edilmesine sebep olmuş olursunuz. كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ: **Biz her ümmete kendi yaptıklarını böylece güzel gösterdik.** Biz size dininizi, tanrınızı ve amellerinizi güzel gösterdiğimiz gibi, diğer ümmetlere de amellerini ve tanrılarını güzel gösterdik. İster hak olsun, isterse batıl olsun hepsini kendilerine güzel gösterdik. Çünkü her toplum kendi sahip olduğu şeylerle mutlu olur. ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Sonra onların dönecekleri yer Rableridir ve o onlara neler yaptıklarını bildirecektir.(108)** Sonunda onlar Rablerine ……..

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَٓاءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ
بِهَاۜ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْۙ اَنَّهَٓا اِذَا
جَٓاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ اَفْـِٔدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا
لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فٖي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

döneceklerdir ve Allah onları yapmış oldukları iyi veya kötü amellere göre, iman veya küfre göre cezalandıracaktır.

وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا: **Onlar kendilerine bir mucize gelirse ona inanacaklarına** dair **bütün güçleriyle yemin ettiler.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlar nifaklarının çokluğu sebebiyle, seninle alay etmek için ve senin getirdiğin dini küçük göstermek için bağıra bağıra yemin ettiler de eğer kendi önerecekleri bir mucizeyi gösterirsen sana kesin olarak inanacaklarını söylediler. قُلْ إِنَّمَا الآيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لاَ يُؤْمِنُونَ: **De ki: Mucizeler Allah katındadır, o mucize gelmiş olsa** bile **onların inanmayacaklarını bilmiyorsunuz.(109)** Onlara, içinde herhangi bir yalan izi bulunmayan şu sözü söyle ve de ki: Mucizelerin inmesi ve indirilmesi Allah'ın takdirindedir. Benim elimde ve gücüm altında olan yapabileceğim bir şey yoktur. Ey o kafirlerin iman etmesini isteyen Müminler! Onların önerdikleri mucizeler indirilmiş olsa iman edeceklerini, dış görünüşlerine bakıp da nasıl anlıyorsunuz? Eğer onları iyi düşünür ve irdelerseniz anlarsınız ki, bütün istekleri gerçekleşmiş olsa bile onlar kesinlikle iman etmeyecekler. Çünkü Allah onların kalplerine küfür ve nifak mührünü basmıştır.

وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ: **Eskiden inanmadıkları şekilde biz onların kalplerini ve gözlerini ters çeviririz.** Onlar nasıl iman edebilecekler? Onların kalplerini Hakk'a yönelmekten geri çeviren, basiretlerine Allah'ın delillerini göstermeyen kesinlikle biziz. Allah'tan ilk başta getirdiklerine inanmadıkları gibi, daha sonradan getireceği delillere de inandırmayacak olan biziz. Önerilsin veya önerilmesin mucizelerin hak olduğu hususunda herhangi bir çelişki yoktur. وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ: **Onları azgınlıkları içinde terk ederiz, ...**

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَٓا اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا
عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ
عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ
زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًاۜ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾

şaşırıp kalırlar.(110) Onları hadlerini aştıkları ve sapıklıklara daldıkları için kendi hallerine terk ederiz ve onlar kendilerinden hesap soracağımız ve intikam alacağımız zamâna kadar şaşırıp kalırlar.

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلاَئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللّهُ: **Biz onlara melekleri indirmiş olsaydık** ya da **ölüler onlarla konuşmuş olsalardı,** veya **her şeyi toplayıp önlerine koysaydık, Allah istemedikçe yine inanmayacaklardı.** Onların önerdikleri gibi melekleri indirmiş olsak veya ölüler kabirlerinden çıkıp onlara iman etmelerini tavsiye etseler, onları iman etmeye teşvik edecek her şeyi başlarına toplasak yine inanmazlardı. Çünkü Allah ilm-i ezelisi ile onların kaplerini küfürle mühürlemiştir. Onların inanmamaları yine Allah'ın takdiridir. وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ: **Fakat onların çoğu bilmezler. (111)** İnsanların çoğu Allah'ın takdirini bilmedikleri için onların iman etmelerini arzu ederler.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ: **Biz her peygamber için bu şekilde insan ve cin şeytanlarını düşmanlar kıldık.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Senin düşmanın olduğu gibi, senden önceki peygamberlerin her birisi için bir düşman yarattık. O düşman insanların ve cinlerin şeytanlarıdır. يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا: **Kandırmak için birbirlerine süslü sözler fısıldarlar.** Onlar insanların zayıflarını kandırmak, peygamberlere karşı düşmanlığa kalkmalarını sağlamak ve onları gururlandırmak için güzel ve süslü sözler söylerler. وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ: **Eğer Rabbin dileseydi onlar ...**

وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٔدَةُ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ
وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغ۪ي حَكَمًا
وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًاۜ وَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ .....

bunu yapamazdı. Onları da iftiralarını da boş ver.(112) Allah onların iman etmelerini dilemiş olsaydı onlar bu gururu yapamazlardı ve bu süslü, yanıltıcı, boş sözleri söyleyemezlerdi. Netice olarak sen onları ve iftiraları ile baş başa bırak. Gururlana gururlana boş lakırdılarını yapsınlar.

وَلِتَصْغٰى إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ: **O, ahirete inanmayanların kalplerinin kendisine yönelmesi ve kendisinden razı olması içindir.** O düşmanlar birbirlerinden razı olmaları ve süslü sözleri sayesinde kalplerinden birbirlerine dönmeleri için bunları yaparlar. Çünkü onların tıynetleri böyledir. وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ: **Ve kazandıklarını kazanabilmek içindir.(113)** Bu sayede kazanabildikleri kadar yanlış inanç ve günah kazanabilmeleri içindir.

Sen onların kendilerine münasip gördükleri ve gururlandıkları şeyler ortaya çıktıktan sonra, eğer seninle anlaşmak ve sulh olmak istiyorlarsa onlara de ki: أَفَغَيْرَ اللّٰهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً: **Size kitabı tafsilatlı bir halde indirdiği halde Allah'tan başka birini hakem olarak mı isteyeyim?** Ey inatçı ve kibirli insanlar! Allah size Kur'an'ı geniş açıklamalarla inzal etmiş, herhangi bir anlaşmazlığa veya muhakemeye mahal bırakmamış olduğu halde ben sizinle aramız-daki anlaşmazlığı gidermek ve bizi barıştırmak için Allah'tan başka birini mi âdil bir hakem olarak isteyeyim? Halbuki o Allah her türlü hüküm vermeye ve tasarrufta bulunmaya tek başına kadirdir. وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ: **Kendilerine kitap verdiklerimiz bilirler ki, o kitap Rabbin tarafından hak olarak indirilmiştir.** Daha önce kendilerine kitap göndermiş olduğumuz insanlar insaflı davransalar ve inat etmeseler, kendilerine gönderilen kitapların şahitliği ile bilirler ki …

..........فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ ....

bu Kur'an senin Rabbin tarafından hak olarak indirilmiştir ve asla batıla meyl etmemektedir. فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ: **Şüpheye düşenlerden olma. (114)** Ey peygamberlerin en mükemmeli! .Onların Kur'an'ın hak kitap olduğunu ve kendi kitapları ile bütünlük içinde olduğunu bildikleri hususunda sakın şüpheye düşme. Onlar kendi kitaplarının tahrif edildiği hususunda böbürleniyorlar ve Kur'an'ı yalanlamayı düşmanca ve haksız olarak sürdürüyorlar.

وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ: **Rabbinin sözü doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır, onun sözlerini değiştirebilecek yoktur.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Rabbinin sözü gayesinin sonuna, kelime-i tevhidin anlatılmasına senin peygamberliğinle ulaşmıştır. Seninle şimdiye kadar hiçbir peygamberin ortaya çıkaramadığı o beyan ortaya çıkmıştır, açığa çıkmıştır. Senden önceki peygamberler Allah'ın tevhîd-i zâtîsini değil, sıfatlarındaki ve ef'âlindeki tevhidi ortaya koyuyorlardı. Halbuki sen Allah'ın zatındaki tevhidi ortaya çıkarmış oldun. Öyle ki, senin hakkında "Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiştir", "Sana ram olup itaat edenler Allah'a ram olup itaat etmişlerdir" buyurulmuştur. Sen "Beni gören Hakk'ı görmüştür"[2], "Mirac gecesinde ben Rabbimi gördüm"[3] dedin. Bu gibi tevhid-i zatîye işaret eden başka hadisler ve rivayetler de vardır. Böylece sen sözlerin ve ahlakın en güzelini doğru ve adil olarak tamamladın. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. Çünkü vahiy kapısı kapatılmış, pey-

---

[2] Buhari, Bâbü'r-Rü'yâ, 6/2568 no:6595; Müslim, Rü'yâ, 4/1776 no: 2267. Yine Buhari'de şöyle bir rivayet daha vardır: Ebu Said el-Hudri, Hz. Peygamberin "Beni rüyada gören Hakk'ı görmüştür; çünkü şeytan benim gibi görünemez" dediğini işittiğini söylemiştir: Buhari, Bâbü'r-Rü'yâ, 6/2568 no:6595.

[3] Darimî, *es-Sünen*, Bâb fî Rü'yeti'r-Rabb Teâlâ Fi'n-Nevm, 2/170 no:2149 ; Taberanî, *el-Mucem el-Kebir*, 25/143 no:346; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/285 no:2580 ve diğerleri. Eski alimler bu görmenin gerçekliği hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Acaba bu uykuda mı görülmüştür, yoksa uyanıkken mi? diye. İbn Hacer el-Askalani, *Fethu'l-Bârî Fî Şerhi'l-Buhârî* isimli eserinde bu konuda sözü çok uzatmış ve uzun uzun tartışmıştır (Bâbu Sûratü'n-Necm, 8/606, no: 4574; Hafiz el-Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*, Rü'ya 1/78).

....وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ
يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا
يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ
وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ
اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

---

gamberlik ve nübüvvet işi sona ermiş ve tamamlanmıştır. وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **O işiten ve bilendir.(115)** Bütün bunlardan sonra anlaşılmıştır ki o Allah sözlerini işitendir, yaptıklarını ve istediği şeylerde nasıl tecelli ettiğini bilendir.

وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ: **Eğer yeryüzünde olanların çoğuna uymuş olsan seni Allah'ın yolundan saptırırlar.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sen şühûd ve müşâhade makamını gerçekleştirdiğin zaman, eğer yeryüzündekilerin bir çoğuna uysan, onlar seni zatında, sıfatlarında ve isimlerinde bir olan Allah'ın yolundan saptırırlar. إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ: **Onlar zanlarından başkasına uymazlar, onlar ancak yalan söylerler.(116)** Onlar yanlış, kötü ve sonuç getirmeyen zanlarından başka bir şeye uymazlar. Halbuki zan gerçek ile doğru ile ilgili hiçbir şey ifade etmez. Onlar itikatlarındaki bu zanlarıyla, yalan yanlış olarak bildikleri ve doğru sandıkları şeylerle inat ve kinleriyle kendilerini kandırırlar, gerçekleri kendilerinden gizlerler.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ: **Şüphesiz ki senin Rabbin kendi yolundan sapanı çok iyi bilir, doğru yolda olanları da çok iyi bilir.(117)** Rabbin taklitçilerden olup yolunu şaşıranları iyi bildiği gibi onların gururlandırma ve saptırmalarının kendilerine tesir etmediği şühud ve mükaşefe erbabı olan mühtedileri de iyi bilir. Ey müminler! Hidayetin ve dalaletin Allah'ın elinde ve takdirinde olduğunu öğrendiğiniz zaman mübahı haram göstererek, haramı helal göstererek yoldan sapıtmış olanların isteklerine uymayınız.

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ: **Eğer Allah'ın ayetlerine inanmış iseniz, üzerine Allah'ın ismi anılmış olan şeylerden yiyiniz.(118)** Eğer Allah'ın ayetlerine inanıyorsanız, onun hükümlerine

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ وَاِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُ اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾

---

yapışıyorsanız, kesilirken besmele çekilen sekiz çift hayvanın ve benzerlerinin etlerinden yiyiniz.

وَمَا لَكُمْ أَلاَّ تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ: **Size ne oluyor da Allah'ın ismi zikredilerek** kesilenlerden **yemiyorsunuz.** وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إلاَّ مَا اضْطُرِرْتُمْ إلَيْهِ: **Oysa kendisine mecbur olduklarınız dışında o haram kıldıklarını size tafsilatlı olarak açıklamıştır.** Halbuki Rabbiniz Allah size haram kıldıklarını "size ölü, kan haram kılınmıştır...." ayetiyle açıklamıştır. Haram kılınanları yemeyiniz. Mecbur kalıp yemek durumunda olduğunuzda ise ölmeyecek kadarını yemenize izin verilmiştir. وَإنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ: **Çoğu** insanlar **istekleriyle bilgisizce sapıtıyorlar.** İnsanların çoğu haram kılınan şeyleri, açlıktan ölmeyi önleyecek bir hal ve de şer'î bir delil olmadığı halde, helal gibi göstermek suretiyle hem kendileri yanılıyorlar, hem de başka zayıf insanları yanıltıyorlar. Onlar Allah'ın emirlerini bilmiyorlar. Onlara uymayın ve peşlerinden gitmeyin. إنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ: **Rabbin haddini aşanları en iyi bilendir.(119)** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Senin Rabbin arzu ve heveslerine uymak suretiyle sınırlarını aşanları çok iyi bilmektedir. Onları kendi bilgisi gereği olarak cezalandıracaktır.

وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ: **Günahın görünenini de görünmeyenini de terk ediniz.** Ey müminler! Aşikar günahları yapmaktan, ona gitmekten, nitelenmekten geri durunuz. Günahların görünmeyip de kalp üzerinde oluşturacağı tehlikelerden de uzak durunuz. إنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ:**Günah işleyenler işlemiş olduklarından sorum-**

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ وَاِنَّ
الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ
اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾ اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ
نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ
بِخَارِجٍ مِنْهَا ....

---

lu tutulacaklardır.(120) Haz ve lezzet alarak günah işlemiş olanlar, ahirette elde etmiş oldukları şeylerle cezalandırılacaklar, sorumlu tutulacaklardır.

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرْ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ: **Üzerine Allah'ın ismi anılmayanları yemeyiniz, zira o itaatsizliktir.** Kesilme esnasında besmele çekilmeyen hayvanların etlerini yemeyiniz. O etlerden yemek Allah'ın emirlerinin dışına çıkmaktır, şeytanın vesvesesine uyarak Hak yolundan ayrılıp kendi istek ve arzularını esas alanlara uymaktır. Onların vesveselerine karşı uyanık olunuz. وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ: **Şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için kendi yandaşlarına fısıldarlar. Eğer onlara uyarsanız Allah'a şirk koşanlardan olursunuz.(121)** Ey müminler, şeytanlar ehl-i ehvâ olanlara, kendi heva ve hevesine uyanlara sizinle mücadele etmelerini söyler. Sizi Hak yolundan ayırmak için özellikle yiyecek ve içecekler hususunda bu sözleri, bu vesveseleri fısıldarlar. Eğer onlara uyacak olursanız siz de müşriklerden olursunuz. Çünkü kim Allah'tan başkasına uyarsa Allah'a şirk koşmuş olur.

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا: **Ölü iken diriltip, insanlar arasında yürürken önünü aydınlatacak bir nur verdiğimiz** kimsenin durumu, **karanlıklarda kalıp** çıkamayan kimsenin durumu **gibi midir?** Sizden, cehalet ve kafirlikle kalpleri ölmüş iken marifet ve iman ile dirilttiğimiz ve kendilerine insanlar arasında yürüyebilecekleri aydınlatıcı ve ışıtıcı bir nur bahşettiklerimizin durumu, birbiri üzerine yığılmış cehalet, isyan ve

........كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ
جَعَلْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ اَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا
يَمْكُرُونَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذَا جَٓاءَتْهُمْ
اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَٓا اُو۫تِىَ رُسُلُ اللّٰهِ

kafirlik karanlıklarına saplanıp çıkacak yol bulamayanların durumu ile aynı mıdır? Onlar bu karanlıklardan, sonu görünmediği için hiç çıkamayacaklarına inanıyorlardı. Allah onları sapıklık karanlığından kurtardı ve hidayet nuru ile sırat-ı müstakimine yönlendirdi ki, bu da İslâm'dır. كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Kafirlere de işledikleri güzel gösterilmiştir.(122)** İman etmeleri müminlere güzel gösterildiği gibi, kafirlere de yaptıkları kafirlik ve isyan da güzel gösterilmiştir.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا: **Böylece biz her beldede, oranın en büyük günahkarlarını orada hile ve yalanlarını sergilesinler diye yarattık.** Biz Mekke'de ileri gelenler yarattık ve onlar arada her türlü günahı işlediler. Bunlar gibi her beldede büyük ve ileri gelenler takdir ettik ki türlü türlü hile ve yalanlarla halkın imanca zayıf olanlarını kandırsınlar ve yoldan çıkarsınlar diye. وَمَا يَمْكُرُونَ إِلاَّ بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ: **Onlar yalnızca kendilerine hile yaparlar da farkına varmazlar.(123)** O yalancalar yalnızca kendilerine hile yaparlar. Çünkü hile yapıp saptırdıklarının veballeri kendilerine dönecektir. Fakat onlar kalplerinin katılığından ve körlüklerinin şiddetinden dolayı bunu göremezler.

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ: **Onlara bir ayet geldiği zaman, Allah'ın peygamberlerine verilenler bize de verilmedikçe iman etmeyeceğiz, dediler.** Cahillikleri ve kalplerindeki katılığın sonucu olarak onları doğru yola sevk etmek için bir ayet indiği zaman, nefretlerinin ve inatlarının şiddetinden dolayı, kendilerinin Allah'ın peygamberleri olduklarını iddia edenlere verilenler bize de verilmedikçe bunlara inanmayacağız, iman etmeyeceğiz dediler. Biz de onlar gibi aynı insanlarız, hatta başkan olmaya, sözü dinlenir olmaya onlardan daha layığız, onlara veriliyor da bize niye verilmiyor, dediler.

...اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا
صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾ فَمَنْ
يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ اَنْ
يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ ...

Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara şöyle söyle: Vahiy ve vahiy gönderme Allah'ın elindedir, dilediğine verir ve dilediğine mani olur. اللّٰهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ: **Allah peygamberliği kime vereceğini en iyi bilendir.** Reis olmak, yönetici olmak, ileri gelen olmak Allah katında muteber değildir. Peygamberlik Allah'ın lütfettiği kulları için nesebine ve hasebine bakılmaksızın bahşedilen bir üstünlüktür. O insana Allah tarafından ilm-i ezelisi ile verilmiş ve tanınmış olan kabiliyet ve yeteneğin gereği olarak verilir. Ey peygamberlerini en mükemmeli! Sen onlara üzülme, yalanlarından ve sözlerinden dolayı da bir sıkıntı içine girme. Çünkü, سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ: **Suç işleyenler Allah katında aşağılanmaya ve yaptıkları hilelerden dolayı da şiddetli bir azaba uğrayacaklardır. (124)** Reis ve ileri gelen oldukları için, hasep ve nesep sahibi oldukları için gururlananlar ceza gününde Allah'ın huzuruna getirildikleri zaman, hesapları kitapları açılınca aşağılanacaklardır. Hileleri sebebiyle de şiddetli bir azaba çarptırılacaklardır.

فَمَنْ يُرِدْ اللّٰهُ أَنْ يَهدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلَامِ: **Allah kimi hidayete erdirmek isterse onun kalbini İslam'a açar.** Madem ki her şey Allah'ın katında ve elindedir, o tevhidine erdirmek istediklerinin kalplerini Allah'a teslim olmaya ve her şeyini ona tevekkül etmeye açar. Onun kalbini genişletir ve o kalp öyle olur ki Allah'ın kendisi için takdir ettiği her şeye razı olur. O ne zaman kadere razı olur. Hak oraya dolar, orayı işgal eder, onu kendi varlığından vaz geçirir ve zat-ı ilahîsi ile birlikte ebediyen yaşatır. وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ: **Allah kimi sapıttırmak isterse onun kalbini göğe çıkıyormuş gibi dar ve sıkıntılı yapar.** Tevhidinin genişliğinden saptırmak istedikleri-

....كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾

---

nin kalplerini de Hakk'ın sığamayacağı kadar dar yapar, oraya ancak dünyevi ihtiyaçları sığabilir, o hale gelir ki yeryüzü ona dar gelir ve sebepler alemine tırmanmak ister, ihtiyaçları o kadar artar ki gökyüzüne tırmanmak ister. Geçim sıkıntısı çekenler için "dünyası başına dar gelmek" anlamında bir söz de mevcuttur. كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ: **Allah bu şekildeki rüsvalığı iman etmeyenlere verir.(125)** Allah, öbür dünyada sıkıntıdan göğe tırmanacakmış gibi olma halini, mahrumiyet ve sıkıntı halini tevhidine ve lütfunun büyüklüğüne inanmayanlara reva görür.

وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا: **Bu Rabbinin dosdoğru yoludur.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sana indirmiş olduğumuz Kur'an ayetleri, marifet ve iykâna götüren en doğru yoldur. Allah'ın tevhidine götüren o yolda asla bir eğiklik yoktur. قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ: **Düşünen toplumlar için ayetleri açıkladık.(126)** Sana indirmiş olduğumuz, bizim tevhidimize delalet eden ayetleri biz geniş geniş açıkladık. Öğüt ve nasihat kabul eden toplumlar ilk yaratılışlarını düşünsünler, neden ızhar olduklarını anlamaya çalışsınlar diye. İlk yaratıldıkları o şey vahdet-i zatiyedir.

لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ: **Rableri katında onlar için selam yurdu vardır.** Onlar tevhit makamını bu dünyada gerçekleştirdikten sonra, Allah katında onlar için tevekkül ve teslimiyet makamı hazırlanmıştır. وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Allah işledikleri şeylerde onların velisidir. (127)** Allah zatıyla kullarının velisidir. Yani yaptıkları her şeyi Allah onlar adına yapar.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ج يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ
الْاِنْسِ ج وَقَالَ اَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ
وَبَلَغْنَا اَجَلَنَا الَّذٖى اَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ خَالِدٖينَ فٖيهَا ...

Bir hadis-i kudsiye göre[4] Allah onların kulaklarıdır, gözleridir, elleridir, ayaklarıdır; velhasıl amellerini yaptıkları bütün azalarıdır.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَامَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ: **Onların hepsini bir araya topladığı gün, ey cinler topluluğu, insanlarla çok uğraştınız** diyecek. Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlara hatırlat ve de ki: Allah, onların hepsini bir araya topladığı zaman, senin kendilerine itaat etmelerini bildirdiğin, Allah'a yönelmelerini istediğin insanlara ve cinlere hitaben şöyle diyecek: Ey şeytanlar, insanlarla çok uğraştınız ve onları saptırdınız. Onlara çok günahlar ve suçlar işlettiniz. Onları bizim emirlerimizin dışına çıkardınız. Bizim "yapmayın!" dediklerimizi yaptırdınız. Onlara nefis ve arzularının hoşuna gidecek şeyleri yapmaları için teşvik ettiniz. İnsanlar bu sözü duyduktan sonra, وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا: **Onların insanlar arasındaki dostları, "ey Rabbimiz, biz birbirimizden faydalandık ve bizim için belirlediğin sona ulaştık" dedi.** Yani şeytanların insanlar arasındaki dostları rezil ve rüsva bir halde, ey bizi her türlü lütuf ve keremle besleyen Rabbimiz, biz bu pis şeytanlara uyarak seni inkar ettik. Şimdi hak geldi ve batıl yok oldu. Biz bizimle onlar arasında olanı itiraf ediyoruz. Biz bunların yanıltmalarına ve teşviklerine uyarak, peygamberlerinin dillerinden bize emrettiklerinin aksini yaparak, birbirimize dost olmamız sebebiyle faydalar elde ettik. Şimdi ise senin peygamberlerinin dilinden bildirmiş olduğun sona elleri boş olarak, her şeyi kaybetmiş olarak düçar olduk. قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا: **Allah, sizin yeriniz ebediyen kalacağınız cehennemdir, dedi.** Allah celal ve izzet perdelerinin arkasından seslenerek, bela ve musibet hayatı bitti, …

---

[4] Buhari, *es-Sahih,* Bâb Men Câhede Nefsehû Fî Tâatillâhi, 5/2384 no:6137; İbn Hıbbân, *es-Sahih*, 2/58 no:347; Taberani, *el-Mu'cem el-Evsat,* 9/139 no:9352, *el-Mu'cem el-Kebir*, 8/206 no:7833; daha başka pek çok yerde bu hadis zikredilmektedir.

إِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ
الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي
وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلٰى أَنْفُسِنَا...

---

hidayete erme zamanı da geçti. Artık sizin yeriniz, size tabi olanlarınızın ve tabi olduklarınızın yeri cehennemdir, orada ebediyen kalacaksınız, dedi. إِلاَّ مَا شَاءَ اللّٰهُ: **Allah'ın istediği** müddet **dışında.** Allah'ın sizi, alışmayın diye o azaptan kurtaracağı vakit hariçtir. إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ: **Senin Rabbin hikmet sahibidir, ilim sahibidir.(128)** Senin Rabbin yaptığı işleri en iyi yapandır, asileri ne kadar cezalandıracağını en iyi bilendir.

وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: **Biz zalimleri, yapmış oldukları şeyler sebebiyle birbirlerinin başına geçiririz.(129)** Biz insanlardan bâzı zâlimleri, birbirlerinin yaptıklarından rezil ve rüsvâ olsunlar diye birbirlerinin başlarına geçiririz.

يَامَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا: **Ey cin ve insan topluluğu, size ayetlerimi açıklayan ve bu günle karşılaşacağınızı hatırlatan, sizden peygamberler size gelmedi mi?** Ey herkesin huzurunda yaptığı kötü işleri açıklayan insan ve cin toplulukları, sizin her iki toplumunuz için insanlardan peygamberler gelmedi mi? O peygamberler sizi benim zatımın, sıfatlarımın ve fiillerimin birliğine davet etmediler mi? Böyle bir gün ile karşılaşacağınızı size söyleyip sizi uyarmadılar mı? Kıyamet ve ceza gününden sakınmanızı söylemediler mi? قَالُوا شَهِدْنَا عَلَى أَنفُسِنَا: **Biz kendi aleyhimize şahidiz, dediler.** Kendi ağızlarıyla itiraz etmek zorunda kalarak, ey Rabbimiz, perde kalktı ve hakikat ortaya çıktı, biz bu suçları işledik, bu isyanlarda bulunduk, azabı ve cezayı hak ettik, diye kendi aleyhlerine …

وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا
كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾ ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ
وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُواۜ وَمَا رَبُّكَ
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾

وَغَرَّتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَى أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ: **Dünya hayatı onları aldattı, kafir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ettiler.(130)** Bu olanlar dünya hayatının onları aldatmasından başka bir şey değildir. Öyle ki onlar, kendilerine Allah katından gönderilen ve onları doğru yola sevk edecek olan peygamberi yalanladılar ve onunla alay ettiler. İşledikleri bu günahlar onları kendi aleyhlerine şahitlik etmeye, kafirlik ettiklerine şahitlik etmeye ve her çeşit azaba müstahak olduklarını söylemeye götürdü.

ذَلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ: **Bu, senin Rabbinin, ahalisi habersiz halde iken beldeleri yok edici olmadığı içindir.(131)** Peygamberlerin gönderilmesi ve kitapların inzal edilmesi hep insanların yani asi olanların ve kafirlik edenlerin yaptıkları şeye dikkat etmesi ve sakınması içindir. Peygamber göndermenin sırrı, Rabbinin ahalisine haber vermeden, onları Hak yoluna çağırmadan, peygamberinin aydınlatmasıyla irşat etmeden zulüm ve haksızlıkla beldeleri yok edici olmamasıdır. Bunu sana tabi olan müminlere öğret.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا: **Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Her mükellefin kendi iyi amellerinden oluşmuş, Allah katında bir yeri olduğunu sen bil ve onlara hatırlat. وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ: **Senin Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.(132)** Kullarının kalplerine muttali olan Rabbin onlara yüklediği sorumlulukları yerine getirip getirmediklerini bilir.

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ
مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَ
﴿١٣٣﴾ اِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَاٰتٍ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ يَا قَوْمِ
اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ
لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ ....

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا أَنشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ: **Hiçbir şeye ihtiyacı olmayan merhametli Rabbin dilerse sizi ortadan kaldırır ve sizi başka bir kavmin soyundan yarattığı gibi, yerinize** bir kavim **yaratır.(133)** Sorumlulukları yerine getirmeleri onların menfaatinedir. Yoksa Allah ganîdir, iyi veya kötü hiçbir amele kesinlikle ihtiyacı yoktur. Üstelik o Allah merhamet sahibidir, sorumluluklarını yerine getirenlere ve onların amellerine ihtiyacı olmadığı halde lütufta bulunur. Onun ilahlık hukukuna riayet etmeyi, tevhidine götürecek yollara uymayı unutan ey insanlar, eğer Allah isterse sizi helak eder ve sizin yerinize, onun yüklediği sorumluluklara riayet edenlerden istediğini getirir. Size merhamet ederek asırlardan beri, kuşaktan kuşağa var ettiği gibi sizin yerinize başka bir kavim de koyabilir. Bunu da sırf iyilik ve cömertlik olsun diye yapar.

Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sen onları ikaz et ve de ki: إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ: **Size vaat edilen şeyler gelecektir, siz o şeyleri durduramazsınız.(134)** Ey mükellefler, size vaat edilmiş olan mahşer günü, suçların ve cezaların açıklaması günü mutlaka gelecektir ve sizler o gün cezadan kurtulacak bir şey yapmaktan aciz kalacaksınız. Çünkü her nefis yapabilecekleri ile mükellef kılınmıştır.

قُلْ يَاقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ: **De ki: Ey kavmim, gücünüz yettiği kadar iyi amel yapınız.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlara merhamet yoluyla, şefkat göstererek ve onları rahatlatarak, yapabileceklerinizi şeyleri güçleriniz yettiği kadar yapabilirsiniz, de. إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ: **Ben amellerimi yapıyorum, ahiret mülkü**

...اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ
مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَص۪يبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ
بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَٓائِهِمْ
فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ
اِلٰى شُرَكَٓائِهِمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾

---

kimin olacak? yakında öğreneceksiniz, de. Ben de bana emredilenleri gücümün ve takatimin yettiği kadar yapıyorum. Örtüler kaldırıldığı ve her şey ortaya döküldüğü zaman, en güzel ahiret hayatının kimin olacağını yakında öğreneceksiniz. O güzel hayatı ben mi yoksa siz mi kazanacaksınız? Hangimiz kazanacak? إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ: **Zalimler iflah olmazlar.(135)** Kendi nefislerinin gereğini yaparak Allah'ın belirlediği sınırların dışına çıkanlar kurtulamazlar.

وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنْ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَذَا لِشُرَكَائِنَا: **Allah'ın yarattığı hayvanlardan ve ekinlerden pay ayırarak, kendi iddialarına göre "bu Allah'ındır ve bu da ortaklarımızındır" dediler.** Arzu ve heveslerine göre yaptıkları işler cümlesinden olarak onlar, Allah'ın yarattığı hayvanlardan ve tarım ürünlerinden ayırdıkları paylara işaret ederek, kendi inanışlarına göre, bu pay Allah'ındır, bu pay da bizim tanrılarımızın ve şefaatçilerimizindir, dediler. فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلاَ يَصِلُ إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَائِهِمْ: **Putları için ayırdıkları Allah için ayrılana katılmaz ve fakat Allah için ayırdıkları putları için ayrılana katılırdı.** Mallarından tanrıları için ayırdıkları iyi ve güzel ise bu paylar değiştirilmezdi. Ama Allah için ayrılmış olan daha iyi ise onu putları için ayırırlar ve kötü olanları Allah için verirlerdi. سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ: **Verdikleri hükümler ne kötüdür.(136)** Bu cahiller ne kötü karar vermişlerdir. Çünkü adi ve tercih edilmeyecek olanı, tercih edilmesi gereken en güzel asıla tercih etmişlerdir. Anlatılır ki, elde ettikleri ürünlerden bir kısmını Allah için ayırıyorlar ve misafirlerle fakirlere harcıyorlardı. Bir kısmını da tanrıları için ayırıyorlar ve tanrıların bakım işlerini yapanlara veriyorlardı. Tanrıların huzurunda hayvanlar kesiyorlar ve taksim ……..

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثٖيرٍ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَٓاؤُهُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دٖينَهُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ
فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾ وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌۗ لَا
يَطْعَمُهَٓا اِلَّا مَنْ نَشَٓاءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا ....

---

ediyorlardı. Sonra dönüp bakıyorlardı. Eğer tanrıları için ayrılanlar daha kötü ve Allah için ayrılan kısım daha iyi olursa değiştiriyorlardı. Ama tanrıları için ayırdıkları kısım daha iyi olursa öylece bırakıyorlar ve değiştirmiyorlardı. Onlar yaptıklarının doğruluğunu ispatlamak için, kitaplarında böyle yazdığını söyleyerek kendi kitaplarına iftira atmış olsalar bile, bu onların kendiliklerinden icat ettikleri ve uyguladıkları bir şeydi.

وَكَذَلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَاؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ: **Böylece putların hizmetkarları, müşriklerin çoğunu helak olmaları için, dinlerini karma karışık etmek için çocuklarını öldürmelerini onlara güzel göstermişlerdir.** Kurban ve sadakaları taksim ederken yaptıkları gibi, Allah'ın yerine ilah edindikleri şeytanlar onlara çocuklarını öldürmelerini hoş göstermiştir. Bu süslü göstermeler onların Hak yolundan saparak helak olmaları ve kendi dinlerini karma karışık etmeleri için yapılmış bir kandırmadır. Onların dinleri Allah'a bağlanmayı, ona itaat etmeyi ve tevhit yoluna gitmeyi emretmiştir. وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ: **Allah dileseydi bunu yapamazlardı, sen onlara ve iftiralarına aldırış etme.(137)** Kullarını kendi yoluna yönlendiren Allah irade etseydi onlar, kendilerine hoş gösterilenleri ve karıştırdıkları şeyleri kabul etmezlerdi. Biz onlara hesap soruncaya ve intikamımızı alıncaya kadar sen onlardan ve iftiralarından uzak dur.

Kendi istek ve arzularına göre icat edip Allah'ın ve kitabının emriymiş gibi gösterdikleri şeyler cümlesinden olarak, وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا: **Kendilerince iddialarda bulunarak "bu hayvanlardan ve ekinlerden sâdece bizim istediğimiz kimseler yiyebilir, başkalarına yasaktır, onlara binmek de yasaktır" dediler.** Bu ayırdığımız hayvanlardan ve tarım ürünlerinden herkes yiyemez, sadece bizim izin verdiklerimiz yiyebilirler, yani ...

.....وَاَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَٓاءً عَلَيْهِۜ سَيَجْزِيهِمْ
بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فٖى بُطُونِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ
لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰٓى اَزْوَاجِنَاۚ وَاِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فٖيهِ شُرَكَٓاءُۜ
سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْۜ اِنَّهُ حَكٖيمٌ عَلٖيمٌ ﴿١٣٩﴾

---

putların bakıcıları ve hizmetçileri olan erkekler yiyebilirler. Kadınlar da yiyemezler. Yani o etlerin kendilerine helal, başkalarına haram olduğunu mesnetsiz olarak, akli ve nakli deliller bulunmaksızın kendilerine göre iddia ediyorlardı. Hatta deve, sığır gibi bazı hayvanlara binmeyi de yasaklıyorlardı. وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ: **Allah'a iftira olsun diye bazı hayvanlara besmele çekmiyorlar.** Ticaret için veya yük taşımak için uygun gördükleri bazı hayvanları keserken besmele çekmiyorlardı, hacca giderken de üzerlerine binmiyorlardı. Bütün bunlar kendi kafalarından, kendi yanlış düşüncelerine dayanarak uydurdukları şeylerdir. Bunları yapmak suretiyle Allah'a iftira etmektedirler. سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ: **Allah yaptıkları iftiradan** dolayı **onları cezalandıracaktır. (138)** Kendisine iftira etmeleri sebebiyle onlara azap edecektir.

وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَذِهِ الْأَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى أَزْوَاجِنَا: **Bu hayvanların karınlarındaki** yavrular **erkeklerimiz için olup eşlerimize yasaklanmıştır, dediler.** Develerin ve ineklerin karnındaki yavrular eğer canlı ise erkeklerimize aittir ve onlara helaldir kadınlarımızın bunda bir hakları yoktur, dediler. وَإِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ: **Eğer ölü ise herkes eşittir.** Eğer yavru ölü doğarsa onu yemede herkes eşittir, kadınlarla erkekler arasında herhangi bir tahsis yoktur, dediler. سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ: **Bu nitelemeleri onları cezalandıracaktır.** Yani bu şekildeki nitelemelerinden ve iftira etmelerinden dolayı Allah onları cezalandıracaktır. إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ: **O, hikmet sahibidir ve en iyi bilendir. (139)** O Allah, müfterileri nasıl cezalandıracağına kendi karar verir ve ne kadar cezalandıracağını bilir.

قَدْ خَسِرَ الَّذٖينَ قَتَلُوا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا
مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَاءً عَلَى اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدٖينَ ﴿١٤٠﴾
وَهُوَ الَّذٖٓى اَنْشَاَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ
مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا
مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهٖ وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا
يُحِبُّ الْمُسْرِفٖينَ ﴿١٤١﴾

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ: **Çocuklarını bilgisizce ve akılsızca öldürenler, Allah'a iftira ederek Allah'ın rızık verdiklerini yasak kılanlar zarar etmişlerdir.** Eski Arap geleneğine göre kız çocuklarını beslemekten ve büyütmekten korktukları için, kullarına rızıklar veren Allah'ın kendi çocuklarına neler takdir ettiğini bilmeksizin, cahilce kız çocuklarını öldürenler hüsrana uğramışlardır. Hiç şüphe yok ki kullarına rızıklarını veren onlar değil Allah'tır. Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği ve mübah kıldığı şeyleri, yani develeri ve sığırları, Allah'a iftira ederek kendilerine yasak kılanlar zarar etmişler ve sapıtmışlardır. قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ: **Onlar sapıtmışlardır, hidayete de nail olamazlar.(140)** Onlar işlemiş oldukları bu suçlar sebebiyle Hak yolundan ayrılmışlardır, o Hak yoluna geri dönmeleri de asla mümkün değildir. Bu beklenemez.

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ: **O size çardaklı ve çardaksız bahçeleri yaratandır.** Dünyada geçiminizi sağlamanız için size ağaçlarda ve yerde yetişen meyve ve sebzeler verdi. وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ: **Tatları değişik değişik hurma ve ekin yarattı.** Kuru ve yaş olarak yenen mükemmel yiyecekler yarattı. وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ: **Birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve nar yarattı.** Tatları ve şekilleri birbirlerine bazen benzeyen bazen benzemeyen zeytinler ve narlar yarattı. كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ: **Meyve verdikleri zaman meyvelerinden yiyiniz, hasat zamanı Allah'ın hakkını veriniz ve israf etmeyiniz. O, israf eden-**

وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٤٢﴾ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ
اٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ ...

---

leri sevmez. (141) Bu bitkilerin meyvelerinden istediğiniz kadar yiyiniz. Hasat ettikten sonra emredildiği şekilde ürünlerden Allah'ın hakkını ayırınız. Meyvelerden yerken aşırılığa kaçmayınız, zira bu kalplerinizi katılaştırır ve idrakinizi geriletir. Allah israf edenleri, yani yemede aşırı gidenleri sevmez. Çünkü yemek yemek, bedenin kıvamını sağlamak ve ruhu güçlendirmek içindir. Aşırılık ise bedenin kıvamını bozacağı için hikmet-i ilahiyeye halel getirir.

وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ: **Allah'ın sizin yük taşımanız ve tefrişte kullanmanız için yarattığı hayvanlardan Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden yiyiniz.** Bir yere sefer ederken eşyalarınızı yüklediğiniz, yününden, kılından ve tüylerinden yatak yorgan yaptığınız hayvanları da Allah yaratmıştır. Onların içinden Allah'ın size helal kıldıklarından yiyiniz. وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ: **Şeytanların yolundan gitmeyiniz, o sizin için apaçık bir düşmandır.(142)** Şeytanların izinden gitmeyiniz, haramları helal göstermek ve helalleri haram göstermek için yaptığı vesveselerini dinlemeyiniz. Yani şeytanın askerleri olan nefsinize, arzu ve heveslerinize uymayınız. O şeytan sizin için açık ve görünen bir düşmandır, onun saptırmalarından sakınınız.

Ey müminler, iyi biliniz ki, Allah'ın sizin için helal kıldığı hayvanlar: ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ: **Sekiz çifttir: koyun ve keçiden birer çift.** Yani koç ile dişi koyun ve yavruları, teke ile dişi keçi ve yavruları. قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنْثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ: **De ki: Bunların erkeklerini mi haram kılmıştır, yoksa dişilerini mi? Yoksa bu hayvanların karnında bulunan erkeklerin ve dişilerin hepsini mi?** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Bir cinsin haramlığını iddia edenlere sor ve de ki: Koç ile teke mi haram kılınmıştır, yoksa dişi koyun ile dişi keçi mi haram kılınmıştır? Yoksa her iki cinsin karınlarında bulunan erkek veya dişi kuzularla oğlaklar mı haram kılınmıştır?

...نَبِّؤُنِي بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ
اثْنَيْنِۜ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ
الْاُنْثَيَيْنِۜ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَاۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ ....

نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer doğru iseniz bize bir delille bildiriniz.** **(143)** Eğer bu hayvanların bazıların haram olduğu iddianızda doğru söylüyorsanız, elinizde böyle bir belge varsa, Allah'ın o cinsi haram kıldığına delalet edecek bir dayanak ile bize de haber veriniz.

Rabiniz, sizin için yine şunları da helal kılmıştır, ey mü'minler! وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ: **Deveden ve sığırdan birer çift.** قُلْ أٰالذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمْ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ: **De ki: Bunların erkeklerini mi haram kılmıştır, yoksa dişilerini mi? Yoksa bu hayvanların karnında bulunan erkeklerin ve dişilerin hepsini mi?** Yani bu hayvanlardan da herhangi biri haram kılınmamıştır. Karınlarındakierden herhangi biri de haram kılınmamıştır. أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمْ اللّٰهُ بِهَذَا: **Yoksa Allah bunları size tavsiye ederken siz buna şahit miydiniz?** Ey iddia sahipleri, yoksa siz Allah bunları emrederken onun yanında hazır bulunduğunuzu mu iddia ediyorsunuz? Zira hiçbir peygamber bunu söylememiş, hiçbir kitap bunu yazmamıştır. Geriye bir tek şey kalıyor, o da sizin Allah'ın huzurunda bulunmanız! Ey iftiracılar, oysa siz Allah'ın huzur-ı ilahisine yaklaşmaktan kovulanlardansınız, onun izzet sahasından uzaklaştırılanlardansınız. Burada siz, kendi uydurmalarınızla, nefis şeytanlarınızın karartmaya çalışmasıyla, kendi hayallerinizle haksız ve zulüm olarak Allah'a iftira ediyorsunuz. فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ: **İnsanları bilgisizce saptırmak için, yalan olarak Allah'a iftira atanlardan daha zalim kim vardır?** Allah katından indirilmiş bir delil, bir nas olmadığı halde, kendi nefislerinin uydurması olarak, zayıf insanları kandırmak ve Hak yolundan çıkarmak için

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٤﴾ قُلْ لَٓا اَجِدُ فِى مَٓا اُوحِىَ اِلَىَّ
مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُٓ اِلَّٓا اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا اَوْ
لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَاِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖۚ فَمَنِ اضْطُرَّ
غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤٥﴾

Allah'a iftira edenlerden daha zalim kim vardır? إِنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: **Allah o zalimler güruhunu doğru yola eriştirmez.(144)** Bozguncuların hayal ettiklerini bilen Allah, bu gibi çirkin iftiraları kendisine atan müfteri zalimler topluluğunu doğru yoluna, sırat-ı müstakimine eriştirmez, hidayete erdirmez.

قُلْ لاَ أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلاَ أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ: **De ki: Bana vahiy olunanlar içinde, leş, yahut akıtılmış kan, yahut domuz etinden başka yemesi yasaklanan bir şey bulamıyorum.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sana indirdiğimiz vahye uygun olarak de ki: Ben eski kitaplardaki hükümleri içinde bulunduran Kur'anda kendiliğinden ölmüş leşleri, kesilen hayvanlardan akan kanları ve domuz etini yemekten başka yenmesi haram kılınan bir şey bulamıyorum. Diğerleri helaldir, zira eşyâda aslolan helalliktir. فَإِنَّهُ رِجْسٌ: **Zira o murdardır.** Domuz eti yapısı itibariyle pistir ve asla temizlik kabul etmez. أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ: **Yahut, Allah'tan başkası adına kesilmiş kurbanlar da** haramdır. Helal bir hayvan olmasına rağmen, kesilirken Allah'tan başka tanrı olarak görülen putların isimleri anılarak kesilmiş olanların yenmesi de, şeriatin sınırları dışına çıkmak olması hasebiyle yasaklanmıştır. Bu istisnaların dışındakiler helaldir. فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Kim başkalarına zulmetmeksizin ve açlığını giderecek kadarına mecbur kalırsa** bilsin ki **senin Rabbin affedici ve merhamet edicidir.(145)** Her kim başkalarına haksızlık etmeyecek şekilde ve açlığını giderebilecek miktarı aşmayacak halde bu istisnalardan yemek mecburiyetinde kalırsa bilsin ki, senin Rabbin o etleri yemek mecburiyetinde kalanları affedecektir ve onu .....

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍۜ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْۘ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾ فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍۚ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾

---

sorumlu tutmayacaktır. Eğer o kişi mecburiyet halinde ondan yemek ve ölürse kesinlikle Allah'ın emirlerine itaatsizlik etmiştir. Çünkü bu şekilde ölmek Allah'ın evinin yıkılmasıdır, ruhsat vermesine rağmen onun yaptığını iptal etmektir.

Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sana eski ümmetlere haram kılınmış olan şeyler sorulduğu zaman sen onlara bizim yerimize şöyle söyle: وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ: **Yahudilere bütün tırnaklıları haram kıldık.** Tırnaklı hayvanları Yahudilere haram kıldık. وَمِنْ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلاَّ مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوْ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ: **Sığır ve koyunların sırt, bağırsak ve kemik yağları hariç iç yağlarını onlara haram kıldık.** Sırt yağları kasık ve böbrek yağları üzerindeki yağlarıdır. ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ: **Aşırılıkları sebebiyle onları bu şekilde cezalandırdık. Biz doğru sözlüyüz.(146)** Eşyanın tabiatında helallik esas olsa da biz bunları haram kılmak suretiyle, aşırı gitmeleri ve -bizim indirdiğimiz bir nas olmadığı halde- belirlediğimiz sınırların dışına çıkmaları sebebiyle onları bu şekilde cezalandırdık. Biz sana vahyettiğimiz bütün sözlerde, haberlerde, vaatlerde ve zamanlamalarda doğru söylemekteyiz.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلاَ يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنْ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ: **Eğer seni yalanlarlarsa de ki: Sizin Rabbiniz geniş bir merhamet sahibidir, mücrimler kavmine** gelecek olan **azabı geri çevrilemez.(147)** Eğer sana karşı inat ederler ve yalanlarlarsa sırf nasihat olsun diye ve peygamberlik mertebesinin bir gereği olarak onlara şöyle de: Sizin Rabbiniz güzel ve merhametli olması sebebiyle size mühlet verir. Yapmakta

سَيَقُولُ الَّذِينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكْنَا وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬نَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوا بَأْسَنَاۜ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَاۜ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾

olduklarınızı rahat rahat yaparsınız. Bu onun rahmet ve cemâl sıfatlarının bir gereğidir. Fakat onun büyüklük, koruyuculuk ve güçlülük sıfatları da vardır. Bu sıfatlarının gereği olan azabı mücrimlere indiği zaman onu kimse geri çeviremez. O mücrimler, peygamberlerin dillerinden kendilerine getirilen Allah hükümlerine uymayarak gereklerini yapmayanlardır, Allah'ın sınırlarının dışına çıkanlardır.

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلاَ آبَاؤُنَا: **Müşrikler diyecekler ki, eğer Allah dileseydi ne biz şirk koşardık ne de babalarımız müşrik olurlardı.** Müşrikler, senin getirdiğin emirleri yalanlamak ve inkar etmek için şöyle derlerdi: Eğer her şeye kadir olan Allah istemiş olsaydı biz kendisine şirk koşmazdık, babalarımız da koşmazdı ve sen de bu iddiayı bizim için ileri sürmezdin. وَلاَ حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ: **Hiçbir şeyi de yasaklamazdık.** Bizim yasakladığımızı iddia ettiğin şeyleri de yapmazdık. Bunlar senin kendine göre uydurduğun iftiralardır. كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّى ذَاقُوا بَأْسَنَا: **Onlardan öncekiler** de **böyle yalanladılar ve azabımızı tattılar.** Onlardan öncekiler de peygamberlerini bu tür hezeyanlarla böyle yalanladılar. Neticesinde onlara azabımızı indirdi, yalanlamaları sebebiyle soylarını kuruttuk. Onları susturmak istersen, قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا: **De ki: Yanınızda bize çıkarıp gösterebileceğiniz bir bilgi var mı?** Onlara şöyle sor: Sizde aklen ve naklen kabul edilebilir, çıkarıp gösterebileceğiniz, Allah tarafından vahyedilmiş bir bilgi var mı? Eğer çıkarıp gösteremezlerse onlara şöyle de: إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ تَخْرُصُونَ: **Siz ancak zanna uyuyorsunuz ve siz sadece uyduruyorsunuz,** de.**(148)** Siz zandan başka bir şeye tabi değilsiniz, sizin uyduğunuz şeyler hak değil ve siz sadece Allah'a yalan ve iftira ....

قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَٓاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ
شُهَدَٓاءَكُمُ الَّذٖينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا فَاِنْ شَهِدُوا فَلَا
تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذٖينَ لَا
يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

atıyorsunuz, de ve onlardan uzaklaş. Onlarla mücadele etmeyi ve onları muhatap almayı bırak.

قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ: **De ki: Kesin delil Allâh'-ındır; eğer isteseydi sizin hepinizi hidayete erdirirdi.(149)** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onları susturduktan ve dillerini boğazlarına tıkadıktan sonra onlara de ki: En mükemmel, en açık deliller Allah içindir. Eğer sizin hidayetinizi dilemiş olsaydı hüccetlerini size daha açık hale getirirdi, size de kabul ettirirdi ve hepinizi hidayete erdirebilirdi. Fakat onun iradesi bu yönde olmadı. Onun içindir ki siz böyle ısrarcı oldunuz, büyüklendiniz. Onlar kendilerine getirilen delillere itibar etmedikleri gibi kendi din adamlarını taklit etmekte ısrar ettiler.

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هَذَا: **De ki: Haydi, Allah'ın bunu haram kıldığına şahitlik edecek şahitlerinizi getirin.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Onlara şöyle de: Haydi, sizin haram kıldıklarınızın Allah'ın kitabında haram kılındığını gösteren şahitlerinizi ortaya çıkarınız. فَإِنْ شَهِدُوا فَلاَ تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا: **Eğer şa-hitlik ederlerse sen onlara şahit olma ve ayetlerimizi yalanlayanların heva ve heveslerine uyma.** İftira ve yalan olarak Allah'ın kitabına şahitlik etmeye kalkarlarsa, ey peygamberlerin en mükemmeli! Sen onların şahitliklerini kabul etme. Bizim ayetlerimizi yalanlayanların isteklerini kabul etme. Ey peygamberlerin en mükemmeli! İyi bil ki: وَالَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ: **Ahiret gününe inanmayanlara** uyma, zira onlar **Rablerine şirk koşuyorlar.(150)** Ahirete, kesin ceza ve mükafat gününe inanmayanların ve Rablerine olmadık şeyleri eş koşanların hevâ ve heveslerine uyma. Onlar cahil oldukları için, kendilerini

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا
وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ
وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا
النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

türlü türlü lütuf ve keremle besleyen Rablerini bilmedikleri için şirk koşuyorlar. Halbuki Allah zalimlerin söylediklerinden münezzehtir, çok daha büyüktür, şanı çok daha yücedir.

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ: **Onlara de ki: Geliniz;** size **Rabbinizin size haram kıldıklarını okuyayım.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Peygamberlik şefkatinin gereğine uyarak onlara de ki: Ey sapıklık çölünde kaybolmuş olanlar, geliniz, Allah'ın ilk yaratılma yeriniz olan bu dünyanızda size haram kıldıklarının başta gelenlerini ve önemlilerini sayayım: أَلاَّ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا: **Ona hiçbir şeyi şirk koşmayınız.** Yarattıklarından hiçbir şeyi ona şerik tutmayınız. Allah tektir ve birdir. O'ndan başkası yoktur ki ona ortak olsun, ona misil olsun. وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا: **Anne-babaya iyi davranınız.** Sizin dünyaya gelmenize sebep oldukları için, sizi korurken ve size bakarken size iyi davrandıkları için siz de onlara iyilikten başka bir şey yapmayınız. وَلاَ تَقْتُلُوا أَوْلاَدَكُمْ مِنْ إِمْلاَقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ: **Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyiniz, biz sizin de onların da rızıklarını veririz.** وَلاَ تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ: **Aşikar veya gizli olsun çirkin işlere yaklaşmayınız.** وَلاَتَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ: **Allah'ın haram kıldığı insanları haksız yere öldürmeyiniz.** Kavatların, mürtedlerin ve evli iken zina edenlerin recmi gibi dinin ruhsat verdikleri dışında bir insanı öldürmeyiniz. ذٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ: **İşte size Allah bunları emretti, umulur ki düşünürsünüz.(151)** İşte tafsilatlı olarak size bu anlatılanları yapmamanızı emretti. İnşallah aydınlanırsınız, önünüzü görürsünüz, Allah'ın tevhidine ulaşırsınız.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۚ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ
وَالْم۪يزَانَ بِالْقِسْطِۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَاۚ وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ
ذَا قُرْبٰىۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُواۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَۙ ﴿١٥٢﴾

وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ: **Yetimin malına yaklaşmayınız; yetim reşit oluncaya kadar** o mala **sadece en güzel biçimde** yaklaşabilirsiniz. Allah'ın size haram kıldığı şeyler cümlesinden olarak yetim malları üzerinde tasarrufta bulunmayınız. Sadece o yetimlerin mallarının en güzel korunması ve değerlendirilmesi için yapılması gerekenleri onlar reşit oluncaya kadar yapınız. Onlar belli yaşlara gelip dinin mal tasarrufu ile ilgili hususiyetlerini öğrenince, gerekli tecrübeleri elde edince mallar kendilerine teslim edilir. Yine bu haramlar cümlesinden olarak ölçü ve tartıları eksiltmeyiniz, azaltmayınız. وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ: **Ölçü ve tartıları doğru yapınız.** Ölçü ve tartıları eksiksiz yapınız. Yerine getirmesi çok zor olsa bile siz elinizden gelenin azamisini yapmaya çalışınız. لاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا: **Biz bir insana gücünün yetmediğini yüklemeyiz.** Ölçü ve tartıları yerine getirirken bütün çaba ve hassasiyetinize rağmen hatalarınız olursa af olur. Zira hiçbir insan gücünün yetmediğinden mesul değildir. وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى: **Söz söylediğiniz zaman, akraba da olsa, adaletli olunuz.** İki hasım arasında arabulucu olduğunuz zaman, taraflardan birisi yakınınız, akrabanız olsa bile, verdiğiniz kararda adaletli olunuz. Ey hüküm vericiler, verdiğiniz hükümlerinizde Allah'ın verdiği hükümlerin dışına çıkmayınız. وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا: **Allah'a verdiğiniz sözü yerine getiriniz.** Onun hükümlerine ve hikmetlerine uygun olarak karar veriniz. ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ: **İşte Allah düşünüp öğüt alasınız diye size böyle emretti.(152)** Ey Allah'ın tevhidine yönelenler, düşünüp öğüt almanız ve öğüt tutmanız beklendiği için size bunlar emredildi.

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطٖي مُسْتَقٖيمًا فَاتَّبِعُوهُۚ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ
سَبٖيلِهٖۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
تَمَامًا عَلَى الَّذٖٓي اَحْسَنَ وَتَفْصٖيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ
بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ: **Bu benim dosdoğru yolumdur, onu takip ediniz, başka yolları takip etmeyiniz ki sizi yolundan ayırmasın.** Ey benim tevhidime yönelenler, biliniz ki bu surede zikredilen emirlerim ve yasaklarım, helal kıldıklarım ve haram kıldıklarım, hükümler, işaretler, âdâp ve muamelat benim tevhidime ulaştıran dosdoğru yolumdur. Eğriliği ve sapıklığı yoktur. O yolu takip ederseniz Allah'a ulaşacaksınız. Başka yollara gitmeyiniz. O yollar sizi kendi tevhit yolundan ayırır ve saptırır. ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ: **İşte Allah sakınasınız diye size böylece emrediyor. (153)** Allah'ın sizi bu şekilde sakındırması, sizin yolundan ayrılıp başka yollara sapmamanız ve Hak yolundan sizi ayıracak nefislerinize uymamanız, boş ve batıl görüşlere saplanmamanız içindir.

ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ: **Biz Musa'ya kitabı tam, en güzel biçimde verdik ve her şeyin açıklamasını da verdik.** Biliniz ki biz lütuf makamımızdan Musa'ya Tevrat'ı verdik ki doğru yolu tam ve en güzel biçimde açıklasın, göstersin diye. Ayrıca o Tevrat'ta bilinen ve bilinmeyenlerle bilinenler ve bilinmeyenler alemine ait bilgileri de verdik. وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ: **Doğru yola çıkarıcı ve rahmet olarak onu gönderdik, belki Rableri ile kavuşacakları güne inanırlar.(154)** Biz gayb alemiyle ilgili marifetleri ve hakikatleri açıkladık, Allah'tan başka hiçbir varlığın olmadığı mükaşefe ve müşahede alemleri için bir rahmet olması için gönderdik ki onlar önce ilme'l-yakîn mertebesini, sonra ayne'l-yakîn mertebesini, daha sonra da hakka'l-yakin mertebesini elde etsinler diye.

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾
اَنْ تَقُولُوا اِنَّمَا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَاِنْ كُنَّا عَنْ
دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا اَهْدٰى
مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ....

وَهٰذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ: **Bu, indirdiğimiz mübarek bir kitaptır, ona uyunuz.** Bu Kur'an, önceki kitaplarda amaçlananları tamamlamak ve Allah'ın hükümlerinin ve hikmetlerinin yayılması ve kabul edilmesi için indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Ona iman edenler için pek çok iyilik ve fayda içermektedir. Ey Allah'ın zatına yönelenler, o kitabı takip ediniz, bütün emirlerine yapışınız, yasakladıklarından kaçınınız. وَاتَّقُوا: **Ve sakınınız.** O Kur'an'ı yalanlamaktan, içindekiler hakkında ve onu indiren hakkında iftira etmekten, yalan söylemekten sakınınız. لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ: **Umulur ki, merhamet edilirsiniz.(155)** Umulur ki size tevhit aleminin kapıları açılır ve siz Allah'a kavuşma şerefine nail olursunuz.

İlahi kitaplardaki hükümlerin çoğunluğu ortak hükümler olsa da Biz Kur'an'ı Tevrat'tan ve İncil'den sonra indirdik. أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ: **Bizden önceki iki topluluğa kitap indirildi ve bizim onların okuduklarından haberimiz yok** demekten kaçınmanız için.**(156)** Ey müminler, bizden önce Yahudilere ve Hıristiyanlara kendi dillerinde kitaplar indirdi, bizim onlardan haberimiz yok, demeyiniz.

Ya da أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ: **Eğer bize kitap indirilseydi onlardan daha doğru yolda olurduk** demekten kaçınasınız diye. Onlara indirildiği gibi keşke bize de bir kitap indirilseydi biz onlardan daha iyi bir şekilde doğru yola girerdik. Biz onlardan daha zekiyiz, kalplerimiz daha temiz. Allah onların bizden daha layık olduğunu ne zaman bildi, demeyiniz. فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ : **Size Rabbinizden açık bir delil, bir yol gösterici ve bir rahmet …**

... فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَاۜ سَنَجْزِى الَّذ۪ينَ
يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا سُٓوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ
اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَۜ ....

gelmiştir. Size tevhidi bulma yeteneği ve kabiliyeti vererek sizi terbiye eden Rabbinizin katından size, sizi tevhidine götürecek ve kendisine ulaştıracak açık bir delil gelmiştir. Rabbinizin size bahşettiği bu nimet sayesinde siz ilme'l-yakine sahip olmayanlara göre daha iyi olarak, ona delalet eden, bizzat kendisi tarafından konulan ve kendisini gösteren işaretleri anlıyorsunuz. O Kur'an sizi ayne'l-yakin mertebesine götürecek mürşittir. Sizin hüviyetinizi gözlerinizin görmeyeceği biçimde örten ve Hak hüviyetinde gösteren bir rahmettir. Netice olarak siz Kur'an'ın muktezasına sarılırsanız ilminiz göz, gözünüz Hak olur. فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا: **Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan ve onlardan yüz çevirenlerden daha zalim olabilir?** Allah tarafından indirilen ve özellikleri belirtilen ayetleri yalanlayanlardan ve inat ederek ve böbürlenerek o ayetlerden yüzünü çevirenlerden daha zalim, daha haksız kim vardır? سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ: **Ayetlerimizden yüz çevirenleri, bu yaptıklarından dolayı en kötü azap ile cezalandıracağız.(157)** Ayetlerimizi yalanlayanları ve yüz çevirenleri, bu yüz çevirmelerinin kötü bir şey olması sebebiyle, müntakim ismimizin gereği olarak en ağır şekilde cezalandıracağız. Çünkü onlar emirlerimizi kabul etmekten inatla istinkaf ettiler. Ellerinde kat'î bir delilleri olmadığı gibi zannî bir gerekçeleri de yoktu.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلاَئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ: **Kendilerine meleklerin gelmesini mi bekliyorlar, ya da Rabbinin gelmesini veya Rabbinin bazı alametlerinin gelmesini mi bekliyorlar?** İman etmek için ne bekliyorlar? Kendilerinden önceki kavimlere gelip de, Allah'a yönelten meleklerin gelmesi gibi azap meleklerinin inmesini mi bekliyorlar? Ya da Yahudilerin peygamberlerine "bize Allah'ı açıkça göster"[5] demeleri gibi Allah'ın kendilerine

[5] Nisa, 4/153

يَوْمَ يَأْتِى بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ
كَسَبَتْ فِى اِيمَانِهَا خَيْرًاۜ قُلِ انْتَظِرُوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ
وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِى شَىْءٍۜ اِنَّمَا اَمْرُهُمْ اِلَى اللّٰهِ ....

---

gelmesini mi bekliyorlar? Yahut, bu dünya hayatının sona erdiğine işaret eden kıyamet alametlerinin bazılarının çıkmasını mı bekliyorlar? يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لاَ يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا: **Rabbinin bazı işaretleri geldiği gün, daha önce iman etmemiş ve imanından hayır kazanmamış hiçbir kimseye imanı fayda vermez.** O gün nefisler Allah'a dönmeye mecbur edildikleri için, zorunluluk ve sıkıntı anında imana itibar edilmeyeceği için onun imanı fayda vermez. Çünkü iman kulluk etmeye bağlıdır, delillere dayanır ve seçimlidir. İnsanlar o gün gelmeden iman etmelidir ve önce gerçekleşen bu imanıyla iyilikler ve Allah katında makbul sevaplar kazanmış olmalıdır. قُلْ انتَظِرُوا إِنَّا مُنتَظِرُونَ: **De ki: Bekleyiniz** bakalım, **biz de bekliyoruz.(158)** Alay ederek, bekliyoruz diyenlere de ki: O malum günün gelmesini ve azabın inmesini sırtlarınızda küfürleriniz ve şirklerinizle beklemeye devam ediniz, zira biz de bekliyoruz.

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ: **Dinlerini fırkalara ayırıp grup grup olanlar** var, **sen hiçbir hususta onlardan değilsin.** Kendilerini tartışmasız olarak tevhid-i ilahiye götürecek olan dinlerini fırkalara ayıranlar var, yani birbirlerine karşı mutaassıp gruplar haline gelenler var. Peygamber (a.s.) bu hususta şöyle buyurmuştur: "Yahudiler 71 fırkaya ayrıldılar, birisi dışında hepsi yanlış yoldadır ve tek o fırka kurtulmuştur. Hıristiyanlar 72 fırkaya ayrıldılar, birisi dışında hepsi yanlış yoldadır ve tek o fırka kurtulmuştur. Benim ümmetim 73 fırkaya ayrılacak, birisi dışında hepsi yanlış yolda olacaktır."[6] Ey peygamberlerin en mükemmeli! Sen onların ve işlerinin düzeltilmesinden sorumlu değilsin. إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ:**Onların işleri Allah'a aittir.** Yani mahşer günü

---

[6] El-Hakim, *el-Müstedrek,* 1/217, no 441 (Müslim'in şartlarına göre hadisin sahih olduğunu söylemiştir.); İbn Hıbbân, *es-Sahih,* 14/140, no 6247; Ebu Davud, *es-Sünen,* (Nâr), 4/197, no 4596 ; vb.

ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَا وَمَنْ
جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ قُلْ اِنَّنِي هَدٰينِي رَبّي
اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
﴿١٦١﴾ قُلْ اِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾

---

onlar Allah'ın huzuruna getirileceklerdir. ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ: **Sonra Allah onlara yaptıklarını haber verecektir.(159)** İmtihan dünyası olan dünya hayatında yaptıklarını Allah onlara bir bir söyleyecektir.

Netice olarak, مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلاَ يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ: **Kim iyilik yaparsa on misli ile mükafatlandırılacaktır, kim de kötülük yaparsa sadece bir misli ile cezalandırılacaktır ve onlara haksızlık edilmeyecektir.(160)** Lutf-i ilahi olarak, iyilik yapanlar yaptıklarının on katı ile ödüllendirilecek ve kötülük yapanlar ise adl-i ilahiye uygun olarak sadece bir misli ceza alacaklardır. Böylece kötülük yapanlara bir haksızlık yapılmamış olacaktır, çünkü o günde haksızlık olamaz.

قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا: **De ki: Bana Rabbim en doğru din olarak en doğru yolu, İbrahim'in hanîf yolunu gösterdi.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Bütün mahlukata gönderilmiş peygamber, ben de sizin gibi bir insanım, fakat Rabbim bana çeşit çeşit lütuflar bahşederek bana doğru yolu gösterdi. Bu yol onun tevhid-i zatâsine götüren yoldur. Yine lütuf ve kereminden bana İbrahim'in dini olan, başka dinlerden, sapık fikirlerden apayrı ve dosdoğru bir din verdi. وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **O müşriklerden olmadı. (161)** O İbrahim ki hiçbir zaman Allah'a şirk koşanlardan olmadı.

قُلْ إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **De ki: Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah içindir.(162)** Ey peygamberlerin en mükemmeli olup tevhid-i zatîye rehberlik eden peygamber, kendi yaptığın işlerin ve sana yapılanların hepsini Allah'a havale ederek de ki: Benim bütün aza ve cevarihimle Allah'a yönelişim, benim Hakk'a yaklaşmama sebep olan diğer ibadet-

لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغٖى رَبًّا
وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى

lerim, başka bir ifadeyle hayatım ve ölümüm için gerekli olan şeyler Allah'a mahsustur. Kendi mülkünde ve hükümran olduğu her şeyde tek olan ve dilediği gibi tasarrufta bulunmaya, dilediğini yapmaya kadir tek varlık olan Allah içindir. Çünkü o alemlerin Rabbidir.

لاَ شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ: **Onun ortağı yoktur, bana böyle emredildi ve ben müslümanların ilkiyim.(163)** Mülkünde onunla tartışacak veya onun emirlerinin aksine davranabilecek, mükafatlandıracak veya onu temsil edecek hiçbir ortağı yoktur. Ondan başka bir mevcut asla yoktur. Bu şekilde tevekkül etmem ve samimi olmam bana emredilmiştir. Bu onun tevhidi için katından indirilmiş bir emirdir ve ben tevhid-i zatîyi ortaya çıkaran, ona teslim olan temiz müslümanların ilkiyim.

قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ: **De ki: O her şeyin Rabbi iken ben Allah'tan başka bir Rab mi arayayım?** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Tevhid yolunda seninle inatlaşanları, Allah'tan başka bir tanrının mevcutiyetini ispatlamak için seninle mücadele ederek seni de kendi şirklerine düşürmek isteyenleri kınamak ve azarlamak için şöyle de: Tanrılığında tek başına olan, zatıyla bir olan Allah'tan başka bir terbiye edici bir Rab mi edineyim? Halbuki Allah zatıyla, isimleri ve sıfatlarıyla her şeyin Rabbi ve her şeyin sâhibidir. Her şeyi onun yarattığı ve yoktan var ettiği asla saklanamaz. وَلاَ تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلاَّ عَلَيْهَا وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى: **Herkesin kazandığı kendinedir, hiçbir günahkar diğerinin yükünü üstlenmez.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Hak sözlerini onlara dedikten sonra seni dinlemezlerse, onları şirkleri ile baş başa bırak. Çünkü her insanın elde ettiği ve işlediği günahlar ve suçlar kendisi aleyhine olacaktır. O günahların sorumluluğu ve ağırlığı sadece kendisinindir. Hiçbir âsî, hiçbir kafir başka birinin suçunu üstlenip taşıyamaz. Zira herkes kendi yaptığından sorumludur. İyilik etmişse iyilik, kötülük etmişse kötülük görür.

ثُمَّ إِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ الَّذِى
جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَٓا
اٰتٰيكُمْۜ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِۘ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ: **Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir, anlaşmazlığa düştüğünüz şeyleri size o haber verecektir. (164)** İlk yaratılış hayatınız sona erince dönüşünüz Rabbinize olacaktır, tıpkı gölgenin gölge sahibine döndüğü gibi. O zaman Allah size tartıştıklarınızı teker teker bildirecektir; hak ile batıl birbirinden ayrılacaktır, her şey netleşecektir, hidayet ve dalalet belli olacaktır, Allah'ın yardımı, günah ve ceza belli olacaktır.

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلاَئِفَ الأَرْضِ: **Sizi yeryüzünün halifeleri yapan O'dur.** Onun bütün vasıflarını temsil etmeyi kabul eden, onun yeryüzündeki halifeleri olduğunuz halde Allah'ın tevhidini nasıl inkar edersiniz, sizin Rabbiniz olduğunu nasıl kabul etmezsiniz? وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ: **Size indirdiği** hükümlerde **sizi sınamak için bazınızı bazınızdan derece derece üstün kılan odur.** Sizin yaratılış gayelerinize uygun davranıp davranamayacağınızı, size bahşedilen kabiliyetlerinize göre davranıp davranamıyacağınızı imtihan etmek için, kendi nitelikleri ile nitelenmeniz için, kendi ahlakıyla ahlaklanmanız için birbirlerinize derece derece üstünlük veren odur. إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ: **Şüphesiz ki, senin Rabbin çabucak cezalandırandır ve şüphesiz ki o bağışlayandır, merhamet edendir.(165)** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Senin Rabbin, istemediği fakat insanın fıtratının gereği olarak yaptığı şeyleri seri bir şekilde sonuçlandırandır. Yine o Rabbin, aklını başına alıp istiğfar edenleri affedendir, tövbe edip hidayet isteyenlere de merhametli davranandır.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey Allah'a yönelmiş ve onun tevhid yoluna koyulmuş olan insan! Allah seni istediklerine kavuştursun, arzuladıklarına sahip etsin ve seni başarılı kılsın. Senin, nefsani güçlerinden sıyrılman ve onun isteklerinin lezzetlerinden kendini uzak tutman, nefis şehvetlerinin arzuladığı hakikat olmayan hislerden ve hayallerden kendini soyutlaman ve sendeki ruhani güç kaynaklarını ilk kaynağına yönlendirmen gerekir. Sana lazım olan budur. Bunları yaparken, Peygamber (a.s.)'ın sana ulaşan izlerini takip etmelisin. Bilmelisin ki o peygamberi Hak kendine halife seçmiş ve onda bütün sıfatlarının ve isimlerinin gerektirdiği özellikleri ızhar etmiş, onu bütün peygamberleri arasından seçmiş ve ayrı tutmuştur.

Allah o peygamberini tevhid-i zatîye mazhar olacak özelliklerde göndermiş ve ona eski kitapların hepsinde emrolunanları ihtiva eden ve eski kitaplarda yer almayan hükümleri de içeren bir kitap olan Kur'an'ı indirmiştir. Tevhit yolunu en güzel ve en mükemmel biçimde öyle bir açıklamıştır ki, ondan sonra bunları açıklayacak başka bir peygamber gönderilmesine ihtiyaç kalmamıştır. Bunun içindir ki, Allah "Bugün sizin için dininizi ikmal ettim"[7] buyurmuştur. Peygamber (a.s.) da "Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim"[8] buyurmuşur.

Peygamberin gönderilmesinden ve Kur'an'ın indirilmesinden sonra, irşat isteyen ve Hak yoluna, tevhid-i zatiye yönelmek isteyen için peygamberlerin sonuncusunun getirdiklerine tutunmaktan ve onun yaptıklarını yapmaktan başka bir yol kalmaz. Bunun içindir ki, Peygamberin gönderilmesinden sonra küçük ve cüz'i bazı hükümler dışında hiçbir hüküm için ictihat yoktur. İtikadi meselelerde içtihat yapılamaz. Çünkü peygamber gönderilmesi işi sona ermiştir ve din tamamlanmıştır.

Sen, kalbini Peygamber (a.s.)'ın makamına bağlamalısın, onu maksadının kıblesi edinmelisin, bu yoldaki izlerini hiçbir şeyi ihmal etmeden takip etmelisin.

---

[7] Maide, 5/3.

[8] Beyhaki, *es-Sünen el-Kübra*, (Mekarimu'l-ahlak) 10/191; Malik, *el-Muvatta*, (Hüsnü'l-ahlâk) 2/903 no 1609; Ahmed, *el-Müsned* (Salihu'l-ahlak) 2/381 no 8939; el-Hakim el-Tirmizi, *Nevadirü'l-Usul*, (Mehasinül-ahlak) 4/85.

Peygamber'e uymak tam bir inançla ve gönül rızası ile olmalıdır. Şüphe ve endişe karanlıklarının tamamından arınarak, temizlenerek uyulmalıdır. Şeytanın boş vesveseleri terk edilmiş olarak Peygamber'e uyulmalıdır. Korkudan, şaşkınlıktan, gösterişten ve makam mevki hırsından uzaklaşılarak Peygamber'e uyulmalıdır.

Netice olarak, senin tevhid yoluna yok olma metoduyla, iradi ölüm yoluyla yönelmen gerekir. Öyle olmalısın ki, senden maddî hayat belirtileri ve beşeri hayat istekleri sadır olmamalı. Hatta senin için Allah'ın yardımı, lütfu ve cezbesi ile onun ahlakıyla ahlaklanmak ve dostluk ve halillik makamını gerçekleştirmek mümkün olmalı. Çünkü her şey yaratıldığı amaca kolayca intibak eder.

Sırrını, kalbini ve iç dünyânı, seni meşgul edecek ve Allah'tan alıkoyacak şeylerden, seni onun yolundan saptıracak şeylerden ne zaman temizlersen ve arındırırsan tevhid makamını gerçekleştirmiş olursun, tahmin ve taklit belirtilerinin gereklerinden kurtulmuş olursun, fani olmuş olursun. Artık Rabbine yakin olursun, keşf ve şühud mertebesine nail olursun ki, ona asla doyamazsın, bırakamazsın. İşte o zaman, "benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah içindir, onun bir şeriki yoktur" deme hakkını elde edersin.

"Ey Rabbimiz, bize katından merhamet ver ve bizim işlerimizi en doğru yapmamız için bize kolaylık nasip eyle."

A'RAF SÛRESİ

A'RAF SÛRESİ TEFSİRİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SURENİN GİRİŞİ

Hakikatleri görmek isteyen ve doğruları bilmek isteyen basiretli insanlar için, kitapların indirilmesinin ve peygamberlerin gönderilmesinin amacının, tevhit yolunun beyanı ile birlikte ehl-i dalal ve ehl-i taklit olanlara vahdet-i zat fezasına giden yolu göstermek olduğu aşikardır, gizli kalmaz. Zira bunlar gaflet ve nisyan çöllerinde yollarını şaşırmışlardır. Ancak insanlıklarının gereği olarak alışık oldukları şeyleri terk etmeleri, bağlı bulundukları şeylerden ayrılmaları, tedrici olarak uyarılmadıkça ve hidayete sevk edilmedikçe kolay olamaz. İçinde şiddetli korkutmalar bulunan zor yükümlülükleri birden bire vaz ederek onları Allah'tan uzaklaştıran manialari kaldırmak kolay değildir. Onların gönüllerinin hazırlanması gerekir, iç dünyalarının hazır hale getirilmesi gerekir ki böylece, vahdet-i zatînin sırları onlar için aşikar hale gelsin ve onlar Allah'ın isimlerine ve sıfatları gereğince bütün mazharların zerrelerinde parlayan ve tecellî eden vahdet-i zâtînin sereyânın sırrına vakıf olabilsinler.

Bunun içindir ki Allah, kendisini isim ve sıfatlarının bütün mertebelerini kapsayan bir mazhar olarak yarattığı sevgili peygamberine Kur'an'ı indirdi. O Kur'an mevcudatın bilineni ve bilinmeyeni, başlangıcını ve sonunu, yaşını ve kurusunu, yani bütün mertebelerini kapsayıcıdır. O Kur'an'da her türlü vaatleri, sakındırmaları ve en ağır korkutmaları gaflet ve heva ehlini uyandırmak, sakındırmak için söylemiştir. Müjdeleyici vaatlerini ise kendisine sevgi ve muhabbet duymayı teşvik etmek için vaat eylemiştir ki insanlar Allah'ın emirlerini tutmak ve nehiylerinden kaçınmak suretiyle yaratılmış bulundukları aslî fıtratları mucibince nimetlerden yararlansınlar. Kısaca, Allah'ın adabıyla edeplensinler de onun ahlakıyla ahlaklanmış olsunlar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓصٓ ﴿١﴾ كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ ف۪ي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِه۪
وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾

SURENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla** başlarım ki o, zatında her türlü eksiklikten ve tamamlanma ihtiyacından münezzehtir. O, kullarını kemal ve yakınlaşma derecelerine erdirmek için onla-ra merhamet etmekle الرَّحْمَانِ: **Rahmân**'dır, çok merhametlidir. Yine o, kullarına Kur'an-ı inzal buyurmak suretiyle onları izzet ve celal makamlarına yönlendirmekle الرَّحِيمِ: **Rahîm**'dir, engin rahmet sâhibidir.

المص : **Elif, Lam, Mim, Sad.(1)** Ey güzel ahlakı tamamlamaya en layık olan kamil insan, ey insanları tevhid-i zata, tevhid-i sıfata ve tevhid-i ef'ale götüreceği teyit edilen şerefli insan, ey doğru sözlü olup kendini sapıklık kirinden arı ve temiz tutmuş insan! Bu mahlukat, bu güzel ve anlamlı işaretler zevk ve kemâl erbâbı olanların anlaması ve görmesi içindir. Bu işaretler ve tecelliler aklın karıştırmalarından temiz olan olayları içinde bulundurmaktadır. Şüphe ve vehimler karanlığı şaibelerinden münezzehtir. İnsanlar alîm olan, allâm olan, mukaddes olan, selam olan Allah'ı onlarla görsün ve onlardan anlasın diye hayal tahminlerinden berraktır.

Bu كِتَابٌ أُنزِلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ: **Sana indirilmiş bir kitaptır, insanları uyarman içindir, inananlara öğüt vermen içindir; içinde bir korku olmasın.(2)** Ey yoldan sapıtmışları doğru yola sevk eden peygamber, bu kitap daha önce indirilmiş olan kitapların faydalarını, hükümlerini, işaretlerini, dünya ve ahi-rette medyana gelmiş ve gelecek bütün durumları içermektedir. Bu kitaptan dolayı içinde bir darlık, bir yorgunluk, bir sıkıntı olmasın. Yani bu kitabın yayılması, tebliği, düşmanlardan korkma gibi hususlarda sıkıntın olmasın. Bilakis sen o kitaptaki uyarma ve korkutmalarla Hak yolundan sapanları, cahillik ve inatları sebebiyle Hak yolundan yüz ……

اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۜ قَل۪يلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ فَمَا كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا ظَالِم۪ينَ ﴿٥﴾

çevirenleri uyaracaksın, korkutacaksın. O kitabın vaatleri ve müjdeleri ile, asıl yerlerini bilen, vatan-ı aslîlerine ve menzil-i hakîkîlerine uygun ameller işleyenleri tebşir edeceksin. Zira Kur'an, vahdet-i Hakk'a inanan ve güzel amellerle ona yönelen insanlar için bir öğüttür.

اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ: **Rabbinizden size indirilene uyunuz, Rabbinizden başka velilere uymayınız; öğütlerin azını tutuyorsunuz.(3)** Ey tevhit yönüne yönelmiş olan müminler, Rabbinizden peygamberinizin diliyle size indirilmiş olan emirlere uyunuz. O peygamberin gönderilmesinden sonra Allah'tan başka edinmiş olduğunuz velilere uymayınız, ister cin olsun, ister insan olsun onlara işlerinizi danışmayınız. Peygamberiniz sizin için son peygamberdir, ona tabi olmalısınız. Sizin az bir kısmınız, kendi nefislerinin arzu ve heveslerine meyilli olduğunuzdan; mala, mülke, makama ve kendi akranlarınıza karşı üstün olmaya tamah ettiğinizden, o peygamberin öğütlerini az tutuyorsunuz.

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا أَوْ هُمْ قَائِلُونَ: **Biz nice memleketleri helak ettik; azabımız onlara gece vaktinde veya onlar gündüz uykusunda iken geldi.(4)** Hiç unutmamalı, daima hatırlamalısınız ki: Biz ahalisi bolluk içinde yaşayan nice memleketleri helak ettik. Çünkü onlar isyankar oldular, kafirliği seçtiler ve helak olmayı hak ettiler. Azabımız, onlar gece vakti rahat rahat uyumakta iken ya da gündüz kaylule vaktinde istirahat ederlerken gelmiştir.

فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا إِلاَّ أَنْ قَالُوا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ: **Başlarına azabımız çöktüğünde, "bizler zalimler idik" demekten başka bir duaları olmadı.(5)** Allah kahredici olarak başlarının ucunda tecelli ettiği zaman, yalvararak ve itiraf ederek "biz zalimler idik" demekten başka bir dua edemediler. Onlar yalvararak zalimliklerini itiraf ettikten sonra biz onların itiraflarına ve sözlerine itibar etmeyeceğiz.

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِينَۙ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ
بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَٓائِبِينَ ﴿٧﴾ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ
بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ: **Kendilerine peygamber gönderilenlere mutlaka soracağız, peygamberlere de mutlaka soracağız.(6)** Bu dünyadaki ilk yaratılışlarında kendilerine peygamberler gönderdiğimiz insanlara, dünyada yaptıklarını göstermek suretiyle âhirette hesap soracağız. Kendilerine gönderilen peygamberlerin bize itaat etmeleri çağrısına uyup uymadıklarını soracağız ve alacağımız cevapları alacağız. Sonra durumlarını bir de kendilerine gönderilen peygamberlere soracağız, emir ve nehiylerimizi tebliğ ettiklerinde kendilerine uyup uymadıklarını, söylediklerini kabul edip etmediklerini mutlaka soracağız ve alacağımız cevapları alacağız.

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ: **Onlara her şeyi ilmimizle anlatacağız; biz onlardan habersiz değiliz.(7)** Her türlü hallerini ve yaptıkları her şeyi onlara detaylarıyla anlatacağız. Zira bizim ilmimizden onların yaptığı hiçbir şey kaçmaz. Zaten nasıl kaçabilir ve bilgimiz dışında kalabilir ki? Çünkü biz onlardan habersiz değiliz; bilakis biz onlarla beraberiz ve yaptıkları her şeyi görmekteyiz.

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ: **O gün tartı haktır, kimin tartıları ağır gelirse işte onlar kurtulmuş olacaklardır.(8)** O gün kulların ibadetlerini değerlendirmek için, bilinmeyenlerin ve gizlenmiş olanların açığa çıkarılması için konulan tartı doğrudur, değişmezdir ve sabittir. Bu tartı sebebiyle isyankarlar Allah ile mücadeleye giremezler. Kimin tartıları ağır çekerse, yani itaati çoksa, iyilikleri fazla ise işte onlar mutlu insanlardır, onlar en büyük sevabı ve en yüce mertebeyi kazanacaklardır.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ: **Kimin de tartıları hafif gelirse işte onlar ayetlerimize haksızlık etmeleri**

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾ وَلَقَدْ
خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ
مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿١١﴾

sebebiyle kendilerine yazık edenlerdir.(9) Her kimin de itaati az gelir ve günahları çok gelirse işte onlar huzurdan kovulmuş şakî kimselerdir ve onlar, bizim tevhidimize delalet etmekte olan ayetlerimizi haksız yere ve düşmanlıkla yalanlamaları sebebiyle, bu dünyada hiçbir şey kazanmamışlar, zarar etmişlerdir.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ: **Biz sizi yeryüzüne yerleştirdik ve sizin için orada geçim araçları sağladık; siz az şükrediyorsunuz.(10)** Ey Adem oğulları, size karşı olan lütfumuzun ve keremimizin çokluğundan dolayı sizi yeryüzünün yaşanacak yerlerine yerleştirdik ve sizin yaşayabilmeniz için uygun olan geçinme vasıtaları sağladık ki, rahat bir hayat sürün, nimetlerden yararlanın ve nimetlerimiz için şükredin diye. O nimetleri yaratılış gayesine uygun olarak harcayın diye. Bu büyük lütuflara ve muazzam nimetlere karşı siz çok az şükrediyorsunuz. Hatta nimetleri bizim verdiğimizi inkar ediyorsunuz, çoğunuz da o nimetleri kendi çürük arzularının gereklerini yapabilmek için harcıyor.

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ: **Sizi yarattık, sonra şekillendirdik, sonra meleklere "Adem'e secde edin" dedik ve hepsi secdeye kapandılar, sadece İblis secde edenlerden olmadı.(11)** Yine size bahşetmiş olduğumuz nimetlerden olarak sizi yokluktan çıkardık, insan olarak var ettik, sizin için ne yapıp yapmayacağınızı belirledik ve takdir ettik, sonra sizi kendi suretlerimizle süsledik, sizi kendi ahlakımızla ahlaklandırdık, sonra da bizim güzelliklerimizi görmeleri ve şaşkınlık içinde kalmaları için meleklere, bizim suretimizde yaratılmış olan Adem'e saygı duyunuz, onun karşısında aşağı konumda olduğunuzu kabul ediniz, bizim yüceliğimizi ve onun değerini kabullenmek için ona secde ediniz, dedik. Çünkü o bizim bütün sıfatlarımızın ve isimlerimizin tecelligahı olan cilâlı bir ayna idi. Size bizim vahdet yolumuzu gösterecekti. Melekler …

قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾

bizim bütün sıfatlarımızın ve isimlerimizin yansımalarından ibaret eserimizi görür görmez secdeye kapandılar ve kendilerinin bu yeni mahluk karşısında daha aşağı bir derecede olduğunu anladılar. Ancak nefsin kötü casuslarının başkanı olan İblis, kendilerine secde etmeleri emrolunanlar zümresinden olmasına rağmen secde etmedi.

İblis secde etmeyince, قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلاَّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ: **Allah, sana da emrettiğim halde secde etmekten seni alıkoyan nedir, dedi.** Allah, İblis'in tıynetindeki pisliği bildiğini açığa çıkarmak için, "ey İblis, sana ve arkadaşlarına, halifem olan Adem'e secde etmenizi emrettiğim halde sen niçin secde etmedin?" diye sordu. قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ: **İblis, ben ondan daha üstünüm, sen beni ateşten ve onu çamurdan yarattın, dedi.(12)** İblis, kendi çürük ve batıl yaratılışının bir gereği olarak verdiği cevapta, ben Adem'den daha üstünüm, çünkü beni parlayan bir ateşten yarattın, onu ise ışıksız, kapkara bir çamurdan yarattın, üstün birinin daha aşağı birisi karşısında tezellül göstermesi uygun olmaz, dedi.

İblis emr-i vücubînin gereklerini yerine getirmekten geri durunca, bu emrin tevhid-i zatî demek olan sırrını idrak edemeyince Allah onu yüce huzurundan kovmuştur. Çünkü zıll-i kamil ve mazhar-ı câmi olana secde edilmesi, emri tek ve bir olan zat-ı hakikiye, Âdem üzerinde tecelli eden gerçek mabuda yönelme emridir. Şöyle ki: قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ: **Allah, in oradan, senin orada büyüklük taslama hakkın yok, çık, çünkü sen aşağılıklardansın, dedi.(13)** Allah o şeytanı oradan uzaklaştırarak, ey mel'un, tezellül gerektiren, korku gerektiren, gayr ve sivaya iltifat etmemeyi gerektiren tevhit sahasının izzet ve şanını terk et, dedi. Senin batıl bencilliğinden doğan boş ve gereksiz ifadelerle üstünlük taslamak ve büyüklenmek haddin değildir, dedi. O cennetten çık. Çünkü sen nerede ve nasıl ....

قَالَ اَنْظِرْنٖٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرٖينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَٓا اَغْوَيْتَنٖي لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقٖيمَۙ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْدٖيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَٓائِلِهِمْۜ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاكِرٖينَ ﴿١٧﴾

olursan ol, kovulmuş ve aşağılanmış olacaksın. Diğer aşağılananların da aşağılanmasına sebep sen olacaksın.

Sonra İblis, Adem'e secde etmeyi reddetmesi sebebiyle huzur-ı ilahiye kabul edilmeyince ve huzur-i ilahide bulunmaktan umudunu kesince, Allâh'a: قَالَ أَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ: **Onlar tekrar dirilinceye kadar beni beklet, dedi.(14)**

Allah da: قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ: **Sen bekletilenlerden oldun, buyurdu.(15)** Şeytan Adem'den intikam almak için, ey Rabbim, onlar tekrar dirilinceye kadar aralarında sapkınlık yaptırmam için bana mühlet ver, diye yalvardı. Buna cevaben Allah, daha önce Bakara suresinde işaret etmiş olduğumuz sırrına açıklık getirerek, onlardan hakikati gerçekleştirenlerle batıllara sarılanların belli olması için, hidayette olanlarla sapıklıkta olanların ayırt edilmesi için sen bekletilenlerdensin, istediğin mühleti sana verdim, dedi.

İblis, قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ: **Beni kovduğun için senin doğru yoluna oturacağım, dedi.(16)** Yani beni insanların yüzünden huzurundan kovduğun ve uzaklaştırdığın için ben de onları saptırmak için senin yoluna oturacağım, onlara pusu kuracağım diye cevap verdi. Başka bir ifadeyle kullarının senin tevhidine ulaşmalarını sağlayacak olan dininin ve yolunun üzerini örteceğim, onları türlü türlü vesveselerle yoldan çıkaracağım, bazılarını zulüm ve bozgunculuğa yönlendireceğim, bazılarını riya ve gösterişe önem verir hale getireceğim, bazılarını dünyanın boş ve yalan zevklerine düşkün hale getireceğim. Kısaca, onları çeşit çeşit hilelerle senin tevhit yolundan ayıracağım, dedi.

ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلاَ تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ: **Sonra onların önlerinden, arkalarından, sağlarından, solla-**

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُمًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾ وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ
شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

sollarından geleceğim ve sen onların çok kısmını şükür eder bulmayacaksın, diye ilave etti.**(17)** Yani vesveselerim onların kalplerine yerleştikten sonra, onlara her yönden sokulacağım ve her taraflarında oluşacak günahları işlemeleri için çalışacağım. Onlarla öyle oynayacağım ki, ey zelilleri aziz eden, delillere yol gösteren Allah, sen onların çok kısmını sana döndükleri zaman, şükretmiş insanlar olarak bulmayacaksın, senin kendilerine verdiğin nimetleri emrettiğin yollarda harcamış insanlar olarak bulmayacaksın, dedi.

Allah onu kovduktan, uzaklaştırdıktan ve kullarına bela olarak beklettikten sonra Allahü Teala şöyle: قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُومًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ: **Buyurdu: Kovulmuş ve aşağılanmış** haldesin, **çık oradan; onlardan sana uyanlarla birlikte cehennemi sizinle dolduracağım.(18)** Ey merdüd ve matrud şeytan, tevhit ehlinin mekanını terk et. Sen aşağılanmış, kovulmuş, lanete müstahak olmuş birisisin artık. Onlara ne istersen onu yap ve yaptır. Yemin ederim ki kendilerine yüzümü gösterdikten sonra, onları bütün mahlukatımın en şereflileri kıldıktan sonra, kendilerine ruhumdan nefes verdikten sonra, kendilerine bütün isimlerim ve sıfatlarımla tecelli ettikten sonra, kendilerine elçilerimi gönderdikten sonra, kendilerine tevhidimin yolunu gösterecek olan kitaplarımı indirdikten sonra onlar sana tabi olurlarsa elbette onları huzurumda şereflenmekten men ederim ve kovarım. Ey Adem oğulları, iyi biliniz ki benim ve sizin düşmanınız olan şeytana uyacak olursanız uzaklık cehennemini sizi ve onlarla birlikte doldururum. Bu cezanın sonucundan kaçınınız.

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ: **Ey Adem, sen eşin ile beraber cennete yerleşiniz, dilediğiniz tarafından yiyiniz** ancak **şu ağaca yaklaşmayınız,** yaklaşırsanız **zalimlerden olursunuz.(19)** Allah, Adem'e secde etmekten imtina eden İblis'i huzurundan kovduktan sonra, elde etmiş olduğu yüce ....

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا
وَقَالَ مَا نَهٰيكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ
اَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾

mertebeyi koruması hususunda kendisini sınamak ve tavsiyede bulunmak için Adem'e şunları söyledi: Ey kendisine secde edilmiş olan Adem-i mükerrem, sen akl-ı külliden sana bahşedilmiş olan aklına tabi olmak suretiyle cennete yerleş. Eşin de nefs-i külliden kaynaklanmış olan nefsine uymak suretiyle cennete yerleşsin. Bu cennet huzur-ı ilahiye kabul edilme şerefini elde eden vuslat erbabından tevhit ehlinin yerleşkesidir, velilik ve tecrit ehlinin varacağı en son makamdır. O makamın ruhani lezzetlerinden alınız, o makamın hakikatlerine ve marifetlerine, şühud ve küşuf derecelerini elde ediniz, o lezzetleri istediğiniz şekilde tadınız. Ancak nefislerinizin ve benliklerinizin gıdası olan şu ağaca yaklaşmayınız. O ağaca yaklaşırsanız ve ondan yerseniz emrimizin dışına çıkmış olursunuz, hükmümüzün gereğini yapmamış olursunuz, böyle olunca da zalimlerden olursunuz ve bizim sizi cezalandırmamızı hakketmiş olursunuz.

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا: **Şeytan onların ayıp yerlerini açığa çıkarmak amacıyla şu vesveseyi söyledi;** yani şeytan onları yaklaşılmaması emrolunan ağaç hususunda kuşkuya sevk etti. Allah'ın kendilerine bu ağaca yaklaşmamalarını emretmesinden sonra bu vesveseyi yaratması da hikmet-i ilahiyenin bir gereği idi. Şeytan onlardan kendilerini koruyacak olan elbiseyi ve takvayı onlara çıkartmak istiyordu, onların insan olmalarının bir gereği olarak örttükleri kara yerlerinin açığa çıkmasını ve utanmalarını istiyordu. وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاَّ أَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ: **Dedi ki: Rabbiniz sizin melek olmanızı yahut sonsuza kadar cennette kalmanızı istemediği için bu ağacı size yasakladı.(20)** Şeytan sanki onlara şefkat gösteriyormuş, nasihat ediyormuş ve onlar için en iyisini arzu ediyormuş gibi yaparak, Rabbiniz sizin bu mübarek ve temiz ağacın meyvesini yemenizi yasakladı ki birer melek olmayasınız ya da sonsuza kadar cennette kalmayasınız, dedi.

وَقَاسَمَهُمَا اِنّ۪ي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِح۪ينَۙ ﴿٢١﴾ فَدَلّٰيهُمَا بِغُرُورٍۚ فَلَمَّا
ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ
وَرَقِ الْجَنَّةِۜ وَنَادٰيهُمَا رَبُّهُمَا اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ
لَكُمَا اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿٢٢﴾

وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ: **Ben sizin iyiliğiniz için söylüyorum, diye de yemin etti.(21)** Şeytan onlara diyeceklerini dedikten ve duymak istediklerini duyduktan sonra, onlara söylediklerini sağlamlaştırmak için yemin etti ve ben sizin için iyilik isteyenlerdenim, size şefkat gösterenlerdenim, dedi.

فَدَلاَّهُمَا بِغُرُورٍ: **Onları gururlandırarak yanılttı.** Yani intikam almak için onları yanılttı, şan ve şeref yüceliğinden zelillik seviyesine düşürdü. Onları, intikam almak için ayarttı. فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا: **O ağacın meyvesinin tadına bakar bakmaz edep yerleri açılıverdi.** Şeytanın sözünü dinleyip kabul ederek melek olmak veya sonsuzluğu elde etmek amacıyla o ağacın meyvesini yemeye başlayınca edep yerleri görünür hale geliverdi. Çünkü onların takva ve ismet elbiseleri çıkarıldı. Elbiseleri soyulunca da edep yerleri ortaya çıktı. وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ: **Oralarının üzerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar.** Edep yerlerini cennet ağacının yaprakları ile örtmeye koyuldular. Bu ağacın incir ağacı veya üzüm asması olduğu rivayet edilmiştir. Başlarına bu gelenlerden sonra, وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ: **Rableri onlara şöyle hitap etti: Ben size o ağacı yasaklamadım mı, ve size şeytanın sizin düşmanınız olduğunu söylemedim mi?(22)** Allah onları kınayarak ve ayıplayarak şu hitapta bulundu: Ey söz tutmazlar, ben sizin o ağaca yaklaşmanızı yasaklamadım mı? Şeytanın sizin düşmanınız olduğunu size söylemedim mi? O sizin açıkça düşmanınızdır demedim mi? O halde niçin onun sözünü dinlediniz ve onun yolunu takip ettiniz?

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلَى حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾

Rablerinden duyacaklarını duyduktan sonra şöyle diyerek yalvardılar: قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ: **Ey Rabbimiz, biz kendi kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamazsan ve bize acımazsan biz ziyana uğramışlardan oluruz.(23)** Yalvararak ve yaptıkları yanlışı itiraf ederek, ey bizi kendi erdemi ve lütfu gereğince şerefli olarak terbiye eden Allah'ımız, biz düşmana uyarak kendi kendimize haksızlık ettik, eğer sen bizi bağışlamazsan ve lütuflarına mazhar etmezsen biz çok büyük bir zarara ve ziyana uğramış olacağız, dediler.

Onlar, düşmanlarının vesvesesiyle yaptıklarını yaptıktan sonra Allah onların dârü's-sürur olan cennetten çıkarılmalarını, dârü'l-gurur ve dârü'l-ibtilâ olan dünyaya gönderilmelerini emretti. قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ: **Allah, birbirinize düşman olarak ininiz, dedi.** Ey bizim koyduğumuz sınırları ihlal eden asıllar ve fürular, uyulan ve uyması gereken taraflar için koyduğumuz sınırları aşanlar! İzzet ve şan makamından, ıtlak ve tecrit mertebesinden, sonradan yaratılmış olan hiçbir şeye bağlı olmayan huzur-ı ilahîden çıkınız ve sonradan yaratılmış ve boş olan yere, dünyaya ininiz ki orası kötülük ve inat yeridir. Bir bela ve imtihan mahalli olan dünyada ebediyen birbirinize düşman olacaksınız. Aranızdaki husumet asla kalkmayacaktır. وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ: **Sizin için yeryüzünde bir müddete kadar yerleşme ve mal edinme vardır.(24)** Ey birbirine düşman olanlar, sizin için yeryüzünde bir yerleşme yeri vardır ki siz oranın lezzetlerinden ve nefsinizin arzuladıklarından bir müddete kadar, yani size tanınan vakit dolup ta dünya ile alakanız kesilinceye kadar faydalanacaksınız.

Başlarına gelen bu işe şaşırdıkları ve hallerinin perişan olacağını anlamalarından sonra, قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ: **Allah, orada**

قف

يَا بَنٖٓى اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارٖى سَوْاٰتِكُمْ وَرٖيشًاۜ وَلِبَاسُ
التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌۜ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan diriltileceksiniz, dedi.(25) Allah onları uyararak, tabiatın yeryüzünde tabii bir hayat yaşayacaksınız, orada tabii şekilde öleceksiniz ve yine o yeryüzünden, elde etmiş olduğunuz hayır ve şerlerin karşılığını görmeniz için çıkarılacaksınız, diriltileceksiniz dedi. Bela ve musibet yeri olan, kazanç ve sevap yeri olan tabii hayatınızdaki Allah'a yaklaşmanız ve Allah'tan uzaklaşmanızın karşılığını göreceksiniz. Hayır ise hayır göreceksiniz, şer ise şer göreceksiniz.

Sonra Allah size çağrıda bulunarak, size verdiği nimetleri ve lütfettiği ihsanları saymak suretiyle, imtihan yeri olan dünyada nimetlerine şükretmeye devam etmenizi istemektedir. Sizden bir küfür sadır olduğunda veya emir ve yasaklarının dışına çıkmış olursanız kendisine bağlanmaya ve itaat etmeye devam etmenizi istemektedir: يَابَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا: **Ey Adem oğulları, biz size, ayıplarınızı örten elbise ve tüy verdik.** Halife ve naip olmaya uygun fıtratta yaratılmış olan ey Adem oğulları, lütuf ve kerem katımızdan sizin ayıplarınızı örtmek için size akıl elbisesi verdik. Bu elbise sizin beşer oluşunuzun gerektirdiği hayvansal ayıplarınızı örtecektir. Yine size lütfumuz olarak marifetler ve hakikatler bahşettik, o marifet ve hakikatler ile sizi tezyin ediyoruz, sizi diğer mahlukattan ap ayrı bir konuma getiriyoruz ve sizi yeryüzündeki halifelerimiz kılıyoruz. Bu elbise وَلِبَاسُ التَّقْوَى: **Takva elbisesidir.** Allah'ın yasakladıklarından uzak durmak ve kaçınmak sizin için daha hayırlı ve fıtratınıza daha uygundur. Bu elbiseyi giymeniz ve fıtratınıza ve mertebenize layık olmayan şeylere karşı onunla korunmanız gerek. ذَلِكَ خَيْرٌ: **Bu sizin için daha hayırlıdır.** Uğruna yaratılmış olduğunuz tevhit derecesine ulaşmanız için takva sizin en iyisidir. ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ: **Bunlar Allah'ın ayetlerindendir, belki düşünüp ders alırlar.(26)** Bu anlatılanlar Allah'ın Tanrılığında ve Rablığında tek başına olduğuna delalet eden …………

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ
يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ
مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾

---

ayetlerdendir. Bu ayetleri size indirdi ki nimetlerini hatırlayasınız, bu nimetleri vereni bilesiniz, tanıyasınız ve onun tevhidiyle yolunuzu bulasınız.

Sonra insanoğluna tekrar seslenerek şöyle buyurdu: يَابَنِي آدَمَ لاَ يَفْتِنَنَّكُمْ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا: Ey **Ademoğulları, şeytan ana ve babanızı, edep yerlerini kendilerine göstermek için, elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın.** Ey Ademoğulları, halifelerimiz olduğunuz için, bizi temsil ettiğiniz için şeytanın sizi vesveseleriyle ana babalarınıza yaptığı gibi yaparak aldatamaması gerekir, sizi sapıklığa ve dalalete düşürememesi gerekir. Onları fitne ile gururlandırarak mutluluk diyarı olan cennetten çıkararak fesat mahalli olan, kötülükler kaynağı olan yer yüzüne indirmişti. Onları gururlandırdığı ve yasaklanan meyveyi yemelerini sağladığı zaman elbiselerinin soyulmasına sebep olmuştu. Onlardan intikam almak için edep yerlerinin açığa çıkmasına sebebiyet vermiştir. Ey Adem oğulları, şeytanın sizi aldatmasından kaçınmalısınız ve onun her türlü hilelerinden Allah'a sığınmalısınız. Allah'ı vikaye ve vekil edinmelisiniz ki heva ve heveslerin şeytanlarının vesveselerinden kurtulasınız. Onu hiç göz ardı etmemeniz gerekir. إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لاَ تَرَوْنَهُمْ: **O ve yandaşları, onları göremeyeceğiniz bir yerden sizi görürler.** Bizzat şeytanın kendisi ve kötülük emreden yandaşları sadece size düşmanlık yapmak isteğiyle sizi görür ve kontrol altında tutarlar. Ancak siz onları göremezsiniz. Çünkü onlar sizi her iki tarafınız arasında kalan nefislerinizde tesir altına alırlar. Doğru yola sevk ediyormuş gibi yaparak sizi yolunuzdan saptırırlar. Sizin nefislerinizin isteklerine karşı çıkmanız lazımdır, nefislerinizin arzuladıklarından kaçınmanız gerekmektedir. Bunların yanında bize yalvarmanız ve bize sığınmanız gerektir. إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ: **Biz, şeytanları …**

وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَٓا اٰبَٓاءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَاۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِۜ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ قُلْ اَمَرَ رَبّ۪ي بِالْقِسْطِۜ وَاَق۪يمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۜ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُودُونَۜ ﴿٢٩﴾

iman etmeyenlerin dostları kıldık.(27) Biz, hikmetimizin gereği olarak, tevhidimize ve her şeyin sahibi olduğumuza inanmayanlar için şeytanları dost kıldık.

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا: **Onlar bir kötülük yaptıkları zaman, atalarımızı böyle bulduk ve Allah da bize bunu emretti, derler.** O kafirler, şeytanın vesvesesi ile çok kötü bir kabahat işledikleri zaman, cevap verirken "biz atalarımızı böyle yaparlarken gördük, onlar, peygamberimizin lisanıyla Allah bize bunları yapmamızı emretti" diyorlardı, dediler. قُلْ إِنَّ اللَّهَ لاَ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ: **De ki: Allah kötülüğü emretmez. Siz bilmediğiniz şeyleri Allah'ın aleyhine mi söylüyorsunuz?(28)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onlara de ki kullarını doğru yola sevk eden Allah kötülüğü emretmez. Ey müfteriler, siz Allah'a karşı, ona layık olmayan şeyler mi söylüyorsunuz?

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ: **De ki: Rabbim** bana **adaleti emretti.** Rabbim, lütuf ve kereminin gereği olarak bana ve seçilmiş kullarına, bütün emrettiklerini yerine getirirken âdil ve itidalli olmamızı emretti. İfrat ve tefrit cihetlerine yönelmemizi yasakladı. وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ: **Her mescitte yüzlerinizi doğrultmanızı** emretti. Allah, mescitlerde kendisine secde ettiğiniz zaman, makamınızın Allah'ın makamı karşısında ne kadar aşağıda olduğunuzun bilinciyle, meyletmiş olduğunuz diğer şeylerden vazgeçerek yüzünüzü Hakk'a döndürmenizi, ondan başkasına yönelmemenizi emretti. Netice olarak, وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ: **Ona dininizde ihlasla dua etmenizi** de emretti, **sizi ilk**

فَرِيقًا هَدٰى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُۜ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا
الشَّيَاطِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾
يَا بَنٖٓي اٰدَمَ خُذُوا زٖينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا
تُسْرِفُواۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفٖينَ ﴿٣١﴾

---

yarattığı gibi ona döneceksiniz, dedi.**(29)** Yani netice olarak, ona ihlasla yöneliniz, dua ediniz. İtaat ve bağlılığınızda samimi olunuz. Allah'tan başkasına kesinlikle yönelmeyiniz. İyi biliniz ki siz ey gölgeler, Allah'ın sizi karanlık bir sır iken kendi nuruyla ilk defa yaratması ve ortaya çıkarması gibi siz de ona döneceksiniz. Size verilen nur geri alınınca siz de ona geri döneceksiniz.

فَرِيقًا هَدَى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلاَلَةُ: Allah **bir kısmını doğru yola eriştirdi ve bir kısmı da sapıklığı hak etti.** Sizden birtakım insanlar Allah'ın yardımıyla geldiği yeri ve gideceği yeri doğru bildi. Fakat diğer birtakım insanlar sapıttı ve yoldan çıktı. Bundan dolayı da Allah'ın takdiri gereği olarak sapıklığı hakkettiler. Bunu nasıl hakketmesinler ve dalâlet onları nasıl kuşatmasın ki, إِنَّهُمْ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ: **Çünkü onlar** gafletlerinin **son** sınırına varmış olmaları sebebiyle, **Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinmiş ve kendilerini doğru yolda sanmışlardı.(30)** Bu insanlar içine düştükleri gafletin çokluğundan dolayı şeytanları ilah olarak kabul etmişler, Allah dışında başka tanrılar edinmişlerdi ve bu yaptıklarıyla da kendilerinin kurtuluş yoluna eriştiklerini sanmışlardı. Halbuki onlar yollarını şaşıranlardır, sapıtanlardır.

يَابَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ: **Ey Adem oğulları, mescitlerde ziynetlerinizi takınınız.** Ey takva ve selamet elbisesi ile yaratılmış olan Adem oğulları, Allah'a yöneldiğiniz her makamda, yüzünüzü Hakk'a döndürdüğünüz her yerde, Allah'ın sizi süslemiş olduğu hakikat, maarif, mükaşefe ve müşahede ziynetlerinizi takınınız. وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلاَ تُسْرِفُوا إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ: **Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. Allah ....**

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِي اَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ
قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

müsrifleri sevmez.(31) Sizin binitleriniz olan nefislerinizi ve onların ihtiyaçlarını ihmal etmeyiniz, Allah'ın yaptığı binayı yok etmeyiniz ve onun evini tahrip etmeyiniz. Açlığınızı gidermek için yiyiniz, susuzluğunuzu gidermek için içiniz fakat bunları yaparken içinizdeki hayvansal güçleri aşırı güçlendirecek biçimde aşırılığa kaçmayınız. Allah müsrifleri sevmez. Allah, yeme ve içme hususlarında israf ederek Allah'ın emirlerinin dışına çıkanların yaptıklarına rıza göstermez. Zira aşırı tokluk kalbi öldürür, insani duyguları azaltır, hayvansal güçleri artırır.

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ: **De ki: Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları yasaklayan kimdir?** Ey peygamberlerin en mükemmeli, dünya ehlinden olarak yaratılıp da manevi rızıklardan mahrum olanlara, bu yaratılışlarında tevhide yönelmekten mahrum edilenlere de ki: Allah'ın kainatta var ettikleri arasından isim ve sıfatlarını tecelli ettirerek seçtiği kulları için yarattığı ziynetleri ve manevi rızıkları yasaklayan kimdir, ruhani lezzetleri haram kılan kimdir? قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **De ki: bunlar dünya hayatında iman edenler içindir, kıyamet gününde de onların olacaktır.** Onlara de ki: Bunlar ilk yaratılışlarında tevhid-i ilahiye iman edenler içindir. Çünkü onlar beşeri arzularından ve hayvansal güçlerinden uzak durabilmişlerdir. Bu nimetler, kıyamet gününde, birer gölgeden ibaret olan bâtıl kimliklerinden soyutlandıklarında da onların olacaktır. كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ: **Bilen kimseler için ayetleri bu şekilde açıklıyoruz.(32)** Biz tevhidimize delalet eden ayetleri, bilen ve Allah'ı hakkıyla tanımaya iman etmiş olan insanlar için bu şekilde açıklıyoruz.

قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ سُلْطَانًا وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ: **De ki: Rabbim sadece açık ve gizli fenalıkları, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyi Allah'a şirk koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır. (33)** Ey kulların işlerini düzene koymak için gönderilen peygamberlerin en mükemmeli, de ki: Rabbim kötü düşünce sahiplerinden sadır olan zulüm gibi, yalancı şahitlik gibi, ırz düşmanlığı gibi, dedikodu ve gıybet gibi insanların elinden ve dilinden açıkça sadır olmuş fuhşiyatı ve gizlice işlenen cinsel kabahatleri haram kıldı. Yani cezalandırılmayı ve intikam alınmayı gerektiren fiilleri işlemeyi haram kıldı. Yöneticilere ve Müslümanların çoğunluğuna karşı gelerek haksız yere ve şer'i bir delil olmaksızın onlarla savaşmaya kalkmayı da haram kıldı. Günahı en çok olan ve cezası en büyük olan suçlardan birisi de, zatında tek ve bir olan Allah'a karşı gelerek, yaratmış olduğu şeylerden birisini ona karşı şerik ve ortak edinmenizdir. Biliyorsunuz ki, Allah'a karşı şerik edindikleriniz hakkında herhangi bir delil indirilmemiştir. Diğer bir büyük günah da, Allah hakkında bilmediklerinizi, aklen ve naklen gerçekleşmesi mümkün olmayan şeyleri iftira olarak söylemenizdir.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ: **Her ümmetin bir eceli vardır, ecelleri geldiği zaman ne tehir edebilirler, ne öne alabilirler.(34)** İyi biliniz ki, yoldan çıkmış sapık ümmetlerin her birinin hesaba çekilecekleri ve helak edilecekleri bir zaman vardır ve bu zaman Allah tarafından takdir edilmiştir. O an geldiğinde tehir edilmesini istemeleri kendilerine bir fayda sağlamayacaktır. Ecelin eza ve azabından bir an evvel kurtulmak istemeleri de bir fayda vermeyecektir.

يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنِ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾

Çünkü Allah'ın emri kesindir, zamanında inecektir, ne geciktirilebilir, ne öne alınabilir. Bu Allah'ın kemal-i kudreti ve sağlam hikmetidir.

يَابَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي: **Ey Adem oğulları, size ayetlerimi anlatmak için içinizden peygamberler gönderilmiştir.** Kemale ulaşmak isteyen, aydınlanmayı ve kemali kabul edecek kıvamda yaratılmış olan ve kemal-i tevhit feyizlerini almaya hazır olan ey Adem oğulları! Size sizin cinsinizden ve hemcinslerinizden peygamberlerin gönderilmiştir. Onlar size daha iyi nasihatlarda bulunurlar ve sizi daha iyi aydınlatırlar. Sizin kalplerinizi cezbetmeye daha münasiptirler. Size tarafımdan indirilen ve zatımın birliğine delalet eden ayetlerimi açıklarken yabancılardan daha müşfik olurlar. Sizin onları doğrulamanız ve tasdik etmeniz gerekir. Onlara ve benim katımdan size getirdikleri emir ve yasaklara iman etmeniz, inanmanız gerekir. فَمَنِ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ: Allah'tan **korkan ve kendini ıslah edenler için bir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. (35)** İçinizden, Allah'ın haram kıldıklarından peygamberler ve ayetler aracılığı ile sakınanlar ve ibadetlerini ceza almamak için değil de sadece Allah için yapanlara, bu dünyada ve öbür dünyada bir korku yoktur. Onlar akıbetleri kötü olur diye üzülmezler.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Ayetlerimizi yalanlayanlar ve büyüklük taslayarak onları kabul etmeyenler** var ya, **işte onlar cehennem ehlidirler ve orada sonsuza kadar kalacaklardır.(36)** Peygamberlerimize indirilen ayetlerimizi yalanlayanlar ve büyüklenerek, inat ederek onu kabul etmekten uzak duran yalancılar ve kibirli insanlar, sapıklık yapan aşağılıkları ……………

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ۜ اُو۬لٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ
نَص۪يبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْۙ قَالُٓوا
اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا
عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِر۪ينَ ﴿٣٧﴾

cezalandırmak için hazırlanmış olan cehennemin ebedi sahipleridir. Asla oradan kurtulamayacaklardır.

Ey en sağlam kuvvetlerin sahibi olan Allah, senin azabından sana sığınırız.

Peygamberler gönderildikten ve kitaplar indirildikten sonra, فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ: **Şu halde, Allah'a yalan yere iftira edenlerden ya da onun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir?** Allah hakkında, onun belirtmediği şeyleri nispet ederek yalan söyleyenlerden ve iftira edenlerden, ya da inat ederek veya böbürlenerek Allah'ın indirmiş olduğu ayetlerini inkar edenlerden daha haksız, daha zalim kimse yoktur. أُوْلَئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُمْ مِنْ الْكِتَابِ حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ: **İşte onların başına kitaptaki nasipleri gelecektir.** Yani o yalancı müfteriler için levh-i mahfuzda ne gibi bir azap takdir edilmişse onu çekeceklerdir. **Elçilerimiz onlara hesap sormaya geldikleri zaman,** yani görevlendirilmiş meleklerimiz asilerin hesaplarını görmek için geldiklerinde, قَالُوا أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ: **Allah'ı dışlayarak kendilerine dua ettikleriniz nerede? dediler.** Melekler onları küçük düşürmek ve kınamak için, Allah'ı kabul etmeyerek kendilerine taptıklarınız ve sizlere şefaatçi olacaklarına inandığınız sahte tanrılar şimdi nerede? diye sorarlar. Ne yapacaklarını bilmeyerek ve yalvaran tavırlarla قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا: **Onlar bizim bırakıp kayboldular, dediler.** وَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ: **Kendi kendilerinin kafir olduklarına şahitlik ettiler.(37)** Yani hayatları boyunca ...

قَالَ ادْخُلُوا فٖٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ
فِي النَّارِۜ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَعَنَتْ اُخْتَهَاۜ حَتّٰٓى اِذَا ادَّارَكُوا
فٖيهَا جَمٖيعًاۙ قَالَتْ اُخْرٰيهُمْ لِاُو۫لٰيهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ اَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ
عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِۜ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

kendilerinin kafirlik ettiklerini ve yoldan sapmış olduklarını itiraf edecekler.

قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنْ الْجِنِّ وَالْإِنسِ فِي النَّارِ: **Allah, sizden evvel yaşamış olan insanlar ve cinlerle birlikte siz de cehenneme girin, dedi.** İzzet ve celal tahtına kurulmuş olan Allah, adaleti gereğince onlara şöyle seslenir: Ey yolunu şaşırmış yalancılar, siz de sizden önce gelmiş geçmiş asi ve kafirler zümresine dahilsiniz. Onlar insanlardan ve cinlerden müteşekkil ümmetlerdir ve hayatlarını sizin gibi küfür ve sapkınlıkla geçirdiler. Siz de onlarla birlikte isyancı kafirleri cezalandırmak için hazırlanmış olan ateşe giriniz, diyecektir. Allah'ın kesin emri sadır olduktan sonra öyle olacaklar ki, كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا: **Giren her ümmet yandaşına lanet etti.** Mahrumiyet ve uzaklaşma ateşine atılan her ümmet kendisini sapıtan yandaşına lanet edecektir. حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنْ النَّارِ: **Hepsi oraya peş peşe atılınca, sondakiler öncekileri göstererek, ey Rabbimiz, işte bunlar bizi saptırdı, onlara bir kat daha fazla azap ver, dediler.** Cehennemde hepsi bir araya toplandıkları zaman, sonradan gelenler kendilerinden önce gelenleri işaret ederek kendilerine bir fayda vereceğini umarlar ve ey Rabbimiz, bizi yoldan çıkaranlar bu sapıklardır. Bunlar bizi senin yolundan alıkoymak için aramıza girerek bizi yanlış yollara götürdüler. Biz onlara uyduk ve yolumuzu kaybettik. Şimdi onlara bize verdiğin azabın bir kat fazlasını ver. Çünkü onlar hem kendilerini ve hem de bizi saptıranlardır, dediler. قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ: **Allah, herkes için bir kat vardır fakat siz bilmiyorsunuz, dedi.(38)** Adaletine de uygun olarak Allah, ey başkala-

وَقَالَتْ أُولٰيهُمْ لِأُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا
عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى
يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾

rına tabi olanlar ve kendilerine başkaları tabi olanlar, hepiniz için birer kat fazla azap vardır. Takip edilenlere başkalarını saptırdıkları ve kötü örneklik ettikleri için, takip edenlere de peygamberlere uymayarak bu sapıkların peşine düştükleri ve yanlış yolda olanları takip ettikleri için birer kat fazla azap vardır, buyurdu.

وَقَالَتْ أُولاَهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ: **Öndekiler de arkadakiler için dediler ki, sizin bize bir üstünlüğünüz yok, siz de yaptıklarınızın azabını tadın.(39)** Oraya önden girenler arkadan gelenlerin dediklerini duyunca, siz de biz de sapıklıkta eşitiz, hepimiz aynıyız. Sizin azabınızı hafifletecek bir üstünlüğünüz yok. Biz işlediğimiz günahların azabını çekiyoruz, siz de bizim gibi o azabı tadınız, diyecekler.

Sonra Allah şöyle buyurdu: إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ: **Bizim ayetlerimizi yalanlayanlara ve büyüklenmek isteyenlere gökyüzü kapıları açılmaz.** Bizim tevhidimize delalet eden ayetlerimizi yalanlayanlara, inat ve kibir sergileyerek o ayetlerimize inanmayanlara isim ve sıfatlarımızın feyiz ve fütuhat semalarının kapıları açılmaz ve onlar bizim zatımızın vahdetini yakinen mükaşefe imkanından mahrum kalırlar. وَلاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ: **Onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremezler.** Onlar tevhidin merkezine ulaşamazlar. Onların tevhit merkezine ulaşmaları, devenin iğne deliğinden geçmesi gibidir, yani imkansızdır. Bu söz mümkün olmayan şeyleri ifade etmek için söylenmiş bir darb-ı meseldir. وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ: **Biz, suçluları böyle cezalandırırız. (40)** Boş ve

لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِمِينَ
﴿٤١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا
اُولٰئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِى
صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ ....

batıl nefislerinin istediği şeyleri yaparak tevhidin izzetli sahasının dışına çıkanları böyle cezalandırırız.

لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ: **Onlar için cehennem ateşinden döşekler ve üstlerinde de örtüler vardır. İşte zalimleri böyle cezalandırırız.(41)** Bu dünyada, onların üzerinde yanacakları istek, arzu ve şehvet yatakları vardır. Üzerlerinde de makam, mevki, mal ve mülk ateşlerinden, üstünlük ve erdemlilik taslama ateşlerinden örtüler vardır. Biz Allah'ın koyduğu sınırları, kendi batıl nefislerinin isteklerine dalarak çiğneyenleri, lezzet sandıkları hayali ve hissi arzuların peşinde koşanları böyle cezalandırırız.

Daha sonra Allah, korkutmanın ardından müjdeleme sünneti iktizasınca şöyle buyurmuştur: وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لاَ نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلاَّ وُسْعَهَا: **İnanıp da iyi ameller yapanlara** gelince **biz hiç kimseye gücünün yetmediği bir görev yüklemeyiz.** Allah'ın tevhidine inananlar ve kabiliyetleri gereği kendilerini Allah'a yaklaştıracak güzel ameller işleyenlerin yaptıkları şeyler güçlerinin ve kuvvetlerinin yettiği şeylerdir. Zira biz hiç kimseye gücünün yetmediği bir vazife vermeyiz. أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **İşte onlar cennet ehlidirler ve orada ebediyen kalacaklardır.(42)** Bütün güçlerini fena fillah yolunda sarfeden o mutlu insanlar, Allah dostları için hazırlanmış olan cennetin sahipleridir. Onlar kaderin başlarına getirdiği şeylere karşı rıza makamında sapasağlam duranlardır. Onlar cennette Allah'ın dilediği müddetçe sonsuza kadar kalacaklardır. Çünkü orada Allah'tan başkasının hiçbir gücü ve kuvveti yoktur.

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ الْأَنْهَارُ: Cennette **onların altlarından ırmaklar akarken, kalplerindeki kinleri söküp attık.**

....وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي هَدٰينَا لِهٰذَاۗ وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَٓا اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُۚ لَقَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۜ وَنُودُٓوا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُو۫رِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

Onlar tevhit cennetine girdikten sonra onların kalplerindeki bencillik ve ikilik duygularını söker atarız. Çünkü onların altlarında tevhit denizinin marifet ve hakikat kanalları akar. Onlar mevcudiyetlerinin faniliğini anladıktan ve ebedi olarak ilahî kalıcılığı elde ettikten sonra, وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدَانَا اللّٰهُ: **Onlar, bize bunu kazandıran Allah'a hamd olsun, o Allah bize bunu kazandırmış olmasaydı biz bunu kazanamazdık, dediler.** Onlar şükür makamını gerçekleştirmeleri için kendilerine Allah'ın bahşetmiş olduğu yeteneklerinin diliyle, sadece teslim olanların ve razı olanların ikrar ettikleri hamd ve şükür ile "bizi bu makama, huzurda baki kalma ve Allah'a kavuşma şerefine eriştiren Allah'a aittir. O Allah lütfu ve keremi ile, merhameti ile bizi bu şerefli makama eriştirmemiş olsaydı ve biz kendi nefsimiz ve hüviyetlerimizle, taayyünatımızın sıkıntıları içinde baş başa kalsaydık bunları elde edemezdik" diyeceklerdir. Sonra da mükaşefe ve şühud makamlarına erişince Allah'a yemin edecekler ve: لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ: **Rabbimizin peygamberleri hakikati getirmiştir, dediler.** Peygamberlerimiz bizi irşat etmek için her hâlükarda vakıaya uygun düşen hakikati getirmişlerdir, diyeceklerdir. وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ: **Onlara, yaptıklarınız sebebiyle hakkettiğiniz cennet işte budur, diye seslenilir.(43)** Onlar şükür makamını gerçekleştirdikten ve itiraflarını yaptıktan sonra izzet ve ululuk tahtının ötelerinden o insanlara, Allah'ın emirlerini tutmanın ve yasaklarından kaçınmanın sonucu olarak, "peygamberlerinin irşatları ve kitaplarının hatırlatmalarına uymanızın sonucu olarak size verilen cennet, sizin yerleştirildiğiniz cennet işte budur" diye nida edilir.

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا
رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّاۜ قَالُوا نَعَمْۚ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ
بَيْنَهُمْ اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَۙ ﴿٤٤﴾ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَۘ ﴿٤٥﴾

وَنَادَى أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا: **Cennettekiler cehennemdekilere, biz Rabbimizin bize vaat ettiklerinin gerçek olduğunu gördük, siz de Rabbinizin size vaat ettiklerinin gerçek olduğunu gördünüz mü? diye seslenirler.** Cennetlikler cennete ve cehennemlikler de cehenneme yerleştikten sonra herkesin her şeye şahit olmaları için cennete yerleştirilmiş olanlar cehenneme yerleştirilmiş olanlara seslenerek şöyle derler: Biz Rabbimizin bize peygamberleri ve kitapları arcılığı ile müjdelediklerinin gerçek olduğuna önceden ilme'l-yakin ve ayne'l-yakin derecelerinde inanmıştık, şimdi hakka'l-yakin derecesinde şahit olduk. Ey dünyaya hapsolunup mahrumiyet ateşine atılmış olanlar, siz de peygamberlerin dillerinden ve kitaplar aracılığı ile size vaat edilenleri ve kendisinden şiddetle korkmanızın istendiği şeylerin gerçeklerle aynı olduğunu gördünüz mü? قَالُوا نَعَمْ: **Evet, bulduk, dediler.** Yani cehenneme atılanlar, kendilerine acıyarak ve körlüklerinin başlarına getirdiğine pişman olarak, evet derler, yalanladığımız şeyler başımıza geldi, o zaman yanlış dediklerimizin hakikat olduğunu yaşadık. Onlar aralarında böyle konuşurlarken, فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ: **Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun, diye bir ses duyulur.(44)** O zaman, yücelik tahtının arkasından gelen bir ses duyulur: Allah'ın laneti, huzurundan kovması ve cezalandırması zalimlerin üzerine kesinlikle inecektir.

الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ: **Allah'ın yolundan ayrılanlar, oradan ayrılarak eğri ve yanlış yollara gidenler ahireti de inkar edenlerdir.(45)** Allah'ın tevhidine ulaştıracak olan

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌۚ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمٰيهُمْۚ
وَنَادَوْا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ اَصْحَابِ النَّارِۙ
قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

dosdoğru yolundan ayrılıp eğri ve sapık yollar isteyenler ahireti de inkar edenlerdir, yalanlayanlardır.

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ: **Aralarında bir perde vardır.** Yani naîm cennetlerine yerleştirilmiş ve likâ-i rahmânî şerefi ile müşerref olmuş olan muvahhitler ile dünya nimetleri hapishanesine atılmış olan ve Allah'tan uzaklaştırılma ve mahrum bırakılma ateşleriyle yakılmış olan müşrikler arasında öyle bir perde vardır ki tam olarak ne olduğunu alîm ve allâm olan Allah'tan başka kimse bilemez. وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ: **A'râf üzerinde herkesi simalarından tanıyan insanlar vardır.** Yüksek burçlar ve surlar üzerinde iki tarafı da yüzlerinden tanıyan iyi insanlar vardır. Bunlar hakka veya batıla uyanları ayırt etmek için bu yüksek yerlerde konuşlanmışlardır. Taraflardan herhangi birisini tutmazlar. وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ: **Bu insanlar, istedikleri halde henüz cennete girmemiş oldukları için, cennet ehline, "selamün aleyküm" diye seslenirler.(46)** Bu burçlarda bekleyenler cennet ehline selam vererek seslenirler ve elde etmiş oldukları nimetlerden ve ulaşmış oldukları şereften dolayı kendilerini tebrik ederler. Zira kendileri henüz cennete girememişlerdir, Allah'ın lütuf ve keremine ulaşamamışlardır, onun merhametinden ve cömertliğinden henüz nasiplerini alamamışlardır.

وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ: **Gözleri cehennem ehlinin bulunduğu yere döndürülünce, ey Rabbimiz, bizi zalim insanlarla beraber kılma, derler.(47)** Bulundukları yüksek yerden cehennemliklerin bulunduğu yere baktıklarında da korkarak ve yalvararak, "ey Rabbimiz, eğer bizden bir hata, bir kusur

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ قَالُوا مَٓا اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ اَهٰٓؤُلَٓاءِ الَّذٖينَ اَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍۜ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾

sadır olmuşsa, bizden lütfunu esirgeme ve bizi bu zalim kavimlerin arasına koyma. Onlar senin sınırlarının dışına kesinlikle inat ederek ve inatlarında da ısrar ederek çıkanlardır" derler.

وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ رِجَالاً يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ: **A'râf ehli, simalarından tanıdıkları bazı insanlara seslenirler ve "biriktirdikleriniz ve böbürlendikleriniz size fayda vermemiş" dediler.(48)** Yüksek burçlarda bekleyenler, yüzlerinden tanıdıkları bazı müşriklere seslenerek onları kınarlar, ayıplarlar ve "biriktirdiğiniz mallarınız, makamlarınız, şan ve şöhretiniz, başkalarından kendinizi üstün görmeniz bugün, Allâh'ın yarattıklarına âyetlerine karşı size bir fayda sağlamamış, azaplarınızı birazcık bile azaltmamış" derler.

Ey ahmaklar, iyi bakın. أَهَؤُلاَءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لاَ يَنَالُهُمُ اللّهُ بِرَحْمَةٍ: **Allah'ın kendilerine hiçbir rahmet ulaştırmayacağına yemin ettikleriniz bunlar mı?** Dünyada iken, Allah'ın kendilerine ahirette hiçbir merhamette bulunmayacağını söyleyerek yemin ettikleriniz, izzet ve şeref makamında nimetler içinde yerleştirilmiş olan bunlar mıydı? ادْخُلُوا الْجَنَّةَ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ: **Giriniz cennete, size herhangi bir korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz.(49)** Bakınız şimdi onlara: Hak tarafından lütufta bulunuluyor, "giriniz cennete, orası güven ve emniyet yeridir, oraya girdikten sonra sizin için hiçbir korku yoktur, hiçbir şeyi kaybetmekten ve hiçbir şeyin sizi engellemesinden asla korkmayınız" diye nasıl ikramda bulunuluyor?

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَٓاءِ اَوْ مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَۙ ﴿٥٠﴾ اَلَّذِينَ
اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۚ فَالْيَوْمَ نَنْسٰيهُمْ
كَمَا نَسُوا لِقَٓاءَ يَوْمِهِمْ هٰذَاۙ ....

وَنَادَى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ: **Cehennem ehli cennet ehline, "bize biraz su veya Rabbinizin size bahşettiklerinden birşeyler verin" diye seslendiler.** Sizin ebedî hayatınızın sebebi olan sudan biraz da bize doğru serpin, ya da Allah'ın size bahşettiği manevi nimetlerden bize de verin diye yalvaracaklar. قَالُوا إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ : **Allah bunu** yapmamızı **kafirlere haram kıldı, dediler.(50)** Onlara verilecek cevabı Allah'ın kendilerine ilham etmesiyle, kullarının neyi yapıp neyi yapamayacağını bilen Allah, kafirlere böyle bir şey yapmamızı yasakladı, diyeceklerdir.

الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ يَوْمِهِمْ هَذَا: **Dinlerini alaya alarak bir oyuncak edinenler ve dünya hayatı kendilerini aldatan** kimseler var ya, **bugün biz onları unutacağız, tıpkı bugün ile karşılaşacaklarını unuttukları gibi.** Dünyaya geldikleri zaman bu suretsel hayatlarında hakiki var edilişlerinin sebebi olan dinlerini bir oyuncak ve bir alay vesilesi kabul edenlerin, onunla oynayanların, alay edenlerin, kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlayanların, kendilerine indirilen kitapları inkar edenlerin yaptıkları, dünya hayatının kendilerini gururlandırmasından, aldatmasından başka bir şey değildir. Onlar cismani lezzetlerin, nefsani şehvetlerin süslerine aldandılar. Bu batıl süslere aldandıkları için de yaratıldıkları zaman bize ikrar ettikleri ahitlerini ve yeminlerini unuttular. Bugün esrar perdesi kaldırıldı ve gizli şeyler açığa çıktı. Dünyada iken, peygamberler ve kitaplar vasıtasıyla yaptığımız bütün uyarılarımıza rağmen, bütün korkutmalarımıza rağmen bugünü unuttukları gibi, biz de bugün onların yüzüne bakmayacağız, yalvarmalarını dinlemeyeceğiz.

وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾ وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ
عَلٰى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا
تَأْوِيلَهُۜ يَوْمَ يَأْتِى تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَٓاءَتْ
رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۚ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَٓاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَٓا ....

وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ: **Bizim ayetlerimizi inkar ettikleri gibi** onlar da inkar olunacaklar.**(51)** Cehenneme atılacaklar ve unutulacaklar.

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **Biz inanan kavimlere rahmet ve yol gösterici olması için bir kitap indirdik ve onu geniş biçimde açıkladık.(52)** Onlar cehennemde ebediyen nasıl kalmasınlar? Biz onlara bir kitap indirdik. Bu kitap dünya ve ahiretin bütün hallerini açıklamaktadır. Bu kitaptaki ifadelerin, akidelerin ve hükümlerin anlamlarını teferruatlı olarak açıkladık. Bu açıklamalarımız bizim ilm-i huzurîmize dayalı olarak yapılmıştır. Çünkü hiçbir şey asla bizim ilmimizin dışında kalamaz. Bu açıklamalarımızı, kitaplarımız onları bizim tevhidimize getirsin, yönlendirsin diye yaptık. İnanan toplumları, tabiatlarının tutsağı olmaktan kurtarsın, onlara rahmet olsun diye yaptık.

Onlar kitabın getirdiklerine ve kitapta dünya ve ahiret hayatı ile ilgili olanlara inandıktan sonra, هَلْ يَنظُرُونَ إلاَّ تَأْوِيلَهُ: **Onlar kitabın** haber verdiğinin gerçekleşmesinden **başka bir şey mi bekliyorlar?** Bu müminler, gerçekleşenleri gördükten sonra, haber verilen her şeyin gerçekleşmesini mi bekliyorlar. يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ: **Onun haberleri gerçekleştiği gün, onu unutmuş olanlar, Rabbimizin peygamberleri gerçeği önceden söylemişler, diyecekler.** Rabbimizin peygamberleri hakikatleri önceden haber vermişler, onlar gerçeklerle örtüşen şeyler söylemişler. Halbuki biz onları inatla ve böbürlenerek yalanladık. فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا: **Bize şefaat edecek şefaatçilerimiz var mı?** Bugün keşke bizi yaptıklarımızın cezasından kurtaracak şefaatçilerimiz olsaydı.

أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي الَّيْلَ
النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثاً ....

أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ: **Yahut geri gönderilseydik de** eskiden **yaptıklarımızdan farklı şeyler yapsaydık.** Yahut da o şefaatçilerimiz sayesinde dünyaya geri gönderilseydik de gaflet zamanımızda yaptıklarımızdan başka doğru şeyler yapsaydık, diyecekler. قَدْ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ: **Kendi elleriyle kendilerine zarar verdiler ve inandıkları da kendilerini yüzüstü bırakıp kaçtılar.(53)** Kendi elleriyle kendilerini küfür, şirk ve Allah'tan başkasına tapma felaketlerinin içine attılar. Üstelik, yardımlarına ihtiyaç duydukları zaman kendilerine şefaatçi olacaklarını sandıkları ve "tanrı" edinerek şirke saplandıkları putları da yanlarında değil.

Tevhit fıtratı üzerine yaratılmış olan ey insanlar, gerçekleri daha niçin anlamazsınız? Âfakta, dış dünyâda, her yerde, tek başına tecelli eden Allah'ın zatını niçin keşfetmezsiniz? إِنَّ رَبَّكُمْ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ: **Sizin Rabbiniz olan Allah gökleri ve yeri altı günde yarattı.** Sizin Rabbiniz göklerle yer ve arasında kalan her şey yok iken, isimlerinin ve sıfatlarının gölgelerini göndermek suretiyle tecelli ederek onları var etti ve ortaya çıkardı. Onları her cihetten kuşattı. ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ: **Sonra arşa oturdu.** Yani görünen, yaratılan ve var edilen arşların üstüne kuruldu demektir. Zira Allah yönlerden, oturmaktan, yerleşmekten ve bir yerde durmaktan kesinlikle münezzehtir. O, yaratılmışlar arasındaki sistemleri güneş sistemine göre de düzenleyendir. يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ: **Geceleri gündüzlerin üzerine örter.** Yani gündüzün yüzünü gece ile kapatır. يَطْلُبُهُ حَثِيثًا: **O da onu ....**

....وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِهٖۜ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُۜ تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾ اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةًۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَۚ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًاۜ ....

durmaksızın takip eder. Yani geceler ve gündüzler birbirlerinden sonra gelirler ve durmadan buna devam ederler. وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ: **Güneşi, ayı ve yıldızları emrine râm etti.** Güneşi, ayı ve yıldızları emrettiği şekilde hareket etmeye mecbur kılan o Allah'tır. أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ: **Dikkat edin, yaratmak ve emretmek onundur.** Yani yaratma ve düzenleyip kontrol etme kudreti, emretme yetkisi ve istediği gibi tasarrufta bulunma hakkı sadece o Allah'a aittir. Bunu unutmayın. تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ: **Alemlerin sahibi olan Allah ne yücedir.(54)** Allah'ın tanrılığı akılların idrak edemeyeceği kadar büyüktür, sahipliği ve rablığı ise görünen her şeyden, ortak koşulmaya çalışılanlardan, benzetilmeye çalışılan her şeyden daha yüce ve daha yüksektir.

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ: **Rabbinize gönülden yakarma ile ve gizli olarak dua ediniz. Kuşkusuz o sınırı aşanları sevmez.(55)** Ey tevhit fıtratı üzere yaratılmış olan insanlar, sizi tek başına ve hiçbir şeye ihtiyaç duymadan yaratan Rabbinize gönülden bir yakarışla, gizli olarak, korkarak dua ediniz. Dil ucuyla, mütereddit ifadelerle dua etmeyiniz. Allah dua ederken sesini yükseltenleri, bağırıp çağıranları ve haddi aşanları sevmez. Çünkü o Allah, insanların halini bilir, onların istemelerine muhtaç değildir.

وَلاَ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا: **Yeryüzü ıslah edildikten sonra fesat çıkarmayınız.** Sizin, var ve yok edilme yeri olan yeryüzünde, peygamberlerin ve kitapların gönderilmesinden sonra bozgunculuk yapmamanız gerekir. وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا: **Ona korku ve istekle dua ediniz.** O Allah'a sığınmak ve ona yalvarmak istediğiniz zaman, onun .....

.....إِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذٖى
يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهٖۜ حَتّٰٓى اِذَٓا اَقَلَّتْ سَحَابًا
ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَٓاءَ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِۜ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

---

kahrına ve intikamına uygun olarak isteklerinizin reddedilmesinden korkarak ve kabul olunmasının size lutfedilmesini isteyerek dua etmeniz gerekir. إِنَّ رَحْمَةَ اللّٰهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ: **Allah'ın rahmeti iyilik edenlere pek yakındır.(56)** Darda kalanlara icabet eden Allah'ın yardım ve keremi, kendisini görüyormuş gibi, onun önünde dururken onun gücünün ve kudretinin büyüklüğünden korkanlara, kahrının ve celalinin büyüklüğünden sakınanlara ve onun keremini ve bağışlamasını umanlara pek yakındır.

Onun rahmeti, iyilik eden müminlere nasıl yakın olmasın ki? وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ: **Rahmetinin önünde müjdeci olarak rüzgarları gönderen odur.** Bolluk ve bereketinin önünde müjdeciler olarak rüzgarı etkin kılan odur. حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ: **Nihayet ağır bulutları yüklenip kaldırınca, onu ölü bir bölgeye sürükleriz ve onunla yağmurlar yağdırır ve onunla çeşit çeşit meyveler çıkarırız.** Bu buharlarla yoğunlaşan bulutlar yüklenince, yoğun su zerreleriyle ağırlaşınca, lütuf ve keremimizle onları kuru bir bölgeyi diriltmek ve yeşertmek için sürükleriz. Sonra o bulutlardaki yağmuru ölü bölgeye yağdırırız ve onunla da çeşit çeşit, rengarenk meyveler yetiştiririz. كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ: **İşte biz ölüleri de böyle çıkaracağız ki, düşünüp ibret alasınız. (57)** Nasıl ki, görsel olarak su ile kuru ve ölü bölgelerde türlü türlü meyveler ortaya çıkarıyoruz, nefes-i rahmanîden kaynaklanan evliya ve enbiyanın nefeslerini göndermek suretiyle de, yani manevi su olan ilm-i ledünnî ile, karanlık ve cehalet perdesi ile üzerleri örtülmüş olan ……...

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِاِذْنِ رَبِّهٖۚ وَالَّذ۪ي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِدًاۜ كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

ölülerin kendi kabiliyet ve yetenekleri toprağından mükaşefe ve müşahede müjdeleri çıkarıyoruz. Bunlar bir araya gelip hikmet ve takva suları ile dolmuş ağır bir şeriat bulutu olduğu zaman onu lütuf ve keremimizle ölmüş kuru nefisler ülkesine sürükleriz. Orada o bulutları enbiya ve evliya yüreklerinden doğan hakayık ve maarif ırmakları olarak akıtırız. İşte, o ırmaklarla ilme'l-yakın, ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin meyvelerini açığa çıkarır gibi ölüleri ahirette diriltiriz. Umulur ki, ibret alırsınız, bütün yarattıklarımız üzerindeki, bizim emrimizle oluveren her şey üzerindeki gücümüzü anlarsınız.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لاَ يَخْرُجُ إِلاَّ نَكِدًا: **Verimli toprak Rabbinin izniyle bereketli ürünler yetiştirir, verimsiz toprak ise faydasız bitkilerden başka bir şey bitirmez.** Biz lütfumuzun sularını verimli, toprak kalitesi güzel, eğitilip işlenebilir nitelikte bir araziye akıttığımız zaman, Rabbinin izni ile, kendi yaratılışı ve fıtratına uygun olarak iyi, faydalı ve bol ürün verir. Tıyneti kötü olan ve kabiliyeti bulunmayan verimsiz tarlalar ise ne kadar sulanırsa sulansın iyi verim vermez. Orada faydasız ürünler yetişir. Gaflet ve dalalet batağına saplanmış nefisler de böyledir. Zira o nefislerde, peygamberlerin dilinden tebliğ edilen hükümlerin ve marifetlerin tesiri görülmez. Çünkü tıynetleri pistir ve yetenekleri yoktur. كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ: **İşte şükredecek toplumlar için ayetleri böyle açıklıyoruz.(58)** İşte biz mülkümüzü tek başımıza idare ettiğimize delil olan ayetleri sık sık tekrarlıyoruz ki şükretmesini bilenler bize şükretsinler, ayetlerimizden ibret alsınlar ve bizim cemalimizin kendilerine sağladığı şeyleri düşünmeye dalsınlar.

Sonra Allah sübhanehu, yaratılış yeteneklerinin ve kabiliyetlerinin nasıl farklılık gösterdiğine işaret ediyor, tıynetlerinin çirkinliği sebebiyle inat ve cahillik ölümü ile yok olan ümmetleri detaylı olarak anlatırken yeminle şöyle buyuruyor:

لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِه۪ٓ اِنَّا لَنَرٰيكَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ ب۪ي ضَلَالَةٌ وَلٰكِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦١﴾

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ: **Nuh'u kavmine peygamber olarak göndermiştik ve o da, "ey kavmim, Allah'a kulluk edin,** zira **sizin ondan başka bir tanrınız yok" demişti.** Yemin olsun ki, biz peygamberimiz Nuh'u, hak yolundan ayrılmış olan ve batıl arzulara, boş hayallere yönelmiş olan kavmine gönderdiğimiz zaman, onlara nasihat vererek ve şefkatli bir biçimde şöyle dedi: Ey gaflete saplanmış insanlar, tanrılıkta tek başına olan, rablığında tek ve bir olan Allah'a tapınız ve kulluk ediniz. İbadet edilmeye müstahak olan yalnızca odur. İyi biliniz ki sizin ondan başka ibadet edeceğiniz başka bir mabudunuz yoktur. Sizi azabından kurtaracak olan da odur. Eğer ona kulluk etmezseniz ve ona şirk koşmaya devam ederseniz, إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ: **Ben sizin için büyük günün azabından korkuyorum,** demişti.**(59)** Allah beni sizi doğru yola sevketmek ve sizi tevhide yönelmeniz hususunda uyarmak için gönderdiğinden ve böyle vahyettiğinden dolayı başınıza gelecek büyük azaptan sizin için korkuyorum. O büyük gün dünyada iken tufandır, ahirette ise kıyamettir.

قَالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلاَلٍ مُبِينٍ: **Halkının ileri gelenleri, hakikaten biz seni büyük bir sapıklık içinde görüyoruz, dediler. (60)** Kavmin ileri gelenleri Nuh'u dinledikten sonra, "ey Nuh, biz seni açıkça sapıtmış görmekteyiz. Bizim kesinlikle kabul ettiğimiz ilahlara tapınmayı terk etmemizi istiyorsun, bizim tek bir ilaha ibadet etmemizi istiyorsun. O tek ilah senin kendi kafandan uydurmuş olduğun bir şeydir" dediler.

Fakat Nuh peygamberlik şefkatinin gereği olarak onların anlamalarını umarak dedi ki: قَالَ يَاقَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلاَلَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Ey**

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى
رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾

halkım, bende hiçbir sapıklık yoktur fakat ben alemlerin Rabbinden size gönderilen **bir peygamberim, dedi.(61)** Ben sizin cahilce düşündüğünüz gibi değilim. Ben sizi doğru yola sevk etmek için sizi yaratan, yoktan var eden, Rab olduğu için size türlü türlü nimetler veren ve sizden sadece Rabliğini kabul etmenizi, onun tevhidini ikrar etmenizi isteyen Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberim, diye cevap verdi.

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ: **Size Rabbimin vahiylerini tebliğ ediyorum, nasihat ediyorum ve Allah'ın bana bildirmesiyle sizin bilmediklerinizi biliyorum.(62)** Ben size Rabbimin emirlerini bildirmeye ve size onun âyetleriyle nasihat etmeye geldim. Benim yol göstermemle yüksek mertebeler elde etmenizi, Allah katından büyük sevaplar elde etmenizi istiyorum. Beni aşağılamayınız ve benim aşağılık ve cahil olduğumu söylemeyiniz. Allah'ın bana vahiy yoluyla bildirdikleri sayesinde sizin bilmediklerinizi de bilirim. Siz beni mi yalanlıyorsunuz, beni mi inkar ediyorsunuz?

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا: **Yoksa siz,** Allah'ın emirlerine uygun yaşayıp da merhamete nail olunuz diye, **sizi uyarmak ve korkutmak için içinizden birine Rabbinizden bir zikrin gelmesine şaşırdınız mı?** Sizden birisine peygamberlik gelmesine ve o insanın Allah'tan gelen emir ve yasakları size bildirerek size doğu yolu göstermesine şaşırdınız mı? O insanın sizi küfür ve kötülüklerden alıkoymak ve akibetinin vahametini anlatmasına ve sizi büyük günahlara karşı uyarmasına şaşırdınız mı? وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ: **İnşallah merhamet olunursunuz.(63)** Umulur ki siz onun emirlerini yerine getirirsiniz ve yasaklarından kaçınırsınız.

فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ
هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا
تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾

فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا: **Tekrar yalanladılar. Biz de onu beraberindekilerle birlikte gemiye** alarak **kurtardık ve ayetlerimizi yalanlayanları da** suda **boğduk.** Nuh peygamberi yalanladıkları ve sapıklık nispet etmelerinden sonra onlardan intikam aldık ve onları tufanla cezalandırdık. Sadece kendisini ve onunla birlikte gemiye binen müminleri kurtardık. Peygamberimize indirilen ayetleri yalanlayanları ise suda boğduk. إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ: **Onlar kör bir kavim idiler.(64)** Onlar kalplerindeki körlük sebebiyle, gaflet ve dalalet içinde yüzmeleri ve bozgunculuk yapmaları sebebiyle Allah'ın tevhidine delalet eden ayetlerini görememişlerdir.

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلاَ تَتَّقُونَ: **Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. O da "ey kavmim, Allah'a kulluk ediniz, sizin ondan başka bir tanrınız yoktur. Siz** hâlâ **çekinmiyor musunuz?" dedi.(65)** Ad kavmi iman bahçesinden çıkıp ve takva elbisesinden sıyrıldıkları zaman onlara kardeşleri Hud'u, çok şefkat ve merhameti kardeşlikle tamamlasın diye peygamber olarak gönderdik. Hud da onlara çağrıda bulunarak, onları yanına çağırarak, kendisini peygamber kabul etmeleri ve Rablerinden getirdiklerine inanmaları için şöyle dedi: Ey kavmim, Allah'a kulluk ediniz ve tapınız. Çünkü sizi hiç yoktan var eden, ortaya çıkaran odur. Sizi türlü türlü lütuf ve keremlerle besleyen odur. Ona tam olarak inanınız ve kulluk ediniz. Çünkü sizin ondan başka bir yaratıcınız ve Rabbiniz yoktur. Kendisine iman ederek, peygamberlerine indirdiği emir ve nehiyleri de yerine getirmek suretiyle, tevhit makamını gerçekleştirmeniz için Allah'a tam olarak iman etmeniz gerekir. Siz Hakk'ın tek ve bir oluşunu inkar

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرٰيكَ فِي سَفَاهَةٍ وَاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ اَمِينٌ ﴿٦٨﴾ اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَٓاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ....

mı ediyorsunuz? Diğer batıl ve boş tanrılara mı tapıyorsunuz? Allah'ın gazabından, cezasından ve azabından çekinmiyor musunuz?

قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ: **Kavminin ileri gelenlerinden bazı kafirler, biz seni akılsız bir halde görüyoruz, öyle sanıyoruz ki sen de yalancılardansın dediler.(66)** Onun söylediklerini dinledikten sonra, kavminden ileri gelenlerinden bazıları iman etmişti, iman etmeyen diğer bazıları şöyle dediler: Biz dava ve irşat konularında seni büyük bir alçaklık ve akılsızlık içinde görmekteyiz. Öyle sanıyoruz ki sen peygamberlik iddiasında yalancılardansın.

قَالَ يَاقَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Hûd dedi ki: Ey kavmim, bende akılsızlık yok, fakat ben alemlerin Rabbinin bir peygamberiyim.(67)** Ey kavmim beni böyle aşağılamayınız, dedi. Bende akli bir eksiklik yok. Ben Allah'ın bir peygamberiyim ve size gönderildim.

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالاَتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ: **Size Rabbimin emirlerini duyuruyorum. Ben sizin için güvenilir bir nasîhatçiyim.(68)** Hakkıyla iman eden müminler zümresine katılabilmeniz için benim söylediklerimi iyi dinlemeniz gerekir. Allah'ın bana vahyettiği ve size bildirmiş olduğum şeyleri yapmanız ve o sıfatlarla muttasıf olmanız gerekir.

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنذِرَكُمْ: **Sizi uyarmak için içinizden bir adam vasıtasıyla size Rabbinizden bir zikir/uyarı gelmesine mi şaşırdınız?** Sizin halinizi düzeltmek ve ....

....وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ
فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾
قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

---

içine düştüğünüz sapıklıktan sizi kurtarmak için, size sırf iyilik olsun diye, Rabbinizin öğüt ve nasihatlarının içinizden birine gelmiş olmasından dolayı mı şaşırdınız da benim emirlerimi ve gösterdiğim yolları inkar ettiniz, yalanladınız? Sizden birinin size göre daha üstün konuma getirilmesine ve sizi gittiğiniz yanlış yoldan çevirmesine mi şaşırdınız? وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ: **Allah'ın sizi Nuh'un kavminden kendisine halife yaptığını bir düşünün.** İçinizden birini peygamber seçmesini uzak kabul etmeyiniz ve Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetlerini inkar etmeyiniz. Bilakis üzerinizdeki nimetleri bir düşününüz. Sizi Nuh kavminden sonra halifeler kılmasını hatırlayınız. Onların topraklarına, ülkelerine ve mallarına mirasçı olduğunuzu hatırlayınız. وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً: **Bu sebeple sizi yaratılmışlar arasında üstün kıldığını** hatırlayınız. فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: **Allah'ın nimetlerini hatırlayınız ki kurtuluşa eresiniz.(69)** Nimetler içinde yüzen ey Allah'ın kulları, Allah tarafından bol bol verilen nimetleri unutmayınız ve şükrediniz. İnşallah böyle yaparsanız Allah katında razılık ve teslim olma şerefini kazanırsınız ve kurtulmuş olursunuz.

Hûd peygamber kavmini irşat etmek için onlara nasihat etmeyi ve tebliğ görevini yerine getirme hususunda bütün gücünü harcadıktan sonra kavmi cevap olarak, قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا: **Sadece Allah'a tapmamız ve atalarımızın tapındıklarını terk etmemiz için mi geldin, dediler.** Bütün kasvetleriyle ve katı bir eda ile Hud'a şu soruyu cevap olarak yönelttiler: Ey yalancı ve sefih adam, sen tek ve bir olduğunu, kendisinden başka bir ortağı bulunmadığını ve kendisinden başka hiçbir tanrının olmadığını iddia ettiğin Allah'a tapınmamızı istiyorsun ve babalarımızın, atalarımızın tapındıkları tanrıları bir kenara atmamızı istiyorsun, öyle mi? Sen ve ilahın burayı terk edin. Çünkü biz sana da inanmıyoruz, Tanrı'na da inanmıyoruz, ...

....فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ اَتُجَادِلُونَنِي فِي اَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَظِرُوا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾

dediler. فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ: **Eğer doğru söylüyorsan, bize vaat ettiğin** azabı **getir.(70)** Bize iddia ettiğin azabı şimdi getirmiş olsan bile sana inanmayacağız, dediler.

Bu sözler karşısında Hûd, onların doğru yola geleceklerinden ve ıslah olacaklarından ümidini kesince: قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ: **Rabbinizden size büyük bir azap ve öfke takdir edildi, dedi.** Bu gazap sizin kökünüzü kurutacak şekilde büyük olacak, dedi. أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ: **Sizin ve atalarınızın taktığı isimleri mi benimle tartışıyorsunuz? Allah onlarla ilgili hiçbir delil indirmedi.** Gazaba uğramaları kesinleşmiş ey zavallılar, şimdi siz benimle kendi kendinize tanrı diye isim taktığınız ve tapındığınız şeyleri mi tartışıyorsunuz? Halbuki Allah onların tanrı olduklarına dair hiçbir delil indirmemiştir. Bu batıl ve geçersiz heykellere tanrı olarak ibadet etmenizi gerektirecek hiçbir belge yoktur. Bütün hakikatler ortada iken siz kabul etmiyorsunuz. فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنتَظِرِينَ: **Artık bekleyiniz, ben de sizinle beraber bekliyorum.(71)** Ey kafirler, artık azabın inmesini bekleyiniz.

Anlatılır ki:

O kavim putlara tapmakta idi. Hûd peygamber geldiği zaman onu kabul etmediler ve eski putperestliklerini sürdürmeye inatla devam ettiler. Bunun üzerine Allah onlara üç yıl süreyle yağmur vermedi ve çok perişan oldular. O zamanlar onların bir adetleri vardı ve başlarına bir bela gelince Kabe'yi ziyaret ederler, dua ederler ve Allah'tan çare dilerlerdi. Yine öyle yaptılar. Kayl b. Anz ve Mürsid b. Saad yanlarına eşraftan yetmiş kişi daha alarak yola çıktılar. O zamanlar Mekke'de

فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذ۪ينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٧٢﴾

büyük bir aile hüküm sürmekteydi. Bunlar Amlîk b. Lâvez b. Sâm b. Nûh'un oğulları idi. Ailenin reisi de Muâviye b. Bekr idi. Hûd kavmi ileri gelenleri Mekke'ye vardıklarında onları şehrin dışında karşıladı ve onlara ikramlarda bulundu. Orada, onun yanında bir ay süreyle kaldılar ve sonra dua etmek için Kabe'ye yöneldiler. Mürsid dedi ki: "Yemin ederim ki, siz dualarınızla su elde edemeyeceksiniz. Eğer peygamberinize itaat ederseniz ve Allah'a tövbe ederseniz ancak o zaman yağmura kavuşursunuz." Bunun üzerine Muaviye'ye şöyle bağrıştılar: "Bizimle gelen Mürsid'i hapset ve bizimle Mekke'ye gelmesin, çünkü o Hûd'un dinine tabi olmuştur, kendi dinimizi terk etmiştir." Bu söz üzerine Mürsid hapse atıldı ve onlar da Mekke'ye girdiler.

Kayl: Ey Allah'ım, eskiden yaptığın gibi onlara yağmur ver, diye dua etti. Bunun üzerine Allah gökyüzünde üç bulut yarattı. Biri beyaz, biri kırmızı ve biri de siyah bulut. Sonra gökyüzünden bir ses geldi: "Ey Kayl, hem kendin ve hem de kavmin için bulutlardan birini seç" denildi. O da "ben siyahı seçtim, çünkü siyahta daha çok su vardır" dedi. Bunun üzerine bir vadide bir gök gürültüsü duyuldu. Çok sevindiler ve bir an önce gelmesini istediler. "Bu, yağmur işaretleridir" dediler. Halbuki onların acele gelmesini istedikleri şey içinde büyük bir azap olan bir fırtına idi. O büyük fırtına geldi ve onların hepsini helak etti.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا: **Onu ve onunla beraber olanları katımızdan bir rahmet ile kurtardık.** Biz Hud ile ona inanları bize inandıkları için katımızdan indirdiğimiz rahmetimizle kurtardık. وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِن۪ينَ: **Ayetlerimizi yalanlayanların ve iman etmeyenlerin de kökünü kestik.(72)** Peygamberimize, kitabımıza inanmayan ve doğrulamayanların köklerini kuruttuk.

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًاۢ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا
لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْۜ هٰذِهٖ نَاقَةُ
اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فٖٓى اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا
بِسُٓوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٧٣﴾ وَاذْكُرُٓوا اِذْ جَعَلَكُمْ
خُلَفَٓاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّاَكُمْ فِى الْاَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ
سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًاۚ ....

وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ: **Semûd** kavmine de **kardeşleri Salih'i** peygamber olarak gönderdik. Onlara, ey **kavmim, siz Allah'a kulluk ediniz, ona tapınız, sizin ondan başka bir tanrınız yok, size Rabbinizden bir mucize de gelmiştir, dedi.** Bu mucize benim doğru söylediğimin ap açık bir delilidir ve Rabbiniz tarafından indirilmiştir. هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ: **Bu, Allah'ın devesi sizin için bir mucizedir, onu** kendi haline **bırakın,** istediği gibi **yeryüzünde yesin** içsin, وَلاَ تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Ona elinizi sürmeyin, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar,** dedi.**(73)** Allah bu deveyi benim söylediklerimin doğruluğunu ortaya koymak için mucize olarak indirdi. Onu bırakınız canının istediği yere gitsin. Ona hiçbir kötü muamele yapmayınız. Eğer o deveye eziyet edecek olursanız başınıza çok kötü şeyler gelecektir ki sizin soyunuzu kurutacaktır. Başınıza bir azap gelmemesi için o deveyi korumanız gerekir, dedi.

وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا: **Allah'ın sizi Âd kavminden sonra halife kılmasını, sizi yeryüzüne yerleştirmesini, sizin ovalarda köşkler yapmanızı ve dağlardan evler oymanızı hatırlayınız.** Ey nimet içinde ....

فَاذْكُرُوٓا اٰلَٓاءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدٖينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ
الْمَلَاُ الَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهٖ لِلَّذٖينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ
مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهٖؕ قَالُوٓا اِنَّا بِمَٓا
اُرْسِلَ بِهٖ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾

yaşayanlar, Allah'ın size bahşettiklerini hatırlayınız. Sizi yeryüzüne yerleştiren Allah'tır, buralarda sizi çoğaltan Allah'tır. Ovalık yerlerde kerpiç ve tuğlalar elde ederek yüksek evler, köşkler yapıyordunuz, rahat rahat yaşıyordunuz. Yüksek yerlerdeki kayaları oymak suretiyle mallarınızı daha iyi korumak için mekanlar yapıyordunuz. Bunları Allah sizlere hükümranlık bahşettiği için yaptınız, bunu unutmayın. فَاذْكُرُوا آلاَءَ اللّهِ وَلاَ تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ: **Allah'ın nimetlerini hatırlayın ve yeryüzünde ortalığı karıştırarak bozgunculuk yapmayın.(74)** Allah'ın size bol bol vermiş olduğu nimetleri anın, aklınızdan çıkarmayın, ve Allah'a şükredin ki nimetlerini daha da artırsın. Yeryüzünde mallarınızla övünerek, veya evlatlarınızın çokluğuyla övünerek ya da sahip olduğunuz diğer şeylerle üstünlük taslamaya çalışarak ortaya çıkıp bozgunculuk yapmayanız.

قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ: **Onun kavminden büyüklük taslayalar, küçümsedikleri müminlere** hitaben şöyle **dediler:** أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ: **Siz, Salih'in Rabbinin katından gönderilmiş bir peygamber olduğunu gerçekten biliyor musunuz?** Onlar da: قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ: **Biz onunla gönderilenlere inanıyoruz, dediler.(75)** Bu konuşulanları dinledikten sonra, kendilerini büyük gördükleri için iman etmemiş olan bir grup, iman eden insanları daha da küçük göstermek için dediler ki: Ey Salih'in peygamber olduğuna inanan ve onu tasdik eden aptallar, siz onun Allah tarafından gönderilmiş olduğunu yakinen biliyor musunuz? Onun söylediği gibi, Rabbinin tek ve bir tanrı olduğunu, tanrılığında ve rablığında tek olmasını yakinen biliyor musunuz? O inanmış ihlaslı ......

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِى آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا
النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا
إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِى
دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾

---

müminler, akidelerinin berraklığı ve tıynetlerinin temizliği ile cevap verdiler ve inançlarını güçlü göstermek için şöyle dediler: Biz onun Rabbinin katından gönderilmiş olan her şeye inanmaktayız.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ: **Büyüklük taslayanlar ise şöyle dediler: Biz sizin inandıklarınızı inkar ediyoruz.(76)** İnatlarını sürdürdüler ve "Salih'e tabi olmayı kabul etmiyoruz, onları inkar ediyoruz" dediler.

Onlar inkar etmeye ısrarla devam ettikleri için: فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ: **Deveyi kestiler ve Rablerinin emrine isyan ettiler.** وَقَالُوا يَاصَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ : **Ey Salih, eğer sen bir peygamber isen bize vaat ettiğin** azabı **getir, dediler.(77)** Allah'ın bir mucizesi ve kendilerine emaneti olan deveyi boğazladılar. Halbuki Allah o deveye bir fenalık yapmalarını yasaklamıştı. Onlar ise inat ederek onu öldürdüler. Büyüklük taslayarak Allah'ın emirlerine karşı geldiler. Allah'ın peygamberine de, "peygamber olduğunu iddia eden ey yalancı, eğer sen bir peygambersen, bize iddia ettiğin azabı ver!" diye alay ettiler. İşte ne olduysa ondan sonra oldu.

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ: **Onları bir deprem yakalayıverdi ve onlar evlerinin içinde hareketsiz kalakaldılar.(78)** Her birisi oldukları yerde helak oldular, hiçbir yere hareket bile edemediler, oldukları yerde donup kaldılar.

Anlatılır ki:

Onlar yaşadıkları evlerde çok refah içinde idiler. Allah onların sayılarını artırdı, uzun ömürler verdi. Onların bütün arzuları kayalarda oyuntular açmak ve yiyecek içecek gibi mallarını oralarda saklamaktı.

Aynı zamanda ovalara yüksek evler yapıyorlardı. Yani çok refah ve bolluk içinde yaşıyorlardı. Sahip olduklarıyla yeryüzünde çeşit çeşit fesat ve bozgunculuk çıkardılar. Putlara tapma hususunda da çok ileri gittiler. Bunun üzerine Allah kendi ileri gelenlerinden birisi olan Salih'i onlara peygamber olarak görevlendirdi. Salih peygamber onları imana ve tevhide davet etti. Onlar Salih peygamberden bir mucize veya başka bir delil göstermesini istediler. Salih peygamber de onlara, "siz hangi delili istiyorsunuz?" diye sordu. Onlar, bayram günümüzde bizimle birlikte sen de dışarı çık, sen kendi ilahına dua et, biz de kendi tanrımıza dua edelim. Kimin duası kabul olursa, ona tabi olunsun, dediler. Sonra hep birlikte gittiler. Onlar putlarından istekte bulundular, kabul olmadı. Sonra onların reisleri olan Cenda b. Amr, yakınlarda tek başına duran ve Kâsibe denilen kayayı işaret ederek Salih peygambere dönerek, "şu kayadan bir dişi deve çıkart. Karnı yüklü ve açık renkli bir deve olsun. Eğer çıkarsa sana inanır ve iman ederiz" dedi. Salih peygamber onlardan söz aldı. Eğer kayadan bir deve çıkartırsa kendisine iman edeceklerdi. Buna kesin söz verdiler. Sonra Salih peygamber namaz kıldı ve Rabbine dua etti. Sonra kaya yavrusunu doğururmuş gibi inleyerek yarıldı ve yarıkların arasından tam anlattıkları vasıflarda, on yaşlarında bir dişi deve çıktı. Onlar bu olayı seyretmekte iken bu dişi deve kendisi büyüklüğünde bir de yavru doğurdu. Cendâ ve bir grup insan hemen iman ettiler. Diğerlerinin iman etmelerine Devvâr b. Amr, heykellerin sahibi Habbâb ile kahinleri Rebab b. Sam'ar engel oldu.

Deve, yavrusu ile birlikte ağaçları yemeye ve suları içmeye başladı. Kafasını kuyunun içine soktuğu zaman suyun tamamını içmeden başını kaldırmıyordu. Sonra gidip yatağına çöküyordu. Onlar gidip istedikleri kadar, kapları doluncaya kadar sütünü sağıyorlardı ve fazlalarını da biriktiriyorlardı. Deve yaz aylarını vadinin tepelerinde geçiriyordu. Oralardaki koyunları ürkütüyordu. Kış aylarını vadinin aşağılarında geçiriyor ve koyunları vadinin sırtlarına kovalıyordu. Bu iş o insanlara zor gelmeye başladı ve onu öldürmeye karar verdiler. Deveyi kesmek mi yoksa koyunlardan olmak mı daha iyi? diye düşündüler. El-Muhtar'ın kızı devenin öldürülmesinin doğru olacağını söyledi. Onlar da deveyi kestiler ve etlerini de aralarında paylaştılar. Devenin yavrusunu da Kâra denilen bir dağa salıverdiler. Üçgün geçtikten sonra Salih peygamber, "koşun yavruya yetişin, umulur ki başınıza gelecek azaptan sizi korur" dedi. Yavru devenin peşinden .....

فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبّ۪ي وَنَصَحْتُ
لَكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِح۪ينَ ﴿٧٩﴾ وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪
اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿٨٠﴾

koştular ancak yakalayamadılar. Yavru deve kayaya yaklaşınca kaya açıldı ve o da kayanın içine girdi. Salih peygamber onlara dedi ki. "Yarın yüzleriniz sapsarı olacak. Ertesi gün kıpkırmızı olacak. Üçüncü gün ise yüzleriniz simsiyah olacak. Sonra azapla uyanacaksınız." İnsanlar, sözü edilen belirtileri görmeye başlayınca hemen Salih peygamberi öldürmeye kalktılar. Ama Allah o peygamberi Filistin topraklarına göndererek kurtardı. Onlar dördüncü gün başlayınca derileriyle kefenlendiler. Gökyüzünden şiddetli bir ses duyuldu. Korkudan yürekleri parçalandı ve oldukları yerde öldüler, yok oldular.

فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَاقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لاَ تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ: Salih **onlardan yüz çevirip oradan ayrıldı ve "ey benim kavmim, ben size Rabbimin emirlerini bildirdim, size nasihat ettim fakat siz nasihat edenleri sevmiyorsunuz" dedi.(79)** Allah'ın azap ve intikam belirtileri ortaya çıkmaya başlayınca Salih peygamber onlara sırtını dönüp oradan uzaklaştı. Onların başlarına gelenlere üzüldüğü için şöyle dedi: Ey benim Hakk'tan yüz çeviren halkım, ben size hakikatleri anlatmak için bütün gücümü harcadım. Sizi doğru yola getirmek için nasihatlerde bulundum. Bu azabı çekmemeniz için çaba harcadım. Fakat siz çok kibirli bir halksınız. Size nasihat edenleri sevmiyorsunuz. Ben size söylenenlerin başınıza geleceğinden korkuyordum. İşte gerçekleşti.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ: **Lût'u gönderdiğimiz zaman halkına, sizden önce dünyada hiç kimsenin yapmadığı bir edepsizliği mi yapıyorsunuz? demişti.(80)** Biz Lut'u kavmine peygamber olarak gönderdiğimiz zaman, onun dediklerini hatırlayınız. Erkek erkeğe cinsel ilişkilerde bulunan kavminin yaptığı bu edepsizliğin ne kadar kötü bir şey olduğunu belirtmek için, "sizden önce dünyada hiç kimsenin yapmadığı bir kötü eylemi niçin

اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِۜ بَلْ اَنْتُمْ
قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا
اَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ
وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۘ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾

---

yapıyorsunuz?" demişti. "Bu pis işi siz kendiniz icat ettiniz. Çünkü sizin kendiniz pissiniz ve tıynetiniz pis" demişti.

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ: **Siz kadınları bırakıyor da şehvetle erkeklere yöneliyorsunuz, siz gerçekten sınırları aşmış bir kavimsiniz.(81)** Allah'ın bir hikmet için koyduğu sınırları çiğneyen ey zavallılar, siz kadınları bırakıyorsunuz ve nefsinizi tatmin için erkeklere yanaşıyorsunuz. Halbuki hikmet gereği sizin kadınlarla ilişkide bulunmanız, onladan zevk almanız gerekir Bunun bir kabahat ve suç olduğunu nasıl bilmezsiniz? Siz sınırları çiğneyen, fesat ve bozgunculuk çıkaran bir kavimsiniz. Siz batıl ve boş nefislerinize uymak suretiyle hikmet-i ilahiyyenin gereklerinin dışına çıktınız.

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ: **Halkının cevabı, "çıkarın şunları şehrinizden, onlar ne kadar temiz insanlarmış!" demekten başka bir şey olmadı.(82)** Peygamberlerinin sözlerini duyunca böbürlenerek, tiksinerek, Lut'u ve ona inananları şehrinizden kovunuz, dediler. Onlar temiz olduklarını iddia eden insanlardır, kötülüklerden uzak durduklarını iddia etmektedirler, onların bizimle birlikte oturmaları uygun değildir, onları şehirden dışarı çıkarın dediler. Onlar bu şekilde davranarak peygamberlerinin sözlerini dinlemeyince ve hatta isyankarlıklarını ve düşmanlıklarını artırınca biz onları cezalandırdık. Zulüm ve taşkınlıkları sebebiyle onları cezalandırdık.

فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ: **Onu ve ona inananları kurtardık, ancak karısı geride kalanlardan olmuştur.(83)** Lut peygamberi ve müminlerini kurtardık. Kafir olduğu için karısı geride kalanlarla birlikte Allah'ın kahrına uğramış ve helak olmuştur.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾
وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ
مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ: **Üzerlerine de öyle bir yağmur yağdırdık ki... Bakın işte kafirlerin sonu nasıl oluyor? (84)** Onları cezalandırdıktan sonra onların üzerlerine yağmurla birlikte taş yağdırdık ve köklerini kuruttuk. Ey ibret almasını bilen kişi, peygamberler gönderilmesine rağmen büyük günahlar irtikap edenlerin sonlarının nasıl olduğunu gör işte. O peygamberler, bu insanların yaptıklarının kötü şeyler olduğunu en açık ifadelerle bildirmişler, en kesin biçimde tebliğ etmişler ve onları kurtarmak istemişlerdi.

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ: **Medyen kavmine de kardeşleri Şuayb'i** peygamber olarak gönderdik. **O da: Ey kavmim, Allah'a tapınız, sizin ondan başka bir tanrınız yok, dedi.** Şuayb peygamberi de kendi şehri olan Medyen'e peygamber olarak gönderdik. Oradaki insanlar kendisini kardeş gibi tanıyorlardı. O kavim ölçü ve tartıda adil davranmayan bir kavimdi. Şuayb onlara, ey benim kavmim, tanrılığında tek ve müstakil olan Allah'a kulluk ediniz ve iyi biliniz ki sizin ondan başka bir tanrınız yoktur, dedi. قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلاَ تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ: **Size Rabbinizden açıklıkla şunlar bildirilmiştir: Ölçü ve tartıda adaleti gözetin, hiç kimsenin hakkını çiğnemeyin.** Size türlü türlü nimetler veren, lütuflarda bulunan Allah, size büyük ve açık bir dayanak indirmiştir. Bunlar maddi muamelelerinizde adaletin ve hakkın gözetilmesini emretmektedir. Yerine getirdiğiniz takdirde manevi ve ilahi adaleti kazanmış olursunuz. Ölçü ve tartılarınızda hakkı teslim ediniz. İnsanların mallarını haksız yere azaltmayınız, tam veriniz. وَلاَ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا: **Yeryüzünde düzen kurulmuşken bozgunculuk çıkarmayın.** Sizin dengeleri gözetmeniz ve yeryüzünde kesinlikle bozgunculuk yapmama-

ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِه۪ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ وَاذْكُرُٓوا اِذْ كُنْتُمْ قَل۪يلًا فَكَثَّرَكُمْۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٨٦﴾

nız gerekir. Çünkü dünya adaletin ve düzenin tesisi için yaratılmıştır. Özellikle de bizim peygamber ve kitap göndermemiz neticesinde oluşan düzeni bozmayınız. ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Eğer inanmış insanlar iseniz sizin için en iyisi budur. (85)** Eğer siz Allah'ın adaletine ve sırat-ı müstakimine inanmış iseniz sizin için en hayırlısı budur. Sizin Hakk'ın yoluna kesin ve kararlılıkla yönelmeniz gerekmektedir.

وَلاَ تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا: **İnananları tehditlerle Allah'ın yolundan çevirmek ve onu eğri** bir yol olarak **göstermek için her yolun ortasına oturmayın.** Yani yollarda pusu kurmayınız ve Hak yolunun yolcusu insanları korkutmayınız. Zayıf müminlerin kalplerine şüphe salarak onları yollarından çevirmeyiniz. Böyle yaparak onların doğru yollarını, gittikleri doğru yolu eğri ve gidilmemesi gereken bir yol olarak göstermeye çalışıyorsunuz. Bunu yapmayınız. Sizin de Allah'ın emirlerine muhalefet etmeye yönelmemeniz gerekir. وَاذْكُرُوا إِذْ كُنتُمْ قَلِيلاً فَكَثَّرَكُمْ وَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ: **Allah'ın üzerinizdeki nimetlerini hatırlayınız; sayı ve güç bakımından az idiniz, Allah sizin sayınızı artırdı. Kafirlerin sonu nasıl oldu? bir bakınız.(86)** Sizin sayınızı ve gücünüzü artırdığı için Allah'a şükrediniz, onları inkar etmeyiniz ki, onlar daha da artsın ve devam etsin. Allah'ın nimetlerini inkar eden ümmetlerin sonlarının nasıl olduğunu görünüz ve onların halinden ibret alınız.

وَاِنْ كَانَ طَٓائِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذ۪ٓي اُرْسِلْتُ بِه۪ وَطَٓائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨٧﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَٓا اَوْ لَتَعُودُنَّ ف۪ي مِلَّتِنَاۜ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كَارِه۪ينَ ﴿٨٨﴾

وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ: **Madem ki içinizden bir grup benim getirdiklerime inandı ve diğer bir grup da inanmadı.** Öyleyse **Allah bizimle ilgili hükmünü verinceye kadar sabredin. Şüphesiz ki o hüküm verenlerin en doğrusudur.(87)** Bir grup insan benimle indirilmiş olan maddi ve manevi adalete iman ettiler. Diğer bir grup ise inat ederek inkar ettiler. Allah'ın bu iki grup arasında hükmünü izhar edinceye kadar, yani inananlara yardım edeceği ve inanmayanlara da kahrını göstereceği zamana kadar bekleyin. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır, en doğru şekilde yarattığı hikmetleri gereğince gerçek adalete uygun olarak hüküm verecektir.

Onlar duyacakları kadarını duyduktan sonra, قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَاشُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا: **Halkın büyüklük taslayan ileri gelenleri, ey Şuayb, dediler, ya bizim dinimize dönersiniz ya da seni ve seninle birlikte sana iman edenleri yurdumuzdan çıkarıp atarız.** Seni ve senin söylediklerine inananları şehrimizden kesinlikle sürüp çıkartırız, ya da sen ve beraberindekiler eski dininize geri dönersiniz. قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ: Şuayb, **biz istemesek bile mi, diye cevap verdi.(88)** Eski zamanlarda da biz sizin dininizi istemiyorduk. Şimdi nasıl dönelim? Yine de kovacak mısınız?

قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا ف۪ي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ نَجّٰينَا اللّٰهُ مِنْهَاۜ
وَمَا يَكُونُ لَنَٓا اَنْ نَعُودَ ف۪يهَٓا اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ رَبُّنَاۜ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ
عِلْمًاۜ عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَاۜ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ
الْفَاتِح۪ينَ ﴿٨٩﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا اِنَّكُمْ
اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾

قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا: **Allah bizi kurtardıktan sonra sizin dininize geri dönersek Allah'a iftira etmiş oluruz.** Bunu yaparsak kullarını küfür karanlığından kurtaran ve kullarına sizin dininizin batıl olduğunu ilham eden Allah'a iftira etmiş oluruz. وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا: **Rabbimiz olan Allah dileyip istemedikçe dininize dönmemiz mümkün değildir.** Kısaca, Allah istemediği sürece sizin dininize dönmemiz doğru olmaz. Zira Allah bizim Rabbimizdir. Bizim için en iyisi olan nimetleri ile bizi besleyen odur. O dine dönmekte bizim için bir hayır olsaydı o döndürürdü. وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا: **Rabbimizin ilmi her şeyi kapsar.** Rabbimiz her şeyi en doğru bilir. عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا: **Biz Allah'a tevekkül ettik.** Bizimle ilgili olarak cereyan eden her şeyde Allah'a güveniriz, başka hiçbir sebebe sarılmayız. Bütün işlerimizde onu vekil kabul ederiz. رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ: **Ey Rabbimiz, bizimle halkımız arasında hükmünü ver. Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın.(89)** Ey bizi türlü türlü lütuflarla besleyen Rabbimiz, benimle kavmim arasındaki hükmün ne şekilde tahakkuk etmiş ise onu bildir. Sen aralarında düşmanlık olanlar hakkında en doğru ve en güzel kararı verensin.

Şuayb aleyhisselam, ümmeti ile güzel konuşmalarından ve onlara güzel muamele etmesinden dolayı peygamberler arasında "hatip" lakabı ile anılmıştır

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنْ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ: **Halkının ileri gelenlerinden kafir olanlar, eğer Şuayb'a uyacak olursanız ...**

فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فٖى دَارِهِمْ جَاثِمٖينَ ﴿٩١﴾ اَلَّذٖينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا
كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فٖيهَا اَلَّذٖينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرٖينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلّٰى
عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبّٖى وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ اٰسٰى
عَلٰى قَوْمٍ كَافِرٖينَ ﴿٩٣﴾

kesinlikle hüsrana uğrarsınız, dediler.(90) Ondan duyacaklarını duyduktan sonra ileri gelen kafirler, Şuayb taraftarlarını korkutmak ve tehdit etmek için mübalağalı bir şekilde şöyle dediler: Vallahi, eğer Şuayb'a uyacak olursanız, ona iman edecek olursanız, onun ölçü ve tartı hususlarında söylediklerini dinleyecek olursanız kazanacağınız mallarınızı kaybetmiş olursunuz.

Daha sonra sapıtma ve saptırma hususunda iyice aşırılığa gittiler ve azabı hakkettiler. فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ: **Şiddetli bir deprem onları yakaladı ve evlerinde kaskatı kesiliverdiler.(91)** Kendi yaşadıkları evlerinin tavanları yine kendi üzerlerine kapanıverdi ve hiçbir yere kaçamadan evlerinde öldüler.

الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا: **Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular.** Onların kökü kurudu ve soyları tükendi. Sanki oralarda hiç yaşamamış gibi, o yerlerde hiçbir vakit olmamışlar gibi oldular. الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ: **Şuayb'ı yalanlayanlar** var ya, asıl **zarar eden onlar oldular.(92)** Dünyada ve ahirette büyük hüsrana uğrayanlar onlar oldular.

فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ: **Şuayb onlardan yüz çevirdi ve onlara şöyle dedi: Ey kavmim, Rabbimin emirlerini size bildirmiştim ve size nasihatlarda bulunmuştum. Kafir bir kavme nasıl üzüleyim?(93)** Onların başlarına gelenleri ve azabı hak edişlerini gördükten sonra Şuayb üzüntülü bir halde onlara şöyle dedi: Ey benim gaflete dalmış, isyanda ve küfürde inat ve ısrar içinde bulunan kavmim! Bu başınıza gelenlerin olacağını ben size tebliğ ettim. Allah'ın izni ile size çok nasihatlerde bulundum. Ama siz benim nasihatlerimi kabul etmediniz. Benim ....

وَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّٓا اَخَذْنَٓا اَهْلَهَا بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَٓاءَنَا الضَّرَّٓاءُ وَالسَّرَّٓاءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

---

sözlerime inanmadınız, dedi. Daha sonra yaşadığı üzüntüden dolayı Allah'tan korktu. Allah'ın onları cezalandırmasına üzüldüğü için Allah'ın gazabına uğramaktan çekindi ve Allah'ın nimetlerini inkar eden, emirlerini kabul etmedikleri için azaba müstahak hale gelen kafirler için nasıl üzülürüm, dedi. Çünkü Allah yapacağını vaat ettiği şeyleri yapmıştı.

Allah eski helak olmuş ümmetlerin hallerini anlattıktan sonra, onların Allah'a karşı işledikleri suçları belirttikten sonra, kitaplarını ve peygamberlerini inkar edişlerini zikrettikten sonra, onların başlarına gelenlerin kendi kötü fiillerinden dolayı olduğunu belirtmiş ve şöyle buyurmuştur: وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلاَّ أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ: **Biz hangi diyara bir peygamber gönderdiysek oranın halkını açlık ve sıkıntı çekmeye zorladık.** Biz helak olmuş memleketlerin hangisine bir peygamber gönderdiysek o bölge halkını önce açlık ve sıkıntı çekmeye mahkum ettik ki acımasızlıkları kaybolsun, kalpleri yumuşasın. لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ: **Umulur ki bize yalvarıp yakarırlar.(94)** Yani onlar bize yalvarsınlar ve bize yönelsinler diye.

ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّى عَفَوا: **Sonra sıkıntılarının yerine iyilikler koyduk ve onlar afiyete kavuştular.** Onları önce sıkıntı içine soktuk fakat sonra onları rahatlattık. Sonunda da onların hem sayıları arttı, hem de güçleri fazlalaştı. وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ: **Babalarımızın başına da bu darlıklar ve bolluklar gelmişti, dediler.** Zamanın adeti böyledir. Önce sıkıntılar gelir, sonra da bolluklar. Babalarımızın başına da bunlar gelmişti, diyerek küfre saplandılar ve şükretmeye yanaşmadılar. فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ: **Onlar farkına bile varmamışlarken biz onların canını birdenbire alıverdik.(95)** Biz hiçbir ön işaret vermeden, ansızın onların canlarını aldık. Bu sırada

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ
الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَٓائِمُونَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ
يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ
اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

onlar çok kör ve sarhoş oldukları için azabın ve cezanın geleceğini anlayamadılar.

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنْ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ: **Eğer o ülkelerin halkı iman etselerdi ve takvâ sâhibi olsalardı biz onlara yerin göğün bereketlerini açardık.** Helak olmuş o ülkelerin asi halkları Allah'a ve onun kendilerine gönderdiği peygamberlerine iman etmiş olsalardı, Allah'ın emirlerine uygun olarak peygamberlerin bildirdiği haram şeylerden sakınsalardı biz onlara gökyüzünden inen ve yeryüzünden biten bereketler verirdik.وَلَكِنْ كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: **Fakat onlar yalanladılar, biz de onları yaptıklarıyla cezalandırdık. (96)** Onlar tıynetleri kirli olduğu için ve fıtratları kötü olduğu için Allah'ı da yalanladılar, peygamberlerini de, kitaplarını da. Onlar yalanladıklarını açıklayınca, inkarlarını ortaya çıkarınca biz de onları elleriyle işledikleri suçları sebebiyle cezalandırdık. Kısaca biz onlara zulmetmedik, onlar kendi kendilerinin zalimi oldular.

أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَائِمُونَ: **O ülkelerin halkları, azabımızın kendilerini geceleyin ve onlar uykudayken yakalamasından güvende midirler?(97)** Onları geceleyin yataklarında uyurlarken yakalayıp azap edeceğimizden korkmuyorlar mı?

أَوَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ: **Yahut o ülkelerin halkları, azabımızın kendilerini kuşluk vaktinde ve onlar koşup oynarken yakalamasından güvende midirler?(98)** Onları güpegündüz, dünya işleriyle meşgul olurlarken yakalayıp cezalandıramayacağımızı mı sanıyorlar?

أَفَأَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ: **Allah'ın mekrinden emin mi oldular? Allah'ın mekrinden emin olduğunu sananlar ...**

اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَٓا اَنْ لَوْ نَشَٓاءُ اَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْۚ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓائِهَاۚ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِۚ ....

hüsrandakilerden başkası değildir.(99) Netice olarak, gaflet içinde olan o sapıklar, kendilerinin her halini kontrol etmekte olan Allah'ın kendilerini tutamayacağından emin mi oldular da onun intikam almasından ve cezalandırmasından korkmuyorlar? Bilmiyorlar mı ki, onun elinden kaçıp kurtulacağını sananlar apaçık hüsran içindedirler. Güçlü ve her şeye kadir olan Allah'ın elinden kaçabileceklerini sananlar, kurtulabileceklerini sananlar kabiliyetlerinde ve fıtratlarında ebedi bir hüsran içinde olanlardan başkası değildir.

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ: **Yeryüzünü başkalarından miras alanlar anlamıyorlar mı ki, biz istemiş olsaydık, günahları sebebiyle** onlara da eskilerine verdiğimiz **belayı verirdik.** Biz, helak olmuş eski milletlerin hallerini ve yaptıklarından dolayı, tarafımızdan gönderilen peygamberleri yalanlamalarından dolayı, bizim emir ve yasaklarımızı inkar etmelerinden dolayı onları nasıl cezalandırdığımızı anlattık. Bu onları doğru yola getirmeye yetmedi mi? Eğer biz istemiş olsaydık, önceki halkların yerlerine yaratılmış olanlara, kendilerinden öncekilerin işledikleri günahlar gibisini, hatta daha fazlasını işlemeleri sebebiyle azaba uğratırdık. وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ: **Ve onların kalplerini mühürlerdik de işitmezler.(100)** Yine biz, onlardan intikam alacağımızın ve onları cezalandıracağımızın delili olarak, eğer istemiş olsaydık onların kalplerini mühürlerdik ve onlar hakikatleri anlamazlardı ve ibret almazlardı.

تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَائِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ: **Sana haberlerini anlattığımız o ülkelere peygamberleri açık deliller getirmişlerdi.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana bu kitabımızda Allah ve peygamberlerine karşı işledikleri suçlarını ve bazı haberlerini aktardığımız o helak olan memleketlere, andolsun ki peygamberleri açık deliller, kesin mucizeler getirmişlerdi. Ama onlar tiynetlerinin çirkinliğinden,

فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ
الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَاِنْ وَجَدْنَٓا اَكْثَرَهُمْ
لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ
فَظَلَمُوا بِهَاۚ ....

---

gemlerini azıya almalarından dolayı فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ: **Önceden inkar ettiklerine iman etmeye yanaşmadılar.** Kendilerine peygamberler gönderilmeden önce yalanlamış oldukları şeylere inanmaya yanaşmadılar, bilakis küfürlerinde ısrar ettiler. Kesinlikle inanmadılar. Peygamberlerin getirdiği hiçbir şeyi kabul etmediler. كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ: **Allah kafirlerin kalplerini böyle mühürler.(101)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, Mekke ahalisinin bu hali ve kafirlikte ısrar etmeleri seni şaşırtmasın, sen onlara üzülme. Onların başlarına geleceklerden dolayı bir sıkıntı içine girme, sen rahat ol. Bunlar kafirlerin eskiden beri yapa geldikleri inatlaşmalardır, kafirler arasında süre gelen kötü hasletlerdendir.

وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ: **Biz onların çoğunu sözüne sadık bulmadık,** bilakis **onların çoğunu verdiği sözü tutmaz bulduk.(102)** Onların kötü huyları arasında verdiği söze sadık kalmamak da vardır. Onlar peygamberlerimize verdikleri söze sadık kalmadılar. Bilakis verdikleri sözün tersini yaptılar. Anlaşmalarını bozdular.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ: **Sonra onların ardından Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik.** İsyankar kafirler çeşit çeşit azaplarla helak olduktan sonra peygamberimiz Musa'yı, kendisine bizimle konuşma şerefi bahşederek gönderdik. Onunla bizim tevhidimize delalet eden mucizelerimizi de gönderdik ve onu bu müthiş mucizelerle destekledik. O zaman Firavun büyüklük taslamaktaydı, hatta kendisinin tanrı olduğunu, her şeyin rabbi olduğunu iddia etmekteydi. Yanında da onu yalan iddialarında destekleyen yardımcıları vardı. فَظَلَمُوا بِهَا: **Ona zulmettiler.** Yani Musa

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنِّي رَسُولٌ
مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾ حَقِيقٌ عَلٰى اَنْ لَٓا اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ قَدْ
جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَنٖٓي اِسْرَٓائِيلَ ﴿١٠٥﴾

peygamber olduğunu söyleyince ve mucizelerini gösterince onu inkar etmek suretiyle, getirdiği ayetleri yalanlamak suretiyle ona haksızlık ettiler. فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ: **Bak, fesat çıkaranların sonu asıl oldu?(103)** Ey görmesini bilen ve ibret alan kişi, bak bakalım onların yeryüzündeki akibetleri nasıl oldu? Allah'ın belirlediği emirlerin ve yasakların dışına çıkanların sonu nasıl oldu, gör.

وَقَالَ مُوسَى يَافِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِن رَبِّ الْعَالَمِينَ: **Musa dedi ki: Ey Firavun, ben alemlerin Rabbinin bir peygamberiyim.(104)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, hatırlasana, hani Musa Firavun'u davet etmek istediği zaman şöyle demişti: Ey gururlu, kibirli ve Allah'ın emirlerinin dışına çıkmış Firavun, ey kulları arasında türlü türlü bozgunculuk ve fesat çıkaran, çok ileri giderek tanrılık iddiasında bulunan Firavun, ben Allah'ın bir peygamberiyim. Allah emirlerinin tebliği için beni seçti, beni gönderdi.

حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لاَ أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلاَّ الْحَقَّ: **Allah'a karşı hakikatten başka bir şey söylememem gerekir.** Yani Allah, yarattığı kulları arasından beni peygamber olarak seçtikten sonra sana bana layık olan Allah'ın bildirdiklerinden başka bir şey söylememem lazımdır. Yalan söyleyemem. Ben sadece Allah'ın bana öğrettiği sözleri, hükümleri ve nasihatları söylerim, kullarına neyi tebliğ etmem için gönderilmişsem sadece onu söylerim. Ey yolunu şaşırmış azgınlar, iyi biliniz ki, قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِي بَنِي إِسْرَائِيلَ: **Ben size Rabbinizden bir mucize getirmişim. İsrail oğullarını benimle gönder.(105)** Siz hiçbir şey değil iken sizi yoktan yaratan, dünyaya getiren Rabbinizin bana verdiği bir mucizeyi size getirdim. O mucize benim sözlerimin doğru olduğunun ve peygamber olduğumun delilidir. Ey bozguncu Firavun, gücün ve kuvvetin altına alarak kahrettiğin mazlum İsrail oğullarının benimle beraber mukaddes topraklara gitmelerine izin ver. Orası onların atalarının vatanıdır. Onları serbest bırak. Allah bunu yapmanı

قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَأْتِ بِهَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٠٦﴾ فَاَلْقٰى
عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٠٨﴾

istiyor, sen onların bağlarını çöz, onları özgür bırak. Eğer bunları yapmazsan senin ve kavminin başına Allah'ın vaat ettiği çeşit çeşit azaplar er ya da geç inecektir.

Firavun, قَالَ إِنْ كُنتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِنْ كُنتَ مِنْ الصَّادِقِينَ: **Eğer bir mucize getirdi isen göster onu, şayet doğru söyleyenlerden isen** tabi, **dedi.(106)** Firavun, Musa'ya büyüklenerek, onu yalanlayan bir tavırla cevap verdi. Sanki çok büyük birisi olduğu hayalindeydi. "Salmıyorum onları, serbest de bırakmıyorum. Ey yalancı, sen peygamberi olduğunu iddia ettiğin Rabbinden bir mucize getirdi isen göster bakalım, tabi doğru söylüyorsan" dedi.

Musa onun söylediklerini duyup ve büyüklük taslamasına şahit olunca, فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ: **Asasını yere attı** ve o asa birden bire **orta yerde bir yılan oluverdi.(107)** Allah'ın ilham etmesiyle Musa elindeki asasını yere attı. Sihirbazların yaptığı gibi hiçbir işlem yapmadan, yere atılan sopa birden bire aslından çok çok iri bir yılana, bir ejderhaya dönüşüverdi.

Anlatılır ki:

Sopa yere atılınca ağzını açmış korkunç sarı bir ejderhaya dönüştü. İki çenesi arası seksen kulaçtı. Alt çenesi yerde, üst çenesi sarayın surları üstündeydi. Firavuna doğru yönelince Firavun kaçtı ve altına kaçırdı. Olaylar çıktı. İnsanlar korkudan birbirlerini çiğnediler. 25 000 insan öldü. Firavun bağırdı: "Seni gönderen adına san söz veriyorum, tut onu, tamam sana inanıyorum ve İsrail oğullarını seninle beraber göndereceğim" dedi. Musa onu tuttu ve tekrar bir asaya dönüşüverdi.

وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ: **Elini** cebine sokup **çıkardı. Musa'nın eli, insanların gözleri önünde birdenbire bembeyaz oluverdi. (108)** Musa'nın cilt rengi çok koyu siyahtı. Bir mucize göstermek için elini cebine sokup çıkardı. O el cepten çıkarken, görenleri şaşırtacak derecede parlak ve bembeyaz oluverdi. Güneşten daha parlak görünüyordu. Gözleri kamaştırmaktaydı.

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌۙ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ اَنْ
يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْۚ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُٓوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ
فِى الْمَدَٓائِنِ حَاشِرِينَۙ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَٓاءَ السَّحَرَةُ
فِرْعَوْنَ قَالُٓوا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾

Hep beraber bu mucizeleri gördükten sonra ve olanlara şahit olduktan sonra: قَالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ: **Firavun kavminin ileri gelenleri, bu bilgili bir sihirbaz, dediler.(109)** O milletin ileri gelen eşrafı Musa'nın yaptıklarından hoşlanarak, Firavun'la konuşurlarken, onun kendilerini hükmü altına almasından korkarak ve şaşkın bir halde dediler ki: "Bu büyük bir sihirbazdır. Çok bilgilidir. Bilgisinin çokluğundan ve başkalarının kendi yaptıklarını yapamamasından dolayı peygamber olduğunu söylemektedir."

يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ: **Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor, ne emredersiniz?** dediler.**(110)** Ey bu memleketi zapt etmek isteyenler, ülkeyi korumak isteyenler ve bu düşmanı kovmak isteyenler, Musa sizi topraklarınızdan çıkarmak istiyor, ne diyorsunuz, dediler.

Onun kovulması meselesini kendi aralarında iyice düşündükten ve istişare ettikten sonra görüşleri netleşti, yapacaklarında anlaştılar ve: قَالُوا أَرْجِهِ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ: Şimdilik **onu ve kardeşini beklet, şehirlere toplayıcılar gönder, dediler.(111)**

يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ: **Bilgili sihirbazların hepsini sana getirsinler.(112)** Firavuna hitap ederek şöyle dediler: Bu adamı ve kardeşini öldürmeyi şimdilik ertele ki onlara karşı aciz kalışın belli olmasın ve tanrılık iddiana halel gelmesin. Sihircilikle ve sihirbazları ile meşhur olmuş şehirlere adamlar gönder, oralardaki bütün sihirbazları toplasınlar. Bunları yenmeleri mümkün olan en iyilerini, en maharetlilerini huzuruna getirsinler, dediler. O da öyle yaptı. Civar şehirlere adamlar gönderdi, onlar herkesi bir araya toplayıp seçebildikleri en iyilerini seçtiler.

وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ: **Sihirbazlar Firavun'a geldiler ve "eğer galip gelen biz olursak ücretimiz**

قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّا اَنْ
نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ اَلْقُوا فَلَمَّا اَلْقَوْا سَحَرُوا اَعْيُنَ النَّاسِ
وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاؤُ بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

vardır" dediler.(113) Seçkin sihirbazlar Firavun'un yanına geldiler ve kesin galip geleceklerinden emin bir eda ile konulan ödülü sordular. Kendilerinden emin oldukları halde, alacakları ödülü artırmak için, "eğer biz galip gelecek olursak ödülümüzü alırız" dediler.

قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ: **Firavun, "evet" dedi. Siz bana yakın olanlardan olacaksınız.(114)** Firavun, "evet, sizin için büyük ödül var. Ödüle ilave olarak siz benim en yakınlarımdan olacaksınız. Meclislerimde benimde birlikte oturacaksınız. Her zaman bana eşlik ve arkadaşlık edeceksiniz" dedi. Böylece onları iyice cesaretlendirdi.

Sihirbazların içlerine galibiyet duygusu yerleşince ve sonucunda kendilerinin elde edecekleri nimetler ve yakınlaşmayı kulaklarıyla duyunca şöyle dediler: قَالُوا يَامُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ: **Ey Musa, dediler. Sen mi atacaksın yoksa biz mi atalım?(115)** Alaycı ve küçümser bir eda ile, kendileri ile yarışmaya cesaret etmemesi gerektiğini ona hissettirmek istermişçesine ona seslendiler. Maharetini önce sen mi ortaya koymak istersin? Yoksa önce biz mi başlayalım. Seçme hakkı senindir. Çünkü bizim için fark etmez, dediler.

قَالَ أَلْقُوا: **Musa, siz atın, dedi.** Ey sihirbazlar, ey yalancılar, sihir yapmak için ellerinizde getirdiklerinizi önce siz atın ve ne yapacaksanız önce siz yapın, dedi.فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ: **Onlar** ellerindekini yere **attıkları zaman insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir yaptılar.(116)** Ellerinde getirdikleri ip, sopa gibi şeyleri yere atınca insanların gözlerini sihirle kapattılar ki, yaptıklarının gerçek olmadığını anlamasınlar diye. Halbuki insanlar onu gerçek sanıyorlardı. Musa'nın galip gelmesini ve kendilerini düşman elinden kurtarmasını bekleyen İsrail oğullarını çok fena korkuttular. Çünkü onlar yere kalıp ipler, uzun ağaç parçaları fırlatmışlardı. Atılan o eşyalar şimdi birbiri üstüne kıvrılmış yılanlara dönüşüverdi. Bu büyük bir sihirdi ve sihrin son noktası idi.

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَۚ ﴿١١٧﴾
فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَۚ
وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَۚ ﴿١٢٠﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَۙ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسٰى
وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ: **Biz de Musa'ya, asanı yere at, diye vahyettik. O asa hemen yılan olarak gösterilen şeyleri yutmaya başladı.(117)** Onlar böyle büyük bir sihir yapınca biz de Musa'ya elindeki sopasını yere atmasını vahiy olarak bildirdik. Musa da öyle yaptı. Bir de ne görsünler? Musa'nın asası kocaman bir ejderhaya dönüştü ve ortalıktaki yılanları bir bir yutmaya başladı.

فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Hakikat ortaya çıktı ve onların yaptıkları boşa gitti.(118)** Sonuçta mucize gerçekleşti ve buna karşılık olarak yapılmaya çalışılan sihirler işe yaramadı.

فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانقَلَبُوا صَاغِرِينَ: **İşte orada yenildiler ve küçük düştüler.(119)** O toplantıda Firavun ve yandaşları yenildiler, böbürlenerek çıktıkları karşılaşmada küçük düşerek zelil ve mahzun bir halde geri döndüler.

وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ: **Sihirbazlar secdeye kapandılar.(120)**

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ: **Alemlerin Rabbine iman ettik, dediler. (121)**

رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ: **Musa ve Harun'un Rabbine** iman ettik, dediler.**(122)** Sihirbazlar Musa'nın yaptıklarını gördükten sonra, Hak tarafından kendilerine bahşedilen bir lütufla onların gerçek ve hak olduğu, doğru olduğu içlerine doğdu. Allah onlara böyle ilham etti. Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar, alınlarını zelillik toprağına sürdüler, kul olduklarını anladılar. Tam bir hüsn-i kabul ile, yürekten ifadelerle, biz Musa'nın ve Harun'un da Rabbi olan, alemlerin Rabbine iman ettik, inandık, dediler. Çünkü Musa o emirleri Rabbinden aldığını söylüyor ve insanların kendisine inanmalarını istiyor. Ona itaat etmelerini ve ona yönelmelerini istiyor.

قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِه۪ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۚ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي
الْمَد۪ينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَاۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ
وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٢٤﴾ قَالُٓوا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا
مُنْقَلِبُونَۚ ﴿١٢٥﴾

Sonra Firavun, sihirbazların secde ettiklerini görünce ve iman ettik dediklerini duyunca: قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ: **Ben size izin vermeden ona iman ettiniz!** Firavun onları tehdit edercesine, yaptıklarını kabul etmediğini bildirircesine ve öfkelenerek dedi ki: Siz daha ben izin vermeden Musa ve Harun'un Rablerine iman ettiniz. Henüz bana danışmadan, onların galip geldiklerini huzurumda itiraf etmeden ve benden izin almadan, kendiliğinizden iman ettiniz ha! إِنَّ هَذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَا أَهْلَهَا: **Muhakkak ki bu, şehir halkını şehrinden çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır.** Yani Musa ve Harun'un yaptığı işler, onların peygamberlik iddia etmeleri, sizin Musa ile birlikte yaptığınız aldatıcı bir hiledir. Siz Mısır'da yaşayan Kıbtîleri şehirlerinden sürmek istiyorsunuz. Siz ve İsrail oğulları Mısır hükümdarlığını bu aldatmaca ile ele geçirmek istiyorsunuz. فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ: **Öğreneceksiniz.(123)** Yani bu yaptığınız hilenin ve aldatmacanın neticesini çok çabuk öğreneceksiniz.

لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ: **Sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım. (124)** Bugün öncelikle sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama olarak, herkesin gözü önünde keseceğim. Yani sağ el ile sol ayak, veya sol el ile sağ ayak gibi. Sonra da sizin hepinizi asacağım. Tıpkı yöneticilerine isyan edenlerin asıldıkları ve çarmıha gerildikleri gibi.

Sihirbazlar bu tehditleri dinledikten sonra: قَالُوا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ: **Biz** her halükarda **Rabbimize döneceğiz, dediler. (125)** Onların gönüllerine ettikleri imanın ne manaya geldiği açıklanıp da hallerinin gerçekte ne olduğu malumları olunca sonuç kendilerine güzel göründü. Sevinç ve ferah içinde olarak, biz dünya zincirinden kurtulduktan sonra,

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَٓاءَتْنَاۜ رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾

nefis engellerinden kendimizi kurtardıktan sonra, yaratılışımızdaki gayeye uygun olarak, bize takdir edilen nasip ile zaten Rabbimize döneceğiz, dediler. Tıpkı gölgenin, gölge sahibine döndüğü gibi olacağız.

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءَتْنَا: **Sen, Rabbimizin ayetleri bize geldiği zaman onlara iman ettik diye bizden intikam alıyorsun.** Ey zalim, kibirli ve ceberut kafir, senin inkar ettiğin ayetlere biz iman ettik diye bizden intikam alıyorsun. O ayetleri bize gönderen Rabbimiz bizi yokluktan var etmiş ve bize türlü nimetler bahşetmiştir. O ayetler geldiği sırada biz, Allah'ın inayetiyle hakikatleri anladık. Allah bize onları çekici kıldı. Eğer senin de bizim anladıklarımızı anlaman takdir olunsaydı Allah, senin üzerindeki körlük örtüsünü kaldırırdı. Gözün ve basiretin açılırdı. Sen de bizim gördüklerimize şahit olurdun. Ancak Allah senin kalbini, gözünü ve kulağını kalın örtülerle kapattı. Kalın perdelerle örttü. Bunun içindir ki sen büyüklendin, her şeyi inkar ettin. Sonuç olarak, Allah'ın ışık vermediği insanlar ışık bulamazlar. Sonra Allah'a yönelip dua etmeye başladılar. Şöyle yalvardılar: رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ: **Ey Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak canımızı al.(126)** Ey bizi şehitler zümresine dahil etmeden önce lütfu ve keremi ile besleyen Rabbimiz, o şehitler canlarını senin yolunda severek ve isteyerek verdiler. Bu zalim kafir tehditlerini tatbik etmeye başladığı zaman bize katından sabır yağmuru yağdır ki senin şevkin bizden uzaklaşmasın. Dünya acıları asla kalbimize galip gelmesin. Senin özleminle o acıları hissetmeyelim. Nefeslerimiz kesildiği ve canlarımız çıktığı zaman bizi müslüman olarak öldür. Senden gelen her şeye razı ve sana teslim olmuş olarak canlarımızı al. Bizi tevhit yolunda ayaklarını yere sağlam basanlardan eyle. Yanlış yollara meylettirme. Ey yardım edenlerin en hayırlısı olan Allah, bizi dinin ve tevhidin üzere sapasağlam duranlardan eyle.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ
وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَۜ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖي نِسَاءَهُمْۚ وَاِنَّا
فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعٖينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا ......

وَقَالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ: **Firavun kavminin ileri gelenleri şöyle dediler:** أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ: **Sen Musa'yı ve milletini yeryüzünde bozgunculuk yapmaları, seni ve tanrılarını terk etmeleri için mi bırakıyorsun?** Sen İsrail oğullarını, özellikle de sana üstün geldikleri haberleri yayıldıktan sonra yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi cezalandırmıyorsun? İnsanların sana karşı tavırlarını değiştirmeleri için mi onları salıveriyorsun? Ülkendeki sana tabi kavimler arasında fitne çıkarsınlar diye mi bırakıyorsun? Sonuçta bu yaptıkları, onların her birini sana kulluk etmekten vaz geçirecek, senin insanların ibadeti için koyduğun putlara tapmaktan ve onlara yönelmekten onları geri çevirecektir. قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ: **Firavun dedi ki: Biz onların erkek çocuklarını öldüreceğiz ve kadınlarını sağ bırakacağız.** Yani bugünden sonra onların çoğalmamaları için erkek evlatlarını öldüreceğiz. Kız evlatlarını da öldürmeyip yaşatacağız ki onlarla evlenelim. Böylece onları utandıralım. Bu şekilde biraz zaman geçince onların sayıları azalacak ve sonunda yok olacaklar. وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ: **Biz onlardan güçlüyüz.(127)** Biz onlardan güçlü ve istediklerimizi yapmaya muktedir iken bunu niye yapmayalım? Eski zamanlarda, daha önceleri onlara yaptıklarımız gibi şimdi de yaparız. Sanılmasın ki Musa, kahinlerin ve müneccimlerin iddia ettikleri hükümdarlığımızı eliyle düşürecek olan çocuktur!

İsrail oğulları Firavun'un tehditlerini duyunca korktular ve darmadağın oldular. Sonra Allah'a yalvararak şikayetlerini ifade ettiler.

قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا: **Musa kavmine şöyle dedi: Allah'a sığınınız ve sabrediniz.** Onları teselli etmek ve sıkıntılarını azaltmak için şöyle dedi: Allah'ın yardımına sığınınız, onların eziyetlerine sabrediniz ve Allah'ın size yardım edeceğinden ümidinizi kesmeyiniz.

......إِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُوٓا
أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُهْلِكَ
عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنَٓا اٰلَ
فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾

Biliniz ki إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ: **Yeryüzü Allah'ındır, oraya kullarından dilediğini hakim kılar, sonuç Allah'tan sakınanlarındır.(128)** Yeryüzünü yaratan, ona sahip olan ve dilediği gibi tasarrufta bulunan Allah'tır. Onu dilediği kuluna verebilir. Ancak mutlu son Allah'ın yasakladıklarından sakınanlarındır, kaderlerinde takdir olunanlara sabreden kullarınındır.

قَالُوا أُوذِينَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا: **Sen bize peygamber olarak gelmeden önce de eziyet görüyorduk, sen geldikten sonra da** görüyoruz **dediler.** İsrail oğulları dediler ki: biz hep senin yüzünden eziyet gördük. Sen gelmeden önce erkeklerimiz öldürülmek ve kadınlarımız yaşatılmak suretiyle eziyet gördük. Sen peygamber olarak geldikten sonra da aynı eziyete maruz kaldık! قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ: **Musa dedi ki: Rabbinizin düşmanlarınızı helak edeceğini ve onların yerine sizi yeryüzüne hakim kılacağını ümit ediyorum.** Allah'ın yardım edeceğinden, vaatlerini yerine getireceğinden hiç ümidinizi kesmeyiniz, üzülmeyiniz. Ben öyle inanıyorum ki, Allah'ın düşmanlarınızı helak etme ve vaatlerini yerine getirme zamanı yakındır. Allah onları helak ettikten sonra onların oldukları yere sizi egemen kılacaktır. فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ: **Nasıl işler yapacağınıza bakacaktır.(129)** Nimetlerine şükür ediyor musunuz? Yoksa onları Allah'ın verdiğini inkar mı ediyorsunuz? O yerlerde iyi ameller mi yapacaksınız, yoksa onlar gibi fesat mı çıkaracaksınız?

Sonra Allah onların düşmanlarının helak edildiğine ve peyderpey vaatlerini yerine getirdiğine işaret ediyor. Şöyle buyuruyor: وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ: **Ant olsun ki biz kıtlıklar vererek ve ürünleri azaltarak Firavun kavmini belki ders alırlar ...**

فَاِذَا جَٓاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهٖۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى
وَمَنْ مَعَهُۜ اَلَٓا اِنَّمَا طَٓائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾
وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَاۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنٖينَ ﴿١٣٢﴾

---

diye cezalandırdık.(130) İrademiz onları cezalandırmayı kararlaştırdığında önce onları kuraklıkla, yiyecek ve içeceklerini azaltmak suretiyle, elde ettikleri ürünleri alamamalarıyla cezalandırdık ki bolluk günlerini hatırlasınlar ve bize yönelsinler, diye. Eski bolluk günlerine tekrar kavuşmak için belki bize yalvarırlar, kendilerini tevhide çağırmak için gönderdiğimiz peygamberlerimize inanırlar, onları yalanlamazlar, diye.

فَإِذَا جَاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ: **Ne zaman onlara bir iyilik erişse, bu sadece bize aittir dediler.** Fakat onlar, kalplerinin katılığı sebebiyle ve gerçeklere karşı körlüklerinden dolayı bu gibi olaylardan ibret almadılar. Bolluk, rahatlık, refah gibi güzellikleri elde ettikleri zaman bunlar yalnızca bize aittir, bizim için verilmiştir, bizim iyi şansımızdan dolayıdır, bizler bunu hakkettik diyerek böbürlenirler. وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ: **Başlarına bir bela geldiği zaman ise Musa ve ona inanların uğursuzluk getirdiğini iddia ederlerdi.** Ne zaman bir sıkıntı içine girseler, bir belaya düşseler, bir bıkkınlık hissetseler sebebinin Musa ve ona inananlar olduğunu ileri sürerlerdi. Bu uğursuzların yüzünden bunlar başımıza geldi, derlerdi. أَلاَ إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ: **Hayır, onların uğursuzlukları Allah katındandır. Fakat onların çoğu bilmezler.(131)** İyi günde ve kötü günde Allah'a yönelen ey müminler! Dikkat ediniz. Uğursuz saydıkları şeylerin sebebi Allah katındadır. Onları öyle takdir eden Allah'tır. Çünkü sahiplik ve tasarruf yetkisi sadece Allah'ın elindedir. Dilediğini veren odur, dilediğini geri alan da odur. O dilediğini yapar, dilediği hükmü verir. Fakat onları çoğu bunları bilmedikleri için sebepleri bildiklerini sandıkları şeyler arasında görürler ve olayları inatla ve kibirle onlara dayandırırlar.

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ: **Bizi büyülemek için hangi mucizeyi bize getirirsen getir, biz sana inanmayacağız, dediler.(132)** Çok azdıkları için, aşırı kinlendikleri için, öfke ve kinin

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ ....

zirvesine çıktıkları için alay ederek şunları söylediler: Bizi yenmek ve büyülemek için, senin mucize dediğin şeylerden hangisini karşımıza çıkarırsan çıkar, ne kadar çabuk gösterebileceksen göster, biz yine de sana inanmayacağız. İster acele et, ister yavaş davran.

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ: **Biz de her biri teferruatlı mucizeler olarak üzerlerine tufanı, çekirgeleri, böcekleri, kurbağaları ve kanı gönderdik.** Biz Musa'ya yardım etmek ve düşmanlarından intikam almak için etraflarını dolduran, evlerini dolduran, yüksek noktalara kadar ulaşan sel felaketini yani tufanı gönderdik. Bu sel suları İsrail oğullarının evlerine dolmadı. Halbuki onların evleri diğerlerinin evlerine bitişik idi. İsrail oğulları hiçbir zarar da görmediler. Düşmanlar iyice mutazarrır olup da neredeyse boğulacak hale gelince Musa'ya yalvarmaya başladılar: Ne olur Rabbine dua et, bizi bu felaketten kurtarsın ve biz de sana iman edelim, dediler. Musa dua etti ve felaket sona erdi. Topraklarında yeşil ekinler bitti, daha önce görmedikleri türlü türlü yiyecekler yetişti. Sözlerini tutmadılar ve onun yaptığı duayı sihir olarak değerlendirdiler. Biz de onlara çekirgeleri gönderdik. Çekirgeler onların ekinlerini ve meyvelerini yeyip bitirdiler. Hatta onların evlerinin çatılarını, kapılarını ve elbiselerini yemeye başladılar. Onlar yine Musa'ya koşup yalvardılar. Musa dua etti ve sıkıntıları sona erdi. Musa sahraya çıktı ve elindeki asası ile sağa sola işaretler yaptı. Çekirgeler oralardan ayrılıp başka başka yerlere doğru gittiler. Ama kafirler yine sözlerini tutmadılar. Bunun üzerine onlara küçük sarı çekirgeler gibi haşereler gönderdik. Bunların çekirgelerden meydana geldiği dahi söylenir. Bu böcekler de çekirgelerden geri kalanları yediler, bir şey bırakmadılar. Yemeklerinin içine düştüler, elbiselerinin aralarına girdiler, kanlarını emdiler. Yine koşup yalvardılar ve sıkıntılarından kurtuldular. Ama yine de o kafirler Musa'ya, şimdi anladık ki sen büyük bir sihirbazsın, dediler. Bunun üzerine o kafirlere kurbağaları musallat ettik. Her tarafı kurbağalarla doldurduk. Sağa sola her tarafa sıçrıyorlardı. Tencerelerine, kap kacaklarına, hatta konuşurlarken ağızlarının içine bile sıçrıyorlardı. Yine Musa'ya koşup bizi kurtar diye yalvardılar. İnanacaklarına dair söz ......

فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا
يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ
لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِلَ ﴿١٣٤﴾

veriyorlardı. Musa'nın duası sayesinde bir kez daha kurtuldular ama sözlerini yine tutmadılar. Bundan sonra da onların üzerlerine kan yağdırdık. İçtikleri su kıpkırmızı kan oldu. Bir yerde bir Kıptî ile bir İsrailî aynı kaptan su içiyorlardı. Kıptî'nin içtiği kan oluyor, Sıptî'nin içtiği su oluyordu. Kıptî Sıptî'nin ağzındaki suyu emdi yine kana dönüşüverdi. Biz bu belaları onlara gönderdik ki bizim kudretimizin muazzamlığına işaret eden deliller olsun, hidayet ve dalaleti ayırt eden ap açık mucizeler olsun. Hak ile batılı, iman ile isyanı açık açık göstersin. فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ: **Küstahça kibirlendiler ve mücrim bir kavim oldular.(133)** Açıklığına ve netliğine rağmen o ayetlerimize karşı küstahlık ettiler, içinde taşıdığı manalardan yüz çevirdiler, eski hallerinde kalmakta ısrar ettiler. Bu halleriyle azabı ve cezalandırmayı hak ettiler. Çünkü tıynetlerinin çirkinliği, fıtratlarının kötülüğü sebebiyle mucizelerimiz ve korkutmalarımız onlara bir fayda vermedi.

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَامُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ: **Ne zaman başlarına bela inse, ey Musa, bizim için Rabbine dua et, sana verdiği sözün hatırına, eğer bu azabı bizden uzaklaştırırsan kesinlikle sana iman edeceğiz,** وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ: **Ve İsrail oğullarını seninle beraber göndereceğiz, dediler.(134)** Başlarına her bela ve musibet gelişinde insanları Hakk'a çağıran Musa'ya gelip yalvarıyorlardı. Ey Musa, diyorlardı, seni türlü türlü lütuflarla yetiştiren Rabbine bizim için dua et. Rabbin senin dualarını kabul edeceğine dair sana söz vermişti. Yemin ederiz ki dua eder de bizim başımızdaki belaları bizden uzaklaştırırsan sana iman edeceğiz, senin peygamber olduğuna inanacağız, tasdik edeceğiz dediler. İsrail oğullarını seninle göndereceğiz, onların seninle birlikte gitmelerine hiçbir engel çıkarmayacağız, dediler.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلٰى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾ فَانْتَقَمْنَا
مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾
وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِى
بَارَكْنَا فِيهَا ....

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ: **Başlarındaki belaları geçici bir süre kaldırdığımız zaman hemen sözlerini inkar ediveriyorlar.(135)** Musa'nın duası ile biz onların başlarındaki belaları kaldırdığımız zaman, onların kendilerinin iman etmek için düşünme süresi olarak belirledikleri vakit dolunca sözlerinde durmuyorlardı. Yani onlar vefakarlık ve sözünde durma zamanı geldiği zaman hemen vaatlerinden vazgeçiyorlardı.

Onlar bu sözünde durmama işini iyice abartınca ve bizim emirlerimize karşı çıkıp gönderdiğimiz peygamberimizi yalanlayınca, فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ: **Ayetlerimizi yalanladıkları ve umursamadıkları için onlardan intikamımızı aldık ve hepsini denizde boğduk.(136)** Yani onları cezalandırmayı istedik. Onlar gaflet ve tuğyan denizinin derinliklerinde oldukları için biz de onları derin denizlerde boğarak cezalandırdık. Çünkü onlar bizim tevhidimize delalet eden ve insanları bizim zatî tevhidimize götürecek olan ayetlerimizi yalan saydılar. Gaflet ve dalalet batağına saplanmaları sebebiyle hakikatleri göremediler. Peygamberlerin gösterdikleri yolları takip etmediler.

Biz onları yokluk denizinde boğduktan sonra ve varlık fezasından köklerini sildikten sonra, وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا: **Güçsüz bırakılan o kavmi** ise **bereketlerle donattığımız yeryüzünün doğularına ve batılarına egemen kaldık.** Sayıca çok olmaları sebebiyle zalim davranarak, erkek evlatları öldürüp kız evlatları alıkoyarak horlanan kavmi, vaat edilen toprakların yani Mısır'ın doğusu olan Şam bölgesine ve batısında bulunan Saîd denilen yere ve civarlarına egemen kıldık. Biz o bölgelerin topraklarını bereketlendirdik. Oraların faydasını, bereketini, yiyecek bolluğunu ve

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ بِمَا صَبَرُواۜ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ لَهُمْۚ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَٓا اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌۜ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾

her yönden güzel hayat sürme imkanlarını çoğalttık. وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا: **Böylece Rabbinin İsrail oğullarına söylemiş olduğu güzel söz, sabretmeleri sebebiyle gerçekleşmiş oldu.** Ve böylece Ey Musa, Rabbinin sana vaat etmiş olduğu şeyler tamamlanmış ve kemale ermiş oldu. Allah, İsrail oğullarının kendilerine reva görülen haddi aşan her türlü eziyete sabretmeleri sebebiyle onlara verdiği sözünü tuttu, onlara zafer nasip etti, bu güzel memleketleri onlara verdi, bu ve bunun gibi başkaca zenginlikleri onlara bahşetti. وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ: **Firavun ve adamlarının yaptıkları ve diktikleri her şeyi yerle bir ettik.(137)** Onların evlerini, köşklerini, saraylarını yerle bir ettik. Yüksek kulelerini de yıktık, yok ettik. Günümüzde de böyle israflara kaçanlar var, Allah onları da ıslah etsin.

Sonra Allah İsrail oğullarının yaptıkları işlerin kötülüğüne, tıynetlerinin pisliğine, soylarından gelen cahilliğe, huylarındaki çirkinliğe işaret ederek Rasulullah'ı teselli ediyor, müminlere hatırlatmalarda bulunuyor, onların yaptıkları gibi işler yapmamaları hususunda müminleri uyarıyor ve şöyle buyuruyor:

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ: **Biz İsrail oğullarının denizi geçmelerini sağladık. Kendi putlarına tapan bir kavimle karşılaştılar.** Onları sağ salim karşı tarafa geçirdik ve düşmanları o denizde helak oldular. Yolda giderlerken, kendi tanrıları olarak bildikleri putlarına tapmakta ve ibadet etmekte olan eski büyük kavimlerden biriyle karşılaştılar. Musa'nın beraberindeki İsrail oğulları, قَالُوا يَامُوسَى اجْعَل لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ: **Ey Musa, bize de bunların tanrıları gibi bir tanrı yap, dediler. Musa, siz gerçekten cahil bir toplumsunuz, dedi.(138)** Kalpleri katılaşmış olduğu için ve

إِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ
اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِيكُمْ اِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾

herhangi bir şeye benzemekten münezzeh olan Allah hakkındaki bilgileri zayıf olduğu için şöyle dediler: Ey tek ve bir olan Allah'tan bize peygamber olarak gönderilmiş olan Musa! Sen de bizim için, bunların tanrıları gibi Allah'a benzeyen bir tanrı yap ki ona tapalım, ibadet ederek ona yaklaşalım. Onlar gözleriyle gördükleri tanrılarına ibadet ediyorlar. Biz görmediğimiz bir tanrıya nasıl ibadet edelim ve yaklaşalım? Görmediğimiz bir tanrıya nasıl yalvaralım? Nasıl ondan tarafa dönelim? Ondan nasıl korkalım, çekinelim? Musa onların kalplerindeki kalın örtüden, kaba perdeden anlayacaklarını anladı ve "siz çok cahil bir toplumsunuz" dedi. "Siz soyunuzdan gelen cahilliğe devam ediyorsunuz. Büyük mucizeler size etki etmemiş, en büyük deliller size tesir etmemiş. Siz Allah'ın tevhid-i zatını çok açık olmasına rağmen anlamamışsınız. Halbuki açık ve muazzam mucizelerle size bunlar açıklanmıştı. Siz bunlardan hiçbir şey anlamamış, çok cahil bir kavimsiniz" dedi.

إِنَّ هَؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Bu insanların inandıkları şey helak edicidir ve yaptıkları da batıldır.(139)** Bu insanların inanmış oldukları putlara tapma sistemi boş ve öldürücüdür, doğruluğu asla mümkün değildir. Bu inançlarına dayanarak yapmış oldukları şeyler de boş şeylerdir. Çünkü bu yaptıkları vacibü'l-vücud olan Allah'a karşı şirk koşmadır. Bu yaptıkları kesinlikle asılsızdır, doğru değildir.

قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ: **Musa dedi ki: Allah sizi alemlere üstün kılmış iken, sizin için Allah'tan başka bir ilah mı arayayım?(140)** Musa üzüntü ve esef içinde şöyle dedi: Ey aptallar, ey körler, ey gaflet karanlığında yollarını kaybetmiş olanlar! Sizin için Samed olan, Ehad ve Vahid olup kendisi gibi hiçbir tanrı olmayan Allah'tan başka bir ilah mı arayayım? O Allah'ın bizzat kendisinin yaratmış oldukları arasından size bir tanrı mı bulayım? Halbuki o Allah sizi alemlere üstün kılmıştır. Sizden daha büyük nimetlere mazhar olmuş birileri yoktur. Onun sizden aşağı bir kıymette yarattığı şeylere nasıl kulluk etmeye çalışırsınız? Yüce mertebenizi nasıl anlamazsınız?

وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِۚ يُقَتِّلُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ
وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْۜ وَف۪ي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظ۪يمٌ ﴿١٤١﴾ وَوٰعَدْنَا
مُوسٰى ثَلٰث۪ينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ م۪يقَاتُ رَبِّه۪ٓ اَرْبَع۪ينَ لَيْلَةًۚ ....

Allah'ın size bahşettiği nimetleri bir sayın bakalım. Umulur ki o zaman o nimetleri size verenin tek ve bir olan Allah olduğunu anlarsınız.

وَإِذْ أَنجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ: **Sizi Firavun kavminden kurtardığımızda onlar size en acı işkenceleri çektiriyorlardı.** يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ: **Erkek çocuklarınızı öldürüyorlar ve kız çocuklarınızı sağ bırakıyorlardı.** وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ: **İşte bütün bunlarla Rabbiniz sizi büyük bir sınavdan geçiriyordu.(141)** Hatırlayınız! Rabbiniz sizi kurtardığında size ne azaplar ediyorlardı? Erkek çocuklarınızı, soyunuz artmasın diye öldürüyorlardı. Daha da kötüsü nikahsız olarak kendileri evlenmek suretiyle sizlere utanç vesilesi olmaları için kız çocuklarınızı alıkoyuyorlardı. Bu anlatılanlarda sizin için büyük bir imtihan vardı. Biz sizi onlardan kurtardık ki bizi unutmayınız, devamlı anınız, verdiğimiz nimetlere şükretmeye devam ediniz. Bizim tevhidimizi ve her şeye hükmettiğimizi anlayınız. Bütün bunlara rağmen onlar yine anlamadılar.

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً: **Musa'ya otuz gecelik bir süre verdik, sonra on daha ekledik, böylece Rabbinin ona belirlediği süre kırk geceye tamamlandı.** Hatırlayınız! Biz Firavun kavmini helak etmeden önce bize karşı ihlaslanması için Musa'ya, Zilkade ayından itibaren oruç tutması, ibadet etmesi ve dua etmesi için otuz gece mühlet verdik. Zira düşmanlarını helak ettikten sonra katımızdan kendisine bir kitap indirip İsrail oğullarının geçimlerini nasıl sağlayacakları ile ilgili tedbirlerimizi beyan edecektik. Sonra onun düşmanlarını helak ettik ve Musa vaatlerimizi gerçekleştirmek için belirlenen buluşma yerine gitti. Adı geçen müddet tamamlanmadan önce Musa oruç tuttuğu için ağzında oluşan artıkları temizledi ve dişlerini misvakladı. Melekler dediler ki: Ağzındaki misk kokuları bize kadar geliyordu, şimdi onları yok ettin. Bunun için Musa ile buluşmayı, ağzını misvak ile temizlediği için keffaret olarak Zilhicce

وَقَالَ مُوسٰى لِاَخ۪يهِ هٰرُونَ اخْلُفْن۪ي ف۪ي قَوْم۪ي وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَب۪يلَ
الْمُفْسِد۪ينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَٓاءَ مُوسٰى لِم۪يقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُۙ قَالَ رَبِّ اَرِن۪ٓي
اَنْظُرْ اِلَيْكَۜ ....

ayından on gün daha ekleyerek erteledik ve Rabbinin belirlediği süre kırk geceye tamamlanmış oldu. Bundan sonra ona verdiğimiz sözü gerçekleştirdik ve ona Tevrat'ı indirdik. Tevrat onlara dünya ve ahiret hayatı ile ilgili hususları açıklıyordu. Bu, nimetlerin en büyüğü idi. وَقَالَ مُوسَى لأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ وَلاَ تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ : **Musa, kardeşi Harun'a şöyle dedi: Kavmim arasında benim vekilim ol, onları düzelt ve sakın müfsitlerin yolundan gitme.(142)** Onlara dünya ve ahiret hayatları ile şeyleri benim yerime anlat. Aralarında meydana gelen yanlışlıkları düzeltmeye çalış. Onları yanlış ve sapık yollara gitmekten koru. Sen ve yanındakiler, boş ve batıl sözlerle zayıf insanların inançlarını bozmaya çalışanların gittikleri yola girmeyiniz, dedi. Fakat bütün bunlara rağmen siz tıynetiniz pis olduğu için Samiri'ye tabi oldunuz.

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ: **Musa buluşma yerine gelince Rabbi onunla konuştu, Musa da ey Rabbim, bana kendini göster, sana bakayım, dedi.** Hallerinizi ıslah etmek ve bize yönelerek sizi kurtarmak için size gönderilen Musa mikat mahalline geldiği zaman bir lütuf ve kerem olarak Rabbi onunla konuştu. Yani kendisi için bir mertebe takdir olundu ve o mertebenin sırları Musa'ya açıldı ve ötelerden gelen bir ses ile Rabbi Musa'ya hitap etti. Çünkü herkes için, hatta yaratılmış her zerre için Allah'ın mazhar kıldığı özel bir mertebe ve herkesin Allah hakkında kendine has bir zannı vardır. Zira Allah "Ben kulumun hakkımdaki zannına göreyim" buyurmuştur.[9] Mertebelerin en yükseği tabakaları farklı olmakla birlikte peygamberlik mertebesidir. Diğer mertebeler de buna göre aşağıya doğru sıralanır. Musa mertebesine çıkıp da gördüklerini gördüğü zaman anlayacaklarını

---

[9] Müttefakun aleyhtir, Buhari, *Sahih* 6/2694, no 6970 (Allah'ın yüzünden başka her şey helak olacaktır ayeti ile ilgili bölüm); Müslim, *Sahih* 4/2102, no 2675 (Tövbe bölümü) v.b.

قَالَ لَنْ تَرٰيني وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰيني فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا فَلَمَّا اَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنينَ ﴿١٤٣﴾

anladı. Çünkü o mertebeye ulaşınca Allah'ın kelamını her cihetten duydu. Herhangi bir melek veya başka biri aracı olmadı. Bir harf teleffuzu veya heceleme olmamıştı. Korktu ve şaşırdı. O kadar çok korkmuştu ve şaşırmıştı ki ne yapacağını bilemez olmuştu. Bu şaşkınlık daha yüce tecellilere vesile oldu ve Musa Allah'ın sözlerini duyduktan sonra, ey Rabbim kendini bana göster, dedi. Ey Rabbim, sen karşı karşıya gelinmekten, giyinmekten, benzemekten ve taklit edilmekten münezzehsin. Sen münezzeh olan sözünü harflerden, seslerden ve hecelerden münezzeh olarak bana duyurdun. Bunu yaptığın gibi yüzünü de göster. Sesini kulağımla duyduğum gibi seni de gözümle göreyim, dedi. قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنْ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي: **Allah, Musa'ya dedi ki: Sen beni göremezsin, fakat şu dağa bak, eğer yerinde kalabilirse beni görebileceksin** demektir. Ey Musa, sen bu yaratılmışlık elbisesinde olduğun sürece, hüviyet örtüsüne büründüğün sürece beni göremeyeceksin. Eğer beni görebilme yeteneğini öğrenmek istersen, ben başka hüviyetleri kesinlikle ortadan kaldırıcı mahiyetteki kendi hüviyetimle üzerine tecelli ettiğim zaman o dağa bir bak. Ben zatımla üzerine tecelli ettiğim zaman o dağ eski hüviyetinde ve yerinde kalabilirse sen de mevcut hüviyetinle beni görebilirsin. فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا: **Rabbi dağa tecelli edince onu paramparça etti ve Musa bayılıp yere düştü.** Dağ yok olup gitti. Sanki eskiden beri orada hiç yokmuş gibi oldu. Dağı dağ yapan bütün unsurlar kayboldu. Musa gördüklerini görünce, yani dağdan tarafa bakıp da dağı yerinde göremeyince aklı başından gitti, şaşırdı, bayıldı ve yere düştü. Sanki ölmüştü. فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ: **Musa ayılıp kendine gelince, ey Rabbim, sen her türlü noksanlıktan uzaksın, yücesin, sana yöneldim, beni affet, ve ben inananların ilkiyim dedi.(143)** Musa şaşkınlıklarından ve bayılmasından ayılıp kendine gelince, gönlü açılınca, Allah'ı Allah'tan başkasının göremeyeceğini ….

قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتٖي وَبِكَلَامٖيۘ فَخُذْ مَٓا اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْاَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْص۪يلًا لِكُلِّ شَيْءٍۚ ....

anlayınca utanarak, korkarak ve Allah'ı tenzih ederek şöyle dedi: Ey Rabbim, gücümün ve kudretimin dayanamayacağı şeyleri senden isteme cüreti gösterdiğim için tövbe ettim ve sana yöneldim. Seni irfan-ı ekmel üzere tanıyınca ve daha önce bilmediğim şeyler cenab-ı âlî tarafından gönlüme bahşedilince şimdi söylüyorum ki ben ilk inananlardanım. Senin büyüklüğüne ilk inananlardanım. Çünkü imanım önceleri bu konumda değildi. Şimdi sana daha çok inanıyorum. Musa Allah'tan utanıp da izinsiz olarak Allah'tan istediklerinden dolayı pişman olduktan sonra Allah'ın huzurunda yapamayacağı bir şeye cüret etmesinden dolayı üzüldü. Allah Musa'nın üzüntüsünü ve utanmasını şöyle buyurarak giderdi:قَالَ يَامُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاَتِي وَبِكَلاَمِي: **Ey Musa, ben sana peygamberlik vermemle ve seninle konuşmamla seni insanların arasından seçip çıkardım.** Seni, benim yerime insanlara emirlerimi iletmen için halife olarak seçtim, seni kelâmımı işitmen vesîlesiyle, peygamberlerimin arasında özel bir yere koydum. Seninle nasıl sorusu sorulmadan, ses ve harf olmadan veya bir melek aracılık etmeden konuştum. فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ: **Sana bahşettiklerimi al ve şükredenlerden ol.(144)** Yerine getirebileceğin şeyleri sana verdim. Gücünün yetmeyeceklerini isteme ve sana bahşettiğim nimetlere şükreden kullardan ol. Sana verilen nimetleri emirlerimize ve hükümlerimize uygun şekilde harca. Emirlerimizin dışına çıkmak suretiyle nimetlerimizi inkar edenlerden olma. Böyle yap ki bizim rızamızı kazan. Bizim rızamızı kazanmak mükaşefe ve müşahede erbabının içinde olması gereken en güzel haldir.

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ: **Biz Musa için levhalara her şeye ait nasihatler yazdık ve her şeyin açıklamasını** belirttik. Yani "biz onu seçtik ve ona nimetler bahşettik" derken, onun insanları eğitip öğretmesi ve aydınlatması için emirlerimizi Tevrat levhalarına yazdık, sabitledik, denmektedir. Musa ve Musa'ya ....

....فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِاَحْسَنِهَاۜ سَاُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ
﴿١٤٥﴾ سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ وَاِنْ
يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۚ وَاِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاًۚ

inananların uyması için zahir ve batın ile ilgili her şey için oraya bir nasihat, bir hatırlatma koyduk. Nasıl yiyip içip yaşayacaklarına dair her şeyin açıklamasını da koyduk. فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا: **Sen onları sıkıca tut ve kavmine de emret, en güzel şekilde tutsunlar.** Biz Musa'ya şöyle dedik: Ey insanları Allah'a çağıran kişi, emirlerimize sıkıca sarıl. Kavmine de söyle, emirlerimize sımsıkı sarılsınlar, onu dosdoğru yerine getirsinler, ruhsatlarını değil azîmetlerini alsınlar. Yanlış yorumlara gitmesinler ki nefisleri marifet, hakikat, mükaşefe ve müşahede nurlarının akmasına hazır hale gelsin. Çünkü bunlar arifler katında Me'vâ cenneti demektir, mertebe-i ulyâ demektir. Tevrat'tan ve hükümlerinden ayrılmayınız, başka yönlere gitmeyiniz. İnsanlık mertebesinden uzaklaşan fasıklar zümresine katılmayınız. سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ: **Size fasıkların yurdunu göstereceğim.(145)** Ey Allah'ın en doğru yolu olan ahkam-ı ilahiyyenin gereklerini yerine getirmekten yüz çevirenler, size ahiret hayatında fâsıkların yurtlarını göstereceğim. Onları yurtları mahrumiyet cehennemi ve kovulma ateşidir.

Cenâb-ı Hak sonra şöyle buyurmaktadır: سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ: **Yeryüzünde haksız yere kibirlenenleri ayetlerimden uzaklaştıracağım.** Dünya üzerinde büyüklük taslayarak yürüyerek zulüm ve haksızlık edenleri mucizelerimden uzak tutacağım. Benim o mucizelerim fezalarda ve kalplerde ap açık ortadadır, tevhidime delalet etmektedir. Fezalarda olup biten her şeyi yapanın sadece ben olduğuma işaret etmektedir. Onlar tıynetleri çirkin olduğu ve adi olarak yaratıldıkları için, soylarından beri gelen cahilliklerinden dolayı, وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لاَ يُؤْمِنُوا بِهَا: **Her mucizeyi gözleriyle görseler de inanmazlar.** Doğruya ve hakikate delalet eden mucizeleri görseler bile inanmazlar, inat ederler. وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لاَ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلا: **Doğru yolu gözleriyle görseler yine kabul etmezler.** Yaratılıştan gelen huyları

وَاِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۜ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾ وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌۜ ....

izin vermediği için kabul etmezler. وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلا: **Azgınlık yolunu görünce hemen kabul ederler.** Fakat bir sapık yol görseler hemen gönülleri o tarafa meyleder. ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ: **Bütün bunlar ayetlerimizi yalanlamalarından ve onları bilmemelerindendir.(146)** Yani onların bu yanlış tutumları, yoldan sapmaları, boş ve batıl arzular peşinden gitmeleri, yalan görüşlere takılmaları onların sapıklık batağına saplanmalarından ileri gelmektedir. Peygamberlerimize indirilmiş olan ve tevhidimize delalet eden ayetlerimizi yalanlamış olmalarından ileri gelmektedir. Onlar çok cahil oldukları için bizim ayetlerimize yapışmadılar, sımsıkı sarılmadılar, gereği gibi amel etmediler, anlamlarını düşünmediler. Hiç uyanmayacakları bir gaflet uykusuna yattılar. Ey Allah'ım! Sen bizi gafillerin gaflet uykusundan uyandır!

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ: **Ayetlerimizi ve ahiretteki buluşmayı inkar edenlerin yaptıkları her şey boşa gidecektir.** Netice itibariyle, dünyada bizim zati sıfatlarımıza delalet eden ayetlerimizi yalanlayanların, herkesin ahirette bize döneceklerini inkar eden şakilerin yaptıkları amelleri boşa gidecektir. Dünyada ve ahirette hüsrana uğrayacaklardır. هَلْ يُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onlar yaptıklarından başka bir şeyin cezasını mı çekecekler?(147)** Yaptıkları boşa gitmek suretiyle onlar sadece kendilerinin yaptıklarının cezasını çekeceklerdir. Ayetleri yalanlamalarının, kendilerini uyaran ve ayetlerin gereklerini kendilerine açıklayan peygamberleri yalanlamalarının cezasını çekeceklerdir.

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلاً جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ: **Musa gittikten sonra kavmi ziynet eşyalarından, ses çıkaran bir buzağı heykeli yaptılar.** Yine onların yaptıkları her şeyin boşa gitmesine sebep olan …

...اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلاًۢ اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ
﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فِي اَيْدِيهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا
رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

şeyler arasında şu da vardır ki, onlar bir buzağıyı tanrı edindiler. Yani Musa Allah ile buluşma yerine gittikten sonra Kıptîlerden kendilerine miras olarak geçen ve Samirî'nin kendilerine öğretmesiyle bir buzağı heykeli yaptılar. Ziynetlerini erittikten sonra kalıba döktüler. Samirî, Cebrail'in atının izinden aldığı bir miktar toprağı bu heykelin üzerine attı ve heykel buzağı sesi gibi bir ses çıkardı. Bunun üzerine Samirî dedi ki: "İşte bu sizin tanrınızdır. Musa'nın tanrısı da budur. Onu tanrı olarak kabul ediniz." Halbuki onlar onu kendi ziynet eşyalarından kendileri dökmüşlerdi. Dökümden yapılmış bir buzağıyı tanrı kabul etmeli mi idiler? Onlar gaflet ve unutkanlık batağında helak olanlardır. أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لاَ يُكَلِّمُهُمْ وَلاَ يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً: **Onun kendileri ile konuşamadığını ve kendilerini bir yere götüremeyeceğini göremediler mi?** Elleriyle yaptıkları o buzağının kendileri ile konuşamayacağını, hallerini düzeltmek için kendilerine bir şey söyleyemeyeceğini anlayamadılar mı? Onun iyiyi kötüden ayıramayacağını, kulluk etmeye layık olmadığını anlayamadılar mı?اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ: **Onu kabul ettiler ve zalimlerden oldular.(148)** Zulüm ve haksız olarak o buzağıyı mabud edindiler ve kendi elleriyle zalimlerden oldular. Aklın ve naklin gereğinin sınırlarını çiğnediler, o sınırların dışına çıktılar.

وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا: **Elleri bomboş kalınca sapıtmış olduklarını anladılar.** Yani yaptıkları şeyin fayda vermeyeceğini görüp de pişman olunca kendilerini cahil olarak nitelediler, akıllarının hata ettiğini kabul ettiler ve böylece yaptıkları şeyin çirkinliğini kendileri de kabullenmiş oldular. Bu gafletleri sonucunda aklen ve naklen yollarını şaşırmış olduklarını anladılar. قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ: **Eğer Rabbimiz bize acımazsa ve bizi affetmezse kesinlikle biz zarar ederiz, dediler.(149)** Yalvararak, tövbe ederek, korkarak ve utanarak dediler ki: Eğer Rabbimiz o muazzam rahmetiyle bize acımazsa ve yaptıklarımızı ....

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِه۪ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُون۪ي مِنْ بَعْد۪يۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَأْسِ اَخ۪يهِ يَجُرُّهُٓ اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُون۪ي وَكَادُوا يَقْتُلُونَن۪يۘ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَٓاءَ وَلَا تَجْعَلْن۪ي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٥٠﴾

bağışlamazsa, aşırı gittiğimizi görmezden gelmezse biz dünyada ve ahirette büyük bir hüsran içine gireriz.

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا: **Musa kavmine kızgın ve öfkeli olarak geri dönünce:** Musa kavmine geri dönüp de olanları görünce, duyduklarını duyunca öfkelendi. Çok kızdı. Kavminin sapık yola girmesine üzüldü. قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي: **Benden sonra arkamdan ne kötü şeyler yaptınız!** Ey müsrifler ve ey aşırı gidenler, ben sizin hallerinizi iyileştirmek ve sizleri daha iyi bir hale getirmek için Rabbime gittikten sonra arkamdan ne kötü şeyler icat ettiniz böyle. Şimdi siz sapıklığınızı artırdınız ve azabı hakkettiniz. أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ: **Rabbinizin emrine mi acele ettiniz?** Ey ahmaklar! Rabbinizin azabına ve cezasına çabucak nail olmak mı istediniz? وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ: **Musa levhaları yere attı ve kardeşi Harun'un başını tutarak kendine doğru çekmeye başladı.** Öfkesinden dolayı elindeki Tevrat yazılı levhaları yere fırlattı. Levhalardan hükümlerin açıklamaları yazılı olanlar kırılıp zarar gördü ve nasihatler kısmı kaldı. Kardeşi Harun'u saçlarından tuttu ve öfkeyle kendine doğru çekerek yoldan çıkanlara mani olmadığı için şiddet uygulamaya başladı. Onların sapıtmalarına nasıl izin vermişti? Buzağı heykelini tanrı kabul etmenin yanlış olduğunu onlara nasıl anlatamamıştı? Bunlara kızıyordu. Harun, özür ve üzüntü beyânıyla ve kendisine acımasını sağlamak kastıyla: قَالَ ابْنَ أُمَّ: **Ey anamın oğlu!** إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي: **Bu topluluk beni zayıf gördüler, neredeyse beni öldüreceklerdi.** فَلاَ تُشْمِتْ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلاَ تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ: **Benimle düşmanları sevindirme, beni zalim kavimle bir tutma, dedi.(150)** Ben yaptıklarını kabul etmeyince ve …

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِى وَلِاَخِى وَاَدْخِلْنَا فِى رَحْمَتِكَ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾ اِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾

onları yaptıkları şeyden uzaklaştırmaya çalışınca hepsi bana düşman kesildiler. Öfkelerinden ve düşmanlıklarından dolayı neredeyse beni öldüreceklerdi. Şimdi de sen bana kızıyorsun ve başımı çekiyorsun. Senin bana kızmana ve beni cezalandırmana, beni aşağılamana onlar seviniyorlar. Kardeşim, gel onları sevindirme ve beni de onların ortağı gibi görme. Onlar gibi aklın ve naklin gereğinin dışına çıkmışlarla bir tutma.

Musa kardeşi Harun'dan duyduklarını duyunca edep dışı davranışından dolayı pişman oldu. Çünkü kardeşi kendisinden yaşça daha büyüktü. Allah'a yönelip tövbe etti. قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ: **Ey Rabbim, beni ve kardeşimi affet, bizi merhametine dahil et. Sen merhametlilerin en merhametlisisin, dedi.(151)** Allah'ım, suçsuz olduğu halde kardeşime yaptıklarımdan dolayı beni affet. Kardeşimi de bağışla. O yolunu sapıtanları, değersiz yaratıklarınla sana şirk koşanları durdurma hususunda elinden geleni yaptı, bir kusur işlemedi. Ey Allah'ım, kerem ve lütfun ile bizi rahmetinin içine al. Sen merhametlilerin en çok merhamet edenisin.

Sonra Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu: إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **Buzağıyı tanrı edinenleri Rablerinin gazabı bulacaktır, dünya hayatında da rezil olacaklardır.** Rüzgar estiği zaman ses çıkaran elde yapılmış buzağıyı kendilerine tanrı edinenlerin üzerine ahirette Allah'ın gazabı inecek ve onları huzurunda bulunma şerefinden mahrum edecek, huzurundan kovacaktır. Dünya hayatlarında da aşağılanacaklar, rezil olacaklardır. وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ: **Biz müfterileri böyle cezalandırırız.(152)** Böylece biz hem dünyada ve hem de ahirette bize bizden başkasını şirk koşanları, bize iftira edenleri cezalandırırız.

وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

Bunları söyledikten sonra Cenab-ı Allah şöyle buyuruyor: وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ: **Kötülükleri yapıp da ardından tövbe ederek iman edenlere** bildir ki **senin Rabbin o tövbeden sonra** da **gafurdur, rahimdir.(153)** Kasten veya yanlışlıkla kötülükler yaptıktan sonra tövbe edenler, pişman olarak bize dönenler, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettikleri zaman imanları onları Allah'a yaklaştırır. Ey peygamberlerin en mükemmeli, senin Rabbin, onlar ihlasla tövbe ettikten sonra onların eski günahlarını bağışlar. Onlara merhamet eder ve imanlarını kabul eder.

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ: **Musa, öfkesi geçince Tevrat levhalarını aldı. Üzerinde, Rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet vardır yazılıydı.(154)** Öfkesi bedenine hakim olmuştu ve Musa elindeki Tevrat levhalarını yere fırlatmış ve kardeşinin saçlarını tutmuştu. Öfkesi geçince yerdeki kırılmış ve dağılmış levhalardan kırılmamış olanları aldı. Üzerinde tafsilatlar yazılı olanlar kırılmıştı. Kırılmaktan salimen kurtulan bir nüshanın üzerinde Rablerinden korkan insanların yapmaları gereken emirler ve yasaklar yazılıydı. Bu emir ve yasaklara tutunanlar ve onları kabul edenler Allah'ın tevhidine gideceklerdi. Bu yazılı sıfatlara sahip olanlar sapıklıklardan korunacaklardı. İnsanlar sadece Allah'ın rızasına nail olabilmek için Rablerinden korkarlarsa, makam ve mevki elde etmek için değil de cennet elde etmek için, azaptan korunmak için ve riyasız olarak Rablerinden korkarlarsa hidayet ve merhamete nail olacakları yazılmıştı.

وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّٓا اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ
لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِيَّايَۜ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَٓاءُ مِنَّاۚ ....

Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana tabi olanlara Musa'nın şu kıssasını hatırlat: وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلاً لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا: **Musa bizimle buluşmak için kavminden yetmiş adam seçmişti. Deprem onları cezalandırdığı zaman Musa yalvardı: Ey Rabbim, isteseydin onları ve beni daha önce helak edebilirdin. İçimizdeki sefihlerin yaptıkları şeyler yüzünden bizi öldürecek misin?** Musa bizim iznimizle kavminden yetmiş adam seçti. Musa seçimi yaparken önce on iki kabilenin her birinden altışar adam seçti ve toplam iki kişi artmış oldu. Bunun üzerine Musa iki kişinin çıkmasını ve evinde kalmasını istedi. Ancak o iki kişinin kimler olacağı hususunda birbirleriyle kavga ettiler ve anlaşamadılar. Sonunda Musa dedi ki: "Evinde oturan kişi, bizimle dağa çıkanlar kadar sevap alacaktır, hatta daha fazla bile alacaktır." Bu söz üzerine Kalip ve Yuşa evlerinde kalmayı kabul etti. Musa ve beraberindekiler şehirden çıktılar. Onlar dağa tırmanmak için patikalara girince o sırada etraflarını çok yoğun, karanlık bir duman kapladı. Duman bulutuna girdiler ve yerlere kapanarak secdeye vardılar. Allah'ın Musa ile konuşmalarını duymaya başladılar. Allah Musa'ya bazı şeyleri emrediyor ve bazı şeyleri de yasaklıyordu. O ise Allah'a yalvarmakta idi. Konuşma bitip de etraflarını kaplayan duman bulutu dağılınca, Allah'ın konuşmalarını duymuş olmalarına rağmen onun zatını görmek istediklerini ifade ederek, sözlerini kulaklarımızla duyduğumuz gibi Allah'ın zatı gözlerimize açık ve net olarak görünmedikçe ve biz Allah'ı açık ve net olarak görmedikçe sana iman etmeyiz, dediler. Bu istekleri sebebiyle şiddetli bir deprem onları yakaladı. Yapamayacakları ve yetenekleri dışında kalan bir istekte bulundukları için Allah'ın kahrına müstehak oldular ve cezalandırıldılar. Musa Allah'a serzenişte bulundu. Ey Rabbim, dedi. Sen onları öldüreceksen niçin senin kelamını duymalarından önce öldürmedin? İsteseydin onları da beni de daha önce öldürebilirdin. O zaman İsrail oğullarının halkları nezdinde ben onların öldürülmelerinin sebebi olarak değerlendirilmezdim. İçimizdeki alçaklardan birinin senin büyüklüğünü

......اِنْ هِیَ اِلَّا فِتْنَتُكَۜ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَٓاءُ وَتَهْدٖی مَنْ تَشَٓاءُۜ اَنْتَ وَلِيُّنَا
فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرٖينَ ﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فٖی هٰذِهِ
الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِی الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَٓا اِلَيْكَۜ قَالَ عَذَابٖٓی اُصٖيبُ بِهٖ
مَنْ اَشَٓاءُۚ وَرَحْمَتٖی وَسِعَتْ كُلَّ شَیْءٍۜ ....

ve kudretini bilmediği için ağzından kaçırdığı isteği yüzünden bizi şiddetli bir sarsıntı ile öldürüyor musun? إِنْ هِيَ إِلاَّ فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ: **Bu senin bir imtihanından başka bir şey değildir, bununla istediğini saptırır ve istediğini de doğru yola sevk edersin.** Bu senin onları sınamak için yaptığın bir imtihandır. Sen onlara sözlerini duyurmak suretiyle ve onları bu imtihana sokmak suretiyle kullarından istediklerini saptırırsın. Çünkü onların içinden bazıları senin onların gözlerine de görünmeni isteme cüretini gösterirler. Seni göründüğünden daha yüce ve daha ulvi bir tecelli ile görmek isterler. Kabiliyetlerinin ve tahammüllerinin nereye kadar olabileceğini bilmedikleri için de sapıtırlar ve kafir olurlar. Bazıları da susarlar ve soru sormazlar, bir şey istemezler. Bütün işlerini sana havale ve tevekkül ederler. Senin izin vermediklerini senden istemezler. Çünkü her şey senin elindedir. Böylece onları da doğru yola erdirmiş olursun. أَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ: **Bizim koruyucumuz sensin, bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bağışlayanların en hayırlısısın.(155)** İşlerimizi yönlendiren, bize verilen nimetleri veren sensin. İşlemiş olduğumuz günahları affet, sonsuz lütuf ve kereminle bizi rahmetine sar ve bizi bağışla. Sen, asilerin yaptıklarını en iyi örtensin.

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ: **Bize bu dünyada ve ahirette iyilikler ver.** Ey Rabbimiz, bize bu dünyada iyilik ver ve bizi imtihanda başarısız kılma, ahirette de iyilik ver ki senin tevhit nimetine kavuşalım. إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ: **Biz sana yöneldik.** Yani tövbe ettik ve bilmediğimiz şeyleri istemekten sana sığındık. Özellikle de senin zatın ile ilgili isteklerimizden dolayı tövbe ettik ve sana yöneldik. قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ: **Allah şöyle buyurdu: Azabımla dilediklerimi**

فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذٖينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذٖينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا
يُؤْمِنُونَۚ ﴿١٥٦﴾ اَلَّذٖينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذٖى يَجِدُونَهُ
مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِى التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجٖيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ
الْخَبَٓائِثَ ....

---

cezalandırırım. Ancak **rahmetim her şeyi içine alır.** Büyüklük, azamet ve kibriya sıfatlarıyla muttasıf olan Allah şöyle buyuruyor: Ben azabımla kullarım arasında asilik edenleri cezalandırırım. Ancak benim merhametim itaat edenleri de etmeyenleri de içine alacak kadar geniştir.فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ: **Ben rahmetimi korkanlara, zekatı verenlere ve ayetlerimize iman edenlere vereceğim.(156)** Ben merhametimi kesinlikle benim yasakladıklarımdan kaçınanlara, onun rızasını isteyenlere, zekatı vererek nefislerini temizleyenlere, gaflet katılığından nefislerini arındıranlara ve ayetlerimizin tamamına iman edip gereklerini yerine getirenlere nasip edeceğim.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ: **Nebî ve ümmî olan peygambere uyanlar, o peygamberin** ismini **yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılmış olarak bulanlardır.** Tevhid-i zâtî ile gönderilmiş olan, güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderilen, ümmî olduğu için Rabbi tarafından aracısız olarak kendisine ilm-i ledünnî bahşedilen peygambere uyup tabi olanlar o peygamberin ismini, gönderilişini, dinini ve bütün vasıflarını kesin olarak ellerindeki Tevrat ve İncil'de yazılı olarak bulanlardır. Bunlar ehl-i kitap olanlardır. يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنْ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمْ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمْ الْخَبَائِثَ: **O peygamber onlara maruf olanı yapmalarını emreder, münker olanı yapmalarını yasaklar, temiz olanları onlara helal sayar ve pis şeyleri onlara haram eder.** O peygamber onlara, maruf olanı yapmalarını emretmek ve yanlış şeyleri yapmamalarını söylemek, kendilerine haram kılmış oldukları temiz şeylerin helal olduğunu bildirmek ve yine kendilerince helal kabul ettikleri pis şeylerin haram olduğunu bildirmek

....وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْۜ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا
بِهٖ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي اُنْزِلَ مَعَهُٓ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾ قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًاۨ الَّذِي
لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ ....

üzere gönderilmiştir. وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ: **O peygamber onların yüklerini indirir ve üzerlerindeki zincirleri çözer.** O peygamber onların tahammül edemeyecekleri şeyleri yaparak zahitlik derecesine ulaşmaya çalışmalarını, mesela suç işledikleri uzuvlarını kesmek gibi, elbiselerinde pislik bulaşan yerleri kesmek gibi fiillerini yasaklamış ve böylece omuzlarındaki yükü hafifletmiştir. Ayrıca zor ve külfetli sorumluluklardan onları kurtarmıştır. فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ: **O peygambere inananlar, ona hürmet edenler, ona yardım edenler ve onunla indirilen nura uyanlar** var ya **işte onlar kurtulanlardır.(157)** Peygamber olarak geldiği zaman ona inananlar, ona gerekli hürmet ve saygıyı gösterenler, dininin güçlenmesi için yardım edenler ve onunla birlikte ve onun peygamberliğini teyit ve tasdik etmek için indirilmiş olan Kur'an'a uyan o insanlar mutlu insanlardır, Allah katında makbul insanlardır. O Kur'an'a tabi olmak kendilerine nasip edilmiştir. O insanlar Allah katında kutruluşa ermişlerdir, kazanmışlardır.

قُلْ يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **De ki: Ey insanlar, ben göklerin ve yerin hakimi Allah'ın sizin hepinize** gönderdiği **elçisiyim.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, ey herkesin hidayetçisi, ey bütün insanlara gönderilmiş peygamber, insanlara de ki: Ey gaflet karanlığında kalmış insanlar, ey Allah'a verdikleri sözü ve yemini unutmuş insanlar, ey kendilerini doğru yola yönlendirecek bir mürşide muhtaç olan insanlar! Allah beni sizleri tevhid-i zatına yönlendirmek için peygamber olarak gönderdi. Ey tevhid fıtratına uygun olarak yaratılmış olan insanlar, iyi biliniz ki, o Allah her şeyi bilen ve her şeye gücü yetendir. Yeryüzünde ve göklerde her ne varsa onları yaratan ve onlarla ilgili her türlü tasarrufta bulunma gücüne tek başına sahip

لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمٖيتُۖ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذٖي
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهٖ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِنْ قَوْمِ
مُوسٰٓى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

olan odur. لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ : **Ondan başka bir ilah yoktur.** Yaratma gücüne sahip olan ondan başkası yoktur, yaratılanlar hakkında ondan başkası tasarrufta bulunamaz. يُحْيِي وَيُمِيتُ: **Can verir ve can alır.** Lütuf ve keremiyle istediğine can verir, hayat verir. İstemediğini de kahrına mazhar eder ve canını alır. فَآمِنُوا بِاللّهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَكَلِمَاتِهِ: **Allah'a iman ediniz, ümmî ve nebî olup Allah'a ve onun katından indirilen ayetlere iman eden peygamberine de iman ediniz.** İlah olmaya tek başına layık olan tek ve bir Allah'a inanınız. Allah katından tevhidinin yolunu göstermek için gönderilen peygamberine de inanınız. O peygamber size dünya ve ahiret hayatlarıyla ilgili haberleri bildirmek için gönderilmiştir. O okuma yazma bilmemesine rağmen bilgilerle donatılmış olan, Allah'a ve ayetlerine hakkıyla iman eden, onun tevhidine hakkıyla inanan, Allah katından indirilen bütün ayetlerine hakkıyla onay veren, herhangi bir öğretmen ve öğretici olmadan mukaddes ledün ilmine sahip olan bir peygamberdir. وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ : **Ona uyunuz ki hidayete kavuşasınız.(158)** Madem ki o böyle bir peygamberdir, öyle ise ey hak yolunu isteyenler, ey tevhid yoluna yönelenler ona tabi olunuz, ancak o zaman hidayete kavuşursunuz. Siz ancak peygambere uymak suretiyle ve tevhid-i zatiye yönelmek suretiyle hidayeti bulursunuz.

Allah müminleri uyarmak için devamında şöyle buyuruyor: وَمِن قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ: **Musa'nın kavmi arasında insanları hakikate yönlendiren ve adaletle muamele eden bir topluluk vardır.(159)** Yani İsrail oğulları arasında kanaatkar bir cemaat vardır ki onlar insanları Allah'ın tevhidine yönlendirirler. Fıtratlarındaki asalete ve inançlarındaki doğruluğa uygun olan bu hak ve hakikat anlayışına tutunurlar. Bu inançlarına göre de adil olurlar. Yani hükümler verirken asla ifrata kaçmazlar, aşırı gitmezler.

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًاؕ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى
اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهُٓ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَۚ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ
اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًاؕ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْؕ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ
الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰىؕ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْؕ
وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

وَقَطَّعْنَاهُمْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا: **Biz onları topluluk olarak on iki kabileye ayırdık.** Biz onları Yakub'un oğulları sayısınca on iki kısma ayırdık. Her ne kadar İsrail oğulları olarak bilinseler de her birinin torunları olduğu için ayrı ayrı kabile oldular. وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذْ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنْ اضْرِب بِعَصَاكَ الْحَجَرَ: **Kavmi Musa'dan su bulmasını isteyince biz Musa'ya, elindeki asa ile kayaya vurmalısın diye vahyettik.** Onlara bahşettiğimiz nimetler arasında şu da vardı: Musa'nın kavmi şaşırıp da ne yapacaklarını bilemez hale geldiklerinde, susadıkları için sağa sola kokuşturmaya başladıklarında kendilerine bir lütfumuz olarak biz Musa'ya dedik ki: Ey Musa, işlerini yaparken elinde tuttuğun asanı önündeki kayaya vur. Ve Musa elindeki asayı kayaya vurdu. فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ: **Oradan on iki pınar fışkırdı ve herkes kendi su içeceği yeri öğrendi.** Hemen oracıktan kabile sayısınca on iki pınar fışkırdı ve hiç beklemeden akmaya başladı. Her kabile kendi pınarını öğrendi ve husumetin ve anlaşmazlığın önüne geçilmiş oldu. وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمْ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى: **Bulutlarla üzerlerine gölgelik yaptık, onlara beyaz helva ve bıldırcın indirdik.** Yine onlara bahşettiğimiz nimetlerimizden olarak bulutlara onların üzerlerine kum tepecikleri arasında gölge olmalarını emrettik ki sıcaktan zarar görmesinler ve dinlensinler diye. Su ile eritip içsinler ve serinlesinler diye men helvası ile bıldırcın kuşları indirdik ki beslensinler. كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ: **Size verdiğimiz güzel nimetlerden yiyiniz.** Onlara, huylarınızın sağlamlaşması için size verdiğimiz güzel nimetlerden yemelerini söyledik. وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ: **Onlar bize değil yalnızca kendi-**

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيٓـَٔاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

---

lerine haksızlık ediyorlardı.(160) Bizim emirlerimizin dışına çıkan o zalimler işledikleri günahlarla bize bir şey yapamıyorlar ve sadece kendi kendilerine zulmediyorlardı. Kendi işledikleri suçlar sebebiyle kendilerini dünya ve ahirette azaba atıyorlardı. Halbuki onlar bize karşı kötü işler yapmalarına rağmen onları gözettik ve onlara nimetler verdik.

وَإِذْ قِيلَ لَهُمْ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ: **Onlara bu beldede yerleşin, dilediğiniz yerde yiyip için, "bizi bağışla" deyin, kapıdan secde ederek girin ve biz de sizin günahlarını affedelim denildi.** Onların kendi kendilerine zulmettiklerinin bir başka örneği de şudur. Onların hallerinin düzeltilmesi için kendilerine Beyt-i makdes denilen yere yerleşmeleri, orada yetişenleri hiçbir yasaklama veya izin olmaksızın yiyip içmeleri söylendi. Sadece ey Rabbimiz, işlemiş olduğumuz günahlardan ve suçlardan dolayı bizi bağışla, demeleri istendi. Beyt-i Makdis'in kapısından girerken de saygı ile eğilmeleri, alınlarını toprağa bir aşağılanma kabulu olarak saygı ve tazim maksadıyla sürmeleri, secde etmeleri istendi. Eğer bunları yaparsanız sizin bütün cezanızı bağışlayacağız, denildi. سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ: **Biz ihsanda bulunanları ödüllendireceğiz. (161)** Onlardan razı olacağız.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ: **İçlerindeki zalimler kendilerine söylenenleri başka sözlerle değiştirdiler.** Onlara kendi ahvallerini düzeltmek için söylediğimiz doğru ve dürüst sözleri, peygamberlerimiz söylemiş gibi yapıp lafız ve mana itibariyle tahrif ederek değiştirdiler. Bunlarla ilgili açıklamalar Bakara suresinde geçmiştir. فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنْ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ: **Biz de yaptıkları ....**

وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِى كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِۢ اِذْ يَعْدُونَ فِى السَّبْتِ
اِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذٰلِكَ
نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًاۨ اللّٰهُ
مُهْلِكُهُمْ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ....

zulümler sebebiyle üzerlerine gökten bir azap indirdik. (162) Bu zalimane tahrifleri sebebiyle, emirlerimizin ve hükümlerimizin dışına çıkmaları sebebiyle gökten indirdiğimiz bir azap ile onları cezalandırdık. Yine onlar hile ve kandırmalarla, sözlerinde durmamakla kendi kendilerine zulüm ve haksızlık etmişlerdir.

Eğer öğrenmek istersen, وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ: **Deniz kıyısındaki beldeyi sor onlara.** Deniz kıyısındaki beldenin halkını hilelerle nasıl kandırdıklarını onlara sor bakalım. O beldenin Îyle şehri olabileceği, veya Şam'daki Taberiyye şehri olabileceği, yahut da Medyen şehri olabileceği ifade edilmiştir. إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ: **Cumartesi günleri balıklar kıyıya kadar geldikleri ve diğer günler gelmedikleri için onlar cumartesi sözlerini çiğniyorlardı.** Onlar cumartesi günü balık avlamayacaklarına dair, bize ihlasla ibadet edeceklerine ve bize tövbe edeceklerine dair bize verdikleri sözlerini çiğniyorlardı. Onlar sözlerine sadık kaldıkları zaman avlamayacaklarına dair söz verdikleri balıklar peş peşe kıyılara akın ediyorlardı. Cumartesi dışındaki günlerde ise o gündeki gibi gelmiyorlardı. Şeytanları onlara hile yapmasını öğretti ve onlar denizin içinde havuzlar ve dalyanlar yaptılar. Balıklar oralara Cumartesi günü doluyordu ama onlar Pazar ve Pazartesi günleri o balıkları yakalıyorlardı. Onların bu şekilde hile yapmaları ve sözlerini tutmamaları, كَذَلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ: **Bozgunculuk etmeleri sebebiyle biz onları böyle imtihan ediyorduk.(163)** Fasıklık yaparak ve hilelere yönelerek sözlerini tutmadıkları için onları böyle imtihan ediyorduk.

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا: **Onlardan bir topluluk dedi ki: Allah'ın helak edeceği veya şiddetli bir**

....قَالُوا مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖٓ
اَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّٓوءِ وَاَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ
بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

azapla cezalandıracağı bir kavme niçin nasihat ediyorsunuz? Onların sâlihlerinden bir grup insan, hile yapan insanlara nasihat olsun diye diğer iyi insanlar nasihat ve hatırlatmalarda bulunup da sanki Allah'tan ve gazabından korkmazmış gibi yaparak Allah'a karşı niçin hile yapıyorsunuz? dedikleri zaman şunları söylediler: Ey iyi insanlar, gaflet ve dalalet batağına saplanmış insanlara niçin nasihat ediyorsunuz ki? Nasıl olsa Allah onları bu yaptıkları pis işleri ve hileleri sebebiyle helak edecek veya en acı, en şiddetli azabıyla onları cezalandıracaktır.

قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ: **Onlar şöyle cevap verdiler: Rabbinize karşı bir mazeret olması için. Belki sakınırlar.(164)** O nasihatlerde bulunanlar şöyle cevap erdiler: Bizim onlara nasihat etmemiz, sizin Rabbiniz için bizim özür dilememizdir. Çünkü o Allah bize münker olan her şeyi, kötü olan bütün şeyleri yasak etmemizi emretmiştir. Allah'ın kereminden umudumuz odur ki, bizim hatırlatmalarımızla ve nasihatlerimizle içine düştükleri gaflete son verirler.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنْ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ: **Onlar kendilerine yapılan öğüt ve uyarıları unuttukları zaman biz kötülükleri engellemeye çalışanları kurtardık, zulüm ve haksızlık edenleri de işledikleri günahlardan dolayı şiddetli bir azap ile cezalandırdık.(165)** Bizim nasihat ve hatırlatmalarımızdan yüz çevirdikleri zaman nasihatlerimizi tutanları kurtardık, tutmayanları da sözlerini tutmamaları ve nasihatlerimizden uzak durmaları sebebiyle şiddetli bir azapla cezalandırdık.

فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ: **Onlar kendilerine yasaklananlarda ısrarlı olunca biz de onlara, aşağılık maymunlar olun, dedik.(166)** Onlar yasaklanmış oldukları şeyleri yapmaya devam edince, kibirlenerek bizim emir ve yasaklarımızı tutmamaya devam edince biz de onlara Davut peygamberlerinin dilinden: Ey kibirlenenler, ey sapıklık deryasında boğulmakta olanlar, insan olduğunuz için ....

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِۜ
اِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِۚ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ فِى الْاَرْضِ اُمَمًاۚ
مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذٰلِكَۘ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّـَٔاتِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

Allah'ın emirlerini ve hükümlerini yerine getirmeye müsait olarak yaratıldıkları halde böbürlendikleri için onlardan yüz çevirenler, şimdi aşağılık maymunlar zümresine dahil olunuz, dedik. Çünkü onların bizzat kendileri insan olma emarelerinden imtina edince insan olma gereklerini de tamamen silip kaybettiler, hayvanların en aşağılık zümresine dahil edildiler, en rezil muameleye tabi tutuldular.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ: **İşte o zaman Rabbin, kıyamet gününe kadar devamlı surette onlara en kötü eziyetleri yapacak kimseleri onların başlarına musallat etmeye karar verdi.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlardan sana tabi olanlara oku ve hatırlat ki dikkat etsinler. Eski zamanlarda Rabbin, onlara aşağılayıcı eziyetleri yapacak birilerini kıyamete kadar musallat edeceğini bildirmişti. Bu sebepledir ki, sen yer yüzündeki herhangi bir yerde yaşayıp da aşağılanmayan, hor görülmeyen bir Yahudî göremezsin. إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ: **Şüphesiz senin Rabbin çabuk cezalandırandır ve yine o affedici ve merhamet edicidir. (167)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, şüphesiz ki senin Rabbin cezalandırmak istediklerini çabucak cezalandırdığı gibi tövbe edip samimiyetlerini ortaya koyanları da affeder. Merhamet sahibi olduğu için tövbeleri kabul eder ve suçları siler, yok eder.

وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ: **Biz onları yeryüzünde fırka fırka ayırdık, iyi olanları da var olmayanları da var.** Onları zayıf düşürmek için dünyaya fırkalara ayırdık, böldük. Aralarında Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman edenler de var, imanın gereklerinin dışına çıkanlar da var. وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: **Onları iyiliklerle ve kötülüklerle imtihan ettik, inşallah geri dönerler.(168)** Onlara bazen nimetler vererek

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى
وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَاۚ وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُۜ اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ
مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِۜ
وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

---

ve bazen de cezalandırarak imtihan ettik. İnşallah gerçekleri anlarlar ve tekrar bize yönelirler.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الأَدْنَى: **Onların arkasından kitaba varis olarak başkaları geldiler, bu dünyanın mallarını almaya başladılar.** O insanların tükenmelerinden sonra yerlerine vekilleri geçtiler ve Tevrat'a da varis olduklarını iddia ederek, Tevrat'taki hükümleri de kendilerinden öncekilerden öğrendiklerini iddia ederek bu dünyanın malını-mülkünü büyük bir tutku ile toplamaya başladılar. وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ: **Biz affedileceğiz derler, bir o kadarı daha gelse onu da alırlar.** Bu malları aldığımız ve topladığımız için Allah bizi asla cezalandırmayacak derler. Aşırı hırslarından dolayı ellerindeki malların çok çok fazlasını bile hiç düşünmeden alırlar. Bunu yaparken Allah'ın bağışlamasına dayanırlar. Halbuki onlar Allah'a tövbe bile etmezler. أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ أَنْ لاَ يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلاَّ الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ : **Allah hakkında doğrudan başka bir şey söylemeyeceklerine dair onlardan kitap üzerine yemin alınmadı mı? Onlar kitapta yazılanları da okudular.** Bildiklerini iddia ettikleri kitapta Allah'a verdikleri söz yok mu? Onların mirasçı oldukları kitapta, Allah hakkında sadece hakikatleri söyleyeceklerine dair verdikleri sözleri, ettikleri yeminleri yok mu? Onlar Allah hakkında doğruyu ve Allah tarafından indirildiği sabit olanları söyleyeceklerine dair söz vermişlerdi. Onlar Allah'ın kendilerinden söz aldığını nasıl bilmezler? Onlar kendi öğretmenlerinden o kitapta olan hükümleri, nasihatleri, emirleri ve yasakları öğrenmişlerdir. وَالدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ: **Sakınanlar için ahiret yurdu daha hayırlıdır, akıl edemiyor musunuz?(169)** Dünya sıkıntılarından sakınan ve günahlarından

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾ وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

---

sakınanlar için ahiret yurdu daha harılıdır. Bu hayırlılığı düşünemiyor musunuz? Siz ey dünya pisliklerinin içine burunlarını sokmuş olanlar, onun lezzet ve şehvetleriyle meşgul olup başka bir şey düşünmeyenler, onların daimi olmadığını akıl edemiyor musunuz? Lezzetlerinin ve şehvet veren tatlarının bir sona ereceğini anlayamıyor musunuz?

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ إِنَّا لاَ نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ: **Kitaba sımsıkı sarılan ve namazı kılanların** durumlarına gelince, **biz iyilik yapanların mükafatını zayi etmeyiz.(170)** Onların içinde Tevrat'taki emirlerimize ve yasaklarımıza sımsıkı sarılanlar vardır. Bunlar aynı zamanda bize , yönelmeye devam etmektedirler ve kendilerine açıkladığımız mükafatları alacaklardır. Biz, dış görünüşlerini dine ve katımızdan indirilen din hükümlerine göre ıslah edenlerin mükafatlarını, içlerini de samimi olarak bize döndürenlerin ve başkaca her şeyi terk edenlerin mükafatlarını boşa götürmeyiz.

وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ: **Biz dağı yerinden söktük ve bir gölgelik gibi üstlerine getirdik. Onlar, dağın başlarının üzerine düşeceğini sandılar.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen onlara şunu da hatırlat: Hani biz dağı yerinden sökmüş ve bir bulut gölgesi gibi onların üzerinde tutmuştuk ve onlar başlarının üzerine düşeceğini sanmışlardı. Biz de onlara şöyle demiştik: خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ: **Size getirdiğimizi sağlamca tutun, içindekilerden dersler çıkarın, umulur ki sakınırsınız.(171)** Size getirdiğimiz Tevrat kitabındaki emirlere ve yasaklara samimi olarak ve dürüstçe sarılınız, ondan ibretler alınız, içindeki nasihat ve hatırlatmaları iyi düşününüz. Ola ki, yaptığınız kötü işlere son verirsiniz, ahlaki rezilliklere son verirsiniz.

Sözünde durmama, verdiği sözü tutmama, zor gelen yükümlülükleri yerine getirmeme sadece her şeyden yüz çeviren bu zalimlere mahsus değildir. Bu tür işler Adem oğlunun çok eskiden gelen alışkan-

وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَن۪ٓي اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْۚ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْۜ قَالُوا بَلٰىۚ شَهِدْنَاۚ اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِل۪ينَۙ ﴿١٧٢﴾ اَوْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اَشْرَكَ اٰبَٓاؤُ۬نَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾

lıklarındandır. Zamanında şöyle oldu: وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ: **Senin Rabbin Adem oğullarının zürriyetlerini onların bellerinden aldı.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, senin Rabbin Adem oğullarının çoğalmalarını çoğaltırken bilinen çoğalma şekliyle üremelerini sağladı. Soylarını böyle devam ettirdi. وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا: **Onları bizzat kendilerine şahit tutarak, ben sizin Rabbiniz değil miyim? Deyince, onlar da "elbette"** bizim Rabbimiz sensin, **şâhidiz, dediler.** Allah onları topladı, kendi ruhumuzdan nefes verdiğimiz, nurlandırdığımız ruhları kendilerinin geldikleri yeri gördükten ve asıllarını öğrendikten sonra onlara şöyle sorduk: Sizi yokluk bilinmezinden ortaya çıkarıp var eden, yaratan ve size kendi ruhumdan nefes veren ben değil miyim? Onlar da yaratılışlarına uygun dillerle, elbette bizim Rabbimiz sensin dediler. أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ: **Ki, kıyamet gününde, bizim bundan haberimiz yoktu, demeyesiniz diye.(172)** Ey Rabbimiz seni bizi şahit tuttun, bizim için senden başkası kesinlikle yoktur, bizi senden başka yaratan yoktur dedikten sonra Allah onlardan orada söz aldı. Söz alda ama onların bu sözlerinden cayabileceklerini bildiği için, sözlerini tutmaya günahını işleyeceklerini bildiği için, kıyamet günü biz bunu bilmiyorduk demekten sakının, diye onları uyarmıştır. Yani biz senin tek ve bir Tanrı olduğunu, her şeyi yaratanın sen olduğunu bilmiyorduk, bize öğretilmedi demekten sakınınız diye buyurmuştur.

أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ: **Yahut da bizden önceki atalarımız şirk koşmuşlar, biz onlardan sonrakilerin soyundanız, batıl yola sapanların yüzünden bizi helak mi edeceksin?(173)** Allah hepsinden söz almamış olsa belki de

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذٖى اٰتَيْنَاهُ
اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوٖينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ ....

bizim atalarımız şirke saplanmışlar, biz onlardan sonra gelmiş zayıf soylarındanız. Ey Rabbimiz, sen bizi sana şirk koşan atalarımızın yaptıkları yüzünden mi cezalandıracaksın? Halbuki biz o zamanlar görüş bildirecek durumda değildik, onların suçlarından dolayı bizi cezalandırman bize karşı zulümdür, diyebilirlerdi. Bunun için Allah bütün Adem oğullarından söz almıştır ki Allah'a karşı kullanabilecekleri bir dayanakları kalmasın.

وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: **İşte biz belki dönerler diye ayetlerimizi böyle açıklıyoruz.(174)** Biz tevhidimize delalet eden ayetleri genel ve özel hususları kapsayacak şekilde Yahudilere açıklıyoruz. Belki anlarlar ve bize geri dönerler diye. Bunlara rağmen onlar asla geri dönmediler ve sözlerimizi dikkate almadılar.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ: **Onlara, ayetlerimizi verdiğimiz insanın ayetlerimizden sıyrılıp çıkmasını, şeytanın onu kendisine uydurmasını ve azgınlardan oluşunu anlat.(175)** Yahudiler iyice azdıklarında ve yüz çevirdiklerinde ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara, kendisine ayetlerimizi anlamayı öğrettiğimiz, isim ve sıfatlarımızın manalarını öğrettiğimiz insanın hikayesini anlat. O insan bizim kendisine bahşettiğimiz bu ilimler sayesinde istediği her şeyi elde eder olmuştu. O da bu azgınlar gibi bizden yüz çevirdi, bizim güzel ayetlerimizin anlamlarını bilme şerefini yerlere atmıştı. Sanki yılanın eski derisini terk etmesi gibi kendisine bahşettiklerimizden sıyrılıp gitmişti. Şeytan onu kendisine uydurmuş ve o adam azgınlardan olup sapıklığa düşmüştü. O adam da bu Yahudiler gibi asla doğru yola eremedi.

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ: **Eğer dileseydik elbette onu ayetlerimiz sayesinde yüceltebilirdik. Fakat o dünyaya yapıştı ve arzularının peşine düştü.** Onun hidayetini dilemiş olsaydık ve onu tevhit noktasının en yükseğine çıkarmak isteseydik

فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْۜ ذٰلِكَ مَثَلُ
الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَٓاءَ
مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾

---

elbette yapardık. Fakat irâdemiz bu yönde gerçekleşmedi. O en aşağı ve en rezil olan dünyayı tercih edip oraya yapıştı. Dünyayı elde etmek istedi ve istediğini elde etmek için gerekenleri yaptı. فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ: **Onun durumu tıpkı köpeğin haline benzer: Bir şey versen de dilini çıkarıp yalanır vermesen de.** Onun dünyaya böyle çok sevmesi köpeğin yiyecek bir şey elde etmek için dilini çıkarması ve yalanmaya başlaması gibidir. Dilini dışarı çıkarmayı gerektirecek bir şey yapsan da yapmasan da o aynı hareketi yapar. Köpeğin bu hareketi zatındaki kötülükten dolayıdır. ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا: **Ayetlerimizi yalanlayan kavimlerin durumu da aynen böyledir.** Onların durumu da aynen bu köpeğin durumu gibidir. Her hal ü kârda yalanmaya başlarlar. فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ: **Bu hikayeleri anlat, belki düşünürler.(176)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, bu hikayede anlatılan örnekleri Yahudilere anlat. Belki yaptıkları inkarlarını ve yüz çevirmelerini tekrar düşünürler, yani yaptıklarının kötülüğünü anlarlar ve Allah'a karşı yaptıklarının ne çirkin şeyler olduğunun farkına varırlar.

Âyette hikâyesi geçen o insanın meşhur Bel'âm b. Bâûra olduğu söylenir. O kişinin Ümeyye b. es-Salit olduğu, bütün ilahi kitapları okuduğu, o kitaplarda peygamberimiz (a.s.)'ın vasıflarını tespit ettiği ve o peygamberin kendisi olmasını umduğu, Rasulullah'ın gönderilmesinden sonra da haset ettiği, kafirliği seçtiği ve azgınlardan olduğu da söylenir.

سَاءَ مَثَلاً الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ: **Ayetlerimizi yalanlayan ve kendilerine yazık etmiş insanlar ne kötü örneklerdir.(177)** Ayetlerimizi yalanlayan, onlardan yüz çeviren ve onları inkar eden ve böylece sadece kendi kendilerine zulmeden insanlar ne kötü örnek olmuşlardır. Yaptıklarının vebali ve cezası kendilerini

مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدٖى وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾
وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثٖيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا
وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا ....

bulmuştur. Fakat onlar kalplerinin bozukluğu ve tıynetlerinin çirkinliği sebebiyle bunu anlamamaktadırlar.

مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضْلِلْ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ: **Allah'ın hidayete yönlendirdiği kişi kurtulmuştur; yoldan çıkardıklarına gelince, işte onlar gerçekten hüsrana uğramışlardır.(178)** Allah'ın hak kelamı dinleyip uymayı nasip ettiği kimseler Allah'ın tevhidine ulaşmışlardır. Ayetlerini inkar ettirerek ve peygamberlerini yalanlatarak yoldan çıkardıkları var ya, işte onlar uzaklaştırılmışlardır, kovulmuşlardır. Onlar hüsrana uğramaya mahkumdurlar. Onların kaybettiklerini geri kazanmaları ve doğru yolu bulmaları da asla mümkün değildir.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ: **Biz cinlerin ve insanların çoğunu cehennem için yarattık,** لَهُمْ قُلُوبٌ لاَ يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لاَ يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لاَ يَسْمَعُونَ بِهَا: **Onların kalpleri vardır** ama **düşünmezler, onların gözleri vardır** ama **görmezler, onların kulakları vardır** ama **duymazlar.** Biz cinlerin ve insanların birçoğunu Allah'tan uzaklaştırılma cehennemi, dünya ateşinde yanmaları ve her şeyden mahrum kalmaları için yarattık. Halbuki onların sorumlulukları bilebilecek, iman edebilecek ve Allah'a yönelebilecek kalpleri, akılları vardır. Fakat onlar bu akılları ile düşünmedikleri için ilme'l-yakîn derecesinde inanç sahibi olamazlar. Allah'ın yarattıklarını görmek ve Allah'ın o dünyaları yarattığına dair isim ve sıfatlarının delillerini ayırt edebilmek için gerekli olan gözleri de vardır. Gözler ise, Allâh'ın zâtının gereği olarak ortaya çıkan sıfatlarının var oluş gâyesi olan âlemi müşâhede vâsıtalarıdır. Bu müşâhede ve istidlalden maksat ise, âlemi değil ilâhî sıfatları müşâhededir. Bu gözleri ile zat-ı ilahinin ne yüce olduğunu görebilirler. Fakat onlar bu gözleri ile ayne'l-yakin derecesine ulaşamıyorlar. Yine onların kulakları vardır. O kulaklar Hakk'ın kelamını duymak, dinlemek ve içlerindeki gizli sırlara işaret eden araçları kazanmaları için bir araçtır. Ama onlar duyma melekelerini kullanarak ayne'l-yakin mertebesinden ...

....أُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلّٰهِ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى
فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذ۪ينَ يُلْحِدُونَ ف۪ٓي اَسْمَٓائِه۪ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾
وَمِمَّنْ خَلَقْنَٓا اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِه۪ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

hakka'l-yakin mertebesine geçemiyorlar. أُولَئِكَ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ: **İşte onlar hayvanlar gibidirler, belki daha da aşağılıklardır.** Akıllı olarak, bilen kişiler olarak arlandırılmış olan o aptallar, o cahiller anlamaz olmaları ve dikkat etmez olmaları sebebiyle hayvanlar gibidirler. Hatta yetenekleri heba ettikleri için mertebe bakımından hayvanlardan daha aşağı bir konumdadırlar. أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ: **İşte onlar gafillerdir.(179)** Sonsuza kadar gaflet içinde kalmaya mahkum olanlar onlardır, onlar gaflet bataklığının diplerindedirler.

وَلِلّٰهِ الأَسْمَاءُ الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا: **Allah'ın çok güzel isimleri vardır, ona onlarla dua ediniz.** Ey fazıl insanlar, ey Allah'ın tevhidine inanmış arifler! İyi biliniz ki zatında tek ve bir olan Allah'ın en yüce nitelikleri ifade eden çok güzel isimleri vardır. Dünya aleminde, ahiret aleminde, varlık aleminde, yokluk aleminde, görünen ve görünmeyen alemlerinde, bu dünyada ve öbür dünyada meydana gelen ve gelecek olan hadiseler bu sıfatlara göre tertip edilmiştir. Ey inanmış insanlar! Allah'a bu isimleriyle hitap ederek dua ediniz. Meydana gelen ve gelecek olan her şeyi ilk olarak ve bizzat Allah'ın yarattığına iman ediniz. وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onun isimlerini kabul etmeyenleri terk ediniz, onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir. (180)** Meydana gelmiş ve gelecek olan her şeyi ilk olarak ve bizzat onun yarattığını kabul etmeyip, olayları sebeplere bağlayanları, onun isimlerinde şirke sapanları terk ediniz. Onların gittikleri yoldan gitmeyiniz. Onlarla beraber olmaktan, onlarla birlikte oturup kalkmaktan uzak durunuz. Biliniz ki, her insan kendi yaptığına göre karşılık görecektir. İyilik yapmışsa iyilik görecek, kötülük yapmışsa kötülük görecektir.

Sonra Allah bütün milletleri ve dinleri kapsayan küllî ve toptan bir ifade ile şöyle buyuruyor: وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ: **Yarattıklarımız arasında Hakk'a yönelen ve hakikate dayanarak adaleti**

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَاُمْلِى لَهُمْ اِنَّ كَيْدِى مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾

sağlayan bir ümmet vardır.(181) Kendi suretimize göre yarattıklarımız içinde bizim halifemiz olacak bir ümmet vardır. Onlar gerçeklerle örtüşen hakikate yapışarak insanları bizden yana sevk etmektedirler. Kendisinden başka bir hakikat ve gerçek olmayan Hak ile insanlar arasında adaleti sağlıyorlar. Hükümlerini bu hakikate göre adilce veriyorlar.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ: **Ayetlerimizi yalanlayanları tedrici olarak** felakete öyle bir sürükleyeceğiz ki **anlayamayacaklar.(182)** Peygamberlerimize indirilmiş olan ve bizim tevhid-i zatımızın delili olan ayetlerimizi yalanlamaya kalkanları yavaş yavaş felakete sürükleyeceğiz, yoldan saptıracağız ve tamamen yok edeceğiz. Sonra da cehenneme sokacağız. O cehennem kovulma cehennemidir, yaratılmış bir ateş çukurudur. Onlar bu elim sonuca nasıl vardıklarını, bu cehenneme nasıl düştüklerini anlayamayacaklar.

وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ: **Ben onlara zaman veriyorum, benim tuzağım çok sağlamdır.(183)** Ben onlara gafletlerine ve düşmanlıklarına devam etsinler diye fırsat veriyorum, zaman tanıyorum ki içlerindeki isyan ve bozgunculuk artsın. Artsın da daha çok azap hak etsinler. Bu onlar için bir tuzaktır. İyi bilinmeli ki benim asilere, sapıklara ve doğru yolu bulamayanlara karşı kurduğum tuzağım çok muhkemdir. Öyle muhkemdir ki onlar en kötü azaplarla ve cezalarla cezalandırılıncaya kadar o tuzağın farkında olamazlar.

Daha sonra cenab-ı Allah, inat ederek ve kibirlenerek Allah'ın peygamberine dil uzatarak aşağılık ve rezil konuma düşen kafirlere işaret ediyor ve şöyle buyuruyor: Ey sözlerinde iyice haddi aşarak, bütün akıllıların en akıllısı olan peygamberin deli olduğunu söyleyen kafirler! Siz Allah'tan utanmaz mısınız? Siz gerçek doğru yolu herkesten daha iyi bilen, insanlara hidayet rehberi olan peygambere nasıl deli dersiniz?

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾ اَوَلَمْ يَنْظُرُوا
فِى مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَىْءٍ وَاَنْ عَسٰۤى اَنْ يَكُونَ
قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ ....

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلاَّ نَذِيرٌ مُبِينٌ: **Onlar** çocukluğundan beri tanıdıkları **arkadaşlarında bir delilik olmadığını düşünmediler mi? O apaçık bir uyarıcıdır.(184)** Onda yanlış yapmayı gerektirecek en ufak bir akıl zafiyeti olmamıştır. O peygamber olduğunu söyleyinceye kadar onun sözleri arasında, kasıtlı veya kasıtsız olarak söyleyip de anlamadıkları herhangi bir şey oldu mu ki, şimdi ona deli diyorlar. O peygamber, Allah'ın izni ve vahyi ile insanları uyarmaktan başka görevi olmayan bir uyarıcıdır. O sadece Allah'ın insanları korkuttuğu şeyleri söyleyerek korkutmaktadır. Onun peygamberliği ve korkutma görevini Allah'tan aldığı açıkça bellidir.

Anlatılır ki: Peygamber (a.s.) bir gün Safa tepesine çıktı ve etrafındakileri aşiret aşiret Müslüman olmaya davet etti. Onları Allah'ın azabından ve cezasından korkmaya, çekinmeye çağırdı. İçlerinden birisi, "sizin bu arkadaşınız delirmiş" diye bağırınca bu ayet nazil olmuştur.

Daha sonra Allah, akıllarının kabul etmeyeceği şeyleri söyleyerek peygambere delilik izafe etmeye kalkan o zalimleri kötülemek ve kınamak için, Siz akıllarınıza ters gelen her şeyi delilik olarak değerlendiriyorsunuz ve eşyanın tamamı ile ilgili ilimlerde aklın müstakilliğini iddia ediyorsunuz, manasına gelecek şekilde şöyle buyurmuştur: أَوَلَمْ يَنظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Göklerin ve yerin tanzimini görmüyorlar mı?** Akıllarına durgunluk veren, dehşet içinde bırakan şu gökyüzünün ve yeryüzünün melekûtüne hiç bakmazlar mı? Nasıl tanzim edilmiştir, nasıl idare edilmektedir, niçin böyle yaratılmıştır, bu şekilde nasıl dizayn edilmiştir, oradaki yıldızlar, burçlar ve onları hareketleri ve eksenlerini düşünmezler mi? Yaz, kış, yay ve güz nasıl oluşur? Yeryüzüne bakmazlar mı? Tepelerine, ovalarına, nehirlerine, denizlerine, bahçelerine, çiçeklerine, gariplikler, müthişliklere ve bilinmeyen güzelliklerine bakıp düşünmezler mi? وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدْ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ: **Allah'ın yarattığı eşyaya** hiç **bakmıyorlar mı?**

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

Ecellerinin gelmiş olabileceğini düşünmüyorlar mı? Allah'ın herhangi bir şey olarak yoktan var edip yarattıklarına hiç bakmazlar mı? Onların yaratılışları en akıllı insanları bile şaşırtmakta ve dehşete düşürmektedir ve dünyadaki mevcudatın bir zerresinin bile nasıl yaratıldığını anlayamamaktadırlar. Onların sebebini ve yok olmasını da anlayamamaktadırlar. Bunun içindir ki Peygamberimiz "Allah'ım, bize eşyayı olduğu gibi göster"[10] diye dua etmiştir. Yine bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Ey Rabbim! Benim hayretimi artır."[11] Bunlar o zalimlerin dış dünyalarında mevcut olan şeylerdir. Nefislerine ve kendi iç alemlerine gelince: Onlar kendileri için takdir edilen ecelin yaklaşmış olabileceğini, ölmelerinin yakın olabileceğini hiç düşünmezler mi? Bütün akıl sahipleri bir araya gelseler bile bir tek adamın ecelini belirlemeleri mümkün değildir. Baksana şunlara, akılları yetmemesine rağmen, anlayamamalarına rağmen Allah'ın nuruna bakma şerefine nail olanları, gözü ve gönlü açık olanlara delirmiş diyorlar. Allah'ın nuru ile bakan o peygamberler daima Allah'ın yüzündeki berraklığı görenlerdir. Onlar beşer olmanın gereklerinden kendilerini kesinlikle soyutlayanlardır. Onlar dünya elbisesini isteyerek yırtmışlardır. Onlar kendilerini belirleyen örtüleri parçalamışlardır. Onlar ne olmuşlarsa olmuşlardır. Allah'tan başka bir tanrı yoktur, sadece Allah vardır. Allah'ın yüzünden başka her şey yok olacaktır. Aklın itibar derecesi düşünce, aklın kavrayabileceklerine olan güven sarsılınca, her şeyi en iyi şekilde bilen, alîm ve allâm olan Allah'ın vahiy ve ilhamına dayanmaktan başka yapılacak bir şey yoktur. فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ: **Bundan başka hangi söze inanacaklar?(185)** Kur'an indirildikten sonra, daha mühim görülerek başka hangi söze inanacaklar? Yani vahye ve ilhama inanan müminlerin inanacakları Kur'an sözünden başka söz yoktur.

مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ: **Allah'ın yoldan çıkardıklarına hiç kimse doğru yolu gösteremez ve Allah onları ...**

---

[10] Fahreddin er-Razi, *et-Tefsir el-Kebir*, (Fatiha Suresi) 1/109.

[11] Bkz.: Ahmed b. Muhammed el-Mukrî, *Nefhu't-Tiyb*, (Ahmet b. Muhammed ariflerin birinden nakletmiştir)

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪يۚ لَا يُجَلّ۪يهَا
لِوَقْتِهَٓا اِلَّا هُوَۜ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ لَا تَأْت۪يكُمْ اِلَّا بَغْتَةًۜ ....

azgınlıkları içinde debelenir halde bırakıyor.(186) Netice itibariyle, Allah'ın dosdoğru yolundan saptırıp çıkardığı insanları hiçbir kişi düzeltemez. Ey peygamberlerin en mükemmeli, onları yola getireceğim diye uğraşma. Onların söyledikleri batıl sözlere de kulak asma. Çünkü onların işi Allah'a kalmıştır. Sen onlar iman etsinler diye niçin çalışıp, koşuşturuyorsun? Hiç gerek yok. Zira Allah, mudıl ve müzil sıfatları gereği olarak azgınlıklarını sürdürmeye terk etmiştir. Allah onları cezalandıracağı güne kadar onlar ne yapacaklarını bilmez halde azgınlıkları içinde oyalanacaklardır. Bırak onları. Söylediklerini de duyma. Bırak onları da sarhoşlukları ve baygınları içinde çabalayıp dursunlar.

يَسْأَلُونَكَ عَنْ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا: **Sana, kıyametin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen kafirleri kıyametin şiddetiyle, korkunçluğuyla ve sıkıntılarıyla korkutmuştun. Şimdi sana o günün ne zaman olacağını soruyorlar. Hangi gün, hangi saat, hangi dakika olacak bize bildir ki o gün gelmeden iman edelim, diyorlar. قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي: **De ki: Kıyamet gününün bilgisi Rabbimin katındadır.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara cevap verirken kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi sadece Rabbimin bildiği bir bilgidir. Onu Allah'tan başka kimse bilemez. لاَ يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلاَّ هُوَ: **Zamanı geldiğinde onu açığa çıkaracak olan sadece odur.** Belirlenen zaman gelince onu sadece Allah aşikar eder. Çünkü kıyamet vakti bilinmeyen beş şeyden birisidir ve Allah onun bilgisini kendisi için tahsis etmiştir. Ayet-i kerimede şöyle buyurulmuştur: "Onun kıyamet bilgisi onun katındadır. Yağmuru da o indirir."(Lokman Sûresi, âyett 34). Allah kıyameti gizlemiş ve vaktini bilinmez kılmıştır. Hiç kimse o zamanı bilemez. Çünkü hikmet onu gerektirmektedir. ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لاَ تَأْتِيكُمْ إِلاَّ بَغْتَةً : **Onun şiddetine ne gökler dayanabilir, ne de yeryüzü. O sizi ansızın yakalayacaktır.** Eğer Allah o günü insanlarca malum hale getirse kıyametin kopması çok daha zor, çok daha korkunç bir hale gelir. Göklerdeki meleklere de zor gelir, yeryüzünde

....يَسْـَٔلُونَكَ كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ
وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُ ....

yaşayan insanlara ve cinlere de zor gelir. Kıyamet günü geleceği zaman sizi aniden yakalayacaktır. Öyle ki yapmakta olduğunuz işi terk etme fırsatınız bile olmayacaktır. Peygamberimiz bu hususta şöyle buyurmuştur: "Kıyamet günü insanlar koşuştururken olacaktır: Şu adam havuzunu onarıyor, şu adam koyunlarını suluyor, şu adam mallarını pazara götürüyor, şu adam terazisini indirip kaldırarak ayar ediyor."[12]

يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا: **Sanki biliyormuşsun gibi sana soruyorlar.** Kıyametin ne zaman kopacağını, o günün ne zaman olacağını sana soruyorlar. Çünkü senin tıynetinin temiz olduğunu biliyorlar. Sanki sen o zamanı biliyorsun da onun için devamlı hatırlatıyorsun, devamlı kontrol ediyorsun, sıkıntıları devamlı olarak gözden geçiriyorsun.

قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ: **Onlara de ki kıyamet gününün bilgisi Allah katındadır fakat insanların çoğu** bunu **bilmezler.(187)** Onlara kıyamet gününün ne zaman ortaya çıkacağı bilgisi Allah'ın kudret hazinesindedir, kader levhasında yazılıdır. Onun sema alemindedir, zatının bilinmeyenleri arasındadır. O günü sadece Allah bilebilir, o bilginin yazılı olduğu yere sadece Allah bakabilir, onu kimseye bildirmez.

قُلْ لاَ أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلاَ ضَرًّا إِلاَّ مَا شَاءَ اللّٰهُ: **De ki benim kendim için bir menfaat ya da bir zarara gücüm yok, sadece Allah'ın istediği olur.** Ey peygamberlerin en mükemmeli, her türlü işin sırlarını ve gizli yönlerini bildiğini sananlara, bütün mevcudatın hakikatlerinin ne olduğunu bildiğine inananlara senin de bir kul olduğunu ve eksikliklerinin olduğunu itiraf ederek şöyle de: Ben kendim için bir fayda sağlayamam, bir zararı da def edemem. Bana gelen fayda ve zarar Allah'tan gelir. Ben Allah'ın bana bildirdikleri dışındaki gaybı bilmem.

وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لاَسْتَكْثَرْتُ مِنْ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِي السُّوءُ: **Şayet gaybı bilmiş olsaydım birçok faydalı şeyler elde ederdim ve başına bir kötülük**

[12] El-Sa'lebî, Tefsir, 4/313; İbn Ebî Hatem, Tefsir, 10/3197 nu. 18092.

...إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ
وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا
فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ
الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا ....

de gelmezdi. Yani ben işlerimin sonunun takip etme imkanına sahip olsaydım, iyiliklerimi artırırdım ve asla bir fenalığa da uğramayacak bir hale gelirdim.

إِنْ أَنَا إِلاَّ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **Ben iman eden toplumlar için sadece bir uyarıcı ve bir müjdeleyiciyim.(188)** Ben Rabbimin izniyle ve bana indirdiği vahyinin gereği olarak insanları uyarırım. Yine vahiy gereği olarak Allah'ın bana vahyettiği müjdeleri iletirim.

Gayb bilgisi, Allah'ın gizlediği bilgilerden neden olmasın? Zira Allah: هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا: **Sizi tek bir nefisten yaratandır, onunla huzur bulsun diye eşini de ondan yaratandır.** Allah sizi bir nefisten yaratmıştır ki, o Adem babamızdır. İlk yaratıldığında sadece bir cesetti ve hiçbir bilgisi yoktu. Sonra Allah ona isimlerinden öğretmeyi istediklerini öğretti. O isimlerin hakikatlerini öğretmedi. Çünkü o hakikatler hiç kimsenin göremeyeceği şekilde gizlenmişti. Adem'i yarattıktan sonra yine aynı neviden eşini, yani Havva'yı yarattı ki ona yaklaşsın, rahatlasın, onunla ünsiyet etsin diye. فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفًا: **Onunla birleşince hafif bir yük yüklendi.** Allah'ın kendisine ilhamı ile Adem Havva'yı aşıladı ve Havva karnında hafif bir yük hissetti. فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ: **Bir müddet geçtikten sonra** yükü **ağırlaşınca Allah'a dua ettiler, ey Rabbimiz, eğer bize sağlıklı bir çocuk verirsen sana şükredeceğiz, dediler.(189)** Zaman geçip de hamilelik ağırlaşınca ve karnında hayat belirtileri ortaya çıkmaya başlayınca Adem ile Havva ellerini açıp dua ettiler. Ey Allah'ımız, kendisini seveceğimiz sağlıklı bir çocuk verirsen sana şükreden kullarından olacağız, diye yalvardılar.

فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلاَ لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا: **Allah onlara sağlıklı bir çocuk verince, onu kendilerine verene şirk koştular.** Allah onlara ...

فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ اَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَٓا اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَاِنْ تَدْعُوهُمْ
اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَٓاءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾

---

sağlıklı evlatlar verdi, kabileler verdi, aşiretler verdi ama onlar şükretmek yerine ona şerikler, ortaklar koşmaya başladılar. Onlar şeytana uydular, o evladı atalarına şeytanın verdiğini söylediler. Çocuklarına şeytanın Abdülhâris, Abdüluzza, Abdulmenat isimlerini koymalarını söylediğini iddia etmeye başladılar. فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ: **Allah, onların şirk koştukları şeylerin çok yükseğindedir.(190)** Allah onların ve diğer müşriklerin iddia ettikleri şeylerden çok uzaktır, çok yücedir ve kendi zatına şerik koşulmaktan münezzehtir.

Adem ile Havva'nın şirkleri kasıtlı ve isteyerek olmaması ve şeytanın vesvesesi ve kandırmasıyla olmasından dolayı Allah insan oğullarını ikaz etmekte ve uyarmaktadır: أَيُشْرِكُونَ مَا لاَ يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ: **Kendileri yaratılmış oldukları halde, hiçbir şey yaratamayanları mı bana şerik tutuyorsunuz?(191)** Kendileri hiçbir şey yaratamayan şu putları mı bana şerik tutuyorsunuz? Onlar da diğer mahlukat gibi yaratılmış şeylerdir.

وَلاَ يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلاَ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ: **Bu ortakları onlara yardım edemezler, hatta kendilerine bile yardım edemezler.(192)** Onlar bu putları tanrıdır diye, ilahtır diye bize nasıl ortak koşabilirler? Halbuki onlar kendilerine tapanlara yardım edemezler, onların sıkıntılarını gideremezler. Çünkü onların kendileri kurutulmuş/cansız varlıklardır, ruhsuz şeylerdir. Hatta kendi kendilerine bile yardım edemezler. Birisi onlara zarar verse, onları kırsa bile kendilerini koruyamazlar. Çünkü onlar cansız şeylerdir. Başkalarına nasıl yardım edebilecekler?

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ يَتَّبِعُوكُمْ: **Onları hidayete çağırsanız size tabi olmazlar.** Ey muvahhid mü'minler, siz müşrik olup şirklerinde ısrar eden o insanları, kendilerini Allah'ın tevhidine götürecek olan İslam'a girmeye davet etseniz size uymazlar, çünkü tıynetleri pistir. سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ: **Bunları davet etseniz de sussanız da aynıdır.(193)** Ey bu isyankarları doğru yola davet etmek isteyen ....

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَاۘ اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ
بِهَاۘ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَاۘ اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَاۜ قُلِ ادْعُوا
شُرَكَٓاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونَ ﴿١٩٥﴾

Müminler, onları Müslüman olmaya çağırsanız da vaz geçip sussanız da bir şey değişmez. Zira onlara yaklaşmak faydasızdır, onların kalpleri katılaşmıştır, düşmanlık derileri kalınlaşmıştır.

Daha sonra Allah müşriklere meydan okumuş ve şöyle buyurmuştur: إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ: **Allah'ı bırakıp da kendilere yalvardıklarınız tıpkı sizin gibi birer kuldur. Eğer doğru söylüyorsanız, haydi onlara dua edin de dualarınızı kabul etsinler.(194)** Ey yolunu sapıtmış müşrikler, rübûbiyet ve ulûhiyette tek ve bir olan Allah'ın ilahlığını bırakıp da kulluk ettikleriniz de sizin gibi yaratılmışlardır. Hatta sizden daha kötü durumdadırlar, çünkü onlar cansızdırlar. Hiçbir şeyi hissedemezler. Siz nasıl olur da onları mabut olarak anarsınız ve Allah'a ibadet yerine onlara ibadet edersiniz? Eğer onların ilah olduklarına gerçekten inanıyor iseniz, size inanmayanlara bir azap vermesi için onlara dua ediniz ve o da sizin dualarınızı kabul etsin. Hani siz onların kullarısınız ya! Ey aptallar, onların tanrı olduklarına nasıl inanırsınız? Taşlardan ve ağaçlardan kendi ellerinizle yonttuğunuz kuru şeylere nasıl inanırsınız? Hakiki ilah bu tür şeylerden münezzeh olur. O gibilerden çok yüce olur. Bu çör çöpün tanrı olduklarını, tesir edeceklerini nasıl kabul edersiniz? أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا: **Onların yürüyecekleri ayakları mı var? Tutacakları elleri mi var? Görecekleri gözleri mi var? Duyacakları kulakları mı var?** Onların tesir edebilmeleri için daha önceden kendilerinde bu güçlerin olması gerekir. Tesir etmenin şartı ve keyfiyeti hayata bağlıdır. Halbuki bunların asla hayatları yoktur ve olmayacaktır. Bunlar insanları nasıl kendilerine tabi kılacaklar? Onların bu güçlerinin olduğunu nasıl kabul edersiniz? Sizin aklınız yok mu? قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِي فَلاَ تُنظِرُونِي: **De**

إِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِى نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ
إِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوا وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

ki: Çağırın ortaklarınızı, sonra bana tuzaklar kurun ve bana göz açtırmayın.(195) Ey peygamberlerin en mükemmeli, onlara meydan okumak için şöyle de: Kendilerini Allah'a ortak koştuklarınızı çağırın yardımınıza gelsinler, onların yardımıyla bana hiç anlayamayacağım tuzaklar hazırlayın ve bana düşünecek zaman tanımayın, hilelerinizi anlayacak ve çözecek kadar fırsat vermeyin. Bana hiç göz açtırmayacak olun bakalım. Netice itibariyle "ben Allah'tan başkasının yardımını da, beni sizden korumasını da, tuzağınızı da, ortaklarınızın hilesini de umursamıyorum" de, onlara.

إِنَّ وَلِيِّي اللّٰهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ: **Benim velim, kitabı indiren Allah'tır.** Yani beni koruyacak olan ve bütün işlerimi çekip çeviren velim Allah'tır. O Allah kadirdir, kayyumdur ve benim peygamberliğimi teyit etmek için ve bana yardımcı olmak için Kur'an'ı indirendir. وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ: **O iyilerin dostu ve koruyucusudur.(196)** O bizzat kendi lütuf ve keremiyle salih kullarını hilekarların tuzaklarından koruyandır. Özellikle de kendi sığınağındaki peygamberleri bütün kötülerden ve kötülüklerinden korur.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ: **Allah'ın dışındaki yalvardıklarınız size yardım edemezler,** hatta **kendilerine bile yardım edemezler.(197)** Allah peygamberlerini o putların mı tesirinden koruyamaz? Ey yollarını kaybetmiş sapıklar siz onlara yalvarıyor ve onlardan yardım istiyorsunuz. Onlar size yardım edemezler, hatta kendilerine bile yardım edemezler. Kendilerine bile yardım edemeyenler size nasıl yardım edecekler? Onların böyle bir gücü yok ki.

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ: **Siz onları hidayete çağırsanız** bile **duymazlar. Sana baktıklarını görürsün, halbuki onlar görmezler.(198)** Ey mü'minler! Tıynetleri pis olduğundan ve çok aşırı azdıklarından dolayı, siz o müşrikleri İslam dinine girmeye çağırsanız, davet etseniz dinlemezler. Bu açık delillere ...

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ
الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾

rağmen davetinizi kabul etmezler. Ey ibretle bakan göz sahibi, sen onların sana baktıklarını, senden kati delilleri dinlediklerini sanırsın. Halbuki onlar tiynetleri pis olduğu için ve sülaleri cahil oldukları için yaptıkları putlara şöyle bir bakmazlar. Onların ne yapıp yapamayacaklarını düşünmezler. Onlardan bekledikleri şefaatin ve tanrılığa ortak oluşlarının zail olduğunu, hayal olduğunu, batıl olduğunu ve yaratılıştan sahip oldukları aklın gereklerine aykırı olduğunu anlamazlar. Bilakis inatlarına ve isyanlarına ısrarla devam ederler.

. Onların akılları böyle ve ısrarları bu derecede ise o zaman: خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ: **Sen af yolunu tut, iyilik yapmayi emret ve cahillerden yüz çevir.(199)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, sen affetme yolunu seç, yumuşak davran, öfkeyi ve sertliği terk et. Peygamberlik şefkatinin gerekleri bunlardır. Kendilerinden nasıl doğru yola getirilebileceklerini anladığın insanları Allah yoluna girmeye hikmet ve güzel nasihatlerle davet et. Onları peygamberlik ve Allah dostluğu nuru ile aydınlat. Cahillikleri sebebiyle ısrar edenlere uyma. Eğer seninle mücadele etmeye kalkarlarsa onlarla güzel güzel tartış. Şüphesiz senin Rabbin onların yoldan çıkanlarını en iyi bilendir. Hidayete edenleri de en iyi şekilde bilendir.

وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ: **Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni kışkırtacak olursa hemen Allah'a sığın.** Eğer şeytan öfke duygularını kabartır ve cahillik nöbetlerini tahrik ederse ve seni görevlendirilmiş olduğun hilim ile yaklaşma ve yumuşak davranma sorumluluğunun dışına çıkarmaya zorlarsa hemen Allah'a sığın. Şeytanın vesveselerinden ve hilelerinden kurtulman için hemen Allah'a yönel. Onun şerlerinden ve seni saptırmaya çalışmasından seni kurtarmaya Allah yetecektir. إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **O duyandır, bilendir.(200)** Allah bizzat kendisi senin yakarmalarını duyar ve senin ihtiyaçlarını bilir.

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَٓائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَۚ ﴿٢٠١﴾
وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوا
لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَاۜ قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحٰى إِلَيَّ مِنْ رَبِّيۚ ....

Daha sonra Allah, peygamberine hatırlatmalarda bulunuyor ve nasihat ediyor: إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنْ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ: **Takva sahipleri, akıllarına bir şeytanî düşünce geldiği zaman hatırlarlar ve birden bire basiretleri açılır.(201)** Kullarımızın kalplerinde şeytandan gelme bir şey dolaşmaya başladığı zaman hemen kendilerine Allah tarafından emrolunanları ve yasaklananları hatırlarlar. Emredilenleri ve yasaklananları hatırlayınca hemen basiretleri açılır ve yanlış olan yerleri görüverirler, ayırıverirler. Kendilerine güzel gösterilen şeylerden de Allah'a sığınırlar.

وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الغَيِّ ثُمَّ لاَ يُقْصِرُونَ: **Şeytanlar kardeşlerini azgınlığa sürüklerler sonra da geri salmazlar.(202)** Takva sahibi olmayanlar, kendilerini sakınmayanlar şeytanın kardeşleridir. Bunlar bir şey yaptıkları zaman hatırlama işi akıllarına gelmez, bunu yapamazlar. Kardeşleri sandıkları şeytanlar onlara yapılmaması gerekenleri güzel göstererek, süslü göstererek, vesvese ve teşvik etmelerle o sapıklık çukurunun içine çekerler. Onları oraya düşürdükten sonra çekip gitmezler. Sapıtmaya ve azdırmaya devam ederler. Öyle bir hale getirirler ki oradan kurtulmaları asla mümkün değildir.

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلاَ اجْتَبَيْتَهَا: **Onlara** istedikleri **bir mucize getirmediğin zaman keşke bunu seçmeseydin, dediler.** Onlar iyice battıkları ve saptıkları için, Ey peygamberlerin en mükemmeli, sana önerdikleri mucizelerden birini göstermediğin zaman inat ederek ve seninle alay etmek için, "söylenilenler arasından bunu seçip de diğer söylediklerin gibi aklınsıra bir mucize mi yaptın? Keşke bunu seçmeseydin," derler. "Eğer mucize yapacak idiysen, başka şeyler istediğin gibi, kendi isteğine uygun bir mucizeyi niye Rabbinden istemedin?" derler. قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَى إِلَيَّ مِنْ رَبِّي: **De ki: Ben Rabbim tarafından bana vahyedilenlere uyarım.** Onlara cevap verirken şöyle de. Ben bir iftiracı değilim, ben bir peygamberim, tebliğ ederim. Ben …

هٰذَا بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَاِذَا قُرِئَ
الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

beni gönderen Rabbimin bana bildirdiklerini size bildiririm. Bana bildirilen sözün düzenlenmesinde, oluşturulmasında, belagatinde, fasahatinde ve i'câzında benim yaptığım bir şey yoktur. هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **Bu, Rabbinizden basiretlerdir, hidayettir ve inanan toplumlar için rahmettir.(203)** Bu Kur'an ve içindeki yazılar ve işaretler, Allah'ın kullarının kalplerine koyduğu yaratılış özellikleri gereğince hakikati görmek isteyenlerin görebilecekleri basiretlerdir. Ne zaman yaratılış özelliklerinizi iyice tanısanız onun Rabbiniz tarafından tasarlandığını anlarsınız. Bu Kur'an sizi kendisi için yaratıldığınız şeye götürecek olan bir hidayet yoludur. Ki o varacağınız şey tevhittir ve irfandır. Bu Kur'an Rabbiniz tarafından size indirilmiştir. Sizi gaflet ve nisyan uykusundan uyandırır. Kur'an ve bütün bu sayılan özellikleri inanan kavimler içindir. Onlar ilme'l-yakin mertebesini gerçekleştirenlerdir ve hakka'l-yakîn mertebesine yükselmek istemektedirler.

Lütfunla ve hak oluşunla bizim bu dereceleri gerçekleştirmemizi nasip et, bizi batıl hüviyetimizden kurtar. Lütuf ve kereminle bize bunları nasip eyle ey merhametlilerin en merhametlisi olan Rabbimiz.

Kur'an'ın bu özellerini dinledikte sonra siz, وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ: **Kur'an okunduğu zaman onu dinleyiniz ve susunuz ki, merhamet edilesiniz.(204)** Yanınızda Kur'an okunduğu veya siz kendiniz Kur'an okuduğunuz zaman onu yürekten ve samimi olarak dinleyiniz. Anlamlarını gücünüz yettiği kadar anlamaya çalışınız ve düşününüz. Diğer işlerinize, istek ve arzularınıza yönelmeyiniz, Kur'an dinlemek için susunuz. Umulur ki, Allah'ın kalbinize koyduğu yetenekleriniz sayesinde anlama kabiliyetiniz gelişir, emredilenleri daha iyi anlarsınız.

Sonra Allahü Teâlâ sevgili peygamberine şöyle hitap ediyor ki, bu hitaba ondan başkasının mazhar olması mümkün değildir:

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ
عِبَادَتِهٖ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنْ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ وَلاَ تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ: **Rabbini içinden zikret, korkarak ve yalvararak zikret, yüksek sesle bağırmadan zikret, sabah akşam zikret** ve sakın **gafillerden olma.(205)** Seni kendi suretiyle yaratan Rabbini hatırla, hatırlama görevini gerçekleştir, içinden ve yalvararak, ahireti unutmaktan korka-rak zikret. Cahillerden yaptığın işi gizle ve yüksek sesle zikretme. Sen bir insan olduğun için, insanlığını yaşadığın her zaman Rabbini zikret. Sakın gafillerden olma, uyanık olup, hakikatleri müşâhede makamını gerçekleştir.

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ: **Rabbinin katındakiler ona kulluk etmekten kibirlenmezler ve onu tesbih ederler ve ona secde ederler.(206)** Rabbinin katını elde edenler ve orada olanlar asla ondan başkasına bakmazlar. Bilakis bir şeye benzetmekten, herhangi bir şey gibi olduğunu düşünmekten onu tenzih ederler, onu takdis ederler ve ona secde ederler. Nâsutluklarının akıllarına getirdiği şeylerden Allâh'ı tenzih ve takdis ederler; lahut olmaları sebebiyle, boş ve batıl hüviyetlerinden soyutlanarak, bu tür düşüncelere asla iltifat etmeksizin, dönüp bakmaksızın ona secde ederler.

Ey Rabbimiz! Lütuf ve kereminle bizim gözümüzdeki nasutluk perdesini kaldır, senin lâhûtluğunun fezasına erişmemizi ve o melekler gibi olmamızı sağla.

SURENİN HATİMESİ

Ey kıble-i Ahmediyyeye yönelmiş Müslüman, ey Muhammed'in inandığı tevhide yönelmiş insan! Allah seni doğru yoluna kavuştursun ve seni tevhid makamındaki yerine erdirsin. Senin kalbinin fezasını incelemen lazım. Oraya Rabbinin tevdi ettiklerini tecrübe ve gözlemlerle hatırlaman lazım. Dünya tozlarının kalbini kirletmesinden kaçınman lazım. İbret ölçüleri ile ibret alman ve öyle hakikatler öğrenmelisin ki hileci ve düzenbaz şeytanın vesveseleri ve gaddar dünyanın lezzetleri seni yolundan alıkoymasın. Kur'an'da olan mev'izeleri, haberleri ve diğer hükümleri zikretmezsen ve hatırlamazsan bunları yapamazsın. Kur'an'ın emir ve yasaklarına tutunmadıkça, sırlarını düşünmedikçe, hikmetlerini ve esrarını nazar-ı dikkate alarak gönlünü açmadıkça başaramazsın.

Allah'ın kitabında olup da anlayamadığın hususlarda onun peygamberinin hadislerine sarılman gerekir. Çünkü hadisler Kur'an'ı açıklar, ayetlerindeki sırları ve sembolleri açıklar, gâmiz ve kapalı hususları açığa çıkarır, senin inançlarının sarsılmaması ve tevhid yolundan ayrılıp değişmemesi için kefil olur. Seni yeteneğin ölçüsünde tevhit meselelerinin yollarına ulaştırır.

Öğrendiğin şeylerin seni taklit boyunduruğundan kurtarmasını isteyerek Kur'an'dan istifade etmeye devam etmelisin. Marifet ve tevhit istirahatgahının yollarında yürümelisin. İnsanlığının gereği oldukları için seni yolundan alıkoyabilecek ve sana engel olabilecek şeylerden eteklerini çemremelisin. Her halinde Hakk'a yönelmelisin. Bu yolunda giderken Allah dostluğunu elde etmişlerin, Allah'ın cemaline bakmaktan kendinden geçmişlerin, vahdet ve bakâ fezâlarına ulaşma şerefine nail olmuşların, insanlık kisvesinden tamamıyla sıyrılıp çıkmışların imdadını istemelisin.

Beşerî yönlerine aslâ yüz vermeyenler sadece Abdallar'dır. Onlar Allah'a hayran olanlardır, huzurunda hazır olanlardır, Allah'ta kendilerini kaybetmiş olanlardır, Allah'a kavuşanlardır, Allah'da fânî olanlardır, Allah'ın yanında ebediyen kalacak olanlardır, mevcudiyetlerini değiştirenlerdir, hakiki derecelerini elde edenlerdir. "Dikkat ediniz ki, Allah'ın evliya kulları için hiçbir korku yoktur ve onlar hiç üzülmeyeceklerdir."

Ey Allah'ım! Lütuf ve kereminle bizi onların hizmetkarı ve ayaklarının tozu yap.

ENFAL SÛRESİ

ENFAL SURESİ TEFSİRİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SURENİN GİRİŞİ

Tevhîdin özünü keşfetmek isteyen ve onun kabuklarından sıyrılmak isteyen gönül ve akıl sâhiplerine şu husus gizli kalmaz: Kendilerinden teklifin ve tevhid yolunda sülûkün zuhur ettiği kimselerden olup da, hayvanî mertebeden yukarı çıkamamış, yüce insanî metrebeye ulaşamamış, varlık ve zuhur ağacı kendisi için gâye olan mârifet meyvesini vermemiş, kısaca ezelî ve ebedî olan ilm-i ledün hayâtı için yaşamayıp, doğuştan getirdiği hayvânî câhillikte kalmaya devam eden kimseler, her ne kadar görünürde yaşıyor olsa da, hakîkatte ölüdürler. Onlar bu türden ölü ve cahil olmalarının yanında, kendilerinin hüviyetlerini yokluk kilerinden ortayan çıkaran ve bedenlerine hayat veren rûh-ı ilahî ve nefes-i rahmanîyi üfleyerek onları diriltmek için gönderilmiş olan peygamberlerin hayat veren nefeslerini de içlerine çekmezler. O insanlar o peygamberlere inanmazlar ve Allah katından getirdiklerini onaylamazlar. Bilakis onları yalanlarlar, onlarla savaşırlar, ve cahilliklerinde ısrar ederler. Sapık, saptırıcı, alçak ve alçaltıcı özellikteki hayvani hamiyetlerinin gereği olarak da büyüklenip, kibirlenirler. Bunun için ârif-i mütehakkık ve muvahhid-i Hak onlara, yukarıda anlatılan kimselerin kanları ve malları helal kılındı. Onlar, Allah'ın daha önce, hiçbir insana münhasır kılmadığı ve kulları arasında paylaştırmadığı rızıklardandır. Bunun için Allah, peygamberine hitap ederek ganimet mallarının taksimatının nasıl gerçekleştirileceğini öğretmek maksadıyla şöyle buyurmaktadır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِۜ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla** başlarım ki o, kullarının rızkını en sağlam biçimde taksim edendir.

O, recmedilmeye müstahak olan şeytanın kışkırtmasıyla kulları arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmekle onlara karşı الرَّحْمَانِ: **Rahmân**'dır.

Yine o, kullarını, imanlarını artırmakta muvaffak etmekle, özellikle de kitabını takdik etmeleri hususlarında onlara yardım etmekle الرَّحِيمِ: **Rahîm**'dir.

يَسْأَلُونَكَ عَنْ الْأَنْفَالُ: **Sana enfâli soruyorlar.** Ey en güzel ahlak ve yaratılışa sâhip olarak gönderilmiş olan peygamber! Ashabın sana ganimetlerin taksimini soruyorlar. Allah bu konuyu "nefl" kelimesiyle ifade etmiştir ki, sözlükte, "kendini tehlikeye atma şartına bağlı olarak, önderlerin paylarına fazladan ilave yapmaları" anlamına gelir. Gerçekten de o, Allah yolunda, i'lâ-yı kelimetullah için, Allah'ın rızasına nail olmak maksadıyla cihat edenlerin paylarındaki fazlalıktır. Dünya malından onların paylarına düşen bu fazlalık, aynı zamanda Allah katında onların nâil olduğu büyük derece ve sevâba da ilâve bir atiyyedir. Ey peygamberlerin en mükemmeli! قُلْ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ: **De ki: Enfâl Allah ve Peygamber içindir.** Onlara ganimetlerin hepsinin Allah için ve Allah'ın malından olduğunu söyle. Taksimatı, kendi izniyle vekaleten Rasulullah'a havale edilmiştir. فَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allah'tan korkunuz.** Ey mü-minler, onun ve peygamberinin emirlerine karşı gelmekten korkunuz. وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ: **Birbirinizin arasını düzeltiniz.** Yani aranızda şeyta-nın vesvesesi ve kandırmasıyla bir düşmanlık hali vaki olursa, barışınız. وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ: **Eğer inanmış iseniz Allah'a ve ....**

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ
زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ....

resulune itaat ediniz.(1) Yani, eğer siz tevhid-i ilahiye ve peygamberine gerçekten iman etmiş insanlar iseniz, Allah'ın ve peygamberinin emirlerine uyunuz ve verdiği hükümleri uygulayınız.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ: **Gerçek müminlerin, Allah'ın adı geçtiği zaman yürekleri ürperir.** İman-ı kamil sahibi olup, yakin ve irfan mertebesine ulaşabilenler, kendilerine tevhid yolunu açıklayan peygamberi onaylayanlar, tek ve bir olan, ilahlık ve rablikte yegane olan Allah anıldığı, zikredildiği zaman kalpleri sızlayan, ürperen ve onun azamet ve celalinin bütün mahlukatı içine almasından korkanlardır. وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا: **Kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman imanları artar.** Allah'ın her şeyi kapsadığına, peygamberleri göndermesindeki büyüklüğüne işaret eden ayetler okunduğu zaman, onları iman bakımından, tasdik bakımından, iz'an bakımından, yakîn bakımından, iyân ve irfan bakımından zenginleştirir. وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ: **Ve rablerine tevekkül ederler.(2)** Onlar, yakin ve irfanlarının kemal derecesinde olması sebebiylei bütün işlerinde, diğer nakıs esbaba değil de, sadece Allah'a yapışarak, sadece ondan yardım isteyerek, bu işlerinin kendilerini Allah'tan başka şeylere iltifat etmekten uzaklaştıracak olan tevhid makamında sabit kılması için dua ederler.

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ: **Onlar namazlarını kılanlar ve kendilerine verdiklerimizden infak edenlerdir.(3)** Yani onlar, Allah'ın feyzini ve kendilerini katına cezbetmeyi bekleyerek, her hallerinde Allah'a yönelenler ve güçlerinin yettiği şeylerden Allah rızası için ve Allah'ın yolunda infak edenlerdir.

أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا: **İşte gerçek müminler onlardır.** İşte, Allah katında bahtiyar ve makbul olan izan ve yakîn mertebelerine sıkıntısız ve sarsıntısız olarak tam ulaşmış olan müminler onlardır.

....لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ
بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ
بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾

لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ: **Onlara Rablerinin katında deceler, mağfiret ve güzel bir rızık vardır.(4)** Yani onlar için, Rablerinin katında, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn cinsinden yüce dereceler, benliklerinin yok edileceği örtüler ve güzel manevi rızıklar tahsis edilmiştir. Kim Allah'a döner ve ondan başkasına kesinlikle iltifat etmeyecek şekilde ona doğru meylini çevirirse ve dünya levazımatından infak yoluyla kurtulur, yani kendisine ait dünya mallarından yüz çevirir ve dünya sevgisini de kalbinden çıkarırsa, ihlasına bedel olarak Allah ona, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşerin aklına gelemeyecek manevi rızıklar verir.

كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ: **Bir kısım müminler istemedikleri halde, Rabbinin seni evinden çıkarmasının doğruluğu gibi.(5)** Yani, ey en mükemmel peygamber, seni evinden çıkardığı zaman, Mekkelilerin kervanlarının Şam tarafından gelmekte olduklarını ve içlerinde Ebu Süfyan'ın da bulunduğunu Cebrail'in sana bildirmesinin gerçekle örtüşmesi nimetinin sana verilmesi gibi. Halbuki Müslümanların bir kısmı senin savaşa çıkmanı doğru bulmuyorlardı.

يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ: **Doğru çıktığı halde, sanki göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi seninle münakaşa ediyorlar.(6)** Yani Müslümanların bir kısmı, açıkça bir cihat olduğu halde, aşırı nefretlerinden dolayı, seninle münakaşa ediyorlar, özellikle de Allah'ın vahyi ile zaferin müyesser olacağı sana aşikar edilmesine rağmen, savaşa çıkmaktan korktukları için, mezbahaya götürülen hayvanlar gibi ölüme sürüklendiklerini söyleyerek itiraz ediyorlardı. Kendilerine Allah katında zafer ve galibiyet elde ederek ganimetlere kavuşacakları takdir edilmiş olmasına rağmen şaşkınlardı ve korkuyorlardı.

Bu olay şuydu: Kureyş kervanı Şam'dan geldi. İçlerinde Ebu Süfyan ve 40 süvâri vardı. Büyük bir ticaret kervanı ile birlikteydiler. Cebrail bunu peygambere bildirmiş, peygamber de müminlere haber vermişti. Kureyş'in Şam kervanını karşılamak ve mallarına el koymak için çabuk bir şekilde evlerinden çıktılar. Onlar Medine'den çıkar çıkmaz, haberleri kervana ulaştı. Hemen yollarını değiştirdiler ve Mekke'ye haber salarak yardım istediler. Ebu Cehil ve beraberindeki büyük kalabalık Bedir'e ulaştılar. Peygamber (a.s.) Deferan vadisindeydi. Cebrail tekrar gelmişti ve iki gruptan biri, yani ya düşmanları ya da kervanı tercih etmelerini istiyordu. Peygamber (a.s.) kendisi düşmanla savaşma taraftarı olsa da ashabıyla istişare etti. Bazıları istemeyerek, korkarak ve sızlanarak dedi ki: "Ya Resulallah! Düşmanı bırak, kervana bak." Peygamber kızdı. Mikdad b. Amr, peygambere şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasülü, sen Allah'ın sana emrettiğini yap. Sen ne yapmak istersen biz seninle beraberiz. İsrail oğullarının Hz. Musa'ya, "sen ve Rabbin gidiniz ve savaşınız. Biz burada oturuyoruz" dedikleri gibi demiyoruz. Biz sana, "sen ve Rabbin gidin savaşın, biz de sizinle birlikte savaşacağız" diyoruz. Seni hak olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki bizi Habeşistan'ın ücra bir köşesindeki (Berekü'l-Gamâd)'a götürsen bile, hiçbir zorlanma duymadan ve itiraz etmeden seninle geliriz." Bunun üzerine Hz. Peygamber ona hayır dua etti.

Sonra, "ey insanlar, etrafımda toplanınız" dedi. Bu çağrısıyla Ensar'ı kastediyordu. Çünkü onlar, Akabe'de kendisine biat ettikleri zaman, sâdece memleketleri/Medîne içerisinde onu koruyacaklarını söyleyerek biat etmişlerdi. İşte bu yüzden Hz. Peygamber, Ensar'ın kendisine, düşmanlarına karşı Medine dışında yardım etmemelerinden korkuyordu. Sa'd b. Muaz, "sanki bizi çağırıyorsun ya resulallah" deyince Hz. Peygamber, "evet sizi kastediyorum" dedi. O da şöyle dedi: "Sana inandık, sana iman ettik ve getirdiklerinin hak olduğuna şahadet ettik. Bu inançla söylediklerine itaat etmeye söz verdik, and içtik. Sen emrettiğin zaman, seni hak olarak gönderen Allah'a yemin olsun ki, bize denizi göstersen, tereddütsüz olarak itaat ederiz. Düşmanla karşılaştığımız zaman tembellik edeceğimizi ve geri duracağımızı mı sanıyorsun? Belki de Allah senden, bizimle gözünü nurlandırmanı istiyordur." Hz. Peygamber çok sevindi, Sa'd'in sözü onu coşturmuştu. Sonra, "Allah'ın bereketine yürüyünüz, müjdeler olsun, çünkü Allah …

وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨﴾

bana iki taifeden birini vaat etmişti, sanki ben insanları boğuşurken görüyorum" diye seslendi.

وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ: **Allah size iki taifeden birini vaat ediyordu ki sizin olacaktı.** Yani ey müminler, Allah'ın iki taifeden birinin sizin olacağını vahiyle peygambere bildirdiği zamanı hatırlayınız. İki gruptan birinin mağlup olarak, boyun eğmiş olarak sizin olacağını bildirmişti. وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ: **Siz kuvvet bakımından zayıf olan tarafın sizin olmasını istiyordunuz.** Yani siz güçsüz olan kervan taifesinin sizin olmasını arzuluyordunuz. Çünkü o kesimin insanları azdı ve malları da çoktu. Onlar sayıca ve silahça az oldukları için savaşma ihtiyacı duymayacaktınız. وَيُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ: **Allah ise ayetleri ile hakkı gerçekleştirmek ve kafirlerin arkasını kesmek istiyordu.(7)** Yani Allah gücünün gerektirdiği şekilde İslam gerçeğine mutabık olan tevhidi sabitlemek ve kelime-i tevhidinin yükselmesi için gönderdiği sevgili peygamberinin imdadına koşmaları için meleklerine emir verdiği kelimelerle Hakk'ı açığa çıkarmak istiyordu. Hem de yerlerine bırakacak kimseler koymayacak şekilde kâfirlerin köklerini kesmek istiyordu. Bütün bunlar Allah'ın bir lütfu ve peygamberine bir ikramıdır.

لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ: **Günahkârlar kabul etmeseler de hakkı hak olarak gerçekleştirmek ve batılı batıl olarak yok etmek için.(8)** Yanı Allah kendi iradesine uygun olan İslam'ı gerçekleştirmek ve İslam dinine muhalif olan batıl şeyleri, İslam gelmeden öceki dinlerinde ve yaptıklarında ısrarcı olan günahkarlar istemeseler bile yok etmek istemiştir. Ey müminler, Allah'ın size bahşettiği lütfu ve keremi hatırlayınız.

اِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنّ۪ي مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
مُرْدِف۪ينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِه۪ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠﴾ اِذْ يُغَشّ۪يكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ
وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِه۪ ....

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلاَئِكَةِ مُرْدِفِينَ: **Öyle ki, siz Rabbinizi yardıma çağırıyordunuz ve o da, saf saf dizilmiş bin meleği size gönderiyorum, diyordu.(9)** Yani sizin sayınız az ve onlarınki çok olduğu için, onlar saldırdıkları zaman Rabbinizden yardım istediniz, Allah da duanızı kabul ettiğini, peygamberinin lisanı ile belirtti ve biz sayınıza ilaveten, düşmanların arkalarına dizilmiş bin melek göndererek size yardım ettik. Melekler düşmanın arkasından vuracak, sizler de önlerinden.

وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلاَّ بُشْرَى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ: **Allah'ın bu yaptığı müjdeden başka bir şey değildi ve kalplerinizin yatışması içindi.** Yani, ey müminler, Allah'ın meleklerle sizin imdadınıza yetişmesi, onun lütfunun ve sizin onun yanındaki değerinizin ve onlardan üstünlüğünüzün müjdelenmesinden başka bir şey değildir, Allah'ın size vaat ettiği bütün konularda kalplerinizin rahat olması içindir. Ey tevhit makamına ulaşanlar, biliniz ki: وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ: **Zafer sadece Allah'tandır.** Galibiyet ve zafer, sadece her istediğini yapmaya kadir ve muktedir olan Allah'tandır. إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Allah azîzdir, hakîmdir.(10)** Ridâ-yı azametin tek sahibi olan Allah takdir ettiği her şeyin galibidir, her türlü emri en iyi şekilde verir ve emrettiği şeylerde hikmet sahibidir. İstediğini yapar ve istediği hükmü verir.

Ey müminler, Allahın, üzerinizdeki lütfunu ve keremini hatırlayınız. إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ: **Bir emniyet olarak size uyku veriyordu.** Yani düşmanın karşısında duyduğunuz korkuları gidermeniz ve bedenen ve kalben rahatlamanız için, lütfu ve keremi ile gözlerinize bir uyuklama veriyordu. وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ: **Sizi temizlemek için, gökten üzerinize yağmur yağdırıyordu.** Siz, ……

وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ
الْاَقْدَامَۜ ⑪ اِذْ يُوح۪ي رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنّ۪ي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ
سَاُلْق۪ي ف۪ي قُلُوبِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ...

şeytanın kandırmasıyla cünüp olduğunuz zaman düşmanınız suyun başında idi. Şeytan sizin cünüplüğünü hatırlatıyor, yağmur yağdırması için bulutları çağırmanız gerektiği vesvesesini aklınıza sokuyor ve yarın düşman karşısına cünüp cünüp nasıl çıkacaksınız? siz savaş ve cihadın ibadetlerin en şereflisi olduğu davasındasınız, diyordu. Siz de cünüplüğünüzden dolayı bu vesvese karşısında ne yapacağınızı bilemiyordunuz. İşte Allah, ilm-i ledün suyu ile kalplerinizi temizleyip, sizi manevi cünüplük olan küfür ve nifaktan tevhit damlaları ile arındırdığı gibi, üzerinize kendi bedenlerinizi maddi pisliklerden temizlemeniz için de yağmur yağdırır. وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ: **Şeytanın üzerinizdeki vesvesesini gidermek için**, yani yağmur indirerek, şeytanın üzerinizdeki vesvesesini ve açlık susuzluk gibi şeylerle sizi korkutmasını gideriyor. وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ: **Kalplerinize kuvvet vermek için**, yani Allah, siz sıkıştığınız ve başınız dara geldiği zaman size yardım edeceğini bildiriyor ki, ona ve onun yardım edeceğinize olan güveniniz artsın, güçlensin diye. وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ: **Ayakları sağlam bastırmak için.(11)** Yani bütün bu bağlarla ayaklarınızı Allah'ın tevhidi yolunda sabitleştirmeniz, ona tevekkül etmeniz, bütün işlerinizde ona yönelmeniz içindir.

Ey peygamberlerin en mükemmeli, önce sen hatırla sonra da sana tabi olanlara Allah'ın lütfunu hatırlat. إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلاَئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ: **Hani Rabbin meleklere vahyederek şöyle buyurmuştu: Ben sizinle berberim.** Yani Allah, savaşın şiddetlenmesi ile artan korkunuzu gidermek için, kemal-i kudretiyle size yardım için görevlendirilmiş meleklere, ben yanınızdayım, yaptıklarınızı görüyorum, dedi. فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenleri güçlendirin**, dedi. Düşmana karşı yerlerinde sımsıkı dursunlar ve geri dönmesinler. Çünkü سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ: **İnanmayanların kalplerine bir korku bırakacağım.**

فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍۜ ﴿١٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا
اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾
ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَاَنَّ لِلْكَافِر۪ينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا
لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَۚ ﴿١٥﴾

Yani, Müminlere kemal-i nusretimle yardım etmek için, kafir düşmanların yüreklerine müminlerden korkma korkusu dolduracağım, gözlerine müminler çok görünecek ve geri kaçacaklar. فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ: **Hemen boyunlarına vurunuz, hepsinin ellerine de vurunuz.(12)** Ey müminler, o zaman onların enselerine vurun. Korkudan ellerini boyunlarının üstüne koymuşlarsa, ellerine ve parmaklarına da vurun ki, bir daha size zarar veremesinler.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ: **Bu, Allah'a ve Resülüne düşmanlık etmelerinden dolayıdır.** Yani onların bu yenilgileri, Allah'a ve peygamberine düşmanlık etmeleri ve karşı gelmeleri sebebiyledir. وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ: **Kim Allah'a ve Resülüne düşmanlık ederse,** bilsin ki, **Allah'ın azabı çok şiddetlidir.(13)** Kadir ve muktedir olan Allah'a ve onun hükümlerini tebliğ için gönderdiği peygamberine düşmanlık edenler, azamet ve celal ridasıyla müteazziz olup, zorlu intikam sahibi olan, şiddetli cezâ vermeye muktedir ve çabuk hesap soran Allah'ın reva göreceği her çeşit cezaya ve azaba müstahak olurlar.

ذَلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ: **İşte size,** Allah'ın sınırlarını aşıp peygamberlerini yalanlayanların çekecekleri çeşit çeşit ceza ve **azap,** ey inatçı muhalifler, **tadın onları.** İyi bilin ki, ısrarcı **kafirler için cehennem azabı da vardır** ve orada ebediyen kalacaklardır.(14)

Cenâb-ı Hak sonra şöyle uyrumuştur:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ: **Ey iman edenler, inanmayanlarla karşılaştığınız zaman, onları sizden fazla görerek kaçmayınız.(15)** Ey mü'minler! Îmânınızın gereği, Hakk'ın kelimesini yükseltmek ve dinine yardım etmektır. Dolayısıyla eğer ....

وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُۥٓ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ
بَآءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾ فَلَمْ
تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللَّهَ رَمٰى
وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًا ....

onlarla savaşırsanız, onlar sizden kat kat fazla olsalar bile, korkup da onlara arkanızı dönerek kaçmayınız. Onlar sizden kat kat fazla olsalar bile kaçmayınız. Sizler kadar iseler veya daha az iseler hiç kaçmayınız.

وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلاَّ مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِئَةٍ: **Öyle bir günde, bir savaş hilesi olmaksızın veya başka bir gruba katılmak maksadı dışında, kim geri kaçarsa,** yani düşmanla karşılaştığınız gün korkarak geri dönerseniz, bilin ki, böyle kimseler فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ: **Allah'ın gazabına uğramış olur.** Yani Allah'ın emirlerine, kararına ve hikmetine muhalefet ettiği için Allah'ın vereceği bir gazaba katılmış olur. وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ: **Onun** öbür dünyada **sığınağı** mahrûmiyet ve perişanlık **cehennemidir, orası ne kötü bir gidilecek yerdir.(16)**

Ey müminler, öldürmeyi, sizden sadır olmuş daha pek çok şey gibi kendi nefsinize ait bir övünme ve bir iftihar etme olarak görmeyiniz. فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُ: **Gerçekte onları siz öldürmediniz, ama Allah onları öldürdü.** Çünkü yerlerde ve göklerde meydana gelen her iş öncelikle bizzat Allah'tan sadır olmuştur, onun sıfatlarının ve isimlerinin bir tecellisidir. وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ : **Onlara attığın zaman sen atmadın.** Ey taşları atmakla görevli olan peygamber, düşmanlar senin ashabına hücum ettiği zaman fırlattığın o taşları sen fırlatmadın. وَلَكِنَّ اللّٰهَ رَمَى: **Fakat Allah attı.** Yani Sübhan olan Allah, atma fiilini senin elinle gerçekleştirmiştir ve senin elin, onların elinin üstünde olan Allâh'ın elidir. Bunun için, senin attığın taşlar, onların da sizin de uzak bir ihtimal olarak değerlendirdiğiniz yenilgilerini hazırladı. وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلاَءً حَسَنًا: **Allah güzel bir imtihanla müminleri sınamak için yapmıştır.** Yani müminleri zafer ve ganimet nimetiyle imtihan etmek

إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾
اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَٓاءَكُمُ الْفَتْحُ وَاِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ
تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـًٔا وَلَوْ كَثُرَتْ ....

istemiş, Allah'ın nimetlerine şükr etmeye devam edip etmeyeceklerini sınamak istemiştir. إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Allah Semî'dir, Alîm'dir.(17)** Yani kullarının her türlü halini düzene koyan Allah, onların samimi yakarışlarını duyar ve onların dünyada ve ahirette neye ihtiyaç duyacaklarını bilir.

ذٰلِكُمْ: **Bu sizin içindir.** Yani Allah'ın güzel bir imtihana tabi tutması müminlere mahsustur. وَأَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ: **Allah, kafirlerin tuzaklarını bozar.(18)** Müminlerin yaptıklarından sorumlu olan Allah, kafirlerin sizi helak etmek ve yok etmek için yaptığı hileleri ve kurduğu tuzakları boşa çıkarır.

Müminler ibadet etmek için yanlarına geldiklerinde, kafirler örtüsüne tutunarak Kabe'yi tavaf ediyorlardı, hem de yalvararak Allah'tan fetih istiyorlardı ve hem de "Allah'ım iki ordunun en yüksekte olanına, iki grubun en güçlüsüne, iki fırkanın en şereflisine yardım et" diye dua ediyorlardı. O zaman Allah, kafirlere büyüklüğünü göstermek için şöyle buyurdu: إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ: **Eğer fetih istiyorsanız fethiniz gelmiştir.** Ey, bizim gönderdiğimiz peygamber ve ona inananlarla savaşmak için sapıklık tepeleri arasında helak olmuş olanlar, fethiniz size müminlerin galibiyetiyle öldürülmeniz suretiyle gelmiştir. وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ: **Eğer son verirseniz, sizin için daha hayırlıdır.** Yani müminlerle savaşmaktan, düşmanlık etmekten ve fetih istemekten vazgeçerseniz dünyanızda ve ahiretinizde sizin için daha iyi olur. وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ: **Siz geri dönerseniz biz de döneriz.** Eğer siz Müslümanlarla anlaştıktan ve nifakı sona erdirdikten sonra sözünüzden döner de savaşmaya başlarsanız, biz de sizin kökünüzü kurutmaları ve sizi bu diyardan çıkarmaları için onların yardımına geri döneriz. وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ: **Askerleriniz sayıca çok da olsa size hiçbir faydası**

....وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَطِيعُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ
قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَٓابِّ عِنْدَ اللّٰهِ
الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾

olmayacaktır. Yani, sayınızın çokluğu sizi gururlandırmasın, çünkü askerlerinizin çokluğunun, müminlerin galibiyetini engellemeye zerre kadar faydası olmayacaktır. وَأَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ: **Allah müminlerle beraberdir.(19)** Kadir ve kudret-i kamile ile muktedir olan Allah, kelime-i tevhidinin en yüceye çıkarılması ve dininin ve peygamberinin kazanması için uğrunda cihat eden müminlerle beraberdir, onlara yar ve yardımcıdır.

Allah müminlere tavsiyelerde bulunarak şöyle buyuruyor:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ: **Ey iman edenler, Allah'a ve peygamberine itaat ediniz.** Yani ey müminler, imanınızın gereği olan Allah'a itaati hatırlayınız ve size gerçek hükümleri ile dininin ve tevhidinin özelliklerini bildiren peygamberine de itaat ediniz. وَلاَ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ: **Dinleyip dururken, ondan yüz çevirmeyiniz.(20)** Yani kendisinden Allah'ın sözlerini dinleyip de itaat etmekte olduğunuz peygambere sırtınızı dönerek ondan uzaklaşmayınız. Yoksa Allah'ın halifesi olma şerefinden mahrum olursunuz. Ona nasıl itaat etmezsiniz? Siz ondan Hakk'ın kelimelerini itaat etmek üzere dinliyorsunuz.

وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ: **Dinlemedikleri halde, "dinliyoruz" diyenler gibi olmayınız.(21)** Yani, itaat etmeme hususunda, kafirlik olsun diye, sana kinlerinden dolayı seni dinlemedikleri halde, "bize okuduklarını dinledik" diyenler gibi olmayınız. Duymak, itaat etmek ve teslim olmak demektir. Sanki onlar âkil insanlar mertebesinden uzaklaşmış oldukları için ve düşüncesizlikleriyle hayvanlara katılmış olduklarından, belki de daha aşağı bir halde bulunduklarından, duymaları gerekeni duymuyorlar.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ: **Allah katında, yeryüzündeki canlıların en kötüsü, düşünemeyen sağırlar ve ....**

وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ
لِمَا يُحْيِيكُمْ ....

dilsizlerdir.(22) Yani yeryüzünde hareket eden en kötü canlı, peygamberlerin dillerinde ifadesini bulan Allah kelamını dinlemeyen sağırlar ve anladıktan sonra ona itaat ettiklerini söylemeyen dilsizlerdir. İşte onlar düşünemeyenlerdir, şekil ve suret bakımından insana benzeseler de akiller zümresinde değillerdir.

وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ: **Allah onlarda bir hayır olduğunu bilseydi, onlara dinlettirirdi.** Eğer Allah, insanlık mertebesinden uzaklaşmış o adilerde, itaat kulağı yeteneği görseydi itaat etmeleri için onlara Hakk'ın sözünü itaat etmeleri için dinlettirirdi. وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوا وَهُمْ مُعْرِضُونَ: **Uzaklaşıyor oldukları halde, onlara dinlettirmiş olsaydı yine de yüz çevireceklerdi.(23)** Yani onlar hazır olmadıkları halde onlara dinletmiş olsaydı, pis yapılı olmalarından ötürü yüz çevirecekler ve uzaklaşacaklardı. Asla onlardan bir itaat beklenmez.

Sonra Allâhü Teâlâ müminleri uyarmak ve bilgilendirmek için şöyle buyurmaktadır:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ: **Ey iman edenler, Allah'ın ve Peygamberin çağrılarına uyunuz.** Sizin imanınız, Allah ve Peygamberin davetlerine icabeti gerekli kılar. Emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah'ın davetine icabet ediniz, sünnetine, adabına ve ahlakına yapışarak da Hz. Peygamber'in davetine icabet ediniz. إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ: **Peygamber sizi, sizi yaşatacak şeylere çağırdığı zaman.** Yani peygamber sizi tek başına çağırıyor. Ancak peygamberin çağrısı Allah'ın çağrısı demektir. Sizi yaşatacak şeyler ise, dini ilimler ve mükaşefat ve müşahedatı ortaya çıkaran maarif-i hakkikiyyedir ki siva ve ağyar görünümündeki her şeyi, yani kendisisinden başkasını kesinlikle yok eder. Maarif-i hakkikiyyeden geriye, hayât-ı ezeliyye ve bakâ-yı sermediyye bırakır ki ona sahip olanlar orada, ilk ölümlerinden başka bir ölüm tatmayacaklar. O hayat,

...وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهٖ وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾
وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذٖينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَٓاصَّةًۚ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ
شَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

---

insani gereçlerden ve hayvani gücün gereklerinden soyutlanmadır. Allah ve Rasülünün davetine icabetiniz samimiyet ve teslim derecesinde olmalıdır. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ: **Biliniz ki, Allah kişi ile kalbi arasına girer.** Yani bilmelisiniz ki, kullarının kalplerini bilen Allah, kendi ferdî ve şahsî kimliğine bürünmüş kişi ile, onun içerisine sığdığı kalbi arasına girer. O öyle bir hakikattir ki, mutlak ve mukayyet olmaktan münezzeh, ihata edilmekten ve perdelemelerle sınırlandırmadan müberradır. Kalbi ile arasındaki perdeler devam ettiği sürece kişi, kendisini ebedi hayatta fânî olmaya götürecek sevgi kokusunu koklayamaz. Allah sevgisi ve velayet kapılarının açılması ihlas, teslim, tefviz, tevekkül, tebettül ve başkalarını kesinlikle yok eden tevhid ile olur. Kısaca, وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ: **Ve siz ona geri getirileceksiniz. (24)** Üzerinizdeki öldürücü karanlıklar ve gölgeler kaldırıldıktan sonra, güneşin çıkması ile gölgenin gölge sahibine geri gelmesi gibi, ona geri getirileceksiniz, başkasına değil.

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً: **Sadece sizin haksızlık yapanlarınıza musallat olmakla kalmayacak olan fitneden sakınınız.** Yani ey müminler, adaleti çökerten, mürüvveti yok eden, arkasında, tesiri Allah'ın bütün kullarını kapsayan bir musibet bırakan kötülükten sakınınız. Zina ve livataya bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklar, hile yapma, az verme, zarar ettirme gibi faiz suçlarına bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk bu gibi musibetlerin sonucudur. Bunların tesiri sadece buna bulaşanları etkilemez. Bilakis haksızlık yaparak zulmedenlerin yanında başkalarını da kapsar. Çünkü o başkaları, sanki razılarmış gibi bunlara yalakalık ederler. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ: **Biliniz ki, Allah, cezâsı şiddetli olandır.(25)** Yani rida-yı azametle müteazziz olan Allah, emir ve yasaklarının dışına çıkanları çabuk ve şiddetlice cezâlandırmaya muktedirdir.

وَاذْكُرُوا اِذْ اَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِى الْاَرْضِ تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ
النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
﴿٢٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ
وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ: **Yeryüzünde az olduğunuz için hakir görüldüğünüz zamanı hatırlayınız.** Yani ey müminler, Allah'ın şeref bahşettiği Mekke topraklarında, sayınız ve gücünüz az olduğu için, hakir görüldüğünüz vakitleri hatırlayınız da size verdiğimiz nimetlere şükretmeye devam ediniz. تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ: **İnsanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz.** Sayıca az ve güçsüz olduğunuz için, insanların sizi yer yüzünden tamamıyla silmek için kapmalarından korkuyordunuz. فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ: **Allah size sığınak verdi ve sizi yardımıyla destekledi.** Allah kendi zat-ı celaline mahsus gücü ve kuvvetiyle, düşmanların zorla çıkardığı o toprağa sizi, onlara karşı sizi üstün ve galip getirmek suretiyle iade etti. Şimdi ise, o sizi destekleyip, muzaffer kıldıktan sonra siz onları aşağılanmış bir şekilde çıkarıyorsunuz. وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ: **Ve size güzel şeyler nasip etti.** Yani ganimetler elde etmenizi sağladı. لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ: **Umulur ki şükredersiniz.(26)** Sizin bu büyük nimetlere şükretmeye devam etmeniz bekleniyor.

Sonra Allahü Sübhanehû, nasihat ve hatırlatma biçiminde müminlere hitap ederek, emrettiklerini ve yasakladıklarını yapmalarını öğretmek için şöyle buyuruyor: يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ: **Ey iman edenler! Allah'a ve resûlüne hainlik etmeyiniz.** Yâni emirlerini tutarak, yasakladıklarından kaçınarak Allah'a, sünnetini yerine getirerek, ahlakıyla ahlaklanarak ve ahvalinizi düzene koymak için aranıza vaz ettiği adabına uymak suretiyle de resülüne ihanet etmemek, sizin imanınızın gereğidir. Aksi halde وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ: **Kendi emanetinize ihanet edersiniz.** Yani kendinize duyulan güvene ve güvenilirliğe ihanet etmiş olursunuz. وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ: **Siz de bunu biliyorsunuz.(27)**

وَاعْلَمُوا اَنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾
يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ
سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

Siz, hiyanetin kötülüğünü, kimsenin size hatırlatmasına ve söylemesine gerek duymaycak şekilde, kendi kendinize biliyorsunuz. Emanete hainlik menfaat temininden, aşırı hırstan ve aile fertlerine mal sağlama amaçlarından kaynaklanır.

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ: **Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır.** Yani Allah onları size, sizi sınamak ve imtihan etmek için vermiştir: Mal mülk ve aile fertleri konusunda sıkıntıya düşecek misiniz? Onlar uğrunda tehlikeye atılacak mısınız? Haram şeyleri yapacak mısınız? Kesinlikle sizi insanlıktan düşürecek olan hainlikler irtikap edecek misiniz? Ya da bütün işleri Allah'a tevekkül edip, ezelî ilmi ile bilerek, onun kader levhasında size takdir ettiği şeylere razı mı olacaksınız? وَأَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ: **Allah'ın katında büyük ecir vardır.(28)** Biliniz ki, sizin bütün halinize vakıf olan Allah'ın hazinesinde ve katında, bütün işlerinde Allah'ın takdirine razı olanlar, işlerini Allah'a tevekkül edenler ve emanete vefa göstererek hainlikten kaçınanlar için, büyük bir ödül vardır.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ: **Ey iman edenler, Allah'tan korkarsanız.** Yani Allah'ın haram kıldığı ve yasakladığı şeylerden kesinlikle kaçınırsanız, size emanet edilen malları ve şahitlikleri hainlik yapmadan ehline verirseniz, gönül rahatlığıyla bütün işlerinizi Allah'a tevekkül ederseniz يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا: **Allah size Furkân verir.** Yani bir lütuf olarak sizin kalbinize, hakkı batıldan ayıracak, doğruyu yanlıştan ayıracak bir özellik ihsan eder ve o ilahi ilham ile şeytanın vesveselerinden de kurtulursunuz. وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ: **Sizin günahlarınızı onunla siler.** Yani size verdiği bu güzel özellik sayesinde siz günahlarınızdan kesinlikle kurtulursunuz. وَيَغْفِرْ لَكُمْ: **Ve size mağfiret eder.** Bir lütuf olarak, günahlarınızı kesinlikle siler. وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ: **Allah, büyük faziletler**

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَۜ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِر۪ينَ ﴿٣٠﴾

sahibidir.(29) Allah'ın bu kadar lütufkar olmasını garip bulmayınız ve "olamaz" demeyiniz. Çünkü kullarının ahvalini devamlı kontrol etmekte olan Allah, kendisine huşu içinde boyun eğerek sığınanlara ve tevekkül edenlere ihsan etmek için büyük lütuflara sahiptir.

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَ: **Hani, kafirler, seni bağlamak veya öldürmek veya sürgün etmek için sana tuzak kuruyorlardı.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Hatırla ki, biz seni kurtardığımız zaman Kureyşliler Darü'n-Nedve denilen mekanda toplanmışlar, kendi aralarında tartışıyorlardı. Ya seni yakalayıp bağlayacaklar ve ara sıra yemeğini atacakları bir delikten başka penceresi olmayan bir eve hapsedeceklerdi, ya seni öldüreceklerdi veya öldürteceklerdi, ya da sürünün ayakları altında ezilip ölesin diye seni bir dananın üzerine bağlayarak Mekke'den çıkaracaklardı. وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُ: **Onlar tuzak kuruyorlardı, Allah da tuzak kuruyordu.** O kafir isyankarlar, seni yok etmek için tuzak kuruyorlar, seni gözetmekte olan Allah da seni ellerinden kurtarmak için onlara bir tuzak kuruyordu. Allah'ın istediği galip geldi ve seni aralarından salimen çıkardı. وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِر۪ينَ: **Allah plan yapanların en iyisidir.(30)** Yani onların bütün hilelerini bilen Allah, yaptığı planın etkisi en sert, en kuvvetli olandır.

Anlatılır ki: Kafirler Ensar'ın iman ettiğini duydukları zaman, hemen toplanıp Peygamberin meselesini, ününün artmasını, delillerinin yayılmasını tartışıyorlardı. İblis, bir ihtiyar kılığında yanlarına geldi ve onlara "ben Necdliyim, toplantınızı duydum ve bir müddet daha bu şekilde yaşadığı takdirde kötülüklerine maruz kalacağınız bu adam hakkında nasıl bir tedbir alacağınızı öğrenmek için geldim" dedi. Ebu'l-Buhturî dedi ki: "Bence, onu bir evde hapsetmelisiniz, evin kapı ve pencerelerini örmelisiniz. Ölünceye kadar, yiyeceğini ve içeceğini, bırakacağınız küçük bir delikten atmalısınız." Necdli şeyh dedi ki. "Bu ne kötü fikir! Onun kavminden, sizinle savaşacak biri gelir ve onu elinizden alır, kurtarır." Bunun üzerine Hişam b. Amr dedi ki. "Benim görüşüm, onun bir deveye yüklenmesi ve devenin onu topraklarınızın ...

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَٓاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَٓا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٣١﴾

dışına çıkarması ve Haşimoğullarının zararının size bulaşmamasıdır." Şeyh bu sefer de şöyle dedi: "O zaman da gider başka bir kavmi karıştırır ve onlar da gelip sizinle savaşır. Dilindeki akıcılığı, sözlerindeki tatlılığı ve bakışlarındaki tesiri görmediniz mi?" Ebu Cehil söze girdi: "Benim görüşüm her kabileden bir erkek çocuk alın, ellerine de birer kılıç verin. Birer kere vursunlar. Böylece Muhammed'in kanı kabileler arasında dağılmış olur. Haşimoğulları da Kureyş kabilesinin bütün boyları ile savaşamaz. Akıl istiyorlarsa, böyle düşünüyoruz." Şeyh devreye girerek, "bu genç doğru söylüyor, o görüşte birleşiniz" dedi.

Cebrail, Hz. Peygamber'e gelerek bu haberi bildirdi ve hicret etmesini söyledi. Peygamber (a.s.) yatağına Hz. Ali'yi yatırdıktan ve üstüne de kendi hırkasını örttükten sonra Hz. Ebu Bekir ile birlikte evden çıktı ve mağaraya doğru gitti. Müşrikler, Hz. Ali'yi Hz. Peygamber sanarak gözetlediler ve sabah olunca öldürmek için saldırdılar. Ancak karşılarında Hz. Ali'yi gördüler. "Arkadaşınız nerde?" diye sordular. O da, "bilmiyorum" dedi. Ayak izlerini takip ettiler ve mağaraya ulaştılar. Girişteki örümcek ağını görünce, "buraya girmiş olsaydı bu ağdan eser kalmazdı" dediler. Hz. Peygamber orada üç gün kaldıktan sonra Medine'ye doğru yola çıktı.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَذَا: **Onlara ayetlerimiz okunduğu zaman, "duymuşuz, istesek bunun gibisini biz de söyleriz" dediler.** Yani onlara kurduğumuz tuzak icabı, biz onların kalplerini ve kulaklarını kasavet ve gaflet mühürüyle mühürledik. Öyle ki onlara ayetlerimiz okunduğu zaman, çok defa inatlaşmaları ve başaramamalarına rağmen, büyüklenerek "biz bunları daha önceden duymuşuz. İstesek benzerlerini söyleriz. إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ: **Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil.(31)** Yani eskilerin, değersiz insanları yüceltmek maksadıyla kaleme aldıkları yalanlardır" dediler.

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا
حِجَارَةً مِنَ السَّمَاۤءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
وَاَنْتَ ف۪يهِمْۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ
﴿٣٣﴾ وَمَا لَهُمْ اَلَّا
يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا اَوْلِيَاۤءَهُۜ
اِنْ اَوْلِيَاۤؤُهُ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ: **Hani onlar, "ey Allah'ım, eğer bu, senin tarafından gönderilmiş hak kitap ise, başımıza gökten taş yağdır veya bize daha acı bir azap ver" demişlerdi.(32)** Ey peygamberlerin en mükemmeli, onların iyice sapıttıkları, gaflet ve dalalette boğuldukları zamanda, Kur'an'ı yalanlamaya ve inkar etmeye ısrarla devam ederek, bu uyduruk şey gerçekten senin tarafından indirilmiş kesin bir şey ise, bizim bu yalanlamalarımız sebebiyle başımıza gökten taşlar yağdır, bizim kökümüzü kurut, ya da bize büyük ve acı bir azap ver, demişlerdi. Bu onların Kur'ân'ı aşırı yalanlamalarından başka bir şey değildi.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ: **Halbuki sen içlerinde iken Allah onlara azap edecek değildi, tövbe ettikleri sürece de azap etmeyecektir.(33)** Onlar seni ve seninle gönderilen kitabı yalanlamaları sebebiyle en şiddetli azabı, topluca yok edilmeyi ve köklerinin kurutulmasını hak etmiş olsalar bile, sen onların memleketinde, onların içinde olduğun sürece Allah onlara azap etmiş olsa, seni onların arasından çekip almak mümkün olsa bile, ucu sana da zarar verecektir. Onlar tövbe ettikleri sürece, Allah onlara azap etmek, soylarını kurutmak istemiyor. Yani onların sonradan gelenlerinden, daha önce helak olan ümmetlerin aksine, iman etmeleri ve tövbe etmeleri mümkün olanlar vardır.

وَمَا لَهُمْ أَلاَّ يُعَذِّبَهُمْ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنْ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلاَّ الْمُتَّقُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ: **Şimdi Allah'ın onlara azap ....**

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَٓاءً وَتَصْدِيَةًۜ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِۜ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ
حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَۜ وَالَّذِينَ كَفَرُٓوا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَۙ ﴿٣٦﴾

---

etmemesine sebep olacak neleri var ki? Müminleri Mescid-i Haram'dan men ediyorlar, halbuki onlar mescid hizmetine ehil değiller. Onun hizmetine ehil olanlar yalnızca müttakîlerdir, fakat çoğu bunu bilmez.(34) Onlar bu azabı hakkettikleri halde, onları bu cezadan ne kurtarabilir? Nasıl azap etmesin ki? Zîrâ onlar Müminler'i Mescid-i Haram'a sokmuyorlar, tavaf etmelerine izin vermiyorlar ve kendilerinin buna hakları olduğunu iddia ediyorlar. Halbuki kafirliklerinin pisliği, fasıklıkları ve liyakatlerinin olmaması sebebiyle onların böyle bir velâyet hakları yok. Oranın idarecileri ve sahipleri büyük günahlar işlemekten kesinlikle kaçınan ve kabahatlerden uzak duran müttakilerden başkası değildir. Fakat ekseriyetleri mütevelli olmadıklarını, layık olmadıklarını bilmiyorlar ve büyüklenerek iddia ediyorlar. Az bir kısmı biliyorlar ama yine de inat ediyorlar.

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ:

Ka'be'deki namazları ise ıslık çalıp el çırpmaktan başka bir şey değildir. Öyleyse inkarınızdan dolayı azabı tadınız.(35) Beytullah'a ehil olmamaktan başka, gönül huzuruyla, huşu ile, boyun eğip râm olarak Allah'a yönelmek ve Hakk'a yaklaşmak için yapılmış olan Mescit'e onların duaları ıslık çalarak ses çıkarmak ve alkışlamaktan başka bir şey değildi. Üstelik onlar oranın sahibi olduklarını, mahremiyetine saygı duyduklarını iddia ediyorlardı. Halbuki yaptıkları şey, orayı aşağılamak ve hafife almak gibi küfrü gerektiren şeylerdendi. Öyleyse, ey sapıklar, dünyada ve ahirette inkar ettiğiniz azabı tadın bakalım.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ: **Mallarını, Allah yolundan engellemek için sarfeden o kafirler,** فَسَيُنفِقُونَهَا: **Yine sarf edecekler,** ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ: **Sonra canları yanacak, sonra mağlup olacaklar.** وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ: **Kafirliklerinde ısrar**

لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ
فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِى جَهَنَّمَۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾ قُلْ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَۚ ....

edenler toplanıp cehenneme gönderilecekler.(36) Yani hakkı gizleyerek, inatla, böbürlenerek batıl ve boş şeylerde ısrar eden kafirler mallarını, müminlerin Allah yolundan saptırılması hususunda güç temin etmek için harcamaya devam edecekler. Bedir'de olduğu gibi batılın hakka galip gelmesi, dalaletin hakkın üstüne çıkması için çalışacaklar. Ama ne kadar çaba gösterirlerse göstersinler, bu boş amaçlarına aslâ ulaşamayacaklar, yanlış fikirlerini gerçekleştiremeyeceklerdir. Sonra boşa giden bu mallarından dolayı kalplerine çökecek acı uzun tesirli olacaktır. Sonunda da mağlup olacaklardır ki, bu daha büyük bir cezadır. Sonuç olarak; Allah'ı, peygamberini ve kitabını inkar edenler cehennemde bir araya getirileceklerdir. Orada, Allah'ın huzur-ı ilahisinden ebediyyen mahrum kalacaklar, uzakta olacaklardır. Oraya, hayvanların pazara götürüldükleri gibi götürüleceklerdir. Bunu yapacak olan ise Allah'tır.

لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ: **Allah, pisi temizden ayırmak ve pislerin hepsini birbiri üzerine yığmak ve sonra da cehenneme koymak için** böyle yapar. Kullarının yaptıklarını gözetleyen ve gerçekleştiren Allah, küfür ve sapıklık içinde kirlenmiş olanları, tertemiz olanlardan ayırmak için böyle yapar. Ayırdıktan sonra da pislerin hepsini birbirinin üstüne yığar ve hep birlikte cehennemine, yâni maddiyata, perişanlık ve mahrûmiyet cehennemine atar. أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ: **İşte bunlar hüsran içinde kalanların ta kendileridir.(37)** Küfür pisliğine saplandıkları için uzaklaştırılmış olanlar ebediyyen hüsranda olmaya ve mahrum kalmaya mahkumdurlar. Cennet lezzetlerinden nasipleri yoktur. Rahim, Rahman, Kerim ve Mennan olan Allah'ın huzurunda bulunma şerefine de ulaşamayacaklardır.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ: **İnanmayanlara söyle, eğer son verirlerse, daha önce yaptıkları bağışlanacak.** Ey ....

وَاِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ
وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾
وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ ....

peygamberlerin en mükemmeli, onlara Allah'ın katından şüphe duyulmayacak bir söz ve bir müjde olarak bildir, kereminin genişliğini hatırlat ve de ki: Eğer yaptıkları sapıklıkları sona erdirirler ve kafirlikten, batıla yönelmekten, bid'atlardan, nefisleri zarara uğratan boş arzulardan, kitaplarla peygamberleri yalanlamaktan vazgeçerlerse ve samimi olarak halis imana yönelip Peygamber (a.s.) ile münakaşa ve münazaadan kaçınırlarsa, daha önceden yapmış oldukları günahları elbette affedilecektir. وَاِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ: **Yok, geri dönerlerse, öncekilerin yolu bellidir.(38)** Yani, eğer küfürlerine, tartışmalarına ve imandan vazgeçip kafirliğe geri dönerlerse, kendilerinden önce Allah'ı inkar ederek, peygamberlerine karşı gelen ümmetlerin başlarına neler gelerek helak olmuşlarsa, onların başlarına da o tür felaketler gelecektir, beklesinler.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ: **Fitne kalmayıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşınız.** Ey müminler, onlar sözlerinden çıkarlarsa, ahitlerini bozarlarsa ve dinden çıkarlarsa onlarla savaşınız ve köklerini kurutunuz ki zayıf insanları şaşırtacak şirk parçası kalmasın. Onların soyu tükenince ve şirk kesilince dinin tamamı, tek ve bir olan, ortağı bulunmayan Allah'ın olsun. فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ: **Eğer vazgeçerlerse, muhakkak ki, Allah onların yaptıklarını görmektedir.(39)** Eğer savaşınız sayesinde, şirklerinden ve küfürlerinden vazgeçerlerse ve iman ederek itaat etmeyi kabul ederlerse, peşlerini bırakınız. Çünkü onların kalplerini bilen Allah, gizlice yaptıklarını da bilir. Kendi bilgisi gereği olarak onlara yaptıklarının karşılığını verir.

وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَوْلاَكُمْ: **Eğer vazgeçmezlerse, biliniz ki Allah sizin Mevlâ'nızdır.** Yani savaşla kafirliklerinden vazgeçmeyip ısrarla devam ederlerse, kendi kardeşlerini ve şeytanlarını yanlarına alarak sizinle savaşmak isterlerse, onları, yandaşlarını ve çığırtkanlarını

.... نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾ وَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

---

hiç umursamayın. Biliniz ki, Kâdir, Muktedir ve şiddetli azap verme gücüne sâhip olan Allah, sizin Mevlâ'nızdır, yardımcınızdır ve işlerinizin idarecisidir. نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ: **O ne güzel Mevlâ, ne güzel yardımcıdır.(40)** Sizin Mevla'nız ne güzel Mevla'dır, ne güzel yardım edicidir.

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ: **Biliniz ki ganimet olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri Allâh'ındır.** وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ: **Peygamber'e, onun yakınlarına, fakirlere ve yolda kalmışlara aittir.** Onları yenip de zafere ulaştığınız zaman elde edeceğiniz ganimetlerin beşte biri Allah içindir. İyi biliniz ki beşte bir, Allah'ın mallarından Allah için ayrılır ve Allah'ın halifesi ve vekili olarak Peygamber'e verilir, Allah'ın emirlerini uygulayan temsilcilerine dağıtılır. Beşte bir pay da Peygamber'in akrabaları olan Haşim oğulları ve Abdülmuttalip oğullarına verilir. Bir diğer pay da hiçbir şeyleri olmayan yetimlere verilir. Beşte bir pay da fakirlik ve yoksulluk içindeki zavallılara verilir. Bir pay da, dinî bir amaçla memleketlerinden ayrı düşmüş ve yolda kalmış olanlara verilir. Ey idareciler, bu taksimata uygun hareket etmeniz gerekir. Sakın ihmal etmeyiniz. إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ: **Eğer Allah'a inanmış iseniz, iki ordunun karşılaştığı, "furkân" gününde kulumuza indirdiklerimize inanmış iseniz.** En güzel biçimde adaleti sağlayan Allah'a iman etmişseniz, lütfumuzun ve keremimizin icabı olarak indirdiğimiz galibiyete, zafere ve melaike göndererek sevgilimize, kulumuza yardım ettiğimize inanıyorsanız, bu yardımların hak ile batılı ayıracak olan günde, yani iki ordunun, iki tarafın, yani sayıca az olan ehl-i hak ile sayıca çok olan ehl-i küfrün Bedir'de karşılaştığı günde olduğuna inanıyorsanız, hiç şüpheniz olmasın ki, وَاللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: **Allah her şeye gücü yetendir.(41)**

إِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِى الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

Rida-yı azamet ve kibriya ile müteazziz olan, güç ve kuvvet sâhibi bulunan Allah'ın, zayıf olan dostlarını galip getirmeye ve kuvvetli düşmanlarını mağlup etmeye gücü yeter.

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ: **O zaman siz vadinin bir yamacında idiniz, onlar öbür yamacında ve yükler de sizin alt kısmınızda idi.** Ey müminler, siz vadinin Medine'ye daha yakın olan tarafında olduğunuz vakti hatırlayınız: Zayıftınız, güçsüzdünüz, suyunuz yoktu, yürüdüğünüz zaman kumlar ayaklarınıza batıyordu. Onlar ise vadinin Medine'ye uzak kısmında idiler. Su da yanlarında idi. Sizin ele geçirmek istediğiniz kervan da sizin alt kısmınızda, sizden uzakta ve deniz sahilinde idi. Üç mil uzaklıkta idi. Siz gidip gitmemekte kararsız idiniz. وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَأخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ: **Sözleşmiş olsaydınız, buluşma yerine itiraz ederdiniz.** Eğer onlarla, vahiy olmaksızın, savaşmak için belirli zaman kararlaştıracak olsaydınız, zayıf ve güçsüz olduğunuz ve onlardan korktuğunuz için, onları çok büyük gördüğünüz için aranızda anlaşmazlık çıkarırdı. وَلَكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا: **Fakat Allah'ın yapmak istediği şey olacaktı.** Yani Allah sizi cesaretlendirdi, kazanmanız için ayağınızı sağlamlaştırdı, o gece üzerinize yağmur yağdırdı. Allah'ın kararlaştırmış olduğu şeyler, henüz olmamış olsa bile, kesinlikle olacaktır. لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيَا مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ: **Ölen, apaçık delilden sonra ölecek, yaşayan apaçık delilden sonra yaşayacaktı.** Allah size zaferini nasip etti, onlara da kahrını tattırdı. Ölen kafirler açıkça rezil olarak öldüler, Müslümanlar'dan yaşayanlar da sıkıntıları giderilerek açıkça mutlu olarak yaşadılar. وَإِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Allah işitendir, bilendir.(42)** Yani kullarının kalplerini bilen

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِى مَنَامِكَ قَلِيلاًۜ وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ
وَلَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَۜ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿٤٣﴾ وَاِذْ يُرِيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فِى اَعْيُنِكُمْ قَلِيلاً وَيُقَلِّلُكُمْ فِى اَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُولاًۜ ....

Allah, iki takımın da yalvarmalarını işitendir, her birinin niyetlerini kendi ezeli ilmi sayesinde bilmektedir.

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلاً وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ: **Hani, Allah sana rüyanda onları sayıca az olarak göstermişti, onları kalabalık göstermiş olsaydı korkacaktınız, sevk ve idare konusunda anlaşmazlığa düşecektiniz.** Ey peygamberin en mükemmeli, o günü hatırla. Allah sana rüyanda düşmanlarının sayısını olduklarından daha az olarak göstermiş ve seni ve ashabını cesaretlendirmişti. Onları oldukları gibi heybetleriyle gösterseydi elbette çok korkardınız. O zaman da savaşma hususunda karar veremeyecektiniz, belki kaçmayı, yenilmeyi bile düşünecektiniz. وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ: **Fakat Allah sizi selamete çekti, o göğüslerde olanları bilir.(43)** Yani Allah sizin kalplerinize bir rahatlık ve ağırlık inzal ederek, onların sayısını az göstermek suretiyle, size bu tür felaketlerden korunma nimeti bahşetmiş oldu. İşlerinizin hakikatini ve sonunu bildiğinden dolayı sizi savaşmaya cesaretlendirmek için sayılarını az olarak gösterdi. Kelime-i tevhidini yüceltmek ve dinine yardımcı olmak istedi.

وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذْ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلاً وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولاً: **Karşılaştığınız zaman onları sizin gözünüze az gösteriyordu ve mukadder olan işin yerine gelmesi için, sizi de onların gözünde azaltıyordu.** Yine sayılarını az göstererek Allah'ın size nasıl yardım ettiğini şöylece hatırlayınız: Düşmanlarınızla karşılıklı iki saf halinde karşılaştığınız esnada size, tıpkı rüyalarınızda gördüğünüz gibi, onları az olarak gösteriyordu. Siz onları azımsadığınız için onlara saldırmaya cesaretlendiniz. Sizi onlara çok az olarak gösterdi ki gururlansınlar ve ...

وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً
فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا اِنَّ اللّٰهَ مَعَ
الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾

boş bulunsunlar. Öyle ki sizi ve takımınızı umursamadılar. İki taraf ortaya çıktığı vakit Ebu Cehil, Muhammet (a.s.) ile ashabının yemek kırıntıları gibi olduğunu söylemişti. Böylece Allah, iki taraf için mukadder olanı yapmak istedi ve yaptı. وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ: **Bütün işler Allah'a döndürülür.(44)** Yalnızca Allah'tan sudur eder ve yalnızca ona döner, başkasına değil.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا: **Ey iman edenler, bir grupla karşılaştığınız zaman yerinizde sabit durunuz.** Bir grup kafirle karşılaştığınız zaman düşmana karşı yerinizde sabit durunuz, korkmayınız ve kaçmayınız. Îmânınızın gereği budur. Arkasından, وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا: **Allah'ı çok zikrediniz.** Allah'ı zikrederek ondan yardım dileyiniz ve ona tevekkül ediniz. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ: **Kurtuluşa ereceksiniz.(45)** Umulur ki, niyetlerinizde ihlaslı olduğunuz müddetçe, zafer ve ganimet elde edersiniz.

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا: **Allah'a ve Rasülüne itaat ediniz, birbirinizle çekişmeyiniz, sonra içinize korku düşer ve kuvvetiniz kaybolur. Sabrediniz.** Niyetleriniz samimi ise, bütün hallerinizde Allah'a ve peygamberine itaat ediniz. Özellikle de düşmanla karşılaştığınızda ve savaştığınızda fikir ayrılıklarından dolayı birbirinizle çekişip münakaşa etmeyiniz. İşlerinizi Allah'a ve Peygamberine havale ediniz. Aranızda çekişme olursa gücünüz ve azminiz azalır. Sonra da Müslüman olduğunuz için onların gözüne görünen gücünüz ve heybetiniz gider. Her ne duymuş olursanız olun, savaşın sıkıntılarına sabrediniz, kalplerinizi Allah ve Rasülü ile birleştiriniz. إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ: **Allah sabredenlerle beraberdir.(46)**

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ
الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي
جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ
مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لَا تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

Allah sabrederek kalplerini kendisine bağlayanlara ve yerlerinde sebat edenlere yardım eder, kazandırır.

وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ:
Çalım atarak ve insanlara gösteriş yaparak diyarlarından çıkanlar ve Allah'ın yoluna engel koyanlar gibi olmayınız. Ey cihada çıkmış olan müminler! Sizinle savaşmak için Mekke'den çıkan kafirler gibi olmayınız. Çünkü onlar sayılarının çokluğu ve kalabalık oluşları ile çalım satıyorlar, övünüyorlar. İnsanların kendilerini cesur ve müsamahakar olarak övmeleri için gösteriş yapıyorlar. Bu yanlış ve kötü niyetli hareketleri ile bile insanları, sırat-ı müstakim olarak adlandırılmış olan hak ve adaletli Allah yolundan çevirmek istiyorlar. وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ: **Allah onların yaptıkları her şeyi kuşatmıştır.(47)** Yani onların her halini bilen Allah, kötü niyetlerinden umdukları her şeyi detayları ile bilmektedir. Bu ilm-i huzûrîsine göre de onlara yaptıklarının cezasını verecektir.

وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لاَ غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَكُمْ:
Şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdiği zaman, "bugün size galip gelecek yoktur, ben de sizin yanınızdayım" demişti. Allah'ın size nasıl yardım ettiği, yardımını size nasıl ulaştırdığı hususlarından olarak, şeytanın o düşmanlarınızı gururlandırması ve havalandırması da vardır. Onlar o havaya kapıldılar. Hatırlayınız: Şeytan sizinle düşman olup savaşmayı onlara güzel ve sevimli göstermişti. Şeytan onlara vesvese ederek, sayılarının çokluğu sebebiyle asla yenilmez olduklarına onları inandırmak ve onları savaşa hırslandırmak için işe girişti. Bugün sizi yenecek yoktur, ben de yanınızdayım, güç ve zafer sizindir, demişti.
فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لاَ تَرَوْنَ إِنِّي أَخَافُ اللّٰهَ
وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ: **İki tarafın ortaya çıktığını görünce arkasını dönüp**

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَٓاءِ دِينُهُمْ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى إِذْ يَتَوَفَّى
الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ....

kaçtı ve ben sizden uzağım, ben sizin görmediklerinizi görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum, dedi. Allah'ın azabı çok şiddetlidir.(48) İki taraf karşı karşıya geldiğinde ve birbirine saldırdığında, mel'un şeytan melekler safında göreceğini gördü ve arka arkaya geri kaçmaya başlamıştı. Kaçarken de "ben sizin yanınızda olmaktan uzaktayım, ben Allah'ın izni ile şu müminlere yardım etmek için gökyüzünden inmiş ve sizin görmediğiniz askerleri görüyorum, ben Allah'ın kahrından ve gazabından korkuyorum" demişti. Bütün yarattıklarını çok şiddetli bir şekilde cezâlandırmaya kadir olan Allah'ın azabı da çok elimdir. Asi ve günahkarlar onun azabından ve cezasından kurtulamazlar.

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **O vakit, münafık olanlar ile kalplerinde hastalık bulunanlar, "dinleri bunları cesaretlendirdi" diyorlardı. Kim Allah'a tevekkül ederse** bilsin ki **Allah Azîz ve Hakîm'dir.(49)** Kalplerindeki şüphe kirinden dolayı Allah'ın emirlerini dinlemeyip gönül rahatlığı ve gerçek iman mertebesine ulaşamayanlar, sayınız ve silahınız az olmasına rağmen, düşmanlarınıza doğru kahramanca yola çıktığınız zaman, "dinleri bunlara bir cesaret verdi ve kendi elleriyle kendilerini tehlikeye attılar" dediler. Üçyüz tane donanımsız adam, yaklaşık bin kişilik, tam donanımlı adama karşı çıktınız. Ey mutmain müminler, siz onlara aldırmayınız. Korkmayınız, ayaklarınızı sağlam basınız. Onların saçmalamaları sizin gücünüzü sarsmasın, bilakis Allah'a tevekkül ediniz. Allah'a tevekkül eden kazanır. Allah bizzat kendisi galiptir, kendisinden yardım isteyene yardımcıdır. Emirlerini en doğru verir, yaptıklarını hiç kusursuz yapar. Akılıların kabul etmediğini emredebilir, hayalleri şaşırtabilir.

وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ: **Melekler kafirleri öldürürken bir görseydin; yüzlerine ve kıçlarına ....**

......وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْ ....

---

vuruyorlardı. Yani ey göz sahibi, Meleklerin, Bedir savaşında, o kafirleri yüzlerine ve kıçlarına vura vura öldürdüklerini görmeliydin. Önden gelenler yüzlerine, arkadan gelenler arkalarına vuruyordu. وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ: **Ve, tadın bakalım ateş azabını,** diyorlardı.**(50)** Onlara vurup öldürdükleri zaman Melekler, onları kınamak ve utandırmak için, "ey Allah'ın inatçı düşmanları, şimdi bu yangın azabını tadın bakalım. Bu cehennem azabının dünyada çekeceğiniz küçük bir nümunesidir" diyorlardı. Ey gören göz sahibi, o zaman onların hallerine bir baksaydın, çok feci, çok kötü bir halde olduklarını görürdün.

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ: **Bunlar sizin ellerinizle yaptıklarınız** yüzündendir. Yani dünyadaki ve ahîretteki bu nevi azap ve işkenceler hep kendi yaptıklarınız yüzünden başınıza gelmektedir. Hiçbir zülme uğramadan, küfür ve şirk pisliklerini iktisap etmeniz, peygamber ve müminlerle düşman olmanız sebepleriyle bunlar başınıza gelmektedir. Biliniz ki وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ: **Allah'ın kullarına karşı çok zalim olmasından değil.(51)** En mükemmel biçimde adil olan Allah, kullarına zulmedici değildir. O kullar, büyük ve küçük günahları işlemek suretiyle kendi kendilerine zulmediyorlar. Allah da yaptıklarına göre adilce onları cezalandırıyor.

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ: **Onlardan önceki, Allah'ın ayetlerini inkar edenlerin ve Firavunların yaptıkları gibi.** Bu inatçı ve ısrarcı kafirler Firavunların gittiği yoldan gidip onlar gibi davranmışlar ve kendilerinden önce yaşamış olan Âd ve Semûd kavimleri gibi Allah'ın ayetlerini inkar etmişlerdir. Onlar Hak yolundan ayrılmış ve uzaklaşmışlardır. فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ: **Allah onları kendi günahları ile cezalandırdı.** Kendi işledikleri günahları ile onları

..... اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا
نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ
عَلِيمٌۙ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ
فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَۚ ....

---

sorumlu tuttu ve onları şiddetli bir şekilde cezâlandırdı. إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ: **Allah güçlüdür, cezası şiddetli olandır.(52)** Rida-yı azamet ve Kibriya ile müteazziz olan Allah, herkese en şedit bir şekilde cezâ vermeye gücü yetendir, emirlerinin dışına çıkanlara karşı cezası çok ağırdır ve hiçbir şey de o cezayı kaldıramaz.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ: **Bunlar, Allah'ın bir kavme verdiği nimeti, onlar kendilerini değiştirinceye kadar değiştirmeyecek olmasındandır.** Yani onların bu gazaba ve cezaya uğramaları, nimet ve lütuf veren Allah'ın nimet olarak insanlara verdiği şeyleri değiştirmelerinden dolayıdır. Onlar Allah'a kulluğun ve Allah'a bağlanmanın icaplarını yerine getirmiş olsalar, Allah'ın sınırlarını çiğnememiş olsalar, vaatlerini bozmamış olsalar, yasakladıklarını işlememiş olsalar, ayetlerini, peygamberlerini yalanlamamış olsalar Allah da verdiği nimetleri ellerinden geri almazdı. Halbuki Kureyş böyle yapmıştır. وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: **Allah işitendir, bilendir.(53)** Kullarının her haline muttali olan Allah, onların şımardıkları ve gaflete düştükleri zaman Allah ve Resülü hakkında ne dediklerini duyandır, içlerinde gizledikleri boş hislerini bilendir.

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ: **Tıpkı Fıravunların izinden gidenlerle, kendilerinden önce Rablerinin ayetlerini yalanlayanların gidişi gibi.** فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ: **Biz de onları günahları yüzünden helak ettik ve Firavunları suda boğduk.** Onlar mevcut görünüşlerini, sözlerine sadakati, kardeşlik duygularını ve akrabalık bağlarını değiştiren bir yola gidiyorlar, tıpkı Firavunların izinden gidenlerin ve kendilerinden önce yaşayıp Allah'ın ..

....وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِينَ كَفَرُوا
فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾ اَلَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي
كُلِّ مَرَّةٍ ....

ayetlerini yalanlayanların yaptıkları gibi. Biz de onları suçlarından dolayı, çeşit çeşit azaplarla, tufanlarla, kasırgalarla, ay ve güneş tutulmalarıyla helak ettik, köklerini kuruttuk. Firavun hanedanını da aşırı derecede büyüklenmeleri sebebiyle gaflet denizinde boğulmuş oldukları için denizde/Nil nehrinde öldürdük. وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ: **Hepsi zalim idiler. (54)** O günahkar sülaleden gelenlerin hepsi de zalim insanlardı. Kulluk bahçesinden ve itaat bağından çıkmak suretiyle kendilerine zulmediyorlardı. Biz de onları istediğimiz şekilde cezalandırdık. Biz kafirlerden başkalarını cezalandırır mıyız?

Sonra onların sapıklıklarını tespit için şöyle buyuruyor: إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ: **Allah katında, canlıların en kötüsü, inkar edip de iman etmeyenlerdir.(55)** Hareket eden şeylerden, debelenen canlılardan, onları hikmetle ve en iyi biçimde yaratıp ızhar eden Allah'ın katında en kötüleri, küfür batağına iyice dalmış oldukları için kafirlikte ısrar edip, Allah'ı, peygamberlerini ve ayetlerini inkar edenlerdir. Onlar iman etmeye de yanaşmazlar. Tînetleri gereği olarak da iman edemezler. Onların mümin olmaları asla beklenmez. Allah onları, insanlık gereği olan bir davranıştan, iman ve marifetten kesin olarak soyutlandıkları ve hayvanlar sınıfına iltihak ettikleri için devab, yani "debelenen canlılar" olarak ifade etmiştir. Belki de durumları hayvanlardan daha aşağıdır.

الَّذِينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ: **Onlar senin kendileriyle anlaşma yaptıklarındır, sonra her defasında anlaşmalarını bozdular.** Onlar, canlıların en kötüsü oldular, çünkü ey peygamber, sen onlarla defalarca anlaşma yaptın ve kesin söz aldığın halde onlar, her defasında anlaşmayı bozdular, sözlerinde durmadılar. İşte bunlar, onların düşmanlıklarının ve çamurlarının pisliğinin, anlaşma yapmanın, söz vermenin hikmetini, sırrının ne olduğunu anlamamalarının bir

...وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ
لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَاءٍ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا اِنَّهُمْ
لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾

---

delilinden başka değildir. وَهُمْ لاَ يَتَّقُونَ: **Onlar sakınmıyorlar da.(56)** Çok cahil oldukları için çekinmiyorlar, gadirlik etmekten, münafıklık yapmaktan geri durmuyorlar, anlaşmalarına ve sözlerine vefa göstermiyorlar.

فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ: **Savaşta onları ele geçirirsen, peşlerinden gelenlere de mani olmak için, onları parçala.** Yani savaşı kazandığında onları darma dağın et ki destekçileri peşlerinden çekilsinler. لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ: **Belki ibret alırlar.(57)** Onları dağıtman ve parça parça ayırman onlara ders olur, senin için ve peygamberliğin için bir teyid ve destek olur da böylece hem sana iman ederler, hem de getirdiğin kitaba.

وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ: **Eğer bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, onlara açıkça sözlerini hatırlat.** Yani, bir kavimle anlaşma yapar ve onlardan kesin söz alır da hainlik yapacaklarından korkarsan, mazeret beyan etmeden, kandırmadan onlara sözlerini hatırlat, düşmanlığını açıkça göster, anlaşmayı herkesin gözü önünde başlarına çal. Sonra onlara savaş ilan et ki başka bir hainliğe daha kalkışmasınlar. إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُحِبُّ الْخَائِنِينَ: **Allah hâinleri sevmez.(58)** Yani, en sağlam adaletle muttasıf olan Allah, başkalarını kandırmaya çalışan hainleri sevmez. Hele mümin ve muvahhidlerden olursa hiç sevmez.

وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا: **Kafir olanlar kazanacaklarını sanmasınlar.** Ey peygamberlerin en mükemmeli! Allah'ı ve seni inkar edenler, ileri geçip kazanacaklarını sanmasınlar. إِنَّهُمْ لاَ يُعْجِزُونَ: **Onlar,**

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّٰهِ
وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمْ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا
مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

---

müminleri **aciz bırakamamışlardır.(59)** Müminleri savaşamaz bir duruma düşüremezler. Bu yüzden sizin hazırlık yapmanız gerekir.

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ: **Siz de onlara karşı hazırlık yapınız; kuvvet toplayınız, savaş atları edininiz.** Ey müminler, onlarla savaşabilmek için ihtiyaç duyduğunuz savaş araç ve gereçleri edininiz, özellikle de atıcılık aletleri edininiz. Bu cümleden olarak atların savaş günü için eğitimini ve bakımını, siz de savaşmak için can atan kahramanlar gibi yapınız. تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمْ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ: **Bununla Allah düşmanlarına, düşmanlarınıza ve sizin bilmediğiniz ama Allah'ın bildiği diğer düşmanlara korku salarsınız.** Bu hazırlıklarınızla düşmanlara ve şer odaklarına korku verirsiniz. Onlar sizin etrafınızda olup sizinle savaşanlar, size açıkça düşmanlık besleyenlerdir. Onlar Mekke kafirleridir. Bir de size karşı münafıklık edenler vardır; dışlarından size tabi olduklarını, sizin kardeşiniz olduklarını ifade ederler, ancak içlerinden sizin ölmenizi ve helak olmanızı isterler. Düşmanlıklarını gizledikleri ve dostluklarını açıkladıkları için siz onları tanıyamazsınız. Kalplerinin içini bilen Allah, onların düşman olduklarını ve münafıklık yaptıklarını da bilir. Onları ona göre cezalandıracaktır. وَمَا تُنفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ: **Allah yolunda harcadığınız her şeyin bedeli size verilir ve size haksızlık edilmez.(60)** Allah yolunda, Allah'ın dini ve kelime-i tevhidinin yükselmesi için her ne sarfetmiş olursanız olun, karşılığı kat kat fazlasıyla size Allah tarafından verilir ve siz bu harcamalarınız ve hazırlık yapmanız sebebiyle bir zarar görmezsiniz. Hiçbir şeyiniz de eksilmez. Bilakis, aklınızın ermediği ve canınızın istediği güzellikleri kazanır, nimetleri ve lütufları elde edersiniz.

وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٦١﴾ وَاِنْ يُر۪يدُٓوا اَنْ يَخْدَعُوكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ هُوَ الَّذ۪ٓي اَيَّدَكَ بِنَصْرِه۪ وَبِالْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٢﴾ وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا مَٓا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ....

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ: **Onlar barıştan yana olurlarsa sen de barıştan yana ol ve Allah'a tevekkül et.** Ey mahlukatı Allah'a çağıran kişi! Savaş hazırlıklarınızı yaptıktan ve savaş araç gereçlerini temin ettikten sonra, düşmanlarınız barış ve anlaşma yönüne giderlerse, sen de sulha yönel ve barışı kabul et. Bu, mükemmellik ve peygamberlik mertebesinin gereği olarak onlara daha hafif ve daha latif gelir. Sonra da bütün işlerinde Allah'a tevekkül et, ona güven. Onların hile yapmasından ve seni aldatmalarından korkma. Sana arka çıkarak, onların şerrinden ve aldatmalarından seni korumaya Allah yeter. إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **Allah işiten ve bilendir.(61)** Allah onların sözlerini bizzat kendisi işitmekte, niyetlerini ve amellerini bilmektedir.

وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُ: **Sana hile yapmak isterlerse, muhakkak sana yetecek olan Allah'tır.** Seninle sulh yaptıktan ve anlaştıktan sonra, sana ve ashabına karşı hile yapmak ve tuzak kurmak isterlerse onları da, hilelerini de, gaddarlıklarını da umursama. Sana yetecek olan, seni koruyacak olan ve bütün işlerini idare edecek olan Allah'tır. Bütün hallerinde seni gözetlemektedir. Onların hilelerine karşı seni nasıl korumaz ki? Çünkü هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ: **Yardımlarıyla ve müminlerle seni desteklemiş olan odur.(62)** Savaş aletleri ve savaş atları olmadığı halde seni güçlendirerek ve zafer kazandırarak, müminlerin sana itaatini sağlayarak, onlara mallarını ve güçlerini senin ve dininin yücelmesi için harcattırarak destekleyen o Allah'tır.

وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ: **Onların gönüllerini birbirine yaklaştırdı. Sen yeryüzünde olan her şeyi harcasaydın onların gönüllerini biraraya getiremezdin.** Allah müminlerin gönüllerini birbirine yaklaştırdı. Öyle ki, kabilecilik taassubu

....وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْ اِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ
وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ
اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ
مِائَةٌ يَغْلِبُوٓا اَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ....

---

ve kavmiyetçilik perdesi içlerinden kesinlikle kalktı ve senin muhabbetin sayesinde bir safta yer aldılar. Allah sevgisiyle birbirlerini sevdiler. Cahiliye dönemlerinden kalma beşeri adetlerinden sıyrıldılar, kurtuldular. Sen onları birleştirmek ve biraraya getirmek için, dünyanın nimetlerinin hepsini dağıtmış olsaydın, birbirlerine duydukları şiddetli öfke ve kinden dolayı yine de başaramazdın. وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ: **Fakat Allah onların arasını kaynaştırdı.** Kullarının hallerini, ahvâlini değiştirebilen Allah, lütfu ve cemali gereği olarak, onları biraraya getirdi ki, sana yardımcı olsunlar, dinini kabul etsiler, yakîn ve irfan metrebelerine ulaşsınlar ve tevhit makamını gerçekleştirsinler. إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **O azîzdir, hakîmdir.(63)** Yani o, bütün isteklerini ve takdirlerini yapmaya gücü yetendir. Bütün yaptıklarını da en iyi biçimde yapar; dilediğini yapandır, istediğini gerçekleştirendir.

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنْ اتَّبَعَكَ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ: **Ey Peygamber! Sana ve peşinden gelen müminlere yetecek olan Allah'tır.(64)** Ey Allah tarafından, düşmanlarına karşı zaferle teyit edilmiş olan peygamber! Senin ve Allah'ın tevhidine inanarak, ahitlerine sadık kalarak, canlarını ve mallarını onun yolunda sarfederek, senin yolundan giden müminlerin işlerini yürütmeye Allah yetecektir.

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضْ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ: **Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et.** Ey Allah'ın takdir ettiği zaferle muzaffer olan peygamber! Müminleri Allah yolunda, tevhidinin kabul bulması için savaşmaya cesaretlendir, teşvik et. Bizim yerimize onlara vaatlerde bulun. إِنْ يَكُنْ مِنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ: **Eğer sizden sabırlı yirmi kişi olursa, ikiyüz kişiye galip gelirler.** وَإِنْ يَكُنْ مِنكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنْ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Eğer sizden yüz kişi olursa, kafirlerden bin kişiye galip**

....بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فِيكُمْ
ضَعْفًاۜ فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ
مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٦٦﴾

gelirler. Ey müminler! Eğer sizden düşmanlara karşı yerinde sabit duran, sabırlı yirmi kişi olursa onlardan ikiyüz kişiyi yenecektir. Bu bizim sözümüz ve vaadimizdir. Eğer düşmana sabırla karşı gelmeye devam edenler yüz kişi olursa, onlar, bizim kendilerine sağlayacağımız yardımlarla kafirlerden bin kişiyi yeneceklerdir. Yani bir mümin on kafire karşı dayanacaktır. Bu mağlubiyet ve yenilgi onlara gösterilmiştir. بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَ يَفْقَهُونَ: **Çünkü onlar hiçbir şey anlamayan bir kavimdir. (65)** Onlar, ilme'l-yakîn mertebesinde Allah'a, kitaplarına ve peygamberlerine inanmaya ulaşamamışlardır. Ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn mertebelerine nereden ulaşacaklar? Onlar hiçbir şey anlamayan, mertebe-i hayvaniyyede kalmaya devam eden, değersiz, mağlup ve rüsva olmuş bir kavimdir.

Bu İslam'ın ilk yıllarında, Müslümanların zayıf ve az olduğu dönemlerde idi. Ama İslam, değeri yükselip dünyâya yayılınca, Müslümanların sayısı çoğalınca Allah şöyle buyurmuştur: اْلآنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفًا: **Şimdi Allah sizde bir zaaf olduğunu bildi ve yükünüzü hafifletti.** Sayınız çoğaldıktan ve güçlenmenizden sonra, işlerinizi kolaylaştıran ve yüklerinizi hafifleten Allah, size emrettiklerinin size ağır geldiğini ve tahammül etmekte zorlandığınızı, ezelî ilmi sayesinde bildiği için yükünüzü hafifletti ve ikinci kez şöyle emretti: فَإِنْ يَكُنْ مِنكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوا أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللّٰهِ: **Allah'ın izniyle, eğer sizden yüz sabırlı kişi olursa ikiyüz kişiyi yener, sizden bin kişi olursa ikibin kişiyi yener.** وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ: **Allah sabredenlerle beraberdir.(66)** Kullarının durumlarını gözetlemekte olan Allah, dinî külfetlere tahammül edenlerle beraberdir.

Allah, peygamberlerin fidye ve cizye almalarının caiz oluşundaki sırra, alınma vaktine ve alınış sebebine işaret ederek şöyle ....

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ تُرِيدُونَ
عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا
كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَٓا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾

buyurmaktadır: مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ: **Hiçbir peygamber için, yeryüzünde kesin zafer elde etmedikçe, esirlerinin olması uygun değildir.** Peygamberlerden hiç birinin, kafirlerden alınmış esirlerinin olması, onları fidye karşılığı serbest bırakması caiz ve uygun olmaz. Yani peygamberler, savaşlar çoğalıp kafirler per perişan oluncaya, Allah'ın dini ve dinin ehli olan Müslümanlar yüceltilinceye kadar fidye alamazlar. O zaman öyle bir zamandır ki, düşmanlar canlarını fidye vererek kurtarmak mecburiyetinde kalırlar. Bununla beraber kavga çıkarmaları ve düşmanlık etmeleri de asla beklenmez. Rezil ve rüsva olmuşlardır, değersiz hale gelmişlerdir. Onlar bu hale gelmedikçe fidye almak doğru değildir. تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ: **Siz dünya malını istiyorsunuz, Allah ahireti istiyor.** Fidye alma işi böyle olduğuna göre, siz ey müminler, nasıl dünya nimetleri elde etmek istersiniz? Halbuki kullarının ahvalini ıslah eden ve işlerini idare eden Allah, sizin için ahiret sevabı istemektedir. Ahiret sevabı ve ona bağlı olan ruhanî lezzetleri istemektedir. Siz ise dünyanın geçici süsleriyle tezyin edilmiş hayatını istemektesiniz. وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Allah azîzdir, hakîmdir.(67)** Sizin ahvalinizi gözeten Allah, istediklerini yapmada galiptir ve sizin halinize en uygun olanı yapmak ister.

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ: **Eğer Allah'tan yazılı bir emir olmasaydı aldıklarınızın azabı size dokunurdu.(68)** Yani, Allah'tan inmiş yazılı bir hüküm olmasaydı ve Allah'ın ezelî ilmi içinde, hata eden müçtehidin hatasından dolayı sorumlu tutulmayacağı yazılı olmasaydı, Bedir savaşı esirlerinden aldığınız fidyeden dolayı, kaybettiğiniz hikmet-i ilahiyye mikdarınca ve onun yerine getirmediğiniz hükümlerine bir karşılık olarak, Allah'ın azabına uğrardınız.

Rivayet edildiğine göre Peygamber (a.s.) Bedir'den yetmiş esirle döndü. İçlerinde Abbas ve Akîl b. Ebu Talip de vardı. Peygamber (a.s.) onlara ne yapılması gerektiği hususunu ashabıyla istişare etti. Ebu Bekir

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فٖى اَيْدٖيكُمْ مِنَ الْاَسْرٰى ....

(r.a.) şöyle dedi: "Bunlar senin kavminden ve ailenden. Onları bırak. Umulur ki Allah onları getirir. (Başka bir rivayette ise, "umulur ki Allah onların tövbesini kabul eder" şeklindedir.) Onlardan ashabını güçlendirecek bir fidye al." Ömer (r.a.) ise şöyle dedi: "Vur onların boyunlarını. Onlar kafirlerin önderleridir. Allah seni onların fidyelerine muhtaç etmez. Akrabam olan falancayı bana ver. Ali ve Hamza'ya da kardeşlerini ver. Hep birlikte boyunlarını vuralım." Bunun üzerine Rasulullah (s.a.s.) şöyle dedi: "Ey Ebubekir, sen tıpkı İbrahim (a.s.) gibisin. O şöyle demişti: "Bana uyan bendendir. Bana isyan edene gelince, Gafur ve Rahim olan sensin.' Ömer, sen de Nuh (a.s.) gibisin. O da: 'Yeryüzünde hiçbir diyarda kafir bırakma' demişti." Ashabını serbest bıraktı, onlar da fidyeyi aldılar. Bunun üzerine vahiy geldi. Ömer (r.a.) Peygamber (a.s.)'ın yanına girdi. Bir de ne görsün, Hz. Peygamber ve Ebu Talip ağlıyorlardı. "Ya Rasulallah" dedi. "Bana söyle, ağlayacak bir şey bulursam ben de ağlayacağım, yoksa ağlamış gibi yapacağım" Peygamber de dedi ki: "Fidye aldıkları için senin arkadaşlarına ağlıyorum. Azaba, aha şu ağaç kadar yaklaştılar" diyerek yakınındaki bir ağacı gösterdi. Sonra Peygamber (a.s.) şöyle dedi: "Eğer azap inmiş olsaydı, Ömer'den ve Saad b. Muaz'dan başka, o azaptan kurtulan olmazdı."

Esirlerden fidye alınması hususunda içtihatta bulunduğunuz ve fidyeyi aldığınız zaman, فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالاً طَيِّبًا: **Elde ettiğiniz ganimetleri helal ve hoş olarak yiyiniz.** İçtihadınız yanlış olsa bile, içinden beşte birini çıkardıktan sonra elde ettiğiniz ganimetleri ve aldığınız fidyeleri helal hoş olarak yeyiniz. İçtihatta bulunmanızdan dolayı içinizde bir şüphe kalmasın. وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Allah'tan sakınınız. Allah Gafûr ve Rahîm'dir.(69)** İşlerinizi yaparken acele etmeyiniz, iyi düşününüz, ihtiyatlı olunuz. Sizin işlerinizi çekip çeviren Allah, acele edip fidye almanızdan dolayı sizden sadır olan günahları affedicidir ve almış olduklarınızı da size mubah kılmıştır.

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى: **Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki.** Ey güzel ahlakı tamamlamak için gönderilen Peygamber!

إِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فٖى قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّٓا اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٧٠﴾

Peygamberlerde ve irşat görevinde olanlarda bulunan şefkat gereğince, bir vaaz u nasihat olarak, ellerinizin altında bulunan esirlere şöyle de: إِنْ يَعْلَمْ اللّٰهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ: **Allah kalplerinizde bir iyilik olduğunu bilirse, sizden alınandan daha iyisini size bahşeder ve sizi bağışlar.** Kalplerinizin içini ve yapmak istediklerinizi bilen Allah, kalplerinizde iman, güven, gönül huzuru, irfan gibi bir iyilik bulursa, dünya malı olarak sizden alınmış olanların yerine, lezzât-ı ruhaniyye, mükâşefât ve müşahedât-ı ilahiyye gibi onların daha güzellerini verir ki, lezzât-ı cismâniyye içinde onlar gibisi yoktur. Ayrıca sizden sadır olan küfür ve isyanınızı da affeder. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Çünkü Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir.(70)** Kullarını tevhit yoluna sevk eden Allah, imana ve itaata ulaştırdıktan sonra onların eski günahlarını bağışlayan, kendisine yönelmelerinden ve tövbe etmelerinden sonra da onlara merhamet gösterendir.

Bu ayetin, Abbas (r.a.) hakkında indiği rivayet edilir. Peygamber (a.s.) onu, hem kendi yerine hem de iki kardeşinin oğulları Akîl b. Ebî Talip ve Nevfel b. Hâris'in fidyelerini ödemekle sorumlu kılmıştı. Bunun üzerine o Peygamber (a.s.)'a şöyle demişti: "Yaşadığım müddetçe beni Kureyş'e el açmak zorunda bıraktın." Hz. Peygamber de ona şöyle demişti: "Savaşa çıkarken 'Ümm-i Fadl'a verdiğin altınlar nerede? Altınları verirken, başıma gelecekleri bilmiyorum, eğer bana bir şey olursa, onlar senin, Abdullah, Ubeydullah, Kasem ve Fazl'ındır, demiştin." Abbas: "Sen nereden biliyorsun?" dedi. Peygamber (a.s.) da, "Rabbim bana haber verdi" dedi. Bunun üzerine Abbas, "şahadet ederim ki, sen doğru söylüyorsun, Allah'tan başka bir tanrı yoktur ve sen de Allah'ın peygamberisin" dedi. "Yemin ederim ki onu Allah'tan başka kimse görmedi. Altınları o kadına gece karanlığında vermiştim." Daha sonra Abbas (r.a.) şöyle dedi: "Allah bana onlardan daha hayırlısını, daha iyisini verdi. Şu anda yirmi kölem var, en zayıfı yirmi bini vurur. Bana Zemzem'i verdi. Mekkelilerin mallarının hepsinin benim olması ne güzel. Şimdi ise Rabbinizden bağışlanma bekliyorum."

وَاِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فِى
سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُٓوا اُو۬لٰٓئِكَ ....

Yani, "Allah sizi bağışlar, çünkü o Gafûr ve Rahîmdir" ayetiyle vaat edileni kasdediyor.

وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ: **Eğer sana hainlik etmek isterlerse, bundan önce Allah'a da hainlik etmişlerdi, Allah da onlara karşı imkân vermişti.** O esirler, kendileriyle anlaştıktan ve onlara iyilikte bulunduktan sonra, eğer sana hainlik etmek isterlerse, onların bu şekilde sözlerini tutmamalarına şaşırma. Onlar önceleri, küfür ve şirke bulaşarak, sözlerini tutmayarak, kendilerine emredilenin dışına çıkarak Allah'a karşı hainlik yapmışlardı. Allah önce onlara karşı seni güçlendirdi, sana imkan verdi ve sen de Bedir günü onları öldürerek ve esir alarak intikam aldın. Eğer tekrar hainliklerine geri dönecek olurlarsa, Allah size tekrar tekrar imkan verir. Onlara ve hainliklerine aldırış etme. Çünkü Allah yardımcındır, destekleyenindir, seni onların hilelerinden korur. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ: **Allah bilendir, hikmet sahibidir.(71)** Onların hayal ettiklerini bilen Allah niyetlerini de bilendir, kendi ilmi gereğince onları cezalandırır ve cezalandırmasında da hikmetler vardır.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **İman edip hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihat edenler,** وَالَّذِينَ آوَوا وَنَصَرُوا أُوْلَئِكَ: **Ve onları barındırıp yardım edenler.** Allah'ın tevhidine inanarak lütuf ve kereminin mutlaka olacağına güvenenler, dünyadaki mekanlarını daha yüksek bir mevki uğruna terk edenler, mallarından kurtulmak için Allah yolunda sarf ederek nefislerini dünyaya ve dünya sevgisine meyletmekten temizleyenler, canlarını Allah yolunda sarf ederek isteklerini ve şehvetlerini tutanlar, Allah'ta yok olma yâni fenâ mertebesini gerçekleştirmiş olanlar ve orada ebediyyen kalmayı kazananlar ile; tevhit mertebesini kazanıp oraya ulaşanlardan kendilerine dönenlere ve aydınlanmak isteyenlere mekan sağlayarak yardım edenler, vâridât-ı gaybiyyeler ilhâmât-ı kalbiyyeler ve

..... بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۜ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ
وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُواۚ وَاِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدّ۪ينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ
اِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ م۪يثَاقٌۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٧٢﴾

---

mükâşefât-ı ayniyyeleri ulaştırarak gerekli uyarıları yapan, o mutlu ve Allah katında makbul, ancak onun uluhiyet çölünde şaşkın dolaşan insanlara katkıda bulunanlar var ya, بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ: **Onlar birbirlerinin velisidirler.** Bunlar birbirleriyle iyice kaynaşıncaya, et ve tırnak gibi oluncaya, vahdete ulaşıncaya, sâlik, sülûk ve meslek birbiriyle kaynaşıp fenâya ulaşıncaya kadar birbirlerinin destekçileri ve yardımcılarıdır. Artık bu noktadan sonra için söylenecek şey, "Lâ İlâhe İllâ Hû"dur/Ondan başka ilah yoktur" sözüdür, "Ondan başka bir şey yoktur" sözüdür." "Onun vechi dışında her şey hâlik/yok olucudur." (Kasas Sûresi, 28. âyet). وَالَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُوا: **İman edip de henüz hicret etmemiş olanların üzerinde, onlar hicret edinceye kadar, herhangi bir velayet hakkınız yoktur.** Ey vuslata erenler! Allah'a inanıp onda yok olmaya hicret etmemiş olanlar üzerinde, onlar yok olma yolunda kolları sıvayıncaya kadar sizin bir velayet hakkınız yoktur. وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ: **Din konusunda sizden yardım isteyenlere yardım ediniz.** Onlar talep kapısından girdikten sonra, tevekkül ve teslim yolunun ne olduğu hususunda sizden yardım isterlerse onlara yardım ediniz ki, şehvanî güçlerini, şehvet ve gazap şeytanlarını yensinler. إِلاَّ عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ: **Ancak aranızda anlaşma bulunan kavimler hariç.** Aranızda anlaşma yapmış olduğunuz, nefs-i emmarenin pis vesveselerini ve sonucunun vahametini bilen nefs-i levvamenin askerlerine yardım etmeyiniz. وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ: **Allah yaptıklarınızı görmektedir.(72)** Her türlü halinize muttali olan Allah, yaptığınız yardımları görmektedir. Gördüğü ve bildiği doğrultusunda da size mükafatlarınızı verecektir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍۜ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الْاَرْضِ
وَفَسَادٌ كَبِيرٌۜ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ
اٰوَوْا وَنَصَرُوا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّاۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ: **Kafirler de birbirlerinin dostları ve yardımcılarıdır.** Allah'a inanmayarak, kainatın her parçasında hakim olan tevhid-i zatının gizlenen sırrını idrak edemeyenler, zatında yok olmaya inanmadıkları halde, kendilerini ıslah ve irşat etmek, uyarmak ve müjdelemek amacıyla gönderilmiş peygamberleri de yalanlayanlar var ya, işte o merdut eşkiya da birbirinin dostudur. Cahilliklerinde ve kafirliklerinde onlar da birbirlerine yardım ediyorlar, omuz veriyorlar. إِلاَّ تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ: **Eğer onu yapmazsanız yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat olur.(73)** Eğer siz emrolunan yardımlaşmayı ve desteği birbirinize sağlamazsanız, yokluk tabiatı olan yeryüzünde fitne çıkar ve büyük bir fesat zuhur eder. O da, gölgelerinin gölgenin zatından, suretlerin suret sahibinden, yansımaların ise aynada yansıyandan ayrılamamasıdır.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّه: **İman edip hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler.** İlme'l-yakin mertebesini elde ettikten sonra sefere çıkanlar, yaratılışın şeklî elbisesini Allah yolunda çıkararak, Allah'ta yok olma mertebesine ulaşarak ayne'l-yakin mevkiini elde edenler, وَالَّذِينَ آوَوا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ: **Onlara evlerini açarak yardım edenler.** Yani mutlak iradeye yardım ederek istek sahiplerine destek olanlar, هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ: **Onlar gerçek müminlerdir, onlar için mağfiret ve güzel rızıklar vardır.(74)** İşte onlar vuslata ermiş olup, hakiki müminlerdir. Hakka'l-yakin mertebesine ulaşmış kişilerdir. Her şeye gücü yeten mutlak hakimin (Melik-i Muktedir) huzurundaki tevhit mertebesine ve sadıklık makâmına oturmak için bekledikleri ve tamamlamak istedikleri bir şey kalmamıştır. Oraya ulaştıkları zaman mağfiret olunacaklardır. Dünya hayatında iken yaratılışlarının gereği olarak sahip oldukları benlikleri kaybolacaktır.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فٖى كِتَابِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٧٥﴾

Onlara güzel rızık verilecektir. Yani Azîz ve Alîm olan Allah'ın katından onlara mükaşefe ve müşahede lütfu verilecektir.

Ey vuslata erip mükâşefe sırrına mazhar olanlar, Allah sizin izinizi takip ederek sizin yolunuzu tutan irade ve talep sahiplerine şu müjdeleri buyurdu: وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ: **Sonradan iman edip de hicret edenler ve sizinle birlikte cihat edenler.** Vuslata erenler ve kazançlı çıkanlar! Sizden sonra iman edip de sizin hicret ettiğiniz gibi hicret edenler, Allah yolunda dininin ve kânunlarının yayılması için sizinle beraber canlarıyla ve mallarıyla, aynen sizin gibi cihat edenler. فَأُولَٰئِكَ مِنْكُمْ: **Onlar da sizdendir.** Mallarını ve canlarını sarf eden mücahitler de sizdendir, sizin tarafınızdandır. Allah katındaki ecirleri de sizin ecirleriniz gibidir. Onlar da sizin kardeşlerinizdir, dinen yakınlarınızdır. وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ: **Akrabalar ise, Allah'ın kitabına göre bazısı diğerlerine göre daha önceliklidir.** Özel münasebetler ve akrabalık sahiplerine gelince, dinen ve irfânen, bazısı diğerlerinden daha evladır. Dostluk etmede, yardımlaşmada ve arkadaşlık, kardeşlik etmede öncelikleri vardır. Allah'ın kitabında, buyruklarının bulunduğu levhada böyledir. إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: **Allah her şeyi bilendir.(75)** Yaratılan her zerrenin ufuklarında tecelli eden Allah, en ince münasebetleri bilendir. Hiçbir şey onun bilgisinden kaçamaz.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey "fenafillah"a yönelen, gaflet ve gurur tehlikesinden kaçan kişi! Bu yolda ehl-i hicret ve nusret olup kalplerini tevhid-i hakka bağlayanların yolunu takip etmelisin. Canlarını ve mallarını Peygamber (a.s.)'ın dinini ve sünnetini takviye etmek için saçanların yolunu takip etmelisin. Onun ahlakıyla ahlaklanmak isteyenlerin, onun dağıttığı ab-ı zülale susamışların, onun sancağının gölgesinde gölgelenmek isteyenlerin, onun velâyet ipine sımsıkı tutunanların yolunu takip etmelisin. Ancak, kuva-yı beşeriyyenin gereklerinden tam olarak kaçmadıkça ve yüzünü çevirmedikçe, tabiatın icaplarından, beşeriyet boyunduruğundan, kesin olarak bu büyük insanlar gibi kaçınmadıkça ve onlar gibi benliğinin arzularından soyutlanmadıkça, geçimini, hatta aileni ve yurdunu düşünmekten vazgeçmedikçe bunları elde edemezsin. Onlar böyle yaptıkları için hakikatler ve marifetler onlar için sır olmaktan çıktı, mükaşefat ve müşahedat onlara açıklandı. Öyle bir hale geldiler ki, gözlerinde mutlak olarak Allah'tan başka her şey yok oldu. Ve onlar Allah'ta yok oldular. Hadiste buyurulan, "benimle duyar, benimle görür, benimle dokunur" makamını elde ettiler. Bu kararlı yürüyüşünde, Allah'ın kitabına tutunmalısın ki, hakiki mürşit odur. Peygamber'in (a.s.) hadislerine de tutunmalısın. Büyük şeyhlerin (Allah ruhlarını mukaddes eylesin) sözlerini de almalısın. Özellikle bu nevi yardımlara yapışmalısın. Onlar Allah'ın yüzünü gördükleri için hayran kalmış ve kendini kaybetmiş evliyadır. Onlar şühud denizinde boğuldukları için benliklerinin gereklerinden vazgeçmişlerdir. Onların hallerinden bizim için özlem ve ibretten başka bir şey yoktur. Eğer ibret alabilenlerden ve görebilenlerden isek.

Ey Rabbimiz, bizi sana götür. Hangi yolla istersen oradan götür. Sen lütuf ve kereminle, kullarından istediğini hidayete erdirirsin. Sen her istediğini yapmaya muktedirsin.

TEVBE SÛRESİ

TEVBE SÛRESİ TEFSİRİ

SÛRENİN GİRİŞİ

Taklit ve tahmin tevehhümlerinden kurtulmuş, yakîn ve tahkîk sokağına kurulmuş olup, ifrat ve tefridin her ikisinden de yüz çevirmiş olarak tevhid meskenine iyice yerleşen, fena ve tecrîd mekanını vatan edinen kimseden şu hakîkat gizli kalmaz: Her kim hayvaniyet mertebesinden uzaklaşmaz ve kendi hüviyyet ağacında, tevhid ve marifetten ibaret olan insanlık meyvesini geliştirip yetiştirmez ise o kimse ve yabânî hayvanlar mertebe bakımından eşittir. Hatta bu kimse hayvanlardan daha kötü bir hal üzeredir. Ve her ne zaman ki bu kimse, Mürebbî'nin, onu kendi cehaletinden kurtararak asıl yaratılış gayesi olan şeye ulaştırmaya götüren hükümlerine itaat etmeyip, onun emirlerine boyun eğmezse, özellikle de kendini terbiye etmek için görevlendirilip gönderilene ve yine kendini irşat edip kemale erdirmek için Allah tarafından emrolun kimselere karşı büyüklenip, zorbalaşıp inat ederse ve hatta onu yalanlayıp inkâr ederse, onun emrine karşı azgınlıkta bulunursa ve -Allah korusun- O'na başka bir şeyi şirk koşarsa, muhakkak ki, bu kimsenin; kelime-i tevhidin yayılması, sapasağlam dinin ve tertemiz şeriatin galip gelmesi hususunda ruhlarını cömertçe harcayan temkîn ehli muvahhidler tarafından katledilmesi helaldir, kanı mubahtır.

Bu sebeple; asla kopmayan, sapasağlam ipe sıkıca yapışan "velayet" erbabı üzerine gaza ve cihat farz kılınmıştır. Öyle ki, onların bu gazaları her bir hallerinde Allah ile beraber olmak içindir; onlardan bu gazalarda şehit olanlar diridirler ve Rableri katında, daha önce gözlerinin görmediği ve nefislerinin şahit olmadığı faziletli sofralardan rızıklanırlar. Bu sebeple, Hz. Âdem'den nebimiz Hz. Muhammed'e (salât ve selâm O'nun üzerine ve bütün nebîlerin üzerine olsun) kadar bütün nebîler savaş ve cihattan hâlî kılınmamışlardır.

Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah, kitabında peygamberlerden bazısının kıssasını tafsilatlı bir şekilde anlattığı gibi,

bazısının kıssalarını da icmâlî tarzda zikretmiş ve nebisine hitap ederek şöyle buyurmuştur: "Onlardan sana kıssalarını anlattıklarımızda var, durumlarını sana bildirmediklerimiz de var." (Gâfir, 40/78) Nebilere savaşın vâcip oluşunun sırrına gelince; -Allah (c.c.) en doğrusunu bilir-, resullerin ve nebilerin gönderilmesinin sebebi şüphesiz kulların ahvâlini ıslah etmek, onları dünya ve ahirette doğru ve iyi olana yönlendirmek içindir. Bu ise, sapkınlığa ve başkasını saptırmaya zorunlu olarak götüren, çeşit çeşit bidat ve cidalin yayılmasına sebep olan fasit arzuların çoğalmasından ve insanları her türlü haddi aşmaya, kuralları çiğnemeye çağıran, onları ihtilafa düşüren batıl görüşlerin zuhurundan sonra tasavvur edilebilir. Bu fitne ve fesadın ortadan kaldırılması, ehline engel olunması ve temelinden, kökünden sökülüp atılması ise ancak, o fitneye sımsıkı yapışanlara karşı tam bir hâkimiyet elde ederek köklerinin kazınmasıyla olur. Bu iş kolay değildir, ancak savaş, münakaşa ve mücadele ile olur. İşte bu sebeple Yüce Allah'ın kanunu kıtal/savaş üzere cârî oldu ve onu ibadetlerin en faziletlisi saydı.

Sonra, şirklerinde ısrar eden müşrikler, Allah'a ve Resûlüne karşı kin ve nefret bakımından en şiddetli olanlar ve onlara en çok düşmanlık edenler olduğu için, yine yaptıkları antlaşmalar ve verdikleri sözlerin Allah'ın sonsuz ilmine göre itimada şayan olmadığı için, yüce Allah kendisinin onlardan berî olduğunu beyan etmiştir. İşte Cenâb-ı Hak, resûlüne de onlardan, onların antlaşmalarından ve sözlerinden uzak olmasını emrederek, bu sûreye şöyle buyurarak başlamaktadır:

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى الَّذٖينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكٖينَۜ ﴿١﴾ فَسٖيحُوا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِرٖينَ ﴿٢﴾

SÛRENİN TEFSÎRİ

بَرَاءَةٌ: **Bir ihtardır!** Yani, ey mü'minler! İşte bu, sizinle müşrikler arasında yapılan ahitlerin nakzedilmesi, zimmetin düşürülmesi ve emniyetin kaldırılması anlamında, şirk ehlinin hilelerine aslî olarak muttalî olan مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **Allah'tan ve resûlünden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere (1)** yönelik olarak, onlarla olan ahitlerinizi ve mîsaklarınızı geçersiz saymanız, reddederek kaldırıp atmanız için size indirilen bir ihtardır. Artık size, müşriklerle yaptığınız ahitlerin bu şekilde geçersiz sayılmasından sonra onlarla savaşma hususunda öne çıkmamanız ve acele etmemeniz, aksine onlara şöyle demeniz ve zaman tanımanız gerekir:

Ey haddi aşanlar! فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ: **Yeryüzünde dolaşın,** yani bu topraklarımızda sizin için herhangi bir korku olmaksızın, emîn olarak أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ: **dört ay daha** gezip dolaşın. Denir ki: Müşriklere verilen bu müddet; yirmi günü Zilhicce ayından, ayrıca Muharrem, Safer ve Rebîu'l-Evvel aylarının tamamı ve on gün de Rebîu'l-Ahir ayından olmak üzere toplam dört aydır. Bu müddet zarfında hazırlanın ve savaş hazırlıklarınızı da yapın. وَاعْلَمُوا: Ey şirk üzerinde şiddetle ısrar edenler! **İyi bilin ki,** her ne kadar siz kardeşlerinizin arka çıkmasıyla, kabile ve aşiretlerinizin yardım etmesiyle bize galip geleceğinizi zannetseniz de أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ: **siz, Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz.** Yani siz ey müşrikler! Azamet ve Kibriyâ elbisesiyle mutlak güç ve kudret sahibi olan, şerefte ve cemalde tek olan Allah'a galip gelecek değilsiniz. وَ: **Ve** yine aynı şekilde biliniz ki; أَنَّ اللّٰهَ: **muhakkak,** kullarından isyan üzere bulunanlardan intikam alıcı olan **Allah,** مُخْزِي الْكَافِرِينَ: **kâfirleri rezîl ve perişân edecektir.(2)** Yani, her ne kadar zorbalıklarına ve büyüklen-

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَر۪ٓيءٌ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ وَرَسُولُهُ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ....

melerine fırsat tanımak sûretiyle onlara belirli bir müddet mühlet verse de, sonunda onları alçaltacak ve zelîl kılacaktır.

وَ: **Ve** yine bu, aynı şekilde أَذَانٌ: **bir bildiridir.** O'ndan sâdır olan bir nida, bir ilan ve bir bildiridir. مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ: **Allah'tan ve** yine O'nun izniyle **Resûlünden,** يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ: **en büyük hac (Hacc-ı Ekber) gününde** hayli uzak beldelerden toplanan إِلَى النَّاسِ: **insanlara** bir bildiridir. O yıl, Hac mevsiminde Arefe günü Cuma gününe denk geldiği için "Hacc-ı Ekber" şeklinde isimlendirilmişti. أَنَّ اللّٰهَ: **Muhakkak ki,** azamet ve kibriyâ ile mutlak Azîz olan **Allah** بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **müşriklerden uzaktır.** Yani Allah, onların antlaşmalarından da sözlerinden de uzaktır. İçinde bulunduğunuz bu yıldan sonra artık onlara güvenip inanmayın. وَرَسُولُهُ: **Ve Resûlü de** onlardan uzaktır. Aynı şekilde Allah Resûlünün yanındakiler de onlardan uzak olmak, antlaşmaları geçersiz kılmak ve zimmeti kaldırmakla memurdurlar. Artık bu günden sonra sükûnet ve ateşkes kaldırılmıştır. Onlar için artık ya İslam ya da kılıçtan başka çıkar yol kalmamıştır. فَإِنْ تُبْتُ: **Eğer tövbe ederseniz,** üzerinde bulunduğunuz şirk ve küfürden, îman ve tevhîde dönerseniz فَهُوَ: **işte bu,** yani üzerinde bulunduğunuz küfür ve şirkten vazgeçerek îman etmeniz خَيْرٌ لَكُمْ: **sizin için** hem dünyanızda hem de ahiretinizde **daha hayırlıdır.** وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ: **Yok, eğer yüz çevirirseniz,** İslam'dan ve imandan yüz çevirip, şirk ve azgınlıkta devam ederseniz فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ: **iyi biliniz ki, siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz.** O'nun ordularına galip gelecek değilsiniz. وَ: **Ve** kısacası ey resullerin en mükemmeli! بَشِّرْ الَّذِينَ كَفَرُوا: Kendilerini kötülükten ....

..... بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ ﴿٣﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّٓوا اِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٤﴾

alıkoyacak olan bütün bu engellere ve hârikulâde hallere rağmen Allah'ı inkâr eden ve küfürlerinde ısrar edip geri dönmeyen **o kâfirlere** بِعَذَابٍ أَلِيمٍ: dünyada öldürülmek, esir alınmak ve sürülmekten, ahirette de "insanlık" mertebesinden mahrum olmaktan ibaret olan o **acıklı azabı müjdele! (3)**

Sonra Yüce Allah, herhangi bir şekilde kendilerinden ahdi bozma ve kararsızlık belirtileri, düşmanlık ve muhalefet alâmetleri sâdır olmadığı için bazı müşrikleri istisna tuttu ve müminlere, daha önceden kararlaştırılmış olan müddeti sona erinceye kadar onlarla olan antlaşmalarını bozmamalarını emrederek şöyle buyurmaktadır:

إِلاَّ الَّذِينَ عَاهَدتُّمْ مِنْ الْمُشْرِكِين ثُمَّ: **Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden,** antlaşma yapıldıktan **sonra** لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْئًا: söz verdikleri şeylerden **hiçbir şeyi size eksik bırakmayanlar** ve antlaşma şartlarının muhafazasına sıkı sıkıya bağlı kalıp bu hususta devamlı olanlar **müstesnâ.** وَ: **Ve** bununla beraber لَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا: yaptıkları antlaşmalara, verdikleri sözlere riayet etmek için **sizin aleyhinize** düşmanlarınızdan **herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar** ve onlara yardım etmeyenler de müstesnâ. فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ: **Bu sebeple onların antlaşmalarını,** إِلَى مُدَّتِهِمْ: vaat ettikleri **süreleri** bitinceye **kadar tamamlayınız.** Zîrâ siz, verilen sözü yerine getirmeye ve yapılan antlaşmanın müddetine riâyet edip tamamlamaya onlardan daha layıksınız. إِنَّ اللّٰهَ: **Çünkü,** sapa sağlam bir adalet üzere bulunan **Allah,** يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ: koyduğu sınırları ve ahitleri hususunda haddi aşmaktan sakınan, yaptığı ahitlerin yerine getirilmesinde ve verdiği sözlerin muhafazasında devamlı olan **muttakîleri sever. (4)**

فَإِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍۚ فَإِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

فَإِذَا انسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ: Serbestçe ve emniyet içerisinde gezip dolaşmanın emredildiği **haram aylar çıkınca,** yani bu haram aylar geçip süresi sona erince, فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ: antlaşmalarını bozup sözlerini inkâr eden ve şirkte ısrar eden **müşrikleri** حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ: -Harem bölgenin dışında olsun ya da olmasın, kendilerine emniyet güvencesi verilenlerden olsun ya da olmasın fark etmez- **bulduğunuz yerde öldürün.** وَخُذُوهُمْ: **Ve onları yakalayın,** yani onları esir alın, köle edinin ve onlara hükmedin. وَ: **Ve** şayet sizden korunmaya çalışarak, kale gibi birtakım yerlere sığınırlarsa احْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ: **onları muhasara edin ve** onları yakalayıp öldürmek için **her gözetleme yerinde,** dağlardaki patikaların geçiş yerlerinde ve vadilerin kenarında **oturup bekleyin.** فَإِنْ تَابُوا: **Eğer tövbe ederler** ve şirkten dönüp îmana meylederlerse, dönerlerse وَ: **ve** îmanlarından sonra أَقَامُوا الصَّلَاةَ: bu îmanlarının ve tasdîklerinin alâmeti olan **namazı dosdoğru kılar,** وَآتَوُا الزَّكَاةَ: kalplerini nifak belirtilerinden temizleyen **zekatı da verirlerse** فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ: **artık,** diğer Müslümanlar gibi **onların yollarını serbest bırakın,** geçmişte kendilerinden sâdır olan; Allah resûlüne karşı muhalefetlerine, ona karşı savaşmalarına ve insanlar arasında çıkardıkları ihtilaflara baka dursunlar ve bunları düşünsünler. إِنَّ اللَّهَ: **Çünkü,** kullarının hallerini ıslah eden **Allah,** غَفُورٌ: onlardan sâdır olan kötülük ve günahları **çok bağışlayandır** ve رَحِيمٌ: tövbe ederek şirklerinden dönüp muhlislerden olduktan sonra onları barış ve esenlik diyarına ulaştırmak için **çok esirgeyendir. (5)**

وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهٖٓ ....

وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ: **Ve eğer,** antlaşmalarını bozan ve bu sebeple de öldürülmeleri ya da esir alınmaları sana emrolunan **müşriklerden biri,** اسْتَجَارَكَ: **senden aman dilerse** ve kendisine yapılacak olan eziyetlerden emin olmak için senin yakınında olmayı talep ederse فَأَجِرْهُ: **ona aman ver.** Yani, ey Allah elçilerinin en mükemmeli! Nübüvvet ve risâlet şefkatinin muktezasınca sana, ona aman vermen ve onu yakınında emniyetli kılman gerekir. يَسْمَعَ حَتَّى كَلاَمَ اللّٰه: **Ta ki, Allah'ın,** kullarını hidayete götüren **kelâmını işitip dinlesin** ve senin dininin sırlarını ve şeriatinin düsturlarını sanki kendi hakikatine muttali' oluyormuş gibi kavrasın. Zîrâ, her bir ferdin fıtratının aslı ve yaratılışı İslam üzeredir. ثُمَّ: **Sonra,** îman hususunda; o şahsın îmana gelmesi ve gerçeği idrak edip gafletten uyanması hususunda bir ümitsizlik hâsıl olursa أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ: **onu, güven içinde bulunacağı bir yere ulaştır.** Yani, şefkat ve mürüvvete eksiksiz riâyet etmek için onu, emniyet içerisinde bulunacağı yere; eş, dost ve yandaşlarının bulunduğu mahalle ulaştır. ذَلِكَ: **İşte,** onlara karşı muamelelerinizde size emredilen **bu** emniyet, nezaket ve ihsanda bulunma بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ: **onların,** imandan ve bu imandan kaynaklanan kardeşlik, ihsan ve farklı keyfiyetteki hayır ve iyiliklerden hayli uzakta, لاَّ يَعْلَمُونَ: **bilgisiz bir kavim olmaları sebebiyledir. (6)** Yani onlar, müminlerden bu tarz davranışların sadır olmasını hem arzulamazlar hem de ummazlar. Dolayısıyla sizden bu şekilde iyi muameleler gördüklerinde belki size muhabbet beslerler ve yaklaşırlar.

Sonra Allah (c.) şöyle buyurdu: كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ: Şirkte ve dik kafalılıkta ısrâr eden, büyüklenme ve küstahlıkta haddi aşan **müşriklerin nasıl olur da,** عَهْدٌ عِندَ اللَّهِ وَعِندَ رَسُولِهِ: **Allah ve Resulü .....**

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا
لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾ كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا
فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْ ....

yanında muteber ve makbul **bir ahdi olabilir?** Zîrâ onlar, kendilerini küfürlerine ve sapkınlıklarına iyice kaptırmış olmalarından dolayı Allah'a ve Resulüne yönelip bakmazlar. Bu sebeple de onların ahitleri ve sözleri kabul edilmez. Aksine onlar için İslam ya da kılıçtan başka bir durum söz konusu değildir. إِلاَّ الَّذِينَ عَاهَدتُّم عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ: **Ancak Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınız müstesna.** Çünkü her ne kadar onlar da aynı şekilde ısrarcı müşrik-lerden olsalar da, kendileri o sözlerinde ve ahitlerinde dosdoğru olmaya devam ettikleri sürece, Mescid-i Haram'a saygı, onların ahitlerini yerine getirmeyi gerektirir. فَمَا اسْتَقَامُواْ لَكُمْ: **Size karşı dürüst davranırlarsa** ve size karşı olan ahitlerini muhafaza ederlerse فَاسْتَقِيمُواْ لَهُمْ: **siz de onlara dürüst davranın.** Hattâ Mescid-i Haram'a saygıda kusur etmeme onlardan ziyade sizin için daha münasiptir. إِنَّ اللّهَ: **Çünkü,** kullarının ahvâlini ıslah edici olan **Allah,** يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ: bütün hal ve hareketlerinde, özellikle de Allah'ın Beytü'l-Haram'ına saygıya riayet etmede kendilerini Al-lah'a karşı kötü ahlak üzere bulunmaktan koruyan **müttakîleri sever.(7)**

كَيْفَ: Ey müminler! **Nasıl olur da,** müşrikler sizinle beraber bir antlaşmaya varabilirler ve siz, nasıl olur da onların sözlerine güvenirsiniz! وَ: **Ve onlar,** size olan öfkelerinin çokluğundan ve size karşı gösterdikleri direncin şiddetinden dolayı إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لاَ يَرْقُبُواْ فِيكُمْ إِلاًّ: **size galip gelselerdi,** size karşı bir zafer kazansalardı **sizin hakkınız-da ne bir antlaşma** ve söz **gözetirlerdi** وَلاَ ذِمَّةً: **ne de bir zimmet.** Yani, karşılıklı antlaşmaya varanlar arasında cârî olan hukuk gibi riayet edilmesi gerekli olan kesin bir hakkı da gözetmezlerdi. Bilakis onların hali şudur ki; يُرْضُونَكُم بِأَفْوَاهِهِمْ: **onlar ağızlarıyla sizi razı ediyorlar,** hile ile ve yağcılık yaparak sizinle antlaşma yapıyorlar, وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ: hâlbuki antlaşma

... وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾ اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهٖۜ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ فٖى مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةًۜ ....

kabilinden olmak üzere dillerinden dökülenlere **kalpleri karşı çıkıyor.** Bilakis وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ: **onların çoğu** antlaşma hükümlerinden mutlak olarak uzaklaşıp kaçan, söz dinlemez **fâsıklardır. (8)** Aslında onlar ahdi ağızlarına bile alamazlar, böyle olmalarına rağmen nasıl antlaşma yapabilirler?

Fâsıklıkta hayli ileri gitmiş, aşırı şekilde söz dinlemez, dik kafalı oluşlarından ve sapkınlığa iyice batmış olmalarından dolayı اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللّٰهِ: **Allah'ın**, Resûlüne inen ve O'nun tevhidine delalet eden **ayetlerini,** apaçıklığına ve hayli parlak ve net oluşuna rağmen ثَمَنًا قَلِيلاً: **az bir bedele sattılar,** değiştirdiler. Yani Allah'ın âyetlerini; sıradan, adi ve hakir bir bedelle değiştirdiler. Bu değersiz karşılık ise; bidat ehli tarafından, şeytanlarının güzel göstererek aldatması sebebiyle uydurulan fasit görüşler ve batıl arzulardır. فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ: **Bu sebeple de** kendi kendilerini ve insanları **O'nun yolundan alıkoydular.** Yani bu fasit görüşler sebebiyle nefislerini ve kendilerine tâbî olanları, Allah'ın tevhide götüren dininden çevirip uzaklaştırdılar. Sapkınlıklarının ve insanları saptırmalarının çokluğundan dolayı إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Gerçekten de yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür! (9)** Yaptıkları bu iş, yani hem kendilerini hem de kendilerine tâbi olanları Allah'ın yolundan alıkoymaları ne kötüdür.

Müminlere karşı çok öfke duymaları da aynı şekilde onların kötü fiillerinden ve yaptıkları çirkin işlerdendir. Öyle ki لاَ يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ: onların sevgisini, kardeşliğini kazansalar, ahitlerini ve karşılıklı himaye antlaşmalarını muhafaza etseler bile **onlar** yine de aşırı şekilde dik kafalı olup direnmelerinden, öfkelerinin ve kinlerinin şiddetinden dolayı asıl itibarıyla **bir mümin hakkında** إِلاًّ وَلاَ ذِمَّةً: **ne bir ahit tanırlar,** gözetirler, **ne de bir antlaşma.** Onlara yakın davransalar bile ehl-i .....

وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدّ۪ينِۜ وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَاِنْ نَكَثُٓوا
اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا ف۪ى د۪ينِكُمْ فَقَاتِلُٓوا اَئِمَّةَ الْكُفْرِۙ ....

îmandan tek bir kimseye karşı dahi antlaşmalarını gözetmezler. وَأُولَئِكَ: **Çünkü onlar,** bu eşkıyaların, bu hakikatten uzaklaştırılıp kovulmuşların hepsi هُمُ الْمُعْتَدُونَ: **haddi aşanların ta kendileridir. (10)** Mizaçlarının murdar oluşu, fıtratlarının çirkinliği yüzünden kendilerini, Allah'ın hudutlarına ve insanlık mertebesi için gerekli olan mürüvvetin gereklerine tecavüz etmeye hasretmişlerdir.

فَإِنْ تَابُوا: **Bununla beraber** inkârdan vazgeçip **tövbe eder,** inat ve büyüklenmede had safhaya ulaştıktan sonra imana dönerlerse وَ: **ve** bu imana dönüşlerinden sonra أَقَامُوا الصَّلَاةَ: bâtınlarını, Hakk'ın dışında bir şeye meyletmekten arındıran **namazı kılar,** وَآتَوُا الزَّكَاةَ: zâhirlerini, Hak'tan alıkoyan şeylerden temizleyen **zekatı da verirlerse** فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ: **artık onlar dinde kardeşlerinizdir.** Siz ve onlar Hakk'a götüren yola sülûk etmede ve O'na dönmede eşitsiniz. وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ: Gerçekte **biz,** tevhidimize delalet eden **ayetlerimizi, bilen** ve böylece ilme'l-yakîn mertebesine erişen, sonra da bu mertebeden ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn mertebelerine yükselmek isteyen **bir kavme açıklarız. (11)**

وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ: **Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar,** yeminlerini önemsemeyip kulak ardı ederlerse ve ahitlerinden cayarlarsa وَ: **ve** buna ilaveten bir de طَعَنُوا فِي دِينِكُمْ: inanç esaslarını, şer'î hükümleri, itaat ve ibadetleri açıkça yalanlamak ve kötü görmek sûretiyle **dininize saldırırlarsa,** فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ: ey kalplerini Allah (c.) ve Resûlüne bağlayan gaziler! **Küfrün önderlerine karşı savaşın.** Yani onların bu cüretkâr liderlerine ve reislerine karşı savaşın. Zîrâ onların bizzat kendileri sapkın olduğu gibi etraflarındaki insanları

....إِنَّهُمْ لَٓا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾ اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا
نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ
مَرَّةٍ اَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

da saptırırlar. Ağızlarıyla sözler verip antlaşma yaptıklarını söyleseler bile, sen yine de ne onlara ne de ahitlerine asla güvenme. إِنَّهُمْ لاَ أَيْمَانَ لَهُمْ: **Çünkü,** yaratılışları şirk ve nifak üzere mayalandığı için esas îtibârıyla **onların yeminleri olamaz,** onlar yemin nedir bilmezler. لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ: **Umulur ki,** onların dalalette olan ayak takımları liderlerinin yok olmasından sonra, kendilerini saptıran reislerinin bulunduğu bu durumun farkına varıp uyanırlar da bu inkârlarına **son verirler. (12)**

Sonra Allah Subhanehû, müminleri savaşa çok yoğun bir şekilde teşvik etmek için şöyle buyurdu:

أَلاَ تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ: Ey müminler! **Yeminlerini bozan bir kavme karşı savaşmayacak mısınız?** Yeminlerini ve ahitlerini bozmakla kalmayıp bundan sonra وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ: **Peygamber'i,** yurdu olan Mekke'den **çıkarmaya azmedenlere,** yani bu işe kastedip kararlılık gösterenlere **karşı savaşmayacak mısınız?** Üstelik وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ: **ilk önce onlar size karşı,** düşmanlığa ve hasımlığa **başlamışlardı.** İslam'ın başlangıcında Resulullah'la birlikte Hak yolunda itiraz edip mukavemet gösterdiğinizde sizin ağzınızı bile açtırmayıp hemen sizinle münakaşaya ve mücadeleye başvurmuşlardı. أَتَخْشَوْنَهُمْ: **Yoksa onlardan korkuyor musunuz?** Yani, yoksa ey müminler! Savaşırken onlar tarafından, o müşriklerin eliyle size bir kötülüğün ilişmesinden mi korkuyorsunuz, yoksa onlara karşı bir zafiyet içerisindesiniz de onlara yağcılık mı yapıyorsunuz? Hoşunuza gitmeyen bir şeyin size ilişmesinden ya da kötü bir durumun ârız olmasından korkuyorsanız biliniz ki, فَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ: **eğer (gerçek) müminler iseniz;** Allah'a, emirlerine ve nehiylerine gerçekten inanıyorsanız, **korkmanız gereken yalnızca Allah'tır. (13)** Zîra O, farklı birçok şekilde intikam almaya kâdirdir. Bu sebeple Allah'tan, ...

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدٖيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنٖينَۙ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْۜ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١٥﴾

O'nun emrine ve hükmüne muhalefet etmekten korkmanız gerekir.

Hâsılı, قَاتِلُوهُمْ: onlara karşı Allah'ın yardımı her zaman sizinle olduğu için her bulduğunuz yerde **onlarla savaşın ki** يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدٖيكُمْ: **Allah, sizin ellerinizle onlara;** esir alınma, öldürülme ve sürülme gibi türlü azaplarla **azap etsin,** وَيُخْزِهِمْ: **onları rezil etsin,** yani onları zelil kılsın, alçaltsın ve onların zürriyetlerinden hiç kimse kalmasın. وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنٖينَ: **Ve sizi onlara** sürekli **gâlip kılsın** da onları yok etmek ve zelil kılmak sûretiyle **mümin bir kavmin kalplerini ferahlatsın. (14)** Zîrâ o azgın, sapkın, zorba ve büyüklenen müşriklerin tehditleri sebebiyle bu garip kalmış mümin topluluğun kalpleri rahatsızdı.

Ve ayrıca o kâfirlerin öldürülmeleri, toptan yok edilmeleri ve köklerinin kazınması vasıtasıyla وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ: **onların (müminlerin) kalplerinden öfkeyi gidersin.** Yani kâfirlerin sayılarının, savaş teçhizatlarının, şöhretlerinin ve mallarının çokluğundan ve yine vatanlarını istila etmeleri sebebiyle, İslam dinini sevdikleri için vatanlarını terk etmek zorunda kalan o garip müminlerin kalplerinde zuhur eden ve onların kalplerini yaralayan öfkeyi gidersin. وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ: **Allah, dilediğinin tövbesini kabul eder.** Yani dilediği kimseleri uzak ya da yakınlarındaki, kalplerinde hastalık bulunanlardan uzaklaştırıp vazgeçirmek suretiyle batıldan çevirir, döndürür. وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ: Çünkü, kullarının kalplerine muttali' olan **Allah** onların hayal ettikleri şeyleri ve kalplerinin hastalıklarını da **en iyi bilendir** ve bu hastalığın tedavisi ve defedilmesinde de **hakîm olandır. (15)**

Sonra yüce Allah, müminleri imanın hamiyyetine, yüceliğine teşvik etmek için hallerini ifşa yoluyla şöyle buyurdu:

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ
دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ مَا
كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ ....

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا: **Yoksa siz,** savaşmayı kerih gören ve bu hususta vâkî olan emirlere yapışmaktan geri duran ey müminler! Size savaş emrolunmadan, yâni bulunduğunuz hal üzere **bırakılacağınızı mı sandınız?** وَلَمَّا يَعْلَمْ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ: **ve** siz, fâsit bir iddia ve zan ile şunu mu iddia ediyorsunuz: **Allah'ın sizden,** sâdece O'nun rızasına has olmak üzere, O'nun yolunda hâlisâne **cihad edenleri,** وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلاَ رَسُولِهِ: **ve** bununla beraber, **Allah'tan ve** O'nun halifesi ve nâibi olan **Resûlü'nden başkasını** وَلاَ الْمُؤْمِنِينَ: **ve** yine kalplerini sâdece Allah'a ve Resûlüne bağlayan **müminlerden başkasını** وَلِيجَةً: **kendilerine sırdaş edinmeyenleri bilmeden,** bulunduğunuz hal üzere **bırakılacağınızı mı sandınız?** Allah (c.), bütün zamanları kuşatan mevcut ilmiy vâsıtasıyla sizlere bu zikredilenleri, yani Allah'ı, Resûlünü ve müminlerden başkasını, sırlarını ifşa edebileceği yakın bir dost, arkadaş ve müracaat edilebilecek merci edinmeyenleri ayırıp temyiz etmeden, bulunduğunuz hal üzere bırakılacağınızı mı zannediyorsunuz? Bilakis Allah (c.), ihlas ve samimiyet alâmeti ya da tam tersine nifak emâresi olarak sizden sâdır olan her şeyi en iyi bilendir. Sizin bütün hallerinize muttali' olan وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ: **Allah, yaptıklarınızdan haberdârdır. (16)** Yani sizin, hayal ettiğiniz ya da davranışlarınızla bizzat ortaya koyduğunuz tembellik, gevşeklik ile düşmana sığınma, onlara yönelme gibi özel halleriniz olarak sakladığınız bütün şeylerden ve sırlardan haberdardır.

Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah sonra şöyle buyurdu:

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ: Şirk ve inatlarında ısrar eden **müşriklerin,** أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ: ehl-i îman için ibadet etsinler ve nihayet marifet ve tevhid makamını tahakkuk ettirsinler diye hazırlanmış olan **Allah'ın**

....شَاهِدِينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۚ وَفِي النَّارِ هُمْ
خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ
الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ ....

---

mescitlerini, شَاهِدِينَ عَلَى أَنفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ: **kendi küfürlerine yine bizzat kendileri şahit olup dururlarken imar etme salahiyetleri yoktur.** Böyle bir şey doğru ve caiz değildir. Onların bizzat bu şirkleri ve bu halleri, küfür ve şirklerine sözlü ve fiilî olarak şahitlik etmeleri, Allah'ın mescitlerini îmar etmeye çalışmalarıyla tezat teşkil eder. Zîrâ أُوْلَئِكَ: **onların,** Hak'tan hayli uzaklaşan ve dalâlet çölünde helak olan bu müşriklerin حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ: **bütün yaptıkları boşa gitmiştir.** Yani onların salih amelleri de Allah katında muteber sayılma derecesinden düşmüştür. Çünkü onların bu fiilleri Allah'a şirk koşmayla eş bir fiil olmasından dolayı asıl îtibârıyla onlara fayda vermez. وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ: **Ve** bilakis **onlar, ateşte ebedî kalacaklardır. (17)** Onların nihâî olarak durumları, dalâlet ve şirk ehli için hazırlanmış olan ateşte ebedî olarak kalmaktır. Onlardan sâlih bir amel sâdır olsun ya da olmasın fark etmez, onlar için esas îtibârıyla kurtuluş yoktur.

Tam tersine إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ: ibadet, Hakk'a teveccüh ve O'na münâcaat mekânı olarak hazırlanan **Allah'ın mescitlerini ancak, Allah'a îman eden,** tevhidinde ilme'l-yakîn mertebesini tahakkuk ettiren, her şeyin varacağı yer olan وَالْيَوْمِ الْآخِرِ: **âhiret gününe îman eden,** وَأَقَامَ الصَّلَاةَ: **namazı dosdoğru kılan,** yani Hak Teâlâ cihetine yönelme ve meyletmeye devam eden, وَآتَى الزَّكَاةَ: nefsini Hakk'a yönelik gerçek teveccühten alıkoyan alakalardan temizlemek ve hafifletmek için **zekatı veren** وَلَمْ يَخْشَ إِلاَّ اللّٰهَ: **ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler îmar eder.** Yani, asıl îtibârıyla kalbinde, herhangi bir şeyin kaybolup gitmesine yönelik bir korku bulunmayan, sadece amellerinin Allah (c.) tarafından kabul edilmemesinden ve yüce Allah'ın amellerine yönelik rızasının olmamasından korkan kimseler imar eder.

....فَعَسٰٓى اُو۬لٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَد۪ينَ ﴿١٨﴾ اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَٓاجِّ
وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِۜ لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَۢ ﴿١٩﴾

فَعَسَى أُو۟لَئِكَ: Tevhid yolunda çokça gayret gösteren, fena fezasına müştak olan ve gerçek saadete erişmiş emin insanlar arasında bulunan bu kimseler var ya, أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ: şayet ihlasta muvaffak olurlarsa Allah katında, **hidayete ermişlerden,** rıza ve teslimiyet makamında tahkike erenlerden **olmaları umulanlar,** ve hidayete yakın olanlar **işte bunlardır. (18)**

Ey şaşkınların rehberi! Bizlere, yapılmasından hoşlandığın ve razı olduğun şeyleri yapmayı nasip eyle!

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ: Siz ey büyüklenip böbürlenen ve inat eden müşrikler! **Siz, hacılara su dağıtma ve Mescid-i Haram'ı îmâr etme işini,** bu her iki iş de sizden sâdır olmakla beraber, şirkinizde ve sapkınlığınızda devam ettiğiniz halde كَمَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenler(in îmanıyla) bir mi tutuyorsunuz?** Yani bu işlerinizi, Allah'ın birliğine ve amellerin karşılık bulması için hazırlanmış olan âhiret gününe inanan ve Allah'ın dinini ve kelime-i tevhidini yüceltmek için mallarıyla ve canlarıyla cihad edenlerin imanlarına eş ve denk mi tutuyorsunuz? لاَ يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللّٰهِ: **Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir.** Aslâ ve hâşâ, müşriklerin hacılara su dağıtma ve mescidi îmâr etme işleri, Allah'ın birliğine yakînen inanan ve O'nun yolunda, O'nun dini galip gelsin diye cihad edenlerin imanlarıyla eşit değildir. وَاللّٰهُ: Kullarını tevhidine eriştiren **Allah,** لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: nebî ve resullerine indirdiği emir ve yasaklarının gereklerinden uzaklaşan **zâlimler topluluğunu hidayete erdirmez. (19)**

اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۙ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ ف۪يهَا نَع۪يمٌ مُق۪يمٌۙ ﴿٢١﴾

اَلَّذِينَ آمَنُوا: **İman edip de,** Allah'ın birliği husûsunda ilme'l-yakîn mertebesini tahakkuk ettirerek وَهَاجَرُوا: daha yüce mertebeleri talep ederek imkân/maddiyat âleminden **hicret edenler,** وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Allah yolunda,** O'nun birliği yolunda, بِأَمْوَالِهِمْ: vahdet fezasına vâsıl olmaya engel olan dünya metâından kendilerine nispet edilenleri bolca harcamak sûretiyle **mallarıyla** cihat edenler وَأَنفُسِهِمْ: ayrıca benliklerini, hüviyetlerini Hakk'ın Hüviyetinde fanî kılmayı arzulayarak nefsin şehvet duyduğu şeylerle onun gereklerinden uzak durma suretiyle de **nefisleriyle cihat edenler** أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ: **Allah katında derece bakımından en üstündürler.** Mânevî kemâlât yolunda seyr u sülûk etmeye devam edenlerden oldukları sürece mertebe ve menzil bakımından en yüce olanlar işte bunlardır. وَأُوْلَئِكَ: **İşte onlar,** bu mânevî yolda vuslata nâil olup da sülûkları sona erdikten sonra, هُمُ الْفَائِزُونَ: hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbinin muttali olmadığı bir lütufla **kurtuluşa erenler** ve vâsıl olup gerçek mutluluğa erişenler**dir. (20)**

İşte bu sebeple يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ: **Rableri onlara kendinden,** kendi yüce katından inen sonsuz **bir rahmet ve** açıklamada dillerin yorgun düştüğü, tabir etmede akılların aciz kaldığı **bir hoşnutluk ile,** وَجَنَّاتٍ: muhabbet tecellîlerinin teceddüdü hasebince sürekli yenilenen, nezih **cennetler müjdeliyor ki,** لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ: **orada onlar için ebedî bir nimet vardır. (21)** Yani sonsuza dek yenilenen bu cennetlerde sürekli, bitip tükenmeyen yardımlar ve fetihler vardır. Hak Teâlâ'nın bu müjdesi ise onların isim ve sıfatlar âlemindeki gizli istîdatlarıyla olur.

خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًاۜ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُٓوا اٰبَٓاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَٓاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْاِيمَانِۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ وَاَبْنَٓاؤُ۬كُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَش۪يرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌۨ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا ....

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا: **Onlar orada,** herhangi bir şekilde zaman ve süreye bağlı bir ebedîlik olmaksızın, müebbet olarak, **ebediyen kalacaklardır.** Kısacası, إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ: **Şüphesiz ki,** kullarından samimi olanların kalplerine tecellî eden **Allah katında,** onlar için, istîdât ve kâbîliyetleri hasebince, bu istîdât ve kâbiliyetlerini inkişâf ettirdikten sonra **büyük mükâfat vardır.(22)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** Gaflet, gurur ve kibir ehli kimselerden, özellikle de nesep bakımından size akraba olanlardan uzaklaşıp sakınmanız sizin îmanınızın gereğidir. Tâ ki onların sapkınlıkları size de sirayet etmesin. لاَ تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنْ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ: Ey Muhacirler! **Eğer îmana** ve tevhide **karşılık küfürden** ve şirkten **hoşlanıyorlarsa,** küfür ve şirki îmana tercih ediyorlarsa **babalarınızı ve kardeşlerinizi velî edinmeyin.** İşte bu açık nehiy varid olduktan sonra, وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ: **sizden her kim onları velî edinirse işte onlar,** hem kendisi sapkın olup hem de etrafındakileri dalâlete sürükleyenleri velî edinenler, Allah'ın açık hükmünün ve yasağının gereği hususunda haddi aşan **zâlimlerin ta kendileridir. (23)**

Ey resûllerin en mükemmeli! Kendi soydaşlarının, akrabalarının velîliğine teveccüh eden müminlere قُلْ: **de ki:** إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ: **Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabîleleriniz,** sizin yakın akrabalarınız, وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا: çalışıp kendi ellerinizle **kazandığınız mallar,** وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا: faizi

... وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَٓا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَجِهَادٍ فٖى
سَبٖيلِهٖ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِىَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقٖينَ
﴿٢٤﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فٖى مَوَاطِنَ كَثٖيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ
كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا ....

ve kârlılığı için uygun olan vaktin geçmesi sebebiyle **kesada uğramasından korktuğunuz ticâret ve** وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا: **hoşlandığınız,** içinde bulunmaktan nefislerinizin mutlu, kalplerinizin hoşnut olduğu güzel **meskenler** أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ: **sizin için Allah'tan,** وَرَسُولِهِ: **Resûlünden ve** وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ: **O'nun yolunda, cihaddan daha sevimli ise artık** فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِأَمْرِهِ: kendisinden başkasını velî edinenlerden intikam alıcı olan **Allah,** azabını gerektiren **emrini getirinceye kadar bekleyin.** Şayet sizin değer verdiğiniz bütün bu şeyler, velîlerinin kalplerinde en sevgili olan Allah'tan, O'nun en sevgilisi ve en yakın dostu olan Resûlünden ve ayrıca vuslat ve müşahede şerefine nâil olmanız için gereken cehd ve gayretten ibaret olan cihaddan daha sevimli ise Allah'ın azabını bekleyin. Bir diğer ifadeyle size artık bekleyip akıbetinizi görmek düşer. Kullarını hidayete eriştiren وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ: **Allah,** dostluk ve velâyetinin gerektirdiği şeylerden uzaklaşan böylesi **fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez. (24)**

Hatırlayın ey müminler! لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ: **Andolsun ki,** sizi gözetleyip koruyan **Allah,** فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ: savaş alanlarında, harp vâkî olan **bir çok yerde,** soyunuzun, güçlü kuvvetli seçkin dostlarınızın size hiçbir faydasının dokunmadığı zamanlarda, özellikle de Hevâzin ve Sakif kabileleriyle yaptığınız savaş esnasında وَيَوْمَ حُنَيْنٍ: ve **Huneyn** savaşı **gününde size yardım etmişti.** Huneyn, Mekke ile Tâif arasında bir vâdîdir. إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ: **Hani çokluğunuz,** "nasıl mağlup olabiliriz ki!" diye, **kendi kendinizi beğenmenize sebep olmuştu.** Zîrâ siz on iki bin kişi idiniz, düşmanlarınız ise dört bin. فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا: **Halbuki** o

....وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾

gün sizin çokluğunuz **sizden hiçbir şeyi,** sayıları az olmalarına rağmen düşmanlarınızın size galip gelmesini **giderememişti.** وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ: **Ve** aşırı derecede korkmanız ve ürpermeniz sebebiyle öyle bir hale düşmüştünüz ki, **yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti.** Bir diğer ifadeyle, sizi kaplayan bu muazzam korku sebebiyle bütün genişliğine rağmen yeryüzünde güvenle oturabileceğiniz bir sığınak bulamadınız. ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ: **Sonunda,** sizin bu durumunuz ve korkunuz bozguna uğramanıza sebep olmuştu da arkanızı düşmana dönerek **gerisin geriye kaçmıştınız. (25)**

ثُمَّ أَنزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ: Hezimete uğrayıp gerisin geriye kaçmanızdan **sonra,** sizi ve işlerinizi koruyup gözeten **Allah, Resûlünün üzerine,** onun kalbine وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ: **ve** yalnız Allah'a dayanan ve Resûlüne muvafık kalarak onun etrafını iyice sarıp, yanından hiç ayrılmayan **müminlerin üzerine,** yani oların kalplerine de **sekînetini,** kararlılık, vakar ve huzuru sağlayan rahmetini **indirdi.** وَأَنزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا: **Ve** yine Yüce Allah, Resûlünü desteklemek ve ona tâbî olanların kararlı olmalarını sağlamak için Nebîsine yardım etmek üzere meleklerden, **sizin** gözlerinizle **görmediğiniz** savaşa hazır **ordular indirdi.** وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Ve** bu orduları indirmekle **kâfirlere,** alçaltılıp zelil kılınmak, öldürülmek ve esir alınmak gibi birçok şiddetli azapla dünyada ve ayrıca ahirette de kat kat **azap etti.** وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ: **İşte bu,** yani onların başına gelen türlü türlü zelil olmalar, Allah'a ve Resûlüne karşı savaşan **kâfirlerin cezasıdır. (26)**

Bir rivâyete göre Resûlullah (s.), Mekke'nin fethinden sonra, Hevâzîn ve Sakîf kabileleriyle savaşmak için, Muhâcirlerden on bin ve azatlı kölelerden de iki bin olmak üzere toplam on iki bin kişilik bir ....

ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٧﴾

orduyla Huneyn'e doğru sefere çıktı. Düşman ordusu dört bin kişi idi. Müslümanlar düşmanla karşılaştıklarında çoklukları onların böbürlenmelerine sebep olmuştu ve kendilerine güvenerek şöyle demişlerdi: "Bugün kesinlikle mağlûp olmayız. Zîrâ düşman hayli az." Allah (c.), onların bu sözlerini ve böbürlenmelerini kerih görmüştü. Büyük bir savaşa giriştiler. Düşman Müslümanlara gâlip geldi ve Müslümanlar hezîmete uğramış bir şekilde gerisin geriye kaçtılar. Resûlullah (s.) müminlerden küçük bir grup ile savaş meydanında kalmıştı ve düşmana doğru hücûm etmek istedi. Bunun üzeri amcası Abbas bineğinin dizgininden yakaladı. Daha sonra Resûlullah (s.) bineğinden indi ve yerden bir avuç dolusu toprak alarak düşmana doğru attı. İşte bu tam da meleklerin yardım için inişi esnasındaydı. Ve Allah Resûlü şöyle buyurdu: "Yalan yok! Ben Allah'ın elçisiyim! Ve Ben Abdulmuttalib'in oğluyum! Şu an fırının ateşi alevlendi, kızıştı."

Allah Resûlü daha sonra amcası Abbas'a, hezimete uğrayıp gerisin geriye kaçmaya başlayan insanlara seslenmesini emretti. O da savaştan kaçanlara şöyle bağırdı: "Ey Allâh'ın kulları! Ey ağaç altında biat edenler! Ey Bakara Sûresi'ne nâil olanlar! Tek bir boynu yâni tek bir ferdin dahi geri dönmemek üzere biat ederkenki halinizi düşünün!" Onlar da şöyle diyerek karşılık verdiler: "Buyur geldik! Geldik!" Sonr, meleklerin arkasında saf tuttular ve yeterli sayıya erişip kalabalıklaşınca düşman üzerine hücûm ettiler. Rüzgar onların arkalarından, düşmanlarının ise yüzlerine doğru esiyordu. Böylece düşman Allah'ın yardımı ve teyidiyle hezimete uğradı. ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ: **Sonra, bütün bu olanların ardından Allah, yine dilediğinin tövbesini kabul eder** ve bu hezimete uğrayanlardan dilediğini Kendisine îman etmeye muvaffak kılar da, böylece onlar Allah Resûlüne (s.) gelirler ve îman ederler. Allah Resûlü de (s.) onlardan herhangi bir şekilde bir fidye almaksızın onları serbest bırakır. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ: **Zîrâ,** kullarının ahvâlini ıslah eden **Allah,** tövbe edip îman edeni **çok bağışlayandır.** Eğer bu kişi, imanında ve tövbesinde samimi olursa, onun tövbesini de kabul eden, ona merhamet eden ve **pek çok esirgeyendir. (27)**

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ
الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ
مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَٓاءَ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ

Sonra yüce Allah şöyle buyurdu:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey îman edenler!** Müşrikleri Mescid-i Haram'dan kovup defetmeniz imanınızın bir gereğidir. Zîrâ إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ: **müşrikler ancak,** şirk ve dalâletin pisliğine iyice batmış **birer pisliktir.** Dolayısıyla Allah'ın evinin onlardan temizlenmesi gerekir. فَلاَ يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا: **Artık bu yıllarından,** yani vedâ haccı senesinden **sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar.** وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً: Siz ey îman edenler! **Şayet,** onların Mescid-i Haram'dan menedilip çıkarılmaları sebebiyle kazanç ve erzak bakımından darlığa ve fakru zarurete, **yoksulluğa düşmekten korkarsanız** فَسَوْفَ يُغْنِيكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ: Biliniz ki **Allah, dilerse sizi kendi lütfundan,** sonsuz genişlikteki rızıklarıyla **zengin edecektir.** Sizi rahatlatacak ve genişletecektir. إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ: **Şüphesiz ki,** kullarının işlerini inceden inceye düzenleyen, mutlak nizam sahibi **Allah,** onların maslahatlarına olan şeyleri **iyi bilendir ve** bu maslahatların ihtiyaç anında yerine getirilmesi ve miktarı hususunda **hikmet sahibidir. (28)**

Hâsılı, ey Allah'ın dinini koruyan gaziler! Yüce Allah'ın dini uğrunda, قَاتِلُوا الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ: **Allah'a,** O'nun birliğine ve amellerin tam karşılığı olarak hazırlanan **ahiret gününe inanmayanlarla,** müşriklerle **savaşın.** Her ne kadar onlar, yağcılık ve münafıklık yaparak ağızlarıyla îmân ettiklerini söyleseler de onların sadece sözde kalan bu îmânlarına aldanmayın. Onlar, îmânın gereklerine riâyet edenlerden değildirler. وَ لاَ يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ: Zîrâ **onlar, Allah'ın**

....وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ ....

---

ve onun izniyle de **Resûlünün haram kıldığını haram saymazlar.** وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ: **Ve** kısacası onlar, tevhid yurduna ulaşsınlar diye hakikat üzere indirilen **hak dinini din edinmezler** ve bu hak dine boyun eğmezler. Her ne kadar onlar مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ :**kendilerine kitap verilenlerden (Ehl-i Kitap)** olduklarını, yani Kitabın sâdece kendilerine verildiğini iddia etseler de ne bu kitabın muktezâsı ne de kendi iddiaları üzeredirler. حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ: Bilakis, **küçülerek** bizzat kendi **elleriyle cizye verinceye kadar (29),** sizin tarafınızdan zelil kılınıp küçük düşürülünceye kadar onlarla savaşın. Yani onlar, dinlerini muhafaza etmenin karşılığı olan cizyeyi, zelil olarak, sakallarından tutulup sırtlarına vurulmak suretiyle alçalarak, mağlubiyete uğramış ve kahrolmuş olarak bizzat kendi elleriyle verinceye kadar, bizzat bu zelil oluşlarını gösteren ve kendilerinden sadır olan o cizye verme halini yaşayıncaya kadar onlarla savaşın.

Hâsılı, mecbur bırakacak ve îmana sığınmaya zorlayacak şekilde onlardan cizyeyi alın. Bu kâfirlerle, bu müşriklerle nasıl savaşılmaz! Öyle ki onlardan bir grup olan وَقَالَتْ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ: **Yahûdîler, 'Uzeyir, Allah'ın oğludur' dediler!** Hâlbuki Yüce Allah (c.), bir beşer olmanın gereklerinden olan eş edinmekten, evlenmekten, oğul sahibi olup baba olmaktan münezzehtir. Aynı şekilde yine onlardan bir grup olan وَقَالَتْ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ: **Hıristiyanlar da, 'Mesih (İsa), Allah'ın oğludur' dediler.** Allah (c.) zalimlerin söylediklerinden pek yücedir, uzaktır. ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ: **Bu,** yani dikkate değer bir tarafı olmayan bu sözler, **kendi ağızlarıyla** sürekli söyledikleri, **uydurdukları sözlerdir.** İtikatlarının farklı oluşunu farz etmeye sebep olan şey bizzat kendi

...يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اِلٰهًا وَاحِدًا لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

sözleridir. يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ: En azından onlar bu sözlerini **daha önce** buna benzer değersiz sözler ile **inkâra sapmış** ve müşrik olmuş **kimselerin sözlerine benzetiyorlar.** Şöyle ki, onlar da 'melekler, Allah'ın kızlarıdır' diyorlardı. İşte bu sebeple قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ أَنّٰى يُؤْفَكُونَ: **Allah onları kahretsin** ve bu tür hakikatten uzak, değersiz sözleri sebebiyle onları helak etsin. **Nasıl da** haktan batıla **döndürülüyorlar! (30)** Yani apaçık, sarîh hak yolundan saparak yok olup gidecek olan fasit yola yönelen bu kimseler haktan batıla nasıl da döndürülüyorlar!

Hâsılı, aşırı cahil oluşlarından ve mizaçlarının pis oluşundan dolayı bu müşrikler, اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ: kendisine şirk koşulmaktan mutlak anlamda münezzeh olan, vücudda müstakil ve tek olan, asıl itibarıyla mutlak vücudunun dışında bir varlık bulunmayan **Allah'ı bırakıp da bilginlerini ve rahiplerini,** vücudda müstakil ve aslî olarak bir varlık sahibi görerek **kendilerine rablar edindiler.** Onlara Allah'a ibadet eder gibi ibadet ettiler. Ve özellikle de وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ: **Meryem oğlu Mesih'i (İsa'yı)** kendilerine rab edindiler. وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا: Halbuki, gereklerini yerine getirdiklerini iddia ettikleri kutsal kitaplarında, kendilerine, **bir olan,** tek olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, yegâne olan, eşsiz olan, herhangi bir eş ya da çocuk edinmeyen **Allah'a kulluk etmekten başka bir şey emrolunmadı.** لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ: **O'ndan başka hiçbir ilah** ve vücûd sahibi **yoktur, ancak O vardır. O, müşriklerin ortak koştukları şeylerden de münezzehtir. (31)** O'na ortak koştukları, nihayetinde yine O'nun yarattığı ve mutlak vücudunun gölgeleri olan şeylerden de münezzehtir.

يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّٰهُ اِلَّٓا اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ...

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللّٰهِ: Buna benzer bâtıl iftiralarıyla **Allah'ın** ufuklarda tecellî eden, kâinâtta parıldayan **nurunu** بِأَفْوَاهِهِمْ: **ağızlarıyla,** yani herhangi bir şekilde akla, nakle, keşfe dayanmaksızın ya da müşahededen kaynaklanan bir dayanakları olmaksızın sadece ağızlarından çıkan şirkleriyle **söndürmek istiyorlar.** Bir diğer ifadeyle O'nun nurunu söndürmek, örtmek istiyorlar. وَيَأْبَى اللّٰهُ: **Allah da (buna) razı olmuyor.** Yani çokluktan mutlak olarak münezzeh olan Allah (c.), varlıkta Kendisine herhangi bir ortak, bir benzer olmasına إِلاَّ أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ: **nurunu tamamlaması dışında** mânî oluyor. Bir diğer ifadeyle mahlûkâtından Kendisine halife tayin ettiği kimseye bütün isim ve sıfatlarıyla tecellî etmesi, dolayısıyla bu halifede *(insan-ı kamil)* O'nun bütün isim, sıfat ve ahlakının zuhur edip gözükmesi dışında bir benzerliğe engel oluyor. Dikkat edin! İşte bu, en mükemmel mazhardır; kendi mertebesinin dışındaki bütün mertebeleri, vücûb ve imkân yaylarını, gayb ve şehadet dairelerini birleştiren, kâmil, kuşatıcı *(câmi')* Muhammedî (s.) mazhardır.

İşte bu sebeple Resulullah (s.) şöyle buyurmuştu: "Ben güzel ahlakı tamamlıyorum"[13] Yine aynı şekilde şöyle buyurmuştu: "Ben Âdemoğullarının efendisiyim." Yine şöyle de demişti: "Âdem ve onun dışındakiler sancağımın altındadırlar."[14] Yine bu minvalde olmak üzere

[13] Bu hadisi Beyhakî *Sünen-i Kübrâ*'sında rivayet etmiştir (Yüce ve güzel ahlakın beyanı hakkındaki bâb, 10/191). Ayrıca İmam Mâlik *Muvattâ*'ında, hadiste geçen "mekârimü'l-ahlak" yerine "hüsnü'l-ahlak" ifadesini kullanarak rivayet etmiştir (Güzel ahlak hakkında varid olan hadisler bâbı 2/904 no: 1609). İmam Ahmed b. Hanbel de *Müsned*'inde "mekârimu'l-ahlak" yerine "salihu'l-ahlak" ifadesini kullanarak rivayet etmiştir (2/381 no: 8939). Yine, Hakîm Tirmizî de *Nevâdiru'l-Usûl*'ünde "mekârimü'l-ahlak" yerine "mehasinü'l-ahlak" ifadesini kullanarak rivayet etmiştir (4/85). Hadisin farklı lafızlarda başka rivayetleri de vardır.

[14] Bu hadisi Tirmizî *Sünen*'inde şu şekilde rivayet etmiştir: "Ebu Said'den rivayet olunduğuna göre Resulullah şöyle buyurmuştur: "Ben kıyamet gününde Âdemoğullarının efendisiyim;, övünme yoktur. O gün elimde "hamd sancağı" vardır, övünme yoktur. O gün Âdem ve onun dışındaki hiçbir nebi yoktur ki benim sancağım altında olmasın. Ve ben, toprağın, kendisinden ayrılacak olanların ilkiyim, övünme yoktur. Hz. Peygamber sözlerine şöyle devam etti: İnsanlar o gün üç kez dehşete kapılırlar ve Âdem'e gelerek şöyle derler: 'Sen bizim babamız Âdemsin,

şöyle buyurmuştu: "Her kim bana itaat ederse Allah'a itaat eder ve her kim beni görürse Hakk'ı görür."[15] Ve onun bu durumu hakkında da şu ayet nâzil olmuştur: *"Bu gün size dininizi tamamladım"* (Maide, 5/3) Bunun gibi onun mertebesinin tekliğine ve diğer bütün mertebeleri kuşatıcı oluşuna delâlet eden daha başka deliller de vardır. İşte Hz. Peygamberin bu kuşatıcı mertebesine binaen Allah (c.) yeni bir şeriat getirme ve risâlet görevini onunla mühürleyip sonlandırdı.

---

bizim için Rabbinden şefaat dilen.' O da cevaben şöyle der: 'Ben bir günah işledim ve ondan dolayı da yeryüzüne indirildim. Fakat Nuh'a gidin.' Nuh'a gelirler o da şöyle der: 'Ben yeryüzü ehline beddua ettim de bu beddua sebebiyle onlar helak oldular, lâkin İbrahim'e gidin.' İbrahim'e giderler o da cevaben şöyle der: 'Ben üç kez yalan söyledim, ancak siz Musa'ya gidin.' Sonra Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Bu yalanlardan her biri ancak Allah'ın dini hususunda söylenmiş yalanlardır.' Onlar Musa'ya gelirler ve o da şöyle der: 'Ben bir cana kıydım, siz İsa'ya gidin.' İsa'ya gelirler, o da şöyle der: 'Ben, Allah'ın dışında kendisine ibadet edilen bir kimseyim, siz Muhammed'e gidin.' Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Nihayet bana gelirler ve ben de onlarla beraber giderim" İbn Cüd'ân da, Enes'den şöyle rivayet etmiştir: "Bir keresinde Resulullah'a bakıyordum; o şöyle buyurdu: "Ben cennet kapısının halkasını tuttum ve kapıyı çaldım. "Kim o?" denildi ve ardından cevaben "Muhammed" denildi. Bana kapıyı açtılar, beni hoşça karşıladılar ve bana merhaba diyorlardı. Hemen secdeye kapandım ve Allah (c.) bana övgüde bulunmamı ve hamd etmemi ilham ediyordu. Ardından bana şöyle denildi: "Kafanı kaldır, iste, istediğin verilecek, şefaat dile, şefaatçi kılınacaksın ve söyle sözün işitilecek." İşte o, hakkında Allah (c.)'ın şöyle buyurduğu övgüye değer makamdır *(makam-ı mahmûd)*: *"Umulur ki Rabbin seni övgüye değer bir makama gönderir."* (İsra 17/79). Süfyan, hadisin sadece şu kısmının Enes'den nakledildiğini söylemiştir: "Cennetin kapısının halkasını tuttum ve kapıyı çaldım". Ebu İsâ bu hadisin "hasen" olduğunu söylemiştir. Bk., *Sünen-i Tirmizi,* (11/425 no: 3441 Benî İsrail suresi hakkındaki Bab); Ebu Ya'lâ *Müsned,* (2328/ İbn Abbas müsnedinin başı); Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* (6/121 no: 2595); Beyhakî, *Şuabu'l-İman,* (4/21 no: 1463). Ayrıca bu hadis diğer hadis kitaplarında da zikredilmektedir. Hadisin farklı lafızlardaki rivayetleri ve rivayet yolları çoktur.

[15] Üzerinde ittifak sağlanmış (müttefekun aleyh) bir hadistir (*Sahih-i Buhari,* 6/2568 no: 6595, Gece rüyaları babı; *Sahih-i Müslim,* 4/1776 no: 2267, Rüyada şeytanın onunla (s.) aldatmasının söz konusu olamayacağına dair olan bâb) Hadis diğer hadis kitaplarında da zikredilmiştir. Ayrıca Buhârî'de şu şekilde başka bir rivayet de vardır: "Ebu Said el Hudri (r.), Resulullah'ı şöyle derken işittiğini söylemiştir: "Her kim beni görürse gerçekten görmüştür. Zîrâ şeytan benim suretime bürünemez." (*Sahih-i Buhari,* 6/2568 no: 2596 Gece rüyaları babı).

.... وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى
وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ
النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ....

وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ: **Kâfirler hoşlanmasalar da; (32)** yani Hakk'ın zuhurunu örtmeye çalışan, Muhammedî mişkâttaki vücud nurunu söndürmeyi isteyen bu kâfirler hoşlanmasalar da, Allah (c.) nûrunu tamamlamaktan aslâ vazgeçmez.

O'nun, kuşatıcı Muhammedî mazhardan apaçık olarak parlayıp ışıldayan nurunu nasıl olur da söndürmeyi arzulayabiliyorlar ki! هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى: **O Allah ki, resûlünü hidayet ile,** yani bütün yeryüzüne şamil olacak şekilde, umumi olarak, insanları doğru yola ileten bir hidayet rehberi olarak وَدِينِ الْحَقِّ: **ve hak Din ile,** لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ: **onu bütün dinlere üstün kılmak için gönderendir.** O hak din de İslam'dır. Yani Resûlünü ve din-i İslam'ı bütün dinlere üstün kılmak ve onların hepsini İslam dini ile nesh etmek suretiyle bu hak dinini; çokluğa dair kirlerden ve herhangi bir şekilde îmâya dayalı olmanın verdiği şüphelerden mutlak anlamda temizleyerek, saf tevhid üzere bina etmek için gönderendir. وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ: Her ne kadar **müşrikler,** bâtınlarının pis oluşundan dolayı, Hz. Peygamberin umumî hidayet ile zuhur etmek suretiyle, İslam dini ile diğer bütün dinleri nesh etmesinden **hoşlanmasalar da...(33)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا: **Ey İman edenler!** Yani ey Allah'a ve Resûlüne îman edip îmanlarında tahkîk ve yakîne erenler! Biliniz ki إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ: tıpkı şu zamanımızda zuhur eden sahte şeyhler gibi, halk tabakasından zayıf karakterde olanlara kendi nefislerinden uydurdukları aldatmacalar ile vesvese vererek hak yolda bu zayıf insanların kafasını karıştıran **hahamlardan ve rahiplerden birçoğu** لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ:

....وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ
وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمٰى
عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ

insanların mallarını haksız yollardan yerler. Yani onların asıl maksatları ve en büyük beklentileri insanların mallarını, onları ehli tahkik zümresinden uzaklaştırarak herhangi bir dayanakları olmaksızın kendi uydurdukları batılı, yanlışı tervîç etmek sûretiyle haksız bir şekilde alıp yemektir. وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ: **Ve onlar insanları Allah yolundan engellerler.** Yani insanların zayıf olanlarını Allah yolundan, İslam'dan çevirerek bâtıl görüşleriyle şüphelendirip kandırarak dalâlete düşürürler, onlardan rüşvet alırlar ve aldıkları bu şeyleri yığıp biriktirirler. Ey resullerin en mükemmeli! Onlara bilmedikleri şu hakikati hatırlat: وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ: **Altın ve gümüşü yığıp da,** yani hangi milletten olurlarsa olsunlar altın ve gümüşü hazineler şeklinde biriktirip saklayıp da وَلَا يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **onları Allah yolunda,** O'nun rızasını arzulayarak **harcamayanlara** فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ: çok acı veren ve dehşete düşüren **acıklı bir azâbı müjdele!(34)**

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ: **O gün,** işte bu hazine olarak saklanan altın ve gümüşler **cehennem ateşinde** bir ateş parçası, alevli bir kor oluncaya kadar **kızdırılıp** فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ: sonra **bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlandığında (onlara denilir ki:)** Burada bu altın ve gümüşlerin cehennem ateşine konulmuş olmasının yanı sıra, yakılıp kızdırılmasının bildirilmesi kızdırma işleminin şiddetini ifade etmek üzere mübalağa içindir. Alınlarının dağlanması, dünya hayatında iken övündükleri şeyin karşılığı olarak o kızdırılmış altın ya da gümüşlerle onlara herkesin gördüğü, apaçık bir alâmet ve işaret koymak içindir. Yanlarının dağlanması ise, yine bu hazinelerle dünya hayatında iken hayli zevk ve lezzet duymalarına bedel olarak, onlarla oldukça şiddetli bir azap duymaları içindir. Sırtlarının dağlanması ise, yine onların dünya hayatında iken bu hazinelerle ....

.....هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ
عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فٖى كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَٓا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ.............................

arkalarını sağlama almaları ve onlarla yardımlaşmaları sebebiyledir. İşte onlar bu şekilde yakılarak dağlanıp azaba uğradıklarında kendilerine şöyle denir. هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ: **İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz,** faydalanmak için hazineler olarak sakladığınız ve yığıp biriktirmekle mutlu olduğunuz **servettir.** فَذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ: Artık bugün, zevk ve lezzet almanızın bedeli olarak **yığmakta olduğunuz şeylerin** azabını ve vebalini **tadın. (35)**

Sonra yüce Allah müminlere, maslahatlarına olan şeyleri ve muamelelerini tam olarak yerine getirmeleri için, Kendi katında sabit olan günleri ve ayları öğretmek kastıyla şöyle buyurdu:

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ: Doğrusu, **Allah katında** sabit olduğu üzere يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ: **Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına,** yani O'nun sonsuz ilim mertebesine ve kazâ levhine **göre ayların sayısı on ikidir.** Yani, Allah'ın oluş ve yok oluş (kevn u fesâd) âlemini ızhâr edip, günlerin ve gecelerin miktarını; aylar, yıllar, haftalar ve saatlere bölerek takdîr ettiği günkü yazısına göre ayların sayısı on ikidir. Zîrâ, Zât'ın ezeliyetinde; ne sabah-akşam, ne yaz-kış ne de ay-sene söz konusudur. Değişim ve dönüşümden münezzeh, gizli ve âşikâr olmaktan da mukaddes olan Allah ne yücedir! مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ: **Bunlardan** yani Allah'ın yazısındaki bu aylardan **dördü haram aylarıdır.** Bu haram aylar Receb, Zilkâde, Zilhicce ve Muharrem'dir. Bu aylar bu şekilde haram aylar diye isimlendirilmiştir. Çünkü Yüce Allah, bu aylara değer verip ihtiram göstermek suretiyle, kullarına diğer aylarda mubah kıldığı bazı şeyleri bu aylarda haram kılmıştır. Dolayısıyla, ey mükellef olanlar! Özellikle bu sayılan aylarda size; itaat etmek, iyilik ve hayırlara devam etmek, günah ve cahilliklerden kaçınmak, sâlih amelleri çoğaltmak ve bütün hallerde sadece O'nun katındakine teveccüh etmek arzusuyla, Hak cihetine yönelmek sûretiyle bu

....ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا
الْمُشْرِكِينَ كَٓافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَٓافَّةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ
الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾ اِنَّمَا النَّسٖٓيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذٖينَ كَفَرُوا

ayların saygınlığına riayete devam etmeniz gerekir. ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ: **İşte bu** dört ayın haram oluşuna riâyet **doğru dindir.** Yani İbrahim ve İsmail (a.) milletinden size miras kalan dosdoğru dindir. فَلاَ تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ: **Dolayısıyla o aylar içinde,** onların haramlığını gerektiren şeyleri terk etmek ve Allah'ın koyduğu yasağı çiğnemek sûretiyle **kendinize zulmetmeyin,** ta ki, Allah'ın azabına ve cezasına müstehak olanlardan olmayasınız. وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً: **Ve Müşriklerle topyekûn savaşın.** Şayet müşrikler bu haram aylarda sizinle savaşırlarsa siz de onlarla savaşın. Onlarla bu aylarda ya da diğerlerinde savaşmaktan geri durmayın, öne çıkın, bu husussta acele edin. Aksine onlar sizinle savaşmaktan geri dursalar bile, siz onlarla topyekûn savaşın ve onları toptan öldürün. كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً: **Tıpkı onların,** herhangi bir şekilde haram gözetmeksizin ve haram olarak belirlenmiş zaman dilimlerine riayet etmeksizin **sizinle topyekûn savaştıkları gibi.** وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ: **Ve** ey müminler! Bilin ki, sapa sağlam adalet üzere istivâ eden **Allah,** Allah'ın insanları muttali' kılmadığı bir maslahat ve hikmete binaen haram kıldığı şeylerin haramlığını çiğneme hususunda nefislerini muhafaza eden **müttakîlerle beraberdir. (36)**

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ: **Nesî,** yani haram aylardan olan Muharrem ayındaki haram olma hususiyetini haram aylardan olmayan başka bir aya erteleme âdeti **olsa olsa kâfirlikte ileri gitmektir.** Çünkü haram ayların haramlık hususiyeti muteberdir. Bunların tehir edilmek suretiyle değiştirilmesi ise küfürde ziyadeliktir. Zîrâ yasak olan bir şeyi çiğnemek bir küfür olduğu gibi onun değiştirilmesi de başka bir küfürdür. يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Kâfir olanlar onunla saptırılırlar.** Yani aslî sapkınlıklarına ilaveten inkârcılar bir de bu haram ayları değiştirmeleri sebebiyle ....

... يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ
اللّٰهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ اَعْمَالِهِمْ وَاللّٰهُ لَا
يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا
اِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ ....

fazladan bir dalalet ile saptırılırlar. Zîrâ onlar يُحِلُّونَهُ عَامًا: haram ayı tehir etmekten ibaret olan "nesî" âdetini **bir yıl helal sayarlar** وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا: başka **bir yıl da** bu ayların haram olma hususiyetlerine riayet etmeksizin **haram sayarlar.** Onların bu şekilde haram ayları bir yıl helal bir yıl haram saymalarından ve bu "nesî" usulünden maksatları şundan başka bir şey değildir: لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ: Yaptıklarını, **Allah'ın haram kıldığının** sadece **sayısına uydurmak** ve bu haram ayların hangileri olduğuna ve hususiyetlerine bakmaksızın sadece dört sayısına muvafakat **için** yaparlar da فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ: bu "nesî" adetleri ve haram aylarını değiştirmeleriyle **Allah'ın,** belirli bir hususiyetine binaen **haram kıldığını helal sayarlar.** زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ: İşte böylece **onların kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir.** Yani onların bu davranışları ancak, haram ayları helal sayma ve onları tehir edip değiştirme yönündeki kötü ve çirkin fiilleri kendilerine güzel gösterilip sevdirilmesinden dolayıdır.وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ: Kullarını yüce makamına doğru yönlendirip hidayete erdiren **Allah,** emrettiği şeylerin gereklerini yerine getirmeyip onlardan uzaklaşan **kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez. (37)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انفِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ: **Ey iman edenler! Size ne oldu ki,** size ne sunuldu da, başınıza ne geldi de "**Allah yolunda,** O'nun dininin zaferi ve kelime-i tevhidinin yüceltilmesi için **cihada çıkın!" denildiği zaman** اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ: **yere çakılıp kalıyorsunuz?** Yani size ne oluyor da üzerinize bir ağırlık çöküyor, sanki ağır hastalar gibi mazeret beyan ediyorsunuz, tembelleşerek işi ağırdan

....اَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا
وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔاۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

alıyorsunuz ve işte bu üzerinize çöken ağırlığın ve tembelliğin şiddetinden sanki olduğunuz yere yapışıp, çakılıp kalıyorsunuz. أَرَضِيتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنْ الْآخِرَةِ: Ey tembelleşerek işi ağırdan alanlar! **Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz?** Bir diğer ifadeyle baki olan ahiret hayatı ve onun lezzetleri yerine basit, fâni dünya hayatını ve onun süslerini mi tercih ediyorsunuz? فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلاَّ قَلِيلٌ: **Fakat dünya hayatının malı mülkü,** yani bu mal-mülkten faydalanmak ve onların lezzet ve şehvet/zevk veren şeylerinden lezzet alıp şehvet duymak **ahiretin yanında** yani onun lezzetleri ve dereceleri yanında **pek azdır. (38)** Bu dünya hayatının zevk ve lezzetleri basit ve âdîdir. Hatta bunlar, Allah'ın basiret gözünü sürmelediği ve kalp gözünden körlüğü giderdiği kimseler katında aslî olarak varlığı olmayan, mutlak anlamda fani şeylerdir.

إِلاَّ تَنفِرُوا: Bu şekilde size açıkça emredildikten sonra da **şayet cihada çıkmazsanız** يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا: sizden intikam alıcı olan Allah, düşmanlarınızı sizin üzerinize musallat kılıp sizi topyekûn istilâ ettirmek ve hayli korkunç ve ürkütücü bir şekilde kökünüzü kazımak sûretiyle **sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır.** وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ: **Ve** böyle, sizden emrine itaat etmeyenleri helak ettikten sonra **yerinize sizden başka,** Yemen ve Fars ahalisi gibi Allah yolunda cihada çıkmak üzere emrine itaat eden, hükmüne boyun eğen **bir kavim getirir.** وَلاَ تَضُرُّوهُ شَيْئًا: **Ve** biliniz ki! Emredilen savaştan geri durup bu hususta tem-bellik göstermenizle siz **O'na hiçbir zarar veremezsiniz.** Zîrâ O, kuvvetinizle destek olmanızdan veya zarar vermenizden ya da küfrünüzden ve imanınızdan münezzehtir. وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ : Emrinin

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ
اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ
مَعَنَا فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا

---

gereklerini yerine getirmeyenlerden intikam alıcı olan **Allah,** intikam alma şekillerinden **her şeye kadirdir. (39)** O'nun kudretinin ihatasından hiçbir şey kaçamaz.

إِلَّا تَنصُرُوهُ: **Eğer siz ona yardım etmezseniz,** yani Allah katından teyit edilmiş olan nebisine yardım etmezseniz, bilin ki, فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ: onun gözetip koruyanı olan **Allah ona yardım etmiştir.** إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ: **Hani o kâfirler,** Mekkeli müşrikler **onu** Mekke'den **iki kişiden biri olarak çıkarmışlardı.** İşte o zaman Allah'ın ona mahsus olan yardımını hatırlayınız. Yani o zamanı hatırlayınız ki onun yanında tek bir kişiden -ki o da Hz. Ebûbekir (r.) idi- başka hiç kimse yoktu. İkisi dağ istikametine doğru gidip mağaraya girmişlerdi. Düşmanları peşlerine düşmüş ve onların sığındıkları mağaraya kadar gelmişlerdi. إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ: **Hani onlar mağaradaydılar,** orada gizleni-yorlardı ve Hz. Peygamberin yol arkadaşı Hz. Ebu Bekir düşmanlarının kendilerini orada iken fark etmeleri endişesiyle hüzünlenmişti. إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا: İşte o zaman **o, arkadaşına,** 'onlar bizi fark ederler diye **üzülme** ve Allah'ın yardımından ve muhafazasından ümidini kesme, **çünkü** bizi gözetip kollayan **Allah bizimledir,** bizimle beraberdir, onların zararları hususunda sığınılacak yer olarak O bize yeter' **diyordu.** فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَه عَلَيْهِ: **Bunun üzerine,** peygamberinin bu sözüyle **Allah, onun,** yani Hz. Peygamberin yol arkadaşının **üzerine sükûnetini,** güven, iç huzuru ve karalılığını **indirdi.** وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا: **Ve onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi.** Yani onu muhafaza eden, onu koruyup gözeten meleklerle, bir benzerini daha görmediğiniz bir orduyla destekledi.

وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾ اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى: **Ve kafir olanların sözünü alçalttı.** Bir diğer ifadeyle Allah (c.), inkârcıların ortaya attıkları iddiaları ve bu iddiaları uğruna, onları yaymak için yaptıkları tartışmalarını en aşağı ve en düşük, asıl îtibârıyla önemsiz, değersiz, hiç itibar edilmeyen şeylerden yaptı. وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا: **Allah'ın kelimesi ise,** yani bizzat habibi ve elçisiyle zuhur eden kelime-i tevhidi ise **zaten yücedir.** Zîrâ hak her zaman üstün gelir ve kendisine de üstün gelinemez. وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Çünkü** dilediği her şeye gücü yeten, kudret sahibi olan **Allah** dostlarının, düşmanlarına karşı zafer kazanmasında her zaman galiptir, **güçlüdür** ve bütün fiil ve tedbîrinde de **hikmet sahibidir. (40)**

انفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالاً: Ey Allah yolunda cihâd eden gaziler! **İster hafif,** şehadet mertebesini arzulayıp dinç ve mutlu olarak, **ister ağır olarak,** düşmanlarınızdan ganimet, yük ve ağırlıklar almayı amaçlayarak ya da atlı ve yaya olarak hep birlikte **seferber olun** وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ: **ve** sefer hazırlıklarını, seferberlik ile ilgili bütün sebepleri yerine getirmek sûretiyle **mallarınızla ve** meşakkat ve yorgunluklara katlanmak sûretiyle de **canlarınızla Allah yolunda** topyekûn **cihâd edin.** Tâ ki O'nun katından büyük bir mükâfata ve kendisinden daha yüksek bir mertebe olmayan yüce mertebeye nâil olasınız. ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ: **Eğer** hayırlı olanı **bilirseniz** ve onu kötü olandan temyiz ederseniz **bu,** yani Rabbiniz tarafından size emredilen bu şey dünyanızda da ahretinizde de **sizin için daha hayırlıdır. (41)**

Sonra Yüce Allah (c.), Resûlullah'tan sahte özürler beyan etmek sûretiyle izin isteyerek kendilerine emredilen savaştan geri duranlar hakkında, onları kınama ve azarlama kabilinden olmak üzere şöyle buyurdu:

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا: Ey resullerin en mükemmeli! Şayet onların çağrıldığı şey **yakın,** kolay elde edilir **bir mal,** nefislerinin iştah duyduğu dünyevî bir meta' **olsaydı ve** onun elde edilmesi için gereken gayret **orta,** yani elde edecekleri menfaat ile bu menfaati elde etmede katlanacakları meşakkat birbirine eşit **bir sefer olsaydı** لَاتَّبَعُوكَ: **mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi.** Dînî bir maksat ve uhrevî bir faydadan dolayı değil, dünyevî bir menfaat elde emek için düşündükleri maslahat doğrultusunda elbette sana itaat ederlerdi. وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ: **Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi.** Batıl itikatları ve fasit iddiaları sebebiyle kendilerine bir fayda vermeyen azimlerine rağmen, dünyevî menfaat elde etmeyi umdukları yolculuğun mesafesi onlara uzun ve karşılığında katlanacakları meşakkat de fazla geldi. Böyle olmakla beraber ey Resûlüm! Sen Tebuk Gazvesi'nden döndükten sonra, kalpleri dillerine muvafık olmaksızın yalandan özür beyan edip temennide bulunarak yeminler edecekler. وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ: Mâlî ve bedenî olarak savaşa çıkmaya **"gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber (sefere) çıkardık" diye Allah'a yemin edecekler.** Hâlbuki onlar her ikisine de, hem mâlî ve hem de bedenî güç ve imkâna sahiptiler fakat bâtınlarının pis oluşu sebebiyle onlar bizzat يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ: **kendi nefislerini** bu yalan yeminleriyle **helâke sürüklüyorlar** ve o nefislerini Allah'ın şiddetli azabına sunuyorlar. وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ: **Hâlbuki Allah,** ilm-i huzûrisi ile **onların** bu yeminlerinde ve beyân ettikleri özürlerinde **elbetteki yalancı olduklarını biliyor.** (42)

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذ۪ينَ صَدَقُوا
وَتَعْلَمَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِالْمُتَّق۪ينَ ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا
يَسْتَأْذِنُكَ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ....

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ: Daha evlâ, daha uygun olanı terk etme hususunda yaptığın bu şeyden dolayı **Allah seni affetsin.** Özür beyan etme ve orta yolu bulma hususunda **doğru söyleyenler sana iyice belli olup sen,** nefislerinde saklı nifakları gereğince bu hususta yalan yere yemin eden **yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin? (43)** Savaşa çıkmayıp geri durmak için senden izin isteyenlere, yani yalan özürler beyan ederek yine yalan yere yemin eden bu münafıklara niçin izin verdin?

لاَ يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ: **Allah'a ve ahiret gününe iman edenler,** أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ **mallarıyla canlarıyla savaşmaktan** geri kalmak için **senden izin istemezler.** Yani Allah yolunda savaşa çıkma hususunda özür beyan ederek senden izin istemek müminlerin âdetinden değildir. Bilakis onlar, bu hususta gerekli bütün hazırlıkları yerine getirmiş olarak Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşmayı bekler ve gözetirler. Müminler Allah yolunda savaşla emrolundukları zaman bu hususta çok gayret edip öne çıkma fırsatını elde ederler. Savaşa çıkmayıp geri durmayı nasıl arzularlar! Bu hususta senden izin nasıl isterler! Bu hususta gerçekten özür sahibi olanlar ise, Allah yolunda cihattan mahrum kaldıkları için kederlenip üzülürler ve ağlarlar. Böylesi bir mahrumiyetten dolayı üzgün ve mahzûn olarak Allah yolunda cihadın özlemini çekerler. Yüce Allah işte bu kimseler için lütfu ve ihsanıyla büyük dereceler hazırlamıştır. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ: Kullarının kalplerine muttali' olan **Allah,** herhangi bir şer'î özür olmaksızın kendisinin ve Resûlünün emrine muhalefet etmekten kendilerini koruyan **takvâ sahiplerini bilir. (44)**

إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ: Bilakis, **senden sâdece, ..**

...وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِى رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ
لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ
الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالاً ....

Allah'a, birliğine **ve** amellerin karşılığı olarak hazırlanan **ahiret gününe inanmayanlar** savaşa çıkmamak sûretiyle geride kalmak ve öylece oturma hususunda **izin isterler.** وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ: İman ve tevhid hususunda mutmain olmayıp rüsûh sahibi olamadıkları için **onların kalpleri hep işkillidir. Bundan dolayı** tabiatlarına iyice yerleşmiş olan **şüpheleri içinde bocalayıp dururlar. (45)** Şaşkınlık içerisinde hiçbir şeyde karar kılamazlar, bir oraya bir buraya gider-gelirler.

وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ: **Eğer onlar savaşa çıkmak isteselerdi** ve tavırlarıyla zahiren sergiledikleri gibi müminlere muvafık kalma hususunda gerçekten kararlı olsalardı لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً: **elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı.** Savaş için gerekli olan tertîbatı ve teçhizatı hazırlarlardı. وَلَكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ: **Fakat,** kalplerinin katılığına muttali' olan **Allah, onların** Allah yolunda savaş hususunda müteessir olarak harekete geçmelerini ve bu yönde **davranmalarını,** bâtınlarının pisliğinden ve kendilerini sapkınlığa iyice vermiş olmalarından dolayı **kerih gördü ve onları geri koydu.** İşte bu sebeple Allah (c.), kalplerine korku ve tembellik atmak suretiyle onları engelledi ve oldukları yerde oturttu. وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ: **Ve** sanki saptırmak ve azarlamak cihetinden olmak üzere hallerini kendilerine işittirip bildirmek için **onlara,** "ey gaflete dalanlar! Kadınlar, çocuklar, hastalar ve müzmin hastalığa yakalanmış olanlar gibi **oturanlarla birlikte oturun!" denildi. (46)**

Muhakkak ki yüce Allah, bu hallerini bildiği için onların, oturdukları ya da yattıkları yerden Allah (c.) yolunda savaşmak üzere ayağa kalkmalarını kerih gördü ve onları geri koydu. Şöyleki:

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ إِلاَّ خَبَالاً: **Şayet içinizde,** sizinle beraber onlar da **savaşa çıksalardı size bozgunculuktan başka bir katkıları**

.... وَلَاَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَۚ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

olmazdı. Yani onlar gıybet, dedikodu ve aranızda fitne çıkarmak suretiyle bozgunculuk yapmaktan başka bir şey yapmazlar وَلَأَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ: **ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı.** Bir diğer ifadeyle onlar, aranızda fitne çıkarıp birlik ve bütünlüğünüzü parçalamak için dedikodu ile uğraşırlardı. Dedikodu ve fitne çıkarmak için bineklerini aranızda süratle bir oraya bir oraya koştururlardı. Ve eğer düşman da büyük topluluklar halinde savaşa geldiyse bütünlüğünüz parçalandığı ve birliğiniz dağıldığı için sizi hezimete uğratırdı. Kısacası onlar, sizinle birlikte savaşa katılsalar da her nasıl olursa olsun aranızda ancak fitne çıkarmak isterler. وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ: Durum şu ki; **içinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır.** Yani aranızda onların sözünü dinleyecek, nasihatlerini kabul edecek, onlara rağbet edecek ve onların emirlerine itaat edecek zayıf iradeli insanlar da vardır. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ: Kullarının ahvaline muttali' olan **Allah,** emirlerinin gerektirdiği şeylerden gizli ya da açık olarak uzaklaşan **zalimleri gayet iyi bilir. (47)**

لَقَدْ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ: **Şurası kesindir ki, onlar önceden de fitne çıkarmak istemişlerdi,** yani bu, onların fitne koparmak ve karışıklık çıkarmaya dair ilk istek ve arzuları değildir. Aksine onlar daha önce de fitne çıkarmışlardı وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ: **ve sana karşı nice işler çevirmişlerdi.** Seni öldürdüklerine dair asılsız haberler yayarak ashabının birliğini, bütünlüğünü parçalamayı istemişlerdi. حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ: **Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri galip oldu (48).** Yani Allah'ın katında sabit olan zafer ve destek, bir diğer ifadeyle senin dininin galip gelmesi ve yüceltilmesi, buna mukabil diğer bütün dinlerin nesh edilmesi hususunda Yüce Allah'ın ...

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّيۜ اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُواۜ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾ اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْۚ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَٓا اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾

katında kararlaştırılmış olan hakikat, onlar istemese de yerini buldu. Çünkü onlar, bâtınlarının pis oluşundan dolayı senin dininin zuhur etmesinden, senin şanının yücelmesinden ve delilinin eşsiz olmasından hoşnut olmazlar.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلاَ تَفْتِنِّي: **Onlardan,** yani savaşa çıkma hususunda senden izin isteyip geride duranlardan **öyleleri de var ki,** "savaşa çıkma gücüm ve kuvvetim yok **bana izin ver, beni fitneye düşürme" der.** Yani onlar, "şayet savaşa çıkarsam ben kendi payıma, fitneye düşüp isyan etmekten korkuyorum, savaşa çıkmak suretiyle beni fitneye düşürme" derler. Ey resullerin en mükemmeli! Kınama ve azarlama babından olmak üzere onlara şöyle söyle: أَلاَ فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا: **Bilesiniz ki, onlar zaten fitneye düşmüşlerdir.** Bir diğer ifadeyle onlar, asıl bu sözleriyle, bu şekilde izin istemeleriyle ve ayrılık ve nifak çıkarmak suretiyle Allah (c.) yolunda cihada çıkmayıp geride kalma fitnesine düştüler. وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ: İşte bu şekilde onlar azabı ve cezayı hak ettiler. **Çünkü cehennem,** uzak kalmak ve takati kesilip zelil düşmek **kâfirleri mutlaka kuşatacaktır. (49)** Ey resullerin en mükemmeli! Onların sana karşı kalplerinin kini ve inatlarının şiddetinden dolayı dünyada ve ahirette onları azap ve zillet kuşatacaktır.

إِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ: Bazı gazve ve seferlerde **sana** zafer ve ganimet gibi **bir iyilik dokunursa onların fenalarına gider,** nifakları ve öfkeleri artar. Yine bazı gazve ve seferlerde de وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ: **sana** hezimet ya da gösterilen direncin kırılması şeklinde **bir musibet erişirse,** kendi fasit görüşlerini doğru bulup güzel göstermek için **"biz önceden işimizi (sağlama) aldık" derler.** Yani "biz savaşa çıkmayıp geri durmakla işimizi sağlama aldık ve bu şekilde isabetli davrandık" derler. وَيَتَوَلَّوا وَهُمْ فَرِحُونَ: **Ve sevine sevine, ...**

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَٓا اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَاۚ هُوَ مَوْلٰينَاۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَٓا اِلَّٓا اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِۜ ....

müminlerle alay etmek için toplandıkları yerden kendi kendilerine böbürle-nerek **dönüp giderler. (50)** Onlar bu şekilde tefrika çıkarıp geri dönerken mutludurlar.

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إلاَّ مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا: Ey resullerin en mükemmeli! Keşfinin ve Rabbini müşahede etmenin muktezasınca, kendilerince alay edip eğlenen o münafıklara **de ki:** Meydana gelen hadiselerden **bize Allah'ın bizim için yazdığından başkası aslâ erişemez.** Yâni onların bu sözlerine karşılık olarak de ki: "Ecel ve rızıklardan ya da gayb ve şehadet âlemlerinde cârî olan bütün hadise, hal ve fiillerden bize ancak Allah'ın takdir ettiği ve sonsuz ilim mertebesinde bizim için tahsis ettiği şeyler erişir." هُوَ مَوْلاَنَا: Zîrâ **O,** bizatihi **bizim Mevlâmızdır.** Ve yine O, sonsuz ilim mertebesinde sabit olan hükmü gereğince, herhangi bir değiştirme ve dönüştürme olmaksızın biziçin yapmayı kararlaştırdığı bütün işlerimizin de Mevlâsı ve sahibidir. وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلْ الْمُؤْمِنُونَ: Bu sebeple **müminler yalnız Allah'a güvenip tevekkül etsinler.** Biz müminlere Allah'ın bu takdirine göre cereyan eden hadiselere karşı rızadan başka tavır göstermek layık olmaz. Bu yönde kararlaştırılan kaza da meydana gelecektir. Bu sebeple, Zât'ın tekliğine ve bu vahdete dâir olan sırrın, var olan her şeyin farklı bütün safhalarına sirayet ettiğine inanan müminlerin başka herhangi bir sebep ya da vesileye değil sadece Allah'a güvenmeleri gerekir. Zîrâ O, bizzat başlangıçta her şeyin mebdei olduğu gibi yine her şeyin dönüş yeridir de.

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إلاَّ إحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ: Ey Resulüm! Yine onlara **de ki: Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz?** Yani siz bizim için övgüye değer olan, sonuç itibarıyla her ikisi de mutlak iyilik olan ve Allah'ın lütfuyla bize vaat ettiği ya zafer ya da şehadetten ibaret olan iki akıbetin dışında bir şey mi bekliyor ve

...وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِه۪ٓ
اَوْ بِاَيْدٖينَاۘ فَتَرَبَّصُٓوا اِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ اَنْفِقُوا
طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْۜ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقٖينَ ﴿٥٣﴾
وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّٓا اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِه۪

---

gözetiyorsunuz? وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا: Aynı şekilde **biz de size Allah'ın** vahyi ya da ilhamı gereğince, bizim herhangi bir müdâhalemiz olmaksızın, tekdir edip utandırmak, yerin dibine geçirmek, deprem ve benzeri gibi **ya kendi katından** indirdiği felâketlerle **veya** öldürme, esir alma, sürme ve zelil kılma gibi **bizim elimizle bir azap eriştirmesini bekliyoruz.** فَتَرَبَّصُوا إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ: **Haydi,** bize vaaat edileni **bekleyin,** gözetin **durun, biz de sizinle beraber bekleyenleriz. (52)** Aynı şekilde biz de size vaat edileni bekliyoruz, ta ki Allah'ın hükmü ve iradesinin nasıl cereyan ettiğini görelim.

قُلْ أَنفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ: Ey Resulüm! Allah yolunda cihada çıkmayıp geri duran münafıklardan bizzat savaşa çıkmak yerine mallarıyla sana yardım etmek isteyenlere **de ki: İster gönüllü verin ister gönülsüz verin,** hiç fark etmez **sizden asla kabul olunmayacaktır.** Sizin bu infakınız Allah katında size asla fayda vermez. Çünkü infak sadece ihlaslı ve salih müminlerden kabul edilir. إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ: İnkârınız, Allah'a ve Resûlune karşı münafıklığınız sebebiyle **siz,** yoldan çıkmış **fâsık bir topluluksunuz. (53)** Dolayısıyla sadakalarınız imana eşlik etmediği için sizden elbetteki kabul olunmaz.

وَمَا مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ: **Onların sadakalarının kabul edilmesini engelleyen,** yani onların infak ve sadakalarının Allah katında kabul olunmamasının sebebi ancak ve ancak إِلاَّ أَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ: **onların Allah ve Resulünü inkar etmelerinden başka bir şey değildir.** Yani bunun asıl sebebi onların, Zât'ıyla mutlak tek olan Allah'ı inkâr etmeleri, O'nun yarattığı şeyleri O'na ortak koşmaları ve ...

... وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ
﴿٥٤﴾ فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْۜ اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا ف۪ي
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ
اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْۜ ....

O'nun Resulünü, boyun eğip itaat etmemek suretiyle yalanlamalarıdır. وَلاَ يَأْتُونَ الصَّلاَةَ إلاَّ وَهُمْ كُسَالَى: Onların bu küfür, şirk ve nifaklarının alameti ise onların, küfür ile iman arasını ayırıp aralayan **namaza,** kalbî herhangi bir sevk ve onların istek ve iştiyak duymalarını sağlayacak derûnî bir çağrı olmaksızın **ancak üşenerek,** tembel tembel, gecikerek ve sadece yağcılık yapmak için **gelmeleri** وَلاَ يُنفِقُونَ إلاَّ وَهُمْ كَارِهُونَ: ve yine aynı şekilde sadaka olarak dağıttıkları şeyleri de **ancak istemeye istemeye infak etmeleridir.(54)** Zîrâ onlar; amellerin karşılığının eksiksiz verildiği sevap ve ceza gününe iman etmemeleri sebebiyle bu infaklarına herhangi bir sevabın terettüp edeceğini ummadıkları için kalben zorlanarak ve istemeyerek infakta bulunurlar.

Her ne zaman ki onların küfür ve nifakları tahakkuk eder işte o zaman:

فَلاَ تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُمْ: Ey Muhammed! **Onların malları ya da çocukları seni imrendirmesin.** Bir diğer ifadeyle, onların mallarının çokluğu ve onların bu zenginlikleriyle övünmeleri seni imrendirmesin. Çünkü bu zenginlikleri onların azaba ve cezaya dûçâr olmalarının sebeplerindendir. إِنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: Onlardan intikam alıcı olan **Allah bunlarla,** bu servetlerin biriktirilmesi, korunması, çoğaltılması ve elde edilmesinde katlandıkları zorluk ve sıkıntılarla **ancak dünya hayatında onlara azap etmeyi,** وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ: ayrıca bu servetlerine olan aşırı sevgilerinden ve hırslarından dolayı ecel vakti geldiğinde de **onların canlarının,** Allah'ın tevhidinden ve imandan perdelenmiş **kafirler olarak güçlükle çıkmasını** ve zail olmasını **istiyor. (55)**

وَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ: Bütün bu nifaklarından dolayı hiç şüphesiz

... وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً اَوْ مَغَارَاتٍ
اَوْ مُدَّخَلًا لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِۚ
فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَٓا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾

o münafıklar **mutlaka sizden olduklarına dair Allah'a** yalan yere **yemin de ederler.** Yani, sizin sevinç ve mutluluğunuzla sevinen, size gelen musibet ve üzüntülerle de kederlenenler olarak sizin zümrenizden ve sizin cemaatinizden olduklarına dair yalan yere yemin ederler. وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ: **Hâlbuki,** kalplerine yerleşmiş şirk ve küfürlerinden dolayı **onlar sizden değillerdir, fakat onlar korkan bir topluluktur. (56)** Durum şu ki, o münafıklar aslında müşriklere yaptığınız öldürme, esir alma vb. gibi şeyleri kendilerine de yapmanızdan korkuyorlar. Dolayısıyla yağcılık ve münafıklığa mecbur kalıyorlar da mallarını ve canlarını korumak için zahiren Müslüman olduklarını izhar ediyorlar. Onlar imanlarını izhar etmeye mecburlar.

İşte bu şekilde nihâî derecede mecbur ve zelil oldukları için: لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ: **Eğer** erişilemez, zapt edilemez kaleler ve hisarlar gibi **sığınacak bir yer veya** dağların geçilemez sarp yerlerinde barınabilecekleri **mağaralar ya da** sokulup gizlenebilecekleri **bir delik bulsalardı** elbette azgın atlar gibi hızlıca **koşarak** ayrılıp **o tarafa yönelir giderlerdi. (57)**

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ: **Onlardan sadakaların** taksimi **hususunda seni kınayanlar da vardır.** Onlardan bazıları da, ganimetlerin taksimi hususunda, o ganimetler paylaştırılırken ondan bir pay elde etmeyi umarak senin etrafında dönüp, sana yardım edip destek olmaya çalışırlar. فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا: **Sadakalardan onlara** alışkın oldukları, kabul edebilecekleri bir pay **verilirse** senden **razı olurlar** ve onlara bu şekilde bir pay vermenden dolayı sana teşekkür eder, sana övgüler yağdırırlar. Fakat münafıklıkları ve savaşa çıkmayıp geride kalmaları sebebiyle böyle bir payı hak etmediklerinden dolayı, وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ: **şayet onlara sadakalardan verilmezse hemen kızarlar. (58)**

وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُٓ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾ اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَٓاءِ وَالْمَسَاكِينِ ....

Kalplerindeki kini izhar ederek, kızgınlık ve öfkeyle ansızın saldırganlaşırlar.

وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمْ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ: **Eğer onlar** iddia ettikleri gibi müminlerden olsalardı ve ganimetler ya da diğer sadakaların taksimi hususunda **Allah ve Resûlünün kendilerine verdiklerine razı olsalardı,** yani farklı derecelerine rağmen kullarının rızıklarının taksimi hususunda mutlak Hakîm olan Yüce Allah'ın ve O'nun katından ilham alan ve O'nun yeryüzündeki halifesi olan Resûlünün verdiklerine razı olsalardı, teslimiyet ve ihlaslarının kemalinden dolayı diğer müminler gibi bunlar da; وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ: **"bize Allah yeter,** işlerimizi kâfi derecede düzenleyen ve sonsuz ilmiyle bize yeten, rızıklarımıza kefil olan **Allah da yakında lütfundan bize verecek,** O'nun lütfu ve cömertliği bize yeter" deselerdi ya. Ve yine ne olurdu onlar da tıpkı müminler gibi, "Bizim doymamızı ve zenginleşmemizi sağlayan sadaka ve ganimetlerin taksimi hususunda Allah'ın izniyle O'nun vekili olan **Resûlü de verecek.** Artık Allah'a iman ettikten ve resullerinin irşadıyla O'nun tevhidi hususunda tahkike erdikten sonra **biz,** fânî olan mal-mülk, ziynet ya da geçici olarak sığınılacak gölgeliklere değil **yalnızca** ilelebet devam edecek olan, ezelî bir bakâ ile Bâkî olan **Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi. (59)** "O, bizi manevî rızıklarıyla ve zâtî tevhidine dair olan fayda ve kazançlarla rızıklandıracaktır" deselerdi ya! Yani o münafıklar, hiçbir şekilde şüpheye düşmeyen müminler gibi taksimata razı olsalardı ve yine onlar gibi teslimiyetlerini itiraf etselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı ve kalplerinin karar kılıp sebat etmesi için daha etkili olurdu.

Sonra Yüce Allah sadakanın taksim edileceği yerleri açıklayarak ve şöyle buyurmaktadır:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ: **Sadakalar,** yani zekatlar; hiçbir malı ve tarla vb. gibi kazanç kaynağı olmayan, dolayısıyla ihtiyaç ve yoksunluktan sanki bel kemiği *(fekâr)* kırılmış olan **fakirlere,** kazanç ...

... وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي
سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِۜ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمُ
الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ ....

---

kaynağı ve belirli bir mesleği olmakla birlikte bunlar geçimine yeterli olmaya,n bu sebeple ihtiyaçtan sanki sefillik ve değersizlik zaviyesine yerleşmiş olan *(eskene)* **yoksullara,** وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ: sadakaların toplanması ve dağıtılacak yerlere ulaştırılması hususunda gayret gösteren zekat **memurlarına,** artık Müslüman olma zamanları yaklaşmış olan ve bu sebeple de imanda karar kılmaları için Müslümanların bir görev olarak kendileriyle ünsiyet kurup onlara iyilikte bulunmaları vesilesiyle kalpleri İslam'a ısındırılacak olan **müellefe-i kulûba,** وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ: ve yine, İslam'ın en çok önem verdiği işlerden olarak kölelik zincirinden çözülerek hürriyetine kavuşturulması gereken **kölelere,** bütün mal-mülk ve servetini borçlarını ödemek için harcamış fakat yine de bütünüyle borçlarını bitirememiş olan **borçlulara** kalan borçlarını ödemeleri için verilir. وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ: Yine bu dinin en çok önem verdiği şeylerden olarak Allah yolunda savaşa çıkan orduların teçhizi, savaş için gerekli olan vasıtalar ve hazırlıklar için **Allah yolunda ve** şer'î bir maslahat için malından ve yakınlarından uzak kalmış olan **yolculara mahsustur.** Sadakaların işte bu şekilde zikri geçen bu hak sahiplerine taksimatı فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ: **Allah tarafından böyle farz kılınmıştır.** Müminler muhafaza etsinler diye Allah katından işte bu şekilde takdir edilmiştir. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ: **Allah,** sadakaların sarf edileceği yerleri **pek iyi bilendir,** yine bu sadakaların yalnızca bu zikredilenlere, onlara yardım ve destek olmak için sarf edilmesi hususunda da **hikmet sahibidir. (60)**

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ: **Yine onlardan öyleleri vardır ki,** Allah'ın peygamberine karşı büyük bir edepsizlik yaparak, onu küçük görerek ve onun hakkında iftirada bulunarak **"O** peygamber, her söyleneni dinleyen **bir kulaktır" diyerek peygambere eziyet ederler.**

... قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا مِنْكُمْۜ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦١﴾
يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ
اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

Yani o edepsizler, "O, marifet ve hakikatler hakkında herhangi bir derinliği olmaksızın, yine herhangi bir dirayet ve âşinâlığı olmaksızın ancak her şeyi işitir ve araştırma yapmaksızın ve düşünmeksizin işittiği her şeyi yerine getirir" derler. قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ: Ey resullerin en mükemmeli! Onlara **de ki: O, sizin için bir hayır kulağıdır.** Sizin için bir şer ve fitne kulağı değil. Şayet sizden, Allah'ın kendisine emrettiğine muvafık olarak din işlerinize taalluk eden şeyler sadır olursa ancak o zaman Allah Resulü sizden sadır olan bu şeyi kabul eder. يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ: Çünkü **o, Allah'a inanır,** O'nun vahdaniyetini ikrar edip tasdik eder ve yine o, kendisine samimi söz ve fiillerle gelen ihlaslı **müminlere inanır.** وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ: O Resul nasıl hayır kulağı olmaz! Zîrâ o, bütünüyle, **sizden iman edenler** ve bu imanlarında ihlaslı olanlar **için bir rahmettir.** Yani bir şefkat ve merhamettir. وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: Hasılı, **Allah'ın Resulüne** her nasıl olursa olsun **eziyet edenlere** ahiret hayatında Allah Resulüne yaptıkları bu eziyetin karşılığı olarak **acıklı bir azap vardır. (61)**

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ: İşte o münafıklar, bütünüyle ayrılık çıkarmak istemelerinin ve münafıklıklarının aşırılığından dolayı **gönlünüzü hoş etmek için size** gelip **Allah'a yemin ederler.** Yani ey müminler! O münafıklar, savaşa çıkmayıp geride kalmak için özür kabilinden zikrettikleri şeyler ve kedilerinden sadır olan başka şeyler sebebiyle sizi kandırmak, teselli etmek ve onlardan razı olmanızı sağlayıp özürlerini kabul etmeniz için size gelip yemin ederler. وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ: Halbuki, **eğer** Allah'a ve Resûlünün ...

اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا
فِيهَاۜ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ
سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فٖي قُلُوبِهِمْۜ قُلِ اسْتَهْزِؤُاۚ..............................

hakikatine inanan **müminler iseler,** kalplerine muttali' olan **Allah ve** O'nun katından ilham alan bir elçi olarak onların hilelerine ve batıl işlerine muttali olan **Resûlünü razı etmeleri daha doğrudur (62).** Ayette geçen "أَنْ يُرْضُوهُ" (onu râzı etmeleri) ibaresinde zamir, Allah ve Resûlüne râcî olmak üzere tesniye/ikil değil de tek olarak zikredilmiştir. Zîrâ Resûlünün rızasını kazanmak Allah'ın rızasını kazanmayı gerektireceğinden ve hattâ gözünden çokluğa götüren yollar ve basarından da çokluk perdesi kalkanlar için Resûlünün rızası Yüce Allah'ın rızasının bizzat aynısı olacağından, Allah Resûlü, rızası gözetilmeye ve razı edilmeye daha layıktır.

أَلَمْ يَعْلَمُوا: Savaşa çıkmayıp da geri duran ve Allah'ı ve Resûlünü inciten o münafıklar hâlâ idrak edip **bilmediler mi ki;** أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدْ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا: **Kim Allah'a ve Resûlüne karşı gelirse,** onlara muhalefet edip Allah'ın sınırlarını aşıp Resulünün emirlerine muhalefet ederse, **elbette onun için,** işlediği suçun, yaptığı düşmanlığın karşılığı olarak **içinde ebedi kalacağı cehennem ateşi vardır.** O cehennem ateşinden asla kurtulamaz. ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ: **İşte bu,** yani cehennemde ebediyyen kalma büyük bir mahrumiyet ve **büyük bir rüsvâlıktır. (63)** Sürekli bir helak oluştur.

Münafıklıklarının ve muhalefetlerinin şiddetinden dolayı: يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ: Kalplerinde gizli olan küfürlerinde ısrar edip, alay etmek ve yağcılık yapmak için güyâ îmanlarını izhar eden o **münafıklar, kalplerinde olanı,** küfür ve nifaklarını **kendilerine** bütünüyle **haber verecek,** onları bilgilendirip yüzlerine vuracak **bir sûrenin,** bir ilâhî kelamın **onlara** yani müminlere **indirilmesinden** dâimâ **çekinirler.** İşte o zaman müminler, o münafıklara da küfürlerini açıktan ilan eden müşriklere yaptıklarını yapsınlar. قُلْ اسْتَهْزِئُوا:

إِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا
كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ
لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ ....

İşte o zaman onların bu durumlarını açığa vurma ve onları tehdit etme kabilinden olmak üzere **de ki: Siz,** müminlerle **alay edin** durun ve küfrünüzü ve münafıklığınızın îcaplarını da sürekli olarak yerine getirip durun. إِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ: Sizden intikam alacak olan **Allah,** izhar olmasından **çekindiğiniz o şeyi ortaya çıkaracaktır. (64)** Çekindiğiniz şey ise, kalbinizdeki nifakı ortaya çıkararak, halinizi ifşâ edecek olan sûrenin inzâl olmasıdır.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ: Allah, onlardan nasıl intikam almaz. **Şayet,** Tebuk Gazvesi'ne çıkarken o münafıkların "Şu adamın haline bakın: Şam saraylarını ve kalelerini fethetmek istiyor; heyhât, o nerede Şam saraylarını fethetmek nerede!" demek sûretiyle seninle ve ashabınla alay etmişlerdi hani. Ki, onların bu münafıklıkları Allah katından ilham ile sana bildirilmişti de, sen onları çağırıp muaheze etmek için "siz şöyle şöyle demiştiniz, değil mi?" demiştin. İşte bu şekilde **onlara sorsan** ve onları muaheze etsen, لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ: **elbette "biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk" derler.** Yalan yere Allah adına yemin ederek "Vallahi biz, ne senin ne de ashabının aleyhine bir söz söyledik ya da bu yönde bir davranışta bulunduk. Bilakis, seferin sıkıntılarını azaltmak için biz şaka olsun diye boş sözlere dalmıştık. قُلْ أَبِاللّٰهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ: Allah'ın vahyi ve ilhamıyla onların bu hallerine taalluk eden ilminin gereğince o münafıklara, onların bu hallerini kınayarak ve azarlayarak **de ki:** Zât'ı îtibarıyla alay edilmekten mutlak münezzeh olan **Allah ile, O'nun** herhangi bir noksanlıktan berî olan **ayetleriyle ve O'nun** her türlü şâibe ve yalandan temizlenmiş olan **peygamberi ile mi alay ediyordunuz? (65)** Ey ahmaklar topluluğu! Artık Allah'ın sizinle alay edeceği günü bekleyin ve gözetin.

لَا تَعْتَذِرُوا: Ey münafıklar! Yalan yere yemin etmeyin ve fasit özürlerle boşuna **özür dilemeyin.** قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ: Çünkü siz **îman** ...

... اِنْ نَعْفُ عَنْ طَٓائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَٓائِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ع

66 اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍۢ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ

عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْۜ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْۜ ....

ettikten sonra, Allah Resûlüne eziyet etmek ve O'nun dinine karşı çıkmak, isyan etmek sûretiyle tekrar **kâfir oldunuz,** zahiren îmanınızı izhar ettikten sonra bu şekilde asıl küfrünüzü izhar ettiniz. Bu şekilde davranmanız dolayısıyla artık size tanıdığımız emniyet kaldırıldı. Siz artık müşrikler topluluğuna katıldınız. Onlara yaptığımızı artık size de yapacağız. إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ: **Sizden** tövbe eden **bir grubu,** kendilerinden sadır olan şeyden tövbe edip, kalplerinde olanın açığa çıkmasından korkarak pişman olup Allah'a yöneldikten sonra **bağışlasak bile** نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ: yine sizden başka **bir gruba da suçlu olduklarından dolayı** öldürülmeleri, esir alınmaları, sürgün edilmeleri ve küçük düşürülmeleri sûretiyle **azap edeceğiz. (66)** Çünkü onlar, üzerinde bulundukları küfür, nifak, Allah'ın Resûlüne eziyet etme ve herhangi bir şeyi emrettiğinde geride durma gibi bütün bu hal ve davranışlarında tövbe edip pişmanlık duymaksızın ısrar ettikleri için suçludurlar.

Dolayısıyla ey müminler! Sizin onların hepsine, kadın olsun erkek olsun fark etmez, azap etmeniz gerekir. Çünkü;

الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ: Aslî olarak nifak ve küfürlerinde ısrar eden **münafık erkekler ve** yine aynı şekilde davranan **münafık kadınlar** sizden değil **birbirlerindendir.** Onlar birbirlerinden neşet ederler. Nifaklarında birbirlerine arka çıkar, birbirlerine yardım ederler. يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ: **Çünkü onlar** müminlerin tam tersine **kötülüğü emreder, iyilikten alıkoyarlar.** وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ: Bütün iyi ve hayırlı işlerde harcama yapma hususunda **ellerini çok sıkı tutarlar.** Bütün bunların sebebi de şudur: نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ: **Onlar,** yüce Allah'ın hükmünden yüz çevirmek ve O'nun hükümlerini açıklayan Resûlüne eziyet etmek sûretiyle kendilerini yaratıp izhar eden **Allah'ı unuttular,**

...اِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ
وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَاۜ هِيَ حَسْبُهُمْۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُۚ
وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌۙ ﴿٦٨﴾ كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ ....

Allah da aynı şekilde **onları unuttu** da onlara rahmet nazarıyla bakmadı. إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ: **Gerçekten de,** nifaklarında ısrar eden ve doğru işler yapmaya rıza göstermeyen dikkafalı **münafıklar hep fâsık kimselerdir. (67)** Yani onlar Yüce Allah'ın emrinin ve hükmünün gereğinden uzaklaşmaktan başka bir şey bilmeyen kimselerdir.

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا: İşte bu sebeple, farklı şekillerde intikam almaya Kadir ve Müntekım olan **Allah, erkek kadın bütün münafıklara ve** açıktan inkârlarını îlan eden **bütün kâfirlere,** herhangi bir fark gözetmeksizin **içinde ebedî kalacakları cehennem ateşini vâdetti.** Onlar için asıl îtibârıyla bu ateşten kurtuluş aslâ yoktur. هِيَ حَسْبُهُمْ: **O,** yani kendisinden kurtuluş olmayan bu cehennem ateşi **onlara yeter.** Yani onlara en çok yakın olan ve onlara yeten tek şeydir. وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ: Ve bununla beraber **Allah, onlara lânet etmiştir,** onları bütün genişliğine rağmen geniş rahmetinden kovup uzaklaştırmıştır **ve** Allah'ın bu şekilde yalnızca onları kovup lanetlemesi sebebiyle **onlar için devamlı bir azap da vardır. (68)** Bir diğer ifadeyle onlar için cehennem azabının da ötesinde, yalnızca kendilerinin Allah'ın huzurundan kovulmuş olmalarının verdiği bir acıyla sürekli olan, kesilmeyen bir azap vardır. Zîrâ huzur-ı ilâhîde bulunma cennetine ulaşmadan mahrum kalmaktan daha büyük bir azap yoktur.

Allâh'ım! Senden yine Sana sığınırız. Senin dışında sığınacak hiçbir yerimiz yoktur.

Hâsılı ey inatçı, küfür ve dalâlete iyice saplanmış, nifak ve inatta ısrar eden, Allah'a ve Resûlüne düşmanlık eden münafıklar! كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ: **Siz de tıpkı sizden öncekiler gibisiniz,** onlara benziyorsunuz. Daha önce geçmiş kavimlerden, sahip oldukları gelip geçici dünya malı ve süsleriyle şımarıp böbürlenen inkârcıların benzerisiniz.

... كَانُوا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَاَكْثَرَ اَمْوَالاً وَاَوْلَاداًۜ فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ
فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ
كَالَّذ۪ي خَاضُواۜ اُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾

كَانُوا أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالاً وَأَوْلاَدًا: Fakat **onlar sizden kuvvetçe daha üstün, mal ve evlatça daha çok idiler.** فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلاَقِهِمْ: **Onlar paylarına düşenden faydalandılar.** Yani dünyanın lezzet ve şehvetlerinden kendilerine takdir edilen pay ve nasipten nîmetlendiler; bununla berâber kendilerini irşat ve ikmal için gönderilen elçilere karşı da büyüklendiler. فَاسْتَمْتَعْتُم بِخَلاَقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ بِخَلاَقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا: Aynı şekilde, **sizden öncekiler nasıl paylarına düşenden faydalandıysalar siz de payınıza düşenden** öyle **faydalandınız ve batıla dalanlar gibi siz de daldınız.** Yani nebî ve resulleri hakkında batıl yollara sapan sizden önceki kâfirler gibi, batıl olan şeyleri; Allah Resûlünü yalanlamayı, ona düşmanlık etmeyi, ona eziyet etmeyi, onu ve ona inananları öldürmeyi kendinize batıl bir yol, bir şeriat edindiniz. Dolayısıyla onların akıbetlerinin nasıl vahim olduğuna bir bakın; o kötü akıbet onların kökünü nasıl da kazıdı! Böylesi kötü bir akıbetin bir benzerini, hatta daha şiddetlisini de siz bekleyin. Kısacası, أُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ: **İşte bunların,** dosdoğru ve hak olan yol ve metottan kovulmuş olarak hakikatten uzak düşen bu kimselerin, faydalanıp menfaat görmek için **amelleri dünyada da ahirette de boşa gitmiştir.** Onların bu fiilleri, îmâna ve Allah Resûlünün tasdikine uygun olmadığı için, asıl îtibarıyla ne dünya da ne de ahirette onlara asla fayda vermez. وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ: **İşte** hak yolundan sapan **bu kimseler, hüsrana uğrayanların ta kendileridir. (69)** Sürekli hüsranda kalanlar ve kendileri hakkında mahrumiyet ve aşağılanmayla hükmedilenlerdir.

Kısacası ey münafıklar! Siz, sizden önceki geçmiş milletlerin inkârcılarına benziyorsunuz. Hatta onlardan daha kötü bir hal üzeresiniz.

اَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ اِبْرٰهِيمَ وَاَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِۜ اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِۚ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

Zira yalanladığınız peygamberiniz mertebe bakımından diğer bütün nebilerden daha yüce bir mertebede bulunmaktadır.

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ: O münafıklar hâlâ nifak ve ihtilaf çıkarmada ısrar mı ediyorlar? Ve **onlara kendilerinden öncekilerin;** قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ: **Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin, Meyden halkının ve alt üst olan şehirlerin** helâk olma **haberi ulaşmadı mı?** Allah (c.) onları, zulümleri ve günahları sebebiyle nasıl da helâk etmişti! Tûfân Nuh kavminin kökünü nasıl da kazımıştı! Ve yine Âd kavmi rüzgar ile, Semûd kavmi şiddetli bir yer sarsıntısıyla, İbrahim'in kavmi sivrisinek ile, Şuayb peygamberin gönderildiği Meyden halkı ise o gölge gününde (Şuarâ 26/189) gök yüzünden üzerlerine yağan ateş ile helâk olmuşlardı. Şehirleri alt üst olan *(mü'tefikât)* ise Lût kavmi idi. Onlar da deprem ve üzerlerine taş yağması sonucu bütün yerleşim yerleri alt üst olmak suretiyle helâk edilmişlerdi. أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ: İşte bu şekilde helâk olan bütün bu kavimlere, **onların hepsine peygamberleri,** kendilerinin ve davalarının doğruluğuna delâlet eden apaçık **delillerle gelmişlerdi.** Fakat kavimleri, bu apaçık delillere rağmen, kibirlerinden ve inatlarından dolayı onları yalanladılar. İşte bu yalanlamalarının ve açık inkârlarının uğursuzluğu sebebiyle onların başına gelen geldi. فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ: Demek ki, kullarının ahvâlini ıslah edici olan yüce **Allah, onlara zulmedecek değildi.** Yani, zulme götürecek şekilde adaletten ayrılma, yüce Allah'ın sünnetinden değildir. Zira O, kendisinde asla bir zulüm ve adaletsizliğin olmadığı sapasağlam bir adalet üzere bulunmaktadır. وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ: **Fakat onlar,** kendileri için Hak Teâlâ tarafından resûllerinin vekâletiyle vazedilmiş olan ilâhî adaletin muktezasından uzaklaştıkları için **kendi kendilerine zulmetmekte idiler. (70)**

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۢ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ اُو۬لٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٧١﴾

Sonra Allah (c.), kadın olsun erkek olsun münafıkların hallerini, birbirlerine arka çıkıp yardım etmelerini bu şekilde zikrettiği için onların bu hallerinin akabinde, sürekli olan sünnetullaha uygun olarak müminlerin hallerinden de bahsederek şöyle buyurmaktadır:

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ: Allah'ın tevhidine yakînen inanan ve resullerini tasdik eden **mümin erkeklerle mümin kadınlar da,** bu mümin erkeklerin arkasından, onlara dahil olmuş olarak dine dair işlerde **birbirlerinin velîleridir.** يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ: **Onlar** birbirlerine arka çıkıp destek olma ve birbirlerine dost olmak sûretiyle **iyiliği emreder,** وَيَنْهَوْنَ عَنْ الْمُنكَرِ: resullerinden kendilerine ulaşan şeyin muktezasınca kötülükten alıkoyarlar. وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ: Bâtınlarını Hakk'ın dışında bir şeye meyletmekten temizleyip saflaştıran ve farz kılınmış olan **namazı dosdoğru kılarlar,** وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ: zâhirlerini Yüce Allah'ın dışında bir şey ile meşgul olmaktan temizleyen **zekâtı verirler.** وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ: Hâsılı, bütün hal ve hareketlerinde Allah'ı yegâne Vekîl görerek tam bir teslimiyetle **Allah'a ve Resûlüne itaat ederler,** Allah katından getirdiği ve çağırdığı her şeyde Resûlüne boyun eğerler. أُوْلَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ: **İşte onlara,** bütün işleri Allah'a havale eden ve O'nun Resûlüne boyun eğen bu mutlu kimselere **Allah rahmet edecektir.** Allah (c.), sonsuz lütuf ve keremiyle onları gözetmektedir. إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ: **Şüphesiz** kullarının işlerini düzenleyen **Allah,** onların istedikleri her şeyi yapma hususunda mutlak Kâdir'dir, Gâlip'tir, **Azîz'dir, Hakîm'dir,** hikmet sahibidir. **(71)** İşte bu şekildeki amelleri ve istîdâtlarına göre onlara mükâfat verme hususunda Allah (c.) tam bir vukûfiyet sahibidir ve işini en iyi yapandır.

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ
اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾ يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ: **Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara, altlarından** ilâhî tecellîlerin yenilenmesine paralel olarak sürekli yenilenen mükâşefe ve marifet nehirleri, **ırmaklar akan cennetler,** yani ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn mertebelerinde nezîh gezinti yerleri **vaat etti.** خَالِدِينَ فِيهَا: **Orada ebedî kalacaklardır.** Orada ebedîdirler, ondan asla vazgeçmezler, وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ: **Hem de Adn cennetlerinde hoş meskenler vaat etmiştir.** Yani, mutlak olarak çokluğa dair kirlerden arınmış, masivâ ve ağyâra dair lekelerden temizlenmiş olarak tevhid makamında karar kılınacak hoş meskenler vaat etmiştir. وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ: Allah'ın en adaletli ve en sağlam yolu olan sırat-ı müstakîminden ayrılma şaibesi kendileri için söz konusu olmadığı için ve Yüce Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanma makamını tahakkuk ettirmeleri sebebiyle, Allah onlara aslâ kızmaz, onlardan hoşnuttur. Dolayısıyla sapasağlam bir adalet üzere bulunan **Allah'ın rızası** ve O'nun tarafından kabul görme **ise hepsinden büyüktür.** Yani Allah'ın bu şekildeki hoşnutluğu yüce dereceler kabilinden olmak üzere zikri geçen bütün derecelerden daha büyüktür. ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: **İşte asıl büyük kurtuluş da budur.**

(72) Bu şekilde Allah'ın hoşnutluğu ve O'nun yüce huzuruna kabul edilme asıl büyük kurtuluştur. Bu, yüce Allah'ta fenâ bulup O'nun bakâsıyla bakâ bulma mertebesine erişen velâyet erbabı için muazzam bir lütuftur. Böyle bir makama eriştikleri için de kendilerine, Yüce Allah katından, mahiyeti hakkında ancak mükâşefe ve müşâhede yoluyla ifade etme imkânı doğan bir lütuf vaat edildi.

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدْ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ: **Ey** Allah'ın kullarını Allah'ın izniyle bu yüce mertebeye yönlendirip hidayete erdiren **peygamber!** Senin irşad edip mükemmelliğe eriştireceğin bir yolda sana boyun eğip itaat

.... وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْۜ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُواۜ
وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُواۚ وَمَا
نَقَمُٓوا اِلَّٓا اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِه۪ۚ ....

etmekten kaçan **kâfirlere ve** kendi aslî şirk ve küfürlerinde karar kılıp sabit oldukları halde sana tuzak kurup hile yaparak imanlarını izhar eden **münafıklara karşı cihad et.** وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ: **Ve** ihtilaf çıkarıp münafıklık yapmada yine ısrar ederlerse, yüz çevirmeleri ve ısrarları miktarınca **onlara karşı sert davran.** وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ: Onları da önemseme, zîrâ **onların varacakları,** dönecekleri **yer cehennemdir.** Dünyada da ahirette de onların erişecekleri şey ulvî makamlardan uzak düşme ve aşağılıktan başka bir şey değildir. **O ne kötü bir varış yeridir! (73)** Yüce Allah tarafından kabul şerefinden mahrum kalmış, kovulmuş kimselerin varacağı yer ne kötüdür.

Küfür ve nifaklarının çokluğundan dolayı onlar, يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا: Allah'ın kitabı hakkında söyledikleri kötü sözleri ve Resûlünü yalanlama hususunda söyledikleri çirkin sözleri, **söylemediklerine dâir Allah adına** yalan yere **yemin ediyorlar.** وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ: Halbuki, **onlar o küfür sözünü kesinlikle söylediler.** Yani onlar küfrü gerektiren kötü sözü, iftira ve yalanlama sözünü elbette söylediler, fakat bunu kabul etmeyerek yalan yere yemin ettiler. وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ: **İslam'a girdikten sonra yine kafirlik ettiler.** Boyun eğip teslim olduktan sonra Hakk'ı inkâr edip O'ndan yüz çevirdiler. Bir diğer ifadeyle Müslüman olduklarını izhar ettikten sonra küfrü seçtiler. وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا: Allah Resûlüne karşı, onun ashabı hakkında herhangi bir ilimleri olmaksızın, gece ansızın suikast düzenleme ve onu öldürme gibi **başaramadıkları bir şeye de yeltendiler,** kastettiler. Ya da onu ve yanındaki ashabını Medine'den çıkarmaya yeltendiler. وَمَا نَقَمُوا إِلاَّ أَنْ أَغْنَاهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ: **Halbuki, intikam almaları,** Allah Resûlünü öldürme ya da Medine'den çıkarmaya tevessül etmeleri **için, Allah'ın ve Resûlünün kendi lütuflarından onları zenginleştirmiş olmasından başka bir sebep de yoktu.** Yani Allah Resûlünün ashabının rızık ve kazanç

... فَاِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْۚ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا اَل۪يمًا فِي الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِۚ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٧٤﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ
لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِه۪ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٧٥﴾

kapılarını fethetmek ve ganimet vermek sûretiyle Allah ve Resûlü lütuflarıyla onları zenginleştirmişti. Dolayısıyla onlar şükür makamında olmaları ve minnetlerini izhar etmeleri gerekirken O'nu ve nimetlerini inkâr ediyorlar. Bütün bu olanlar olduktan sonra فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُنْ خَيْرًا لَهُمْ: kendilerinden sâdır olan şeylerden, küfür ve münafıklıktan vazgeçip mutlak bir pişmanlık ve ihlastan kaynaklanan bir tövbe ile **tövbe ederlerse** Allah katında **onlar için daha hayırlı olur.** Allah, onları bağışlar ve onların rezilliklerini affeder. وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ: **Eğer** tövbe etmeye yanaşmaz, üzerinde bulundukları küfür ve nifakta ısrar ederler ve **yüz çevirirlerse,** intikam alıcı olan **Allah onları,** öldürülme, esir alınma, sürülme ve zelil kılınma şeklinde **dünyada ve** birçok çeşit ceza ile de **ahirette acıklı,** fecî, çok acı verici **bir azaba çarptıracaktır.** Yaratılıştan kendi bünyelerine tevdî edilmiş olan ikram ve hikmetin izharını gerektiren ilâhî mükellefiyetleri kabul etmeyip insanlık mertebesinden aşağılara düştükleri için onların ahirette maruz kalacakları azap dünyada çektiklerinden kat kat, hatta binlerce kat daha fazla olacaktır. وَمَا لَهُمْ فِي الآرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ: İslam yeryüzünün farklı birçok bölgesine yayıldıktan sonra **onların yeryüzünde,** kendilerine yardım edip işlerini üzerine alacak **ne bir velîleri, ne de** Allah'ın azap ve şiddetinden koruyacak **bir yardımcıları vardır. (74)**

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ: **Yine onlardan,** münafıklardan **kimi de Allah'a şöyle ahdetmişlerdi:** لَئِنْ آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ : **Eğer Allah lütuf ve kereminden bize** mal ve bol rızık **verirse, biz de elbette** bize verdiği o zenginlikten hak sahibi olan fakirlere ait **sadakayı veririz ve** cömertçe dağıtmak, infakta bulunmak ve şükrü yerine getirmek sûretiyle **kesinlikle** Allah'ın rızasını arzulayarak infak edip şükreden **salihlerden oluruz! (75)**

فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ بَخِلُوا بِه۪ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا
ف۪ي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَٓا اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ
﴿٧٧﴾ اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِۚ ﴿٧٨﴾

فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ: **Fakat ne zaman ki, Allah lütfedip** istedikleri şeylerle **onlara ihsanda bulundu, onlar onda cimrilik ettiler,** Allah'ın o zenginlikteki hakkını vermeye karşı çıktılar وَتَوَلَّوا وَهُمْ مُعْرِضُونَ: **ve** Allah'ın emrine boyun eğip Resûlüne itaatten **yüz çevirerek sözlerinden döndüler. (76)** Zîrâ, mizaçlarının pis oluşundan dolayı onlar Allah'a ve Resûlüne itaat etmekten yüz çevirmeyi adet edinmiş bir kavimdir.

فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَه بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ: **Nihayet, Allah da,** onların münafıklıklarını gösteren bu fiilleri sebebiyle; **Allah'a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı onların kalplerine, Kendisine kavuşacakları güne kadar** devam edecek olan ve kalplerinde derinden kök salıp yerleşmiş olan bir **nifakı soktu. (77)** Yani ceza gününde Yüce Allah'a kavuşacakları ana kadar devam edecek olan bir nifakı onların kalplerine yerleştirdi. Dolayısıyla doğruluk, şükür, erdem ve iyilik üzere bulunacaklarına dair Allah'a söz verip de sözlerinde durmadıkları için, yine ahit ve antlaşma yaptıkları halde buna muvafakat etmeyerek yalan söyledikleri ve bu suretle de münafıklık yaptıkları için Allah (c.) onları, kendi münafık-lıkları ve ihtilaf çıkarmalarının muktezasınca en kötü bir şekilde cezalandırdı.

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ: O münafıklar Yüce Allah'a karşı yalan söz söylemeye meylettiklerinde, iç dünyalarına, kalplerine muttali' olan **Allah'ın,** ilm-i huzûrîsiyle **onların sırlarını da,** onların talep ettikleri şeyin hasıl olması için verdikleri sözü bozmalarını da, **fısıltılarını da,** yani mutlak anlamda Allah'a îman, Rubûbiyyetini ikrâr ve marifetten kaynaklanan bir ihlas ile değil, mizaçlarına kök salmış küfür ve şirk sebebiyle O'na gizliden gizliye bulundukları münâcaatı **bildiğini** وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ: **ve yine Allah'ın bütün bilinmeyenleri çok iyi .....**

اَلَّذ۪ينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّع۪ينَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ
اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْۜ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٩﴾

bilen olduğunu hâlâ anlamadılar mı? (78) Hâlâ bunu öğrenemediler mi? Ne yeryüzünde ve ne de gökyüzünde, zerre kadar bile olsa, hiçbir şey O'nun ilminin dışına çıkamaz. O'nun tevhidine, ilminin ve kudretinin sonsuz ihatasına inanan kimse nasıl olur da O'nun emrinden, O'na itaatten uzaklaşır?

Nifak ve ihtilafta ısrar eden münafıklardan bazılarının müminlere karşı davranışları da şöyledir:

الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ: **Müminlerden sadakayı kendi gönülleriyle,** özellikle müminlere gönüllerinden koparak **fazla fazla verenleri,** وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إلاَ جُهْدَهُمْ: **bir de** bu hususta **güçlerinin yettiğinden fazlasını bulamayanları,** yani Allah'ın rızasını umarak ancak güçlerinin yettiği kadarıyla bolca sadaka verenleri **çekiştirip** küçük görenler ve فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ: **onlarla alay edenler var ya,** سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlara pek acıklı bir azap vardır. (79)** Sadaka husûsunda güçlerinin sonuna kadar cömertlikte bulunanları küçük görerek çekiştirip alay edenler var ya, işte onları Allah (c.), müminlerle alay etmelerinin cezası olarak, ahirette maskaraya çevirir ve onların bu alaylarıyla eğlenip zevk almalarının karşılığı olarak da onlara çok acı veren bir azap tattırır.

Bu ayetin nüzûl sebebi şu şekildedir: Bir gün Resûlullah (s.) mü'minleri sadakaya teşvik etti. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf dört bin dinar getirerek şöyle söyledi: "Benim sekiz bin dinarım vardı. Dört bin dinarını Rabbimin rızası için karz-ı hasen olarak verdim. Dört binini de geçimim için ayırdım."

Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: "Allah (c.) verdiğini de ayırdığını da mübarek kılsın."

Daha sonra Asım b. Udey yüz vesk ağırlığında hurma getirdi. Sonra Akîl el-Ensârî bir sa' ağırlığında hurma getirdi ve şöyle söyledi: "Bu geceyi ücret karşılığı su çekerek geceledim ve iki sa' hurma kazandım. Bir sa'ını geçimim için ayırdım diğerini de getirdim." Bunun üzerine Rasûlullah (s.) bu hurmaların teberruken sadakaların üstüne ....

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْۜ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ
اللّٰهُ لَهُمْۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ۟
﴿٨٠﴾ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ ....

serpiştirilmesini emretti. İşte münafıklar bu sahabeleri çekiştirerek şöyle dediler: "Abdurrahman ve Asım bu verdiklerini ancak gösteriş olsun diye verdiler. Allah ve Resûlü, Akîl'in sa'ından müstağnîdir. Fakat kendisini tasadduk edenler arasında saymak Akîl'in hoşuna gitti." Bu olay üzerine yukarıda zikri geçen ayet nâzil oldu.

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ: Ey resûllerin en mükemmeli! **Onlar için,** müminleri küçük görüp, alay eden ve çekiştiren o münafıklar için, şiddetli azaptan kurtulmaları ya da o azabın hafifletilmesi hususunda **Allah'tan ister mağfiret dile ister dileme.** Onlar için af dilesen de dilemesen de Allah katında hiç fark etmez, Allah'ın onlardan intikam alıp onları azaba uğratması bakımından eşittir. إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ: Bilakis bir ya da iki kez değil **onlar için yetmiş kez mağfiret dilesen de Allah,** suçlarının ve fâsıklıklarının büyüklüğünden dolayı **onları asla affetmeyecek.** ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ: **Bu,** yani onların asla bağışlanmayacak olmaları, **onların Allah ve Resûlünü inkâr etmelerinden dolayıdır.** Şirkten, bir benzerinin olmasından mutlak anlamda münezzeh olmasına rağmen, ulûhiyette Allah'a şirk koşmaları ve O'nun Resûlünü ve Rabbi katından getirdiği şeyleri yalanlamaları, bir de Allah'ı ve Resûlünü tasdik eden, Allah yolunda temizlenip saflaşan müminlerle alay etmeleri sebebiyle onlar asla bağışlanmayacaklardır. وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ: Kullarını hidayete eriştiren **Allah (c.),** emir ve nehiylerinin gereğinden saparak günahkâr olan ve Allah'a, Resûlüne ve müminlere karşı edepsizlik yapan **fâsıklar topluluğunu asla hidayete erdirmez. (80)**

Sonra Allah (c.) şöyle buyurmaktadır:

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلاَفَ رَسُولِ اللّٰهِ: Tebuk Gazvesi'ne çıktığı zaman, **Allah'ın Resûlüne muhalefet etmek için** onun hilafına sefere çıkmayıp **geri kalanlar, oturup kalmalarıyla,** savaştan geri durarak ...

... وَكَرِهُوٓا اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِى الْحَرِّۜ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّاۜ لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلٖيلًا وَلْيَبْكُوا كَثٖيرًاۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ ....

oturup kaldıkları yerle **sevindiler.** وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ: **Ve,** kalplerinin katı, batınlarının pis olması sebebiyle **mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda savaşmaktan hoşlanmadılar.** Allah Resûlü savaşa çıktıktığı halde, onların yerlerinde oturup kalmaları ve yerlerine kurulmalarının sebebi ise, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda savaşmaktan hoşlanmamalarından başka bir şey değildi. وَقَالُوا لاَ تَنفِرُوا فِي الْحَرِّ: Üstelik müminlere, kararlarında belirleyici olup onları da tembelliğe sevk etmek için **"bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler.** Yani müminlere "bu yazın sıcağında cihada çıkıp savaşmayın ki, hem siz hem de binek hayvanlarınız zayıf düşmesin" dediler. قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ: Ey resullerin en mükemmeli! Sen de o münafıklara **de ki: "Cehennem ateşi,** cihaddan geri kalıp bulunduğunuz yere oturmakla, hak etmiş olduğunuz huzur-ı ilâhiden uzak düşmeniz ve hiçbir yardımcınız olmaksızın bitkin düşmeniz **sıcaklık bakımından daha şiddetlidir,** yakma ve acı verme bakımından daha etkilidir. **Keşke anlayabilselerdi! (81)** Eğer o cehennem ateşinin mahiyetini ve nasıl olduğunu anlayabilselerdi, onu, dünyanın sıcağına asla tercih etmezlerdi.

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلاً وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: Savaşa çıkmaktan geri duran ve sonsuza dek sürecek olan bir azap ve ebedî bir vebal ile helak olacak olan o münafıklar **artık kazanmakta olduklarının;** büyük günahlarının, suç ve kötülüklerinin **cezası olarak** dünyada **az gülsünler ve** dünyadan çıktıktan sonra da kendilerine ilişecek olan farklı birçok çeşit azap ve ceza sebebiyle de **çok ağlasınlar! (82)**

فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ: **Eğer Allah seni** bu .....

.... فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهِ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ ....

gazvenden yâni Tebuk Gazvesi'nden muzaffer olarak, **onlardan bir grubun** yani herhangi bir özürleri olmaksızın izin isteyerek savaşa çıkmayıp Medine'de oturup kalanların **yanına döndürüp,** sen de başka bir sefere çıkmaya karar verdiğin zaman, **savaşa çıkmak için senden izin isteyecek olurlarsa** فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ أَبَدًا: onlara **de ki: Siz artık hiçbir zaman benimle berâber** cihada **çıkamayacaksınız,** وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا: **ve herhangi bir düşmana karşı benimle beraber aslâ savaşamayacaksınız!** إِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ: **Çünkü siz ilk defa,** Tebuk seferinde geride kalıp evlerinizde **oturmaya razı oldunuz.** فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ: **Öyleyse** sürekli olarak **geride kalanlarla,** kadın, çocuk, müzmin hastalığı olanlar ve hastalar gibi özür sahibi olanlarla **beraber oturun. (83)**

وَلاَ تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلاَ تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ: **Ve** mâdemki o azgın olanların, haddi aşarak buğz ve nifak içerisinde helak olacak olanların bu münafıklık hâli sana âşikâr oldu, o halde **onlardan biri ölürse aslâ namazını kılma,** ona dua etme **ve** mağfiret dilemek için **kabrinin başına da gidip durma.** Yani asıl îtibârıyla bu yönde nehiy vârid olduktan sonra onların cenâze namazını kılma ve onların kabirlerine gitme. إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ: Çünkü bâtınlarının pis oluşundan dolayı **onlar** hayatta iken **Allah ve Resûlünü inkâr ettiler ve** aynı şekilde küfür üzere **fâsık olarak can verdiler. (84)** Çünkü yaratılışları îtibarıyla o münafıkların mizaçları ancak fâsıklığı götürür.

وَلاَ تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلاَدُهُمْ: Ey Muhammed! Onların inkârları ve fâsıklıklarına sen tam anlamıyla aşina olduktan sonra **onların,** üzerlerinde aslında bir vebal olan **malları ve çocukları seni ....**

..... اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ
﴿٨٥﴾ وَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ
اُو۬لُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا
مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

---

imrendirmesin. إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ: Çünkü, kullarından âsî olanları zillete (el-Müzill) ve dalâlete (el-Mudıll) düşüren **Allah, onları bunlarla,** türlü hâdiseler ve musîbetlerle **dünyada cezalandırmayı ve onların canlarının kâfirler olarak güçlükle çıkmasını murad ediyor. (85)** Bir diğer ifadeyle yüce Allah, onların bu mal ve evlatlara olan muhabbet ve meyillerinden sorumlu olan nefislerinin, Allah'ın ulûhiyet ve rubûbiyetini itiraf edip hesaba katmaksızın O'nu inkâr eden kâfirler olarak zorla ölümü tatmalarını istiyor.

وَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ آمِنُوا بِاللَّهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ: Kur'an'dan, "ey mükellef olanlar! **Allah'a inanın ve** Allah yolunda **Resûlü ile beraber cihada gidin" diye** bir ifadede bulunan **bir sûre indirildiği zaman** اسْتَأْذَنَكَ أُوْلُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ: **içlerinden mal mülk,** maddî imkân ve genişlik **sahibi olanlar,** yani onların ileri gelenleri canlarından ve mallarından korkarak **senden izin istediler ve "bizi bırak, oturanlarla beraber oturalım" dediler. (86)** Yani onlar, savaşa çıkmaya kudretleri olmadığı için mâzûr sayılanlarla birlikte kalmayı tercih ettiler.

Hâsılı onlar:

رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ: Güç, kuvvet ve imkânlarına rağmen işte bu azgınlar, güç ve imkânlarını kaybettikleri için, özürleri sebebiyle **geride kalanlarla,** zayıflarla **beraber olmaya razı oldular.** وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ يَفْقَهُونَ: Böyle davranmalarının sebebi ise onların şu hallerinden başka bir şey değildir: **Çünkü onların kalpleri üzerine,** küfür ve dalalette olduklarına dair **mühür vuruldu. Bundan dolayı da onlar,** yaptıkları muhalefetin ve savaşa çıkmaya herhangi bir şekilde bir

لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاُولٰٓئِكَ
لَهُمُ الْخَيْرَاتُۘ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٨٩﴾ وَجَٓاءَ
الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ ....

özrü bulunanlarla birlikte oturup geride durmalarının çirkinliğini **anlayamazlar. (87)** Bu sebeple de onlar, emredilen şeyi yapmaz ve ona imtisal etmezler.

لَكِنْ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ: **Fakat peygamber ve** Allah'ın emirlerine sıkı sıkıya sarılan, işittik ve itaat ettik demek sûretiyle O'nun hükmüne boyun eğerek **onunla berâber** olan müminler, جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ: Allah yolunda, O'nun rızasını kazanmayı ve onun dininde sebât üzere bulunmayı arzulayarak **mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler.** وَأُولَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ: **İşte** cihad eden o müminler var ya; Allah katındaki bütün yüce dereceler, bütün büyük sevap ve mükâfatlar, **bütün hayırlar onlarındır. Kurtuluşa erenler de işte onlardır. (88)** Allah (c.) katındaki, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbinin muttali olmadığı lütufları kazananlar işte onlardır.

أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا: Hâsılı; samimi, ihlaslı olan kullarına mükâfat verici olan **Allah, onlara,** yani kalplerini sadece Allah ve Resûlüne bağlayarak Allah yolunda cihada çıkanlara, kan ve canlarını O'nun yolunda hiç çekinmeden harcayanlara, sadece bir defa ya da birkaç kez değil, **içinde ebedî kalacakları ve altından ırmaklar,** ilham, vâridât, mükâşefe ve müşahede nehirleri **akan cennetler,** ilmî, aynî ve hakîkî tenezzüh yerleri **hazırladı.** ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: **İşte,** sonsuza dek sürecek olan bir mutlulukla ve ezelî inâyetle seçilmiş olanlar için hayli kuşatıcı lütuf ve **büyük kazanç budur. (89)**

وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ: Her ne zaman ki Allah yolunda cihada çıkmayı ve savaşmayı ifade eden bir sûre indi, **bedevîlerden ...**

وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ
(٩٠) لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا
يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ ....

yalan mazeretler ve bahanelerle **özür beyân edenler** ve kalplerinde hastalık bulunanlar cihada çıkmayıp evlerinde oturmak üzere **kendilerine izin verilsin diye geldiler.** وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ: Allah'ın emirlerini ve Resûlüne itaati önemsemeksizin, ısrarla **Allah ve Resûlüne yalan söyleyenler de oturup kaldılar.** Sen de onları, yalanlarını ve savaşa çıkmayıp geride durmalarını önemseme. سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: Zîrâ, **onlardan kâfir olanlara,** bu rezilliklerinin ve münafıklıklarının ortaya çıkmasından sonra dünyada ve ahirette **pek elem verici bir azap erişecektir. (90)** Onlar için asla kurtuluş yoktur.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır: لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلاَ عَلَى الْمَرْضَى وَلاَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ: **Allah ve Resûlü adına** insanlara **öğüt verdikleri takdirde,** herhangi bir hastalığı bulunmasa da **ne** kadın, çocuk ve yaşlı gibi savaşa çıkma gücü kendilerinde bulunmayan **zayıflara, ne** körlük, topallık ve müzmin hastalık vs. gibi sonradan ortaya çıkan bir engel sebebiyle savaşa çıkma gücünü kaybeden **hastalara** ve **ne de** azık, silah, binek vs. gibi Allah yolunda cihad için **verecek bir şey bulamayanlara bir günah yoktur.** Yani kalplerinde herhangi bir hastalık bulunmaksızın Allah ve Resûlüne itaat ve imanda samimi oldukları sürece, ayrıca gaziler ile mücahitlere hayır duada bulunup onların geride kalan ev ahalilerine ve çocuklarına karşı iyi muamelede bulunarak güç yetirebildikleri kadarıyla onlarla beraber iyi işler yaptıkları sürece, bunların savaşa çıkmamak sûretiyle geride kalıp evlerinde oturmalarında bir günah, bir kötülük yoktur. مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ: **Zira,** Allah, Resûlü ve müminlerle birlikte olduğu halde, geçerli mazeretleri bulunduğu için savaşa çıkmaktan geride kalıp evlerinde oturanlardan **iyilik edenlerin aleyhine bir yol,** bir sorumluluk **yoktur.** Ahirette cezalandırılma bir tarafa, onlar için bir sorumluluk, bir günah ya da bir azarlama söz konusu değildir. Çünkü ...

... وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى الَّذ۪ينَ اِذَا مَٓا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ
لَٓا اَجِدُ مَٓا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِۖ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَف۪يضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا
يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَۜ ﴿٩٢﴾ اِنَّمَا السَّب۪يلُ عَلَى الَّذ۪ينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَٓاءُۚ

onlar müminler zümresinden ve topluluğundandır. وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ: Onların kalplerindekine muttali olan **Allah,** onların günahlarını **çok bağışlayan ve çok esirgeyendir. (91)** Gerçekten savaşa çıkmaya engelleri bulunup mazur oldukları için Allah (c.) onların geride kalarak oturmalarını da iyiliklerle mükâfatlandıracaktır.

وَلاَ عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لاَ أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ: Sen savaşa çıkmaya kesin bir şekilde karar verdiğin zaman ihlaslı müminler düşmanın bulunduğu yere ulaşabilmek maksadıyla sana müracaat etmişlerdi. Sağlamlaştırılmış terlikler ve tamir edilmiş ayakkabılar vermen sûretiyle **kendilerinin** savaşa **sevkiyatını gerçekleştirmen için sana geldiklerinde, "sizi** savaşa **sevk etmemi sağlayacak bir şey bulamıyorum" dediğin zaman,** تَوَلَّوا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلاَّ يَجِدُوا مَا يُنفِقُونَ: senin yanından ümitsiz bir şekilde ayrılarak, savaş meydanına ulaşmak ve o hengâmede hazır bulunmak için **harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzülüp gözlerinden yaş döke döke geri dönüp gidenlere de** aynı şekilde **bir günah,** bir ceza **yoktur. (92)** Geri döndükleri vakit kederden gözyaşları sel olup akmıştı. Giyecek ayakkabı ya da terlik bulamayacak kadar fakir, fakat Allah Resûlü ile birlikte savaşa çıkmaya çok arzulu olan, imkân bulamayınca da gözyaşlarına boğulan sahabîlerden bazıları şunlardır: Ma'kal b. Yesâr, Sahr b. Hansâ, Sâlim b. Umeyr, Sa'lebe b. Ganeme, Abdullah b. Zeyd, Abdullah b. Mağfel, Abdullah b. Ka'b el-Ensarî ve diğerleri. İşte bunlar ağlayanlar *(bekkâûn)* idi. İşte aynı şekilde onlar için de ne bir ceza ne de bir azar söz konusudur. Aksine onların bu samimiyetine ve kederlerine karşılık Allah katından onlar için bol mükâfat verileceği umulur.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ: Azabın birçok çeşidiyle cezalandırılmayı ve kınamayı gerektirecek **sorumluluk ancak zengin oldukları halde** özür beyan ederek savaşa çıkmayıp evlerinde oturma

... رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾ يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ...

hususunda **senden izin isteyenleredir.** رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ: Çünkü **bunlar,** kalplerindeki hastalık ve bâtınlarındaki pislik sebebiyle; çocuk, kadın ve yaşlı gibi, gerçekten güç yetiremeyen kimseler gibi, gerçek mazeretleri sebebiyle **geri kalanlarla beraber olmayı tercih ettiler.** وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ: Onların bu şekilde davranmalarının sebebi de şundan başka bir şey değildir: Gaflet ve inat üzere bulunan toplulukları dalâlete düşürüp zelil kılan **Allah, onların kalplerini** cehalet ve dalalet üzere **mühürledi, artık onlar** bu cehalet ve dalaletleri sebebiyle o mührü kaldırıp yok edecek sebepleri aramayı **bilmezler. (93)**

Böyle olmakla beraber, ey müminler, şunu iyi bilin ki: يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ: Güç yetirebildikleri halde izin isteyen o münafıklar, çıktığınız bu savaştan **dönüp** onların **yanlarına geldiğinizde,** vakıaya mutabık olmayan yalan özürlerle aklınızı çelip sizi gûyâ teselli etmek ve kendi münafıklıklarını da tam olarak yerine getirmek için **size özür beyan edecekler.** قُلْ لاَ تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ: Ey Resûllerin en mükemmeli! O münafıkların bu yalan özür beyân etmelerine karşılık olarak, müminlere öğretmek kastıyla **de ki:** Riyada bulunarak ve yağcılık yaparak boşuna **özür dilemeyin! Size asla inanmayız** ve asla size güvenmeyiz. قَدْ نَبَّأَنَا اللّٰهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ: Çünkü kalplerinizdekine ve göğüslerinizde olana muttali olan **Allah, haberlerinizi** yani nefislerinizde bize ve peygamberimize nispetle gizlediğiniz kötülük ve fesadı, resûlüne vahiyle bildirmek sûretiyle **bize bildirmiştir.** وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ: Bu kabahatinize rağmen nasıl oluyor da özür dileyebiliyorsunuz ve bu açık suçunuzu nasıl oluyor da değiştirip karıştırmaya çalışıyorsunuz? Kınayan, hesaba çeken ve her şeyi gören **Allah da amelinizi görecektir, Resûlü de.** Ve alenen, herkesin gözü önünde rezil rüsva ...

.... ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَاَعْرِضُوا
عَنْهُمْ اِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾

olacaksınız. ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ: **Daha sonra** ahiret hayatında **gizliyi ve aşikârı bilen Allah'a döndürüleceksiniz.** Ve O'nun huzurunda yapmış olduğunuz şeylerden hesaba çekileceksiniz. فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **O vakit O, size neler yapmış olduğunuzu tek tek haber verecektir. (94)** Dünya hayatında iken gizli-açık yapmış olduğunuz her şeyi detaylarıyla size izhar edecek ve o sonsuz ilminin muktezasınca sizi cezalandıracaktır.

Bütün bu nifak ve karışıklık çıkarmaları sebebiyle, سَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ: savaştan **dönüp de,** geride kalarak evlerinde oturmalarından dolayı onlardan şikâyetçi olarak ve onları azarlayarak **yanlarına geldiğinizde kedilerinden yüz çeviresiniz,** onları kınamaktan ve geride kalıp evlerinde oturmalarını sorgulamaktan vazgeçesiniz **diye Allah'a yemin ederler.** Onların bu yalan yeminlerinden kasıtları sizi aldatmak ve kafanızı karıştırmak sûretiyle onları cezalandırmaktan vazgeçmenizi sağlamaktan başka bir şey değildir. فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ: **Siz de onlardan yüz çevirin.** Yani yalan yere yemin etmelerinden ve kafanızı karıştırmaya çalışmalarından önce, onlardan da, onları azarlamaktan da uzak durun. Onların yüzüne bile bakmayın. **Çünkü onlar** kendi nefisleri itibârıyla bizatihi **murdardırlar.** Zîrâ onların mizaçları pislik ve necaset üzeredir, asla te'dip yoluyla bu pisliklerden temizlenmeyi kabul etmez. وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ: **Yaptıklarının cezası olarak nihayet varacakları yer cehennemdir. (95)** Yani, dünya hayatında iken; küfür, nifak, şirk ve muhalefet etmede ısrar gibi, yaptıkları şeylerden dolayı kazandıkları günahların karşılığı olarak ahiret hayatında döndürülüp varacakları yer aşağılanmak ve kovulmaktır.

يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾ اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ ....

يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ: Onlara karşı şikâyetlerinizi dile getirip onları azarladığınızda, **kendilerinden razı olmanız** ve onların samimiyetlerini, dostluklarını kabul edip, tıpkı kendi aranızda olduğu gibi onlara karşı da muhabbet ve sevgiyle davranmanız **için size yemin edecekler.** فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ: **Şayet,** sırf yalan yeminlerinden ve fasit aldatmacalarından dolayı **siz onlardan razı olsanız bile, şunu bilin ki,** onların kalplerindeki kin ve nifaka muttali olan **Allah, fâsıklar topluluğundan razı olmaz. (96)** Yani pis nefisleri, tabiatın tevhid meskenine ulaşmasına engel olan kirlerinden temizlemek ve yerilen kötü huyların pisliklerinden arındırmak için vârid olan emir ve nehiylerin muktezasından uzaklaşan o fasıklardan aslâ razı olmaz. Yani sizin onlardan razı olmanız Allah'ın onlara yönelik öfkesinden aslâ bir şey gideremez.

Sonra Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

اَلْاَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا: **Bedevîler,** kararsız bir şekilde çöllerde bir o tarafa bir bu tarafa gidip duran, doğru yoldan sapan, dalalete, azgınlığa ve fesada derinlemesine dalmış çöl ahalisi, **inkâr ve münafıklık bakımından,** ilim-irfan sahibi akıllılarla ünsiyet kesbetmiş ve onlardan istifade etmiş olan medenî insanlardan **daha beterdirler.** وَأَجْدَرُ أَلاَّ يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَى رَسُولِهِ: Cehaletlerinin ve inatçılıklarının şiddetinden ve ayrıca hakikatleri anlamadaki kabiliyetsizliklerinden dolayı, yine o bedevîler, kullarının ahvalini ıslah edip düzenleyen **Allah'ın,** hem dünya hem de ahiret işlerinde insanları te'dib için gerekli olan emir ve nehiyler şeklinde indirdiği hükümlerin sınırlarını ikame etmek üzere kullarını irşad için mükellefiyetler vaz' eden ve O'nun yeryüzündeki nâibi olan **Resûlüne indirdiği** hükümlerin **sınırlarını bilmemeye de** daha müsait, daha layık ve **daha yatkındırlar.** Zîrâ onlar; hidayetten, iyilikten ve ilâhî mükellefiyetleri yüklenmekten hayli uzaktırlar.

... وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا
وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَٓائِرَؕ عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِؕ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ
الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ
عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِؕ ....

وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ : Kullarının sırlarına muttali olan **Allah,** o münafıkların tabiatlarında gizlenmiş olan istîdatlarını **çok iyi bilendir,** onlara gereken mükellefiyetin ilzamı hususunda da **hikmet sahibidir. (97)**

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغْرَمًا: O münafık **bedevîlerden öyleleri de vardır ki,** Allah'ın emriyle O'nun yolunda **harcayacağını angarya sayar.** Yani ona terettüp edecek olan sevap husûsunda itikat ve imanı olmadığı için bu harcamaları, boşa gittiğini düşünerek bir angarya, bir yük addeder. Bilakis takiyye ederek ve riyâ ile infakta bulunur. وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ: **Ve** bâtınının pis oluşundan dolayı da **sizin başınıza belâların gelmesini bekler,** gözetir. Yani dâirevî bir şekilde dönüp dolaşan zamanın aleyhinize işlemesini, felâketlerinin sizin üzerinize gelmesini beklerler ki, mevcut durum ve haller değişsin de nifak üzere ve zorla infak etmekten kurtulsunlar. Bekledikleri **o kötü belâ kendi başlarına gelmiştir** ve bilakis deverân eden zaman, onların istek ve beklentilerinin aksine, sürekli, tekrar-tekrar ve sonsuza dek onların aleyhine işlemektedir. وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: Onları gözetleyen **Allah,** onların gizliden gizliye fısıldamalarını **pek iyi işitendir** ve onların niyetlerini ve beklentilerini **çok iyi bilendir. (98)** Sizin aleyhinize bekledikleri zaman dairesi kendi aleyhlerine dönmektedir. Sizin için bekledikleri kötülükler onların başına gelecektir.

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ: İhlaslı olan **bedevîlerden öylesi de vardır ki; Allah'a ve ahiret gününe inanır,** tevhidde yakîn ve itaat sahibidir, ayrıca amellere karşılık olarak verilecek olan cezalar ve sevaplar için, iyi işlere karşılık terettüp edecek olan yakınlıklar ve lütuflar için hazırlanmış olan ahiret gününü tasdik eder ve وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ: Allah yolunda **harcayacağını Allah katında**

... اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فٖى رَحْمَتِهٖ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحٖيمٌ ﴿٩٩﴾ وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرٖينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذٖينَ
اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ....

yakınlıklara, sevaplara, yüce derecelere erişmeye **ve Peygamberin duâlarını almaya vesile sayar.** Yani Rahmet Peygamberinin kendisi için dua etmesine ve istiğfarda bulunmasına vesile sayar. أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ: **Gerçekten de bu,** yani Allah'a yakınlaşan ihlaslı müminlerin tasadduk ettikleri şeyler **onlar için bir yakınlıktır,** bu yakınlığa erişmelerine sebeptir. سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ: Samimi müminleri kollayıp gözeten, muvaffak kılan **Allah, onları** engin **rahmetine koyacaktır.** Bir diğer ifadeyle, dünya hayatı yok olduktan sonra onları sonsuz cömertliğine yerleştirecektir. إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Şüphesiz ki,** onların ahvalini ıslah edici olan **Allah,** îman etmeden önce kendilerinden sâdır olan kötülükleri **bağışlayıcıdır ve rahmet edicidir. (99)** İman ve ihlaslarından sonra, O'nun rızası için, kendisiyle O'na yakınlaşmaya çalıştıkları şeyleri onlardan kabul eder.

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ: Nefislerinin alıştığı şeylerden ve tabiatlarının yatkın olduğu şehvetlerden Allah'ta fânî olmaya hicret eden **muhacir ve** hakiki teveccühe mani olan izafî, gelip geçici şeylere dair olan hırslardan ve geçici alâkaların pisliklerinden uzaklaştıran, hayli meşakkatli mücâhede ve riyazât ile Hak cihetine giden iyi *(ebrâr)* insanlardan olan **Ensâr'dan İslam'a ilk önce girenlerin başta gelenleri ve iyi amellerle onların ardınca gidenler var ya, işte Allah onlardan razı oldu, onlar da Allah'tan razı oldular.** Yani ilâhî hükümlerin kabulü ve tasdiki hususunda yarışıp da iman etmede öne geçen ve Allah Resûlüne tabi olma hususunda en önde duranlar ve ayrıca Ensâr ile Muhacirin'in hemen peşinden gelen, onların izinden ayrılmayan, talep ve irade ehli olan, gösterişe, şöhrete ve böbürlenmeye meyletmeyen, mebrûr ve makbûl olan bu müminlerden Allah, ihlas ve teslimiyet mertebesini tahakkuk ettirmelerinden dolayı razı oldu. Onlar da, kendilerini tevhid

... وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَٓا اَبَدًاۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُونَۜ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدٖينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْۜ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْۜ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ....

meskenine ve sonsuza dek sürecek olan bir hayat ve ebedî bir bakâ ile sonuçlanacak olan fena fezasına ulaştırdığı için Allah'tan razı oldular. وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا: **Ve** yüce **Allah** himayesinin havzasında ve bakâsının bahçesinde, **onlara, altlarından** sonsuz ilim ve marifetlerden oluşan **ırmaklar akan** nezîh **cennetler hazırladı ki, içlerinde ebedî kalacaklar.** Bu halleri de hiç değiştirilmeyecek. ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: **İşte bu, büyük kurtuluştur. (100)** Velayet ve muhabbet erbâbından inayet ehli olanlar ve beşerî/maddî elbiselerini mutlak anlamda çıkarıp atanlar için muazzam bir lütuftur.

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ: Ey müminler! **Hem** çöllerde iskân eden bir topluluk olan **çevrenizdeki bedevilerden** ve **hem de Medine halkından birtakım münafıklar vardır ki, münafıklıkta mahâret kazanmışlardır!** Yani, kalplerindeki nifakın şiddetinden ve ona alışkın olmalarından dolayı münafıklıkta ısrar edip derinlemesine ona dalmışlardır. Her ne kadar dilleriyle îmanlarını, kardeşliklerini, muhabbetlerini izhar etseler de size karşı ısrarla münafıklık yapanlar vardır. Onların bu sahte imanlarını dikkate almayın ve onların bu tuzakları karşısında gaflete düşmeyin. لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ: Ey mükemmel bir feraset ile muttasıf olan Resûlüm! Onlar nifakta çok ustalaşmışlardır. Bununla birlikte münafıklıklarını gizlemelerinin ve insanların akıllarını karıştırmalarının şiddetinden dolayı öyle bir hal aldılar ki **sen** bile **onları bilmezsin,** fakat **biz onları biliriz.** Kalplerindeki fasit hayalleri de iyi biliriz. سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ: **Biz onlara** dünyadayken **iki kere azap edeceğiz.** Öncelikle kalplerindeki kin ve muhalefeti izhar ederek onları rezil-rüsva ettiğimizde ve daha sonra da savaşta öldürülmeleri, esir alınmaları ve sürgüne gönderilmeleriyle ......

... ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا
صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾
خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ....

---

onlara iki kez azap edeceğiz. ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيمٍ: Dünya hayatının sona ermesinden **sonra da büyük bir azâba itileceklerdir. (101)** Ahiret hayatında itilecekleri bu büyük azap ise, âlem ve varlıkla ilgili bütün mertebeleri kuşatan ve aslî olarak da niyâbet, hilafet mertebesinden ibaret olan insanî kemâl mertebesinden düşmeleri ve ondan mahrum kalmalarından ibarettir.

وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ: Yine Medîne ehlinden **diğerleri de,** bunlar gibi nifakta ısrar edip onda mahir olmayan bir diğer topluluk da, savaşa çıkmayıp nifakta ustalaşmış münafıklarla birlikte geride kaldıklarından dolayı işledikleri; muhalefet, öfke, iftira, hafife alma ve gıybet gibi **günahlarını îtiraf ettiler.** خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا: Her ne kadar bunlardan îman ve ihlas sadır olsa da onlar ihlas, rızâ ve teslimiyet gibi **iyi bir ameli,** hakikati yalanlayıp iftira etme ve düşüncesizce kötü bir işe dalma hususunda münafıklıkta ısrar edenlerle ittifak etmekten ibaret olan **diğer kötü bir amelle karıştırdılar.** Bu sebeple de her hallerinde ihlaslı olanların mertebesinden daha aşağılara düştüler. عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ: **Umulur ki, Allah onların tövbelerini kabul eder.** Yani onları pişman olup tövbe etmeye muvaffak kılar ve onların bu tövbesini, onda samimi olduklarını izhar ettikten sonra kabul eder. إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: Kullarının ahvalini ıslah eden **Allah,** kalplerinde zuhur eden nifaktan pişman olup tövbe edenleri **çok bağışlayan** ve **pek esirgeyendir. (102)** Bu tövbelerinde ısrarcı olup çok tövbe ederlerse onların tövbelerini kabul edendir.

خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا: Ey resûllerin en mükemmeli! **Onların mallarından sadaka al ki, bununla onları,** mal-mülk sevgisiyle ve servet biriktirip onu çoğaltmak için gösterdikleri hırsla yanıp tutuşturan tabiî kirlerden **temizleyesin** ve yine **onların** bâtınlarını …..

... وَصَلِّ عَلَيْهِمْ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٠٣﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِه۪ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٤﴾

rûhânî lezzetlerden alıkoyan meşgalelerden arındırarak **arıtıp yüceltesin.** Yani günahkâr olup da sonra kendilerinden sâdır olan muhalefetten dolayı pişmanlık duyup tövbe edenlerin mallarından sadakayı alman hususunda sana gönüllü olarak müsade ettiklerinde onların mallarından sadakayı al. وَصَلِّ عَلَيْهِمْ: **Ve onlara dua et,** onların günahları için istiğfarda bulunarak onlar için hayır duada bulun. إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ: **Çünkü senin duan** ve onların bu hallerine iltifat etmen **onlar için bir sükûnettir.** Bir diğer ifadeyle onların kalpleri için bir sükûnet, vakar ve itminandan ibarettir. Ayrıca senin bu duan onların tevhit ve iman hususunda bütün gayretlerini sarf etmek üzere karar kılıp sebat göstermeleri için bir vesiledir. وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ: Onları ve bu hallerini gözetleyen **Allah,** onların bu samimi pişmanlıklarını ve yakarışlarını **çok iyi işiten** ve yine onların niyetlerini ve ihtiyaçlarını **pek iyi bilendir. (103)**

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ: **Onlar,** yani o pişmanlık duyup tövbe edenler, ihlaslı davrananlar, küçük günah ve kusurlarının affedilmesi hususunda Hakk'a doğru tazarruda bulunanlar **bilmiyorlar mı ki,** onların hallerini ıslah edici olan **Allah** lütfu ve keremiyle **kullarının tövbesini,** onları tövbe etmeye muvaffak kıldıktan ve onları kötülüklerinden vazgeçirdikten sonra **kabul eder ve sadakaları da alır,** kabul eder. Yani onların kalplerini, hüviyetlerinin ve taayyünlerinin rezil oluşundan kaynaklanan şaşkınlıklarından temizlemek sûretiyle rahatlamış olarak Hakk'a doğru canla başla yönelmeleri için onların mallarından sadakayı alır ve kabul eder. وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ: Ve onlar yine bilmezler mi ki, kulları için hayli lütuf ve ikram sahibi olan **Allah tövbeyi çok kabul eden,** onları nefislerinin gerektirdiği şeylerden Kendi yüce huzuruna döndürendir ve onlara karşı **çok merhamet sahibidir. (104)** Seyr u sülûklarında ve O'na doğru yönelişlerinde samimi oldukları takdirde onları yüce kapısına ulaştırır.

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَۜ وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۚ ﴿١٠٥﴾ وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

وَقُلْ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ: Ey resullerin en mükemmeli! Bedevilerden savaşa çıkmayıp da geride duranlara **de ki:** Küfür ve nifaktan dilediğiniz ne varsa **yapın!** Sizin bu **amellerinizi** sizi gözetleyen **Allah da,** yüce Allah'ın vahyi ve ilhamı sayesinde **Resûlü de** ve Resûlünün bildirmesi sâyesinde **müminler de görecektir.** وَسَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ: Ey çok günah işleyen azgınlar! Biliniz ki; amellerinizin karşılığı olarak hesaba çekilip cezalandırılmak için **gizliyi,** yani yaptığınız kötülükler ve inkârınız gibi örtüp saklamaya çalıştığınız gizli saklı sırlarınızı **ve açığı,** yani alenen yaptığınız şeyleri **bilen Allah'a döndürüleceksiniz.** فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ: İşte o zaman **O** yüce Allah, **size** nefsinizin azgınlıklarından dolayı **yapmakta olduklarınızı** tafsîlâtıyla **bildirecektir (105)** ve yaptıklarınızın karşılığı olarak sizi cezalandıracaktır.

وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللّٰهِ: Yaptıkları şeyin ne kadar çirkin olduğu uyarısında bulunduktan sonra yine de savaşa çıkmaktan geri duranlardan **diğer bir gurup da Allah'ın emrine bırakılmışlardır.** Onların durumu geriye bırakılmıştır, haklarında Allah'ın emri ve hükmü beklenmektedir. Ve onlar Allah'ın kendilerine ne yapacağı hususunda ümit ile korku arasında tereddütte kalmışlardır. إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ: **O,** mutlak adaletinin bir gereği olarak kendilerinden sadır olan şeyleri muaheze etmek için **ya onlara azap eder ya da** mutlak vücudunun ve rahmetinin genişliği ve sonsuz lütfunun bir gereği olarak onları tövbe etmeye muvaffak kılarak **onların tövbelerini kabul eder.** وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ: Göğüslerinde gizledikleri şeye muttali olan **Allah,** onların samimiyet ve niyetlerini **çok iyi bilendir** ve onların bu hallerini bildikten sonra onlara yapacağı hususunda da **hikmet sahibidir. (106)**

وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْر۪يقًا بَيْنَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَاِرْصَادًا لِمَنْ
حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُۜ وَلَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّا الْحُسْنٰىۜ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ
اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ: Sefere katılmayanlar arasında küfür ve nifak bakımından en şiddetli, size karşı muhalefet ve öfke bakımından da en sert olanlar vardır. İşte onlar şunlardır: Allah Resûlüne ve müminlere kötülük yapıp **zarar vermek, kâfirlik etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resûlüne karşı savaş açmış olanı beklemek** ve insanların kafasını karıştırıp kandırmak **için mescit yapanlar vardır.** Küfür ve nifak bakımından çok şiddetli olan bu münafıklar mescit inşâ etmekle Allah Resûlüne ve müminlere zarar vermeyi kasettiler ve kâfirlikte aşırılıklarından ve ileri gittiklerinden dolayı bunu yaptılar. Çünkü onlar bu mescidi inşâ ve îmâr etmekle Allah Resûlünü ve müminleri orada öldürmeyi amaçladılar. Ve yine Kuba Mescidi'nde toplanan müminlerin arasına ayrılık ve nifak tohumları atmayı amaçladılar. Hâsılı, onlar bu mescidi sadece, daha önce Allah'a, Resûlüne ve müminlere harp ilan etmiş olup, Huneyn gününde müşriklerle birlikte hezimete uğrayan ve Rum Kayseri'ne gitmek üzere Şam'a kaçan Ebû Amir isminde bir rahibi gözetleyip beklemek için bina etmişlerdi. Çünkü o rahip onlara büyük bir orduyla gelmeyi vaat etmişti. O münafıklar da yaptıkları bu mescitte Ebu Amir'in büyük bir orduyla gelmesini bekliyorlardı. وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ الْحُسْنَى: Onların bu münafıklıkları ve tuzakları Allah'ın Resûlüne gönderdiği vahiy ve ilham ile açığa çıktıktan sonra da onlar "bu mescidi inşâ etmekle biz **iyilikten başka bir şeye niyet etmedik,** iyilikten başka bir şey kastetmedik" **diye mutlaka** yalan yere ağır yeminlerle **yemin de edeceklerdir.** Bir diğer ifadeyle, "bu mescidi inşa etmekle sadece İslam'ın şiârlarını artırmak, müminlere bir genişlik, içerisinde tespih ve zikir çekme, Hakk'a yaklaştıran namazı kılma gibi güzellik ve iyiliklerden başka bir şey kastetmedik" diye yalan yere yemin edeceklerdir. وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ: **Hâlbuki,** onların hilelerine ve kalplerinde gizli olana muttali olan **Allah**

لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًاۜ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ فِيهِۜ فِيهِ
رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ
عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ
هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فٖى نَارِ جَهَنَّمَۜ ....

---

onların bu yeminlerinde **kesinlikle yalancı olduklarına şahittir.(107)**

Ey resullerin en mükemmeli! Mâdemki onların bu hallerini, yalan yeminlerini, kötü kasıtlarını ve fiillerini bildin, o halde لاَ تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا: **onun içinde aslâ namaz kılma!** Size karşı tuzak kurmak, aldatmacada bulunmak üzere sahtekârlıkla bina edildiğinden, teveccüh için ve namaz için aslâ o mescidin içinde bulunma. لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ: **Ta ilk günden** itibâren Allah'ın haramlarından sakınma ve sadece O'nun rızası için samimiyet üzerine, **takvâ üzerine tesis** ve bina **edilen mescit elbette içinde namaz kılmana daha layıktır.** İşte bu şekilde takva üzere tesis edilen bu mescit yani Kuba mescidi, içinde namaz kılman ve Hak cihetine meyletmen için daha uygundur, daha evlâdır. فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا: Zîrâ **onun içinde** günahlarından ve kötülüklerinden **arınmayı** ve dünyevî meşgaleleri reddetmek, maddî alaka ve engelleri kaldırmak suretiyle Hakk'a doğru teveccüh etmeyi sürekli **seven kişiler,** imanda kemal mertebesine erişmiş müminler **vardır.** وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ: Onların niyetlerine muttali olan **Allah da arınmış olanları sever. (108)** Yani kendilerini, mutlak vücûd sahibi Hak Teâlâ dışında bir şeye teveccüh etmekten ve hatta kendi batıl taayyünlerinden ve hüviyetlerinden temizlemeye yönelenleri sever. أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ: O halde **binasını** muhkem bir kaide ve sapasağlam bir direk üzerine, **Allah korkusu ve Allah rızası üzerine kurmuş olan kimse mi daha hayırlıdır, yoksa binasını yıkılmak üzere olan bir uçurumun kenarına kurup da onunla birlikte cehenneme yuvarlanan kimse mi daha hayırlıdır?** Bir diğer ifadeyle binasını, Allah'ın öfkesi

... وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ اِلَّٓا اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ....

ve gazabından korunup muhafaza etmek ve O'nun katından bahşedilecek yüce bir menzil, muazzam bir karşılık üzere bina eden mi, yoksa, derin bir vadinin yamacına bina eden mi daha hayırlıdır? Öyle ki o yamacın bir kısmı, yağmurlar ve seller altını oyup kaydırdığı için uçmuştur. Yamacın diğer bir kısmı ise neredeyse düşüp yıkılmaya yüz tutmuştur. İşte böyle bir yere bina kurup da onunla birlikte, içi zelillik ve mahrumiyet ateşiyle dolu olarak çökmüş, hayli derin cehennem vadisine yuvarlanan kimse mi daha hayırlıdır? وَاللّٰهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ: Kullarından samimi olanları hidayete eriştiren **Allah,** emir ve nehiylerinin gereklerinden uzaklaşan **zalimler topluluğunu doğru yola iletmez. (109)**

Bâtınlarının murdar oluşu ve öfkelerinin çokluğundan onlar: لاَ يَزَالُ بُنْيَانُهُمْ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلاَ أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ: **Yaptıkları bina, kalpleri parça parça olmadıkça, devamlı olarak kalplerinde bir kuşku olup kalacaktır.** Onların kalpleri, içerisinden herhangi bir şekilde bir idrak husule gelmeyinceye kadar, hasret ateşiyle param parça oluncaya, azabın korkusuyla lime lime olup telef oluncaya kadar, onların yaptıkları bu iş, kalplerinde sürekli artan, gelişip büyüyen, kendilerine miras kalan bir acı, kat kat artan bir endişe olarak kalacaktır. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ: **Allah** onların kalplerinde gizli olan hilelerini **çok iyi bilendir** ve onları cezalandırma ve onlardan intikam almada da **hikmet sahibidir. (110)**

Sonra yüce Allah, canlarını Allah yolunda cömertçe harcayan müminleri müjdelemek için şöyle buyurdu:

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرَى مِنْ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمْ الْجَنَّةَ: Muazzam bir iyilikte ve büyük bir lütufta bulunan yüce **Allah, müminlerden,** haddi zatında fani olan ve dünya hayatında iken Allah yolunda cömertçe harcanmak suretiyle yok edilen **canlarını ve** yine Allah yolunda harcanan **mallarını, kendilerine** bâkî olan **cennet** ve sürekli devam ...

... يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى
التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ وَالْقُرْاٰنِۜ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا
بِبَيْعِكُمُ الَّذٖى بَايَعْتُمْ بِهٖۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١١١﴾ اَلتَّٓائِبُونَ
الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِۜ ....

---

edecek olan lezzetler **vermek üzere satın almıştır.** يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ: **Çünkü onlar,** Allah'ın hükmüne sıkı sıkıya sarılan ve O'nun vaadini tasdik eden bu müminler, **Allah yolunda savaşırlar** ve O'nun düşmanlarını **öldürürler,** -dolayısıyla mücahit gazilere vaat edilen karşılığı hakederler- **ve öldürülürler.** Allah'ın sonsuz lütuf sofralarından rızıklanan ve O'nun katında dirilerden olan şehitler derecesine erişirler. Yüce Allah'ın katından kendilerine vaat edilenle mutlu olurlar. وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْاَنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ: **Bu,** Allah katından indirilen **Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da** sabit olan, **Allah'ın kendi üzerine hak olan** ve kendisinde herhangi bir şekilde hilaf olmayan **bir ahittir.** وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّٰهِ: **Allah'tan ziyade ahdine riayet edecek kim vardır?** Üzerine hak olan ahitlere ve vaat edilen vaatlere Allah'tan daha çok riayet edecek kim vardır? فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ: **O halde O'nunla,** Rabbinizle **yapmış olduğunuz bu alış veriş ahdinden dolayı,** yok olup gidecek olanı ebedî olarak baki kalacak olanla değiştirmiş olmanızdan dolayı **size müjdeler olsun!** Yani artık ey müminler! Sevinin ve mutlu olun. وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: **Ve işte bu** size vaat edilen, gerçekten **büyük kurtuluştur. (111)** İnayet erbabı için hazırlanan büyük kurtuluştur.

İşte onlar, التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنْ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ: yâni bu alış verişi yapanlar; kendilerinden sadır olan kötülüklerden pişman olup da, pişmanlıklarından asla dönmeyerek onu muhafaza edip **tövbakâr olanlar,** tam bir

... وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا
لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓا اُو۬لٖي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ
الْجَحٖيمِ ﴿١١٣﴾

ihlas ve sağlam ve katî niyet ile **ibadet edenler,** Hakk'ın kendilerine verdiği nimetlerden O'nun harcamayı emrettiği yerlere sarf ederek şükredip **hamd edenler,** elde ettiği hakikat ve marifetleri artırmak için Hak yolunda seyr u sülûk ederek **seyahat edenler,** Hakk'ın şanını ta'zim için O'nun bütün zuhur yerlerinde kalbi kırık ve mütevâzı olarak **rüku' edenler,** alçak gönüllülük, boyun eğmek, Hakk'a meyletmek ve dua etmek üzere alınlarını tevâzu toprağına koyan ve Hakk'ın karşısında zelil olarak **secde edenler,** kalp, lisan ve bütün organlarıyla aklen ve şer'an güzel olan şeyleri, **iyiliği emredip** aklen ve şer'an kötü olan, yasaklanması hususunda nehiy/yasak varid olan bütün şeylerden, kısacası **kötülükten de alıkoyanlar ve** hâsılı işte tüm bunlar, tevhid yoluna sülûk etmeye istîdât ve kabiliyeti olan mükellefiyet erbabı arasında vazedilmiş olan **Allah'ın sınırlarını koruyanlardır.** وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ: Ey resullerin en mükemmeli! İşte bu güzel sıfatlarla sıfatlanan **o müminleri,** Hakîm ve Habîr olan Allah katından bahşedilen ve lisan ile tabir ve tavsif olunması mümkün olmayan lezzetlerle **müjdele. (112)**

Sonra yüce Allah (c.), umûmî bir nehiy kabilinden olmak üzere şöyle buyurdu:

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَن يَسْتَغْفِرُواْ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُواْ أُوْلِي قُرْبَى مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ: Özellikle küfür ve cahiliye üzere ölüp de **cehennem ehli oldukları kendilerine açıkça belli olduktan sonra,** soy îtibarıyla **akraba dahi olsalar, ne** Hâşimî soyundan gelen ümmî **peygamber için, ne de** onunla beraber inanıp imanlarında ihlaslı olan **müminler için müşriklere,** azaplarının azaltılması ve cennete girdirilmeleri arzusuyla **istiğfar etmek** ve onlara şefaatçi olmak **söz konusu olamaz. (113)** Soy îtibârıyla akraba dahi olsalar, peygamber ve ona inanan müminler için böyle bir şey doğru ve caiz değildir. Zîrâ soy îtibârıyla akrabalığın pek bir ehemmiyeti yoktur. Bilakis asıl muteber olan akrabalık îman ve şerefte yakınlıktır. Çünkü o cehennem ehli,

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُۜ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَۜ ....

cehennemi gerektiren şeyleri yapma hususunda ısrar etmelerinden dolayı cehennem ateşinin içerisinde sürekli kalanlardır.

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلاَّ عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ: **İbrahim'in babası için istiğfar etmesi de sırf ona vermiş olduğu bir sözden dolayı idi.** Hz. İbrahim'in babası için af dilemesi bu şekilde, af dilemeyi gerekli kılan şefaat, şefkat ya da merhamet üzere varid olmamıştı. Aksine onun babası için af dilemesi, şayet iman ederse geçmiş günahları için af dilemek suretiyle onu şirk ve küfürden kurtarmak istediği zaman vermiş olduğu bir söz ve ahitten dolayı idi. Dolayısıyla vaadini yerine getirmek ve babasının kalbini yumuşatmak için iman etmeden önce babası için af dilemişti. فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ: **Böyle iken onun,** kalbi mühürlenmiş, küfründe ısrar eden **bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıklanınca,** onun bu durumu kendisi için artık ayan beyan olunca **ondan uzaklaştı.** Ve babasının tabii istidadı ve Allah'ın ona yönelik muvaffakiyeti hakkında herhangi bir bilgisi olmaksızın onun hakkında af dilemesinden, bu husustaki cüretinden dolayı tövbe ederek bütünüyle Allah'a yöneldi. إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لأَوَّاهٌ حَلِيمٌ: **Şüphesiz ki İbrahim,** bu ve benzeri gibi cüretkâr davranışlarda bulunduğunda çok ah edip inleyen, yufka yürekli, hüzün sahibi bir insan olarak **son derece müşfik ve** lütuf ve cemalin muktezası kendisine galip geldiği için gaflet ehline çok şefkat ve merhamet gösteren **halim selim birisi idi. (114)**

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ: Biliniz ki, ey müminler! Kullarının hallerini ıslah edici olan **Allah, kendilerini doğru yola,** imana ve islama **ilettikten sonra** gaflet ve cehalet üzere bulunan bir topluluğu bilmedikleri bir şeyle mükellef kılmaktan kaçınmak için onları haram ve kötü olan şeyler hususunda ikaz edip **sakınmaları gereken şeyleri onlara açıklamadıkça** ve onları bu ......

...إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِۜ يُحْيِي وَيُمِيتُۜ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ
﴿١١٦﴾ لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ
مِنْهُمْ ....

hususta uyarmadıkça **bir kavmi sapıklığa terk edecek** ve onları sapkın ve fasık bir topluluk olarak adlandıracak **değildir.** Bu şekilde yasaklanan, dikkat çekilen haram, kötü ve mahzurlu fiillerin irtikap edilmesinden sonra ancak Allah onları bu fiillerine göre nasıl isimlendirecekse isimlendirir ve muaheze ederek onları şiddetle cezâlandırır. إِنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ: Kullarının işlerini inceden inceye düzenleyici olan **Allah her şeyi,** onlar için en uygun olana ve onları ıslah etmeye taalluk eden şeyleri **çok iyi bilendir. (115)** Onun sonsuz ilminden hiçbir şey silinmez. Dolayısıyla ey müminler! Size bütün işlerinizi Allah'a tevdi etmeniz gerekir.

إِنَّ اللّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ: **Hiç şüphesiz, göklerin ve yerin mülkü** ulûhiyette ve vücutta müstakil olan **Allah'ındır.** Gökyüzünde bulunan bütün yıldızlar ve gök cisimleri ile yeryüzünde bulunan her bir mahlukat ve aynı şekilde her ikisi arasında bulunan her şey Allah'ın mülküdür. **O,** iradesi her ne zaman taalluk ederse lütfuyla hem **diriltir ve** hem de her ne zaman dilerse kahrıyla yok eder, gizler ve **öldürür.** وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ: İman edip de Allah'ın tevhidinde yakine eren ey müminler! **Sizin için;** bir olan, tek olan, hiçbir şeye muhtaç olmayan, Kendisiyle beraber hiçbir şey ve kandisinin dışında da herhangi bir hayy (gerçek hayat sâhibi) bulunmayan **Allah'tan başka** işlerinizi havale edebileceğiniz **ne bir velî ne de** bu işlerinizde size yardım edecek **bir yardımcı vardır. (116)**

لَقَدْ تَابَ اللّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِن بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ: **Şüphesiz ki Allah, peygambere ve en zor**

... ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا

gününde ona uyan Muhacirler'le Ensar'a, içlerinden bir kısmının kalpleri az kalsın kayacak gibi olmuşken tövbe nasip etti ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ: **ve sonra da** lutfedip **tövbelerini kabul buyurdu.** Bir diğer ifadeyle Allah Resûlü, kendisini aldatmak ve yanıltmak kastıyla cihada çıkmamak üzere yalan yere özürler beyan edip izin isteyen ve savaştan geri duran münafıklara, onların bu hallerine dair daha önce bir bilgisi olmadığı için izin vermişti. Daha sonra Allah (c.) onu bu hususta tövbeye muvaffak kıldı. Yine aynı şekilde Allah Resûlü Tebuk'a doğru sefere çıktığında bu sefer esnasındaki o hayli zor günde ona tabi olanları da tövbeye muvaffak kıldı. Öyle ki o kuraklık ve kıtlık günlerinde ne azık, ne su ve ne de binek vardı. Bir deveye on kişi nöbetleşe biniyordu, az bir miktar hurma bir günlük yiyecek olarak iki kişiye paylaştırılıyordu. Şiddetli susuzluktan dolayı hayvan işkembelerinden ve içindeki dışkılardan çıkan su içiliyordu. İşte böylesi bir zor günde kalplerinde savaşa çıkmama, peygambere tabi olmama hususunda hafif bir temayül bulunup da kalpleri, sabırlarının ve tahammüllerinin azlığından, korku ve endişelerinin çokluğundan dolayı itaat etmekten neredeyse kayacakken daha sonra peygambere tabi olan Muhacir ve Ensar'ı da Allah (c.) tövbeye muvaffak kıldı. Sonra Allah (c.), onları bu şekilde akıllarına gelen ve hayallerinde canlanan şeyden dolayı hemen tövbe etmeye muvaffak kıldı ve onların tövbesini kabul etti. اِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ: **Çünkü O** yüce Allah, onların istidat ve kabiliyetlerini bildiği için bu zorluk ve yokluklar anında onlardan sadır olan şeyleri affetmede **onlara karşı çok şefkatli** ve yine onlar tarafından duyulan pişmanlığı ve yapılan istiğfarı kabul etmede **pek merhametlidir. (117)**

وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا: Aynı şekilde yüce Allah, herhangi bir özürleri olmadıkları halde Tebuk Gazvesi'nden **geri bırakılan üç kişinin de tövbelerini kabul etti.** Bu üç kişi Ka'b b. Mâlik, Hilal b. Ümeyye ve Mürare b. Rebi' idi. Resulullah o andan îtibâren kendileriyle elli gece konuşmamalarını emrettiği için, Allah Resulü ve müminler artık dönüp onların yüzüne bakmıyorlardı.

... حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّٓوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّٓا اِلَيْهِۜ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١١٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١١٩﴾

İşte bundan dolayı حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمْ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ: **Bütün genişliğine,** ferah ve rahatlığına **rağmen yeryüzü onlara dar gelmeye başlamış** وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ: **ve** bu hususta duydukları rahatsızlıktan da **vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı.** Mevcut durum kendileri için daha kötü ve daha şiddetli bir hal almış, tedbir kapıları mutlak anlamda kapatılmıştı. Dolayısıyla çok zor bir durumda kalmışlardı. Samimi bir şekilde Hakk'a doğru yöneldiler. وَظَنُّوا أَنْ لاَ مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلاَّ إِلَيْهِ: **Nihayet Allah'tan,** O'nun öfkesinden ve gazabından **kurtuluşun yine Allah'a sığınmakta olduğunu anlamışlardı.** O'ndan başka kaçıp sığınacak bir yerin olmadığı kendilerine yakinen keşfettirilmişti. Zîrâ O'nun dışındaki hiçbir şeyin vücudu/varlığı yoktur ki ona sığınılsın. İşte bu sebeple, Hz. Peygamber de benzer sıkıntılı hallerde şöyle diyordu: "Senden yine Sana sığınırım." ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا: **Sonra** onlar samimi bir şekilde tövbe edip yüce Allah'a yöneldikten ve işlerini bütünüyle O'na havale ettikten sonra **Allah, onları tövbakâr olmaya,** kendilerinden sadır olan muhalefete pişman olarak bütünüyle Kendisine yönelmeye **muvaffak** ve muktedir **kıldı ve** bu küçük günahlarından dolayı onları affedip bağışlayarak **tövbelerini kabul etti.** إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ: Şüphesiz ki, kullarının hallerini ıslah eden ve onları tövbe etmeye muvaffak kılan **Allah,** kendilerinden herhangi bir şekilde bir isyan sadır olduğunda kullarını Kendi yüce huzuruna çokça çeviren, **tövbeleri çok kabul eden ve** tazarru ve ihlas ile Kendisine yöneldiklerinde onların tövbelerini kabul edip onlara karşı **çok merhametli olandır. (118)**

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ: **Ey iman edenler!** Allah'ın haramlarına karşı takva üzere olmanız imanınızın bir gereğidir. Öyleyse

مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ....

Allah'tan, O'nun emirlerine muhalefet etmekten **korunun,** darlıkta ve genişlikte, Allah'ın Resûlünü tasdik eden ve bütün işlerinde ona tâbi olan **sâdıklarla beraber olun. (119)**

Ve bilin ki:

مَا كَانَ لأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الآعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّهِ وَلاَ يَرْغَبُوا بِأَنفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ: **Artık ne Medine halkına ve ne de onların çevresindeki,** yâni civarda oturup da çöllere sıkça gidip gelen **bedevî Araplara,** savaşa çıktığı ve düşman üzerine doğru hızla atıldığı zaman **Allah'ın Resûlünden geri kalmaları ve** aynı şekilde kendi nefislerini koruyup muhafaza etmek için nefislerine meyletmeleri, **onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz.** Böyle bir şey doğru ve caiz değildir. Bilakis onlara Allah Resulünü koruyup muhafaza etmek konusunda nefislerini feda edip onun canına karşı kendi canlarını tekeffül etmeleri gerekir. Şöyle ki; Resulullah düşmana hücum edip oların üzerine atıldığında, asıl onların ön plana çıkıp bu hususta yarışmaları gerekirdi. ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لاَ يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلاَ نَصَبٌ وَلاَ مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللّهِ : **Şöyle ki; Allah yolunda onlara herhangi bir şekilde bir susuzluk, yorgunluk ve açlık isabet etmez ve** وَلاَ يَطَئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلاَ يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلاً إِلاَ كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ: **kafirleri öfkelendirecek herhangi bir yere ayak basmazlar ki ya da düşmana karşı bir zafer kazanmazlar ki karşılığında kendilerine salih bir amel yazılmış olmasın.** Resulullah sefere çıktığında; onlara Allah'ın dinini ve kelime-i tevhidini yüceltme yolunda isabet eden şiddetli susuzluk, çeşitli elem ya da şiddetli açlık sebebiyle farklı birçok zorluğa, yorgunluğa tahammül etme ve düşmana hücum etmede acele edip öne çıkmaları gibi üzerlerine vacip olan tüm bu şeyler, ayrıca kâfirleri öfkelendirecek bir yere

... اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضٖيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنٖينَۙ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغٖيرَةً وَلَا
يَقْطَعُونَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٢١﴾ وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَٓافَّةًۜ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ
طَٓائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدّٖينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوٓا اِلَيْهِمْ

girmeleri, oradan geçmeleri ya da düşmana karşı; galip gelme, öldürme, esir alma ya da mallarını gasp etme ile kazanılan zafer, Allah katında çok yüce bir dereceyi ve büyük bir sevabı gerekli kılar. إِنَّ اللَّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ: **Çünkü,** seçkin kullarına bol lütufda bulunan ve güzellikler bahşeden **Allah, güzel iş yapanların** yani Allah'a ve O'nun halifesi, naibi olarak Resulüne karşı hüsn-i edepte bulunan ve Allah'a, sanki O'nu görüyormuşçasına ibadet eden kullarının **mükâfatını zayi etmez. (120)**

وَلاَ يُنفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلاَ كَبِيرَةً وَلاَ يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلاَّ كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onlar,** her işlerini güzel yapanlar, Allah yolunda, O'nun rızasını talep ederek **küçük veya büyük bir harcama yapmazlar ki veya** Allah ve Resulü savaşa çıkmayı emrettiğinde düşmana doğru giderken **bir vadi geçmezler ki karşılığında, yapmakta oldukları işin en güzeliyle Allah'ın kendilerini mükâfatlandırması için onların lehine,** yani onların amel defterlerinin iyilik hanesine sevap olarak **yazılmamış olsun. (121)** Yani amellerinin en güzelinin karşılığı ile mükâfatlandırmamış olsun.

Sonra yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً: Bununla beraber, **müminlerin hepsinin birden,** şehirlerini muhafazasız, denetlemesiz bırakmak suretiyle beldelerinden ve yerlerinden **topyekün** ayrılarak **sefere çıkmaları uygun değildir.** Yani bu, onlar için ne isabetli ve ne de hallerine uygun bir davranıştır. فَلَوْلاَ نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ: **Her kabileden bir gurup insan, din ilimlerinde derinleşmek,** onun şiarlarını, onunla ilgili olan edepleri öğrenmek **ve kavimleri**

قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ
يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا
مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ
اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾

---

savaştan dönüp gelince bununla **onları uyarmak,** sapasağlam dinin menâsiki ve İslam'ın şiarı hakkında öğrendiklerini onlar için de ikame etmek **için geride kalmalıdır.** لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ: **Umulur ki,** dinin yasaklarından sakınmak, emirleriyle muttasıf olmak, itikatlarını dosdoğru kılmak, Allah'a yakinen iman etmek ve sadece O'nun dinini din edinmek hususunda **dikkatli davranırlar. (122)**

İslam'ın şiarlarının en yücesi de Allah yolunda savaşmaktır. İşte bundan dolayı aşağıdaki âyette şöyle buyurulmuştur:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً: **Ey iman edenler! Önce** etrafınızda ve sınırlarınızda dolaşan **yakın çevrenizdeki kâfirlerle savaşın** ve onlara karşı sert ve acımasız davranın **ki, sizde bir sertlik,** savaşma hususunda bir kararlılık, sabır, cesaret, arzu, güç ve kuvvet **olduğunu görsünler.** Böylesi bir kararlılık ve gücü sizde müşahede etsinler ki sizden korkup inatlarını bıraksınlar. Onların sayılarının ve savaş teçhizatlarının çokluğuna aldırış etmeyin, onlara karşı cesur ve cüretli olun. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ: **Ve** şayet yakînen inananlardan iseniz **iyi biliniz ki,** eksiksiz, tam, mükemmel bir kudretle Kadir ve Muktedir olan **Allah,** kendilerine indirmiş olduğu hükümlerin sınırlarını muhafaza edip yalnız Kendisine tevekkül eden ve emirlerine gönülden sarılan **müttakîlerle beraberdir. (123)**

وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا: **Herhangi bir sûre indirildiği zaman, içlerinden,** münafıklardan **öyle kimseler vardır ki,** batınının murdar oluşu ve aklı kıt oluşundan dolayı **çıkar da** yakın arkadaşlarına ve dostlarına küçümseyip alay ederek ve hakir görerek **şöyle der: "Bu sûre hanginizin imanını arttırdı!"** فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ: **Halbuki,** Allah'a ve kullarının ahvalini ıslah için Allah

وَاَمَّا الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَا تُوا
وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾ اَوَلَا يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ ف۪ي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ
ف۪ي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ
سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍۜ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُواۜ ....

katından indirilen her şeye tümüyle inanan **müminlere gelince, inen her sûre,** onun bütün remizlerini iyice düşünüp tefekkür ettikten sonra **onların imanını,** itmi'nân ve yakîn bakımından **artırmıştır ve onlar** bu surenin nihai anlamına *(matla')* muttali olduktan sonra her bir surenin inişiyle **sürekli olarak müjdelenip duruyorlar. (124)**

وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ:
Kalplerinde, Allah'ın ayetlerine, onun işaret ve remizlerinin gereklerine karşı bir körlük, bir **hastalık olanlara gelince,** bu sure **onların** aslî olan, fıtratlarında bulunan küfürlerine, **murdarlıklarına** ilave zımnî bir **murdarlık,** küfür ve şirk **katmıştır ve onlar kâfir olarak ölüp gitmişlerdir. (125)** Ve böylece onlar, küfür ve sapıklığa sonuna kadar batıp saplanmış oldular. Küfürlerinde ısrar ettiler ve böylece de kendilerinden önce gelip geçen şeytanlarının aralarına dâhil oldular. Onlar dünyada da ahirette de hüsrandadırlar. İşte bu, apaçık bir hüsrandır.

أَوَلاَ يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ: **Onlar,** o münafıklar bâtınlarının murdarlığından ve nefislerinin pisliğinden dolayı, **her yıl bir veya iki kez kendilerinin,** kalpleri yumuşasın da gafletten uyanıp tövbe etsinler diye öldürülmek ya da bir kötülük isabet ettirilmek suretiyle **çeşitli belalarla imtihan edildiklerini görmüyorlar mı?** ثُمَّ لاَ يَتُوبُونَ وَلاَ هُمْ يَذَّكَّرُونَ: **Böyle iken yine de ne tövbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar. (126)** Ne küfürlerinden dolayı tövbe edip imanlarının kabul edilmesi için imanla O'na doğru yönelirler, ne de bu hususta düşünüp ibret alırlar. Aksine küfürlerinde ısrar ve inat ederler.

وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا:
Küfürlerindeki ısrarları ve inatlarının çokluğundan dolayı o münafıklar kendilerini rezil edecek, üzerinde bulundukları münafıklık, muhalefet ...

... صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ
مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُ۫فٌ
رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ...

---

etme, ahitlerini çiğneme ve verdikleri sözde durmama gibi alışkanlıklarını açıkça ilan eden, **aleyhlerinde bir sûre indirilince** göz kırpıp işaretleşerek, alay edip dalga geçerek **birbirlerine bakarlar** ve "bu müminlerden **herhangi biri sizi görüyor mu?" diye sorarlar. Sonra da** bu sure kendilerini rezil rüsva ettiği için üzerinde bulundukları kat kat nifak ve muhalefeti arzulayarak Allah Resulünün huzurundan ayrılıp **sıvışır giderler.** صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَ يَفْقَهُونَ: İşte bu sebeple, kullarını doğru yola ileten **Allah da onların kalplerini** imandan ve tevhid yolundan **çevirmiştir.** İşte **bu yüzden onlar anlayışsız bir kavimdirler. (127)** Yani onlar iman lezzetini asla anlamazlar ve muvahhidler gibi tevhid ve irfan ahlakı ile ahlâklanmazlar.

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ: Ey Araplar! **Andolsun size içinizden** ve sizin cinsinizden neşet eden, eşsiz ayetler ve apaçık mucizelerle **öyle bir peygamber gelmiştir ki,** size karşı olan şefkat ve merhametinden dolayı **sizin sıkıntıya düşmeniz;** küfrünüzün, şirkinizin, Allah'ın emir ve yasaklarına itaat etmeyip boyun eğmemenizin emareleri olarak karşılaştığınız kötü şeyler ve sıkıntılar **ona çok ağır,** çok şiddetli ve çok zor **gelir.** حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ: **Çünkü o, size,** iman edip Müslüman olmanıza ve halinizi ıslah etmenize **çok düşkün,** ihlaslı, muvahhid ve yakine ermiş **müminlere de gayet merhametli ve şefkatlidir. (128)** İman nuruyla küfür karanlığından çıkmalarından dolayı onlardan razıdır ve onlara çok merhamet eder.

Ey resullerin en mükemmeli! Sen kendi nefsinde zikredilen bu hal üzere ol.

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ: Ey Muhammed! **Eğer** onlar senden; sana, dinine ve kitabına inanmaktan **yüz çevirirlerse** ve senden ayrılırlarsa, yalnızca Allah'a sığın ve içinden **de ki: "Bana Allah yeter. O'ndan başka ilah yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanmaktayım."** Yani içinden şöyle tazarruda bulun: "O münafıkların bana

... وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

olan husumetlerine karşı, yardım eden ve koruyup gözeten Yüce Rabbim bana yeter. Çünkü ortaya çıkan hadiselerde başkasına değil, yalnız O'na dönülür ve zor durumlarda sadece O'na sığınılır. Zira O'nun dışında hiç kimse vücudda hakiki değildir. Sadece O'ndan bekler, ümit ederim ve yine sadece O'ndan korkarım. Nasıl olur da sadece O'na yönelmem sadece O'na dayanmam? وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ: **Çünkü O,** bizatihi **büyük Arş'ın Rabbidir. (129)** Yani O, Arş'ın tek sahibi ve ona tam bir istila ve ihata ile müstakil olarak istiva edendir. Çünkü vücudda O'ndan başka bir şey oktur. Ve O'nun vechi dışında da her şey yok olucudur.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey baka fezasına ulaşmak için fena tarikine sülûk etmeyi çok arzulayan, bu yolda canla başla uğraşan talip! Allah (c.) senin bu gayretinin karşılığını versin ve arzuladığın şeyin nihayetine seni eriştirsin. Bu yoldaki canhıraş gayretinde, seni uyaran ve seni bu doğru yola eriştirenin izini sürmen gerekir. O ki, Allah (c.), yarattıklarını mükemmelliğe eriştirmesi için mahlûkatı arasından onu seçti ve seçkin kıldı. Ve onu Kendi sureti üzere izhar etti. Ayrıca onu, Kendisinin bütün yüce ahlakıyla ahlâklandırdı. Bu sebeple de onu Kendisine "habib" ittihaz etti ve onu diğer bütün nebilere imam ve önder kıldı.

Allah'ın kullarını irşat etmek için Rabbi katından getirdiklerinin hepsinin sırları hususunda bütün azminle gayret göstererekten fiil, söz ve huy bakımından onun lütuf eteklerine yapış. Ve yine ona -Allah'ın salâtı ve selamı onun üzerine olsun- bizzat kendi nefsi cihetinden ihsan edilen Allah'ın kelamından istinbât ettiği işaret ve rumuzlara bütün azminle yönel. Ayrıca onun Hakk'ın tecelli, oluş ve inkişaflarına ayna ve bir de Allah'ın yeryüzünde ve gökyüzündeki halifesi olmasını sağlayan istidadının safiyeti dolayısıyla Allah'ın onun kalbine akıttığı vahiy ve ilhama bütün azmini sarf et. Yine ey tâlib! Sen bütün azmini, onun peşinden hiç ayrılmayan varisleri olarak evliyanın -Allah onların ruhlarını mukaddes kılsın- onun kelimelerinden ve işaretlerinden devşirdiklerine ve bir de bu tevhid yolunda farklı tabaka ve mertebeleri uyarınca üzerlerine varid olan ilâhî nefhalardan, rahmani nefeslerden, cemali ve celali tecellilerden neşet eden, kemale dair oluş ve inkişâf üzere de çok yönlü olan gabya dair ilhamlara ve vecd hallerine yönelt.

Hâsılı senin himmetini, Hakk'ın dışındaki şeylerden, mâsivâdan mutlak manada boşaltman gerekir. Bu da sana ancak, keşf ve şuhud makamı üzere bulunan muhakkıklara, murakabe ve müşahede makamına erişen "vâsılûn (Hakk'a ermişler)" zümresine tabi olman ve onların varidatından ve devşirdikleri manalardan istifade etmen dolayısıyla kolaylaşır. Ta ki senin, fena barınağında yer bulman ve baka meskenine yaklaşman mümkün olsun.

İşte o zaman sana dilinle ve lisan-ı halinle şöyle demen doğru olur: *Hasbiyallahu Lâ İlâhe İllâ Hû, aleyhi tevekkeltü ve Huve Rabbu'l-Arşi'l-Azim: (Allah bana yeter. O'ndan başka ilah yoktur. Ben yalnız O'na dayandım. O, Büyük Arş'ın sahibidir.)*

Allah bizi, yüce zâtını kendisine yegâne koruyucu ve vekil ittihaz eden, bütün işlerini Kendisine havale eden, yalnız Kendisine dayanan ve kendisini Velî ve Hasîb olarak bulan kullarından eylesin.

YUNUS SÛRESİ

YUNUS SÛRESİ TEFSİRİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Vücûdda başka, ayrıcalıklı, müstakil olmayı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan alâmet ve izafetleri gerekli kılan cüzî hüviyete dayanan hayal ve vehimlerden kurtulmak vesvese ve düşünceleri reddetmek, dünyevî meşgaleleri terk ve maddi alâkalardan uzaklaşmak suretiyle, seyr u sülûk ve mücâhede yoluyla ilâhi tevhide doğru cezbedilenlerden gizli kalmaz ki; bu yolda sülûk ancak, mücâhede yoluyla tevhid meskenine erişen ve beşeri hüviyetin gerektirdiği şeylerden mutlak anlamda uzaklaşmak sûretiyle elde edilen iradî ölümü gerektiren fena makamına vasıl olan tecrübe ve basiret sahiplerinin, tefekkür ve keşf erbabının yardım ve yol göstermesiyle tamamlanır.

Hâsılı hem kemal sahibi olup ve hem de kemale erdirenler, bu yolun işaretlerini ve engellerini bilenlerdir. Muhakkak ki ilâhî hikmete dair hüküm ile zâtî vasıflar arasında vaki olan ilâhî münasebete dair emir, fayda veren ile faydalanan arasında bir alâka ve irtibatın olmasını gerektirir. Zira hangi şahıs olursa olsun, faydalanma işi ancak bu irtibat ile mümkün olur. Bu emin yolda her hangi bir fayda vermenin ve faydalanmanın hâsıl olması için sahih bir alâka ve münasebetin olması gerekmektedir. Bizzat Hak Teâlâ onu kendi nefsiyle cezbeder ve ondan nâsut elbisesini mutlak anlamda soyar ve o, O olur. Hatta hüviyet o derece yükselir ki, bir özne ya da yüklem oluşu da aynı şekilde onun basiret nazarından ve müşahede gözünden yok olur gider. İşte onlar, izzet kubbeleri, azamet ve yücelik sancağı, şeref ve eşsiz güzellik otağı altındadırlar. Artık onlar için her hangi bir şekilde sülûk, salik, meslek ve maksat söz konusu değildir. Maksat ve hedef olarak Hakkın dışında bir şeye yönelmezler. Aynı şekilde onlar, kutsi hadiste ifade edildiği gibi Hakkın dışında bir şey de tanımazlar. İşte bu şekilde onlar ancak O'nda ve O'nunla görürler.

Talep ve irade ehline gelince, onlar da fena tarikinde seyr u sülûka koyulmuş olanlardır. Tevhid ve beka membaının hasretini çekerler. Dolayısıyla onların, kulların kemale erdirilmesi, dünya ve ahiret işlerinde irşad edilmeleri için Hak tarafından teyit edilenlerin eteklerine yapışmaları ve onları vesile edinmeleri gerekir. Eteklerine yapışılıp vesile edinilmesi gerekenler ise, Hakkın hüviyetinde fani olmaya engel olan beşerî alakalar ile insana özgü bulanıklık ve kirlerden temizlenmiş kutsal nefislere fıtrî olarak sahip olan nebilerdir. Sonra da bu nebilere tabi olmak suretiyle, O'nun Zat'ında fenadan ibaret olan irfan ve tevhid mertebesine vasıl olan ve nebilerin varisi olan velilerdir.

Dalalet ve azgınlığa derinlemesine dalmış, fıtraten gaflet üzere bulunan, hak ve hakikatten perdelenmiş olanlar ise, nebi ve velilerin Allah'ın kullarını tevhid fezasına yönlendirmelerine taaccüp ederek onların nübüvvet ve risâlet hususundaki liyakatlerini inkâr ederler. Bu da onların, Hak ile insan-ı kâmil arasında vaki olan irtibatın inceliklerini, münasebetin detaylarını bilmemeleri sebebiyledir. Ayrıca onlar, enbiya ve velilerin ahvalini, sıradan her hangi bir insanın hallerine mukayese ederler. Ve hakikatten perdelenmiş olan o kimseler, insanların en faziletlilerinin, kendilerinin dışındaki kuşatıcılık özellikleri olmayanları da kuşatmaları sebebiyle ilahi niyabet ve hilafet mertebesini tahakkuk ettirdikleri için meleklerin en faziletlisinden daha faziletli oluşunu da idrak edemezler.

İşte bu sebeple yüce Allah, bu cahiller zümresinin üzerinde bulunduğu inkâr ve taaccüplerine karşılık onlara cevap vererek, yine bizzat kendi kınamalarına karşılık onları azarlayarak ve müminleri de üzerinde bulundukları hak ve hakikat hususunda uyarmak kastıyla, o azim isminin bereketiyle Resûlü ekremine hitap ederekten şöyle buyurdu:

SÛRENİN TEFSİRİ

بِاسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ: Zât'ına ait muhabbet tecellilerinin yenilenmesi hasebince yenilenen ve sürekli olan yardımıyla tüm zuhur yerlerine nispetle **Rahmân** olan **ve** bütün bu zuhur yerlerinin hülâsası, mahlukatın zübdesi olan, her iki yaratılış itibarıyla dünya ve ahrette;.....

بِسْــــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى
رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ

zahir-bâtın, ilk-son şeklindeki her iki mertebeyi de şamil tam bir velâyet ve umûmî bir nübüvvet ile tüm mertebe ve mezâhiri kuşatan insana nispetle de **Rahîm olan** ve Zât'ının vahdetinde gizli olan isim ve sıfatlarının muktezâsınca zuhur ettiği her şeyde zahir olan, dolayısıyla da isim ve sıfatlarının çokluğunca çok görünen **Allah'ın adıyla.**

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ: **Elif, Lâm, Râ.** Ey umûmî risâlet ile tüm yaratıklara şamil mükemmel ve küllî riyasete liyakatli olan anlayışlı ve reşit insan! **İşte bunlar,** bu sûrede inen âyetler **o hikmetli kitabın âyetleridir. (1)** Ey Resûllerin en mükemmeli! Bunlar, yüce Allah'ın sonsuz ilim mertebesi ve kaza levhinden ibaret olan, O'nun her işi en mükemmel şekilde yapmasının hikmeti gereğince hakikat ve doğruluk üzere konuşan, azgınlık ve dalalet ehlini irşat etmen, onları korkutup müjdelemen hususunda, risâlet ve nübüvvet görevinde seni destekleyen ve tasdik eden ilâhî kitabının ayetlerinden bazılarıdır.

أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَباً أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُواْ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ: **İçlerinden,** kendi cinslerinden, kendi türlerinin oğulları arasından çıkıp neşet eden **bir adama,** batıl hüviyetlerinin ve atıl mahiyetlerinin alçaklığı gereğince salt nisyan ve gafletlerinden neşet eden, haktan yüz çevirerek tevhit ve İslam yolundan sapmalarından kaynaklanan bir taaccüple şaşırarak azgınlık ve dalalete gömülen **"insanları korkut ve** senin risaletine ve Hak Teâlâ'nın Zât'ının tek oluşu, vücutta müstakil oluşu, O'na nispet edilen isim ve sıfatlar, bu isim ve sıfatlara terettüp eden eserler ve bu sonsuz isim ve sıfatlarla yenilenen oluşlar hakkındaki yol göstericiliğine yakînen inanan **müminlere** de **Rableri nezdinde kendileri için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele"**

...قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ .....

diye mutlak cömertliğimiz ve ihsanımızdan ilham edip **vahyetmemiz** kendi hüviyetlerinin batıl oluşunu unutan **insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu?** Yani müminlere de, tevhit yolunda halis bir irade ve sapasağlam, kararlı adımlarla yürümeleri ve bu yolda sadakatle öne çıkmaları sebebiyle Rableri katında, kendileri için hiçbir korku ve hüzün olmayan mukarrebûn ve sâbikûndan olduklarını müjdele diye vahyetmemiz onlar için şaşılacak bir şey mi oldu? قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَـٰذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ: Sonra risâlet işi zuhur edip de o peygamberin kadri yücelince, dini yayılıp da kendisine tabi olanlar çoğalınca, mizaçlarının murdar oluşundan, nefretlerinin ve dik başlılıklarının çok oluşundan dolayı işte o **kâfirler:** O peygamberden kendilerini aciz bırakan mucizeleri, özellikle de belâğât mertebelerinin en ulvîsine erişen ve i'câz bakımından en mükemmel olan Kur'an'ı görüp işittiklerinde **"Hiç şüphesiz bu** nübüvvet ve risalet iddiasında bulunan kişi **apaçık bir sihirbazdır" dediler. (2)** Yani Allah Resûlü için; "Apaçık ortada ki bu kişi sihir sanatında eşsizdir, bu hususta asrında benzersizdir, sihirli sözler okuyan bir kimsedir" dediler. Bununla da, ona muarız olmada hayli iddialı olmalarına rağmen bütün edip ve şairlerini aciz bırakan Kur'an'ı kastettiler. Bu acziyetlerinden dolayı da onlar, Kur'an'ın en küçük bir ayetinin bile bir benzerini getirmeye güç yetiremediler.

Allah Resûlüne ve yüce Allah katından indirilen Kitab'a nasıl karşı çıkarlar!

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ : Ey müminler! **Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri,** yani *a'yân-ı sâbite*'den ibaret olan ulvî âlemleri **ve yeri,** bu *a'yân-ı sâbite'* den yansıma kabul edebilen tabii âlemi, sonsuz isimlerinin yansımalarını açmak ve sıfatlarının gölgelerini yaymak suretiyle takdir edip **altı günde yaratan,** ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ **: sonra da işleri yerli yerince idare ederek arşa,** sonsuz isim ve sıfatlarının yansımasından yayılmış olan taht üzerine **istiva eden Allah'tır.** Burada altı günden kasıt altı cihettir. Zîrâ yayılma, mesafe ve yer kaplama ancak bu cihetlerde tevehhüm edilebilir. Ayrıca *"sümme:* ...

مَا مِنْ شَفِيعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ
﴿٣﴾ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا اِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ....

sonra" lafzının çağrıştıracağı üzere istiva hususunda her hangi bir tarih, zaman ve mühlet söz konusu değildir. Bilakis istiva hususunda her hangi bir neredelik, nasıllık ve nicelik söz konusu değildir. Kâinattaki hâdiseleri müstakil olarak yerli yerince idare edip düzenleyen de Allah'tır. مَا مِن شَفِيعٍ إِلاَّ مِن بَعْدِ إِذْنِهِ :**O'nun izni,** yani iradesini yerine getirmesi ve kazasını infaz etmesi **olmaksızın** O'nun zuhur yerlerinden ve yarattığı şeylerden **hiç kimse şefaatçi olamaz.** ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ : **İşte,** Zât'ında tek ve yegane olarak ulûhiyet ile muttasıf olan, rubûbiyyetiyle de eserlerinde ve tedbîrlerinde müstakil olan ve sizi yaratıp terbiye eden **Rabbiniz olan Allah budur. O'na ibadet ediniz!** Ona gerçek anlamda ibadet ediniz ki O'nu gereği gibi tanıyasınız. Ey yaratılış itibarıyla Allah'ın nimet ve ihsanları hakkında tefekkür ve tezekküre dalmış akıllılar! **Hâlâ** O'nun Zâtî tekliğini, isim ve sıfatlarının azametini tefekkür ederek **düşünüp ibret almayacak mısınız? (3)**

O'nun nimetlerini nasıl düşünmezsiniz? Zîrâ;

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعاً : **Dönüşünüz** başka birine değil **hep O'nadır.** Zîrâ vücûdda O'nunla beraber başka hiç kimse yoktur. وَعْدَ اللّهِ حَقّاً : "Sonunda dönüşünüz yine bizedir" (Yunus 10/23), "Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir" (Gâşiye 88/25), "Ve ancak bize döndürüleceksiniz" (Enbiya 21/35) şeklindeki ve diğer bazı ayetlerdeki sözleriyle size vaat ettiği gibi verdiği sözü asla çiğnemeyen **Allah'ın vaadi haktır.** O'nun vaadi her hangi bir değişme ve farklılaşma olmaksızın sabit ve kesindir. O'nun verdiği söz nasıl gerçek olmaz ki! Zira O, takdir ve murat edilen her şeye güç yetirir. Kudretinin kemalinden dolayı إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ : **her şeyi ilk baştan yaratan,** her hangi bir madde ya da müddet söz konusu olmaksızın her şeyi yokluktan eşsiz bir şekilde izhar eden ve sonra da kudretini göstermek için aynı şekilde bütün mahlûkatı yok eden de **O'dur.**

...ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِۜ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ الَّذِى
جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَۜ

ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ: **Sonra** yüce Allah'ın birliğine **iman edip** resûlünü tasdik eden ve O'nun yüce katından olmakla beraber ilâhî kitaplarının ve resullerinin diliyle emredilen **sâlih ameli işleyenlere adaletle mükâfat vermek** ve dünya hayatında kullarını mükellef tuttuğu yükümlülüklerin esrarını izhar **için** ahret hayatında **geri döndürecek olan da yine O'dur.** Yani sapasağlam bir adalet ve O'ndan yine O'nun inayetini bekleyip tercih edenlere lütuf ve ihsanıyla karşılık verecek olan da yine O'dur. وَالَّذِينَ كَفَرُواْ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُواْ يَكْفُرُونَ : Allah'ı inkâr etmek ve O'na O'nun zuhur yerlerinden bir şeyi ortak koşmak suretiyle **kâfir olanlara gelince, inkâr etmekte oldukları şeyden,** yani inat ve ısrarla Allah'ı inkâr edip Resûlünü yalanlamalarından **ötürü onlar için** imtihan ve ceza gününde hesaba çekildikten sonra dünya hayatında iken haram kılınmış içeceklerden tattıkları lezzetlere karşılık olarak **kaynar sudan bir içki ve acıklı bir azap vardır. (4)**

Gaflet ve dalalet çölünde, cehalet ve kötü işler karanlığında helak olmuş o ahmaklar ve körler Allah'ı nasıl inkâr ederler!

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاء وَالْقَمَرَ نُوراً وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُواْ عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ: **O Allah'tır ki, senelerin sayısını ve hesabını bilesiniz diye güneşi bir ışık, ayı da bir nur yaptı.** Yani zuhurunun kemaline, aydınlığına, zahir ve aşikâr oluşuna delil olması için güneşi bir ışık yaptı. Ayı da, taayyünlerin mişkâtında ve hüviyetlerin karanlıklarında yüce Allah'ın nuruna ve aydınlığına delil olması için gecenin karanlığında aydınlatan bir nur kıldı. **Ve aya** işlerinizde sizin için bir kolaylık olsun diye gökyüzünde **menziller tayin etti.** Tıpkı nebiler ve onların varisi velilerin kandilinden küfür ve isyan karanlığını uzaklaştıran iman nurunu alıp onların vesilesiyle asla batmayan gerçek güneşin ışığıyla aydınlanasınız diye bu saygın ve emin insanların mişkâtında nübüvvet ...

... مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اِنَّ فِي
اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

ve velâyet nuruna menziller takdir ettiği gibi muamelelerinizde, ticaret ve ziraat yaparken ihtiyaç duyduğunuz hesabı bilesiniz diye de aya menziller tayin etti. Sonra yüce Allah kullarını fıtratlarının aslına yönlendirip rağbet ettirmek ve bu hususta onları uyarmak kastıyla şöyle buyurdu: مَا خَلَقَ اللّهُ ذَلِكَ إِلاَّ بِالْحَقِّ : **Allah bunu ancak hak olarak yarattı.** Yani yüce Allah, sonsuz isim ve sıfatları gereğince gayb ve şehadet âleminde izhar ettiği her şeyi ancak her hangi bir delil ve şahide ihtiyaç duymayan, sarih ve sabit olan hak ile yaratıp izhar etti. Zira yüce Allah'ın Zât'ından daha âşikâr her hangi bir şey yoktur ki bunu ona delil kılsın. يُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ : **O,** ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn metrebelerine yükselmek için ilme'l-yakîn mertebesini tahakkuk ettirip **bilen bir kavim için** uyarıcı olan **âyetlerini ayrıntılı olarak açıklar. (5)** Haktan perdelenmiş olanlara gelince onlar hayvanlar mertebesindedirler. Mizaçlarının murdar ve fıtratlarının kötü oluşundan dolayı onlar için kurtuluş umulamaz.

إِنَّ فِي اخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ: **Elbette gece ile gündüzün birbiri ardınca değişip durmasında,** gecenin gündüze, gündüzün de geceye dahil edilmesinde **ve Allah'ın** göklerin farklı konumlarında gece ile gündüzün değişip durmasını gerektiren işlere dair olarak **göklerde ve** ulvî hakikatlerin tedbir ve terbiyesi gereğince yeryüzünde vuku bulan oluşlardan olmak üzere de **yerde yarattıklarında** Allah'ın kahrından **sakınan** ve O'nun gazap ve öfkesinden yine O'na sığınan **bir kavim için birçok** apaçık delil, parıldayan işaret ve **ayet vardır. (6)** Yani bütün bunlarda, emrinde ve fiilinde itkan sahibi olan, hakîm ve kâdir olan yüce Allah'ın kudretine delalet eden birçok delil vardır.

Sonra yüce Allah gözlerini korkutma ve tehdit yoluyla şöyle buyurdu:

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ
عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَۙ ﴿٧﴾ اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْۚ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْاَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌۚ

إِنَّ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءنَا وَرَضُواْ بِالْحَياةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّواْ بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ: Yaptıkları şeylere uygun olarak cezalandırılmak üzere ceza gününde Bize döndürülecek olmalarını inkâr etmelerinden dolayı **Bize kavuşmayı ummayanlar,** ahiret diyârına, daru'l-karara nispetle müsteaar olan **dünya hayatına razı olup,** nefislerini onun lezzet ve şehvetlerine yerleştirip bu lezzet ve şehvetleri vatan edinerek **onunla tatmin bulanlar ve** hasılı kalplerinin katılığından, zekalarının kıtlığından dolayı apaçık ve zahir oluşuna rağmen **bizim âyetlerimizden gafil** ve kafası karışık **olanlar da vardır muhakkak. (7)**

أُوْلَـئِكَ مَأْوَاهُمُ النُّارُ بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ : **İşte** külli akıldan aydınlanmış olan müstefad aklın gereklerinden ayrılıp uzaklaşmış olan **bu kimselerin kazanmakta oldukları** küfür, isyan ve kurtuluşa götüren fiillere muhalefet **yüzünden varacakları yer cehennemdir. (8)**

Sonra yüce Allah, her hangi bir şey vaat etmesini tehdidin takip etmesi ya da bunun tam tersi şeklinde devam ede gelen sünneti gereğince şöyle buyurdu:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ : **İman edip salih ameller işleyenlere gelince, Rableri, imanlarından,** yani ilme'l-yakin mertebesini tahakkuk ettirmelerinden **dolayı onları hidayete,** tevhidinin fezasına **erdirir.** تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ : **Naîm cennetlerinde altlarından ırmaklar,** yani tevhid denizinden kaynaklanan ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin boyasından hakikat ve marifetlere dair dereler **akar durur. (9)** Onlar ruhani olarak lezzet aldıkları şeylerde ebedidirler.

دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ: Sülûk ve kemal yolu bittikten sonra **onlar orada** Rablerine **"Allah'ım! Seni her türlü noksan**

... وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ
الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِىَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ
لِقَاءَنَا فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾

---

sıfatlardan tenzih ederiz.", yani Seni kendi yüce Zât'ına layık olmayan her türlü şeyden mutlak manada tenzih ve takdis ederiz **diye dua ederler,** münâcâtta bulunurlar. **Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise "selam"dır.** Yani orada bazı derecelere erişmiş olanların diğer bazı farklı mertebelerde bulunanlarla merhabalaşmaları, rıza ve sıdk makamını tahakkuk ettirmiş olmalarından dolayı "selam olsun" demek ve teslimiyetten ibarettir. وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: Beklentilerine nihaî anlamda ulaştıktan sonra **dualarının sonu da "Hamd,** övgü ve minnet, **âlemlerin Rabbi olan,** onları Kendi katından ikram ve ihsanda bulunmak suretiyle bir çok çeşit cömertlik ve lütuf ile terbiye eden, hayli lütuf ve ihsan sahibi olan **Allah'a mahsustur" diye şükretmek olacaktır. (10)**

Sonra yüce Allah, kullarını Kendi cihetine doğru yönelmeleri hususunda teşvik etmek kastıyla şöyle buyurdu:

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُم بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ: **Eğer,** kullarının işlerini inceden inceye düzenleyen **Allah insanlara,** her hangi bir maksatlarının yerine gelmesi hususunda **hayrı çarçabuk istedikleri,** acele ettikleri **gibi, şerri de** tıpkı hayrı talep ettikleri ya da onun için dua ettikleri zaman acele davrandıkları gibi **alelacele verseydi, onların hemen ecellerini getiriverirdi.** Yani onların dualarına karşılık olarak ecellerinin gelmesiyle hayat sürelerini sonlandırırdı. Fakat Allah (c) onlar içerisinden tövbe istiğfar edecek olanları bekleyerek onlara mühlet verir. Hâsılı, فَنَذَرُ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ: **Fakat bize kavuşmayı ummayanları,** bu hususta ısrarcı olanları ve dünya hayatına razı olup onunla yetinenleri, ayrıca kavuşma ve ceza gününü de inkâr edenleri, süre tanımak ve azaplarını çoğaltmak için **kendi hallerine bırakırız da,** kendi hallerine terk ederiz de **azgınlıkları içinde bocalayıp dururlar. (11)**

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِه۪ٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَٓائِمًاۚ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَٓا اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُۜ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِف۪ينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُواۙ وَجَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُواۜ ....

وَإِذَا مَسَّ الإِنسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِداً أَوْ قَآئِماً : Hayli azgın ve sapkın oluşlarından dolayı **insana bir sıkıntı,** yani acı veren bir hastalık, korkunç, fecî bir durum vs. gibi zarar veren bir şey ârız olup **dokunduğu zaman,** başka bir şeye güç yetiremez ise **yan yatarak, oturarak ya da ayakta dikilerek,** keder ve endişe içerisinde yalvararak, sıkıntılarının giderilmesini isteyerek ve çokça şikâyette bulunarak **bize dua eder.** فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ مَّسَّهُ : **Kendisinden sıkıntısını gideriverdik mi,** arzusunu ivedi olarak yerine getirdik mi gafletinin ve sapkınlığının şiddetinden dolayı **sanki kendisine dokunan o sıkıntıyı** gidermemiz **için Bize hiç yalvarmamış gibi,** Bizden ve emrimizden uzaklaşarak **aldırmadan geçer gider,** aslâ Bize dönüp bakmaz. كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ : **İşte** bu şekilde işittiğin gibi, dalalet ve azgınlığa gömülmek sûretiyle **o haddi aşanlara,** Allah'ın emrine muhalefet etmelerinden ve Allah Resûlüne, ona tabi olanlara, müminlere düşmanlık beslemelerinden ve üzerinde bulundukları azgınlıkta ve dik kafalılıkta ısrar etmelerinden dolayı **yaptıkları şeyler böyle süslü,** güzel **gösterildi** ve sevdirildi. **(12)**

Sonra yüce Allah yemin ederek tehdit etmek suretiyle şöyle buyurdu: وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُواْ وَجَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ: Ey Mekke ahalisi! **Andolsun ki,** Allah'a yemin olsun ki, **sizden önceki,** geçmiş **devirlerin** tıpkı sizin gibi olan **birçok kavmini peygamberleri kendilerine** doğru olduklarına delâlet eden **birçok apaçık mucize,** kesin kanıt ve apaçık deliller **getirdiği halde zulmettikleri için helak ettik.** Sizden önceki pek çok kavmi, tıpkı sizin gibi zulmedip, Allah'a itaatten ve O'nun sınırlarını ikame etmekten uzaklaştıklarında celâlimiz ve kahrımız gereğince helak ettik. ....

...كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَٓائِفَ فِى الْاَرْضِ
مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ
قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَٓا اَوْ بَدِّلْهُ ....

O peygamberler ancak onları üzerinde bulundukları zulüm ve fesattan vazgeçirmek için gelmişlerdi. Fakat o geçmiş ümmetler **iman edecek de değillerdi.** Tıpkı sizin gibi kendilerine gönderilen peygamberlere iman edip getirdikleri şeyler hususunda onları tasdik edecek değillerdi. Aksine üzerinde bulundukları şeyde ısrar ettiler, inat ve kibir ile üzerinde bulundukları isyanda ve küfürde ziyadeleştiler. Dolayısıyla Biz de onları zulümleri üzere yakaladık ve uyardıktan sonra da gafletlerinden uyanmadıkları için ısrarları üzere helak ettik. كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ: **İşte,** kötülüleri engelleyen ve caydırıcı bir çok şey varit olmasına rağmen suç işlemede ısrar eden **günahkârlar topluluğunu biz böyle cezalandırırız. (13)**

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلاَئِفَ فِي الأَرْضِ مِن بَعْدِهِم لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ **:** Kökleri tümden kazınıp helâk edildikten **sonra onların ardından sizi yeryüzüne halifeler yaptık ki, bakalım nasıl ameller işleyeceksiniz. (14)** Yani onlar O'nun yeryüzündeki halifeleri iken, onların ardından denemek ve imtihan etmek kastıyla sizi halifeler yaptık. Bakalım hayırlı işler mi işleyeceksiniz? Dolayısıyla biz de sizi hayırla mükâfatlandıracağız. Yoksa şer işlere mi bulaşacaksınız? Buna mukabil biz de sizi kötülükle cezalandıracağız.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَـذَا أَوْ بَدِّلْهُ**:** **Böyle iken,** dalalet ve azgınlığa aşırı derecede saplanmış olmalarından dolayı, **âyetlerimiz kendilerine açık açık okunduğu zaman,** bu ayetlerimiz ahret hayatının hallerini, oradaki azap ve cezaya dair olan korkuları apaçık açıklıyor olmasına rağmen **o bize kavuşmayı ummayanlar,** bilakis haşr olunmayı, yeniden diriltilmeyi, sevabı, cezayı ve ahret hayatıyla ilgili her şeyi inkâr eden o kâfirler, "Orada kavuşmamız nasıl mümkün olacak? Ey insanları davet eden! Şayet sana inanmamızı istiyorsan Rabbin katından **bundan başka bir Kur'ân getir veya ......**

... قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِىۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَىَّۚ
اِنّٓى اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ
عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَدْرٰيكُمْ بِهٖۘ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهٖؕ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

---

bunu, bu Kur'an'ı ve onun şiddetli uyarma ve korkutma ihtiva eden bazı ayetlerini **değiştir.** Zîrâ bizim buna dayanacak gücümüz yok" **dediler.** Bu sözleriyle de onlar ancak Allah Resûlünü küçük görmeyi ve onunla alay etmeyi, Allah'ın Kitabını da hafife almayı amaçladılar. قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَاء نَفْسِي: Ey Resûllerin en mükemmeli! Onlara cevaben **de ki, "Onu kendiliğimden değiştiremem, benim açımdan bu olacak bir şey değildir.** Böyle bir şey, sizin fasit arzu ve istekleriniz doğrultusunda onu değiştirmem ya da tahrif etmem doğru ve caiz değildir. إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ : **Ben ancak bana vahyolunana** tabi olur, **uyarım** ve ancak onu beklerim. Benim bana vahyolunana tabi olmak ve onu beklemek dışında bir kudretim ve takatim yok. Bu hususta nasıl tasarrufta bulunabilirim. إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ: Sizin bu sözlerinizi dinlemekle bile kendi nefsime bir isyana düşmüş olmaktan korkarım. Allah'ın ayetlerini tebdil ve değiştirme kastıyla **Rabbime isyan edersem, şüphesiz büyük bir günün azabından korkarım."** Nasıl olur da tıpkı sizin gibi, dik kafalılık ve küstahlık yoluyla işlediğiniz bu kötü işleriniz dolayısıyla hak ettiğiniz o büyük azabı ben de hak ederim. **(15)**

قُل لَّوْ شَاء اللّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ: Aynı şekilde azarlayarak ve cevap veremez hale getirerek onlara **de ki, "Eğer Allah dileseydi,** yani şayet O'nun iradesi bu okunan şeyin dışında bir şeye taalluk etseydi **ben onu size okumazdım.** Onu bana vahyetmezdi ve o, benim dilimden de dökülmezdi. وَلاَ أَدْرَاكُم بِهِ: **Allah da onu hiçbir şekilde size bildirmezdi,** benim lisanım ile onu size öğretmezdi. Fakat O'nun iradesi bu Kur'an'a taalluk etti ve O, bu Kur'an'ı vahyetti ve onu benim lisanıma sevketti. فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُراً مِّن قَبْلِهِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ: **Bilirsiniz ki, ben sizin içinizde bundan önce,** yani Kur'an vahyedilmeden önce, her hangi bir şekilde size Kur'an tilavet etmeksizin, her hangi bir şeyden haber ....

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ
وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَٓاءِ شُفَعَٓاؤُ۬نَا عِنْدَ اللّٰهِۜ قُلْ اَتُنَبِّؤُ۫نَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي
السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِۜ ....

vermeksizin ve bir bildiride bulunmaksızın **yıllarca bulundum.** Kırk yıl boyunca sizin aranızda yaşadım. **Siz hâlâ aklınızı başınıza toplamayacak mısınız?" (16)** Hâlâ aklınızı bu hususta çalıştırmayacak mısınız? Söz üslupları üzerine çok tecrübeli olmanıza, bu hususta hayli mesafe almış olmanıza rağmen hâlâ bu hususta düşünüp araştırma yapmayacak mısınız?

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِباً أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ: **Öyleyse Allah'a karşı yalan uyduran** ve iki yüzlülükle, iftira atarak O'ndan sadır olmayan şeyi O'na nispet eden **veya** O'ndan sadır olan ve kullarının ahvalini ıslah ve mebde' ve meâd hususunda onları irşat etmek için inen **O'nun âyetlerini inkar edenden daha zalim kim olabilir?** إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ: Kısacası, **hiç şüphesiz ki** yüce Allah, sahte, asılsız haberlerle O'na iftira eden, Kendi katından Resulüne indirdiği kelamını yalanlayan **o mücrimleri iflah etmez!. (17)**

O mücrimler nasıl iflah olup kurtuluşa erişirler?

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَـؤُلاء شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللّهِ: Hayli sapkın oluşlarından dolayı onlar, Zat'ı ile tek, ulûhiyetinde müstakil olan **Allah'ı bırakıyorlar da, kendilerine ne fayda, ne de zarar verebilecek olan şeylere tapıyorlar ve** ayrıca aşırı derecede sapkın ve gafil olmalarından dolayı bir de **"Bunlar,** her hangi bir iş ve hareket icra etmeyen bu suretler ve cisimler **bizim Allah katında,** vukuu tahakkuk ettiğinde O'nun şiddetli tutuşundan ve O'ndan gelen bir ıstıraptan bizi kurtaracak **şefaatçilerimizdir" diyorlar.** Çünkü o taptıkları şeyler, irade ve kudret erbabı değillerdir. Bilakis onlar, aslî olarak şuuru olmayan, her hangi bir hareket ve faaliyet icra etmeyen cemâdât zümresindendirler. قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللّهَ بِمَا لاَ يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ: Ey resullerin en mükemmeli! Onların ahmaklıklarını ve küstahlıklarını

... سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّٓا اُمَّةً وَاحِدَةً
فَاخْتَلَفُواۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فٖيمَا فٖيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖۚ.........................

beyan ederekten onlara **de ki, "Siz Allah'a, göklerde ve yerde** olan işlerden, ne göklerde ne de yerdekilerden hiçbir şeyin O'nun sonsuz ilminin ihatasının dışında olamayacağı gerçeğine rağmen **O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?"** سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ: **Hâşâ O,** mahlukatın en bayağısı, zuhur yerlerinin en aşağısı olmasına rağmen **onların ortak koştukları şeylerin,** asıl itibarıyla şuuru olmayan putların ve suretlerin **hepsinden münezzehtir. (18)** Kısacası o ahmaklar, Allah'ı gereği gibi tanımadılar. Bu sebeple de O'na kendisinden münezzeh olduğu şeyi nispet ettiler. Allah, o zalimlerin dediklerinden pek yüce ve pek büyüktür.

وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلاَّ أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُواْ : O'nun güzel isimlerinin ve yüce sıfatlarının gölgelerinden yansımak suretiyle Hakkın zuhur yerleri olarak yaratılan **insanlar aslında,** O'nun tecellilerinin nurlarından ışık alan ve yalnız O'na sığınanlar olarak **bir tek ümmet idiler, sonra ayrı ayrı oldular.** Yani sonsuz sıfatlara terettüp eden kemâlât üzere sürekli yenilenen tecelliler ve oluşlar hasebince farklı, zıt vasıflar ve bir birine mukabil isimlere dair suretlerin farklılığı sebebiyle yok olucu gölgeler oldular. وَلَوْلاَ كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ : Ey Resûllerin en mükemmeli! **Eğer Rabbinden,** onların ahret hayatında yeniden düzenlenip eşit, denk kılınmalarına dair **bir karar çıkmamış olsa idi, ihtilaf edip durdukları şeyler hakkında aralarında** ahret hayatına tehir edilmeksizin **hemen** bu dünya hayatında eşitlik ve adalet ile **hüküm verilirdi. (19)** Fakat her şeyi en mükemmel şekilde yerine getiren ilâhî hikmet bunun tehir edilmesini gerektirdi. Bu sebeple de onların işleri, hesapları ve azapları; emir ve nehiylerin, mükellefiyetin sırrı batıl olmasın diye ahret hayatına ertelendi.

وَيَقُولُونَ لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ: Ona küstahça başka ayetler getirmesi teklifinde bulunduktan sonra ve istedikleri gibi başka ayetler de inmeyince **bir de "Ona Rabbinden bir âyet indirilse ya!** Allah'ın ...

... فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوا اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا
اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ ف۪ٓي اٰيَاتِنَاۜ قُلِ اللّٰهُ
اَسْرَعُ مَكْرًاۜ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

---

istenip takdir edilen her şeye Kadir olduğunu, O'nun kudretinin sınırlarından hiçbir şeyin uzaklaşamayacağını iddia etmesine rağmen ona hemen neden irticâlî ayetler inmiyor?'" **diyorlar.** فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّهِ فَانتَظِرُواْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ : Onlara cevaben de ki: Bilakis Allah (c) takdir edilen her şeyi ve sizin küstahça ileri sürdüğünüz bütün önerilerinizi yerine getirmeye kadirdir. Ancak ayetlerin indirilmemesi ve muvaffakiyet verilmemesi hususunda O'ndan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceği gabya dair bir hikmet ve gizli bir maslahat söz konusudur. Dolayısıyla onlara **de ki: "Gayb** tümüyle **ancak Allah'a mahsustur,** O'nun sonsuz ilim mertebesinin kapsamı dâhilindedir, O'nun iradesinin sizin küstahça ileri sürdüğünüz teklifine taallukunu **bekleyiniz bakalım,** aynı şekilde gayba muttali olamama bakımından sizinle benim aramda hiçbir fark olmaksızın **ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim şüphesiz." (20)**

Sonra yüce Allah, haddi aşanları azarlama ve paylama kabilinden olmak üzere şöyle buyurdu:

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّن بَعْدِ ضَرَّاء مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِي آيَاتِنَا: **İnsanlara dokunan** ve onları Bizim cihetimize teveccüh edip yönelmeleri hususunda onları zorlayan **bir sıkıntıdan sonra kendilerine** kurtuluş ve necat olarak **bir rahmet tattırdığımız zaman, âyetlerimiz hakkında derhal bir takım hilekârlıklara girişirler.** Yani rahmetin indirilişinden sonra nebimize karşı bir takım hile ve tuzaklara girişirler, ayetlerimize karşı da asılsız sözlerle saldırılarda bulunurlar. قُلِ اللّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ : Ey resullerin en mükemmeli! Bizim yeryüzündeki vekilimiz olarak **de ki: "**Gönüllerinize ve hayallerinize muttali olan **Allah'ın hilesi daha çabuktur.** Sizin hile ve tuzaklarınıza karşı tedbir ve intikam almak bakımından daha şiddetlidir. Sizin hilelerinize karşı size azabı hazırlayandır. Şu ayetinde buyurduğu gibi sizin aleyhinize melekleri şahit tutandır: **Haberiniz olsun ki** sizin ahvalinizi görüp

هُوَ الَّذٖى يُسَيِّرُكُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِى الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرٖيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَٓاءَتْهَا رٖيحٌ عَاصِفٌ وَجَٓاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اُحٖيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿٢٢﴾

gözetleyen ve sizin üzerinize görevli kılınan **elçilerimiz yaptığınız hileleri,** Allah'a ve Resulüne karşı kurduğunuz tuzakları amel defterlerinize **yazıp duruyorlar". (21)**

O, sizi nasıl olur da görüp gözetmez ve sizi nasıl olur da muhafaza etmez!

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ: **Sizi karada ve denizde gezdirip dolaştıran O'dur.** Yani, sizin imanda rüsûh sahibi, takva ve ihlas sahibi olup olmadığınızı denemek için size seyir ve seyahat imkânı tanıyan O'dur. حَتَّى إِذَا كُنتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُواْ بِهَا جَاءتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ: **Hatta gemilerde bulunduğunuz ve o gemiler de içindekileri hoş bir esinti ile alıp götürdükler** ve yolcular **tam da bununla keyiflendikleri sırada o gemilere şiddetli bir fırtına gelir çatar** وَجَاءهُمُ الْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ: **ve her taraftan onlara dalgalar gelmeye başlar.** Bir diğer ifadeyle gemiler, denizlerde hareket etmelerini sağlayan mutedil bir rüzgâr ile içindekilerle birlikte akıp gittiklerinde onlar tam da istedikleri şeylere doğru gitmeleri sebebiyle tam da sevindikleri sıra da ansızın şiddetli bir esintisi olan, o gemiyi sarsan şiddetli bir fırtına gelip çatar. Esintinin şiddetinden ve bu esintinin denizi hareket ettirmesinden dolayı her taraftan, her yön ve cihetten yükselen dağlar gibi onlara gelemeye başlar. وَظَنُّواْ أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ: **Ve** aralıksız peş peşe gelen dalgaların hayli yüksek oluşundan dolayı **onlar** artık helak olmalarını sağlayacak sebeplerle **çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar.** Dolayısıyla kendilerini helake götürecek sebeplerin artık üzerlerine vaki olacağı ve onları toptan yok edeceği zannına kapılırlar. دَعَوُاْ اللّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَـذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ: **İşte o vakit tam ihlas ile Allah'a yalvarır, ...**

فَلَمَّا اَنْجٰيهُمْ اِذَاهُمْ يَبْغُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ

عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ ....

tazarru ile O'na sığınırlar **ve dini sadece O'na halis kılarak;** yani boyun eğme ve itaati yalnızca O'na has kılarak: "Ey Rabbimiz! **Eğer** ihsan ve cömertliğinle **bizi buradan,** bizi kuşatan bu beladan **kurtarırsan, andolsun ki,** sürekli cömertlik ve keremini hatırlayarak nimetlerine **şükredenlerden olacağız." derler. (22)** Onlar bu şekilde tümden kuşatılmış bir halde iken böyle diyerekten yalvarırlar. Zira o zaman fasit arzular ve batıl görüşler O'na muhalefet edemez.

فَلَمَّا أَنجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ: Dualarına icabet ederekten onların sıkıntılarını açıp belalarını giderdiğinde, **Allah onları oradan kurtardığında, kurtulur kurtulmaz** hemen inkârlarına dönerler ve azgınlıklarında yarışırlar. Zîrâ onlar, ibadet ve iyi işler için hazırlanmış olan **yeryüzünde haksız yere taşkınlıkları isterler.** Yani şer'î bir ruhsat olmaksızın, bilakis azgınlık ve inatlarından yeryüzünde sadece fesat çıkarmayı talep ederler. Yüce Allah burada onların, ilâhî huzurun yüce sahasından uzak ve kovulmuş olmalarına dikkat çekmek kastıyla muhatap kipini bırakıp gaip kipiyle hitap etmeyi tercih etti. Bu sebeple onları hitap ile yaklaştırdıktan sonra gaip kipiyle de tekrar uzaklaştırdı.

Sonra da yüce Allah şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنفُسِكُم : **Ey** helak olma vartasından kurtulup necata erişmiş olma nimetini unutan **insanlar muhakkak ki sizin taşkınlığınız,** bu dünya hayatında iken itaat ve şükür yerine ansızın değiştirdiğiniz küfrünüz **sırf kendi zararınızadır.** Yani ahiret hayatında bizzat kendi nefsinize dönen bir vebaldir. Zîrâ; مَّتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ: **Şu değersiz dünya hayatının bir süre tadını çıkarınız.** Yani bu dünya hayatının lezzetlerinden ve şehvetlerinden faydalanmak ve onun süsleriyle meşgul olmak az, hakir, kolay erişilebilir değersiz bir karşılıktır. Yok olup gidecek şey için baki olanı terk etmek ve yine sürekli, devamlı olan ruhani lezzetleri az ve sonlu olan bedeni lezzetler için terk etmek akıllı adamın işi değildir. **Sonra** bu dünya hayatı sona erdikten sonra Bizim dışımızda bir kimseye değil **nasıl olsa dönüp .....**

... فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ
السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَاْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ حَتّٰٓى
اِذَٓا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَٓا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ
عَلَيْهَٓا اَتٰيهَٓا اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ

Bize geleceksiniz. Tıpkı gölgelerin, ışıkların ve yansımaların en nihayetinde güneşe dönmesi gibi siz de Bize geleceksiniz. Zira Bizimle beraber başka her hangi bir şey yoktur. فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ: **Biz de bütün yaptıklarınızı tek tek size haber vereceğiz. (23)** Yani yaptıklarınızı size bildireceğiz ve bizzat sizin yapmakta olduğunuz şeylerle, amellerinizin muktezasınca size muamelede bulunacağız. İyilik yapmışsanız karşılığı iyiliktir, yok kötülük yapmışsanız karşılığı kötülüktür.

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاء أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالأَنْعَامُ: Kısacası **dünya hayatının misali şöyledir:** Yani sizin kendisiyle aldanıp durduğunuz kendisine meylettiğiniz, süsleriyle, ziynetleriyle, sahtelikleriyle, aldatmacalarıyla, mallarıyla ve oğullarıyla övünüp durduğunuz bu dünya hayatının durumu ve hali şu misalde olduğu gibi gerçekten tuhaftır: **Gökten indirdiğimiz su gibidir ki o su ile, insanların ve hayvanların yediği bitkiler birbirine karışmıştır.** Yani o su ile bitkileri yetiren toprak bir birine karışmıştır ve onların bu şekilde bir birine karışmasından insanların ve hayvanların yediği türlü hububat ve bakliyat hâsıl olmuştur.

حَتَّىَ إِذَا أَخَذَتِ الأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلاً أَوْ نَهَاراً فَجَعَلْنَاهَا حَصِيداً كَأَن لَّمْ تَغْنَ بِالأَمْسِ: **Nihayet yeryüzü süslerini takınıp,** yani o bitkiler yeşerip yetişmeye başlayıp bir çok çeşit süs ve ziynetiyle **süslendiği ve** o yeryüzünün **ahalisi de kendilerini ona gücü yeter sandıkları bir sırada,** yani o yeşeren nebatatı hasat edip toplamayı ve onlardan yüksek bir değer almayı kendi güç ve imkânları dahilinde gördükleri bir sırada **geceleyin veya gündüzün,** onu helak edip, kökünden kazıyıp yok etmek üzere **ona emrimiz** ansızın **gelivermiştir,** o nebatat olgunlaşmadan önce **ansızın onu öyle ekilmiş bir hale,** hatta köklerinden koparılıp atılarak yerle bir edilmiş

كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِۜ
وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٢٥﴾ لِلَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌۜ

bir hale **getirmişizdir ki sanki bir gün önce orada hiçbir şenlik yokmuş,** orada hiçbir şey yetişmemiş **gibi oluvermiştir.** كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: **Düşünen bir kavim için âyetlerimizi işte böyle** örnek verir ve **açıklarız. (24)** Akıllarını, misal veren ve kendisi hakkında misal getirilen şeyi idrak etmede kullananlar ve akıl yürütüp tefekkür ettikten sonra dünya hayatının sahte, aldatıcı bir seraptan ve sürekliliği olmayan bir şimşekten başka bir şey olmadığı hususunda uyanık olan kimselere örnek verir açıklarız. Bu dünya hayatının vefasızlığına aldanan kimse, insanı yakıp kavuran bir susuzlukla helak olur. Onun ışığıyla aydınlanan da doğru yoldan sapar.

وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ: Kullarını doğru yola ileten yüce **Allah,** yaratılışlarının ve mizaçlarının aslı tevhit ve İslam dini üzere olduğu için bütün kullarını **selamet yurduna,** yani yerleşenin her türlü günahtan korunduğu tevhit meskenine **çağırıyor ve** bu şekilde bütün insanları çağırdıktan sonra da kullarının ihlaslı olanlarından **dilediğini de** tevhidine eriştiren **doğru yola hidayet üzere ulaştırıyor. (25)** Bu doğru yol ise, kullarından hidayet ehli olanlar ile sapık olanların, farklı tabakalarıyla cennet ehli ile cehennem ehlinin arasını temyiz etmek üzere emrettiği mükellefiyetlere dair hikmeti tamamlamak üzere insanların en hayırlısına yüce katından indirdiği İslam dinidir.

Bu sebeple yüce Allah şöyle buyurdu:

لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا۟ الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ : Bu dünya hayatında Allah'a ve Resûlüne karşı **iyi iş, güzel amel yapanlara** ve kutsal kitaplarında O'nun katından indirilen şeylerin tamamına; ibret alıp, gönül hoşnutluğuyla boyun eğerek iman etmek suretiyle sıkı sıkı sarılanlara **daha güzeli,** yani dünya hayatında iken işledikleri iyi işlere karşılık olarak Allah'ın adaletinin bir göstergesi olarak çok büyük bir mükâfat, yüce bir derece **ve daha fazlasıyla karşılık vardır.** Yani bütün bu mükâfatların da üstünde bir ziyadelik de vardır ki o da Allah'ın, nihai varılacak yere .....

... وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾
وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ
عَاصِمٍ ۖ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ ....

---

ulaştırıp lütufta bulunarak onlardan hoşnut olmasıdır. وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ: İnançlarının saflığından ve Allah'a karşı iyi, güzel işler yapmalarından dolayı onların **yüzlerine ne kara,** yani gaflet ve pişmanlık tozu **bulaşır, ne de aşağılanırlar.** Yani onlara ne de, ilahi mükellefiyetleri yüklenmede gösterilen tembellik ve bıkkınlık sebebiyle alçalma ve küçük düşme zilleti bulaşır. أُولَـٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: Yüce Allah katından hüsnü kabul görmüş bu mutlu kimseler var ya fazilet ve inayet erbabı için hazırlanmış olan **cennet ehli işte bunlardır.** Yapmış oldukları iyilikler ve hayırlı işlere karşılık olarak **orada ebedî kalacaklardır. (26)**

وَالَّذِينَ كَسَبُواْ السَّيِّئَاتِ جَزَاء سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا: Nefislerinin azgınlıklarından dolayı **kötülük kazanmış olanlara,** yani Hak Teâlâ'nın kendilerine emrettiği ve Resullerinin hidayet üzere kendisine yönlendirdikleri şeye dönüp bakmaksızın işledikleri suç gereğince davrananlara **gelince,** yüce Allah'ın adaletinin bir gereği olarak **kötülüğün cezası, misli kadardır.** وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ: **Ve onları bir aşağılık ve eziklik kaplar.** Yani yaptıkları azgınlık ve düşmanlığın karşılığı olarak rezil rüsva olma ve küçük düşme kiri, tozu onları örtüp kaplar. مَّا لَهُم مِّنَ اللّهِ مِنْ عَاصِمٍ: İşte o zaman **onlar için Allah'tan,** O'nun cezalandırmasından ve azabından **hiçbir kurtarıcı yoktur.** Onları bu çetin azaptan muhafaza eden bir koruyucu ya da onlara şefaat edip onlardan azaplarını hafifletecek bir şefaatçi de yoktur. Bilakis onlar fâsıklıklarının ve küfürlerinin karanlığında kalmışlardır. كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعاً مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِماً: **Yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüş,** böylesi kap kara bir parçayla kuşatılmış ve örtülmüş **gibidir.** Onlar iman ve sâlih amel nuruyla aydınlanmadığı için gayet karanlıklarda kalmışlardır.

... أُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ
اَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ وَشُرَكَٓاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَٓاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا
تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **İşte onlar,** azgınlık ve sapkınlık çölünde helak olmuş bu bedbahtlar, arzu ve isteklerinin peşinden sürüklenen gaflet ehli için hazırlanmış olan **cehennemin ashabıdırlar.** Küfür ve kötülüklerden kesp ettikleri şeylerin cezası olarak **orada ebedî kalacaklardır. (27)**

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً: Ey resullerin e mükemmeli! Onlara hatırlat. **O gün ki, hepsini,** yani her iki fırkayı da **mahşere,** yani Allah'a arz olunma ve ceza gününde **toplayacağız,** ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ: **sonra da o,** Bize, bizim dışımızdaki şeyleri, suret ve putları ortak koşanlara, **şirk koşanlara "Haydi siz de, ortak koştuklarınız da yerlerinize!** İşlediğiniz günahlardan dolayı sorgulanıncaya kadar yerlerinizden asla ayrılmayın ve oraya iyice yerleşin **diyeceğiz.** فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ: **Artık aralarını iyice açmışızdır.** Artık o an onların aralarını ayırıp açmışızdır. Yani artık onları bir birlerine ulaştıran ve aralarında bir alaka kuran kulluk ve mabudiyyet bağını aradan kaldırmışızdır. وَقَالَ شُرَكَاؤُهُم مَّا كُنتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ: Dolayısıyla **o ortak koştukları şeyler,** kendi nefislerini beri kılarlar ve şifahi olarak yalnızca onlara hitap ederekten "Ey azgınlık ve sapkınlığa iyice batmış sapıklar! **Siz,** bizim ilmimiz dâhilinde olarak ve bizim emrimizle **bize tapmıyordunuz ki." diyecekler. (28)** Zira biz ilim erbabı ve emir sahibi değildik ki. Bilakis siz kendi fasit arzularınıza ve kendi nefislerinizde gizli şeytanlarınıza ibadet ediyordunuz. Siz bize iftira ettiniz ve inat ve kibirle kulluğunuzu bize nispet ettiniz.

فَكَفَى بِاللّهِ شَهِيداً بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ: Geçmişte olduğu gibi bu gün de **sizinle bizim aramızda** vaki olan şeylere **şahit olarak Allah yeter.** O, ezelî ilmi ile en iyi bilendir. إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ: Şurası muhakkak ki, **sizin ...**

هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَآ اَسْلَفَتْ وَرُدُّوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا
كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ

bize ibadet ettiğinizden, bize teveccüh edip yönelmiş olduğunuzdan **bizim haberimiz yoktur"** diyecekler. **(29)** Zira biz o imtihan dünyasında şuur ve idrak sahibi olarak yaratılmadık ki sizi doğru yoldan saptıralım da sizden bize ibadet etmenizi isteyelim. Kısacası:

هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ: Yaptıkları şeylerden sorgulanmak ve cevap almak, hesaba çekilip cezalandırılmak için hazır kılındıklarında **işte burada herkes geçmişte yaptığını bulacak.** Yani herkes, daha önce kesp etmiş oldukları şeylerden, onların cezasından haberdar olacak ve yaptıklarını iyice anlayacak. **Ve** kendilerine gelip hallerini iyice idrak ettikten sonra da toptan وَرُدُّواْ إِلَى اللّهِ مَوْلاَهُمُ الْحَقِّ: ceza vermede tek ve yegâne olan **gerçek Mevlaları Allah'a döndürülecekler.** Zira O, onların ve işlerinin gerçek sahibidir.وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ: O'nun dışındaki yalancı, batıl ilahlar, yalan ve zulüm ile birer ilah ve şefaatçi olarak görmek ve isimlendirmek suretiyle **iftira edip uydurdukları şeyler de** batıl olmalarına rağmen **kendilerinden büsbütün uzaklaşıp gidecek. (30)** Onları bütünüyle terk edip onlardan uzaklaşacaklar. Artık tek olan ve kahhar olan Allah'tan başka hiç kimse kalmaz. Şayet her zaman ve mekânda Hak Teâlâ'nın vahdetini keşfetmiş olsalardı, kıyamet gününe kalmaksızın sürekli O'nun tevhidini tahkik etmiş olurlardı. Ancak gaflet ve dalalete iyice dalmış olmalarından dolayı onlar dünya hayatında bunun farkına varamadılar.

قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ: Ey resullerin en mükemmeli! Hak Teâlâ'nın tevhidiyle iş ve tedbir bakımından âlemin her bir parçasında O'nun müstakil oluşunu inkâr edenlere, onları susturup azarlayaraktan **de ki;** su buharını yükseltip yağmur yağdırmak suretiyle **gökten ve** bitkileri yeşertip yetiştirmek suretiyle de **yerden size kim rızık veriyor?** أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ والأَبْصَارَ: **O, kulaklara ve gözlere hükmeden kim?** Sizin hıfzınız ve yetişmeniz noktasındaki sebeplerin en büyüklerinden olan göz ve kulağı yaratmaya muktedir olan kim?

... وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ: **Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim?** Bir diğer ifadeyle bir damla meniden tas tamam bir canlıyı çıkaran kim? Yine canlıdan cansız olan meniyi çıkaran kim? وَمَن يُدَبِّرُ الأَمْرَ: **İşleri idare eden kim?"** Kısacası sebepler ve sonuçlar âleminde her işi inceden inceye düzenleyen kim? Artık gayet açık ve vazıh bir şekilde zuhur ettiği için, Allah'a karşı büyüklenme imkanları da kalmadığından mecburen, **hemen** ufuklarda ve nefislerde vaki olan her türlü işi idare eden فَسَيَقُولُونَ اللّهُ: **"Allah'tır" diyecekler.** Zira zuhurunun şiddetinden dolayı artık inat edip büyüklenemezler. فَقُلْ أَفَلاَ تَتَّقُونَ: Bu şekilde oluş ve yok oluş aleminde vaki olan her türlü işin yüce Allah tarafından idare edildiğini itiraf ettikten sonra azarlamak ve paylamak suretiyle onlara **de ki, "O halde Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"(31)** Onun şiddetli tutuşundan ve intikamından korkmaz mısınız? Hala, işitmeyen, her hangi bir faydası ve zararı dokunmayan ve haktan da hiçbir şeyin yerini tutamayan şeyleri mi O'na şirk koşuyorsunuz?

فَذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ: **İşte,** gayet açık zuhur etmesinden dolayı varlığını itiraf ettiğiniz **o Allah sizin gerçek Rabbinizdir.** Zira O, gerçekten sizi terbiye eden, işlerinizi idare edendir. Hak ve hakikat olmakla gerçek ve sabit olan Allah'tır. فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلاَّ الضَّلاَلُ: **Hakkın** tek oluşunun **dışında** yalan ve zulüm ile ilahlar ittihaz edindiğiniz şeylerde sizin için **sapıklıktan,** batıldan **başka ne vardır?** فَأَنَّى تُصْرَفُونَ: **O halde haktan nasıl çevriliyorsunuz? (32)** Bir diğer ifadeyle nasıl oluyor da O'nun dışındaki, yok olup gidecek olan gölgelere yönelip dönüyorsunuz da onlara ilahlık ve rablık nispet ediyorsunuz?

كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذ۪ينَ فَسَقُٓوا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ قُلْ
هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُۜ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ
فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْد۪ٓي اِلَى الْحَقِّۜ قُلِ اللّٰهُ يَهْد۪ي لِلْحَقِّۜ

كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ: Yüce Allah için yegane rab ve ilah olma hususiyeti sabit olduğu gibi **Rabbinin, hak yoldan çıkan fâsıklar hakkındaki sözü de işte böylece gerçekleşmiş oldu: "Onlar inanmazlar". (33)** Yani böylece Allah'ın, zulüm ve inat ile kulluktan uzaklaşanlar hakkındaki, Allah'a asla yakinen inanmayacakları, ilme'l-yakîn ve ayne'l-yakîn üzere tevhid mertebesine erişemeyeceklerini beyan eden kelimelerinde asla bir değişme olmayacağı gerçeği de doğruluk ve adalet üzere tamamlanıp sabit olmuş oldu.

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ: Ey resullerin en mükemmeli! Delillerini çürütüp susturarak ve azarlayarak onlara **de ki: "Allah'a eş tuttuğunuz ortaklarınızdan, önce yaratıp,** ilk kez vücud verip **ardından da onu** ölümle yok ettikten sonra geri **çevirip yeniden diriltecek olan var mı?"** Onların böyle bir imkân ve kudretleri var mı? قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ: **De ki,** "Ancak ulûhiyette tek olan bir ilahın şanından olduğu üzere **önce yaratıp, sonra da onu yeniden yaratacak olan Allah'tır.** فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ : **O halde nasıl oluyor da yoldan saptırılıyor, döndürülüyorsunuz?" (34)** Nasıl oluyor da, tevhit yolundan şikâyetçi olup ayrılarak bu sahte, atıl ve haddi zatında yok olan suretlere meyledebiliyorsunuz?

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ: Yine aynı şekilde delillerini çürütüp susturarak ve azarlayarak onlara **de ki, "Ortak koştuklarınızdan hak yolunu,** O'nun tevhidine ulaştıracak doğru yolu **gösterecek olan var mıdır?"** Şayet şaşırıp hayrete kapılırlarsa قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ: onlara **deki,** "ancak kullarını hidayete erdirici olan **Allah,** kullarından dilediğine **hak olan doğru yolu,** tevhidine götüren yolu **gösterir** ve onu hakka'l-yakin mertebesine eriştirir.

...اَفَمَنْ يَهْدٖٓى اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّٖٓى اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰى فَمَا لَكُمْ
كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّاۜ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنٖى مِنَ الْحَقِّ
شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

أَفَمَن يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لاَّ يَهِدِّي إِلاَّ أَن يُهْدَى: **O halde doğru yola,** hakka'l-yakine **hidayet eden mi kendisine uyulmaya,** itaat edilip boyun eğilmeye **daha layıktır,** daha uygun ve daha doğrudur **yoksa** asli olarak kendi başına hiçbir şeye gücü yetmeyen, ya da ilahlarınızdan Uzeyr ve İsa gibi doğru yolu arayanlardan olup da **kendisine yol gösterilmeyince onu bulamayan mı daha layıktır.**فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ: **O halde** aklın gereklerinden uzaklaşan ey akıllılar! **Size ne oluyor?** Aklın bedihî yönü onların ulûhiyetini ve Allah'a ortak koşulmalarını kabul etmeyip direndiği halde **Nasıl** böyle **hükmediyorsunuz?" (35)**

وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلاَّ ظَنًّا: Kısacası **onların birçoğu,** yani kendisine şirk koşulmaktan mutlak manada münezzeh olan Allah'ı bilme derecesinden uzaklaşan müşriklerin çoğu müşrikliklerinde **zandan başka bir şeye tabi olmazlar.** Yani o müşrikler, kâinatta zuhur eden hadiseleri, sebepleri yaratan Müsebbibden gafil olarak sebeplerin zahirine havale etmekten kaynaklanan fasit hayallerden ve sonuçsuz vehimlerden kaynaklanan faraziyelerden başka bir şeye tabi olmazlar. إِنَّ الظَّنَّ لاَ يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئاً: O müşriklerin sıkıca yapışıp tutundukları faraziye, **zan ise** imanın ve itikadın kaynağı olan apaçık **haktan** bir değer olarak **hiç bir şeyin yerini tutmaz,** hiçbir şey ifade etmez. إِنَّ اللّهَ عَلَيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ: **Şüphesiz ki,** onların bütün hayallerine muttali olan **Allah, onların ne yaptıklarını** onların hayal, vehim ve zanları muktezasınca **bilendir. (36)** Onların her türlü hallerinden haberdar olan ve onları görendir. Dolayısıyla onlardan haberdar oluşu ve ilmi gereğince de onları cezalandırır.

Yüce Allah, onların batıl itikatlarını, zanlarını ve cehaletlerini bu şekilde bildirdikten sonra iman ehlinin dayanağı olan ve kendilerine tevhit ve irfan yolunu açıklayan Kur'an'ın böyle olmadığını açıklamak istedi ve şöyle buyurdu:

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدٖيقَ الَّذٖى بَيْنَ
يَدَيْهِ وَتَفْصٖيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فٖيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٣٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ
قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهٖ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٣٨﴾

وَمَا كَانَ هَـٰذَا الْقُرْآنُ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ اللَّهِ: İnsanların en hayırlısına indirilen ve onlara İslam dininin kaidelerini açıklayan **bu Kur'ân,** Alîm ve Hakîm olan **Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş,** O'ndan başkasından sadır olduğu tahayyül olunabilecek bir şey **değildir.** Nasıl olur da bu Kur'an Allah'tan başkasından sadır olmuş olabilir. Zira o, kendisi dışındaki bütün idrakleri bitkin bırakan her türlü idrak yetilerini ve organlarını onu idrak etmekten aciz bırakan ve her yönüyle mükemmel olan ilahi hikmetten sadır olmasından dolayı belagat mertebelerinin en yücesi ve i'câz derecelerinin en nihaî olanıdır. Dolayısıyla onun Allah'ın dışında bir kimseden sadır olması asla düşünülemez.وَلَـٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ: **lâkin kendinden önceki kitapları tasdik eden ve kitabı ayrıntılı olarak açıklayandır.** Allah katından geçmiş kutsal kitaplarda indirilenlere mutabık olarak onları tasdik ettiği gibi, hatta o, fayda bakımından daha tam ve hikmet bakımından da daha yücedir. Yüce Allah'ın sonsuz ilmindeki, kaza levhindeki kitabını açıklayandır. Kısacası, لَا رَيْبَ فِيهِ: **Onda şüphe edilecek hiç bir şey yoktur.** مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ: **Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir. (37)** Hiçbir beşerin onun bir mislini getirme imkân ve kudreti yoktur.

Onun Allah Resulüne (s) indirilmiş olmasından şikâyet mi ediyorlar? أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ: **Yoksa "onu o (peygamber) uydurdu" mu diyorlar?** Muhammed (s) o Kur'an'ı kendisi uydurdu da onun değerini yüceltip onu insanlar arasında yaymak için o sözlerini Allah'a nispet etti mi diyorlar? قُلْ فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُواْ مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ: Ey resullerin en mükemmeli onlara **de ki;** "O Kur'an'ın Allah katından olduğuna şüphe ettikten ve bilakis onun başkası katıdan geldiğine kesin karar verdikten sonra **eğer sözünüzde,** onun beşer sözü olduğu ve Allah adına uydurulmuş olduğu yönündeki davanızda **sadık iseniz, …**

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهٖ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖۜ ....

haydi siz de, delaletin bir çok çeşidi, temsil, teşbih, mecaz, kinaye, mutabakat ve hikmetin gereklerine riayet ve fesahat bakımından **onun gibi** kısa **bir sûre getirin ve** siz bundan aciz kalırsanız **Allah'tan başka çağırabileceğiniz,** kendisine güvendiğiniz **kim varsa onu da yardıma çağırın. (38)**

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ: Sonra o Kur'an'ın bir bezerini getirmede aciz kalıp bir kelime bile edemedikleri ve ona muarız olmada aciz kaldıkları halde yine de insafa gelmeyip onun bir beşer kelamı olmadığını ve î'cazını ikrar etmediler. **Bilakis onlar, bilgileriyle kavrayamadıkları,** o Kur'an'ın içindeki kendilerini uyaran şeyleri fıtri sezgileriyle anlayıp bilemedikleri gibi **te'vili de kendilerine** ilham ya da bildirme yoluyla **hiç gelmemiş olan bir şeyi yalan saydılar,** açıkça reddetmeye ve yalanlamaya kalkıştılar. Hatta aklî ve naklî olarak her hangi bir dayanakları olmaksızın onu yalanlamada ileri gidip büyüklendiler. كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ: **Bunlardan önce gelip geçenler de yine böyle,** yani tıpkı onların yalanlamaları gibi onlar da peygamberlerini ve getirdikleri kitapları yalanlamışlardı. فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ: **Fakat bak,** ey resullerin en mükemmeli! Bunlar gibi daha önce de büyüklenerek yalanlayanları bir düşün. İlahi emirlerin gereklerinden uzaklaşan, Allah'ı, kitaplarını resullerini ve başlarına gelecek olan korkunç musibetleri yalanlamaya teşebbüs eden **zalimlerin akıbeti nasıl oldu? (39)**

وَمِنهُم مَّن يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُم مَّن لاَّ يُؤْمِنُ بِهِ: **Onlardan,** yani büyüklenerek yalanlayanlardan **ona inananlar da,** yani Kur'an'a kendi nefislerinde inanıp, onun i'caz'ını tasdik edip de büyüklenmelerinden ve inatlarından dolayı onu yalanlayanlar da **var,** hakikati görmekten engelleyen perdelerinin kalınlığından ve kalpleri hayli katılaşmış, hayli dik başlı olmalarından dolayı **inanmayacaklar da var.** Kısacası ey resullerin en mükemmeli!

...وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدٖينَ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لٖى عَمَلٖى وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ اَنْتُمْ بَرٖيؤُنَ مِمَّٓا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرٖیٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تَهْدِى الْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ: **Rabbin fesatçıları,** yer yüzünde türlü türlü fesatlar çıkan inatçıları ve Kur'an'ı yalanlayanları **en iyi bilendir. (40)**

وَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل لِّي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَاْ بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ: **Eğer seni inkâr etmeyi sürdürürlerse,** sadık olduğuna dair apaçık deliller olmasına rağmen seni yalanlamada ısrar ederlerse onlardan beri ve münezzeh olarak **de ki; "Benim amelim bana, sizin ameliniz de size aittir.** Ben amelimin karşılığını göreceğim, siz de aynı şekilde yaptıklarınızın karşılığıyla cezalandırılacaksınız. **Siz benim yaptığımdan uzaksınız,** onu inkâr ediyorsunuz, aynı şekilde **ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım"(41)** Benim sizin yaptıklarınızdan beri olmam sizin benim yaptığımdan uzak olmanızdan kat kat daha fazladır. Artık yaptıklarınızın karşılığını bekleyin. Aynı şekilde ben de, ceza vakti gelinceye kadar amelimin karşılığını bekleyeceğim.

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ: **İçlerinden seni dinlemeye gelenler de var.** Alay etmek üzere seni dinlemeye gelenler var, sen de gayet ihtimam göstererek onlara duyurmaya çalışırsın. Nasihat dinleyip ibret alsınlar diye sen bu işe aşırı ihtimam gösterirsin. Hâlbuki onlar, kalplerindeki perde ve kulaklarındaki sağırlık sebebiyle işitip idrak etmezler. أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُواْ لاَ يَعْقِلُونَ: **Sen, sağırlara, üstelik** mizaçlarında merkûz bulunan cehaletleri sebebiyle **akılsız da olanlara dinletebilir misin? (42)** İşte sen böylesi kimselere işittirmeye ve dinletmeye çalışıyorsun.

وَمِنْهُم مَّن يَنظُرُ إِلَيْكَ: **İçlerinden sana bakanlar da,** nübüvvetinin delillerini inceleyenler ve onun emarelerini görüp de bununla beraber seni ve nübüvvetini inkar edenler de **var.** أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُواْ لاَيُبْصِرُونَ: **Fakat sen, körlere, üstelik** yaratılışları itibarıyla gözlerinin ve

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـًٔا وَلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ
يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوٓا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْۜ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ اللّٰهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

basiretlerinin körlüğü ve kalplerinin katılıkları sebebiyle **basiretleri de yoksa hidayet edip yol gösterebilecek misin? (43)** Onlara işittirmeye muktedir olabilecek misin?

إِنَّ اللَّهَ لاَ يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئاً: **Şurası kesindir ki** azamet ve kibriyâ elbisesiyle Azîz olan **Allah,** azap ve alçalmayı hak eden **insanlara zerre kadar zulmetmez.** O'ndan kendilerine erişen şeylerde asla zulmetmez. وَلَـكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ: **Ne var ki,** Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri yaratılış sebebi doğrultusunda sarf etmeyi unutan **insanlar** nefislerini Allah'ın hükmettiği ve kendisi için izhar ettiği şeyin hilafına saf etmek suretiyle **kendi kendilerine zulmedip duruyorlar. (44)** Bu sebeple de intikam ve nefret edilmeyi hak ediyorlar.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُواْ إِلاَّ سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ: Ey resullerin en mükemmeli! Onlara haşr gününün hayli uzun süreli korkularını, kat kat, peş peşe gelen zorluklarını bir hatırlat. Öyle ki; **Allah'ın onları haşredip toplayacağı günde,** bu haşr gününün uzunluğu ve korkularının şiddeti sebebiyle **sanki onlar dünyada günün ancak bir saati kadar kalmışlar da** o gün orada **aralarında bir birleriyle tanışmışlar gibi olacak.** Dünyadaki hayatlarının süresi onlara sanki günün ancak bir saati gibi kısa gelecek ve onlar bu ilk yeniden diriliş gününde bir birlerini tanıyacaklar. Sonra aralarındaki bu tanışıklık ve ihtimam ortadan kaldırılacak ve onlardan her biri dünya hayatında iken kazandıklarına karşılık olarak rehin kalacak. Hasılı; قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِلِقَاء اللّهِ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ: Ahret hayatında **Allah'ın huzuruna çıkacaklarına inanmamış olanlar** ve işlemiş oldukları günahlarda, üzerinde bulundukları kötü hallerde ısrar edenler ve yine peygamberlere, dünya ve ahrette hallerini ıslah için bu peygamberlerin Allah katından getirdiklerine yönelmeyenler **hiç şüphesiz en büyük ziyana,** büyük bir başarısızlığa ve kayba **uğramış olacaklar. Zira onlar** aynı şekilde her hangi bir mürşidin irşadı söz konusu olmaksızın bizzat kendi nefisleri

وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذٖى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهٖيدٌ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌ فَاِذَا جَٓاءَ رَسُولُهُمْ قُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

cihetinden **doğru yola,** kendileri için en uygun olan dosdoğru yola **gidenlerden de değillerdi. (45)**

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ: Ey resullerin en mükemmeli! Kurtarıcı, doğru yola yönlendirici bir mürşit olmaksızın hidayet ve olgunluğa erişmedeki kusurlarından dolayı hidayet, irşat ve dosdoğru ve isabetli bir yolda sülûk etmeye dair **onlara vaad ettiğimizin bir kısmını sana göstersek de ya da seni vefat ettirsek de, sonunda onların dönüşü Bize olacak.** Yani senden doğru yolu göstermeni talep etmek, senin hidayet kaynağının tatlı suyundan içerek doğru yola ulaşmak ve kendi benliklerine ait olan pisliklerden ve hüviyetlerine ait kirlerden arınarak feyz ve cömertliğinin sızıntılarıyla büyüyüp yetişmek için sende fani olmaya vasıl olmalarından önce seni vefat ettirsek de dönüşleri yine Bize olacak. İster dalalette olsunlar ister hidayette, gölgelerin nihayetinde güneşe dönüşü gibi onlar da toptan Bize dönecekler. ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ: Bu şekilde toptan Allah'a döndürülüşlerinden **sonra,** onlara yokluktaki gizlilikten marifetin ve ubudiyetin hikmetini izhar eden **Allah, onların** marifet ya da dalaletten, iman ya da azgınlıktan **ne yapmakta olduklarına şahittir. (46)** Hali hazırdaki sonsuz ilmiyle onların yaptıklarına muttalidir ve hazırdır. Ve yüce Allah, onlardan haberdar oluşunun ve sonsuz ilminin muktezasınca onları cezalandıracaktır.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ: Biliniz ki **her ümmetin,** her fırkanın ve taifenin Allah katından, O'nun hükmü ve hikmeti gereğince onları Allah'ın tevhidine yönlendirmek üzere gönderilmiş **bir peygamberi vardır.** فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ: **O peygamberleri gelince aralarında,** kulların ahvalini ıslah için yüce Allah katından konulmuş adalet ve eşitlik üzere **adaletle hüküm verilir. Onlar** ceza gününde **hiç zulüm görmezler. (47)** Ve amellerinin karşılığından hiçbir şey eksiltilmez. Bilakis işledikleri suç ve kötülük miktarınca cezalandırılırlar.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي ضَرًّا وَلَا
نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۜ اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا
يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

وَيَقُولُونَ مَتَى هَـذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ: Ey resullerin en mükemmeli! Batınlarının pis oluşundan dolayı **onlar,** seni inkâr ederekten ve seninle beraber olanlarla da alay ederekten "Ey iman edenler! **Eğer doğru söylüyorsanız,** bu davanın doğru olduğunu iddia edeni tasdik ediyorsanız, siz de bu iddianızda sadık iseniz, kendisiyle birlikte aynı zamanda azabın da geleceğini iddia ettiğiniz **bu vaad ne zaman yerine gelecek?" diyorlar. (48)**

قُل لاَّ أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرّاً وَلاَ نَفْعاً إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ: Ey resullerin en mükemmeli! **De ki, "Ben, Allah'ın dilediğinin dışında kendi kendime ne bir zarar ne de bir fayda verebilirim".** Bizzat kendi nefsimin lehine veya aleyhine bir şey kesp etmeye, yüce Allah'ın geçmiş olan kazasında takdir edip dilediğinin dışında benim her hangi bir gücüm ve kudretim yoktur. Bizzat kendi nefsimin hallerine bile güç yetirmezken nasıl olur da Allah'ın iradesinde gayba dair olan şeyi acele ettirmeye ve onun vaktini tayin etmeye muktedir olabilirim. لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ: Böyle olmakla beraber O'nun katından bana, "muhakkıklardan olsunlar ya da batıla saplanmış olsunlar hiç fark etmez gelmiş geçmiş bütün ümmetler içerisinden **her ümmetin** Allah'ın sonsuz ilminde belirlenmiş **bir eceli,** kararlaştırılıp takdir edilmiş bir vakti **vardır"** hükmünün dışında bir şey vahy edilmedi ve bu hükmün dışında bir şeye de izin verilmedi. إِذَا جَاء أَجَلُهُمْ فَلاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ: İçerisinde onların helak oluşlarının Hak Teâlâ tarafından tayin edildiği **ecelleri gelince artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri gidebilirler. (49)** Tayin edilen ecel geldiği vakit ona muhalefet etmeye imkân yoktur. Dolayısıyla bu hususta zamanı ne öne çekme ne de geciktirme söz konusudur. Yani onların, ecelleri vesilesiyle kendilerine dokunacak bir zararı defetmek için, ani bir bakış ya da göz açıp kapayıncaya kadar geçen çok kısa bir zaman dilimi bile olsa ecellerini geciktirme talebinde bulunma imkânları yoktur. Yine aynı şekilde her hangi bir menfaati celb etmek için de öne

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾
اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖۜ اٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ
ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِۚ ....

çekme talebinde bulunma imkânları da yoktur. Zira saat mutlak zamana hasredilmiştir. Bilakis işin artık zamanı kesinleşmiş, nihâî olarak belirlenmiştir. O zamanın sınırlarını artık hiç kimse aşamaz. Dolayısıyla bekleyin bakalım sizin eceliniz ve vaktiniz gelecektir ve size vaat edilen yerine gelip gerçekleşecektir.

Ecel her ne zaman ki müphem olur, hiç kimse için onun vaktini tayin etme imkânı yoktur.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتاً أَوْ نَهَاراً: Ayıplayarak ve azarlayarak onlara **de ki:** Ey azabın ve cezanın çabucak gelmesini talep eden mücrimler! **"O'nun azabı size geceleyin uykuda veya güpe gündüz gelecek olsa, ne dersiniz?** Bir diğer ifadeyle siz geceleyin evlerinizde geceler bir vaziyette iken mi yoksa gündüzün sağa sola koşuştururken mi o azap size gelsin. Siz hangi durum ve halde iken O'nun azabı size gelsin. Her hal ve durumda O'nun emri size zor gelir. Zira o azap sizi hayli kederlendirecek ve ürkütecektir. O azap gelip indiği esnada sizin haliniz böyle iken مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ: her türlü cezalandırma ve azabı hak eden **günahkârların onu** geciktirilmesini talep etmek yerine Allah'tan **alelacele istemeleri için ne sebep vardır?" (50)** Her halükârda bütün bunların hepsi de çirkindir. Siz bu azabı inkâr edip yalanlıyor musunuz ve de o azabın gelme vaktine kadar üzerinde bulunduğunuz küfür ve şirkte ısrar mı ediyorsunuz?

أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنتُم بِهِ آلآنَ: **Bu azap meydana geldikten,** indikten **sonra mı iman edeceksiniz, yoksa şimdi mi?** O zaman imanınız size fayda vermez. Zira izzet ve celal otağının arkasından size o gün şöyle denilir: وَقَدْ كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ: "Ey sapkınlar ve yalanlayanlar! Şimdi mi iman ettiniz? **Hâlbuki** inkâr ve ısrarınızın şiddetinden dolayı küçümseyerek, alay edip eğlenerek **onun çarçabuk gelmesini istiyordunuz. (51)**

ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ ذُوقُواْ عَذَابَ الْخُلْدِ: **Sonra o,** Allah'ın emirlerinin gereklerinden uzaklaşma ve resulünü yalanlamak suretiyle Allah'a karşı

... هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِؤُنَكَ اَحَقٌّ هُوَ قُلْ
اِى وَرَبّٖٓى اِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزٖينَ ﴿٥٣﴾ وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ
مَا فِى الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ ....

---

zulüm işleyenlere "Allah elçilerini yalanlamak ve onlarla alay etmekten duyduğunuz lezzet ve tattığınız zevkin karşılığı olarak **tadın bakalım** sonsuza de sürecek olan ve asla kesilmeyecek olan **şu ebedi, azabı!" denilecek.** هَلْ تُجْزَوْنَ إلاَّ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ: **Vaktiyle** dünya hayatında iken büyük suç, kötülük ve günahlardan **kazandığınızdan başkası ile mi cezalandırılacaksınız?" (52)**

وَيَسْتَنبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ: Hallerinin akıbetini ve işlerinin varacağı yeri kendilerine bildirdikten sonra da **"o azap gerçek mi?" diye sana soruyorlar.** Kalplerini bütünüyle örtmüş perdelerin muktezasınca senden haber almak istiyorlar. Bir diğer ifadeyle senin haber verdiğin ürkütücü tehditlerin gerçek mi yoksa şaka ya da korkutma amaçlı mı olduğunu soruyorlar. قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ: Bu tehditlerin gerçek ve kararlaştırılmış olduğunu mübalağa yoluyla ifade ederekten onlara **de ki; "Evet! Rabbim hakkı için,** Rabbim adına yemin ediyorum ki **o kesin bir gerçektir.** Yüce Allah'ın bana bildirdiği vahiy ve ilham sayesinde bana göre o vaat edilen şeyler değişmez bir gerçektir ve muhakkak olacaktır. Sübutu, vukuu hususunda hiçbir şüphe yoktur. وَمَا أَنتُمْ بِمُعْجِزِينَ: **Ve siz,** bu tür cahilllikleriniz, yersiz zanlarınız ve şüphelerinizle Allah'ı **bundan aciz bırakacak,** üzerinize inecek olan azabı yok edecek **değilsiniz." (53)**

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الأَرْضِ لاَفْتَدَتْ بِهِ وَأَسَرُّواْ النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُاْ الْعَذَابَ: Nasıl olur da Allah'ın azabının üzerinize inmesine engel olabilirsiniz? Şayet **zulüm yapmış olan** ve Allah'ın emir ve nehiylerinin muktezasından uzaklaşan **herkes, azabı görünce yeryüzündeki her şeyin,** yeryüzündeki bütün hazinelerin **sahibi olsa da** o azaptan kurtulmak için **hepsini,** hatta kat kat, binlerce kat daha fazlasını şayet o azaba fidye olarak kabul edilseydi elbette **feda ederdi. Ve** bu şekilde bir fidye verdikten sonra da **içten içe pişmanlık duyardı.** Bir diğer ifadeyle

... وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيٖ وَيُمٖيتُ

azabı, onun korkunçluğunu yakinen gördüğünde şaşkına döner ve bu korkunç azabın karşılığı olarak verdiği fidyeden içten içe pişmanlık duyar ve bu bedelin o azaba karşılık gelmesinden mutlak anlamda ümidini keserdi. O fidye onlara asla fayda vermez وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ: **Fakat aralarında** ilahi **adaletle** ve O'nun hikmet ve yönetiminin gereğince **hüküm verilir ve** zulüm ve küfürlerinin karşılığı olarak cezalandırılırken **hiçbirine zulüm yapılmaz. (54)** Nasıl olur da Allah'tan her hangi bir zulmün sadır olacağı tasavvur edilebilir. Zira bütün her şey O'nun isim, sıfat ve gölgelerinden ibarettir.

أَلا إِنَّ لِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ: **Haberiniz olsun ki, göklerde ve yerde** zuhur eden her **ne varsa Allah'ındır.** Göklerde ve yerde oluş ve yok oluşa dair her ne var ise O'nun sonsuz ilim ve kudretinin ihatası altındadır. Kendi yüce katından adalet üzere dilediğine onunla azap eder, dilediğine de lütfuyla merhamet eder. أَلاَ إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ: **Dikkat edin, Allah'ın** kullarına sevap ve ceza olarak vaat ettiği **vaadi muhakkak ki, haktır, gerçektir.** Her hangi bir şüphe ve kandırmaca olmaksızın sabittir ve muhakkak vuku bulacaktır. Zira O'nun vadine muhalefet etme asla vuku bulmaz. وَلَـكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ: **Lâkin onların çoğu** O'nun mükemmel hikmetini ve değişmez, kesin ahkâmı hakkındaki düşünmelerinin kıtlığı ve anlayışlarının kusurlu oluşu sebebiyle onlar **bunu,** yani vadinin gerçek oluşunu **bilmezler. (55)** Cehalet ve inatları sebebiyle de ona iman etmezler.

O dik kafalı inatçılar nasıl olur da O'nun kudretinin genişliği hususunda tereddütte bulunup şikâyet ediyorlar ve vaat ettiği şeyin yerine gelmesi hususunda O'nun kudretinin ihatasından uzaklaşmayı talep edebiliyorlar. Zira,

هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ: **O, hem hayat verir hem de öldürür.** Yani O, öncelikle ezeli ilahi muhabbete dayalı tecelli ile onlar henüz zikre değer bir şey değilken onların bedenlerini ve siluetlerini yaratıp izhar edendir. Bu şekilde onları izhar edip onlara hayat verdikten sonra kahr ....

... وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَٓاءٌ لِمَا فِى الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُواۜ هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

---

tecellisiyle de onları başlangıçtan beri üzerinde bulundukları adem üzere tekrar yok eder. Hal böyle iken nasıl olur da O, onları öldürdükten sonra hesap ve ceza için tekrar diriler olarak döndürmeye güç yetiremez. وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ: Zira tıpkı bütün ışık ve gölgelerin güneşe döndürülmesi gibi hepiniz, bütün iş ve hallerinizle başkasına değil sadece **O'na döndürüleceksiniz. (56)** Zira vücûdda O'nun dışında başka bir şey yoktur. يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاء لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ: **Ey** aslî kaynaklarını ve gerçek vatanlarını unutan **insanlar!** Sizi uyarmak ve dikkatlerinizi çekmek için **size Rabbinizden bir öğüt,** bir hatırlatma, **gönüllerdekine bir şifa, müminlere bir hidayet ve rahmet gelmiştir. (57)** Yani gönüllerinizde yerleşmiş, onu çepeçevre sarmalayan perdelerinizi kaldırmak ve yine kalplerinizdeki kin ve arzularınızı iyileştirmek üzere, umumi olarak iyilik ve takva sahibi müminleri kapsayan bir rahmet ve gaye ve vuslat erbabını tevhid diyarına ulaştıran bir hidayet gelmiştir. Dolayısıyla size onun hükümlerini tezekkür edip nasihat almanız, onun rumuz ve işaretlerini iyice düşünmeniz, anahtarlarını ve doğuş yerlerini iyice tefekkür etmeniz gerekir ki takatiniz ve vüsatiniz miktarınca siz ondan sizi inkişaf ettiren mükâşefeler elde edebilesiniz. Şüphesiz ki yüce Allah kullarından dilediklerini kendi yüce Zât'ına yönlendirir. O azîz ve hakîmdir.

قُلْ بِفَضْلِ اللّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُواْ: Ey resullerin en mükemmeli! Sana tabi olanlara uyarma ve irşat kastıyla **de ki: "Allah'ın ihsanıyla,** hüsnü kabulüyle ve hem hazır hem de aziz oluşunun şerefiyle **ve** bütün zuhur yerlerini kapsayan kuşatıcı **rahmetiyle, işte yalnız bunlarla sevinç duysunlar.** Sadece bunlarla müşerref olup inkişaf etsinler ve geçici, yok olup gidici olan cismani lezzetlerden uzak durup onlarda sevinç aramamalarına karşılık, bu şekilde manevî olarak aldıkları lezzetler ve hakiki manada huzura yükselmeyle mutlu olsunlar. هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ: Şayet siz yakinen inanıyorsanız ve inancınızda samimi iseniz **bu,** yani

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًاۜ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ
لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

---

sizin rûhânî olarak sevinç ve mutluluk duymanız **onların** nefislerinin arzu ve istekleriyle, kişiliklerinin gerekleri doğrultusunda **biriktirip durduklarından daha hayırlıdır." (58)**

قُلْ أَرَأَيْتُم مَّا أَنزَلَ اللّهُ لَكُم مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَاماً وَحَلاَلاً: **De ki,** bana bir haber verin bakalım. Allah'ın size indirdiklerini nasıl inkâr ettiniz. **"Baksanıza, Allah sizin için** semavi sebepler vasıtasıyla hâsıl olan ve size gönderilen **nice rızıklar indirdi,** onlar sizin için mubah kılındığı halde kendi nefislerinizin arzusu doğrultusunda **siz onlardan bir kısmını haram, bir kısmını helâl yaptınız".** Yani her hangi bir şer'î delil varit olmaksızın o rızıklardan bazısını haram saydınız bazısını da helal. قُلْ آللّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللّهِ تَفْتَرُونَ: Ey resullerin en mükemmeli! Onların delillerini çürütüp susturarak ve onları azarlayarak **de ki,** böyle taksimat ve ayrım yapmayı **"size Allah mı izin verdi, yoksa siz** bunu O'na nispet etmekle **Allah'a iftira mı ediyorsunuz?" (59)**

وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Allah'a karşı yalan uyduranlar kıyamet gününü ne sanıyorlar?** O müfteriler ne zannediyorlar? Onlar, Allah'a O'ndan sadır olamayan bir şeyle yalan yere iftira etmelerinden dolayı kıyamet gününde muaheze edilip cezalandırılmayacaklar mı? Bilakis onlar Allah'a karşı cüretlerinden ve O'na karşı iftirada bulunmalarından dolayı muhakkak muaheze edilecekler. Özellikle de bu tür bir iftiradan kaçınmaları gereğine delalet eden engelleyici ve caydırıcı ayetler varit olduktan sonra böylesi çirkin bir işten kaçınmadıkları için elbette muaheze edilecekler. إِنَّ اللّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ: Kullarının hallerini ıslah edici olan **Allah,** insanların hallerine en uygun olan, kendileri için en doğru olan şey hususunda onları uyarmak için resuller göndermesi ve kitaplar indirmesi sebebiyle **insanlara karşı** muazzam bir **lütuf sahibidir.** وَلَـكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَشْكُرُونَ: **lâkin insanların çoğu** cehaletleri ve batınlarının murdar oluşu sebebiyle O'nun

وَمَا تَكُونُ فِى شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُفِيضُونَ فِيهِۜ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَٓاءِ وَلَٓا اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرَ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾

nimetlerine **şükretmezler. (60)** Bilakis büyüklenerek ve inatlaşarak o nimetleri örter, inkâr ederler.

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِن قُرْآنٍ وَلاَ تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوداً

إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ : Nasıl olur da senin risâletini, Allah'tan sana inen vahyi ve senin yüce Allah katından desteklenmeni inkâr ederler. Zira **ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir yapsanız, unutmayın ki, siz ona dalıp gitmişken biz sizin üzerinizde şahidiz.** Yani sen, O'nun izni olmaksızın Allah'ın elçisi olduğun ve O'nun yüce katından şeriat getirdiğin iddiasında bulunma hususunda hangi işi yaparsan yap ve O'nun vahyi ve inzali söz konusu olmaksızın Allah katından indiğini iddia ederek Kur'an'dan ne okursan oku, yine aynı şekilde siz salih ya da kötü, hayır ya da şer her ne iş yaparsanız yapın, unutmayın ki o esnada Biz muhakkak sizin üzerinize Zât'ımız, sıfatlarımız ve isimlerimizle şahidiz. O işlere daldığınızda, onlara teşebbüs etmeyi ya da müdafaa etmeyi kastettiğinizde Biz yapmış olduğunuz her şeye muttali olarak o an sizin üzerinizde hazırız ve sizi kontrol ederiz. وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء: Nasıl olur da ona muttali olamayız ve nasıl olur da ilmimiz ve ona yönelik şahitliğimiz onu kuşatamaz. Ey bütün cevherlerin ve oluşların mertebelerini kuşatıcı zuhur yeri! Ey ilâhî ahlakın tamamıyla ahlâklanmış insan! **Ne yerde, ne de gökte zerre kadar hiç bir şey Rabbinden,** senin mürebbinden **uzak** ve gizli **kalmaz.** Yeryüzünün bütün bölgelerinde gökyüzünün bütün fezasında olan şeylerden en ufak bir şey O'ndan gizli ve uzak kalamaz. Nasıl olur da O'nun sonsuz ilminin ihatasından her hangi bir şey uzak ve gizli kalabilir. Zira وَلاَ أَصْغَرَ مِن ذَلِكَ وَلا أَكْبَرَ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ: **Bundan,** zerre miktarından **daha küçüğü ya da daha büyüğü yoktur ki apaçık bir kitapta bulunmasın. (61)** Apaçık olarak zuhur etmiş bir kitapta bulunmasın. Burada ifade edilen zuhur, ruhlarını fena yolunda cömertçe harcayan, vahdet denizine gark olan ve

أَلَٓا اِنَّ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَۚ ﴿٦٢﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَۜ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۜ لَا تَبْد۪يلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُۜ ﴿٦٤﴾

---

hüviyetlerinden toptan fani olan velayet erbabına nispetledir.

أَلا إِنَّ أَوْلِيَاء اللّهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ: **Bilesiniz ki! Allah'ın,** beşeriyetin gereklerinden bütünüyle soyutlanmış, nefislerine ait arzuların gereklerini kendi kendine çıkarıp atmış olan **dostları üzerine ne korku vardır, ne de onlar mahzun olurlar. (62)** Zira korku ve hüzün ancak tabiatın gereklerinden ve onun gereklerinin irtikap edilmesinden kaynaklanır.

Allah dostları beşeri tabiattan bütünüyle uzaklaşıp gereklerinden de soyutlandıktan ve Hakkın hüviyetinde fani olduktan sonra artık vasıflandıkları şey olurlar ve onlarda korku, hüzün, güven ve mutluluğun kaynağı kalmaz. Zira artık onlar bu bir birine zıt şeyler gibi fani şeylerle vasıflanmazlar. Ve onlar,

الَّذِينَ آمَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ: **Onlar ki,** seyr u sülûklarının başlangıcında **iman etmişler,** yani ilme'l-yakin makamını tahakkuk ettirmişler **ve** oraya iyice yerleşip orada karar kıldıktan sonra da **Allah'a karşı gelmekten sakınmışlardır. (63)** Yani onlar, hüviyetlerine ilişkin arzuların meşguliyetine iyice dalmış ve taayyünlerin alakalarına iyice gömülmüş olmalarından dolayı yüce Allah'ın celal sıfatlarının saltanatının nüfuzundan sakınırlar.

Sonra ondan ihlas ve sadık bir gizlenme ile kurtuldukları için لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَياةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ: **onlara** Allah katından büyük bir kurtuluş ile **dünya hayatında da, ahiret hayatında da müjdeler vardır.** Zira onlar ubudiyet makamını tahakkuk ettirmişler, tevhid meskenine yerleşmişler ve Hak Teâlâ tarafından zuhur edilme sebepleri olan şeye, yani marifet ve müşahedeye erişmişlerdir. لاَ تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّهِ: **Allah'ın** keramet ve müjde ile nâtık olan mükemmel, eksiksiz **sözlerinde asla değişiklik yoktur.** ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ: **İşte bu,** dünya ahiret her iki hayata

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًاۜ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ اَلَٓا
اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِۜ ....

da şamil olan ilahi müjde **en büyük kurtuluştur. (64)** Ve hakikatleri kabul erbabından olan inayet ehli için hayli büyük bir lütuftur.

وَلاَ يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ: Ey resullerin en mükemmeli! Sen Allah'ın velayetini tahakkuk ettirdikten ve O'nun dostluğuyla vasıflanıp o büyük kurtuluşla kurtuluşa erdikten sonra **onların** küfür, Allah'a şirk koşma ve O'nun kitabını, O'ndan indirileni yalanlama üzere söyledikleri batıl **sözleri seni üzmesin.** Onların sana yönelik tehditleri seni kederlendirmesin. Ve sen onların mallarıyla ve sana karşı şan ve şöhretleriyle övünmelerine ve kibirlenmelerine aldırış etme. إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً: **Çünkü** gerçek itibar edilecek büyük **şan ve şeref bütünüyle** azamet ve celal elbiseleriyle Azîz olan, kemal ve cemal sıfatlarıyla tek olan **Allah'ındır.** O'nun azameti ve şanı, bu azgın ve asiler topluluğunun şan ve şerefiyle asla bir tutulamaz. Ve Allah (c) yakında onları kahrıyla ve intikamıyla rezil rüsva edecektir. Ve onlara karşı seni hâkim kılıp galip getirmek suretiyle de sana yardım edecektir. هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: Zira **O her şeyi,** onların yalan ve batıl sözlerini çok iyi **işiten ve** onların fasit niyetlerini **pek iyi bilendir. (65)** Ve onları bu sonsuz ilminin muktezasınca cezalandıracak ve onlardan haberdar oluşuna uygun olarak onlardan intikam alacaktır.

Helâk olup gidecek olan gölgelerin rabliğini ve batıl suretlerin ulûhiyetini iddia eden kimseler için hidayet kaynağı olan ey nebi! Onları bu gafletlerinden uyandırmak ve uyarmak kastıyla onlara de ki: "Ey ahmaklar topluluğu! Nasıl oluyor da yaratılmış olan ve kendisine üstünlük sağlanmış olan bir şeyi Hakîm ve Kadîm olana şirk koşuyorsunuz?

أَلا إِنَّ لِلّهِ مَن فِي السَّمَاوَات وَمَن فِي الأَرْضِ: Ey haddi aşan cahiller! Artık uyanın ve **iyi bilin ki! Göklerde** melekler topluluğundan **ve yerde** de insanlar ve cinler topluluğundan zuhur yeri olarak **her ne varsa yalnız** Zatıyla tek ve yegâne olan, isim ve sıfatlarıyla da ufuklarda tecelli eden **Allah'ındır.** Bütün bunlar yalnız O'nun takdiriyledir. Fazilet ve şereflerine, durumlarının yüce oluşuna rağmen onlar bile asla rubûbiyyet ve ulûhiyete hak kazanamazlar. Düşünüp ibret alma mertebesinden …….

... وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراًۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

düşmüş olan bu cemadat nasıl olur da rubûbiyyet ve ulûhiyete müstehak olabilir. O halde وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ شُرَكَاء: **Allah'tan başka** şeyleri tıpkı yüce Allah'a kulluk etmede olduğu gibi ibadet edilmeye müstehak görerek O'na ulûhiyette şirk koşukları **ortaklara tapanlar neye tabi oluyorlar?** Onlar yok olup gidecek, zayi olacak olan batıl bir yalandan başka bir şeye tabi olmuyorlar. Bilakis o dalalete sapmış müşrikler إِن يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ: **ancak** Hakkın hüviyetinin bütün zuhur yerlerindeki sırrını bilmemelerinden ve bu sırdan gafil olmalarından kaynaklanan bir tahmin ve kuru bir **zandan başka bir şeye tabi olmuyorlar.** Bu sebeple de onlar o sırrı bir zuhur yerinde yüceltiyor diğer zuhur yerinde küçük görüyorlar. وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ: **Ve yalandan başka bir şey söylemiyorlar. (66)** Yani onlar bu iddialarında ve Hakkın sırrını bu şekilde sadece tek bir zuhur yerine hasretmelerinde yalan söylemekten ve büyük bir iftira atmış olmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Yüce Allah zalimlerin söyledikleri şeylerden pek yüce ve pek büyüktür.

Ey cahiller topluluğu! Nasıl oluyor da Allah'tan gafil oluyorsunuz? Ey haktan ve hakikatten perdelenmişler! Nasıl oluyor da O'na O'nun dışındaki bir şeyi şirk koşuyorsunuz?

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُواْ فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراً: **O** yüce Allah, kudretinin ve hikmetinin kemali ile, **içinde sükûnet bulasınız** ve rahata erip yorgunluklarınızdan kurtulasınız **diye sizin için geceyi** bir örtü olarak **yaratan, gündüzü de** geçiminizi sağlamak için gerekli olan işlerinize yönelik taleplerinize yol bulasınız diye **aydınlık kılandır.** إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ: **Elbette bunda,** Allah'ın bu şekilde takdir edip yaratmasında, gaflet ve şaşkınlık şüphelerinden arınmış bir şekilde sadık bir azimet ile tam bir mükâşefe üzere, tefekkür ve tecrübe kulağıyla **söz dinleyen bir kavim için** O'nun kudretinin mükemmelliğine, hükmünün ve hikmetinin sağlamlığına, uluhiyette tek, rubûbiyette yegâne .....

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى
الْاَرْضِ اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ
﴿٦٨﴾ قُلْ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

oluşuna, yine âlemde tasarrufta bulunmada her hangi bir kimsenin desteği olmaksızın ya da Kendisine mülkünde ortak ya da muhalif bir kimsenin müşareketi olmaksızın müstakil oluşuna işaret eden yüce **âyetler** ve büyük deliller **vardır. (67)**

Kendilerini hakikatten perdeleyen hicaplarının ve kalp, kulak ve gözlerindeki perdelerin kalınlığından dolayı Allah'ı lâyıkı veçhiyle takdir edemediler. Bu sebeple de her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'a münezzeh olduğu şeyi nispet ettiler. Şöyle ki;

قَالُواْ اتَّخَذَ اللّهُ وَلَداً سُبْحَانَهُ: **"Allah, kendine çocuk edindi" dediler. Hâşâ O, böyle şeylerden münezzehtir.** Ve zalimlerin söyledikleri şeylerden pek yüce ve pek büyüktür. Nasıl olur da O'nun bir çocuğu olabilir. هُوَ الْغَنِيُّ : Çünkü **O,** Zat'ı îtibârıyla çoğalmaktan mutlak anlamda **müstağnidir.** Asıl îtibârıyla O'nun dışındakilerin vücudu da yoktur. Bilakis لَهُ مَا فِي السَّمَاوَات وَمَا فِي الأَرْضِ: **Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur.** Yüce Allah'ın güzel isimleri ve yüce sıfatları hasebince, muhabbet ve lütuf tecellileri muktezasınca kâinatın boyasına boyanıp onunla aynileşmeksizin, bilakis yansıma suretiyle zuhur ettiği göklerde ve yerdeki bütün zuhur yerleri O'nundur. إِنْ عِندَكُم مِّن سُلْطَانٍ بِهَـذَا: Ey cahiller topluluğu! **Bu hususta,** Allah'ı tanıma ve lâyıkı veçhiyle takdir etme hususunda sizde, **yanınızda hiç bir delil,** hiçbir huccet ve burhan **yoktur.** Yani sizin bu yalan iddialarınızda ve batıl sözlerinizde hiçbir deliliniz yoktur bilakis siz bu husustaki sözlerinizi iftira atarak ve riyakârlıkla söylersiniz. أَتقُولُونَ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ: Ey müfteriler! **Allah hakkında bilmediğiniz,** O'nun şanına layık olup olmadığını idrak edemediğiniz **bir şeyi mi söylüyorsunuz** ve iftira mı atıyorsunuz**? (68)**

قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ لاَ يُفْلِحُونَ: Ey resullerin en mükemmeli! Bize vekâleten salt hikmetten kaynaklanan bir söz ile o yalancı müfterilere **de ki: Allah'a iftira edenler** ve O'na karşı yalan uyduranlar

مَتَاعٌ فِى الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍۢ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِى وَتَذْكِيرِى بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُٓوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَٓاءَكُمْ ....

elbette felah bulmazlar. (69) Ve ahiret hayatında da kemal elinin miracından ibaret olan tevhit mertebesine asla erişemezler.

Bilakis onlar için, bu iftiralarıyla ve yalan iddialarıyla kendileri için hâsıl olan az, geçici bir faydalanmadan ibaret olan مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا: reislik ve şan şeref gibi **dünyada zevkleri vardır.** ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ: Dünya hayatı bittikten **sonra** ahiret hayatında **dönüşleri bize olacaktır.** Ahiret hayatını yakinen tanıyıp keşfettikten sonra dünya hayatında tattıkları zevk ve lezzetlerin karşılığı olarak ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُواْ يَكْفُرُونَ: **daha sonra da inkâr etmekte oldukları şeylerden,** yani küfürlerinden ve şirklerinden **ötürü onlara çetin azabı tattıracağız. (70)**

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ: Ey resullerin en mükemmeli! Hatırlatma ve ima yoluyla **bir de onlara Nuh'un haberini,** yani onun kavmiyle birlikteki kıssasını, onun zamanını **oku:** إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ: **Hani o,** onun durumu kendilerine ağır gelip de inatlaşarak ve büyüklenerek onu öldürüp ortadan kaldırmaya kastettiklerinde **kavmine demişti ki:**

يَا قَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُم مَّقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللّهِ فَعَلَى اللّهِ تَوَكَّلْتُ: **"Ey kavmim!** Burada Hz. Nuh, onlara böyle hitap etmek suretiyle nübüvvet şefkatinin gereğince onları kendi nefsine nispet etmiştir. **Eğer benim** aranızda **durmam,** sizinle birlikte yaşamam **ve Allah'ın,** O'nun tek oluşuna ve ulûhiyet ve rububiyette müstakil oluşuna delalet eden **âyetlerini hatırlatmam size ağır,** zor ve büyük **geldiyse, şunu bilin ki, ben** başka hiçbir kimseye değil **yalnızca Allah'a dayanmışımdır,** yalnız O'na güvenmiş ve bütün işlerimi sadece O'na havale etmişimdir. Zira O'nunla beraber ya da O'nun dışında başka hiçbir şey yoktur. فَأَجْمِعُواْ أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءكُمْ: **Artık siz ve ortaklarınız her ne yapacaksanız toplanıp bütün gücünüzle karar verin.** Beni öldürüp yok etme ......

... ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا
سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾

hususunda yapacağınız şeyler ve alacağınız tedbirler için artık size gereken bütün gücünüzle bir araya toplanmanızdır. Bununla beraber benden kurtulmak için ortaklarınızı da arka çıkıp destek vermeleri için çağırın. ثُمَّ لاَ يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً: Bu şekilde tedbirlerinizi alıp ortaklarınızdan da size arka çıkmalarını talep ettikten sonra artık bana karşı galip gelin ki **sonra işiniz başınıza dert olmasın.** Yani bu kalkıştığınız işte önünüzde sizi hüzünlendirip sıkıntıya sokacak bir engel kalmasın. Bilakis bu işinizi akıllarınızın razı olduğu, nefislerinizin gerektirdiği şekilde tertip edin. ثُمَّ اقْضُواْ إِلَيَّ وَلاَ تُنظِرُونِ: **Bundan sonra** vereceğiniz **hükmü bana uygulayın,** benim yok olup gitmemi gerektiren sebeplerden planlayıp hazırladıklarınızı bana karşı hayata geçirin ve **bana mühlet de vermeyin". (71)** Yani bana bir an bile olsa zaman tanımayın. Bilakis beni katletme, helak etme noktasındaki planlarınızı hemen yerine getirin. Çünkü ben ne sizi, ne benim aleyhime yaptığınız planları ne de bu hususta size araka çıkıp destek olacak ortaklarınızı önemsiyorum. Zira bana yalnız Allah (c) yeter. Yalnız O'na dayandım, yalnız O'na güvendim ve yalnız O'na tevekkül ettim. Ben yalnızca O'nun izniyle hatırlatmada bulunuyor ve yalnız O'nun vahyi ile size nasihatte bulunuyorum.

فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ: **Eğer yüz çeviriyorsanız,** benim hatırlatmalarımdan uzaklaşıyorsanız **zaten ben de sizden bir ücret istemedim!** Yani yüz çevirip uzaklaşmanızın sebebi benim sizden bir ücret istemem değildir. Ta ki bu ücreti vermek size zor gelsin de siz de yüz çevirip uzaklaşasınız. Böyle bir şey söz konusu değil. Bilakis إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللّهِ: **Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir.** Yani benim mükâfatım ve ücretim ancak bana bu görevi emreden yüce Allah'a aittir. وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ: **Ve** O'nun katından **bana sadece,** işleri bütünüyle O'na teslim eden, O'nun hükmüne ve kazasına boyun eğen **müslümanlardan olmam emrolundu. (72)** Zira her şey O'ndan neşet etmiştir ve nihayetinde de O'na dönecektir.

فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ
رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَٓاؤُ۫هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ..

Bu şekilde onun davasındaki sadakatine işaret eden salt hikmet, huccet ve burhanlardan kaynaklanan mükemmel bir nasihat, şefkat ve hoş görüyle muamelede bulunmasına rağmen onlar,

فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ: **Buna rağmen yine de** inatlaşarak ve büyüklenerek **onu inkâr ettiler.** Ve daha da azgınlaşarak ve böbürlenerek onu yalanlamada ısrar ettiler. Biz de onları, günahlarına ve azgınlıklarına kendilerini iyice kaptırmış olmalarından dolayı tufan ile cezalandırdık ve **Biz onu ve gemide kendisiyle beraber olanları kurtardık.** Ona inanıp onun yanında yer alanları, Allah'ın sadece Nuh (a)'a yönelik vahyi ve talimi üzere bizzat Nuh'un kendi elleriyle oyup şekil vererek yaptığı gemide muhafaza ederek kurtardık. Azgın olan kavmi ise o geminin inşasıyla uğraşırken onunla ve ona inananlarla alay ediyorlardı. وَجَعَلْنَاهُمْ خَلاَئِفَ: **Ve onları,** tufanda helak olmaktan kurtardıklarımızı yeryüzünde o gün helak olanların arkasından gelen **halifeler yaptık.** Onlar Allah'a inanan ve O'nun elçisini tasdik eden seksen kişi idi. وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا: **Âyetlerimizi inkâr edenleri ise suda boğduk.** فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ: Ey görüp de ibret alan kişi! **Bak işte uyarılanların** fakat kendilerini uyaran elçiyi yalanlayanların **akıbeti nasıl oldu! (73)** Ve ey basiret sahipleri! Onların inkârları ve büyüklenmeleri neye sebep oldu ibret nazarıyla bir düşünün!

ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ: **Sonra** o gün kurtarılan ve tufanda helak olanların arkasından gelenler olarak yer yüzünde hayatlarını sürdüren müminler çoğalıp da farklı topluluk ve ümmetler şeklinde muhtelif gruplara ayrılınca ve üzerlerinden hayli zaman geçmesiyle de hak yolundan uzaklaşan, doğru yoldan sapan milletlerden olunca onların hallerini ıslah için de **onun arkasından** yani Nuh'tan sonra da **birçok peygamberi,** Allah'ın elçilerinden her birini **kavimlerine gönderdik.** فَجَآؤُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ: **Onlara,** davalarını ispat eden kesin, parlak

... فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا ....

---

apaçık mucizelerle geldiler. فَمَا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ بِمَا كَذَّبُواْ بِهِ مِن قَبْلُ: **Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi.** Yani onlar için daha önce, peygamberin gönderilmesinden önce yalanladıkları şeyi doğrulayıp ona iman etmek, kendileri için doğru, onlar nezdinde sabit ve onlar için kolay bir husus da değildi. Bilakis üzerinde bulundukları şeyde ısrar ettiler ve her hangi bir değişme ve dönüşme olmaksızın, mizaçlarındaki pislik ve fıtratlarında gizli bulunan cehaletleri sebebiyle inkârı itiyat haline getirmişlerdi. كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلوبِ الْمُعْتَدِينَ: **İşte biz, haddi aşanların kalplerini böyle mühürleriz. (74)** İşte biz Allah'ın sınırlarını aşan, düşmanlıkta ve haddi aşmada derinleşenlerin kalplerini bu şekilde unutkanlık ve gaflet mührü ile mühürleriz.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِم مُّوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا: Onlardan azgınlaşanlar azgınlaştıktan, cezalandırdıklarımızı da cezalandırdıktan **sonra bunların arkasından,** yani bu geçmiş peygamberlerin ardından **Musa ile** onun kardeşi ve destekçisi olan **Harun'u,** ulûhiyet ve rubûbiyette tek, âleme etki etmede müstakil oluşumuza ve elçilerimizin bizim katımızdan getirdikleri her şeyde doğru olduklarına delalet eden **âyetlerimizle,** "ben sizin en büyük rabbinizim" demek suretiyle kendi nefsinde rububiyet iddia edecek derecede inat ve azgınlıkta aşırı giden **Firavun'a ve** ona inanıp bu işinde yardımcı olan **toplumuna gönderdik.** فَاسْتَكْبَرُواْ وَكَانُواْ قَوْماً مُّجْرِمِينَ: **Fakat onlar** boyun eğmeyi kendilerine yediremeyip **kibirlendiler,** inatlaşmaya ve yalanlamaya yöneldiler **ve** onlar bizim geçmiş ezeli ilmimize göre zaten büyük suçlar işlemek suretiyle azabın en şiddetlisine müstehak olan **günahkâr bir topluluk idiler. (75)** Bu sebeple onlar istidat ve kabiliyetlerinde mevcut olan küfür ve inkârı izhar ettirmiş oldular.

فَلَمَّا جَاءهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا: Onunla beraber sihirlerini ortaya koyup onun mucizelerinden mukabelede bulunabileceklerine mukabelede bulunduktan sonra **kendilerine tarafımızdan** tabi olmaya ve boyun

... قَالُوا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسٰى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاۤءَكُمْ اَسِحْرٌ
هٰذَاۜ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاۤءَنَا
وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاۤءُ فِى الْاَرْضِۜ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

eğmeye layık olan **hak gelince,** قَالُوٓاْ إِنَّ هَـٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ:: Hayli dik kafalı ve azgın oluşlarından dolayı, işi ve durumu bu şekilde apaçık ortaya çıktıktan sonra onu tasdik edip ona iman edecekleri yerde **"muhakkak ki bu,** bu yalancı sihirbazın getirdiği şeyler **apaçık,** diğer bütün sihirbazların sihirleri üzerine olağan üstü bir şekilde galip gelen büyük **bir sihirdir" dediler. (76)**

قَالَ مُوسَىٰٓ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَكُمْ: **Musa** onların bu sözlerini işittikten sonra onların imanlarını sorgulayarak, nübüvvet şefkatinin gereği üzere de üzülüp kaygılanarak, ayrıca onları iyice düşündürüp kavratmak ve hatırlatmak üzere de azarlayarak **dedi ki,** "Ey ahmaklar! **Size;** hallerinizi ıslah etmek ve kalplerinizde Rabbinizin vahdaniyetini tasdik etmeyi miras bırakmak için apaçık, değişmez ve dosdoğru olan **hak gelince, ona böyle mi diyorsunuz?** Ona "boş, batıl bir sihirdir" mi diyorsunuz? Allah'tan utanmıyor musunuz? İnsaf etmiyor musunuz? Hâlâ "bu bir sihirdir" mi diyorsunuz. أَسِحْرٌ هَـٰذَا: **Bu bir sihir midir?**

وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ: Hâlbuki **sihirbazlar iflah olmazlar** ve hayra erişemezler. **(77)** Hâlbuki bu, bütünüyle, şimdisi ve sonrasıyla salt iyiliktir, kurtuluşa ve necata erişmektir.

قَالُوٓاْ أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاء فِي الأَرْضِ: Musa'nın bu söz ve nasihatlerini işittikten sonra büyüklenerekten **dediler ki:** "Ey yalancı sihirbaz! **Sen babalarımızı,** geçmiş atalarımızı **üzerinde bulduğumuz dinden bizi döndüresin,** uzaklaştırasın **da** şu an bizim yerleşmiş olduğumuz **yeryüzünde ululuk** ve azamet **ikinizin olsun diye mi bize geldin?** Sen bunu mu arzuluyorsun? Dilediğiniz yere gidin. وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ: **Biz ikinize de inanacak,** sizi tasdik edip size boyun eğecek **değiliz". (78)**

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِى بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُ ....

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ: O ikisinin burhanları ve delilleri onları çaresiz bırakıp şaşkına çevirdiğinde ve yine onlar o ikisinin mucizelerine karşı aciz kaldıktan sonra da onlar o ikisine kesin bir şekilde karşı çıkmaya azmetmede ısrarcı oldular. Öyle ki **Firavun** işlerinde kendisine arka çıkıp yardım eden yardımcılarına emrederek: **"Bana bütün bilgili,** sihir işinde mükemmel bir şekilde mahir **sihirbazları toplayıp getirin!" dedi. (79)** Ve bütün sihirbazlara emirlerini beyan eden askerler gönderdi. Böylece Firavun onları toplayıp bir araya getirdi ve onlar da Firavun'un sarayının bahçesine gelip bir araya toplandılar. Sonra vaat yerini ve zamanını belirlediler. Nihayet o ikisiyle birlikte muaraza yapmak üzere Firavun'un huzuruna çıktılar.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُم مُّوسَى أَلْقُواْ مَا أَنتُم مُّلْقُونَ: **Sihirbazlar** belirlenen zamanda anlaştıkları yere **geldiklerinde** Musa'ya onu hakir görüp yaptığı işi de küçümseyerekten "sihir olarak ortaya ne atacaksan at" dediler. **Musa** da Allah'a güvenip O'na tevekkül ederekten **onlara:** "Ey gururları sebebiyle aldanmış yalancılar **siz ortaya ne atacaksanız atın!" dedi. (80)**

فَلَمَّا أَلْقَواْ قَالَ مُوسَى: **Onlar** sihir olarak meydana getirdikleri şeyi **ortaya atınca** ve onların bu sihirleri Firavun tarafından tasvip edilip hoş karşılanınca, onlar da Musa'ya karşı galip geldiklerinden emin olaraktan Firavun'dan bu işlerine karşılık bolca ücret alma beklentisine girdiklerinde **Musa** ortaya attıkları şeyi gördükten sonra onlara **dedi ki:** "Ey fesada uğramış dik kafalılar! مَا جِئْتُم بِهِ السِّحْرُ: **"Sizin getirdiğiniz şey sihirdir.** إِنَّ اللّهَ سَيُبْطِلُهُ: **Muhakkak ki,** sizin bütün hilelerinize muttali olan **Allah** en kısa zamanda **onu iptal edecektir.** Sonra Musa asasını attı ve birden onun asası sihirbazların ortaya attığı yalan, asılsız sihirleri kapmaya başladı. Böylece hak yerini buldu ve o sihirbazların yapmış oldukları boş işler de yok olup gitti. Dolayısıyla onlar küçük ....

... اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ
الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَٓا اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ
وَمَلَائِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِ وَاِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾

düşmüş olarak buraya döndürüldüler. إِنَّ اللَّهَ لاَ يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ: **Şüphe yok ki,** kullarının hallerini ıslah eden **Allah,** haddi aşmaya, fesat çıkarmaya derinlemesine daldıkları için onlardan azgınlık ve dik kafalılıkta ısrar eden **fesatçıların işini düzeltmez."(81)**

وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ: Hasılı **Allah,** her ne kadar iman ve tevhid nurundan mahrum kalmış olan **günahkârların hoşuna gitmese de** kendi katında sabit olan **hakkı kelimeleriyle,** yani emir ve nehiyleriyle, ayetleriyle ve mucizeleriyle **açığa çıkarır** ve onu gerçek olarak yerine yerleştirir. **(82)** İşte bu şekilde tespit edilip kararlaştırılmıştır.

Musa'nın işi zuhur edip de onun galip geldiği yayılıp, mucizeleri o sihirbazların göz bağıcılık ve büyüye dair ortaya attıkları şeylere üstün geldikten ve onun doğruluğu onların en üstün olanlarının huzurunda ortaya çıktıktan sonra bile onlardan, فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلاَّ ذُرِّيَّةٌ مِّن خَوْفٍ مِّن فِرْعَوْنَ: قَوْمِهِ عَلَى وَمَلَئِهِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ: **Firavun ve adamlarının kendilerini belaya uğratacağı korkusundan dolayı Musa'ya kendi kavminden,** yani İsrail oğullarından **bir grup gençten başka kimse iman etmedi.** Yani onlar davetten sonra Firavun ve onun etrafına toplanmış Kıbtîlerden olan adamlarının kendilerini büyük bir tehlike ve belaya maruz bırakacaklarını ve onları öldürmek için üzerlerine saldıracaklarını bildikleri için iman etmediler. Bu mazlum insanlar nasıl korkmazlar! وَإِنَّ فِرْعَوْنَ: لَعَالٍ فِي الأَرْضِ **Çünkü** azgınlıkta ve büyüklenmede hayli aşırı gitmiş olan **Firavun yer yüzünde,** orada bulunan her kese galebe çalmış, otoritesini kurmuş bir diktatör olarak **çok üstün idi** وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ: **ve o** büyüklenmek, istila etmek ve hakimiyetini genişletmek bakımından **kesinlikle haddi aşanlardandı. (83)** Öyle ki, aşırı derecede kibirli oluşundan dolayı "ben sizin en büyük rabbinizim" diyordu.

وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾
فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا
بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَاَوْحَيْنَا اِلٰى مُوسٰى وَاَخِيهِ اَنْ تَبَوَّاٰ
لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴿٨٧﴾

وَقَالَ مُوسَى: Apaçık delililler ortaya çıktığı halde kavminin iman etmede geri durduğunu gördükten sonra **Musa,** imanın en kuvvetli şiarlarından olan işleri yalnız Allah'a havale etme ve tevekkülü öğretme, bu hususta bir hatırlatma ve bir nasihat kabilinden olmak üzere her hangi bir tereddüt göstermeksizin hemen kabul etmeleri için onlara seslenerekten **dedi ki:** يَا قَوْمِ إِن كُنتُمْ آمَنتُم بِاللّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّسْلِمِين: **"Ey kavmim!** Musa (a) burada İsrailoğullarını kastetti. **Siz gerçekten,** kullarını kollayıp gözetleyen ve hesaba çeken **Allah'a iman ettinizse,** yani işlerini sadece O'na havale edip teslim eden, O'nun hükmüne ve kazasından sizin üzerinizde cari olana boyun eğen **müslümanlardan oldunuzsa artık** bütün iş ve hallerinizde sadece **O'na güvenin!" (84)**

Sonra Musa'nın sözlerini işittiklerinde onun sözlerinden etkilendiler ve öğüt aldılar.

فَقَالُواْ عَلَى اللّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِين: Bu sebeple de **onlar: "Biz** yalnız bütün işlerimizin yönetimi ve hakimiyeti elinde olan **Allah'a güvendik. Ey** bizi lütfuyla terbiye eden ve bizi tevhidine yönlendiren **Rabbimiz,** gücün ve kudretinle **bizi,** üzerimize musallat olup bize sıkıntı vermeye kasteden **o zalim kavmin fitnesine uğratma!** Bizi o zalim kavmin fitnesinin ve musibetlerinin mahalli yapma" **dediler. (85)**

وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ: **"Bizi** her şeyi kuşatan **rahmetinle,** yok olup gidecek olan batıl işleriyle hakkı gizlemeye kasteden, Sana dönüp, Sana yönelenlere tuzak kurup oyuna getirmeye çalışan **o kâfir kavmin elinden kurtar!" (86)**

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَن تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتاً وَاجْعَلُواْ بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ: Onlar Bize yönelişlerinde ve tazarrularında samimi ...

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَٓا اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ زِينَةً وَاَمْوَالًا فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَاۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى
قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَ ﴿٨٨﴾

---

olduktan sonra **Biz** aslî olarak **Musa'ya ve** ona tabi olmasından dolayı da **kardeşine şöyle vahyettik** ve emrettik: **"Kavminiz için** bir vatan, bir mesken ve gecelemek için bir barınak olarak **Mısır'ı yurt edinin.** Ve yine onlara o yurt edindikleri yerde **birtakım evler** bina edip **hazırlayın. Ve** evler inşa ettikten sonra da siz ikinizden ve size tabi olanlardan her biriniz **evlerinizi,** içerisinde O'na doğru yöneleceğiniz ve O'na doğru yaklaşacağınız **bir kıble,** bir mescit **yapın ve** orada **namazı kılın.** Yani Hakka doğru ihlâslı bir şekilde, huşu içerisinde ve alçak gönüllülükle boyun eğerek teveccüh edip meyletmeye devam edin. **Ve** emredildikleri şeye devam edip bu yolda samimi bir şekilde istikamet üzere yürüdükten sonra da ey onları Hakka çağıran Musa! O'na teveccüh eden **müminlere,** dünyada düşmanlara karşı zafer kazanmak, ahret hayatında muazzam bir lütuf ve ikram, nihayet Mevlâ'da fani olmaya erişme saadetini kazanma **müjdesini verin." (87)**

وَقَالَ مُوسَى: **Musa,** duadaki kabul ve icabeti iyice bildikten sonra düşmanlarına beddua ederekten **dedi ki:** رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالاً فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **"Ey Rabbimiz! Sen** lütfunla ve cömertliğinle **Firavun'a ve adamlarına şu dünya hayatında** kendisiyle süslendikleri, övündükleri ve kendilerini iyiden iyiye kaptırdıkları **ziynet ve bolca servet verdin.** Fakat onlar senin nimetlerine şükretmediler tam tersine o nimetleri inkâr ettiler. رَبَّنَا لِيُضِلُّواْ عَن سَبِيلِكَ: **Ey Rabbimiz!** Onlar dünyanın gelip geçici servetleriyle övündüler ve zevk aldılar. Müminlerden zayıf olanları, temkin yurdunu yurt edinemeyip yakîn meskenine yerleşemeyen, sürekli halden hale bürünen telvîn ehlini **Senin yolundan saptırsınlar diye mi?** رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُواْ حَتَّى يَرَوُاْ الْعَذَابَ الأَلِيمَ: **Onların mallarını toptan yok et ve kalplerine sıkıntı düşür.** Yani onların mallarını toptan imha edip telef et ki o mallarıyla Senin kullarını yolundan saptırmaya imkân bulamasınlar. Yine onların

قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِىٓ اِسْرَٓائِيلَ الْبَحْرَ ....

kalplerine şiddetli bir şekilde mühürle damga vur. **Çünkü onlar,** küfür ve ısrarlarından dolayı kendileri için hazırlanmış olan **o acıklı,** özellikle müminleri naîm cennetinde sürekli mutluluk ve sonsuza dek sürecek olan lezzetler içerisinde gördüklerinde onlara gayet acı veren **azabı görmedikçe iman etmeyecekler,** kabul ve itaatle inkişaf etmeyecekler."(88)

قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا: Her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce **Allah,** Musa'yı müjdeleyerekten şöyle **buyurdu: "Her ikinizin de duası kesinlikle kabul olundu.** Her ikinizin de duası kabul makamında vaki oldu. Burada zamir iki isme işaret etmek üzere tesniye olarak geldi. Zîrâ Musa dua ettiğinde Harun da âmîn diyordu. فَاسْتَقِيمَا وَلاَ تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ: **O halde siz yine** üzerinde bulunduğunuz **doğruluğa,** hakka davet etmeye ve zorunlu olarak delil getirmeye **devam edin** ve her ikiniz de bu işinizde gevşemeyin, sabra yapışın. Zirâ bütün işlerin bir zamanı vardır. **Ve** acele edip her şeyin hemen olmasını talep etmede, bir teklif sunarken ve ihtiyaçlarını talep ederken ısrarcı davranarak Allah'a karşı gösterilmesi gereken edebi **bilmezlerin yoluna sakın gitmeyin." (89)**

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ: **Ve** sabırla imtihan edildikten ve emrolundukları gibi bu doğru yolda alçak gönüllülükle boyun eğerek ilerledikten **sonra İsrailoğulları'nı denizden geçirdik.** Yani biz onları denizin karşı tarafına selametle geçirdik. İşte o zaman yakardıkları ve umut ederek talep ettikleri şeye eriştiler. İşte bu, Firavun ve ileri gelenlerinin İsrailoğullarıyla uğraştığı, onların toptan kökünü kazımaya çalıştığı bir zamanda olmuştu. İşte o zaman Biz Musa'ya kullarımızı oradan uzaklaşmak üzere gece yolculuğa çıkar diye vahyetmiştik. O da hemen onlarla birlikte gece yola çıkmıştı. Firavun ve adamları bunu haber alır almaz onlar da İsrailoğullarının ardından hemen yola koyuldular ve onlara denizin kenarında yetiştiler. İşte o zaman biz Musa'ya asasını denize vurmasını emrettik. O da asasını denize vurdu ve deniz hemen yarılıp ikiye ayrıldı ve onlar selametle denizden karşıya

... فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًاۜ حَتّٰٓى اِذَٓا اَدْرَكَهُ الْغَرَقُۙ قَالَ
اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا الَّذ۪ٓي اٰمَنَتْ بِه۪ بَنُٓوا اِسْرَٓاۤئ۪لَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿٩٠﴾
آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجّ۪يكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ
لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةًۜ ....

geçtiler. Firavun ve adamları denizin ikiye yarılıp onların selametle karşıya geçtiklerini görünce فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْياً وَعَدْواً: **Firavun ve askerleri, zulmetmek ve düşmanca saldırmak üzere,** azgınca, zor kullanarak, zulümle, ululuk ve büyüklük taslayarak **derhal arkalarına düştü.** Umursamaksızın ve düşünmeksizin hemen İsrailoğullarının peşinden ikiye ayrılmış denize doğru hızla atıldılar. Fakat denizin iki yakası bir birine kavuştu ve deniz eski haline döndü. Ve onlar da boğuldular. حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ: **Ta ki,** Firavun **suda boğulmaya başlayınca** hayatından ümidini kesti ve kendisinin asla kurtuluşunun olmadığından artık emin oldu. İşte o mecburiyet haliyle salt ikrar ile kutruluşu umarak, ağlayıp bağırarak, yardım istemek üzere çığlık atarak; آمَنتُ: أَنَّهُ لا إِلَـهَ إِلاَّ الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ **"İnandım, gerçekten de İsrailoğulları'nın iman ettiği Tanrıdan başka Tanrı yoktur.**وَأَنَاْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ: **Ben de** O'nun resulünün getirdiklerine boyun eğen **Müslümanlardanım!" dedi. (90)** Ve gerçek anlamda ibadet edilecek tek Tanrının olduğunu itiraf etti. O bu mecburiyet hali üzere bu sözleri söylerken izzet ve celal perdelerinin arkasından gizli bir ses ona şöyle söyledi:

آلآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ: Ey azgın, sapkın ve zalim **şimdi mi?** İman etme vakti ve zamanı geçip gidip tükendikten sonra, böyle bir zamanda mı iman ettin. **Oysa bundan önce** hayatın boyunca **hep isyan etmiştin,** hep isyan üzere fiiliyatta bulunuyordun. وَكُنتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ: **Ve sen,** asıl iman etme ve irfan zamanı olan o isyan ve azgınlık günlerinde müminlerden değil her türlü fesatlığı çıkaran **bozgunculardan idin. (91)**

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً: Artık bugün imanın sana fayda vermeyecek. **Biz de bugün senin bedenini** ruhsuz bir ceset ....

... وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ
مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۚ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُۜ اِنَّ
رَبَّكَ يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

şeklinde **arkandan,** zorbalardan ve büyüklenenlerden senden sonra **gelenler için** caydırıcı **bir ayet,** azgınlık ve inada mani olan, zorbalık ve fesattan uzaklaştıran bir ibret **olasın diye** denizden çıkarıp **kurtaracağız.** Ve cesedini çıplak olarak sahile atacağız. وَإِنَّ كَثِيراً مِّنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ: Ey azgın Firavun! **Bununla beraber,** kaza levhimizde onlarla birlikte yaptığımız ahit ve verdikleri sözü, misakı unutan **insanların birçoğu** tıpkı senin gibi bizim muaheze edeceğimize ve intikam alacağımıza delalet eden **ayetlerimizden hakikaten gafildirler. (92)**

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ: Firavun ve ileri gelenlerini helak ettikten sonra **İsrailoğullarını gerçekten çok güzel bir yurda yerleştirdik,** yani akıllarının razı olacağı ve nefislerinin de istediği şeyler üzere doğruluk makamı; sebat, istikrar ve temkin yeri olarak güzel bir mekana, hoş bir yere onları yerleştirdik. وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ: Ve onları bu şekilde yerleştirip güzel bir vatan sahibi yaptıktan sonra da **onlara hoş nimetlerden rızıklar verdik.** Yani onlara gıdaların en hoş olanlarıyla, meyvelerle ve onların lezzetleriyle lütufta bulunduk. فَمَا اخْتَلَفُواْ حَتَّى جَاءهُمُ الْعِلْمُ: **Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa da düşmediler.** Yani onlar kendilerine kitap indirilmeden önce dinleri hususunda ihtilafa da düşmüş değillerdi. Bilakis onlar resullerinin kendilerine tebliğ ettiği ve kendisiyle hidayete yönlendirdiği şey hususunda ayrılığa düşmüş olmayıp müttefik idiler. Her ne zaman ki onlara kitap indi hemen onda ihtilafa düştüler ve guruplara ve fırkalara ayrıldılar. Hak yolundan uzaklaştılar ve o kitabı da tahrif ettiler. Özellikle de ey resullerin en mükemmeli! Senin vasıfların, sıfatların ve güzel ahlakî huyların hususunda ayrılığa düştüler. إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ: **Şüphe yok ki, Rabbin, o anlaşmazlığa düştükleri konularda kıyamet günü aralarında hüküm verecektir. (93)** Yani yüce Allah kıyamet gününde onların hakkında hükmünü verecek ve mükâfatlandırmak ve ....

فَاِنْ كُنْتَ ف۪ي شَكٍّ مِمَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ فَسْـَٔلِ الَّذ۪ينَ يَقْرَؤُ۫نَ الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلِكَۚ لَقَدْ جَٓاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَر۪ينَۙ ﴿٩٤﴾ وَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٩٥﴾

cezalandırmak suretiyle de onların hakka, doğruya yönelenlerini batıla yönelenlerinden temyiz edip ayıracaktır.

فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ: Ey resullerin en mükemmeli! **Şayet** onların kıssalarına ve haberlerine dair senin kitabında **sana indirdiklerimiz hakkında herhangi bir şüpheye,** zanna **düşersen, senden önce Kitab'ı okuyanlara sor.** Ve şüpheni izale etmek, zannı yok etmek için bizzat Tevrat'ı okuyan o Yahudilere müracaat et ve işin aslını bizzat onlardan araştır ki onların bu halleri sana iyice açılmış ve senin katında kanıtlanmış olsun. لَقَدْ جَاءكَ: الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ **Andolsun ki, sana Rabbinden,** O'nun katından vakıaya mutabık apaçık **hak gelmiştir.** فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ: **Sakın** bu konuda **şüphe edenlerden olma! (94)** Zira bu Kur'an zan ve şüphe mahalli değildir. Zira ona önünden de ardından da asla batıl gelemez. O, hikmet sahibi ve çok iyi bilen yüce Allah katından indirilmiştir.

İşte bu işittiklerini duyup işittikten sonra

وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِ اللّهِ: **Ve sakın,** kesinlikle, **Allah'ın,** O'nun kudretinin kemaline, ilminin ve hikmetinin sapa sağlam oluşuna delalet eden **âyetlerini inkâr edenlerden,** haddi aşanlardan **olma,** فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ: **sonra** hilafet mertebesinden düşmek ve marifet ve tevhid ehlinin derecesinden inmek suretiyle **hüsrana uğrayanlardan olursun. (95)**

Sonsuz ilim ve hikmet sahibi yüce Allah'tan, yüce bir ahlak üzere ve sıratı müstakime ondan hiç ayrılmamak üzere iyice yerleşmiş olarak zuhur eden habîbine yönelik bu tür hitapları ve azarlamaları, ancak müminleri, Allah'ın kitabına sıkı sıkıya yapışmaya ve onun emir ve nehiylerini muhafazaya teşvik etmek ve rağbet ettirmek içindir. Ve yine onların iman ve tasdiklerinde kararlılığa kavuşturmak içindir.

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ
اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَ ﴿٩٧﴾ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَا
إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلٰى ح۪ينٍ ﴿٩٨﴾

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ وَلَوْ جَاءتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُاْ الْعَذَابَ الأَلِيمَ: Ey resullerin en mükemmeli! **Doğrusu, aleyhlerinde Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar,** yani küfürlerine ve şirklerine dair Allah'ın sosuz ilmindeki ve kaza levhindeki ezeli hükmü üzerlerine vaki olup değişmez bir şekilde kesinleşmiş olanlar, küstah bir şekilde vuku bulmasını teklif ettikleri **bütün mucizeler hep birden gelse de,** kendilerini haktan perdeleyen hicaplarının kalınlığından ve hayli dik kafalı oluşlarından dolayı **yine de** azîz ve alîm olan yüce Allah katından kendileri için hazırlanmış olan **o acıklı azabı görünceye kadar imana gelmezler. (96) (97)** Yani onlar senin tebliğine ve onları parlak, apaçık, kesin delillere ve aksini düşünmeye engel olan, karşı konulamaz ayetlere davetine asla inanmazlar.

Dolayısıyla ey resullerin en mükemmeli! Onlardan yüz çevir ve onları kendi işleriyle baş başa bırak. Çünkü Biz, muhakkak onlardan intikam alacağız.

فَلَوْلاَ كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا: **Keşke o vakit iman edip de imanları kendilerine fayda vermiş bir kasaba halkı olsaydı?** Keşke tıpkı o pek acı verici boğulma esnasında iman eden Firavun gibi, zulümleri sebebiyle helak ettiğimiz kavimlerin halkından da azap üzerlerine gelmeye başladığı vakit, o azabın emareleri zuhur etmeye başladığı vakit iman edip de o hal üzere vaki olan imanları kendilerine fayda veren bir kalk olsaydı. Ve Biz de onları azaptan kurtarsaydık. لَمَّا

إِلاَّ قَوْمَ يُونُسَ آمَنُواْ كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الخِزْيِ فِي الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ: Sadece **Yunus'un kavmi müstesna.** Onlara gelecek olan azabın emareleri âşikâr olunca ve ilâhî gazabın alâmetleri parıldayıp görünür olduğunda onlar iman etmiş ve samimiyetle, tevazu ile O'na boyun eğmiş ve itaat etmişlerdi. **Onlar iman ettikleri vakit,** eğer ortadan kaldırmasaydık ...

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًاۜ ....

kendilerini **dünya hayatında** rezil rüsva edecek olan **o rezillik azabını üzerlerinden kaldırdık ve** bu azabı kaldırdıktan sonra da **bir süre,** yani ecel gelinceye kadar **onları** müreffeh bir şekilde, türlü nimetlerden **faydalandırdık. (98)**

Durum şu ki; Yunus (a) Musul kasabalarından bir kasaba olan Ninova'ya gönderildiğinde oranın ahalisi onu yalanladılar ve onunla alay ettiler. O da onlara üç ya da kırk gün sonra[16] kendilerine bir azabın geleceğini vaat etti. Vaat edilen zaman yaklaşınca ufuktan yoğun bir bulut, siyah bir sis ve şiddetli bir duman yükseldi ve onların kasabalarını kapladı. Dolayısıyla onlar muazzam bir korkuya kapıldılar.

Yunus'u (a) aradılar fakat bulamadılar. Artık onun doğruluğuna yakinen inanmışlardı. Kararlı bir şekilde tövbe edip yalvarıp yakarmaya başladılar. Dışarıda giydikleri çizgili elbiselerini giydiler ve kadınları, çocukları ve hayvanlarıyla birlikte sahraya çıktılar. Her bir ebeveyn çocuklarından ayrı düştü ve bir birlerinin özlemini çekmeye başladılar. Çığlık atmaya ve yalvarıp yakarmaya başladılar. Öyle ki, sesler ve velveleler etrafı kapladı. Nihayet pişmanlık duydular ve samimi bir şekilde tövbe ettiler. Bu sebeple de yüce Allah onlara merhamet etti ve onlardan azabı kaldırdı. Azabın kaldırıldığı o gün Cuma idi ve Aşûre günüydü.

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَن فِي الأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعاً: Ey resullerin en mükemmeli! Çok bağışlayan ve çok merhametli olan yüce Allah katından gelen bu gibi lütufların imkânsız olduğunu düşünme. **Eğer Rabbin dileseydi** ve O'nun iradesi yeryüzündekilerin imanına taalluk etseydi **yeryüzündekilerin hepsi elbette toptan iman ederlerdi.** Öyle ki yeryüzünde asla tek bir kâfir bile kalmazdı, bilakis hepsi her hangi bir ayrılık ve ihtilafa düşmeksizin toptan inanırdı. Fakat yüce Allah katından resullerinin lisanı üzere varit olan mükellefiyetlerin, yükümlülüklerin sırrı ve yine ahiret hayatında mükâfat ve mücâzâtın sırrı, cennet-cehennemin ve ahiret hayatına ilişkin bütün işlerin yaratılmasının hikmeti izhar olsun diye sonsuz ilahî hikmetin hükmü ihtilaf, ayrılık, …

---

[16] Nebileri Yunus (a) şayet inanmazlarsa üç gün sonra kendilerine bir azabın geleceğini vaat etmişti. Onlar azabın belirtilerini görünce pişman oldular ve kırk gece Allah'a tazarru ile yakarmaya başladılar ve nihayet Allah'ın izniyle azap onların üzerinden kaldırıldı.

... اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ...

---

küfür, iman, hak, batıl, hidayet ve dalaleti gerektirdi. Allah'ın sonsuz hikmeti bu şekilde cârî olduğu halde, أَفَأَنتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُواْ مُؤْمِنِينَ: **O halde** ey resullerin en mükemmeli! Müminlerin çoğalmasına yönelik hırsının kemalinden dolayı onlardan bazılarının mizacı küfrü gerektirdiği ve Allah'ın iradesi ve dilemesi onların imanlarına taalluk etmediği halde **insanları hep** birlikte, toptan **mümin olsunlar diye sen mi zorlayacaksın? (99)** Sen mi insanları imana mecbur edeceksin?

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تُؤْمِنَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّهِ: Hasılı, **Allah'ın izni,** güç kuvvet ve muvaffakiyet vermesi **olmadıkça hiçbir kişinin** kendi ihtiyarıyla Allah'a **iman etmesi mümkün değildir.** Yani Allah dilemedikçe bu iş hiçbir kimse için kolay değildir ve hiç kimsenin tâkât ve vüsatine de sığmaz. Dolayısıyla ey resullerin en mükemmeli! Sana yüce Allah'ın dalaletini murat ettiği kimseyi hidayete çevirmek için kendi kendine uğraşmaman gerekir. Çünkü sen dilediğin, sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Fakat yüce Allah dilediğini hidayete eriştirir. O, çok yüce ve çok hikmet sahibidir. O'nun sonsuz hikmetlerinden biri de şudur. وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ: **O, akıllarını kullanmayanlar üzerine,** yani mükellefiyetin dayanağı olan akıllarını, kendisi için yaratıldıkları şey uğruna kullanmayan ve yüce Allah'ın tevhidi kendilerine açılıncaya kadar mutlak irade ve kudret sahibi Allah'tan sadır olan eserleri düşünüp tefekkür etmeyen kâfirler üzerine **bir murdarlık,** bir mahrumiyet ve rezil rüsvalık **yükler. (100)**

قُلِ انظُرُواْ مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ: Ey resullerin en mükemmeli! Nübüvvet mertebesinin muktezasınca onları istidat ve kabiliyetleri üzere heyecanlandırıp harekete geçirmek kastıyla onlara **de ki:** "Ey düşünme ve nazar üzere yaratılmış olanlar! **Göklerde ve yerde olup bitenlere,** yani ulvî olsun süflî olsun, gayb âleminden olsun ya da şehâdet âleminden olsun her hangi şey ve zat olursa olsun O'nun isim ve sıfatları hasebince zuhur ettiğine **dikkatle bakın!"**

...وَمَا تُغْنِي الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

وَمَا تُغْنِي الآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لاَّ يُؤْمِنُونَ: **Her ne kadar,** yaratılmış her şeyde ve her cihette tecellî eden Zât'ın vahdaniyetine delalet eden **o âyetler ve** insanların dikkatini delil olarak getirildiği şeylere çeken o ayetler hakkındaki **o** apaçık **uyarılar iman etmeyen,** yani Allah'ın iradesi imanlarına, tevhide inanmalarına ve irfanlarına taalluk etmemiş olan **bir kavme** kifâyet etmeyip **fayda vermese de! (101)**

فَهَلْ يَنتَظِرُونَ إِلاَّ مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْاْ مِن قَبْلِهِمْ: **Onlar, kendilerinden önce gelmiş geçmiş toplumların** müşriklik **günlerinde** vaki olan şiddetli yer sarsıntısı, yerin dibine geçme, boğulma ve bunlar gibi diğer bazı hoş karşılanmayan şeylerin **benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar?** Yani o iman etmeye karşı çıkıp inatlaşan kâfirler bundan başka bir şey beklemiyorlar. Şayet kendilerinden önce geçip gitmiş seleflerinin kendilerine gönderilen nebi ve resullerine karşı muarız oldukları gibi onlar da sana muarız olup karşı çıkarlarsa قُلْ فَانتَظِرُواْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ: azarlayaraktan ve icbar ederekten onlara **de ki: "**Siz benim menfur olarak helak olup gitmemi **bekleyin, şüphesiz ben de sizinle beraber,** fakat sizin menfur bir şekilde helak olmanızı **bekleyenlerden olacağım." (102)** İş, yüce Allah'ın elinde, kabzında, kudretinde ve dilemesindedir.

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُواْ: Geçmiş milletleri, elçilerimizi yalanlamaları ve küfür ve şirkte ısrar etmeleri sebebiyle helak ettikten **sonra biz,** o milletlere gönderdiğimiz **peygamberlerimizi ve** bize **iman edenleri,** elçilerimizi tasdik edenleri ve onların getirdiklerine boyun eğenleri de aynı şekilde kendilerine isabet eden azaptan **kurtarırız.** كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنجِ الْمُؤْمِنِينَ: **İşte böylece,** yani geçmiş milletlerden inananları kurtardığımız gibi kullarımıza Bizden bir lütuf, bir minnet olarak bütün **inananları,** elçilerimize boyun eğenleri ve Bizim dinimizi din …

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى شَكٍّ مِنْ دِينِى فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِى يَتَوَفّٰيكُمْۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَۙ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًاۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾

edinenleri **kurtarmak üzerimize düşen bir borçtur. (103)** Ve Bizim sünnetimiz bu şekilde vuku bulur.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِّن دِينِي فَلاَ أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ: Ey resullerin en mükemmeli! Senin emrin ve dinin hususunda tereddüt edenlere ve sana itaat edip boyun eğme hususunda inatlaşanlara **de ki: "Ey** gaflet ve unutkanlık üzere yaratılmış **insanlar! Eğer** dinlerin en doğrusu, en sahihi ve en kapsamlısı ve yine dinlerin en şereflisi ve en mükemmeli olan **benim dinimde bir şüpheniz,** bir zannınız **varsa, şunu bilin ki, Allah'ı bırakıp da** ma'bud olma noktasında eksik oldukları, ulûhiyet ve rubûbiyyete müstehak olmadıkları için **sizin taptıklarınıza tapmam.** Çünkü o, kendisi dışındaki bütün çoklukları yok eden Zat tevhidi üzere bina edilmiş olduğu için bütün dinlerin mebdei olduğu gibi yine bütün dinlerin dönüp varacağı yerdir de. Üstünlüğü, mükemmelliği, delillerinin ve burhanlarının açık oluşu ve şanının yüce oluşu açıkça zuhur etmesine rağmen ondan hâlâ şikâyet mi ediyorsunuz? Hâlbuki ben sizin üzerinde bulunduğunuz ve taptığınız şeylerden şikâyet etmeye daha çok hak sahibiyim. وَلَـكِنْ أَعْبُدُ اللّهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ: **Lâkin sizin de canınızı alacak olan,** tek ve yegâne olan hiçbir şeye muhtaç olmayan **Allah'a taparım.** Yani sizi de taptıklarınızı da yokluktan izhar ettikten sonra hem sizi hem de o taptıklarınızı tekrar yok eden tek Allah'a taparım. وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ: **Çünkü** O'nun katından **bana** O'nun hükmüne boyun eğen ve tevhidine yakinen inananlardan olan **müminlerden olmam emredilmiştir". (104)**

وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً: **Ayrıca** yine O'nun katından, "Hakka yakın olan **yüzünü** bütün batıl dinlerden ve fasit görüşlerden çevirerek, **muvahhit olarak,** sana halini, yaratılış halini ıslah etmen için indirilen **hak dinine döndür** وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **ve** kısacası sana dininin hakikati zahir olduktan sonra **sakın** Allah'tan başka şeylerin de vücut sahibi

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَۚ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا
مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَۚ وَاِنْ يُرِدْكَ
بِخَيْرٍ فَلَا رَٓادَّ لِفَضْلِه۪ۜ يُص۪يبُ بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٧﴾

olduklarını iddia eden, inatlaşarak ve büyüklenerek, her türlü eksiklikten münezzeh olan yüce Allah'a şirk koşan **müşriklerden olma!"** diye emrolundum. **(105)**

وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَنفَعُكَ وَلاَ يَضُرُّكَ: **"Ve** her ne zaman ki halin hakikatini tanırsın ve sözün en ayan beyan olanı sende zuhur eder o vakit vücudu zorunlu olan **Allah'tan başka,** yok olup gidecek olan gölgelerden ibaret olan ve haddi zatında bâtıl olan mevcûdattan **sana faydası da,** aynı şekilde **zararı da dokunmayacak olan şeylere yalvarma!** Çünkü onların zatı itibarıyla hiçbir tesiri olmadığı gibi onların bizatihi vücutları da yoktur. فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذاً مِّنَ الظَّالِمِينَ: **Eğer yalvarırsan,** ve Hak'tan başkasının da vücudu olduğunu iddia edersen **o zaman hiç şüphesiz sen** Allah'tan başkasının da her hangi bir vücut ve tesire sahip olduğunu iddia etmek suretiyle Allah'a karşı zulüm işleyen **zalimlerden olursun. (106)**

وَإِن يَمْسَسْكَ اللّهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ هُوَ: Nasıl olur da Allah'tan başkasına her hangi bir şekilde vücut ve tesir isnadında ve iddiasında bulunabilirsin? **Ve eğer** seni kollayıp gözetleyen **Allah, sana bir zarar dokunduracak,** senin hoşuna gitmeyecek ve seni üzecek bir zarar isabet ettirecek **olursa, onu O'ndan başka giderecek yoktur.** O'ndan başka senden onun zararını uzaklaştıracak kimse yoktur. Zira O'nun dışında hiçbir şey yoktur ve O'ndan başka da ilah yoktur. وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ: فَلاَ رَآدَّ لِفَضْلِهِ **Ve eğer sana bir hayır dilerse,** senin üzerine olan bir lütfu ile seni sevindirirse ve sana bir nimet verirse **o zaman da O'nun keremini geri çevirebilecek,** senden o hayrı uzaklaştırabilecek **kimse yoktur.** يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ: **O, lütfunu,** iyililikle ve cömertlikle **kullarından dilediğine eriştirir.** Onların suçları ve isyanları da O'nun lütfunu engelleyemez. Zira O وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ: **Allah,** tövbe istiğfar edip

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي
لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۚ وَمَٓا اَنَا۬ عَلَيْكُمْ بِوَك۪يلٍۜ ﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ
مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ ....

---

o suç ve isyanlarından döndükten sonra onların günahlarını **çok bağışlayandır** ve onları **pek esirgeyendir. (107)** Onların tövbesini kabul eden ve onların kötülüklerine de aldırmayandır.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ: Ey bütün yer yüzüne umumi olarak gönderilen nebi! Ey yeni bir şeriat getirme, yeni bir elçi gönderme ve yeni bir kitap indirme işini mühürleyip sonlandıran zâtî tevhit üzere bütün insanlığa elçi olarak gönderilen peygamber! İnsanlara Rabbinden getirdiğin şeyi, herkimse kendi kabulüyle kabul etmesi için, onlara şu şekilde nida ederekten tebliğ et: **De ki: "Ey** ibadetle ve irfan ile mükellef olan **insanlar!** قَدْ جَاءكُمُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ: **İşte size Rabbinizden** apaçık **hak geldi.** O da marifetin ve tevhidin şiarlarını açıklayan İslam'dır. فَمَنِ: اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ **Artık her kim** İslam ile tevhit yoluna **hidayeti kabul ederse kendi canı için kabul etmiş olur.** Ve tevhit için hidayeti kesp etmiş ve ona erişme sevabını elde etmiştir. وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا: يَضِلُّ عَلَيْهَا **Kim de saparsa** ve İslam nuru ile doğru yolu bulamazsa **o da ancak kendi aleyhine sapmış olur.** Ve sapkınlığı bizzat kendisi irtikap etmiş olur ve dolayısıyla da bunun vebali de o kimseye aittir. Ey resullerin en mükemmeli! Aynı şekilde onlara şöyle de: وَمَا أَنَاْ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ: **Ve ben sizin üzerinize vekil değilim." (108)** Ben sizi koruyan, sizin işlerinize kefil olan ve o işlerinizi tazmin eden birisi değilim. Bilakis ben bana gönderileni size tebliğ eden bir uyarıcı ve bir beşerden başka kimse değilim. Dolayısıyla seçiminiz ya sizin lehinize ya da aleyhinize olacaktır.

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ: Ey resullerin en mükemmeli! **Sen,** Rabbinden **sana vahyolunana uy!** Onu yerine getir ve insanlara tebliğ et. Onların yüz çevirmelerine ve yalanlamalarına da aldırış etme.

... وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

Bilakis وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ: Senin işlerini üzerine alan **Allah,** sana yardım etmek, seni savaşta onlara galip getirmek ve senin dininle bütün dinleri nesh edip onu bütün dünyaya yaymak suretiyle **hükmünü verinceye kadar** onların eziyetlerine **sabret** ve onların çirkin işlerine de tahammül et. Onları hakka davet etmen hususunda her hangi bir ihmalkârlık gösterme. وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ: **Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır. (109)** Zira O, işlerin gizli olanlarına da sırrî olanlarına da muttalidir. Senden yüz çevirip senin mahvolmanı isteyenlerden her türlü intikam almaya da muktedirdir.

Rabbim! İyilik ve güzellikle hükmet ve insanoğlunun efendisine tabi olmaya bizi muvaffak kıl.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey hakkın gerçekleşmesini talep eden tâlip! İrfan ve tevhit yoluna azmeden. Velayet ve muhabbet erbabının, keşf ehlinin rumuzlarının açılmasını isteyen kişi. Allah seni umut ettiğin şeyler hususunda başarılı kılsın ve akıbetini de kolaylaştırsın. Ve senin aleyhine olan şeylerden de seni korusun. Senin, insanların en hayırlısına inen apaçık hak din olan İslam dininin şiarlarını, gösteriş ve iki yüzlülük şüphelerinden korunmuş, hevâ-heves ve gaflet kirlerinden arınmış sahih bir azimetle koruman gerekir. Yine senin yüce Allah'ın kitabından ve O'nun resulünün-salât ve selâm üzerine olsun-hadislerinden ve ondan yetki alan sahabenin büyüklerinden sürekli irşat ve istifadeye yapışman gerekir. Özellikle de seçkin Hz. Ali Murtazâ ve onun seçkin evladından-Allah'ın selamı onlar üzerine olsun ve Allah onları şereflendirsin-istifade etmen gerekir. Ve yine onlara iyilik ve güzellikle tabi olan tabiûndan-Allah hepsinden razı olsun-ve bu yola kendini veren seçkin, şerefli büyük şeyhlerden de-Allah onların burhanlarını nurlandırsın ve sırlarını mukaddes kılsın-istifade etmen gerekir.

Ve sen bu husustaki azminde, bütün batıl dinlerden ve fasit görüşlerden uzaklaşarak, kalbini fazlalık ve çokluk emarelerinden arındırmış olarak Zât Ka'be'sine ve tevhit kıblesine yönelmiş ol. Öyle ki senden bizzat kendi nefsine ve durumuna yönelip iltifat etme hali kalksın ve nihayet, senin taayyününü apansızın, doğrudan ortadan kaldıran Hakkın hüviyetinde senin hüviyetini geliştirip tekâmül ettiren hayret seni kaplasın.

Bu sana ancak tabiatın gereklerinden ve ona terettüp eden ve haddi zatında yokluğa yönelik taayyünlerin ve heyûlâî görünümlerin gereklerinden olan vehmî lezzetler ve hayvânî şehvetlerden sükûn bulup uzaklaşmakla kolaylaşır.

Her ne zaman sen sırrını ve vicdanını, Zât denizinde müstağrak olmaya engel olan bu gibi süslerden arındırırsan artık kazanacağın şeyi kazanmış ve olacağın şeyi olmuş olursun. Ve artık yüce Allah sana iyilik ve güzellikle hükmeder. Ve seni, yanında en son sığınılacak yer, cennet bulunan *sidretü'l-müntehâ*'ya yerleştirir. Yüce Allah'ın ötesinde de hedef, menzil yoktur. Güç ve kuvvet yalnız Allah'ındır. O, hakkı söyleyendir. Ve yine O, doğru yola iletendir.

HÛD (a.s.) SÛRESİ

HÛD (a.s.) SÛRESİ TEFSİRİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Tevhîd ve ma'rifetullahtan ibaret olan bu yüce yolun temeli Allah'a kulluk ve niyazdır; beşeri benliği Cenab-ı Hakk'ın hakikî hüviyetinde fani kılma gayretidir. Bu husus şu nitelikleri hâiz âriflerin malumudur. Ârifler, ilahî dergâha yönelerek Hakîm ve Kâdir olan Allah'ın yardımını talep ederler ve tevhîd sırlarının kendilerine açılması için kendi istidatları nispetinde tefekkür ederler. Bunlar Habîr ve Hakîm olan Allah tarafından hikmet ve tedbirle yaratılmış basîret, idrâk ve tecrübe sahibi kimselerdir.

Bunları yapabilmek ancak Hz. Peygamber'e (sav) uymakla mümkündür. Nitekim Hz. Muhammed (sav), insanları doğru yola irşâd eden, Latîf ve Habîr olan Allah'a yönelsinler diye onları müjdeleyip uyaran, Alîm ve Kâdir olan Allah tarafından desteklenmiş Allah Resûlüdür. Başlangıcı ve sonu ilahî dergâh olan her varlığın dönüşü hiç şüphesiz Allah'adır. Allah u Teâla bu hususu beyanen şöyle buyurmaktadır: " وَمَا مِن دَآبَةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ: **Yeryüzünde rızkı Allah'a ait olmayan hiçbir canlı yoktur. O, onların karar kıldıkları yerleri de, emaneten durdukları yerleri de bilir. Onların hepsi apaçık bir kitaptadır.**" (Hûd 11/6)

SÛRENİN TEFSİRİ

Cenab-ı Hak, bütün insanlığa doğru yolu göstermek üzere indirdiği kitabında Hz. Peygamber'i ve onun risâlet görevini teyit amacıyla Kur'an'ın muhkem ayetlerini ve bunların tafsilatını elçisine bildirdi ki şeytana uyup tevhîd yolundan sapanlara Hz. Peygamber (sav), doğru yolu göstersin. Bu yüzden Cenab-ı Hak yüce ism-i şerîfiyle başlayarak ve seçilmiş Resûlüne hitapla buyurdu ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَك۪يمٍ خَب۪يرٍۙ ﴿١﴾ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ

بِاسْمِ اللّٰهِ: Zatının vahdaniyetini gösteren ayetlere tabi olanları doğru yola eriştirmek üzere Kur'an'ın ayetlerini muhkem kılan **Allâh'ın adıyla başlarım. O,** الرَّحْمَانِ: kolayca anlasınlar diye ayetlerini ayrıntılı şekilde açıklamak suretiyle kullarına karşı **Rahmân olandır.** Onlara karşı الرَّحِيمِ: **Rahîm'dir.** Hakk'ın dosdoğru yolu olan sırat-ı müstakîme hakke'l-yakîn düzeyinde erişsinler diye ibadet ve alçakgönüllü olmayı onlara emreder.

الَر: Hitabet ve belağati ile canlılar arasında uluhiyet nurunun nişanesini yüceltmeye, rububiyet sırlarının sembollerini gösteren sancakları yüceltmeye en uygun varlık olan ey insan! كِتَابٌ: Risalet görevinde seni desteklemek üzere sana indirilen bu kitap, önceki semavî kitaplardaki ilahî hükümleri tasdik eden ve kapsayan bir **Kitap'tır.** أُحْكِمَتْ: **Onun âyetleri muhkem kılınmıştır** آيَاتُه: Ne manasında bir karışıklık ne lafzında bir eksiklik vardır. En beliğ ve güvenilir bir şekilde muhkem kılınmıştır. Bu yüzdendir ki bütün lisan ve belagat âlimleri bu alandaki zeka ve maharetlerinin derinliğine rağmen Kur'an'a muârazadan aciz kalmışlardır. ثُمَّ: Lafız ve mana bakımından Kur'an muhkem kılındıktan **sonra** فُصِّلَتْ**:** inanç ve diğer iman esaslarına dair irfân sırları, hakîkatler, hükümler, ders ve ibretler içeren çeşitli olaylar, bir çok işaret ve yoruma müsait meseller Kur'an'da **ayrıntılı olarak açıklanmıştır.** مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ: yaptığı işleri kusursuz yapan **hikmet sahibi Allah tarafından** خَبِيرٍ**:** her işi ilim ve hikmet üzere olan **her şeyden haberdar olan Allah'tan (1).**

O Allah Kur'an'da şuna hükmetmiştir: أَلاَّ تَعْبُدُوا: Aslî fıtratları itibariyle Cenab-ı Hakk'a ibadet üzere yaratılan ey insanlar! **Başkasına kulluk etmeyin!** إِلاَّ اللّٰهَ: mevcut bir benzeri olmaksızın sizleri yokluk karanlığından tek başına yaratıp vücuda getiren Bir ve Samed olan ……

... اِنَّن۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ وَبَش۪يرٌۙ ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ
مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذ۪ي فَضْلٍ فَضْلَهُۜ ....

Allah'a kulluk edin sadece. Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Müjdeleyen ve uyaran bir elçi olarak onlara de ki: إِنَّنِي: Sizin aranızdan biri olmama rağmen **hiç şüphesiz ben** لَكُم مِّنْهُ: **size O'ndan,** emri ve vahyi bakımından zatıyla tek ve eşsiz olan Allah **tarafından** نَذِيرٌ: **bir uyarıcıyım,** sizi Allah'tan uzaklaştıracak şeylere karşı sizi uyarıyorum ki O'nun azabına çarpılmayasınız uğramayasınız. وَبَشِيرٌ: **ve** Allah u Teâla katındaki büyük kurtuluşa nail olabilmeniz için sizi O'na yaklaştıracak şeyleri bildirip sizleri müjdeleyen **bir müjdeciyim. (2)**

وَ: **Ve** Allah u Teâla'nın hükmettiği şeylerden bir diğeri de şudur: أَنِ اسْتَغْفِرُوا: **mağfiret isteyin,** günahlarınızdan bağışlanmayı talep edin رَبَّكُمْ: Sizleri irfân ve tevhîd fıtratı üzerine yaratan **Rabbinizin** mağfiretini isteyin. ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ: Allah ile aranızdaki benlik hicaplarını kaldırıp vehim perdelerinden kurtulduktan **sonra O'na tevbe edin ki** vuslata eresiniz يُمَتِّعْكُم: Böylece **sizi yaşatsın,** sizin suret benliğiniz O'nun hüviyetinde, isim ve sıfatlarında fenâ bulup yok olduktan sonra ilahî dergâhından manevî rızık ve hakiki gıda ile sizlere hayat versin مَّتَاعاً حَسَناً: Zatının, sıfat ve isimlerinin, cemâl ve celâl tecellîlerinin inkişâfına bağlı olarak **güzel bir şekilde** إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى: **belli bir süreye kadar** sizi yaşatsın. Bu vade, varlıkların birer gölge ve vehimden ibaret olan imkânî varlıklarının yok olacağı kıyamet günüdür. وَ: Hakîkat ve ma'rifeti müşahede edip amel etmeniz için sizleri gayb âleminden şehâdet âlemine indirerek yaptırdığı yolculuktan sonra kudret ve azametinin zuhuru için sizi şehâdet âleminden tekrar gayb âlemine yükseltsin. يُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ: **her fazilet sahibine,** fıtrî hidâyeti ortaya çıkarmaya muvaffak olan inâyet ehli kimselerin her birine فَضْلَهُ: **layık olduğu ihsanı versin,** yani hakkını ve mükafatını diğer bir ifadeyle hakîkat,

... وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَب۪يرٍ ﴿٣﴾ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُۜ ......

ma'rifet, keşf ve müşâhedelerinden onların kazandıkları şeyleri kabul ederek hidâyette vardıkları makâmı sonunda onlara ihsan eder. وَ: **Ve** Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Onlara açıkça öğüt vermek için de ki: إِن تَوَلَّوْا: Fıtrat itibariyle dinin hükümlerini icraya mükellef olan ey insanlar! Benim uyarı ve müjdemin gereğini yerine getirmekten **şayet yüz çevirir de** ondan saparsanız فَإِنِّي: **Ben** size karşı son derece merhametli ve şefkatli olduğumdan أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ: **sizin için büyük bir günün azabından** yani her şeyin Allah u Teâla'ya arz edileceği o büyük günde sizi azabın yakalamasından **korkarım. (3)** O gün Allah u Teâla'nın Zatı, güneş misali doğunca o güneşin nurunun yansımalarından ibaret olan bütün mahlukâtın gölge varlıkları, Cenab-ı Hakk'ın Nuru karşısında tümüyle yok olur. Gölge varlıkların kesreti yokken izzet ve celâl perdeleri ardından seslenilir. **"Bugün mülk kimindir?"** Bu nidaya yine ötelerden cevap verilir. **"Yalnızca Bir ve Kahhâr olan Allah'ındır."**

İlahi kudret karşısında aciz olan ey gölge varlıklar! İyi biliniz ki; إِلَى اللَّهِ: **Yalnızca** Bir, Samed olan ve âlemde tek başına tecelli eden **Allah'adır.** مَرْجِعُكُمْ: **Dönüşünüz.** Dönüşünüz, bir gölgenin ve yansımanın kendi sahibine dönüşü gibidir. وَهُوَ: **Ve O,** zatında her şeyden münezzeh olan ve kulları üzerinde mutlak kudret sahibi olan Allah عَلَى كُلِّ شَيْءٍ: azap etme ve cezalandırma bakımından **her şeye** قَدِيرٌ: **gücü yetendir. (4)** Hiçbir şey O'nun kudreti dışına çıkamaz. Yarattıklarına dair hiçbir bilgi, O'nun ilmine gizli değildir.

أَلَا إِنَّهُمْ: **Dikkat edin! Onlar,** yani cehâlet ve gafletlerinin aşırılığından dolayı Allah'tan uzak düşmüş o gafiller يَثْنُونَ: **çeviriyorlar.** صُدُورَهُمْ: Hakk'a yönelip O'nun dergâhına istekle yönelmekten **göğüslerini** döndürüp çeviriyorlar. لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ: **Düşmanlıklarını gizlemek**

....اَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَۚ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾ وَمَا مِنْ دَٓابَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَاۜ كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

---

için. Yani Allah'ın ve peygamberlerin emirlerinden yüz çevirmek suretiyle kalplerinin gizlediği şeyi Allah'tan gizleyip saklamaya çalışıyorlar. أَلاَ: Onlar bilmiyor ve düşünmüyorlar ki Allah, hiç şüphesiz kendi mülkünde meydana gelen her şeye hakkıyla muttalidir. Onlarla ilgili her şeyi ve onların yaptıklarını bilir. **İyi bilin ki,** حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ: **onlar örtülerine bürünürlerken,** yani yataklarında uyumak için sarılıp örtünmek istediklerinde dahi يَعْلَمُ: **bilir,** onların مَا يُسِرُّونَ: kalplerinde **gizlediklerini** وَمَا يُعْلِنُونَ: lisanlarıyla ve diğer uzuvlarıyla **dışa vurduklarını** Allah bilir. Nasıl olur da Allah u Teâla bilmez! إِنَّهُ: **Şüphesiz O**, zatıyla, sıfat ve isimleriyle عَلِيمٌ: kendi ilmi ile بِذَاتِ الصُّدُورِ: **gönülde gizlenenleri** ve kalplerde gizli saklı olan şeyleri **bilendir. (5)**

وَ: Bu ve benzeri şeyler onun ilmi haricinde nasıl görülebilir. Zira مَا مِن دَآبَّةٍ: bırakılan **hiçbir canlı yoktur ki** فِي الأَرْضِ: meselâ **yeryüzünde** إِلاَّ عَلَى اللّٰهِ: kendi mahlukâtının rızkına kefil olan **Allah'a ait olmamış olsun** رِزْقُهَا: **onun rızkı** yani seni yaşatan ve varlığını sürdürmeni sağlayan şeyi Allah vermemiş olsun. Bu mümkün değildir. وَ: Bununla birlikte يَعْلَمُ: gayb âleminden çıkışını, aynı zamanda مُسْتَقَرَّهَا: **onların karar kıldıkları yerleri,** yani şehâdet âleminde varacağı mahalli, varlığını, bulunma ölçüsünü ve orada ne kadar duracağını **bilir.** وَ: **ve** yine bilmektedir مُسْتَوْدَعَهَا: **geçici süreyle durdukları yerleri,** bu âlemde ilk ortaya çıkışının sona ermesinden sonra gayb âleminde döneceği yeri de bilir. Kısaca كُلٌّ: **hepsi,** her türlü hal, durum ve o varlıkta meydana gelecek her bir değişim, فِي كِتَابٍ مُبِينٍ: **apaçık bir kitaptadır.** Orada mahfuz ve ...

وَهُوَ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَٓاءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلاًۜ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا ....

---

kayıtlıdır. (6) Kitab-ı mübin, Allah katındaki ilim ve hükmün levh-i mahfûzudur. O halde ey inkâr edenler! Onun ilminin her şeyi ihata etmiş olduğunu nasıl inkâr edersiniz ve nasıl olur da bazı düşüncelerinizi ondan gizlemeye çalışırsınız!

وَ: Nasıl olur da bir şey Onun ilminden gizlenebilir! هُوَ الَّذِي خَلَقَ: **O yaratandır,** yani yoktan vücuda getirendir السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ: **gökleri ve yeri** yani hayat bulup yaşamınızı sürdürebilmeniz için etken ve edilgenlik bakımından erkek ve dişi mesabesinde olan gökyüzüve yer yüzündeki varlıkları فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ: bütün cihetleri ihata etmesi için **altı günde** yaratandır. وَكَانَ عَرْشُهُ: **Onun arşı** yani onun tecelli ve zuhur ettiği mahal suyun üzerindedir. Bu varlıklar zuhura gelmeden önce onun tecellileri عَلَى الْمَاءِ: **su üstünde** parıldamaktaydı. Yani temel cevherin her türlü biçimsel formla şekillenmesiyle ilgili her türlü değişimden uzak bir şekilde hakiki hayat üzerindedir. Mahlûkatı bu şekilde yaratmıştır لِيَبْلُوَكُمْ: Ey varlıkları birer akisten ibaret olan gölge varlıklar! **Sizi imtihan etmek** ve sınamak **için** أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً: **hanginiz daha güzel amel işleyecek,** amellerin karşılığının verileceği günde kabul edilme, akıbet, tahkik ve vuslata erme bakımından hanginiz daha kâmil olacak diye imtihan etmek üzere bunu yapar. وَ: Allah u Teâla, gerçeğin ne olduğunu onlara hatırlatıp onları uyardıktan ve fıtratları itibariyle onları akıllı birer varlık olarak yarattıktan sonra لَئِن قُلْتَ: Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Onlara öğüt vermek ve hallerini ıslah amacıyla **desen ki:** إِنَّكُم مَّبْعُوثُونَ مِن بَعْدِ الْمَوْتِ: hesaba çekilip amellerinize uygun karşılık verilmek üzere **"Öldükten sonra sizler tekrar dirileceksiniz"** Bu yüzden size düşen buna hazırlıklı olmanız ve ahiret azığınızı şimdiden tedarik etmenizdir. Böylece yaptıklarınızdan ötürü cezalandırılmazsınız. لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا: **O kâfirler,** kalplerinin katılığından ve aşırı

... اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُۜ اَلَا يَوْمَ يَأْت۪يهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفاً عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ .....

gafletlerinden ötürü senin bu sözünü işitince **sana kesinlikle şöyle diyeceklerdir:** إنْ هَـٰذَا: **Bu,** yani bu adamın uydurduğu bu şey, olur da şayet gerçekleşirse إلاَّ سِحْرٌ مُّبِينٌ: **apaçık bir sihirden,** büyük bir sihirden **başka bir şey değildir. (7)** Çünkü un ufak haline gelmiş ceset kemiklerinin diriltilmesi ancak olağanüstü bir sihirle mümkündür. Şayet böyle bir şey olursa bu, son derece sıra dışı ve garip bir olay demektir.

وَ: Küfür ve inkarlarıyla en kötü azabı hak edecek şeyi işleyip elim bir cezaya müstahak olduktan sonra لَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ: **eğer bunlardan bir kısmı** için hazırlanmış **azabı** yani o azabın gelişini **erteleyecek olursak** إِلَى أُمَّةٍ: **bir süreye kadar,** yani bir başka zamana ve vakte مَّعْدُودَةٍ: az miktardaki sayılı **belli** bir vakte kadar geciktirirsek لَّيَقُولُنَّ: **o zaman da** cehalet ve inkarlarının aşırılığından dolayı alay ve istihzâ ile **diyecekler ki:** مَا يَحْبِسُهُ: **"onu engelleyen nedir ki?"** Yani bizleri tehdit ettiği azabın gelmesine ve o sözünü ettiği kudretin bizi yakalamasına mani olan acaba nedir? أَلاَ: Ey müminler dikkat edip kendinize gelin ve şunu **iyi bilin ki,** يَوْمَ يَأْتِيهِمْ: **onlara** azap **geldiği gün** şunu kesin olarak biliniz ki o azap, لَيْسَ مَصْرُوفاً عَنْهُمْ: **kendilerinden geri çevrilecek değildir.** Böyle bir şeyin olması halinde azap onlardan çevrilmez. Bilakis azap başlarına çökmüş وَحَاقَ: **ve kuşatmış olacaktır** بِهِم: **onları** مَّا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ: **o alay ettikleri şey,** kesin bir şekilde çevreleyecektir. **(8)** Peygamberin (sav) onları uyardığı azap onları kuşatmış olacaktır.

وَ: İnsana karşı lütuf ve keremimizin bolluğundan, ona karşı ihsan ve iyiliğimizin son derece geniş olmasından ve halini bildiğimizden dolayı لَئِنْ أَذَقْنَا الإِنْسَانَ: fıtratında unutkanlık ve nankörlük olan **insana ...**

... مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُۚ اِنَّهُ لَيَؤُ۫سٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَٓاءَ
بَعْدَ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّـَٔاتُ عَنّ۪يؕ اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌۙ ﴿١٠﴾ اِلَّا
الَّذ۪ينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِؕ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَب۪يرٌ ﴿١١﴾

şayet tattırırsak مِنَّا رَحْمَةً: **tarafımızdan bir rahmet,** üzüntü ve tasasını giderecek ve onu sevindirecek bir nimeti ona verirsek ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ: **sonra da** kudret ve gücümüzün kemalini göstermek için **onu** yani o nimeti **kendisinden geri alırsak** إِنَّهُ: **şüphesiz o,** sabrının azlığından ve son derece zayıf ve kırılgan olduğundan لَيَؤُوسٌ: kerem ve rahmetimizden hemen umut kesen **bir ümitsiz** كَفُورٌ: **ve** daha önce kendisine verdiğimiz nimetlerimize karşı **nankör bir kimse kesilir. (9)**

وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ: **Ve şayet ona tattırsak** نَعْمَاء بَعْدَ ضَرَّاء مَسَّتْهُ: **ona dokunan** yani onu aciz bırakan ve rahatsız eden **bir sıkıntıdan sonra bir nimet** versek لَيَقُولَنَّ: kibirlenip böbürlenerek **şöyle der:** ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ: Elem ve hüzün veren **"bütün kötülükler silinip gitti** عَنِّي إِنَّهُ: **Benden." Şüphesiz o,** nimet veren Allah'tan son derece gafil olduğundan لَفَرِحٌ: **mutlaka böbürlenir** şımarır ve neşe içinde فَخُورٌ: **övünür. (10)** Elindeki nimetlerle övündüğünden bir aldanıştadır. Nimetlere takıldığından onlara şükretmekten ve onların hakkını vermekten aciz kalmıştır.

إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُواْ: **Ancak** can yakıcı elemlere, başlarına gelen çeşitli musibetlere **sabır gösterenler** ve bu musibetleri kaldırması için Allah'a yönelenler وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ: **ve sâlih ameller işleyenler,** iyi ve hayırlı işlere devam edenler ve verdiğimiz nimetlerin şükrünü yerine getirmek için infâkta bulunup sadaka vermeye devam edenler bundan **müstesnadır.** أُوْلَـئِكَ: **Onlar;** ebedî saâdete eren, belaya sabreden ve nimetlere şükreden kimseler لَهُم مَّغْفِرَةٌ: **onlara bir mağfiret** yani geçmiş günahlarının örtülüp silinmesi وَأَجْرٌ كَبِيرٌ: **ve büyük bir mükafat vardır. (11)**

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَٓائِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ مَلَكٌۜ اِنَّمَٓا اَنْتَ نَذِيرٌۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌۜ ﴿١٢﴾

Bu büyük mükâfat, lütuf ve kereminin bir sonucu olarak Allah u Teâla'nın onlardan razı olmasıdır.

فَلَعَلَّكَ: **Şimdi belki sen**; Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Onların iman edip sana uymalarını son derece arzuladığından تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ: tarafımızdan **sana vahyolunan** ve kâfirlerle ilgili uyarı ve sakındırmaları içeren, onların gerçek yüzlerini gösteren **vahyin bir kısmını,** senden uzaklaşacaklar endişesiyle **terk edecek olursun** وَضَآئِقٌ: **ve daralır.** بِهِ صَدْرُكَ: **bundan dolayı** yani sana vahyedilenler sebebiyle **göğsün.** Sana vahyolunan ayetleri onlara söylediğinde أَن يَقُولُوا: **Şöyle derler** korkusuyla göğsün daralır. لَوْلَا: **Değil mi** yani gerekmez mi? أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ: insanların ona tabi olup uymaları için bu tür uyarı ve azarlar yerine Rabbinin katından "**ona bir hazine indirilmesi** gerekmez mi!" أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ: "**ya da onunla birlikte** peygamberliğini tasdik edecek ve herhangi bir külfete gerek kalmadan diğer insanların rahatça ona iman etmesini sağlamak üzere **bir melek gelmesi gerekmez mi!"** Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Onların sözlerine kulak verip de onları hiç dikkate alma. إِنَّمَا أَنتَ نَذِيرٌ: **Sen yalnızca bir uyarıcısın!** Onları uyarıp korkutmak üzere sana indirilen ayetleri tebliğ et. Onların reddi ve kabulüyle ilgilenme. Dini tebliğde Allah'a tevekkül et ve O'na güven. Hiç şüphesiz onların şerlerinden ve zararlarından korumada o sana yeter. وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ: **Allah** onlardan sadır olabilecek **her şeye** وَكِيلٌ: **vekildir. (12)** Onların yaptıklarından hangisinin azap ve cezayı gerektirdiğini, hangisinin de mükâfat ve sevap kazandırdığını bilir. İlim ve hikmeti gereği yaptıklarının karşılığını onlara verir. Dil ve belagat âlimlerinin benzer şeyler yazmayı deneyerek Kur'an'a mukabele

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِه۪ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ
اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿١٣﴾ فَاِلَّمْ يَسْتَج۪يبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُٓوا
اَنَّمَٓا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

edip onunla boy ölçüşme konusundaki tüm çabalarına rağmen Kur'an'ın onları aciz bırakan icazı, senin tasdik edilmene yetmez mi?

أَمْ يَقُولُونَ: **Yoksa** kibirlenerek ve inatla **şöyle mi diyorlar?** افْتَرَاهُ: "**onu** kendisi **uydurdu** da sonra vahiy olduğunu söyledi" Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Seni iftira ve düzenbazlıkla suçladıklarında onlara قُلْ: **De ki:** فَأْتُوا: Ey mütekebbir inkârcılar! "**Haydi, siz de getirin!**" بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ: **onun** yani Kur'an'ın en kısa sureleri **gibi on sûre** مُفْتَرَيَاتٍ: sizin iddianıza göre **uydurulmuş** on sure **getirin.** Hâlbuki şiir yazma konusundaki derin deneyiminiz, şiir ve söz üstatlarının sözlerini sürekli takip etmeniz, hikâye ve kaside yazmadaki deneyimleriniz sayesinde bu tür şeyleri uydurup yazmaya sizler daha layıksınız. Şayet Kur'an'a muarazada sizler aciz kalırsanız kardeşlerinizden ve yardımcılarınızdan da destek alın وَادْعُواْ مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللّهِ: **ve Allah'tan başka çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın.** Bir şeyler uydurmakta onlarla anlaşın ve yardımlaşın. إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ: **Eğer** bu iddia ve zannınızda **doğru söylüyorsanız. (13)**

فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ: **Yok eğer bunun üzerine size cevap vermedilerse** ey müminler! Onlara meydan okuyup yapmalarını istediğiniz şeyi getiremezlerse فَاعْلَمُواْ: **Artık bilin ki!** Ey müminler! Kesin olarak ve kalp huzuruyla inanın أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللّهِ: **bu Kur'ân, ancak Allah'ın ilmiyle** onun kudret ve iradesinin kemali ile **indirilmiştir.** Mahlûkattan hiçbirinin bir ayetin benzerini getirmesi ve Kur'an'a muârazada bulunması mümkün değildir. Vacibu'l-vücud olan Allah'ın dışında hakikî varlık olmadığından bir şeyin ona muârazası da mümkün değildir. وَأَن لاَّ إِلَـهَ: Vücûdda **başka ilâh yoktur** إِلاَّ هُوَ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ: **yalnızca o vardır.**

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا
لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا
صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

Artık Müslüman oluyorsunuz, ihlaslı, gönlünüz imanla dolu bir şekilde ve tevhîd yolunda sapasağlam durarak Allah'ın hükümlerine boğun eğiyor ve bütün işlerinizi O'na havale ediyorsunuz **değil mi? (14)** Ey muvahhid Muhammed ümmeti! Sizler işte böylesiniz.

Sonra Allah u Teâla öğüt vermek ve uyarmak üzere şöyle buyurdu:

مَن كَانَ: **Her kim** dünyanın zorluk ve sıkıntılarını yüklenmek suretiyle yaptıklarıyla يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا: **dünya hayatını ve** mal, evlat gibi şeylerle süslü ve cazibeli kılınmış **güzelliklerini isterse,** نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا: **biz** dünya için yaptıkları **amellerinin karşılığını orada onlara tamamen öderiz.** وَهُمْ فِيهَا لاَ يُبْخَسُونَ: **Bu hususta kendilerine bir eksiklik yapılmaz. (15)** Yani himmet ve gayeleri sadece bununla sınırlı olsa dahi dünyadaki ilk var oluşlarında amellerinin karşılığından hiçbir şey eksiltilmez.

Ancak ahiretteki ikinci var oluşlarında

أُوْلَـئِكَ: Hatalı ve kusurlu olan o kimseler الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ: **Fakat onlar öyle kimselerdir ki, ahirette kendilerine bir şey yoktur.** Yani ahirette amellerinin karşılığından hiçbir şey kalmamıştır إِلاَّ النَّارُ: **ateşten başka.** Yaptıklarının mükâfatı dünyada iken kendilerine tamamen verildiğinden geriye kötülüklerinin cezasından başka bir şey kalmamıştır. Kötülüklerin karşılığı ise ancak cehennem ve ondaki türlü azap ve işkencelerle verilir. وَ: **ve** Sonuç olarak حَبِطَ: **boşuna gitmiştir.** مَا صَنَعُواْ فِيهَا: **orada işledikleri şeyler** yani dünyada iken dünyevî şeyleri hedefleyen iradeleriyle dünya için yaptıkları iyilik ve hayırlar zayi olup yok olmuştur وَ: **ve** مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ: dünyada salih amel şeklinde gözüken ...

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّه۪ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِه۪ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةًۜ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِه۪ مِنَ الْاَحْزَابِ

iyiliklerinden **bütün yapıp işledikleri,** ıslah gayeleri olmadığından ve niyetleri başka olduğundan بَاطِلٌ: **batıldır,** fasit olmuştur. **(16)**

أَفَمَن كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ: **Hiç Rabbinden açık bir delil üzere olan kimse gibi midir?** Yani zannediyor musunuz ki Rabbinin katından kendisine açık bir delil erişen, hakikat düzeyinde bir keşif ve müşâhedeye ulaşan ve tevhîd makâmına vasıl olup kevn ü fesâd âleminde tamamen Allah u Teâla'nın zatının vahdetine dalan kimse وَ: **ve** ayrıca يَتْلُوهُ: **onu takip ediyor,** ona geliyor ve lisanından dökülüyor شَاهِدٌ: onu tasdik eden ve inen **bir şâhit** مِّنْهُ: **O'ndan** yani lütuf ve kereminin sonucunda Rabbinin katından bir şahit onu takip ediyor. Bu vasıflardaki birinin yaptığı ameller ve işler, dünyada yaptıklarının kapsam ve özgünlüğü, zahiren de olsa hiç Allah'tan perdelenip uzak kalmış kimselerin yaptıklarıyla benzer olabilir mi? Hâşâ tabi ki hayır! Hiç bilenlerle bilmeyenler eşit ve bir olur mu? Ancak akıl sahipleri bunu düşünebilirler. وَ: **ve** insanoğlunun en hayırlısını tasdik eden Kur'an'ın bu şehâdetini nasıl inkar ediyorlar? Zira مِن قَبْلِهِ: **ondan önce** yani Kur'an'dan önce كِتَابُ مُوسَى: çok daha önce onu tasdik eden ve onunla benzer hükümleri ihtiva eden **Musa'nın kitabı** gelmişti. إِمَاماً: **bir önder** yani bütün insanlığa bir örnek وَرَحْمَةً: **ve** onları selamet yurdu olan cennete sevk ettiğinden havas ve avamın hepsine şâmil **bir rahmet olarak** gelmişti. أُولَـئِكَ: **onlar** yani Tevrat'a inanan ve ondaki hükümlere itaat eden Tevrat ehli يُؤْمِنُونَ بِهِ: **ona** yani Kur'an'ın hak ve gerçek olduğuna, daha önce onlara indirilen Tevrat'taki ayetlerden dolayı **inanırlar.** وَمَن يَكْفُرْ بِهِ: **Kim onu** yani Kur'an'ın hak kitap olduğunu **inkar ederse** مِنَ الأَحْزَابِ: Tevrat'ı tahrif edip iman yolundan saparak çeşitli fırkalar haline gelen **hangi hizipten olursa olsun,** ....

... فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اُولٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُلَٓاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ ....

فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ: **ona vaad edilen yer ateştir.** İlahî adalet gereği o kişinin cehenneme gönderilmesi mukadderdir. فَلاَ تَكُ: Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! فِي مِرْيَةٍ: **hiçbir şüphe içinde olma.** مِّنْهُ: **ondan** yani Allah'ın sözünün yerine getirilip onların cehenneme gireceğinden tereddüt etme. إِنَّهُ الْحَقُّ: **kesinlikle o haktır** مِن رَّبِّكَ: **Rabbinden** indirilen. Vukuu kesin ve mukadderdir وَلَـكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ: **Fakat insanların çoğu** son derece gaflet içinde olduklarından ve Allah'tan uzak ve perdelenmiş olduklarından لاَ يُؤْمِنُونَ: Kur'an'ın ve Allah u Teâla'nın vaadinin gerçek oldu-ğuna, vaad ettiklerinin muhakkak yerine geleceğine **iman etmezler. (17).** Bu yüzden Allah katından gelen ayetleri tahrif ettiler ve onda olmayan şeyleri kitaba eklediler.

وَمَنْ أَظْلَمُ: Allah katında **daha zalim kim olabilir?** مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِباً: Maksatlı şekilde **bir yalanı Allah'a nispet edenden** ve kutsal kitabın bazı ayetlerini çıkararak veya ona eklemeler yaparak onu tahrif edenden daha zalim kim olabilir. أُوْلَـئِكَ: Kutsal kitabı tahrif edip Allah'ın ayetlerini değiştirmeye cüret eden **o kimseler** يُعْرَضُونَ: o büyük hesap ve arz gününde عَلَى رَبِّهِمْ: **rablerinin huzuruna arzolunacaklar.** Allah'ın kitabına yaptıkları şeyden sorguya çekilirler ancak bunu inkar ederler ve kendilerini temize çıkarmak isterler. وَيَقُولُ الأَشْهَادُ: Bedenlerinin her bir organı **şahit** olup onları susturmak için **şöyle diyecekler:** هَـؤُلاء: **işte bu** haddi aşan inkarcılar الَّذِينَ كَذَبُواْ عَلَى رَبِّهِمْ: **Rablerine karşı yalan söyleyenler,** O'nun kitabını haklı görünmek, zulüm ve ....

...اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٨﴾ اَلَّذ۪ينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا
عِوَجًاۜ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِز۪ينَ فِي
الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَۢ ....

düşmanlık etmek için iftirayla kasten tahrif edenler işte **bunlardır.** Bu şahitlerin tanıklık etmesinden sonra şahitlerin huzurunda onları rezil rüsva etmek için izzet ve celâl perdeleri ötesinden şöyle seslenilir: أَلاَ لَعْنَةُ اللّهِ: **İyi bilin ki: Allah'ın laneti,** Allah'ın engin rahmetinden kovulup uzaklaştırılma, عَلَى الظَّالِمِينَ: ısrar ve kibirlerinden dolayı Allah'ın hüküm ve hikmeti dışına çıkan **zalimlerin, üzerinedir. (18)**

Onlar ki الَّذِينَ يَصُدُّونَ: **döndürmeye çalışırlar** عَن سَبِيلِ اللّهِ: **Allah yolundan** Allah'ın kullarını çevirmeye çalışırlar. O yol ise Allah katından nebi ve resûllerine adalet ve düzen üzere indirilen Allah'ın hükümlerinden ibaret ilahî şeriattır. وَيَبْغُونَهَا عِوَجاً: **ve o yolu eğip bükmek isterler.** Yani O'na iman edip teslim olanları ondan çevirmek ve ahirette azaba çarpılmalarını sağlamak için o yolda eğrilik ve sapıklık ihdas etmek isterler. وَ: Halbuki هُم بِالآخِرَةِ: **onlar** yaptıklarının karşılığının verileceği **ahirete de** هُمْ كَافِرُونَ: kendi pislik ve rezilliklerinden dolayı **inanmazlar. (19)**

أُولَـئِكَ: Allah'ın rahmetinden uzak olan o müsrifler, Allah'a iftirada bulunup onun kitabını tahrif eden **o kimseler** لَمْ يَكُونُواْ: Aciz bırakacak kimseler **değiller** ki مُعْجِزِينَ فِي الأَرْضِ: onlara meydan okuyan ve onlara karşı gelen herkesi **yeryüzünde aciz bıraksınlar.** وَمَا كَانَ لَهُم مِّن دُونِ اللّهِ مِنْ أَوْلِيَاء: **Kendilerini koruyacak** onlara yardım edip onları Allah'ın azabından koruyacak **Allah'tan başka kimseleri de yoktur.** Allah u Teâla onlara bir müddet mühlet vererek azaplarını mahşer gününe bırakır ki azabı hak edecek işleri irtikap etmeye devam etsinler ve daha fazla günah işlesinler. Böylece o kötü amellerin veballerini iyice

... يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا
يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُولٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُوا اِلٰى رَبِّهِمْ اُولٰئِكَ ....

yüklensinler. Bilakis يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ: Allah'tan yüz çevirdiklerinden dolayı **onların azabı kat kat olacaktır.** مَا كَانُواْ يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ: **Üstelik** kulaklarında hakkı işitmelerini engelleyen ağır bir engel olduğundan **onlar hakkı işitmeye tahammül edemezler** وَمَا كَانُواْ يُبْصِرُونَ: **ve** Cenab-ı Hakk'ın ayet ve delillerini gören gözlere olan körlüklerinden dolayı **görmezler. (20)**

Kısaca أُوْلَـئِكَ: Cenab-ı Hakk'ın ayetlerini işitmekten ve alametlerini görmekten perdelenmiş olan **o kimseler** الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ: Allah'ın yarattığı şeyleri O'na ortak koşup şirke düşerek Allah u Teâla'nın uluhiyetine layık olmayan şeylerle O'na iftirada bulunmak suretiyle **kendilerine yazık etmiş olan kimselerdir.** وَ: Bu arada عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ: **iftirayla uydurdukları** boş ve batıl ilahlar **kendilerinden** ضَلَّ: **yüz çevirip, yok oldu** ve ortadan kayboldu. **(21)** Geriye pişmanlık ve perişanlıktan başka şeyleri kalmadı.

Bundan dolayı لاَ جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الآخِرَةِ هُمُ الأَخْسَرُونَ: **Bu kimseler ahirette de kesinlikle en büyük hüsrana uğrayacak olanlardır. (22)** Zarar ve ziyana uğrayıp esas mahrum kalacak olanlar işte onlardır. Dikkat ediniz! Bu, apaçık ve büyük bir ziyandır.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ: **Fakat** Allah'a **iman edip** bütün işlerinde yalnızca O'na tevekkül edenler وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ: **ve** onları Cenab-ı Hakk'a yakınlaştıracak **salih ameller işleyenler** وَأَخْبَتُواْ إِلَى رَبِّهِمْ: **ve Rablerine karşı edepli olup O'na güvenen ve itaat edenler** yani huşu ve niyaz içinde O'na yakarışta bulunanlar **var ya** أُوْلَـئِكَ: **işte onlar;** amelleri ....

... اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ
وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا
نُوحًا اِلٰى قَوْمِهِ اِنّ۪ي لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ.................

kabul edilen salih amel sahipleridir, huşu ve edep sahipleridir أَصْحَابُ الجَنَّةِ: ve ebedi saadeti elde eden saadet yurdu olan **cennet ehli** bahtiyarlar işte onlardır. هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Onlar** ne geçmişe ilişkin bir hüzün ne geleceğe dair bir endişe taşımaksızın gönülleri daima huzurlu bir şekilde **orada ebedi kalırlar. (23)**

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ: **Bu iki ayrı grubun meseli;** yani müminin saadet ve hidâyete erişmedeki durumu ile kâfirin hüsran ve sapıklıktaki durum ve misali, كَالأَعْمَى وَالأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ: **kör ve sağır ile gören ve işiten gibidir.** Her şeyin kendi zıddı ile kıyaslanması gibidir. هَلْ يَسْتَوِيَانِ: **Bunlar hiç** مَثَلاً: **eşit olabilirler mi?** İki zıt şeyden biri diğerine eşit olur mu? Ey akıl sahipleri! Aradaki farkı ve üstünlüğü düşünüp anlayabilmek için أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ: **hâlâ düşünmeyecek misiniz? (24)**

وَ: İnsanoğlunun düşünüp ibret almamasından, unutkanlık ve gaflet içinde oluşundan dolayı لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحا: **Andolsun ki,** Hakk'ın dışındaki masivadan kendini arındırmış olan, dalalet ve inkar çöllerinde helak olanları kurtaran **Nuh'u da vaktiyle** إِلَى قَوْمِهِ: **kavmine gönderdik.** Küfür, isyan, zulüm ve haddi aşma gibi kötülükleri yaptıklarında onlara gönderdik. Öğüt ve nasihat vermek için onlara şöyle dedi: Size olan şefkat ve merhametimden إِنِّي: "**Ben** لَكُمْ نَذِيرٌ: **sizin için** مُّبِينٌ: sizin küfür ve şirk içinde olduğunuzu gösteren ve azaba uğramanıza sebep olacak iş ve amellerinizin neler olduğunu sizlere **apaçık** bir şekilde gösterip anlatan **apaçık bir uyarıcıyım" (25)** Bu yüzden ey isyankar zalimler! Yapmanız gereken şudur:

أَن لاَّ تَعْبُدُواْ: "**Başkasına ibadet edip** yönelmeyin إِلاَّ اللّهَ: **sadece Allah'a ibadet edin"** Bir ve Samed olan, hiçbir ortağı olmayan ve ….

...إِنّٖٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَاُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ
قَوْمِه۪ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذ۪ينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا
بَادِيَ الرَّأْيِۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِب۪ينَ ﴿٢٧﴾

hakiki varlık bakımından kendisinden başkası bulunmayan Allah'a bir başkasını ortak koşup şirke düşmeyin. إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ: Allah'a şirk koşup O'nu inkar ederseniz, **ben, sizlere** عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ: **acı** ürküten ve can acıtan **bir günün azabının gelmesinden korkarım." (26)** Sanki o günün azabındaki dehşet ve şiddet azabın vahametini göstermek için Nuh (as) zamanına kadar gelmiş gibi bir ifade kullanılmıştır.

Nuh'un sözünü işitip muradını anlayınca ona karşı böbürlenip kibirlendiler ve böyle bir şeyin olma ihtimalini uzak görüp inkar ettiler.

فَقَالَ الْمَلَأُ: **Buna karşılık** الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوْمِهِ **kavminin kâfirlerinden ileri gelenler** yani kavmin eşrafı ona karşı kibirlenerek ve onunla alay ederek **dediler ki**: Ey Nuh! مَا نَرَاكَ: **Biz seni sadece** إِلاَّ بَشَراً مِّثْلَنَا: **bizim gibi bir insan olarak görüyoruz.** Allah'ın elçisi ve vekili olduğunu ve onun katından vahiy aldığını ne cüretle ve nasıl iddia ediyorsun! وَ: İlaveten senin bize karşı kurulu bir düzenin, çevren, kuvvetin ve saltanatın yok ki kalkıp başımıza reislik taslıyorsun.

Çünkü مَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ: **biz,** إِلاَّ الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا: **bizim ayak takımımızdan** yani akıl, mevki, kudret ve mal bakımından en zayıf ve acizlerimizden بَادِيَ الرَّأْيِ: **aklı kıt olandan başkasının sana tabi olduğunu görmüyoruz.** Soruşturmaya ya da akıl yürütmeye gerek kalmadan daha ilk bakışta onların bu tür kimseler olduğu hemen anlaşılmaktadır.

وَ: Kısaca sana uyanlar de sen de bayağı ve sefil kimselersiniz! مَا نَرَى لَكُمْ: **"Sizin için görmüyoruz** عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ: **bize karşı bir meziyet."** Akıl, mal, mevki ve liderlik bakımından sizin bizden bir üstünlüğünüz yok ki size uyup sözünüzü kabul edelim. بَلْ نَظُنُّكُ: **"Aksine sizin** كَاذِبِينَ: davanızda **yalancı** ve müfteri **olduğunuzu düşünüyor**

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّى وَاٰتٰيني رَحْمَةً مِنْ عِنْدِه۪
فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْۜ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ
عَلَيْهِ مَالاًۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا بِطَارِدِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اِنَّهُمْ ......

ve buna inanıyoruz. **(27)** Açık bir delil ve mucize göstermeden bu yalan ile bizim başımıza geçmeye çalışıyorsunuz.

Nuh (as) bu sözleri işitince onların durumuna üzülüp onların imanından ümidini kesmişti. Ümitsizliğine rağmen peygamberlik şefkati gereği onları kavmim diye kendisine nispet ederek قَالَ: **dedi ki;** يَا قَوْمِ: **Ey kavmim!** أَرَأَيْتُمْ: bana haber verin **ne diyeceksiniz?** إِن كُنتُ: gelmiş **isem** عَلَى بَيِّنَةٍ: benim bu davamdaki doğruluğumu gösteren **apaçık bir delil üzere** مِّن رَّبِّي: beni teyit ve tasdik için **Rabbimin katından** indirilen وَ: **ve** ilaveten آتَانِي رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِ: **O,** lütuf ve kereminin bir göstergesi olarak **bana kendi tarafından** şerefimi, temizliğimi, sözümde ve uyarılarımdaki doğruluğu gösteren **bir rahmet bahşetmişse,** فَعُمِّيَتْ: **onu görecek göz verilmemişse** عَلَيْكُمْ: yani açık ve berraklığına rağmen delil ve şahitler **sizlere** kapalı ve gizli ise أَنُلْزِمُكُمُوهَا: **onu size** bu delillerle **zorla mı kabul ettireceğiz?** وَ: **ve** أَنتُمْ لَهَا كَارِهُونَ: **Sizler istemeyip** inkar ettiğiniz, ona dönüp bakmadığınız, onun işaret ve emareleri hakkında düşünmediğiniz **halde. (28)**

وَيَا قَوْمِ لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ: **"Ey kavmim! Ben sizden ona karşılık** yani tebliğime, irşâdıma ve doğru yolu göstermeme mukabil **herhangi bir** مَالاً: **mal, mülk** ve ücret **istemiyorum.** إِنْ أَجْرِيَ: **Benim mükafatım** إِلاَّ عَلَى اللّهِ: **ancak Allah'a aittir.** Ki O, bana bunu emreden ve tebliğ için beni peygamber olarak gönderen Allah'tır. وَ: **ve** şayet inananları kendimden uzaklaştırmamı istiyorsanız biliniz ki ben مَا أَنَاْ بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُواْ: **iman edenleri kovacak değilim.** Onları kovmak benim irade ve gücümün dışında iken onları ben nasıl uzaklaştırabilirim! إِنَّهُم: **Onlar ....**

... مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُن۪ي
مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْد۪ي خَزَٓائِنُ
اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ اِنّ۪ي مَلَكٌ ....

---

ebedi saadet ve iyiliklerinden dolayı **elbette** مُلَاقُو رَبِّهِمْ: kendilerini iman ve hidâyete muvaffak kılan **Rablerine kavuşacaklar.** وَلَـٰكِنِّيَ أَرَاكُمْ: **Fakat** içinizin pisliğinden **sizi ben** قَوْماً تَجْهَلُونَ: Allah'la karşılaşmayı, O'nun kuvvet ve kudretini mazluma yardım edeceğini ve zalimden intikam alacağını inkar ederek **cahillik eden bir kavim olarak görüyorum." (29)**

وَيَا قَوْمِ: Yakinen inanmış müminlerin kovulup uzaklaştırılma isteğinde ısrar eden ve kibre kapılan **"Ey kavmim!** مَن يَنصُرُنِي: **beni kim kurtarabilir** ve engel olabilir? مِنَ اللّٰهِ: Allah'ın azabından O'nun öfke ve gazabından إِن طَرَدتُّهُمْ: **ben** hoşunuza gitsin diye sizi razı etmek için Allah tarafından bir izin ve O'ndan indirilen bir vahiy olmadan **onları etrafımdan kovacak olursam** أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ: **Sizler,** ey tevhîd ve irfâna yatkın bir akıl fıtratı üzere yaratılanlar! Durum böyle açıkken iman etmek için müminlerin kovulması gibi bir şart ileri sürmenizin ne kadar vâhim olduğunu anlamak için **hiç düşünmez misiniz?" (30)**

وَلاَ أَقُولُ لَكُمْ: **Ben** dünya malı olmayan fakir müminleri uzaklaştırmamakla **size** عِندِي خَزَآئِنُ اللّٰهِ: **"Allah'ın hazineleri benim yanımdadır** da o hazineyle onları zengin yapacağım. Bu yüzden onları etrafımdan uzaklaştırmıyorum" gibi bir iddia ileri sürmüyorum. وَلاَ أَعْلَمُ الْغَيْبَ: **gaybı biliyorum da demiyorum.** Yani onlara yönelik sevgimin sebebinin onların ahiretteki durumlarına ilişkin gaybe dair bir bilgi olduğunu da iddia etmiyorum. Sizlere karşı övünerek ve gösteriş yaparak وَلاَ أَقُولُ: **demiyorum ki** إِنِّي مَلَكٌ: **"Ben.bir meleğim."** Böyle demiyorum ki sizler de kalkıp bana sen de bizim gibi bir insansın diyorsunuz. Aynı ......

... وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذ۪ينَ تَزْدَر۪ٓي اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْراًۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ
بِمَا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْۚ اِنّ۪ٓي اِذاً لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا
فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ ....

şekilde وَلاَ أَقُولُ: **demiyorum** لِلَّذِينَ: **o** iman eden **kimseler hakkında** تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ: **hor gördüğünüz** yani onları bayağı insanlar olarak görüp küçümsüyorsunuz ve onlar hakkında diyorsunuz ki nerede aklı kıt biri varsa sana uyanlar bu tür kimselerdir. لَن يُؤْتِيَهُمُ اللّهُ خَيْراً: **onlara Allah** dünyada da ahirette de **hiçbir hayır vermez.** Çünkü onların şu anki halinin ve gelecekte ne olacaklarının bilgisi, Allah'ın beni muttali kılmadığı gayba ait bilgilerdendir. Çünkü اللّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنفُسِهِمْ: **Onların içlerinde** ihlâs ve rızaya dair **ne niyet varsa onu en iyi Allah bilir.** Benim onların halini bilmem ancak Allah'ın bunu vahiyle bildirmesiyle mümkündür. Hâlbuki onların haline dair bana bir şey vahyedilmedi. Bana gelen bir vahiy olmadan onların hali hakkında ağzımı açıp da bir kelime dahi edersem إِنِّي إِذاً لَّمِنَ الظَّالِمِينَ: **Asıl o zaman** Allah'ın gaybına muttali olduğum yalan ve iddiasıyla Allah'a karşı suç işleyen **zalimlerden olurum. (31)**

Nuh (as)'dan bu sözleri işittikten sonra قَالُواْ: inat ve isyandaki aşırılıklarından **dediler ki;** يَا نُوحُ: "**Ey Nuh!** Onu küçük düşürmek ve alay etmek için böyle seslendiler. قَدْ جَادَلْتَنَا: **Bizimle mücadele ettin,** hayalî ve düzmece delillerle bizimle münakaşa ettin. Bize karşı فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا: **artık mücadelende iyice ileri gittin.** Ey haddi aşıp ileri giden! فَأْتِنَا: **getir de görelim!** بِمَا تَعِدُنَا: **bizi tehdit ettiğin** şu azabı. Çünkü bizler sana inanmayacağız. إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ: **Eğer** iddianda **doğru isen!" (32)**

Üzgün, kederli ve onların imanından ümitsiz olarak Nuh, قَالَ: **dedi ki:** Ey halkım vaad edilen şeyi getirecek olan ben değilim ki beni bununla zor durumda bırakmaya ve benimle alay etmeye çalışıyorsunuz.

...اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَٓاءَ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحٖٓي
اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ
وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ اِجْرَامٖي

Bilakis إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ: **Onu** yani vaad edilen azabı **ancak getirir.** Sizi cezalandıracak olan اللّٰهُ: **Allah** إِن شَاءَ: **şayet** sizi cezalandırmayı sizi helak edip yok etmeyi **dilerse** وَمَا أَنتُم: Allah u Teâla'nın sizlere gazap etmesi durumunda da **sizler** بِمُعْجِزِينَ: yapacağı şeyde Allah'ı **aciz bırakacak değilsiniz. (33)** Çünkü O, kulları üzerinde mutlak bir kudret ve güce sahiptir. Böyle bir durumda sizler gerçekten aciz, güçsüz ve biçare bir durumda olursunuz.

Bugün وَلَا يَنفَعُكُمْ: **size faydası olmaz.** Azap geldiğinde onun size erişmemesi için نُصْحِي: **benim öğüdümün** إِنْ أَرَدتُّ: **istesem** ve arzulasam da أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ: sizi korumak için **size öğüt vermemin** faydası olmaz. إِن كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ أَن يُغْوِيَكُمْ: **Eğer Allah sizi helâk etmeyi dilerse.** Yani Allah'ın irade ve meşîeti ezelî olan ilm-i ilahîde şayet sizin dalaletiniz yönünde tahakkuk etmiş ise benim bugünkü nasihatlerim size bir fayda vermez. هُوَ رَبُّكُمْ: **Sizin** ve işlerinizin **Rabbi O'dur.** Gölge varlıklardan başka birine değil وَإِلَيْهِ: **nihayet** bütün işlerinizde ve hallerinizde **O'na** تُرْجَعُونَ: **döndürüleceksiniz. (34)**

Ey Nuh! Onlar seni kabul etmiyorken onlara öğüt vermek ve şefkat göstermek mi istiyorsun!

أَمْ: **Yoksa** bilakis يَقُولُونَ افْتَرَاهُ: **"Onu uydurdu** yani kendi uydurup kabul edilsin diye ona vahiy dedi" **diyorlar?** Onları susturmak ve mücadelende onlara galip gelmek için bunu sana dediklerinde onlara قُلْ: **De ki;** إِنِ افْتَرَيْتُهُ: **"Eğer** getirdiğim ayetleri **uydurduysam** فَعَلَيَّ إِجْرَامِي: **suçu** yani bu yaptığımın vebali ve cezası **benim boynumadır." ....**

... وَاَنَا۬ بَرٖٓيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾ وَاُو۫حِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ
اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا
وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنٖي فِي الَّذٖينَ ظَلَمُوا اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

وَ: Halbuki أَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ: **Ben sizin yüklendiğiniz** bana isnat ettiğiniz suçların **vebalinden uzağım. (35)**

وَ: Zulüm ve bozgunculuklarına devamda ısrar edip iyice haddi aşmalarından sonra küfür ve inkarlarının alametleri ve durumu hafife alan kibir ve alaycılıkları iyice gün yüzüne çıkınca إِلَى نُوحٍ: **Nuh'a** أُوحِيَ: **vahyedilip** bildirildi. أَنَّهُ لَن يُؤْمِنَ: **bil ki** bundan sonra sana ebediyen **kimse iman etmeyecektir.** مِن قَوْمِكَ إِلاَّ مَن قَدْ آمَنَ: **kavminden** şimdiye kadar sana **iman etmiş olanlardan başka.** Dolayısıyla onların imanından ümidini kes, onlara öğüt verip onları doğru yola irşada çalışma. Onların helak edilmesine ve başlarına inecek azaba üzülme, فَلاَ تَبْتَئِسْ: **kederlenme.** Muhakkak artık onlar بِمَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ: **yaptıkları** yüz çevirme, inkâr, azgınlık ve böbürlenmeler **sebebiyle** helak edilecekler. **(36)**

وَ: Onların imanından ümidini kestikten sonra اصْنَعِ الْفُلْكَ: seni ve seninle birlikte iman edenleri boğulmaktan kurtarması için **gemiyi yap.** بِأَعْيُنِنَا: **bizim gözetimimiz altında** Yani bizim desteğimiz, muhafazamız ve korumamızla وَوَحْيِنَا: **ve** nasıl inşa edip yapacağına dair sana bildireceğimiz **vahyimize göre.** وَ: Yapacağını bitirdikten sonra hidâyet ve doğruluğa dair getirmiş olduğun ayetlere sırtlarını dönerek kibir ve inatla kendi nefislerine الَّذِينَ ظَلَمُواْ: **Zulmeden** bu halkın kurtarılması فِي: hakkında لاَ تُخَاطِبْنِي: **bana bir şey söyleme** ve bana yalvarma. إِنَّهُم: **Çünkü onlar** tam bir gaflet ve aldanışa gömüldüklerinden **kesinlikle** مُّغْرَقُونَ: **suda boğulacaklar. (37)** Kesin olarak helak olacaklar artık katiyen kurtuluşları yok.

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾ حَتّٰى اِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ ....

وَ: Cenab-ı Hakk'ın tavsiyesinden ve emrinden sonra Allah'ın izniyle ve Cebrail (as)'in öğretmesiyle يَصْنَعُ الْفُلْكَ: **Gemiyi yapıyordu** وَ: **ve** مِّن قَوْمِهِ: **kavminden** كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلأٌ: **bazı ileri gelen** gruplar, Nuh (as) gemi yapımıyla meşgulken **onun yanından gelip geçtikçe,** su olmayan bir çölde bunu yaptığından سَخِرُواْ مِنْهُ: **onunla alay ediyor** ve diyorlardı ki; "Bakıyoruz peygamber iken marangoz olmuşsun!" İlahî emrin iç yüzünü anlamış olan Nuh قَالَ: **dedi ki:** إِن تَسْخَرُواْ مِنَّا: **"**Yaptığımızın iç yüzünü bilmediğinizden şimdi **bizimle eğleniyorsunuz"** Biz gemide iken sizler de suda boğuluyorken فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ: **biz de sizinle alay edip eğleneceğiz** كَمَا تَسْخَرُونَ: **tıpkı** bugün bizimle **eğlendiğiniz gibi." (38)**

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ: **O perişan edici azabın kime geleceğini ve o sürekli azabın kimin başına ineceğini ilerde bileceksiniz. (39)** Alay edip eğlenmenizin cezasını çekeceksiniz.

حَتَّى إِذَا جَاء أَمْرُنَا: **Nihayet emrimiz** ve onları cezalandırıp yok etmek için verdiğimiz süre **gelince ve** mahiyeti ilm-i ilahî tarafından bilinen التَّنُّورُ: **tennûr (tandır veya geminin buhar kazanı),** وَفَارَ: **kaynayınca** yani o anda iyice **coşunca,** tennûrun, tufanın sel suyunu kaynatıp taşırmasından ve hanımının bunu görüp ona haber vermesinden sonra ona olan lütuf ve keremimizden قُلْنَا: **dedik ki:** احْمِلْ فِيهَا: **"İçine** yani gemiye **yükle.** مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ: **Erkeği ve dişisi olan her canlıdan ...**

... اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ وَمَٓا اٰمَنَ مَعَهُٓ اِلَّا قَلٖيلٌ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فٖيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٰيهَا وَمُرْسٰيهَاۜ اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٤١﴾

yani havayı teneffüs ile yaşayan hayvan türlerinden اثْنَيْنِ: erkek ve dişi olmak üzere **iki tane** وَ: **ve** aynı şekilde gemiye yükle أَهْلَكَ: **aileni** yani tüm aileni إِلاَّ مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ: **aleyhlerinde hüküm verilmiş olanların,** emr-i ilahî cihetinden hakkında kâfir ve boğulanlardandır diye hüküm bulunanların **dışında,** وَ: aynı şekilde halkından sana مَنْ آمَنَ: **iman etmiş olanları** gemiye bindir.وَ: Zaten halkından مَا آمَنَ مَعَهُ: **beraberinde iman edenler** إِلاَّ قَلِيلٌ: **çok az idi. (40)** İman edenlerin sayısının 79 kişi olduğu rivayet edilir. Nuh (as)'un Müslüman olan hanımı, Sam, Ham ve Yafes adlarındaki üç oğlu ve onların hanımları ile onlardan başka 72 kişi.

Rivayet edilir ki Nuh (as)'un yaptığı geminin boyu 300 genişliği ise 50 zira' uzunluğundaydı. Gemide üç kat inşa edildi. En alt katında hayvanlar, ortasında insanlar, en üstte de kuşlar taşındı. وَ: Tennûr taşıp su yeryüzüne yayılınca Allah'ın vahyi ile Nuh, قَالَ: **dedi ki;** ارْكَبُواْ فِيهَا: **binin içine.** Yani iyice dikkatli ve sağlam şekilde geminin içine giriniz ve üzerinde بِسْمِ اللّهِ: "**Allah'ın adıyla** diyerek bu ismin bereketine sığınarak oturunuz. مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا: **Onun akışı da, duruşu da (O'nun adıyladır).** Çünkü Cenab-ı Hakk'ın kuvvet ve kudreti onun yürümesini ve durmasını belirler. إِنَّ رَبِّي: **Hiç şüphesiz** beni lütfu ile terbiye eden ve bu gemiyi yapmayı bana tavsiye eden **Rabbim** لَغَفُورٌ: kendisinden mağfiret talep edene karşı **gerçekten çok bağışlayıcı** رَّحِيمٌ: **çok esirgeyicidir. (41)** Kulun tevbesini kabul eder, hatalarını siler ve azabından kurtarır. Bunun üzerine besmele çekerek ve bereketini umarak gemiye bindiler.

وَهِىَ تَجْر۪ى بِهِمْ ف۪ى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌۨ ابْنَهُ وَكَانَ ف۪ى مَعْزِلٍ
يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاٰو۪ٓى اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُن۪ى
مِنَ الْمَٓاءِۜ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ
فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَق۪ينَ ﴿٤٣﴾

وَهِيَ: **O** yani gemi, مَوْجٍ: fırtınanın şiddetinden yükselen كَالْجِبَالِ: dağlar gibi yüksek su **dalgaları arasında** تَجْرِي بِهِمْ فِي: **içindekilerle birlikte akıp gidiyordu.** وَ: o anda نَادَى نُوحٌ ابْنَهُ: **Nuh** Ken'an isimli وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ: babasından **ayrı bir yere çekilmiş** yani ondan uzaklaşmış ve dininden yüz çevirmiş **olan oğluna** يَا بُنَيَّ: onu dalgaların arasında görünce babalık şefkati gereği "**yavrucuğum** diye **bağırdı.** Şefkat ve merhametinin göstergesi olarak ifadede ism-i tasğir (yavrucuğum) kipi kullanılmıştır. Boğulmaktan kurtulmak için ارْكَب مَّعَنَا: **gel, bizimle beraber bin!** وَلاَ تَكُن مَّعَ الْكَافِرِينَ: **Kâfirlerle beraber olma** ki boğulmayasın" **(42)**

Oğlu ona karşı böbürlenerek قَالَ: **dedi ki;** الْمَاء: **suda** boğulmaktan yüksekliği ve büyüklüğü ile يَعْصِمُنِي مِنَ: **beni koruyacak** إِلَى جَبَلٍ: yüksek **bir dağa** سَآوِي: **çıkacağım** ve sığınacağım. **Nuh da** قَالَ: **dedi ki;** "Yavrucuğum الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ: verdiği hüküm kesin olan **Allah'ın bu emrinden bugün** لاَ عَاصِمَ: **koruyacak** ve kurtaracak **kimse yoktur.** إِلاَّ مَن رَّحِمَ: Allah'ın **merhamet ettiği** ve kurtardığı **kimseler hariç.** Çünkü O'ndan başka hiçbir kurtarıcı yoktur. وَ: **ve o an** حَالَ بَيْنَهُمَا: **aralarına** yani Nuh ile oğlu arasına الْمَوْجُ: büyük bir **dalga giriverdi.** فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ: **O da boğulanlardan oldu. (43)** Yani Nuh'un oğlu da boğulup helak olanlardan oldu.

وَقِيلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَعٖى مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعٖى وَغٖيضَ الْمَٓاءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِىِّ وَقٖيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٤٤﴾

وَ: Su, yeryüzünde yayılıp dağların tepelerine ve yüksek zirvelere kadar ulaştıktan ve oralardaki insanlar helak olduktan sonra, izzet ve celâl hicapları ötesinden akıl sahibi, mükellef ve emirleri yerine getirebilecek varlıklara seslenir gibi yeryüzü ve gökyüzüne قِيلَ: **denildi ki:** يَا أَرْضُ: **"Ey** suya kaynaklık eden ve onu çıkaran **yeryüzü!** ابْلَعِي مَاءَكِ: senden çıkan **suyunu yut!** وَيَا سَمَاءُ: **Ey** yağmur yağdırıp su boşaltan **gökyüzü!** أَقْلِعِي: **sen de suyunu kes!** Ve yağmur yağdırma! Çünkü bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu.

وَ: **ve** ilahî emrin gelmesinden sonra zeminin suyu emmesi ve göğün artık yağmur yağdırmayışı ile غِيضَ الْمَاءُ: **sular çekildi** ve azaldı. وَقُضِيَ الأَمْرُ: **Ve** kâfirlerin helak edilip müminlerin kurtarılması yönündeki vaat edilen **emir yerine gelmiş oldu.** وَ: Emredilenin yapılıp vaat edilenin infazından sonra اسْتَوَتْ: Gemi **oturdu** ve karar kıldı. عَلَى الْجُودِيِّ: Musul'daki bir dağ üzerinde. Bu dağın Şam'da olduğu da söylenmiştir.

Rivayet edilir ki Nuh (as) Receb ayının 10. gününde gemiye bindi ve Muharrem ayının onunda da gemiden indi. Bu yüzden o günü oruç tuttu. Bu da Nuh (as)'un kendisinden sonrakilere bıraktığı bir sünnet oldu. Bu sünnet, aşure günüdür.

وَ: O, asi ve haddi aşan kâfirlerin helak edilmesinden sonra Hak katından قِيلَ: **denildi ki;** بُعْداً: **uzak olsun** yani azap ve helak لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ: ilahî vahyin gereklerinin dışına çıkan ve Allah'ın elçilerini yalanlayan **o zalim kavme** olsun. **(44)**

وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنٖي مِنْ اَهْلٖي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمٖينَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنّٖى اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلٖينَ ﴿٤٦﴾

وَ: Olan olduktan sonra نُوحٌ رَبَّهُ: **Nuh** oğlu hakkındaki şikayetini O'na arz ederek **Rabbine** نَادٰى: **niyaz edip** münacata başladı ve فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي: **dedi ki: "Ey Rabbim! Oğlum,** da مِنْ أَهْلِي: **benim ehlimdendi.** Sen ise kereminle ehlimi kurtaracağını vaat etmiştin. وَإِنَّ وَعْدَكَ: **ve senin vaadin de elbette** الْحَقُّ: **haktır ve gerçektir.** Onda asla bir bozulma ve vazgeçme olmaz. وَأَنتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ: **Ve sen hakimler hakimisin." (45)** Yani hâkimlerin en adili ve doğrusu sensin, bütün hâkimlerin hükümleri sana dönmektedir.

Cenab-ı Hak ona icabet ederek ve şikâyetini gidererek قَالَ: **buyurdu ki;** يَا نُوحُ إِنَّهُ: **"Ey Nuh! O,** senden ve senin dininden uzaklaştığından لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ: **kesinlikle senin ehlinden değildir.** Çünkü müminle kâfir arasında akrabalık bağı veya herhangi bir irtibat olamaz. Senin ehlinden ve ailenden nasıl olabilir! إِنَّهُ: **O,** son derece fasık ve bozguncu biri olduğundan عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ: **salih olmayan bir amelin sahibidir.** Günahkârlık ve bozgunculuk onu kaplayıp bütünüyle istila ettiğinden düzelmesi asla mümkün değildir. Bana onun durumunu arz edip itiraz ederek فَلَا تَسْأَلْنِ: **benden isteme!** مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ: onun bana karşı gelmesinden **hakkında bilgin olmayan bir şeyi,** إِنِّي أَعِظُكَ: **Ben, seni sakındırıyorum** أَن تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ: **cahillerden olmaktan (46)** Yani **daha önce** إِلاَّ مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ: **haklarında boğulacakları hükmü verilenler müstesnâ"** ayetindeki istisna ile sana bildirilen ve sana tembih ettiğim şeyi hatırlatıyorum.

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ٓي اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ ل۪ي بِه۪ عِلْمٌۜ وَاِلَّا تَغْفِرْ ل۪ي
وَتَرْحَمْن۪ٓي اَكُنْ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٤٧﴾ ق۪يلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ
عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَۜ وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ
اَل۪يمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوح۪يهَٓا اِلَيْكَۚ ....

Nuh (as) Rabbinden özür ve af dileyerek قَالَ: **dedi ki;** رَبِّ إِنِّي: **Rabbim ben** farkına vardığım hata ve zellemden, مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ: **bilmediğim bir şeyi senden** أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ: **istemiş olmaktan dolayı sana sığınırım.** Yani وَإِلاَّ تَغْفِرْ لِي: **sen benim** hatamı ve edebi muhafaza edemeyişimi **bağışlamazsan,** وَتَرْحَمْنِي: **ve bana** fazl ü kereminle **merhamet etmezsen** أَكُن مِّنَ الْخَاسِرِينَ: **ben** apaçık bir şekilde **hüsrana uğrayanlardan olurum. (47)**

Su çekilip gemi karaya çıkınca yeryüzü açılıp kuruduktan sonra Cenab-ı Hak katından قِيلَ: **denildi ki;** يَا نُوحُ اهْبِطْ: "**Ey Nuh!** Sen ve seninle birlikte olanlar ve yanınızda taşıdığınız hayvanlarla **gemiden in.** بِسَلاَمٍ: **selâm ile** yani selamet, kurtuluş ve güven içinde مِّنَّا: **Bizden** sana lütuf ve kerem olarak وَبَرَكَاتٍ: **kutluluk dileğiyle** yani bizden yana çok hayır ve iyiliklerle عَلَيْكَ: asıl olarak **sana** وَعَلَى أُمَمٍ مِّمَّن مَّعَكَ: **ve seninle birlikte olanlardan gelecek ümmetlere.** Onlara ümmetler denmesi insanoğlunun ataları olmalarındandır. وَ: Seninle birlikte bulunan nesilden أُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ: bu dünyada çeşitli nimetlerle rızıklandırıp **faydalandıracağımız nice ümmetler.** ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا: **sonra** ahirette küfür ve günahlarından dolayı **onlara tarafımızdan** dünyadaki nefsani hazlarına ve ahireti inkarlarına karşılık عَذَابٌ أَلِيمٌ: **acıklı bir azap dokunacaktır. (48)**

Bu, yani Nuh (as)'un kıssası,

تِلْكَ مِنْ أَنبَاء الْغَيْبِ: **İşte bu kıssada** anlatılanların bir kısmı **gayb haberlerindendir.** نُوحِيهَا إِلَيْكَ: Peygamberlerin en kâmili olan ey ....

... مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَٓا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَاۜ فَاصْبِرْۜ اِنَّ الْعَاقِبَةَ
لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٤٩﴾ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ
مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

Resûlüm! Sana bildirmek ve ümmetini uyarmak için **bunları sana vahiyle bildiriyoruz.** مَا كُنتَ تَعْلَمُهَا أنتَ وَلاَ قَوْمُكَ: **bu** okuma yazma ve talim işini **ne sen bilirdin, ne de kavmin.** مِن قَبْلِ هَـذَا: **Bu** vahyin indirilmesinden **önce.** Her ne kadar müşrikler seni eleştirseler ve seni yalancılıkla itham etseler de فَاصْبِرْ: onların eziyetlerine **sabret** ve tebliğinde tam olarak kararlı ol. إِنَّ الْعَاقِبَةَ: ahirette övülecek **akıbet** ve engin mükafat **muhakkak,** لِلْمُتَّقِينَ: **muttakilerindir. (49)** Onlar kendilerini bidatlara ve nefsin arzularına kapılmaktan korurlar ve rıza makâmına erişip Cenab-ı Hakk'a vuslat şerefine nail olabilmek için zorluk ve eziyetlere karşı sabrederler.

وَ: Nuh kavminin nüfusu artıp topluluklar halinde çoğalmalarından sonra kibirlenerek tevhîd yolundan ayrıldılar ve putları ilah edindiler. Hak yolundan sapıp haddi aşan, zulüm ve düşmanlık sonucu tevhîd yolundan sapıp hadlerini tecavüz eden إِلَى عَادٍ: **Âd kavmine,** onları Hakk'ın yoluna ve sırat-ı müstakîme iletmesi için أَخَاهُمْ هُوداً: **kardeşleri Hud'u gönderdik.** Vahiyle kavmini uyarması için ona izin verdikten sonra peygamberliği gereği şefkat ve merhametinden dolayı onları kendisine nispet ederek قَالَ: **Dedi ki:** يَا قَوْمِ: **"Ey kavmim!** Kendisinden başka ilah olmayan Bir ve Samed olan اعْبُدُواْ اللّهَ: **Allah'a kulluk edin** ve inanın. Hakkıyla ibadet edilecek ve işlerinizde müracaat edilecek مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ: **başka bir ilâhınız yoktur.** غَيْرُهُ: **O'ndan başka.** Zira O'nun vücud-i mutlakından başka varlık olmadığı gibi O'ndan başka ilah da yoktur. Yani Hak ortaya çıktıktan sonra sizler O'ndan başka putları ilah edinmekle إِنْ أَنتُمْ: **Sizler sadece** إِلاَّ مُفْتَرُونَ: **iftira edip**

يَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى الَّذ۪ى فَطَرَن۪يۜ اَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ
عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِم۪ينَ ﴿٥٢﴾

---

duruyorsunuz." (50) Onları ilah edinmekle iftira ve düşmanlık etmek için boş ve batıl bir iş yapmış oluyorsunuz.

يَا قَوْمِ: **Ey kavmim!** Sözüme kulak verin ve kulağınıza küpe yapıp gereğini yerine getirin ve nasihatimi kabul edin. Çünkü لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً: **Bu iş için sizden bir ücret istemiyorum.** Sizden herhangi bir karşılık istemiyorum bilakis ben Alîm ve Habîr olan Allah tarafından sizi tebliğ ve uyarmakla görevliyim. إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي: **Benim ecrim ancak beni yaratana aittir.** Yani hidâyetinize vesile olmam için sizleri irşâd etme göreviyle beni gönderdi. Benim bu durumumdan şüpheleniyor musunuz? Benim risalet görevimi, sizleri uyarmamı ve nasihatlerimi ehemmiyetsiz mi zannediyorsunuz! Allah'ın dosdoğru yolundan sizi dalalete düşüren çirkin ve bozuk işlerinizden ötürü أَفَلاَ تَعْقِلُونَ: **artık akıllanmayacak mısınız** ve akıllarınızı kullanmayacak mısınız? **(51)**

وَ: İnkarlarında ısrar edip iyice böbürlenmelerini artırmalarından sonra Allah onları kısırlık ve kuraklık musibetlerine çarptırınca mecbur kaldılar. Hud (as) dedi ki: يَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ: **"Ey kavmim!** Aşırılıklarınızdan ve kusurlarınızdan **Rabbinizden mağfiret,** bağışlanma ve kurtuluş **isteyin.** ثُمَّ تُوبُواْ: **sonra tevbe edin** yaptıklarınızdan pişman olarak ve ihlaslı bir şekilde إِلَيْهِ: **O'na** dönün ki Allah'ın emriyle lütuf ve kereminin nişanesi olarak يُرْسِلِ السَّمَاء عَلَيْكُم: **üzerinize gökten** مِّدْرَاراً: **bol bol bereket,** bolca yağmur **indirsin.** وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ: **ve sizi kuvvetinize kuvvet katarak,** size destek ve yardımcı olan çocuklarınızın sayısını artırsın neslinizi **çoğaltsın.** وَ: **ve** olduğunuz hal üzere O'ndan ve O'nun elçilerinden yüz çevirmiş, ısrar ve inadınıza devam eder şekilde مُجْرِمِينَ: **günahkâr olarak** Allah'a لاَ تَتَوَلَّوْاْ: **dönüp gitmeyin. (52)**

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكٖٓي اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ
وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنٖينَ ﴿٥٣﴾ اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُٓوءٍۜ
قَالَ اِنّٖٓي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُٓوا ....

Hud (as)'un sözlerini işittikten sonra onu küçümseyerek ve ona karşı böbürlenmek amacıyla ismiyle ona seslenerek قَالُوا: **Dediler ki;** يَا هُودُ: **"Ey Hud!** مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ: **Sen bize** iddianı ispat edecek **açık bir mucize getirmedin** ki senin sözünü kabul edelim. وَ: Madem senin doğruluğuna inanmamızı sağlayacak açık bir delil[17] getirmedin, bundan sonra senin doğru söylediğine inanmıyoruz ki sözlerini delilsiz kabul edelim. O halde şu bozuk ve tutarsız iddiandan vazgeç. Çünkü عَنْ قَوْلِكَ: **Senin sözünle** yani açık bir delil olmadan sadece senin kuru iddianla مَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا: atalarımızı onlara ibadet eder bulduğumuz **tanrılarımızı terk etmeyiz.** وَ: Kısaca şahit ve delil olmadan مَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ: **biz sana inanmayız** ve seni tasdik etmeyiz. **(53)**

Bilakis senin hakkında şundan başkasını إِنْ نَقُولُ: söylemeyiz **"Ancak şu kadarını diyebiliriz ki;** إِلاَّ اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ: **tanrılarımızdan bazısı seni** akıl ve gidişat yönünden **fena çarpmış."** Sen bu yüzden onlara karşı kötü davranıyor, edepsizlikte bulunuyorsun, onların yüceliklerine layık olmayacak şeylerle onları anıyor ve onları hicvediyorsun. İşte bundan dolayı onların musibeti seni çarptı da aklını aldılar. Hud (as) bunları işitince onların iman ve hidayetinden ümidini kesti. Öncelikle kendi nefsini şirkten beri kılmak ve nasihatlerine kendisinin uyduğunu açıkça belirtmek için قَالَ: **dedi ki; "**Benim gizlimi, aşikârımı, gizlediğim şeyin en gizli derinliklerini bilen إِنِّي أُشْهِدُ اللّٰهِ: **Allah'ı şahit tutuyorum,** Ey gaflet ve aldanış çölü olan bu dünyada helak olanlar! Aynı şekilde وَاشْهَدُوا: **sizler de şahid olun ki**: Fani ve geçici gölge varlıklardan, boş ve batıl putlardan hiç birisi varlıkta Allah'a

[17] Yazma nüshada açık delil anlamına gelen beyyine kelimesi kullanılmıştır.

... اِنّى بَرٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَۙ ﴿٥٤﴾ مِنْ دُونِه۪ فَكِيدُون۪ى جَم۪يعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾ اِنّ۪ى
تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبّ۪ى وَرَبِّكُمْۜ مَا مِنْ دَٓابَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَاۜ اِنَّ رَبّ۪ى عَلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٥٦﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ بِه۪ٓ اِلَيْكُمْۜ ....

ortak ve eş olamaz. Bir ve Samed olan ve kesinlikle hiçbir varlığın ondan müstakil bir mevcudiyete sahip olmadığı **Allah'a** أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ: **koştuğunuz ortaklardan ben uzağım. (54)**

Sözümü işittikten ve onun her türlü yanlıştan salim ve doğru olduğunu görüp anladıktan sonra aklı başında olan insanlardan uzaklaşan ey ahmaklar güruhu! Siz ve sizin مِن دُونِهِ: **Allah'tan başka** ortak koştuğunu ilahlarınız فَكِيدُونِي: **artık bana istediğiniz tuzağı kurup** beni musibete uğratmada elinizden geleni ardınıza koymayın. جَمِيعاً: Bugünden sonra **hepiniz toplanın** ثُمَّ لاَ تُنظِرُونِ: **sonra hiç bekletmeyin. (55)** Yani ne bana mühlet verin ne de tuzağınızı geciktirin.

إِنِّي: **Ben muhakkak ki** تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّهِ رَبِّي وَرَبِّكُم: **hem benim Rabbim, hem de sizin Rabbiniz olan Allah'a dayanıp tevekkül ettikten** ve tevhîdde karar kıldıktan sonra ne o ilahların ne de sizin tuzak ve hilenizden endişe duyarım. Çünkü مَّا مِن دَآبَّةٍ: yeryüzünde hareket eden **hiçbir canlı yoktur ki** إِلاَّ هُوَ: **O** yani bizzat Cenab-ı Hak آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا: **onun perçeminden tutmamış olsun** yani onun varlığı ve idaresi Hakk'ın kudretindedir. Allah u Teâla iradesiyle onda istediği şekilde tasarrufta bulunur. Bütün tecelli ve işlerinde إِنَّ رَبِّي: **Benim Rabbim, hiç şüphe yok ki,** kendisinde kesinlikle hiçbir eğriliğin olmadığı عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ: **doğru yoldadır. (56)**

فَإِن تَوَلَّوْاْ: **Eğer, yine de yüz çevirirseniz** yani Rabbimden getirdiğim şeye yüz çevirir O'na sırtınızı dönerseniz فَقَدْ أَبْلَغْتُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ: **ben size ne ile gönderilmişsem, işte onu tebliğ ettim** ve onu tebliğde tüm gayretimi gösterdim, her şeyimi bu uğurda feda ettim.

... وَيَسْتَخْلِفُ رَبّى قَوْماً غَيْرَكُمْۚ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْـًٔاۜ اِنَّ رَبّى عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفيظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوداً وَالَّذينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّاۚ وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَليظٍ ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ ....

Şunu biliniz ki: Allah sizin bu yüz çevirmenize ve küfürdeki ısrar ve inadınıza aldırış etmez ve şayet dilerse tümüyle sizleri yok eder وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْماً غَيْرَكُمْ: ve **Rabbim, sizin yerinize** sizin durumunuzdan ibret alıp öğüt alacak **bir başka kavmi getirir.** وَ: O yüce olan Allah'tan yüz çevirmekle لاَ تَضُرُّونَهُ شَيْئاً: **sizler** ne Allah'a ne de bana herhangi bir **zarar veremezsiniz.** إِنَّ رَبِّي: **Hiç şüphesiz** kereminin kemali ve rahmetinin sonsuzluğuyla **Rabbim** kerem ve uluhiyeti altında bulunan عَلَىَ كُلِّ شَيْءٍ: **her şeyi** حَفِيظٌ: **koruyup gözetendir,** her şeye yakın olandır. **(57)**

وَلَمَّا: Gaflet ve inkara devam ettiklerinde ve yaptıklarında ısrar edip kibirlenerek iyice haddi aştıklarında kasırga ile جَاء أَمْرُنَا: **emrimiz gelince** üzerlerine esen Sam yeli burunlarından ve ağızlarından girip bağırsaklarını parçalıyordu. Böylece helak oldular. Keremimizin göstergesi olarak onlardan aldığımız söz üzerine onları Hak yoluna davet eden هُوداً: **Hud'u** وَ: ve onlardan الَّذِينَ آمَنُواْ: **iman eden beraberindekileri** onlara karşı lütuf ve keremin bir göstergesi olarak مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا: **tarafımızdan bir rahmet ile** ahirette bu kâfirler için hazırlanmış olan مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ: **çok ağır bir azaptan** tarafımızdan kendilerine bir lütuf olarak نَجَّيْنَاهُم: **onları kurtardık. (58)**

Allah'ın kahrı ve gazabıyla helak edilen وَتِلْكَ: **bu** asi sapkınlar عَادٌ: **Âd kavmiydi.** İsyan ve küfürlerinde haddi aşanlardır. Elçilerinin lisanlarına indirilmiş بِآيَاتِ رَبِّهِمْ: **Rablerinin ayetlerini,** aşırı gaflet ve aldanışlarından جَحَدُواْ: **bile bile inkâr ettiler.** Bir olan Allah'a uymaları ....

... وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَاُتْبِعُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا
لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَٓا اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾ وَاِلٰى
ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ ....

yönünde onlara yapılan teklifi küçümseyip hepsini yalanlayarak وَعَصَوْاْ رُسُلَهُ: **peygamberlerine isyan ettiler.** Başkalarına karşı kibirlenip küfründeki inadında iyice çizgiyi aşan عَنِيدٍ: **inatçı,** zulüm ve diktatörlükle iyice haddi aşmış أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ: **her zorbanın emrine** cehaletlerinin derinliğinden, Allah'a ve peygamberlere karşı aşırı nefretlerinden dolayı وَاتَّبَعُواْ: **uyup arkasından gittiler. (59)** Böylece kendilerini doğru yola davet eden peygambere uymayı terk ettiler.

وَ: Bundan dolayı أُتْبِعُواْ فِي هَـذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Hem bu dünyada, hem de kıyamet gününde bir lânetle izlendiler.** Yani dünyada ve ahirette hüsrana uğratılıp ilahî rahmetten uzaklaştırıldılar. أَلا: **Bilin** ey basiret ve ibret sahipleri! Uyanın ve kendinize gelin. إِنَّ عَاداً: Haddi aşan **Âd kavmi gerçekten** كَفَرُواْ رَبَّهُمْ: **Rablerini,** nimetlerini ve Hakk'ı birleyip tevhîd etmeyi **inkâr ettiler.** أَلاَ بُعْداً: **bilin ki, defolma,** Cenab-ı Hakk'ın izzetli ve yüce huzurundan uzaklık ve hüsran لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ: **Hud'un kavmi olan Âd'a aittir. (60)** Daha önce geçen İremin haddi aşan kavmi (âd-ı irem) ifadesinin temyizi olmak üzere ona atfen عَادٍ ifadesinden sonra قَوْمِ هُودٍ ifadesi getirilmiştir.

وَ: Helak edildikleri azapla helak olup yok edilmelerinden sonra küfür ve fesatta bulunup putları ilah edinerek doğru yoldan ayrıldıklarında إِلَى ثَمُودَ: **Semud kavmine de** أَخَاهُمْ صَالِحاً: **kardeşleri Salih'i** gönderdik. Çünkü Salih onları irşâd edip hidayetlerine vesile olmada en uygun ve en layık kişiydi. قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ: **Dedi ki, "Ey kavmim!** Hiçbir varlığın kendisine eş ve denk olmadığı Bir ve Samed olan **Allah'a kulluk edin.** O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Çünkü

... مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ اِنَّ رَبّ۪ي قَر۪يبٌ مُج۪يبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ ف۪ينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَٓا اَتَنْهٰينَٓا اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَا ....

sizleri yokluk karanlığından zuhura getirip yaratan غَيْرُهُ: **O'ndan başka** مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ: **bir tanrınız daha yoktur.** Bilakis هُوَ: **O,** zatıyla, isimleriyle, zatî ve fiilî sıfatlarıyla, isimlerinin tecellilerini ve gölgelerini eriştirerek ve nurunu yayarak أَنشَأَكُم: **Sizi** مِّنَ الأَرْضِ: **topraktan meydana getirdi** ve zuhura çıkardı. وَ: **ve** sizi topraktan yarattıktan sonra فِيهَا: **orada** uzun süre sizi barındırdı اسْتَعْمَرَكُمْ: **ömür sürmenizi o sağladı** ve yeryüzündeki çeşitli lütuf ve ihsanlarla sizi besleyip büyüttü. **Bu sebepten** Allah u Teâla hakkında yapmış olduğunuz günahlarınızdan dolayı فَاسْتَغْفِرُوهُ: **O'nun mağfiretini isteyin** ve O'na yönelin. Sonra ihlâsla ve yaptıklarınıza pişman olmuş bir şekilde ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ: **O'na tevbe edin.** Umulur ki tevbenizi kabul eder ve hatalarınızı affeder. إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ: **Şüphesiz Rabbim** size **yakındır** tevbenizi ve ondaki ihlasınızı bilir. مُّجِيبٌ: **Dualarınızı kabul eder. (61)** Duanıza icabet eder ve hatalarınızı affeder.

Salih'in davet ve uyarısını işittikten sonra قَالُواْ: **Dediler ki:** يَا صَالِحُ قَدْ كُنتَ فِينَا مَرْجُوّاً: **Ey Salih,!** قَبْلَ هَـذَا: **Bu** zamandan **önce. Sen bizim içimizde ümit beslenir bir zat idin.** Yani bizler senin gelecek vadeden güvenilir ve akıllı biri olacağına inanıyorduk. **Şimdi** tümüyle değiştin. أَتَنْهَانَا أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا: **Bizi babalarımızın taptıklarına tapmaktan mı engelliyorsun?** Yani atalarımızın ilahlarına ibadeti yasaklıyorsun. وَ: Halbuki **bizler,** gerçekten kulluk edilmesi gereken ilahı birleyip tevhîd etmekten ve atalarımızı kendilerine ibadet ediyor ……..

... وَاِنَّنَا لَفٖي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ مُرٖيبٍ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ
عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّٖى وَاٰتٰيهٖ مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنٖى مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ
فَمَا تَزٖيدُونَنٖى غَيْرَ تَخْسٖيرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا قَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً
فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فٖٓى اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ ....

bulduğumuz ilahlarımızı boş ve batıl kabul etmeye dair مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ: **bizi da-vet ettiğin şeyden** büyük ve derin إِنَّنَا لَفِي شَكٍّ: **bir şüphe içindeyiz.** Seni tasdike bizi sevk edecek ikna edici açık bir mucize getirmediğinden son derece şüphelendiren مُرِيبٍ: **kuşkulandıran** bir şüphe içindeyiz. **(62)**

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ: **Salih dedi: "Ey kavmim!** Bana haber verin إِن كُنتُ: **ben** getirdiğim şeyde beni tasdik ve teyit etmek için مِّن رَّبِّي: **Rabbimin** katından عَلَى بَيِّنَةً: iddia ettiğimin doğruluğunu gösteren **apaçık bir mucize üzerinde isem.** وَ: **ve** آتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً: **O bana tarafından bir rahmet,** çeşitli mucizelerle desteklenmiş tam bir risalet ve peygamberlik görevi **bahşetmiş iken** مِنَ اللّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ: O'nun peygamberlik görevini tebliğde ve yapılmasını bana emrettiği şeyi dile getirip yaymakta **Allah'a isyan ettiğim takdirde** فَمَن يَنصُرُنِي: **beni Allah'ın** azabından **kim kurtarabilir ve** koruyabilir? İsyanım sebebiyle Allah beni cezalandırıp imtihan ettiğinde فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ: **siz bana zarar** üstüne zarar **vermekten başka bir şey yapmazsınız. (63)**

وَ: İmanlarından ümit kestikten sonra dedi ki; يَا قَوْمِ هَـذِهِ نَاقَةُ اللّهِ لَكُمْ آيَةً: **Ey kavmim! İşte şu, Allah'ın dişi devesi, size** davamda doğru olduğumu ve Allah'ın beni desteklediğini gösteren **bir mucizedir.** Herhangi bir engelleme ve karşı çıkma olmadan فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللّهِ: **Bırakın onu Allah'ın yeryüzünde (otlaklarında)** rahatça ve serbestçe **otlasın.** وَلاَ تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ: **ve** su ve ot yüzünden **ona kötü bir**

...فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ
ثَلٰثَةَ اَيَّامٍۜ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا
وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍۜ ....

maksatla el sürmeyin, فَيَأْخُذَكُمْ: ona kötülük yapmanızdan **sonra** başınıza çökme vakti عَذَابٌ قَرِيبٌ: **yakın bir azap sizi yakalar. (64)** Deve ortaya çıkıp onların otlaklarını yiyip sularını içince bundan zarar gördüler ve aralarında istişare ettiler. Sonuçta devenin öldürülmesine karar verildi.

فَعَقَرُوهَا: **Derken, o deveyi kestiler.** Zulüm ve zorbalıkla deveyi öldürdüler. Bu ürkütücü olayın vukuundan sonra فَقَالَ: **Salih dedi ki:** "Allah'ın emrine karşı gelip yasaklanan şeyi yaptıktan sonra تَمَتَّعُواْ فِي دَارِكُمْ: **Yurdunuzda yaşayın** ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ: **üç gün daha.** Bunlar Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleridir. Sonra yurdunuza veda edip birbirinizle vedalaşın ve bilin ki: ذَٰلِكَ وَعْدٌ: Rabbimden bana vahyedilen **işte bu vaad,** غَيْرُ مَكْذُوبٍ: **yalan çıkmayacak** yani kendisinde herhangi bir yalan olmayan bilakis tasdik edilmiş, gerçekleşeceği muhakkak ve **kesin bir vaaddir. (65)** Bu yüzden ondan şüphe etmeyin.

Birinci gün yüzler sarardı, ikinci gün kızardı üçüncü gün ise simsiyah oldu. Azabın alametlerinin belirdiği o üç günün bitiminden sonra helak edici azap فَلَمَّا جَاء أَمْرُنَا: **emrimiz gelince** lütuf ve keremimizden صَالِحاً: **Salih'i** نَجَّيْنَا: kurtardık. Salih'in kendi salaha ermişti ve onları da ıslaha gayret etti. Ancak onlar bunu kabul etmeyip kendi nefislerini ifsat ettiler. وَ: Aynı şekilde onlardan الَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ: Salih'in **beraberindeki iman edenleri,** onun ıslahıyla düzelip iyilik ve salaha erenleri **de** مِّنَّا: Salih'in davetini kabul edip O'na iman etmeye muvaffak olabilsinler diye **tarafımızdan** onların kalplerine inen بِرَحْمَةٍ: **bir rahmet sayesinde kurtardık.** İmanları sayesinde aynı şekilde وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ: **o ...**

... إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٦٧﴾ كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا إِنَّ ثَمُودَا كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا...

günün yani ahiretin **perişan eden azabından** da kurtuldular. Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Onları imana ve işittiklerini kabule muvaffak kılan إِنَّ رَبَّكَ: **Senin Rabbin hiç şüphesiz** هُوَ الْقَوِيُّ: **güçlüdür,** kudret ve kuvvet O'na aittir. Çünkü O'nsuz ne bir kuvvet ne de kudret mevcuttur. الْعَزِيزُ: **Mutlak üstündür,** irade ve meşietinin gereğini yerine getirmede mutlak kudret sahibidir. **(66)**

وَ: Allah u Teâla onları lütfu ile kurtardıktan sonra isyan edip bozgunculuk yapmakla nefislerine أَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ: zulmeden o **zalimleri** helak etmek için Allah'ın vaad ettiği korkunç bir الصَّيْحَةُ: **gürültü yakalayıverdi.** Geceleyin gürültüyü işitmelerinden sonra nimet ve bolluk içinde yaşadıkları فِي دِيَارِهِمْ: **yurtlarında** جَاثِمِينَ: cansız cesetler halinde فَأَصْبَحُواْ: **çöküp kaldılar. (67)**

كَأَن لَّمْ يَغْنَوْاْ: **Sanki** oturmamış فِيهَا: **orada hiç güzelce yaşamamışlardı.** İbret alabilen basiret ehli insanlar korkunç olayın meydana geldiği esnada şöyle haykırdı: أَلاَ إِنَّ ثَمُودَ كَفرُواْ رَبَّهُمْ: **Bak işte Semud, gerçekten de** O'nun nimetlerine nankörlükte bulunarak ve O'nun elçilerini yalancı sayarak **Rablerini inkar etmişlerdi. İşte** dünyada ve ahirette Allah u Teâla'nın engin rahmetinden أَلاَ بُعْداً لِّثَمُودَ: **uzak kalan Semud kavmi. (68)**

Helak olup yok olan Semud kavminin ardından akla ve dine aykırı şekilde gaflete dalıp bunda iyice haddi aşan Lut kavmi gelmişti. Onları yakalayıp cezalandırdığımız vakte kadar ısrarla yaptıklarına devam etmişlerdi.

وَ: Onları cezalandırmak istediğimizde Lut kavmini helak etmekle görevlendirilmiş melekler لَقَدْ جَاءتْ رُسُلُنَا: **Andolsun ki, elçilerimiz .....**

... اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ اَنْ جَٓاءَ بِعِجْلٍ حَنٖيذٍ
فَلَمَّا رَآٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خٖيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ
اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَامْرَاَتُهُ قَٓائِمَةٌ فَضَحِكَتْ ....

İbrahim ve eşi, çocuk sahibi olmaktan ümitlerini kestikten sonra إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى: **İbrahim'e** çocuk sahibi olacağını **müjdelemek üzere geldiler.** Onunla karşılaştıklarında bizden size selamet ve esenlik olmak üzere sizlere سَلَامًا: **selam olsun** قَالُوا: **dediler.** Ey övgü ve esenliği hak edenler! Sizlere de daima esenlik olsun diye قَالَ سَلَامٌ: **o da** onlara **selam verdi.** Onların gelmesinden sonra فَمَا لَبِثَ: **hemen gidip** gelişlerinin onuruna bir ağırlama ve ziyafet olmak üzere onlara أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ: **kızartılmış bir buzağı getirdi,** önlerine koydu. Ancak onlar yemeğe hiç iltifat etmediler, ellerini dahi uzatmadılar. **(69)**

فَلَمَّا رَأَى: İbrahim yolcuların adeti gereğince onların yemekten almadıklarını, أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ: **o buzağıya el sürmediklerini görünce** نَكِرَهُمْ: Yani yememeleri **tuhafına gitti.** Çünkü ikram edilen yemeği reddetmek ev sahibine bir kötülük yapılacağına işarettir. **Ve** içinde مِنْهُمْ خِيفَةً: **onlara karşı bir korku** وَأَوْجَسَ: **uyandı.** İbrahim (as)'in korku ve endişesinin belirtileri meleklerce anlaşılınca onu teselli edip rahatlatmak için قَالُوا: **dediler ki** لَا تَخَفْ: "Bizden **korkma** إِنَّا: **bizler** her ne kadar uyarmak ve helak etmekle görevli melekler olsak da قَوْمِ لُوطٍ: **Lut'un kavmini** helak etmek üzere أُرْسِلْنَا إِلَى: **gönderildik.** Bizim seninle bir işimiz yok. **(70)**

وَ: **ve** İbrahim (as)'e bunları söylediklerinde امْرَأَتُهُ: **hanımı** yani Sare, misafirlerin hizmeti için hazır قَائِمَةٌ: **ayakta duruyordu.** Onların sözlerini işitince sevinç ve neşeden فَضَحِكَتْ: **yüzü güldü.** Çünkü ....

... فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَۙ وَمِنْ وَرَٓاءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَا۬
عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِى شَيْخًاۜ اِنَّ هٰذَا لَشَیْءٌ عَجِيبٌ
﴿٧٢﴾ قَالُٓوا اَتَعْجَبِينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِۜ اِنَّهُ
حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

önceden İbrahim (as)'e demişti ki Lut (as)'u yanına al. Çünkü bu haddi aşan sapıklara bir belanın geleceğinden eminim. **Ona** yani Sare'ye lütuf ve keremimizle بِإِسْحَاقَ وَمِن وَرَاء إِسْحَاقَ: **İshak'ı ve İshak'ın arkasından da** Ishak'ın oğlu olan Peygamberlerin babası يَعْقُوبَ: **Ya'kub'u** فَبَشَّرْنَاهَا: **müjdeledik. (71)**

Müjdeyi işittikten sonra edep ile ve biraz da garipseyerek قَالَتْ: **dedi ki;** "يَا وَيْلَتَى: **Vay başıma gelene!** Yani rezil oldum mahvoldum. أَأَلِدُ وَأَنَاْ عَجُوزٌ: **Ben** 99 yaşında **bir kocakarıyım** وَهَـذَا بَعْلِي شَيْخاً: **kocam da** 120 yaşında **yaşlı bir adam.** إِنَّ هَـذَا: **Gerçekten bu,** yani bizden çocuk olması لَشَيْءٌ عَجِيبٌ: **çok tuhaf bir şey!** Şayet gerçekleşirse olağan üstü bir olay. **(72)**

Onun şüphe ve hayretini gidermek için قَالُواْ: **Dediler ki:** Sonsuz kudret sahibi kadir-i mutlak olan Allah'ın lütuf ve keremiyle iki yaşlı insanı çocuk sahibi yapması gibi bir olaya mı, مِنْ أَمْرِ اللّهِ: **Allah'ın emrine mi** أَتَعْجَبِينَ: **şaşıyorsun!** Yani bunu zor bir ihtimal olarak mı görüyorsun? Hâlbuki رَحْمَتُ اللّهِ: **Allah'ın rahmeti** yani O'nun birçok kerem ve ihsanı وَبَرَكَاتُهُ: **ve berekâtı** yani çok olan hayırları عَلَيْكُمْ: **üzerinize** inmektedir. أَهْلَ الْبَيْتِ: **Ey ev halkı!** Ey dostluk ve nübüvvet hanesinin sakinleri إِنَّهُ: **Muhakkak ki O** Allah u Teâla zatında حَمِيدٌ: **hamiddir** kendisine hamd gerektirecek ihsanlarda bulunur مَّجِيدٌ: **meciddir. (73)** Bütün övgü ve nimetleri celbeden, ihsan ve nimeti bol olan lütuf ve ihsan sahibi olandır.

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰهٖيمَ الرَّوْعُ وَجَٓاءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فٖى قَوْمِ لُوطٍؕ ﴿٧٤﴾ اِنَّ
اِبْرٰهٖيمَ لَحَلٖيمٌ اَوَّاهٌ مُنٖيبٌ ﴿٧٥﴾ يَٓا اِبْرٰهٖيمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَاۚ اِنَّهُ قَدْ جَٓاءَ اَمْرُ
رَبِّكَۚ وَاِنَّهُمْ اٰتٖيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا ....

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ: **İbrahim'den korku** yani elçi meleklerin onu teselli etmelerinden sonra korku ve endişe **iyice geçip gidince** وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى: **bu müjde de kendisine** ummadığı şekilde **gelince,** قَوْمِ لُوطٍ: **Lut kavmi** ve onları cezalandırmamız فِي: hakkında يُجَادِلُنَا: **bizimle tartışmaya,** elçilerimiz ile mücadele etmeye ve bize münacat edip yalvarmaya başladı. **(74)** Onu bu mücadele ve münacata sevk eden, ileri derecedeki şefkat ve kalp rikkatiydi.

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ: **Çünkü İbrahim,** kendi nefsinde لَحَلِيمٌ: **çok yumuşak huylu,** intikam için acele etmeyen öfkesini kontrol edebilen, kendisinden sadır olan hata ve zellelerden çokça tövbe edip inleyen أَوَّاهٌ: **ve çok yufka yürekli,** her halinde Allah'a dönen, O'na müracaat eden مُنِيبٌ: **tövbe eden** biriydi. **(75)** Bu yüzden azap edileceklerin durumunu kendi içinde kıyaslayınca onlar hakkında tartışmaya başladı. Elçiler Allah'ın kendilerine vahyi ile dediler ki: يَا إِبْرَاهِيمُ: "**Ey** Halilullah unvanının sahibi olan **İbrahim!** أَعْرِضْ عَنْ هَذَا: **Bu** tartışmadan **vazgeç,** Allah'ın kesin emrini sorgulamayı bırak. إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ: **Çünkü Rabbinin emri kesin olarak geldi** ve onların helak edileceği hükmü Allah u Teâla katında kesin olarak sabit olmuştur. Senin bu tartışman ve engel olmaya çalışman onlara bir fayda getirmez. وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ: **ve onlara** yakında **gelecektir.** عَذَابٌ: kesin **bir azap** غَيْرُ مَرْدُودٍ: senin takvan ve himayenle **geri çevrilmesi mümkün olmayan** bir azap gelecektir. **(76)**

وَ: Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Hatırla ki لَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطاً: **Ne zaman ki, elçilerimiz** parlak, yakışıklı ve düzgün vücutlu gençler suretinde **Lut'a geldiler.** Lut kavmi yakışıklılık, güzellik ve ......

... سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَص۪يبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَٓاءَهُ قَوْمُهُ
يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِۜ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ بَنَات۪ي
هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ ....

hoşlukta onlar gibisini hiç görmemişti. سِيءَ بِهِمْ: **Onlar yüzünden Lut (as) kaygılandı.** Yani o elçilerin bu surette gelişleri Lut'u (as) ve beraberindeki iman edenleri zora soktu. وَضَاقَ: Onların böylesine parlak ve eşsiz bir görünümde gelişlerinden بِهِمْ ذَرْعاً: **göğsü daraldı.** Yani onları koruma ve misafir etme işi Lut (as)'a ve müminlere zor geldi. Çünkü onlar kendi halklarının yaptıkları kötülüğü biliyorlardı. Şayet bu gençlerin geldiğini öğrenirlerse yapacakları kötülük için hemen onlara saldırırlardı. Onları müdafaa etmenin zorluğu yanında evlerinden atmayı da istemiyorlardı. Çünkü onlar orada konaklayan misafirlerdi. Bu nedenle Lut (as), onların durumu konusunda bir hayli zor durumda kaldı ve şaşkınlığa düştü. **Ve** üzülerek, hüzünlü ve tasalı şekilde وَقَالَ: **dedi ki;** هَـذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ: **"Bu gün, çetin,** son derece zor ve karanlık **bir gündür." (77)**

وَ: Lut kavmi o gençlerin geldiğini haber alınca جَاءهُ قَوْمُهُ: araştırıp sormak üzere **ona geldiler.** يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ: **harıl harıl koşarak** yani Lut (as)'un evinin etrafında hızla dolaşıyor ve eve girmek için fırsat kolluyorlardı. Lut (as) ve müminleri bertaraf etmek için hileler düşünüyorlardı. Onlar iğrenç bir kavimdi. Son derece iğrenç olduklarından وَمِن قَبْلُ كَانُواْ: **Daha önceleri de** aklın, dinin ve mertliğin dışında ne kadar kötülük varsa يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ: **çirkin işler yapmışlardı.** Lut (as) onların geliş gidişlerinden, kibir ve çalımla yürümelerinden artık bunaldı ve aciz kaldı. Kendisinde o gençleri müdafaa edip kavmine karşı koyacak yeterli gücü bulamadığından قَالَ يَا قَوْمِ: **Lut** misafirleri hakkındaki gayret ve hamiyetinden onlara dedi ki; **"Ey kavmim** هَـؤُلاء: **İşte şu** kadınlar şayet cima yapmak istiyorsanız بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ: **kızlarım, onlar sizin için daha temizdirler. O halde** benim sizin ...

... فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِيۜ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ
عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّۚ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ اَنَّ
لِي بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِي اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

önünüzde küçük düşmemi istemeyen ve bundan dolayı sizden intikam alacak olan Müntakim ve Gayur olan فَاتَّقُوا اللّٰهَ: **Allah'tan korkun,** وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي: **beni misafirlerime rezil rüsvay etmeyin,** misafirlerimin huzurunda beni kötü duruma düşürüp utandırmayın. Ey akıl ve idrak üzere yaratılanlar! أَلَيْسَ مِنكُمْ: **İçinizde** رَجُلٌ رَّشِيدٌ: **hiç aklı başında** mürüvvet sahibi **bir adam yok mu?" dedi. (78)**

Ona karşı iyice haddi aşıp yemin ederek قَالُوا: **dediler ki;** "Allah'a yemin olsun ki لَقَدْ عَلِمْتَ: **Sen de** yakinen **bilirsin ki** مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ: **bizim senin kızlarına bir ilgimiz** yani meyil ve zevkimiz **yoktur.** Aslında sen misafirlerini bırakalım diye kızlarını bize teklif ediyorsun. وَإِنَّكَ: Aslında **sen** de لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ: **bizim ne istediğimizi gayet iyi biliyorsun. (79)**

Lut (as) onların mücadele ve düşmanlıklarından iyice zor duruma düşüp muzdarip kalınca;

Allah'a şikâyet ederek قَالَ: şöyle **dedi:** لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً: "**Ne olurdu size karşı** kendisiyle hüznümü giderip misafirlerime alçaklık yapmanıza Allah'ın tevfikiyle mani olabileceğim **bir kuvvetim olsaydı** أَوْ آوِي: **ya da** sizinle mücadele edemediğim durumlarda dönüp إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ: **çok sarp bir yere sığınabilseydim. (80)** O sarp sığınak, Allah'ın koruması, O'nun kudret sığınağı ve ilahî dergâhın muhkemliğidir.

Lut (as) misafirlerin üzerine evinin kapısını kilitleyip kavmiyle mücadele ediyordu. Konuşarak onları yapacaklarından vazgeçirmeye çalışıyordu. Onlarla epey bir süre mücadele ettikten sonra kavmi, evinin duvarında delikler açmaya başladılar. Sonra elçiler, Lut (as)'un sıkıntısını ve ne kadar zor durumda kaldığını görünce;

قَالُوا يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ
وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ اِنَّهُ مُصِيبُهَا مَٓا اَصَابَهُمْ ....

Yani Lut (as)'un ıstırap ve sıkıntısı artık iyice son haddine varınca elçiler قَالُوا: **dediler ki;** يَا لُوطُ: **"Ey Lut!** Bizim hakkımızda endişelenme, sıkıntı çekme, kendini endişe ve sıkıntıyla harap etme, إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُواْ إِلَيْكَ: **Şundan emin ol ki, biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana** ebediyen **asla zarar veremezler.** Yani bize herhangi bir zarar eriştiremezler ki sen bizden ötürü sıkıntı çekiyor ve zor durumda kalıyorsun. Bizi onlarla baş başa bırak ve onlarla aramızdan çekil. Lut (as) evinin kapısını açarak dışarı çıktı. Bunun üzerine hemen eve elçilerin yanına girdiler. Cebrail (as) kanadıyla vurur vurmaz hepsini kör etti. "İmdat! İmdat! Lut'un evinde sihirbazlar var" diye bağırıp feryat ederek gerisin geriye döndüler. Gözlerini kaybederek evden çıktıklarında elçiler, Lut (as)'a şu emri ilettiler. فَأَسْرِ: **buradan çık git.** Yani geceleyin yürü, بِأَهْلِكَ: **ailenle** yani sana iman edenlerle **birlikte** بِقِطْعٍ: **bir kısmı olunca** yani bir müddet geçtikten sonra مِّنَ اللَّيْلِ وَ: **gece** siz çıktıktan sonra Ey çıkanlar! مِنكُمْ: **içinizden** أَحَدٌ: **hiç kimse** onların feryat ve iniltilerini ve başlarına gelen azabın şiddetini işitince arkasına لاَ يَلْتَفِتْ: **dönüp** bakmasın. إِلاَّ امْرَأَتَكَ: **eşin hariç.** Çünkü o, azap feryadını işittiğinde geri dönecektir. Akabinde Lut (as) ve beraberindekiler emredilen şekilde oradan çıkıp ayrıldılar. Çıkmalarının hemen ardından da o kavim, azaba uğradı. Azaba uğrayınca öylesine bağırıp feryat ettiler ki oradan ayrılanlardan Lut (as)'un hanımı hariç hiç kimse geriye dönmedi. O, bu sesleri işitince döndü ve "Ah kavmim!" diye feryat etti. Fazla geçmeden onların başına gelen kadına da isabet etti. إِنَّهُ: **Çünkü** bizim ilmimizde durum: مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ: **Onlara gelecek olan musibet ona da gelecektir.** Lut (as), elçilerin bu sözlerini işitince kavmine çok kızgın olduğundan bir an önce cezalandırılmalarını talep etti.

...إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا
جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾
مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ

Ona dediler ki: إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ: **Haberin olsun, helâk zamanları sabah vaktidir.** Yani onların helak edileceği vakit, bu gecenin sabahıdır. Ey acele eden! أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ: **Zaten sabah yakın değil mi?" (81)**

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا: **Ne zaman ki,** onların helak edilmesi için elçilerimize **emrimiz geldi,** عَالِيَهَا سَافِلَهَا: **o ülkenin altını üstüne** جَعَلْنَا: **getirdik.** Yani elçilerimiz bizim onlara verdiğimiz kudret ve imkânla onların beldesinin altını üstüne getirdi. Yani evlerini başlarına çevirdi. وَ: Buna ilaveten gökten عَلَيْهَا: **üzerlerine** yani evlerinin ve beldelerinin üzerine مِنْ سِجِّيلٍ: pişirilmiş **çamurdan** مَنْضُودٍ: **istif edilip** sertleşmiş, bir kısmı diğerine yapışık vaziyette حِجَارَةً: **taşlar** أَمْطَرْنَا: **yağdırdık. (82)**

Bu taşlar, عِنْدَ رَبِّكَ: **Rabbinin katında** gaflet ve aldanış çölünde helak olan bu tür haddi aşan sapıklar için Cenab-ı Hakk'ın ilminde ve levh-i mahfuzunda belirlenip tayin edilmiş ve مُسَوَّمَةً: **damgalanmıştı.** وَمَا هِيَ: **Bunlar,** yani bu tür belalar ve utanç verici cezalar, Allah'ın sınırlarından, O'nun emir ve nehiylerinden sapan مِنَ الظَّالِمِينَ: **zalimlerden** بِبَعِيدٍ: **uzak şeyler değildir. (83)** Bu tür şeylerin onların başına gelmesi uzak bir ihtimal değildir.

وَ: Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Basiret ve ibret sahibi müminlere إِلَى مَدْيَنَ: **Medyen'e** ölçü ve tartıda iyice haddi aşıp usulsüzlük yaptıklarında peygamber gönderdiğimiz zamanı hatırlat. Kendi aralarından أَخَاهُمْ: **kardeşleri,** onlara öğüt vermede daha etkili, onları doğru yola eriştirmede daha başarılı olsun diye onların ....

... شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُح۪يطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ ....

sülalesinden olan شُعَيْباً: **Şu'ayb'i gönderdik.** Onlara öğüt vererek şefkat ve nasihatle onlara yaklaşarak قَالَ يَا قَوْمِ: **Dedi ki: "Ey kavmim!** Vücudda, uluhiyet ve rububiyette hiçbir ortağı olmayan Bir ve Samed olan اعْبُدُوا اللّٰهَ: **Allah'a kulluk edin.** Ve yakinen şunu bilin ki; sizleri, gayb ve şehâdet âlemlerindeki zuhura gelen ve gelmeyen tüm mahlûkatı yaratan مَا لَكُم مِّنْ إِلَـٰهٍ: **bir ilâhınız yoktur.** غَيْرُهُ: **O'ndan başka.** Elbette ulûhiyet, yalnızca O'na aittir. Çünkü O'nun dışında hakiki varlık yoktur. İbadeti hak eden yalnızca ve yalnızca O'dur. Ey bütün huy, fiil ve hallerinde Hak katından itidal ve doğrulukla emredilmiş kimseler! وَ: Yapmanız gerekir. لاَ تَنقُصُواْ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ: Kendi halkınıza karşı **ölçeği de, teraziyi de eksik tutmayın.** إِنِّيَ أَرَاكُم بِخَيْرٍ: **Ben sizi hayır** yani Allah'ın lütuf ve kereminin nişanesi olarak son derece bolluk ve refah **içinde görüyorum.** O halde sizin de Rabbinizce emrolunduğunuz şeyin gereğini yerine getirerek insaf ve adaleti sağlamanız ve devam edip artması için nimetlere şükretmeniz gerekir. Şayet benim size olan ihsan ve nasihatimi bilmez de sözümü kabul etmezseniz ilahî gayretten ve Allah'ın nihayetsiz kudret ve kahrından إِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ: **sizin hakkınızda korkuyorum.** عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ: azabı bütün sapıklık içinde olanları ve doğru yoldan sapanları **kuşatıcı bir günün azabından** korkuyorum. **(84)**

Cenab-ı Hakk'ın inayetinden uzak kalmamak ve gereğince buna önem vermek için yapılmaması gerekli şeyleri onlara anlattıktan hemen sonra konuyu tamamen vuzuha kavuşturup teyit etmek için emredilen şeyleri sıraladı. Bu yaptığından Şuayb (as)'ın şefkat ve merhametinin ne denli geniş olduğu anlaşılabilir وَ: Dedi ki: يَا قَوْمِ: "Şayet dünya ve ahiretin hayır ve menfaatini istiyorsanız أَوْفُواْ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ: **Ölçerken ve ....**

...بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ
مُفْسِد۪ينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ وَمَٓا اَنَا۬
عَلَيْكُمْ بِحَف۪يظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ
مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَٓا اَوْ اَنْ نَفْعَلَ ف۪ٓى اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُ۬اۜ ....

---

tartarken Allah'ın kullarına karşı **tam olarak yerine getirin.** Yani ne onların aleyhine olacak şekilde tartıyı fazlalaştırın ne de onlardan çalıp eksik tartın. Çünkü her ikisi de aynı şekilde kınanmıştır. Aksine بِالْقِسْطِ: **adaleti** yerine getirin. وَ: Size gereken şudur ki; hiçbir halükarda لَا تَبْخَسُوا: **densizlik etmeyin** النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ: **halkın malını** azaltmayın. وَ: Kısaca لَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ: **yeryüzünde fesatçılık yaparak fenalık etmeyin. (85)** Yani aldatma, zulüm, malın değerini düşürme ve noksan tartmak suretiyle yeryüzünde fesada çalışmayın.

İlm-i ilahîde sizler için takdir edilmiş olan بَقِيَّةُ اللَّهِ: **Allah'ın bıraktığı** rızk, خَيْرٌ لَكُمْ: **sizin için daha hayırlıdır,** sizin noksan ve eksik tartmanızdan size çok daha fayda verir. إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ: **Eğer** Allah'a O'nun tedbirlerine ve kadere **iman etmiş iseniz.** وَ: Ey kavmim! Biliniz ki ben مَا أَنَا عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ: **sizin üzerinize** sizinle ilgili tüm şeylerden sizi koruyan **bir gözcü değilim. (86)** Ben yalnızca sizlere iletmem gerekli peygamberlik mesajını tebliğ eden bir uyarıcıyım. Size düşen bu uyarılara sıkıca yapışmanızdır. Bunda sizi muvaffak kılan ise Allah u Teâla'dır.

Sonra onların sözlerini işitince Onunla alay ederek ve onu küçümseyerek قَالُوا: **Dediler ki;** يَا شُعَيْبُ: **Ey** insanları Hakk'a davet ettiğini iddia eden **Şu'ayb!** Yalnız kaldığın zamanlarda kıldığın bu أَصَلَاتُكَ: çokça **namazın mı** تَأْمُرُكَ أَن نَّتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا: **sana atalarımızın taptığı** putları **terk etmemizi** أَوْ أَن نَّفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ: **veya mallarımızda dilediğimizi yapmaktan vazgeçmemizi emrediyor?** Yani ...

... اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَل۪يمُ الرَّش۪يدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى
بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَرَزَقَن۪ي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًاۜ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى
مَٓا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُۜ اِنْ اُر۪يدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُۜ ....

bizim kendi irade ve tercihimizle mallarımızı artırmak için yaptığımız işleri terk etmemizi senin namazın mı emrediyor. Ey insanları Hakk'a davet eden davetçi! إِنَّكَ: **Oysa muhakkak sen** لَانْتَ الْحَلِيمُ: **yumuşak huylusun**, hilim ve kerem sahibisin ve intikam almakta acele etmezsin الرَّشِيدُ: **ve rüşt sahibi** aklı başında **bir adamsın. (87)** Bu tür hayali vehimlerle sıkma canını! Onunla dalga geçmek ve onu aşağılamak amacıyla bunları söylediler.

Şuayb onların alaycılığını peygamberlik firaseti ile hemen kavradıktan sonra قَالَ: **dedi ki:** يَا قَوْمِ: "**Ey** batıl için gayret edip onda ısrar eden **kavmim!** أَرَأَيْتُمْ: **söyleyin** bana **bakalım** إِن كُنتُ: **Şayet ben** size رَّبِّي: **Rabbim** مِّن: cihetinden gelen ve beni tasdik eden عَلَىٰ بَيِّنَةٍ: bana karşı koyabileceğiniz tüm şeyleri aciz bırakan **bir delil,** bir mucize **üzere** gelmişsem ne olacak? وَ: Buna ilaveten رَزَقَنِي مِنْهُ: **O** Allah u Teâla **kendi katından bana** manevi ve fiziki, ruhani ve maddi رِزْقاً حَسَناً: **güzel bir rızık ihsan etmişse** ne olacak! Benim gibi birine Allah u Teâla'ya iftirada bulunmak ve sırf tartışma olsun diye O'nun tarafından bana vahyedilmeyen bir şeyi yalan ve iftirayla O'na nispet etmek hiç yakışır mı? وَ: Aynı şekilde biliniz ki noksan ve eksik tartmayı sizlere yasaklamak suretiyle ben أَنْ أُخَالِفَكُمْ: sizin yaptığınız ve benim yapmadığım şeyde **size karşı çıkmakla** إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ: o kâr, sadece bana ait olsun diye **sizi menettiğim şeylere kendim düşmek de** مَا أُرِيدُ: **istemiyorum.** Böyle yapmak, bozgunculuk ve Allah'ın hak yolundan sapmaktır. Allah'ı tevhîd edip birleyen ve O'nun tarafından desteklenen bir Peygamber bu tür şeylere nasıl tevessül eder. Aksine إِنْ أُرِيدُ: **Ben sadece** مَا اسْتَطَعْتُ: **gücümün yettiği** oranda إِلاَّ الإِصْلاَحَ: **ıslah etmeye ...**

... مَٓا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُۜ اِنْ اُر۪يدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُۜ وَمَا تَوْف۪يق۪ٓي اِلَّا بِاللّٰهِۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُن۪يبُ ﴿٨٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاق۪ٓي اَنْ يُص۪يبَكُمْ مِثْلُ مَٓا اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ قَوْمَ صَالِحٍۜ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَع۪يدٍ ﴿٨٩﴾

çalışıyorum. وَ: Ayrıca ben ne salah ve hidâyetinize kefilim ne de bunu tek başıma yapacağım iddiasındayım. مَا تَوْفِيقِي: **muvaffakiyetim de** yani benim kudretim, gücüm ve kuvvetim إِلاَّ بِاللّٰهِ: **ancak Allah**'ın yardımı **ile olacaktır.** Çünkü gerçekte Cenab-ı Hak olmadan hiç kimse güç ve kuvvet sahibi olamaz. Her canlının gücü ancak Allah iledir. Bu yüzden عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ: **Ben yalnızca O'na dayandım** yani güvendim ve sığındım. وَإِلَيْهِ أُنِيبُ: **ve ancak O'na döneceğim. (88)** Tüm umduğum şeylerde O'na döner ve O'na yönelirim. Çünkü benim ve işlerimin Rabbi O'dur. İtimadım ve güvenim yalnızca O'nadır.

وَ: Onların halinden ve aşırı derecedeki düşmanlık ve mücadelelerinden başlarına bir musibet geleceğini sezip anlayınca onlara karşı sevgi, şefkat ve engin merhametinin bir gereği olarak dedi ki: يَا قَوْمِ لاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي: " **Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz sakın sizi uğratmasın.** Yani bana karşı olan öfke ve düşmanlığınız sizleri azaba sürükleyecek suçları işlemeye sürüklemesin. Çünkü suçlarınız ve isyanınız yüzünden sizlerin أَنْ يُصِيبَكُم: **bir musibete uğramanızdan** endişe ediyorum. مِّثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ: **Nuh kavminin başlarına gelen musibet gibi veya** أَوْ قَوْمَ هُودٍ: **Hud kavminin** başına gelen musibet gibi **veya** قَوْمَ صَالِحٍ: **Salih kavminin** başına gelen musibet gibi. Ayrıca وَمَا قَوْمُ لُوطٍ: **Lut kavmi de,** onların tümüyle helak edilip yurtlarının başlarına geçirilmesinin hikâyesi de sizlere yakın zamanda yaşamış olmalarından dolayı unutmanızın mümkün olmayacağı bir zamanda مِّنكُم بِبَعِيدٍ: **sizden uzak değildir. (89)**

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِۜ اِنَّ رَبّ۪ي رَح۪يمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا يَا
شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَث۪يرًا مِمَّا تَقُولُ وَاِنَّا لَنَرٰيكَ ف۪ينَا ضَع۪يفًاۚ وَلَوْلَا رَهْطُكَ
لَرَجَمْنَاكَۘ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْنَا بِعَز۪يزٍ ﴿٩١﴾

وَ: Ey kavmim! Sizleri yokluktan yaratan اسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ: **Rabbinizden** yaptığınız bütün kötülüklerden **mağfiret dileyin.** ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ: **sonra O'na tevbe ile yönelin.** Yani yönelişinizde ve tövbenizde ihlâslı olun. İhlâslı şekilde tövbe ettikten sonra daha önce işlediğiniz günahınız artık sizi korkutmasın. إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ: **Şüphesiz ki, benim Rabbim çok merhametlidir,** tövbenizi kabul eder ve hatalarınızı bağışlar. وَدُودٌ: **Çok sevendir. (90)** Sizi sever, size merhamet eder ve size ihsanlarda bulunur.

Nasihat ederek onları doğru yola irşâd etmede iyice ısrarından sonra onu aptal yerine koymak ve korkutmak için قَالُواْ: **Dediler ki:** يَا شُعَيْبُ: **"Ey Şu'ayb!** Küçük düşürme ve alay etmek amacıyla ona böyle seslendiler. كَثِيراً مِّمَّا تَقُولُ: **Senin söylediklerinin çoğundan** مَا نَفْقَهُ: **bir şey anlamıyoruz biz.** Yani konuştuğun saçmalıkların bir kısmına aklımız bir türlü yatmıyor. Budalaca ve garip şeylere dayanan sözlerinin bir kısmını anlamasak da وَإِنَّا: **Bizler** لَنَرَاكَ: **seni** hiç tereddütsüz فِينَا ضَعِيفاً: **içimizde** son derece **zayıf** ve ehemmiyetsiz **biri olarak görüyoruz.** وَ: Ayrıca لَوْلاَ رَهْطُكَ: **Eğer akrabaların** yani aşiretin ve yakınların **olmasaydı** لَرَجَمْنَاكَ: **mutlaka seni** bu hezeyanların, ilahlarımıza kötü laf etmen ve bizim davranış ve mallarımıza müdahale etmen sebebiyle taşa tutar **recmederdik.** وَ: Kesin olarak şunu bil ki kendi başına مَا أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ: **Senin bize hiçbir üstünlüğün yoktur. (91)** Senin bize göre izzet ve değerin sadece akrabalarının bizim din kardeşimiz olmasındandır. Bu yüzden seni öldürüp de onları üzmek istemeyiz. Yoksa ne sen ne de senin merhametin bizim umurumuzda.

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَهْطِى اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِۜ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَٓاءَكُمْ ظِهْرِيًّاۜ اِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّى عَامِلٌۜ سَوْفَ تَعْلَمُونَۙ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌۜ وَارْتَقِبُٓوا اِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾

Şuayb (as) onların imanından ümidini kestikten sonra قَالَ يَا قَوْمِ: **dedi ki: "Ey kavmim!** Şuayb (as)'ın bu ifadesinde kendine nispetle onlara kavmim demesi, daha önceki ifadesindeki şefkat göstergesinin aksine onları küçümsemek içindir. Çünkü artık onların düzeleceğinden ümidini kesmişti. أَرَهْطِي: **Benim** akrabalarım ve sözlerim, sizleri yokluk karanlığından vücuda getirip yaratan أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ اللّٰهِ: **Allah'tan size daha mı değerli ki,** onları daha üstün ve değerli sayıyor ve onların tarafını tutuyorsunuz. وَاتَّخَذْتُمُوهُ: **ve O'na** yani Allah u Teâla'ya, O'nun emir ve nehiylerine ve elçisine itaat etmeye وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا: **sırt çevirip, onu unuttunuz?** Esasen sizler Yaradan'ı bırakıp yaratılanın tarafını tercih ediyorsunuz. إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ: **Muhakkak ki, Rabbim bütün yaptığınız** bozgunculukları مُحِيطٌ: her şeyi ihata eden ilmiyle **çepeçevre kuşatmıştır." (92)** Hiçbir şey O'ndan gizli kalmaz. Her şeyi birer birer size açıklar ve yaptıklarınızın karşılığını verir.

وَيَا قَوْمِ: **Ey** Hak yoldan sapan ve batılda ısrar eden **kavmim!** Konum ve imkânınız neyi icap ettiriyor ve ne yapmak istiyorsanız اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ: **Var gücünüzle yapacağınızı yapın!** Aynı şekilde إِنِّي: **ben de** kendi görevimi عَامِلٌ: **yapmaya devam edeceğim.** Siz de benimle birlikte سَوْفَ تَعْلَمُونَ: **ilerde anlayacaksınız.** مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ: onu **perişan edecek azabın kime geleceğini** وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ: **ve** hangimizin Allah'a ve O'nun rububiyet ve tevhîd sırrına **yalan ve iftirada bulunduğunu** وَارْتَقِبُوا: **Bekleyiniz.** Yani azabı bekleyiniz إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ: **ben de sizinle beraber bekleyeceğim. (93)**

وَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ الَّذٖينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فٖى دِيَارِهِمْ جَاثِمٖينَۙ ﴿٩٤﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا فٖيهَاۜ اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ۟ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ ....

وَلَمَّا جَاء: **Ne zaman ki,** onların helak edilmeleri yönünde أَمْرُنَا: **emrimiz geldi** ve gerçekleşti نَجَّيْنَا: öncelikle onların arasından **kurtardık** ve çıkardık. Kurtulan شُعَيْباً: **Şu'ayb'ı** وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ: **ve beraberindeki iman eden ve** katımızdan emredilen şeye sımsıkı yapışan **müminleri,** مِّنَّا: **tarafımızdan** onlara bir lütuf nişanesi olarak inen بِرَحْمَةٍ: **bir rahmet sayesinde.** وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُواْ: **Ve o** nefislerine zulmeden **zalimleri** yataklarında yatarlarken الصَّيْحَةُ: korkunç **bir gürültü yakaladı.** فَأَصْبَحُواْ فِي دِيَارِهِمْ: bolluk içinde yaşadıkları **diyarlarında** ruhsuz cesetleriyle cansız bir şekilde جَاثِمِينَ: **çöküp kaldılar. (94)**

كَأَن لَّمْ يَغْنَوْاْ: **Sanki** فِيهَا: **orada hiç güzel gün görmemişler,** yaşamamışlardı. Akıl ve ibret sahibi olanlar onların ardından haykırdı. أَلاَ بُعْداً لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ: **Dikkat edin, Semud kavmi nasıl helâk olup gittiyse Medyen de öyle yok olup gitti. (95)**

İsyan ve sapıklıkta iyice gemi azıya alan, yeryüzünde birçok bozgunculuk ve sapıklık yapan bu isyankâr zalimler, yok olup gittikten sonra;

Bu helak olanların benzerleri hatta onlardan daha kötü ve daha çirkin huylu olan, hem Hakk'a hem ehl-i Hakk'a yönelik nefret ve tahkirde daha da mütecaviz olanlar yeryüzünde ortaya çıkınca وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا: **Andolsun gönderdik.** Kelamullah ile şereflendirilmiş kulumuz مُوسَى: **Musa'yı** Cenab-ı Hakk'ın birliğine mülk ve melekûtundaki ferdiyetine delalet eden بِآيَاتِنَا: **ayetlerimizle** وَسُلْطَانٍ: **ve bir kanıt ile.** Yani onu

... مُبِينٍ ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهٖ فَاتَّبَعُٓوا اَمْرَ فِرْعَوْنَۚ وَمَٓا اَمْرُ فِرْعَوْنَ
فِرْعَوْنَ بِرَشٖيدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَۜ وَبِئْسَ الْوِرْدُ
الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَاُتْبِعُوا فٖي هٰذِهٖ لَعْنَةً ....

katımızdan açık bir delil ve burhan ile destekledik. En az idraki olan birinin dahi Musa (as)'nın davasındaki gerçekliği anlayabileceği مُبِينٍ: **apaçık** bir delil ile gönderdik. **(96)**

Son derece haddi aşıp kibirlendiğinden dolayı ilahlık iddiasına kalkışan ve bu iddiasında ona tabi olan dalalet ehlinin başı ve onların reisi olan إِلَى فِرْعَوْنَ: **Firavun'a** وَمَلَئِهِ: **ve** saltanatını korumasında ona yardımcı olan **cemaatine.** Sonra Firavun'un bu aldanışına bir süre mühlet tanıyıp istidrac olsun diye onun bu dünyadaki derecesini ve makamını yükselttiğimizde o yerde yaşayanlar فَاتَّبَعُوا: **uydular.** أَمْرَ فِرْعَوْنَ: **Firavun'un emrine** ve o emrin gereğine sımsıkı yapıştılar. وَ: Halbuki مَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ: **Firavun'un emri,** Hakk'a hidâyet eden, tevhîd hedefine eriştiren **hak değildir. (97)** Bilakis o, karanlık bir mağaradır.[18] Hüsran cehennemine ve mahrumiyet ateşine sürükleyicidir. Çünkü kendisi bizzat böyledir.

يَقْدُمُ قَوْمَهُ: **Kavminin önüne düşer.** Yani onların önünde gider. Sırların ifşa edileceği, hayal ve vehimlerin yok olacağı يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **Kıyamet günü** فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ: **onları** dünyada Nil'in sularına soktuğu gibi **ateşe götürmüştür.** Ahiretteki hallerini bu dünyadaki hallerine benzeterek bu eylem sokmak ve götürmek anlamına gelen أَوْرَدَ: kelimesiyle ifade edilmiştir. وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ: **O varılan yer** olan hüsran ateşi ve mahrumiyet cehennemi, **ne kötü bir yerdir. (98)**

وَ: Son derece pis ve bozguncu olduklarından أُتْبِعُوا فِي هَـذِهِ: **Hem bu** dünyada sürekli devam eden bir لَعْنَةً: **lanetle izlendiler.** وَ: Aynı

[18] Mağara anlamına gelen ğâr kelimesi diğer bir nüshada öküz anlamına gelen ğav şeklindedir.

... وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْقُرٰى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَٓائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَمَٓا اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّت۪ي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَۜ ....

şekilde يَوْمَ الْقِيَامَةِ: **kıyamet gününde** bu lanetin kat kat fazlasıyla lanetlenecekler. Kısaca بِئْسَ الرِّفْدُ: **ne fena bir destektir!** Yani yardım ve bağıştır. الْمَرْفُودُ: **Onlara** bağışlanan ve verilen **bu karşı destek.** **(99)** Bu, onların dünyada ve ahirette ilahî rahmetten uzaklaştırılıp lanete uğramalarıdır.

ذَلِكَ: **İşte bu** söylenen, مِنْ أَنبَاءِ الْقُرَى: **helâk olmuş memleketlerin** ve başlarına gelen **önemli** olayların **haberleridir.** نَقُصُّهُ عَلَيْكَ: Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Sana vahiyle **onu kıssa olarak anlatıyoruz** ki sana ve beraberindekilere ibret ve uyarı olsun. مِنْهَا: **Onlardan** yani o beldelerden tavanları olmayıp duvarları قَآئِمٌ: **ayakta duranlar da var** وَ: Onlardan kalıntıları ve eserleri yok olmuş hasat edilmiş ekin gibi dövülmüş, ezilmiş ve حَصِيدٌ: **biçilenler de var. (100)**

وَ: Sonuç olarak onları helak edip diyarlarını tahrip etmekle مَا ظَلَمْنَاهُمْ: **Biz onlara zulmetmedik** وَلَـكِن: **Fakat** onlar yarattığımız şeyleri bizim gibi ibadete layık kabul ederek ilah edinmek suretiyle ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ: **kendi kendilerine zulmettiler.** Bunu, ihtiyaçları olduğunda ilahlarının onlara fayda sağlayacağını ve şefaat vaktinde onlara şefaat edeceğini umarak yaptılar. فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ: **onlara fayda sağlayamadılar.** آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ: **Allah'ı bırakıp da** zulüm ve yalandan **taptıkları tanrılar,** onlardan مِن شَيْءٍ: **hiçbir şey** yani kaza-ı ilahîden küçük bir şeyi bile çevirip gideremedi. لِّمَّا جَاء: **gelince** yani Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! أَمْرُ رَبِّكَ: **Rabbinin emri,** O'nun azap ve cezası

... وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَٓا اَخَذَ الْقُرٰى
وَهِيَ ظَالِمَةٌ اِنَّ اَخْذَهُٓ اَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ
خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ
مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُٓ اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾

---

gelip erişince ilahları sadece وَمَا زَادُوهُمْ: **onların** غَيْرَ تَتْبِيبٍ: **hasarlarını** yani helak ve hüsranlarını **arttırmaktan başka bir şeye yaramadı. (101)** Çünkü onlar, o ilahlara ibadet etmek suretiyle Allah'ın rahmetinin ve kereminin genişliğinden kovulup uzaklaştırılmışlardı.

وَكَذَلِكَ: **Ve işte** yani Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Senin işittiğin gibi أَخْذُ رَبِّكَ: **Rabbinin cezalandırması** yani O'nun intikamı ve yakalaması işte böyledir. إِذَا أَخَذَ الْقُرَى: **Memleketleri** yani zulüm ve isyanları sebebiyle belde halklarını **cezalandırdığı zaman** وَهِيَ ظَالِمَةٌ: **ki onlar** ilahî emir ve nehyin gereği dışına taşmış birer **zalimdi.** Kısaca إِنَّ أَخْذَهُ: **Çünkü O'nun** Cenab-ı Hakk'ın hududunun dışına çıkarak haddi aşanları **cezalandırması,** أَلِيمٌ: **çok acı,** can yakan شَدِيدٌ: **çok çetindir.(102)** Israr ve kibirlenmede son derece ileri gitmiş olduklarından son derece şiddetlidir.

إِنَّ فِي ذَلِكَ: **Muhakkak ki** helak olan toplumların kıssalarına dair **bu** anlatılanda لَآيَةً: **bir ayet,** öğüt ve ibret **vardır.** لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الآخِرَةِ: **Ahiret azabından** ve Allah'ın onu şahitlerin huzurunda hesaba çekeceğinden **korkanlar için** ذَلِكَ: **O,** gün يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ: **öyle bir gündür ki, bütün insanlar onun için toplanacaktır ve o, öyle bir gündür ki, mutlaka görülecektir. (103)** O günde herkes birbirine şahitlik edecektir. Hatta bedenin her bir parçası ve organlar kendi sahibi aleyhine şahitlikte bulunacaktır.

وَمَا نُؤَخِّرُهُ: **Biz o** vaat edilen günü **sadece** إِلاَّ لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ: **belli bir süreye** yani kısa bir müddetin bitimine **kadar geciktiriyoruz. (104)**

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِه۪ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَع۪يدٌ ﴿١٠٥﴾ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ
شَقُوا فَف۪ي النَّارِ لَهُمْ ف۪يهَا زَف۪يرٌ وَشَه۪يقٌۙ ﴿١٠٦﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا مَا
دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَٓاءَ رَبُّكَۜ ....

Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Sana tabi olanlara öğüt ve uyarı olması için hatırlat ki;

يَوْمَ يَأْتِ: Vaat edilen **bu** korkunç **gün gelince** نَفْسٌ: **hiç kimse** لاَ تَكَلَّمُ: o günde **konuşamaz,** korku ve dehşetinin şiddetinden hiçbir şefaatçi şefaat edemez. إِلاَّ بِإِذْنِهِ: **Allah'ın izni** ve şefaate muktedir kılması **olmadan** فَمِنْهُمْ: **Onların kimi** yani mahşerde bekleyen insanların bazısı شَقِيٌّ: dünyadan şekavet ve kötü sonla can verip çıkan **bedbaht,** وَ: **ve** onların سَعِيدٌ: **kimi de** dünyadan saadet ve güzel sonla can verip çıkan **mutlu kimsedir. (105)**

فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُواْ: Dünyada **bedbaht olanlara** ve ondan şekavet üzere can verip ayrılanlara **gelince** فَفِي النَّارِ: **ateştedirler.** Yani onlar ahirette cehenneme girecekler ve orada ıstırap ve azap çekeceklerdir. Çünkü لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ: **onlar orada başka türlü soluyacak, başka türlü haykıracaklar. (106)** Yani son derece yüksek ateşten nefes alıp vermeleri hırıltılı şekilde olacak, anırıp hırlayacaklardır. Burada kast edilen onların o zamanki durumlarının, vücudu tamamen yüksek ateşle kaplı ve kalbi daralan birinin ölüm sekeratındaki gibi zorlukla nefes alıp vermesine benzemesidir. Bu ceza, onların acı ve ıstıraplarının şiddetinden ve dünyada iken fesat ve soysuzlukta sınır tanımamalarındandır. Onların ahiretteki azapları asla kesilmez.

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ: **Onlar orada gökler ve yer durdukça** yani alt ve üstten ibaret iki aslî yön bulundukça **kalacaklar.** إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ: **Ancak Rabb'inin diledikleri** yani Allah'ın iradesi, müminlerin fasık olanları gibi onların bazısını oradan çıkarmayı dilerse

... اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِى الْجَنَّةِ خَالِدِينَ
فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَٓاءَ رَبُّكَ عَطَٓاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾
فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُلَٓاءِ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُهُمْ......

---

başka إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ: **Çünkü Rabbin dilediğini yapandır. (107)** Yani bütün yaptıklarında ve murat ettiklerinde tam bir irade ve tercih yalnızca Allah u Teâla'ya aittir.

Bazı asi müminlerin cehennemden çıkarılmaları da bu cümledendir.

وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُواْ: Dünyada **mutlu olanlar** ve saadet üzere can verip dünyadan ayrılanlar **ise** ahirette ebedi saadete erişen emin kişilerin yurdu olan فَفِي الْجَنَّةِ: **cennettedirler.** Onların ne geçmişe ilişkin tasaları ne de gelecek kaygıları vardır. خَالِدِينَ فِيهَا: **Orada kalacaklardır** مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ: **gökler ve yer durdukça** oradaki sayısız nimetlerle bolluk ve refah içinde yaşayacaklardır. إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ: **ancak Rabbinin diledikleri** ve Hakk'ın iradesinin bildirmeyi murat ettiği şey **başka.** İstisna edilen bu ihsan, Cenab-ı Hakk'ın zatî tecellisinin müşahede edilmesidir. Bu, her kime nasip olursa عَطَاء غَيْرَ مَجْذُوذٍ: **ardı arası kesilmeyen** sürekli **bir ihsan olacak. (108)** Çünkü zatî tecellilerin ve o tecelli ile meydana gelen lezzetlere mazhar olanın nail olacağı nimetlerin ucu bucağı yoktur, sonsuzdur.

Cenab-ı Hak bizi o büyük lutfa nail olanların hizmetçilerinden kılsın.

Allah u Teâla indinde makbul olan ebedi saadet sahipleri ile rahmetten kovulan şakilerin halini beyan ettikten sonra

فَلاَ تَكُ فِي مِرْيَةٍ: **O halde sakın şüphe** ve tereddüte **düşme.** مِّمَّا يَعْبُدُ هَـؤُلاء: **şu** müşriklerin **taptıkları şeylerin** ataları gibi onları da azap ve felakete sürükleyeceğinden şüpheye düşme. Çünkü onlar مَا يَعْبُدُونَ إِلاَّ كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُم: **ataları nasıl ibadet ediyor idiyseler bunlar da öyle ibadet**

... مِنْ قَبْلُۜ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِۜ وَلَوْ لَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾

---

ediyorlar. مِّن قَبْلُ: **daha önce.** Binaenaleyh atalarının başına gelenin bir benzeri bunların da başına gelecektir. Çünkü benzer sebepler benzer sonuçları doğurur. وَإِنَّا: **Ve biz** dünyada onlara mühlet tanıyıp biraz zaman versek de لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ: **kendilerine nasiplerini** ve ahiretteki azaptan hisselerine düşen azaplarını **elbette** غَيْرَ مَنقُوصٍ: **eksiksiz olarak öderiz. (109)** .

وَ: Nasıl olur da müşriklere azaplarını tastamam vermeyiz! لَقَدْ آتَيْنَا: **Andolsun ki** yüce keremimizden مُوسَى الْكِتَابَ: **Musa'ya kitabı verdik.** Yani İsrailoğulları arasında huzursuzluk, kavga, anarşi, küfür ve isyan yayılıp da ilahî adalet tümüyle yok olunca Tevrat'ı verdik. Semavî kitaplar içinde ilim ve ihata bakımından en üstün, en çok hüküm ve ilahî ma'rifet ihtiva eden, hakikat ve keşf yönüyle en mütekâmil kitap olan sana indirilen Kur'an'da ihtilaf ettikleri gibi فَاخْتُلِفَ فِيهِ: **onda da yine ihtilafa düşüldü.** وَلَوْلاَ كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ: **Eğer Rabbinden daha önce** bu kâfirler hakkında ve onlara kıyamet gününe kadar mühlet verilmesiyle ilgili **verilmiş bir karar olmasa idi,** hak olan batıl ve yanlış olandan ayrılıp ortaya çıksın ve böylece batılla meşgul olanlara yaptıklarının cezası verilerek daha önce helak olanlar gibi helak olmaları için şimdi بَيْنَهُمْ: **aralarında** لَقُضِيَ: **elbette hüküm verilmiş** ve ayrım yapılmıştı. وَإِنَّهُمْ: **Ve muhakkak ki onlar** yani aşırı derecede gaflete gömülüp inkar ve kibirlenmelerine ısrarla devam ettiklerinden kavminin kâfirleri, لَفِي شَكٍّ: **bir şüphe içindedirler.** Yani kaç kez Kur'an'la boy ölçüşmeye, ona itiraz etmeye kalkıp ağızlarının payını alıp susmalarına rağmen Kur'an hakkında şüphe içindeler. مِّنْهُ مُرِيبٍ: **Bundan kuşkuya yol açan. (110)** Kur'an'ın remizlerini düşünmekten, onun işaretleri ...

وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

فَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا اِنَّهُ ....

hakkında tecrübe ve bilgiden uzak olan bunak kafalı zavallılarda şek ve şüphe uyandıran bir kuşku içindedirler.

وَاِنَّ كُلًّا: **Gerçekten de onların** yani haklı olan müminlerden ve batılla uğraşan kâfirlerden **her birine** Allah, ne bir eksik ne bir fazla لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ: **karşılığını hakkiyle ödeyecektir** ve verecektir ki sonsuz kudret ve adaleti zuhur etsin. Herhangi bir madde yahut zaman dilimi olmaksızın onları, yokluk karanlığından yaratan رَبُّكَ: **Rabbin,** أَعْمَالَهُمْ: **yaptıklarının** mükafat ve cezasını verecektir. Şayet iyilik yapmışlarsa karşılığı da iyilik ve hayır, şer işlemişlerse karşılığı da kötülük ve ceza olacaktır. إِنَّهُ: **Çünkü O,** Allah u Teâla zatıyla, sıfat ve isimleriyle بِمَا يَعْمَلُونَ: **onların yaptıkları** hayır, şer, salah, fesad, ibadet ve günah, **her şeyden** خَبِيرٌ: **haberdardır. (111)** Her şey O'nun huzurundadır. Hiçbir şey O'na gaip değildir. Hiçbir gizlilik O'ndan gizlenemez.

Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! Allah u Teâla'nın ilim ve murakabesini hissedecek letafete sahip olur, Cenab-ı Hakk'ın huzurunda olduğuna dair vicdanî bir uyanış hissettiğinde ve keşf ile O'nu müşahede ettiğinde işte bundan dolayı

فَاسْتَقِمْ: **Doğru ol!** Yani sıfat, fiilve sözlerinde mutedil ve dosdoğru ol. Rabbin tarafından sana gelen vahiyle ve sana bildirdiği ilhamıyla كَمَا أُمِرْتَ: **emrolunduğun gibi** وَمَن تَابَ مَعَكَ: **ve** sana iman eden senin yolunu Hakk'a giden bir yol ve düstur olarak benimseyen **beraberindeki tevbe edenler de** aynı şekilde adalet ve istikametle emrolunmuşlardır. وَ: Kısaca لَا تَطْغَوْا: **Aşırı gitmeyin!** Yani ey gerçek tevhîde ve O'nun yolunda istikamete erişenler! O yoldan inhiraf edip sapmayın. Muhammed Mustafa (sav)'nın şeriat yolu olan o esenlik ve huzur yolundan katiyen ayrılmayın. إِنَّهُ: **Muhakkak ki o** Allah u Teâla ...

...بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ
النَّارُۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾

zatıyla بِمَا تَعْمَلُونَ: adalet ve haktan ayrılma şeklindeki **yaptığınız** bütün işleri بَصِيرٌ: **görüp durmaktadır,** hiçbir şey O'na gizli kalmaz. **(112)**

Bu ayeti kerimenin gereğini hakkiyle yerine getirmenin zorluğundan dolayı Hz. Peygamber (sav) buyurdu ki: "Beni Hud sûresi yaşlandırdı."[19] Bir başka rivayette de şöyle buyurdu: "Bu ayet, Allah'ın nebi ve velilerinin belini kırmıştır."[20]

وَلَا تَرْكَنُوٓا: **ve yakınlık göstermeyin** yani Ey Allah'ın sırat-ı müstakîmi üzere ve O'nun irfân yolunda istikamet üzere olanlar! Hiçbir şekilde meyledip iltifat dahi etmeyin. إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا: **zulüm yapanlara** yani kulların halini ıslah için Allah'ın koyduğu hududun dışına çıkanlara فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ: küçük bir meyil ve iltifatla **size de ateş dokunmasın.** وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللّٰهِ مِنْ أَوْلِيَاء: şayet onlarla dostluk kurar veya onların yaptıklarına meylederseniz **Allah'tan başka** sizi cehennemden kurtaracak **yardımcılarınız da yoktur.** ثُمَّ: **Sonra** biliniz ki; şayet sizler zalimlerin dostluğunu tercih eder de müminleri inciterek o zalimleri kendinize kardeş edinirseniz لَا تُنصَرُونَ: **yardım göremezsiniz** ve cehennemden çıkarılmazsınız. **(113)** O halde müminleri bırakıp da kâfirleri kendinize dost edinmemelisiniz.

---

[19] Hadisi Hâkim, *Müstedrek*'te rivayet etmiştir, (2/374/3314) ve hadis hakkında demiştir ki Buhari'nin şartlarına uymasına rağmen *Sahihayn*da tahric edilmemiştir. Ayrıca bkz. Taberanî, *Mu'cemu'l-Kebîr,* (6/148/5804); Tirmizi, *Sünen*, (5/402/3297), *bab u sureti'l-vakıa*. Ebu İsa hadis için hasen ve garîb değerlendirmesi yapmıştır. Ben de derim ki hadisin sıhhatini belirten daha birçok şâhid mevcuttur. Bkz. Mecmau'z-Zevâid, 7/37 *bab u sûreti hûd*)

[20] Bu söz hadis değildir. Çünkü önceki peygamberler Kur'an'da olan bir ayeti bilemezler. Ayrıca bu sözün tahrîcini ne hadis ne de tefsir kitaplarında bulabildim.

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِؕ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّـَٔاتِؕ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَۚ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ
الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ ...

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ: **ve namazı ikâme et!** Yani bütün vakit ve hallerde varlığınla bir bütün olarak Allah'a yönelip O'na dayanmaya devam et. Özellikle de طَرَفَيِ النَّهَارِ: **Gündüzün her iki tarafında** yani güneş doğmadan ve batmadan önce. Zira bu iki vakit vehim ve vesveselerden korunmuş vakitlerdir. İnsanın zihni bu vakitlerde dünya meşgalesinden boş ve rahat olur. وَ: **ve** gizlice yönelip ibadet etmen gerekir. اللَّيْلِ: **gecenin** gündüze yakın olan مِّنَ: son زُلَفاً: **saçaklarında** yani saatlerinde. Çünkü zihnin vesveselerden fariğ olduğu bu vakitleri senin ibadet ne namazla ihya etmen sadece bu vakitlere özgü iyilik ve hasenattandır. إِنَّ الْحَسَنَاتِ: **Muhakkak ki** riya ve gösterişten uzak **iyilikler,** يُذْهِبْنَ السَّـيِّئَاتِ: **kötülükleri giderir** ve kötülük işleyenleri de gaflet kirinden ve bulanıklığından temizler ve arındırır. ذَٰلِكَ: **Bu,** yani genişlikte ve darlıkta Allah'ı zikreden, genişlik ve bolluk zamanı da dâhil her zaman öğüt dinleyen, O'nun öğüt ve nasihatlerini kabul edenlere istikamet üzere olmalarını emretmek, لِلذَّاكِرِينَ: Bütün hallerinde ve işlerinde Allah'ı **düşünebilenlere** yararlı ve şifa verici bir uyarı ve ذِكْرَىٰ: **bir öğüttür. (114)**

Kısaca وَاصْبِرْ: onların eziyetlerine **sabret!** Ve öfkeni yut. Çünkü eziyete karşı sabretmek en büyük ihsanlardandır. فَإِنَّ اللَّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ: **Çünkü Allah iyilik edenlerin** özellikle de kötülüğe karşı iyilik yapanın **mükafatını yitirmez. (115)**

فَلَوْلاَ: Yani **ne iyi olurdu** مِن قَبْلِكُمْ: **sizden önceki** كَانَ مِنَ الْقُرُونِ: geçmiş **devirlerden** oralardaki أُوْلُواْ بَقِيَّةٍ: **bakıyye sahipleri** yani fikir, zeka, iyilik ve tedbir sahibi kimseler يَنْهَوْنَ: fikir ve tedbirleriyle **vazgeçir-**

... يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْۚ وَاتَّبَعَ
الَّذِينَ ظَلَمُوا مَٓا اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ
لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ
اُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾

---

meye çalışsalardı فِي الأَرْضِ: **yeryüzünde** عَنِ الْفَسَادِ: yapılan **bozgunculuktan.** Fakat yeryüzünde böyle kimseler kalmadı. إِلاَّ قَلِيلاً مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ: **Sadece onların içinden** yani avam halk kendilerine uysun da kötülüklerden kurtulsun diye onların aklı başında olanlarından **kurtardığımız pek az kimse bunu yaptı.** وَ: Buna rağmen onlara uymadılar ki kurtulsunlar. Bilakis اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ: kendilerini Allah'ın azabına atarak ve O'nun hududunun gereğinden ayrılmakla kendi nefislerine **zulmedenler** مَا أُتْرِفُواْ فِيهِ: **şımartıldıkları refahın** yani nefsanî lezzet ve şehvetlerle eğlence ve bolluk içinde olmanın **peşine düştüler.** Bu yüzden de bu tür lezzetleri elde edebilme yollarına ehemmiyet verdiler. وَكَانُواْ: **Ve hepsi de** nefsani heves ve lezzetlere yönelmekle مُجْرِمِينَ: bir çok cezayı hak eden **suçlular oldular. (116)**

وَمَا كَانَ رَبُّكَ: **Senin Rabbin değildir.** Yani ilahî adet ve sünnetullahtan değildir. لِيُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ: **O memleketleri** onlardan sadır olan şirk ve küfür sebebiyle وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ: **halkları iyi ve ıslahatçı iken haksız yere helak edecek** değildir. **(117)** Yani o beldenin halkı yeryüzünde ıslah ve doğruluk için çalışıp fesat ve bozgunculukta bulunmadıkları halde zulme uğrayan insanların hakları ve mağduriyetleri buna eklenmeden sırf Allah hakkından dolayı Allah u Teâla onları cezalandırmaz. Ancak fısk ve ayrımcılık yayılıp insanlar arasında bozgunculuk ve düşmanlık iyice ayyuka çıktığı zaman azap gönderir ve onları cezalandırır. Nasıl ki:

وَلَوْ شَاء رَبُّكَ: **Eğer Rabbin** kullarına karşı nihayetsiz lütfundan **dileseydi** لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلاَ يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ: **elbette bütün insanları ...**

اِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَؕ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْؕ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِه۪ فُؤَادَكَۚ وَجَٓاءَكَ ف۪ي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٢٠﴾

tek bir ümmet yapardı. İhtilaf edip durmaktadırlar. (118) Onlardan herhangi bir muhalefet olmaksızın tevhîd dini üzere uzlaşmış olurlardı.

إِلاَّ مَن رَّحِمَ رَبُّكَ: **Ancak Rabbinin rahmet ettiği** ve fıtratını tevhîd saflığı ve hakikati üzere yarattığı **kimseler başka.** وَلِذَلِكَ: **O** tevhîd ve irfândan **dolayı** خَلَقَهُمْ: **onları yarattı.** وَ: Sonuç olarak Cenab-ı Hakk'ın sıfat ve esmasından kullarının istidatlarına tekabül eden ilahî tecelli ve şuunatın kemali nispetince kullarının kabiliyet ve istidatları arasında farklılıkları var kılmasıyla تَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ: **Rabbinin sözü böylece tamam oldu.** لأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ: **"Andolsun ki** şakiler, Allah'ın rahmetinden uzak kalanlar, ilahî adaletin ve gerçek doğruluğun yolundan sapanlar için hazırlanmış olan **cehennemi** مِنَ الْجِنَّةِ: **cinlerden** yani şeytanlardan وَالنَّاسِ: **ve** onlara tabi olup onların ardı sıra giden **insanlardan** أَجْمَعِينَ: **tamamen"** yani her ikisinden de tümüyle **dolduracağım. (119)**

Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! مِنْ أَنبَاء الرُّسُلِ: Büyük **peygamberlere ait haberlerden** وَكُـلاًّ: **her türlüsünü** yani her bir kıssayı فُؤَادَكَ: **kalbini** مَا نُثَبِّتُ بِهِ: onunla **yatıştırıp** tevhîd üzere sabit kılmak amacıyla نَّقُصُّ عَلَيْكَ: **sana kıssa olarak anlatıyoruz.** Çünkü anılan kıssalardan her biri ile senin gönlün tevhîd ile huzur bulup genişlemektedir. وَجَاءكَ فِي هَـذِهِ الْحَقُّ: **Bunda da sana bir hakikat,** yani müşahede ve tam bir keşif **ve** özellikle وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ: seni tasdik edip senin yolunu takip eden **müminlere de bir öğüt ve ibret gelmiştir. (120)**

وَقُلْ لِلَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْۜ اِنَّا عَامِلُونَۙ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُواۚ اِنَّا
مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ
وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

وَقُلْ لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ: Sana, dinine ve kitabına **iman etmeyen o kâfirlere** onları susturmak ve meydan okumak için **de ki:** اعْمَلُواْ عَلَى مَكَانَتِكُمْ: **"Elinizden gelen** istediğiniz her türlü şeyi **geri koymayın!** إِنَّا عَامِلُونَ: **Biz de** Allah'ın tevfikiyle kendi durumumuza uygun olanı, **yapacağımızı yapacağız." (121)**

وَانتَظِرُوا: **Ve** beklediğiniz her ne ise **bekleyin görün,** إِنَّا مُنتَظِرُونَ: **biz de** Allah katındaki ilmi **bekleyip göreceğiz. (122)** Çünkü;

وَلِلَّهِ: Başkasına değil **yalnızca Allah'a mahsustur.** غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ: **Göklerin ve yerin gaybını bilmek** yani onlara ve onların içinde gizli olan şeylere muttali olmak وَإِلَيْهِ: başkasına değil يُرْجَعُ الأَمْرُ كُلُّهُ: **her iş O'na döndürülür.** Çünkü O'nun hakiki varlığına nispetle ne başka bir şey ne de bir emir ve iş mevcuttur. فَاعْبُدْهُ: O halde ibadetin gereği ve hakkı üzere **yalnızca O'na ibadet et.** وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ: **ve** tevekkül ve dayanmanın gereğince **yalnızca O'na dayan.** Peygamberlerin en kâmili olan ey Resûlüm! İlmi mahlûkatın tüm zerrelerini huzurî bir ihatayla kaplamış olan وَمَا رَبُّكَ: **Senin Rabbin** بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ: ibadet, ihlas, Hakk'a yönelme, tevekkül, rıza ve teslim gibi **yaptıklarınızın hiçbirinden gafil değildir. (123)**

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey ahlakını kötü huylardan, meşru olmayan sıfatlardan, çirkin huy ve fiillerden, yalan sözden, tevhîdin öz ve esasına muhalif tavırlardan temizleyip güzelleştirmekle emrolunmuş Muhammed ümmeti!

Tüm niyet ve davranışlarında uyacağın bir rehber olan peygamberin Hz. Muhammed'e (sav) Allah u Teâla'nın "فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ: **Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.**" (Hûd 11/112) ayetiyle belirttiği gibi senin de bütün bu hususlarda irade ve kararlılığınla emrolunan şekilde istikamet sahibi olman zaruridir. Bu emir, senden sadır olan her bir söz ve eylemde dengeli ve istikamet üzere ol anlamına gelir. Dinin emirlerine bağlı kalma, yasaklanan şeylerden sakınma ve ahlâkını güzelleştirme hususlarında Hz. Peygamber'in (sav) sünnetini harfiyen takip etmelisin. Çünkü Hz. Peygamber, sıdk ve ferdiyet makâmına vâsıl olan ehl-i tevhîdin biricik gözbebeğidir. Geçmiş, gelecek ne kadar kâmil insan varsa onun nurunun kandilinden feyiz almaktadırlar.

Ey bu değerli söze istidadı olan ve bu ayetin sırrına erişmek isteyen! Sana gereken bütün ahvalinde istikamet ve dengeyi koruman, her türlü ifrat ve tefritten uzak durman, ihlası zedeleyip yok eden her türlü riyâ ve gösterişten Allah'a sığınmandır.

İyi bil ki bu yoldaki en hayırlı dostun ve yoldaşın mutlak kudret ve ilim sahibi Azîz ve Alîm olan Allah'a rıza gösterip O'na teslim olup O'na dayanmaktır.

Maddi refah ve zenginlik içinde olmalarına rağmen gaflet içinde olanlarla fazla yakın ilişki kurma ve onlarla birliktelikten sakın. Dünyalık hususunda fazla hırs gösterme ve sana yetecek kadarına kanaat et. İffet ve namusunu korumada itina göster.

Himmet ve konsantrasyonunu bir an bile olsa dünya işlerine teksif ederek tefrika-yı kalbe uğrama ki bu tür düşünceler seni endişe ve hüzne sevk etmesin. Çünkü misafir, yalnızca sayılı gün miktarınca konakladığı yerde tasarruf hakkına sahiptir. Edip ve mâhir Hz. Peygamber'in (sav) şöyle buyurduğunu işitmedin mi? "Dünyada sanki bir garip yolcu imişsin gibi ol." Diğer bir hadisinde "Seyahate çıkacak bir yolcu gibi ölüm ve sefer için azığını hazırla!"

Hulasayı kelam bu aldanış yurdu olan dünyaya aldanıp da ömrünü sakın aldanış içinde geçirme. Kendini kabir ehlinden biri gibi kabul et. Çünkü ölüm, ebedi saadeti elde edecek olmalarından dolayı sevinç içinde olan ehl-i sururun vuslat özlemi ve iştiyakı; Allah u Teâla'nın huzuruna çıkacak olmalarından dolayı da erbâb-ı huzurun âdeti ve halidir.

YÛSUF (a.s.) SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Rüyânın sûretleri/çeşitleri üzerinde düşünen ve onun nasıl oluştuğu hakkında, şimşek gibi çabucak kayboluşu, istikrarlı olmayışı üzerinde tefekkür eden kimseler için şu hakîkat gizli değildir: Vücûd-ı hayâlî (gölge varlık), mevcûdat içerisindeki en latif ve en ince, maddeden soyut olma bakımından en saf olanı, dâimâ yenilenen ilâhî tecellîye en çok benzeyenidir. Şu kadar var ki, ondan çekilmiş, ondan alınmış olan gaybî eserler, mevcutlar elbetteki olacaktır. İşte bundan dolayı, rüyânın yorumlanması ve tevil edilmesi zorunludur. Rüyâ-yı sâlihanın, doğru rüyânın peygamberliğin yetmiş kısmından birisi olarak kabul edilmesinin sebebi budur. Rüyâ hakkında bilgi sâhibi olanlar ve mâhiyetini iyice araştıran kimseler, aslında Allâhü Teâlâ'nın kendilerini kutsal ruhlar ve hads/ilham mertebesi ile koruduğu kimselerdir. Bu hads mertebesi mükevvenatın zerreleri üzerinde mütecellî olan zât-ı vahdetin sereyânının sırrı üzerinde, mazharlar ile cüzler arasındaki irtibat ve münâsebetin inceliklerinin keyfiyeti ve nasıllığı üzerinde derin derin düşünmeye bağlı olarak elde edilir. Fakat bu mertebeyi elde etmek çok çok nâdirattandır. Bu mertebeye ulaşan insanların kemâlleri fıtratlarına tam anlamıyla uygun bir hâle gelir. Böylece onlar, ilâhî hilâfet ve niyâbete müstehak olurlar.

Bu mertebeye sâhip olanlardan birisi de Yûsuf-ı Sıddîk'tır (Rahmân'ın salavât ve selâmı onun üzerine olsun). O, hayâl hazretini/mertebesini ihâta etmiş ve onun hiçbir rüyâ hakkındaki yorumu isâbetsizliğe uğramamıştır. Onun bu vasfını Cenâb-ı Hak bu sûrede haber verdiği gibi, Hz. Peygamber'den gelen, Hadîs ve İslâm Târihi kaynaklarındaki rivâyetler de bu hususta oldukça açıktır.

بِسْــــــــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ

تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

Cenâb-ı Hak, nebîsini/Hz. Peygamber'i Hz. Yûsuf'un mertebesi ve yüce kadri hakkında bilgilendirmeyi murat edince, habîbinin kemâl dâiresini tamamlamak ve onun izini tâkip eden evliyâların, Hakk'ın kendileri için hazırlamış olduğu merâtip hazlarına nâil olmaları maksadıyla Hz. Yûsuf'un kıssasını kitâbında zikretmiştir.

SÛRENİN TEFSİRİ

Sûre Hakk'ın kerîm/güzel ismiyle başlar:

بِاسْمِ اللّٰهِ: **Allâh'ın adıyla** başlarım ki o, hayâl hazreti/mertebesi üzerinde bütün kemâlâtıyla mütecellîdir.

O, kullarını hayâl mertebesinden aynî ve timsâlî (bedensel) şekillere geçirmek sûretiyle onlara karşı الرَّحْمَانِ: **Rahmân**'dır.

Yine o, Zuhûrunun keyfiyetine kullarını tafsîl ve icmâl yoluyla ulaştırmakla, muttali kılmakla الرَّح۪يمِ: **Rahîm**'dir.

الٓرٰ: **Elif, Lâm, Râ.** Ey rubûbiyet sırları ve tevhîd sembolleri sancağını yükseltme şerefine ve rüyâ ve rivâyetin en güzel özlerini kabuğundan ayırt etme vasfına sâhip ve lâyık olan insân-ı kâmil! Ey resullerin en kâmili! Senin şânını yüceltmek, seni desteklemek için sana okunan/vahyedilen âyetlerde anlatılan تِلْكَ: **Bu** olaylar, kıssalar, misâller ve ibretler آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ: **Apaçık kitabın âyetleridir (1).** Bu kitap bizim bütün murat ve takdirlerimizi şâmil olan ilmimizin makâmıdır.

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ: **Biz onu anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik (2).** Biz, bu kitâbı lutuf ve cûd mertebemizin bir gereği olarak, lafız ve ibâre sûretleri üzerine düzenlenmiş, ilm-i huzûrî makâmımızdaki işleri tercüme eden, size bir inâyet/yardım olmak üzere Arapça şeklinde indirdik ki, böylece onun mânâsını ……..

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَۗ وَاِنْ
كُنْتَ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ الْغَافِل۪ينَ ﴿٣﴾ اِذْ قَالَ يُوسُفُ لِاَب۪يهِ يَٓا اَبَتِ اِنّ۪ى
رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ ل۪ى سَاجِد۪ينَ ﴿٤﴾

anlayasınız, rumuz ve işâretlerine muttali olasınız, size bahşedilmiş olan aklınızı, sırlarını ve gizliliklerini keşfetmek için onun üzerinde yoğunlaştırasınız.

Ey resullerin en kâmili! Sana olan lutfumuzun kemâlinden dolayı, senin şânını yüceltmek ve peygamberliğini desteklemek maksadıyla نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ: **Biz sana, bu Kur'an'ı vahyetmekle kıssaların en güzelini anlatıyoruz.** Dinlemesi en güzel, en faydalı, en ibretli, herkese hitap eden en önemli kıssaları anlatıyoruz. Gerçek akıllı kimseler, eğer kapasite, kâbiliyet ve basîret sâhibi iseler, bu ibretlerden, hatırlatmalardan, rumuzlardan din konusunda, din yolunda kendilerine yetecek istifâdeyi sağlamaktan geri durmazlar. Zîrâ onu sana öğreten ve onlarla seni bilgilendiren biziz; gayb ve gizli hususları haber veren bu Kur'ân'ı ilim mertebemizden sana vahyeden biziz. وَإِنْ كُنتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ: **Halbuki sen daha önce bunlardan habersizdin (3).** Yâni bizim sana bu âyetleri vahyetme-mizden ve ilham etmemizden önce sen bunları bilmiyordun.

Ey resullerin en kâmili! Hatırla ki, hani, çocukluktan çıkıp da âkil-bâliğ olduğu zaman إِذْ قَالَ يُوسُفُ لأَبِيهِ: **Yûsuf, babasına demişti ki:** Ona muhabbetle şöyle seslenmişti: يَاأَبَتِ: **Ey babacığım!** Rüyamda büyük gezegenlerden إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا: **On bir gezegen gördüm** ve onlarla birlikte وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ: **Güneş ve ayı** da gördüm. رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ: **Onları bana secde eder vaziyette gördüm (4).** Bana tâzim ve hürmet maksadıyla onları önümde eğilmiş bir şekilde gördüm. Âyette cansız varlıkların Arapça'da canlılar için kullanılan kalıpta çoğul olarak zikredilmesinin sebebi, onların tevil edileceği kimselerin canlı olmalarıdır.

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكٖيدُوا لَكَ كَيْدًاۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ يَجْتَبٖيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوٖيلِ الْاَحَادٖيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْحٰقَۜ ....

Babası Yûsuf'un rüyâsının önemini anlar anlamaz, rüyâyı tevil etmekle meşgul olmak yerine, rüyâsını kardeşlerine anlatmaktan Yûsuf'u men etmekle işe başlamayı daha uygun buldu ve ona şefkat ve merhametini göstermek adına tasgir sîgası kullanarak قَالَ يَابُنَيَّ: **Dedi ki: Ey oğulcuğum!** Bunu kardeşlerinin kuracağı hîleden korkarak da yapmıştı. لاَ تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ: **Rüyânı kardeşlerine anlatma!** O gördüğün rüyâyı kardeşlerine söyleme, senin şânının yüceliğinden dolayı sana haset etmesinler. فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا: **Aksi halde, sana hîle yaparlar.** Şeytanın kendilerini aldatması ve çekememezlikleri yüzünden seni yok etmek, ortadan kaldırmak için sana karşı çeşitli tuzaklara kalkışırlar. Azdırıcı ve saptırıcı olan إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ: **Şeytan, insan için ap-açık bir düşmandır (5).** Onun düşmanlığı bellidir, kesindir, gizli değildir. O büyük bir hîlekârdır; insanlara dost görünerek düşmanlık eder ve ıslah/düzeltme adı altında ifsat eder, bozar.

Yâkup (a.s.), kardeşlerinin korkusundan dolayı Hz. Yûsuf'u rüyâsını ifşâ etmekten men ettikten sonra, rüyânın yorumuna geçerek şöyle demektedir:

وَكَذَلِكَ: **İşte böylece,** yâni sana bu tür rüyâlar göstermek ve bu tür nîmetler tahsis etmek sûretiyle يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ: **Rabbin seni seçiyor.** İnsanlar arasından seni seçiyor, sana en büyük ve en yüce mertebeyi bağışlamak için seni ayırıyor ki bu, peygamberlik ve ilâhî nâipliktir. Bunun da ötesinde وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ: **Sana sözlerin tevilini (rüyâ yorumunu) öğretiyor.** Hayâl mertebesini tam anlamıyla keşfetmen için sana rüyâ yorumlama ilmini tahsis ediyor. Kısaca, وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَى أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ: **Daha önce babaların**

...إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ
﴿٧﴾ إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ ....

İbrâhim ve İshak'ta olduğu gibi, senin ve Yâkup ailesinin üzerinde de nîmetlerini tamamlıyor. Cenâb-ı Hak, senden önce yaşamış olan dedelerin İbrâhim ve İshâk'a nîmetlerini tamamladığı gibi, senin vâsıtanla Yâkup nesli üzerine de nîmetlerini bol bol ihsan ediyor. Zîrâ o, senin cetlerine, onları dostluğuna alma, sıkıntılardan kurtarma, belâları başlarından defetme gibi büyük nîmetler bağışlamıştır. Seni türlü türlü lutuf ve güzellikleri ile besleyip büyüten إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ: **Rabbin Alîm ve Hakîm'dir (6).** O, kader levhasında icmâlen takdir edilenlerin gereği üzerine kullarını ilm-i huzûrîsi ile hazırlamakta alîmdir/ilim sâhibi ve o takdîrin icmâle uygun bir şekilde tafsîl üzere ortaya çıkmasında hakîmdir/hikmet ve hüküm sâhibidir. Onun ilminden hiçbir şey hâriç ve dışarıda değildir.

Ey resullerin en kâmili! Şunu iyi bil ki:

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ: **Yûsuf ve kardeşlerinin kıssasında dileyenler için âyetler vardır (7).** Yûsuf ve kardeşleri arasında cereyan eden hîle, aldatma, hakkı hukûku gözetmeme, Allah ile başbaşa kalınca kendisine verilen emânete hiyânet etme, Allah'tan korkup utanmama gibi şeylerde, eğer bu olayların anlamları ve işâretleri üzerinde derin derin düşünüp ibret alırsanız, bunlarda tevhîdin sırlarını açıklayan çok büyük ve ap-açık delilller ve işâretler vardır.

Ey resullerin en kâmili! Onlara anlat ki:

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا: **Hani onlar şöyle demişlerdi: Yûsuf ve kardeşi babamıza bizden çok daha sevimli.** Yâni Yûsuf'un kardeşleri kendi aralarında konuşup babaları hakkında serzeniş ve şikâyette bulundukları zaman, sırf hasetleri yüzünden Yûsuf ve onun aynı anneden doğan kardeşi Bünyamin hakkında "babamız bu ikisini daha çok seviyor, onlarla daha çok ülfet ve yakınlık ediyor" demişlerdi. Ve yine demişlerdi ki: وَنَحْنُ عُصْبَةٌ: **Oysa biz bir grubuz. ...**

...اِنَّ اَبَانَا لَفٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍۚ ﴿٨﴾ اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ
وَجْهُ اَبٖيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهٖ قَوْمًا صَالِحٖينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ لَا
تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ فٖى غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ.....

Sevilmeyi daha çok hak eden ve buna lâyık olan gücü kuvveti yerinde bir grubuz. O halde إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **Babamız ap-açık bir yanılgı içerisindedir (8).** Babamız onları bize karşı üstün tutmak ve tercih etmekle akla, mantığa ve teâmüle açıkça ters davranmakta, kesinlikle yanılmaktadır. Öyleyse ey kardeşler! Babamızın bu durumuna karşı, Yûsuf'u bize halel gelmeyecek şekilde ortadan nasıl kaldırabileceğimizi iyice bir düşünün!

اُقْتُلُوا يُوسُفَ: **Yûsuf'u öldürün** ki, babamız ondan kesin bir şekilde ümidini kessin ve sizi kabullensin. أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا: **Ya da onu bir yere atın!** Yerleşim yerlerinden çok çok uzak bir yere onu terk edin de babası onu unutsun gitsin. İşte böyle yaparsanız يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ: **Babanızın yüzü size kalır.** Onun muhabbeti ve iltifatı yalnızca size âit olur, arada başkaları kalmaz. وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ: **Ondan sonra da düzgün bir toplum olarak kalırsınız (9).** Yûsuf'u babanızın gözünün önünden kaldırdıktan sonra ona hizmet edip, onun sohbet ve yakınlığına kavuşursunuz. Burası şöyle de anlaşılabilir: Sâlih bir topluluk olmak için, sizden ortaya çıkan bu hatâya daha sonra tevbe edersiniz, olur gider.

Yûsuf'u ortadan kaldırma konusunu kendi aralarında konuştuktan sonra قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ: **Onlardan birisi dedi ki.** Bunu söyleyenin ismi Yahûzâ (Yahuda) idi ve o onların en akıllısıydı. لاَ تَقْتُلُوا يُوسُفَ: **Yûsuf'u öldürmeyin.** Bizler peygamberler sülâlesinden gelmekteyiz, dolayısıyla ruhsat olmadan bir cana kıymak bizim için doğru olmaz. Eğer onu babanızın huzûrundan uzaklaştırmak istiyorsanız وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ: **Onu bir kuyunun dibine atın.** Yol üzerindeki bir kuyuya onu atın. Böylece يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ: **Onu bâzı yolcular alıp gider.** Su için o

... اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ اِنّ۪ي لَيَحْزُنُن۪ٓي اَنْ تَذْهَبُوا بِه۪ وَاَخَافُ اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾

---

kuyuya gelen bâzı kervanlar onu oradan çıkarıp almak zorunda kalırlar. إِنْ كُنتُمْ فَاعِلِينَ: **Eğer yapacaksanız böyle yapın (10).** Onun babanızın gözünün önünden gerçekten kaybolmasını istiyorsanız böyle yapın.

Yahûzâ'dan bu fikri işitip de onların akıllarına yatınca, bu düşünceyi nasıl gerçekleştirebileceklerinin hîlelerini ve yollarını aramaya koyuldular. Bir gün babalarının dizinin dibinde muhabbet(!) ve edep(!) ile toplandılar. Serzeniş ve gûyâ hüzün dolu duygularla ona قَالُوا يَاأَبَانَا: **Dediler ki: Ey babamız!** Bizler senin çocukların ve hâdimleriniz. Yûsuf da bizim hem kardeşimiz, hem gözümüzün nûru, hem de bizim için bir destektir. مَا لَكَ لاَ تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ: **Yûsuf hakkında bize niçin îtimat etmiyorsun.** Onun hakkında bizden sana her hangi bir olumsuzluk mu iletildi ki, bize güvenmiyorsun? وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ: **Biz onun için sâdece nasîhatçileriz (11).** Ona şefkat besliyoruz, onu koruyoruz, onun hayrını istiyoruz.

Bu sözlerinin babaları üzerinde tesirli olup, babalarının memnuniyetini görünce, ona daha içten, daha samîmi(!) sözler söyleyerek hîlelerini icrâya başladılar:

أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ: **Yarın onu bizimle gönder; yeyip içip eğlensin.** Onu yarın bizimle birlikte kıra/pikniğe gönder. Orada türlü türlü yiyecekler yesin, bizimle birlikte türlü türlü oyunlar oynasın; bu ona iyi gelecek, onun gönlünü açacaktır. Ona bir şey olacak diye korkma sakın: وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ: **Onu biz koruruz (12).** Her türlü kötülükten onu muhâfaza ederiz.

Onlar söyleyeceklerini söyledikten sonra babaları قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ: **Dedi ki: Doğrusu ben onu ...**

قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّٓا اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾ فَلَمَّا
ذَهَبُوا بِه۪ وَاَجْمَعُٓوا اَنْ يَجْعَلُوهُ ف۪ي غَيَابَتِ الْجُبِّۚ وَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ ...

götürmenize üzülürüm ve siz fark etmeden onu kurtların yemesinden korkarım (13). Ona olan muhabbetim, sevgim o kadar şiddetli ki, ondan ayrılmak bana hüzün verir. Ayrıca etraf kurt dolu, sizin haberiniz olmadan kurtların onu yemesinden korkuyorum.

Oğullar, böyle bir şeyin aslâ olmayacağına ve hîlelerine babalarını inandırmak için kesin bir dille ve yeminler ederek قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ: **Dediler ki: Biz böylesine bir grup iken onu kurt yiyecek olursa yazıklar olsun bize! (14)** Bizler güçlü kuvvetli bir grup olduğumuz halde onu kurta yedirecek olursak eyvahlar olsun bizlere! Bu sözleri Yûsuf'u koruyacaklarına, onun başına herhangi bir kötülük gelmeyeceğine babalarını inandırmak için oldukça inandırıcı bir şekilde ve kesin kararlılık ile söylediler.

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ: **Onu kuyunun dibine bırakmak için gittikleri ve toplandıkları zaman,** Yûsuf'u hîle ile babalarının yanından alıp sahrâya götürünce, onu orada dövmeye, türlü türlü hakâretler etmeye ve ona çeşit çeşit eziyetler etmeye başladılar. Hattâ bunda o kadar ileri gittiler ki, neredeyse onu öldürüyorlardı. Bunun üzerine Yahûzâ onlara şöyle dedi: "Siz onu öldürmeyeceğinize dâir söz verdiniz. Nedir bu aşırılığınız? Allah'tan korkmuyor musunuz!" Yahûzâ bunları söyledikten sonra onu kuyuya indirme işine başladılar. Bu kuyu "Yûsuf Kuyusu" diye meşhurdur. Yâkup Bağı'ndan üç mil uzaklıkta olup, Yâkup Köprüsü denen yere yakındır. Onu kuyunun kenarına getirdiler. Sahte bir kana bulamak için gömleğini soydular. Ellerinden tutarak kuyunun içine attılar. Orada büyük bir taş vardı. Yûsuf o taşın üzerine oturdu. Çıplak, sıkıntılı, şaşkın, üzüntülü ve korkmakta idi ki, وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ: **Ona vahyettik.** Kardeşleri amaçlarına ulaşıp onu kuyuya atınca, korkusunu ve sıkıntısını giderdik. Lutuf ve ihsânımızla ona şöyle vahyettik: "Ey sıddık! Bu inat ve haset çöllerinde helak olmuşların, kendilerini kaybetmişlerin yaptıkları şeyler seni sakın üzmesin. Biz kerem ve lutfumuz gereğince seni onlara üstün getireceğiz.

... لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾ وَجَٓاؤُٓ اَبَاهُمْ عِشَٓاءً
يَبْكُونَۜ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ
مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُۚ وَمَٓا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾
وَجَٓاؤُ عَلٰى قَمِيصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍۜ ....

Onlardan intikâmını aldıracağız. لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ: **Kendileri hiç fark etmeden, onlara bu yaptıklarını haber vereceksin (15).** Sen öyle yüce mertebelere, saltanatlara ulaşacaksın ki, o makamda olanın sen olduğuna inanamayacakları, düşünemeyecekleri için, sen onların sana ve babana yaptıkları bu hîle ve düzenbazlıkları onlara haber vereceksin de onlar bunun farkında bile olmayacaklar. Ey sıddık! Onların şu anda yaptığı ezâlara sabret. Gelecekte onlara karşı üstünlük ve saltanat senin olacak!

Onlar Yûsuf'a yapacaklarını yaptıktan sonra وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ: **Akşamleyin babalarına ağlaya ağlaya geldiler (16).** Günün sonunda, kandırmak için, gûyâ ağlaya sızlaya, feryâd ü figan ederek babalarının yanına geldiler. Babaları onların feryat ve figanlarını işitince endişelendi ve dedi ki: "Ne oluyor? Yûsuf nerede?"

قَالُوا يَاأَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ: **Dediler ki: Ey babamız! Biz yarışmaya gitmiştik.** Koşu ve ok atma yarışmasına gitmiştik. Yarışmamız da biraz uzadı. Bu arada وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا: **Yûsuf'u yiyeceklerimizin yanında bırakmıştık.** Onların yanında koruması için Yûsuf'u bırakmıştık. Yarışmanın heyecânı ile onu unutmuşuz. فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ: **Onu kurt yemiş!** Hani sen de önceden söylemiştin ya! Ama biz biliyoruz ki, وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ: **Her ne kadar doğruyu söylesek de sen bize aslâ inanmazsın (17).** Sen, Yûsuf'a olan aşırı muhabbetin ve bize karşı aşırı sû-i zannın, güvensizliğin sebebiyle bu söylediklerimizin doğruluğuna kesinlikle inanmazsın.

Babalarının kendilerine inanmadığını görünce وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ: **Onun sahte kana bulanmış gömleğini getirdiler.** "Yûsuf'u ...

... قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَم۪يلٌۜ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ
عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهُۜ
قَالَ يَا بُشْرٰى هٰذَا غُلَامٌۜ ....

kurt yedi" diye kurta iftirâ atarak, Yûsuf'un başka bir şeyin kanına bulanmış gömleğini, iddialarını ispat etmek için gûyâ delil olarak öne sürdüler.

Onlar kanlı gömleği getirince babaları onu eline aldı, yüzüne gözüne sürdü ve hıçkıra hıçkıra ağladı. Öylesine uzun uzun ağladı ki, yüzü kan bulaşmış gibi kıpkırmızı kesildi. Sonra gömleğin hiçbir yerinin yırtılmadığını görünce şöyle dedi: "Bu kurttan daha yumuşak, daha halim selim bir kurt görmedim; oğlumu yemiş ama gömleğini parçalamamış!" Sonra çocuklarına yönelerek قَالَ: **Dedi ki:** Bana mâzeret olarak ileri sürdüğünüz şey vâkıaya pek uymuyor, bana karşı mâzeret çıkarmak için ve şeytanın da iğvâsı ile sanırım بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا: **Nefsiniz sizi aldatmış ve bir iş yapmaya sürüklemiş.** Denendiğim bu imtihanda bana düşen فَصَبْرٌ جَم۪يلٌ: **Güzelce sabretmektir.** Ey müsrifler! Ey haddi aşanlar! Bu, dilleriniz ile وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ: **Anlattığınız şeylerde yardımı istenilecek zât Allah'tır (18).** Zîrâ bu olaya onun yardımı olmaksızın tahammül etmek mümkün değildir.

Yûsuf'u kuyuya atmalarının üzerinden üç gün geçtikten sonra وَجَٓاءَتْ سَيَّارَةٌ: **Bir kervan geldi.** Bu, Medyen'den Mısır'a giden büyük bir kervandı. Kuyunun yakınlarında istirahat etmek için konakladılar. Kuyudan su çekip insanlara su dağıtması için فَاَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ : **Sucularını gönderdiler**. Sucunun adı Mâlik b. Za'r el-Huzâî idi. فَاَدْلٰى دَلْوَهُ: **Kovasını kuyuya saldı.** Adam su çıkarmak için kovayı kuyunun içine bıraktı. Yûsuf (a.s.) o kovanın ipine tutundu. Adam kovayı yukarı çekti ve Yûsuf'u karşısında görünce mutlu ve sevinçli bir şekilde قَالَ يَا بُشْرٰى هٰذَا غُلَامٌ: **Dedi ki: Müjde! Burada bir oğlan var.** Gelin! Kuyudan pırıl pırıl bir delikanlı çıktı. Kuyudan onu çıkardıktan sonra, çıkaran adam ve .....

...وَاَسَرُّوهُ بِضَاعَةًۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍۚ وَكَانُوا ف۪يهِ مِنَ الزَّاهِد۪ينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَاَتِه۪ ....

berâberindekiler وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً: **Bir ticâret metâı olması maksadıyla onu alıp sakladılar.** Onlardan her biri, Mısır'a vardıkları zaman satıp parasını kendi aralarında paylaşmak gâyesiyle Yûsuf'un gerçek durumunu birbirlerinden gizlediler, onun durumunun ifşâ olmasını istemediler. Halbuki وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ: **Allah onların ne yaptıklarını bilir (19).** Kullarının her türlü niyet ve maksadına muttali olan Allâhü Teâlâ onların içlerinde gizlediği şeyleri bilir.

Yûsuf'un kardeşleri bir kervanın gelip kuyunun yakınlarında konakladığını öğrenince, kardeşlerini onlara satıp ondan tamâmiyle kurtulmak için hemen oraya seğirttiler. Kuyunun yanına geldiler, kuyunun içine baktılar ama Yûsuf'u orada bulamadılar. Hemen onu aramaya koyuldular ve kervanın peşinden koşup yetiştiler. Yûsuf onların yanında idi. Kervandakilere dediler ki: "Bu bizim kölemiz; elimizden kaçtı. Eğer onu satın almak isterseniz sizin râzı olacağınız bir bedel mukâbilinde onu size satabiliriz." Yûsuf, kardeşlerinin kendisini öldürmelerinden korktuğu için köle olduğuna îtiraz etmedi. Köleliği kabul ettikten sonra وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ: **Onu birkaç dirheme sattılar.** Kardeşleri çok ucuz bir bedel karşılığında, hattâ bir dinar bile etmeyen bir para mukâbilinde Yûsuf'u sattılar. وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ: **Ona fazla değer vermiyorlardı (20).** Onu daha pahalı bir fiyata satmaya çalışmadılar. Çünkü ondan kurtulmak istiyorlardı.

Mâlik b. Za'r, kardeşlerinden Yûsuf'u satın aldıktan sonra bir ticâret malı/köle olarak onu Mısır'a götürdü. Orada bir köle tüccarına onu sattı.

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ: **Onu satın alan Mısırlı, karısına dedi ki.** Hz. Yûsuf'u köle tüccarından, ismi Kızfîr veyâ Itfîr olan birisi satın almıştı. O, aynı zamanda Mısır kralının mâliyeden sorumlu veziri/bakanı idi. İşte bu adam Yûsuf'u satın aldıktan ve evine götürdükten ...

...اَكْرِمٖى مَثْوٰيهُ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًاۜ وَكَذٰلِكَ
مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِۘ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوٖيلِ الْاَحَادٖيثِۜ
وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

---

sonra karısı Züleyhâ'ya (veyâ Râîl'a) şöyle dedi: أَكْرِمِي مَثْوَاهُ: **Ona güzel davran.** Ona iyi bak, her türlü şefkat ve lutuf ile muâmele et. Çünkü, bana öyle geliyor ki, bu gençte büyük bir asâlet ve kâbiliyet var. عَسَى: **Ola ki,** aklı, zekâsı, kâbiliyeti ve kemâlâtı ile أَنْ يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا: **Bize faydası dokunur ya da onu evlat ediniriz.** Adamın çocuğu olmuyordu. Bu yüzden onu evlat edinmek istedi. وَكَذَلِكَ: **İşte böylece,** yâni kardeşlerinin onca zulmünden, gurbete düşüp yuvasından uzak kalmasından, kuyunun dibine düşüp korkudan tir tir titremesinden ve kölelik boyunduruğunun zilletinden sonra, onun yolunu bir vezire düşürmek sûretiyle ve benzeri lutuflarla مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ: **Yeryüzünde Yûsuf'un yerini sağlamlaştırdık.** Yâni orada tam bir kudret ve kemâlât ile hükmetsin diye, Yûsuf'u irâde ve kudret sâhibi olarak Mısır'da bir yere yerleştirdik. Bunu وَلِنُعَلِّمَهُ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ: **Ona sözlerin tevilini öğretmek için de,** hakîkî îtidâle ulaşması için, adâlet ve kemâlin bir metodu olarak, kevn ve fesat âlemindeki olaylar üzerinde yorumlar yapabilmesini sağlamak için de yaptık. Kullarının işlerini takdir edip düzenleyen وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ: **Allah, işinde gâliptir.** Bâzı kullarının menfaati ile ilgili olarak irâde ettiği şeylerde mutlak üstünlük sâhibidir. وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ: **Fakat insanların çoğu bilmezler (21).** İnsanların pek çoğu onun murat ettiği şeyleri gerçekleştirmesindeki mutlak üstünlüğünün, mülkü üzerindeki mutlak tasarrufunun farkında değillerdir. Bundan dolayı, tıpkı Yûsuf'un kardeşlerinin yaptığı gibi, onun murâdını boşa çıkarmak maksadıyla ona muhâlif çaba ve gayretlere kalkışırlar. Öyle ya, Yûsuf'un kardeşleri de maksatlarına nâil olamadılar.

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُۥٓ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾
وَرَاوَدَتْهُ الَّت۪ي هُوَ ف۪ي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِه۪ وَغَلَّقَتِ الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ
هَيْتَ لَكَۜ ....

Yûsuf وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ: **Rüşdüne erince,** yâni otuz ile kırk yaş arasında aklen ve bedenen kemâl ve kuvvetine ulaştığı zaman, آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا: **Ona hüküm ve ilim verdik.** Ezelde onun hakkında takdir ettiğimiz ilim ve kaderin bir gereği olarak, insanlar arasında adâlet ve eşitlikte hükûmet etme, hüküm verme yetkisiyle birlikte, işlerin sırlarına ve olaylar arasındaki ince münâsebetlere dâir bir ilmi de ona bahşettik. Bunlar arasında rüyâ yorumu da var idi. وَكَذَلِكَ: **İşte böylece,** yâni kader levhasında kendisi için ezelde takdir edilmiş olan lutuf ve ihsanları kullarımıza bağışlamamız gibi şeylerle, bize karşı tavkâlı olmak ve bütün gönlüyle yönelmek maksadıyla her hallerinde edepli davrananları, نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ: **İhsan sâhiplerini mükâfâtlandırırız (22).**

Ey resullerin en kâmili! Yûsuf-ı Sıddîk'ın o delikanlılığının en gür çağında şehvet ateşinin yükseldiği zaman Allah'tan nasıl sakındığını da hatırla. O zaman وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتْ الأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ: **Evinde olduğu kadın onu arzulamış ve kapıları kapatarak "haydi gelsene!" diye onu dâvet etmişti.** Hz. Yûsuf'un kölesi ve hizmetçisi olduğu vezirin karısı yâni Züleyha gönlünü Hz. Yûsuf'a kaptırmış ve onu elde etmek, içi tertemiz olan, fıtratının asâlet ve temizliği üzere bulunan mâsum ve günahsız nefsinden çıkarmak, zinâya düşürmek için birtakım hîlelerle onu kendisine dâvet etmişti. Bu arzusuna ulaşmak için öyle hîle ve düzenlere başvurmuştu ki, bir keresinde evinin yedi kapısını da kapatmış ve gün boyunca Yûsuf ile başbaşa kalmıştı. Bedenini ona sunarak, işveli bir edâ ile "Ey Yûsuf! Haydi, bana yaklaşsana!" diye onu çağırmıştı. Yûsuf (a.s.), kendisini şehvet kaplamasına ve kadına meyletmesine rağmen, nübüvvet asâleti ve fıtratının mâsumluğu gereğince, Cenâb-ı Hakk'ın haram kıldığı şeylerden kaçınmak ve kendisine ihsan edilen lutufların hakkına riâyet etmek, ihânet etmemek maksadı ve aynı

...قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهُ رَبّ۪ٓي اَحْسَنَ مَثْوَايَۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ
هَمَّتْ بِه۪ۚ وَهَمَّ بِهَاۚ لَوْلَٓا اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّه۪ۜ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّٓوءَ
اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّه۪ۜ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّٓوءَ وَالْفَحْشَٓاءَ ....

zamanda Allâhü Teâlâ'nın da ilhâmıyla قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ: **Dedi ki: Allah korusun!** Bu gibi gaflet ve aşağılık şeylerden beni koruması için Allâh'a sığınırım; özellikle, beni besleyip büyüten kişiye karşı böylesi bir davranışta bulunmaktan. إِنَّهُ: **Zîrâ o,** yâni senin eşin ve benim de sâhibim olan, beni türlü izzet ve ikramlarla besleyip büyüten رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ: **Efendimin bana iyiliği çoktur** ve o sana, bana karşı güzel davranmanı tavsiye etmiştir. Ben nasıl olur da bana bunca iyiliği donunan, velînîmetim olan şahsın bunca iyiliğine ve güzelliğine karşı nankörlük edebilir, kötülükle mukâbelede bulunabilirim! إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ: **Zâlimler hiçbir zaman felah bulamazlar (23).** İyiliğe karşılık kötülük ederek emr-i ilâhînin gereğine muhâlif davranan, hayır ve güzelliğe karşı zulmetle mukâbelede bulunanlar hiçbir zaman kazançlı çıkamazlar.

Yûsuf (a.s.) onun istek ve emrini geri çevirmişti ama kadın yine de وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ: **Onu istedi.** Züleyhâ, murâdına erişmek için Yûsuf ile ilgilenmeye devam etti. Aslında Hz. Yûsuf'un, kadının talebi doğrultusunda herhangi bir irâde ve arzusu yoktu ama netîcede o da bir beşerdi ve وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ: **Eğer Rabbinin burhânını görmeseydi o da ona meyledecekti.** Yâni Yûsuf (a.s.) eğer zinânın çirkinliğine, kendisine lutfedilen güzelliği çirkinleştirdiğine dâir Rabbinin kendisine gösterdiği ve kalbine ilham ettiği apaçık delili görmeseydi kadına uyacak ve şehvet kuvvetinin verdiği azgınlığın ateşiyle helâk olacaktı. Fakat Allâhü Teâlâ'nın sâyesinde o burhânı gördü ve o işi yapmaktan uzak durdu. Öbür taraftan, mâdemki kadının gayr-i meşrû olan bu isteğine karşı Yûsuf olumsuz karşılık vermek zorundadır, o halde, Allâhü Teâlâ'nın nehyettiği şeyden onun "gücü yettiği halde" uzak durması gerekmektedir. Yûsuf (a.s.) eğer böyle düşünmemiş olsaydı onun bu davranışı övülmez ve duâsına icâbet edilmezdi. كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ: **Onu çirkinlikten ve kötülükten**

...اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ
دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِۜ قَالَتْ مَا جَزَٓاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُٓوءًا
اِلَّٓا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٥﴾

korumak için işte bu şekilde ona ilham ettik; iyilik ve güzelliğe karşılık, mâsumiyetini ve nâmusunu koruması dururken, nankörlükte bulunmasın diye. إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ: **Zîrâ o bizim ihlaslı kullarımızdandı (24).** Yûsuf (a.s.), bizim beşeriyet kirinden ve şehvet pisliğinden arıduru, hayvânî istek ve arzulara meyletmekten uzak kıldığımız kullarımızdandı.

Yûsuf (a.s.), Rabbinin kendisine gösterdiği burhan sâyesinde, onun haram kıldığı şeylerden uzak durma hâli kendisi üzerinde iyice hâkim olunca, kadından kaçmaya ve dışarı kaçmaya, kadın ise onu kaçırmamaya çalıştı. Bunun üzerine وَاسْتَبَقَا الْبَابَ: **İkisi de kapıya doğru koşuştular.** Hz. Yûsuf kapıya koştu, kadın da ardından koştu, onu elbisesinden yakaladı وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ: **Ve gömleğini arkasından yırttı.** Çünkü kadın onun arkasında idi. Yûsuf (a.s.) kapıyı açtı, kapıdan koşarak ve peşpeşe tam çıkıyorlardı ki, وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ: **Kapının önünde kadının kocası ile karşı karşıya geliverdiler.** Vezir ile karşılaştılar. Kadın şikâyet yoluyla hemen قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلاَّ أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **Dedi ki: Senin hanımına karşı kötülük düşünen kişinin cezâsı ya hapsedilmek ya da acı bir şekilde azap görmektir (25).** Senin eşin ile zorla zinâ etmeye yeltenen birinin cezâsı, ya bir yerde hapsedilmek ya da ondan daha ağır bir işkenceye ve cezâya çarptırılmak olsa gerektir.

Kadının bunu yapmasının, yâni şikâyet ederek sürekli ağlamasının sebebi, kendisinin bu işte suçsuz ve temiz olduğunu kocasını inandırmak içindi. Her ne kadar kadın, Hz. Yûsuf'a âşık olsa ve ondan uzak kalmaya bir an bile tahammül edemese de, sırf intikam hırsı ya da murâdına ermek için Hz. Yûsuf'u yumuşatma arzusu yüzünden suç, Hz. Yûsuf'un üzerine kaldı. Yûsuf (a.s.) efendisinden utana utana ....

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ كَانَ
قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَاِنْ كَانَ
قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَاٰ قَمِيصَهُ
قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

قَالَ: **Dedi ki:** "Efendim! Bu işte benim bir günahım yok!" هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي: **Beni arzulayıp isteyen odur.** O beni aldatmaya ve nefsimi çelmeye çalışmakta, kendisi ile birlikte olmamı istemektedir. Efendinin önünde o ikisi bu şekilde birbirlerini suçlayınca وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا: **Kadının ailesinden biri şâhitlik etti.** Şâhitlik eden bu kişi beşikteki bir çocuktu. O henüz şehâdetin ne olduğunu bilmeyen birisiydi. Bu yüzden de onun şehâdeti en güzel şehâdetlerden birisiydi. Ayrıca o henüz çocuk olan şâhit, kadının ailesinden birisi, amcasının ya da dayısının çocuğuydu. İşte bu şâhit dedi ki:إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ: **Eğer onun gömleği önden yırtılmış ise,** Yûsuf'un gömleği ön tarafından yırtılmış ise فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ: **Kadın doğru söylemektedir ve erkek yalancıdır (26).** Her iki tarafın da kendisinin suçsuzluğu iddiasında kadın/Züleyhâ haklıdır, erkek/Yûsuf yalan söylemektedir.

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ: **Fakat eğer onun gömleği arkadan yırtılmış ise, kadın yalan söylemektedir ve erkek doğrudur (27).** Bu durumda, mâsumluk ve suçsuzluk iddiâsında kadın yalan, erkek doğru söylemektedir.

Efendi, فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ: **Onun gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce,** Yûsuf'un bu işte mâsum olduğunu anladı. Dahası, şâhitlik eden kişi henüz konuşmasını bilmeyen, beşikteki bir bebekti. Yûsuf'un mâsumluğu ve bu olaydaki suçsuzluğu ortaya çıkınca, adam karısına dönerek, sert bir şekilde قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ: **Dedi ki: Bu sizin oyunlarınızdan biri.** Bütün bu olanlar sizin yâni kadınların hîle ve tuzaklarından! إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ: **Sizin tuzaklarınız gerçekten de ……**

يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَاسْتَغْفِرى لِذَنْبِكِ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِـِٔينَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى الْمَدينَةِ امْرَاَتُ الْعَزيزِ تُرَاوِدُ فَتٰيهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا اِنَّا لَنَرٰيهَا فى ضَلَالٍ مُبينٍ ﴿٣٠﴾

büyük! (28) Ey hîleci ve düzenbaz kadınlar! Sizin hîle ve tuzaklarınız gerçekten de şeytanın oyunundan bile büyük. Zîrâ o, birine tuzak kuracağı zaman sizden yardım alır.

Vezir, olayın gerçek yönünü anlayıp Yûsuf'un suçsuzluğuna kesin bir şekilde hükmedince, olayın şâyi olmasından endişe ederek, meselenin kapanması ve örtbas edilmesi için, mâsum ve doğru olması hasebiyle önce Hz. Yûsuf'a dönerek dedi ki:

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا: **Yûsuf, bundan vazgeç,** bu olayı kapat. Benim nazarımda senin doğruluğun ve suçsuzluğun kesindir. Fakat bu olayı içinde sakla ve kimseye söyleme. Ey Râil (Züleyha)! Sen de bu olaydaki وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ: **Günahın için istiğfar et. Çünkü sen hatâlısın (29).** Bu aşağılık, âdi, basit ve çirkin suçu bile bile işledin. Âyette "el-Hâtıîn" şeklinde kelimenin Arapça'da erkekler için kullanılan çoğul kalıbında gelmesinin sebebi genellemek içindir.

Hz. Yûsuf ile Züleyha arasında geçen bu olay ortalığa yayıldıktan, şâyi olduktan sonra وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ: **Şehirdeki bâzı kadınlar dediler ki.** Şehirde bulunan birtakım kadınlar, kınama ve kötüleme maksatlı olarak şöyle dediler: امْرَأَةُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ: **Vezirin karısı uşağını kendisine dâvet ediyormuş.** Uşağının kendisiyle birlikte olması için ona tuzaklar kuruyormuş. Çünkü قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا: **Gönlünü onun sevdâsı sarmış.** Ona gönlünü kaptırmış; ateş bacayı sarmış. Yâni uşağının aşkı onun kalbinin her yerini kaplamış ve kalbi onun aşk ve muhabbeti ile dolmuş. Bu yüzden de hiç çekinmeden ondan en âdi bir şekilde taleplerde bulunuyormuş. إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ: **Bize göre o kadın besbelli ki yolunu şaşırmış (30).** Kendisine ve kocasına getirdiği bu utanmazlık, arsızlık ve nâmussuzluk sebebiyle kadın açıkça sapıtmış. İşte bu şekilde, bu utanç verici olayı, özellikle vezirin nâmusunu ve ırzını zedeleyici bir şekilde halk arasında yaydılar.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً وَاٰتَتْ
كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكّ۪ينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهُ اَكْبَرْنَهُ
وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًاۜ ....

Râil فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ: **Onların mekrini duyunca,** vezirin karısı şehirdeki kadınların kendisi hakkında suçlayıcı ve ayıplayıcı sözlerini, dedikodularını işitince, أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ: **Onlara dâvetçi gönderdi.** Ziyâfet maksadıyla onları evine dâvet etti. وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً: **Onlar için oturup yaslanacakları yerler hazırladı.** Âdetten olmadığı halde, vezirin karısı dâvet ettiği kadınların her biri için ayrı ayrı, yaslanıp rahat edilecek güzel mekânlar hazırladı. Her birinin önüne elma, armut ve diğer meyvelerle dolu birer tabak koydu. Yine وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا: **Her birine birer bıçak verdi.** Kadınlar için, anlatıldığı şekilde hazırlık yapıldıktan ve onlar gelip yerlerine oturduktan sonra, önlerindeki meyveleri son derece keskin bıçaklarını kullanarak soymaya ve yemeye başladıkları zaman Züleyha, Yûsuf'a وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ: **Onların yanına çık, dedi. Kadınlar onu görünce çok çok büyüttüler.** Yûsuf'un o eşsiz güzelliği, yüzündeki muhteşem aydınlığı gördükleri için tekbir getirdiler, Allâh'ı yücelttiler. Zîrâ Hz. Yûsuf'un parlaklığı tıpkı güneş ve ay gibi duvarlardan aksediyor, yansıyor idi. Hz. Peygamber'in şöyle bir hadîsi rivâyet edilir: "Mîraç gecesi kardeşim Yûsuf'u ayın ondördündeki hâli gibi gördüm."[21] Hz. Yûsuf'un güzelliği ve yakışıklılığı karşısında kadınların hepsi birden büyük bir şaşkınlığa uğradılar, ağızları açık kaldı وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ: **Ve ellerini kestiler.** Tuttukları bıçaklarıyla hepsi birden ellerini kesiverdi. Kendilerine gelince وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًا: **Dediler ki: Hâşâ! Bu bir beşer/insan olamaz.** Allâhü Teâlâ'yı böyle güzellikte bir şey yaratma acziyetinden tenzih ederiz, elbetteki onu gücü her şeye yeter ama bu gördüğümüz beden bir beşer olamaz; çünkü biz böyle ….

[21] Hadîsi, Deylemî *Müsnedü'l-Firdevs*'inde şu sözlerle rivâyet etmiştir: "İsrâ gecesinde Yûsuf'u göğün üçüncü katında gördüm. Yanımda genç bir adam vardı. Güzelliğine hayran kaldım. Güzellikte bütün insanlardan önde idi." (Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs,* II/256, rakam: 3190; El-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl,* XI/234, rakam: 32409.)

...إِنْ هٰذَٓا اِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذٖى لُمْتُنَّنٖى فٖيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهٖ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَٓا اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرٖينَ ﴿٣٢﴾

güzellikte bir insan görmedik! إِنْ هَذَا إِلاَّ مَلَكٌ كَرِيمٌ: **Bu olsa olsa güzel bir melek olabilir (31).** Bu dokunulabilen, cisim hâline gelmiş varlık çamurdan değil de ancak ruhtan meydâna gelmiş hârika bir beden olabilir.

Hz. Yûsuf'u görmelerinden dolayı kadınların şaşkınlıklarını, hayret ve perişanlıklarını anlayan Râil قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ: **İşte beni ayıpladığınız şey budur! Dedi.** "Kendisine tutuldum diye beni ayıpladığınız Kenanlı köle işte budur!" Râil, kendi iç dünyâsında göreceğini gördükten sonra, kadınlardan hem yardım almak hem de Hz. Yûsuf'un kalbini yumuşatmak için ne gibi hîleler yapabileceğini öğrenmek için olayı onların huzurunda îtiraf etti ve hasretle şöyle dedi: Ben birçok defa وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ: **Onu kendime dâvet ettim fakat o iffetli davranarak bundan kaçtı.** O, son derece iffetli ve nâmuslu oduğu için benim teklifimi kabul etmekten kaçındı, kabul etmedi. Yemin olsun ki, وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ: **O eğer kendisine emrettiğim şeyi yapmazsa,** benimle birlikte olma teklifimi kabul etmez, benim bu ihtiyâcımı gidermezse لَيُسْجَنَنَّ: **Hapse atılacak,** onu hapse atacaklar وَلَيَكُونَ مِنَ الصَّاغِرِينَ: **Ve de hor va hakirlerden olacak (32).** Zindanda uzun müddet kalarak hor, hakir ve aşağılık birisi olacak.

Râil bu şekilde söyleyeceklerini söyledikten ve yemin ettikten sonra, oradaki kadınların hepsi de onun murâdını gerçekleştirmesine yardımcı olmak maksadıyla, kendisine yapılan teklifi kabul etmesi husûsunda Hz. Yûsuf'a yoğun ve açık bir baskı yaptılar. Aslında onların her biri aynı şeyi kendileri için düşünüyorlardı.

Hz. Yûsuf onların böylesi bir çirkin işte fikir ve el birliği ettiklerini görünce hemen Rabbine münâcât etti ve onların fitnesinden ona sığındı.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَن۪ٓي اِلَيْهِۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنّ۪ي كَيْدَهُنَّ
اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِل۪ينَ ﴿٣٣﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ
كَيْدَهُنَّۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا
الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى ح۪ينٍ۟ ﴿٣٥﴾

قَالَ رَبِّ: **Dedi ki: Ey Rabbim!** Ey beni türlü türlü lutuflar, iffetler ve güzellikler ile besleyip büyüten Rabbim! Bu kadınların beni korkuttukları, tehdit ettikleri السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ: **Hapis, benim için onların beni dâvet ettikleri şeyden daha hoştur.** Ben hapsi, bu azgınların dâvetine tercih ederim. وَإِلاَّ تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ: **Eğer onların tuzağını benden uzaklaştırmazsan,** sırrımda, iç dünyâmda lutuf ve fazlından bana göstereceğin bir fiilî ve keşfî burhan ile beni onların hîlesinden muhâfaza eylemezsen أَصْبُ إِلَيْهِنَّ: **Onlara meylederim,** bir beşer olmam hasebiyle ve hayvânî güçlerim sebebiyle onlara meylederim ve işte o zaman وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ: **Câhillerden olurum (33).** Şehvet şeytanına uyan ve feyzin kaynağından taşarak gelmiş olan aklın dairesinden çıkanlardan olurum.

Hz. Yûsuf, Rabbine bu şekilde samîmi, ihlaslı ve yürekten duâ edip, ihtiyâcını ona arz edince فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ: **Rabbi onun duâsına icâbet etti ve onların tuzağını ondan bertaraf etti.** Böylece Hz. Yûsuf kadınların tuzağından korunmuş oldu. إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ: **Muhakkak ki o/Allah, Semî' ve Alîm'dir (34).** Cenâb-ı Hak zâtı, esmâsı ve sıfatları ile kullarının duâsını işiten ve onların ihtiyaçlarını bilendir.

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ: **Onlar delilleri gördükten sonra onu/Yûsuf'u bir müddet hapsetmeyi uygun gördüler (35).** Vezir ve yakınları Hz. Yûsuf'un suçsuzluğuna, doğruluğuna ve temizliğine dâir delilleri, özellikle de, henüz mükellef olmayan bir çocuğun onun hakkındaki şehâdetini gördükleri halde yine de bu …

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِۜ قَالَ اَحَدُهُمَٓا اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَعْصِرُ خَمْرًاۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَحْمِلُ فَوْقَ رَأْس۪ي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُۜ نَبِّئْنَا بِتَأْو۪يلِه۪ۚ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣٦﴾

delillere pek aldırmadılar, kendi aralarında durumu tartıştılar, istişâre ettiler ve sonunda, bu olayda kendilerine bir utanç bulaşmasın, bir ar gelmesin, Hz. Yûsuf'un suçsuzluğu ve kadının yaptığı rezâlet ortalığa yayılmasın, bu olayda suçlu Yûsuf ve itham edilen kişi de Râîl zannedilsin diye onu bir süre hapiste tutmanın gerekliliğine karar verdiler. İşte bundan dolayı suçu Hz. Yûsuf'un üzerine yıktılar, ona iftirâ ederek ve suçunun cezâsını çeksin diye hapse attılar.

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ: **Onunla birlikte iki adam daha hapse girdi.** Hz. Yûsuf ile kralın şarapçılarından ve ekmekçilerinden olan iki kişi daha zindana girdi. Aradan bir müddet geçip, Hz. Yûsuf'taki kemâl, kâbiliyet ve sûret ve sîret güzelliğini anladıklarında قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا: **Onlardan birisi dedi ki: Ben rüyamda kendimi şarap sıkarken görüyorum.** Bu, kralın şarapçısı idi. Başından geçenleri başkasının başından geçmiş gibi anlattıktan sonra, rüyâsında kendisinin şarap yapmak için üzüm suyu sıktığını söyledi. وَقَالَ الآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ: **Diğeri de dedi ki: Ben de rüyamda başımda bir ekmek taşıyorum ve kuşlar onu yiyor.** Bu da ekmekçi idi. Kuşların tabak içerisindeki ekmeğe üşüştüğünü söyledi. Sonra dediler ki: نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ: **Bunu bize anlat.** Bu rüyâların ne anlama geldiğini bize bildir ve yorumlarını yap. إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ: **Biz seni iyi birisi olarak görüyoruz (36).** Senin iyi birisi olduğun, insanların sıkıntılarını gideren, müşkillerini çözen, onların bozuk taraflarını ıslah eden bir kimse olduğun ilk bakışta anlaşılıyor.

Hz. Yûsuf, adamların samîmiyetini ve kendisi hakkında hüsn-i zan sâhibi olduklarını görünce, onların rüyâlarını yorumlamaya geçmeden önce, bi-hakkın hak ve gerçek olan Cenâb-ı Hakk'ın zâtında, sıfatlarında, isimlerinde, fiillerinde ve kâinatta meydâna gelen hâdiselerdeki

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ اِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَا ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي اِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَائِي اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ

bütün eserlerinde tek güç ve yegâne kuvvet olduğu noktasında, insanı uyandırıp aydınlatan tevhid, îman, mârifet ve yakîne delâlet ve işâret eden bir hazırlık safhasının uygun olacağını düşünerek:

قَالَ لاَ يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلاَ نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا: **Dedi ki: Yemeğiniz önünüze gelip daha siz onu yemeden önce ben size onların açıklamasını yapabilirim.** Hz. Yûsuf önce dedi ki: Siz, açlığı gideren ve bedeni gıdâlandıran yemeğiniz sizin önünüze gelip onu yemeden önce, ben size onun mâhiyeti, keyfiyeti, tesiri, ne gibi şeyleri ortaya çıkaracağı ve mizâcı/bedeni nasıl kuvvetlendireceği/etkileyeceği gibi husûslarda yorumları yapabilir, onlar hakkında bu tür bilgiler verebilirim. ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي: **Bunlar bana Rabbimin öğrettiği şeylerdir.** Yâni rüyâlarınızı tâbir etmek, yemeğinizin mâhiyeti hakkında bilgiler vermek… bütün bunlar, a'yân-ı sâbitede ve isimler ve sıfatlar âleminde sâbit ve belirlenmiş olup da şu kâinatın görünen yüzünde ortaya çıkmış olan âlemin ve onun cüzlerinin (en küçük parçalarının) kendi aralarındaki derin münâsebetlerine, inceliklerine, bağlantılarına ve etkileşimlerine, kendi katındaki (ledünnî) ilim ile muttali kılmak sûretiyle Rabbimin bana öğrettiği hususlardandır, ilimlerdendir. إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ: **Ben gerçekten de bir topluluğu terk ettim.** Allâh'ın tevfîk, yardım ve ilhâmı ile gözümden perde kalkıp basîretim açılınca, gözleri perdeli olan toplumu ben terk ettim. Zîrâ onlar لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ: **Allâh'a îman etmiyorlardı.** Varlıkta onun tek olduğuna ve tevhîdine inanmıyorlardı. Bununla birlikte وَهُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ: **Onlar âhireti de inkâr ediyorlardı (37).** Bu dünyâda olup bitenlerin karşılığının görüleceği âhiret hayâtını aslâ kabul etmiyorlardı.

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ: **Babalarım İbrâhim, İshak ve Yâkub'un yoluna tâbi oldum.** Tevhîdi öğrenmek için bu ……….

... مَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا
وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ
ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُۜ ﴿٣٩﴾

---

cetlerimin yolunu tuttum. مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ: **Bizler için Allâh'a bir şeyi şirk koşmak uygun/mümkün değildir.** Peygamberler için, zâtı, sıfatları ve isimleri ile bir tek olan Allâhü Teâlâ'ya, varlığında ve hakîkatinde, sâdece bir gölge ve yansımadan ibâret olup, aslî bir varlığı olmayan şeyleri ortak koşmak söz konusu bile olamaz. ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ: **İşte bu, Allâh'ın bizim ve insanların üzerindeki bir lutfudur.** Bu şekildeki bir şehâdet ve inkişâf (perdenin açılması) bize ve kendi aralarından yine kendilerine gönderildiğimiz insanlara Cenâb-ı Hakk'ın bir ihsânıdır. وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ: **Fakat insanların çoğu şükretmezler (38).** Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine bahşettiği nîmetlerin hakkını unutan insanlar, peygamber gönderilmesine karşı ona şükretmezler, şükür vazîfelerini yerine getirmezler.

Hz. Yûsuf, peygamberlerin âdâbına uygun olarak, tevhîd yolu ve bu yoldaki kendi üslûbu için bu şekilde bir ön hazırlık yaptıktan ve hapishâne arkadaşlarına konu hakkında ön bilgiler verdikten sonra, Hakk'ı ve tevhîdi kabul etmeleri için onlara şu sözleriyle dâvette bulundu:

يَاصَاحِبَيِ السِّجْنِ: **Ey hapishâne arkadaşlarım!** Benimle berâber hapiste olan arkadaşlarım! أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ: **Çeşit çeşit rabler mi, yoksa Vâhid ve Kahhâr olan Allah mı daha hayırlıdır (39)?** Sizin nazarınızda, sayıca birçok ama âcizlikte ve hiçbir şeye güç yetirememekte birbirinden hiç farkı olmayan tanrılar mı, yoksa zâtıyla bir tek, ilahlıkta ve rablikte yegâne, zâtı îtibâriyle mazhara ihtiyâcı olmayan ve diğer bütün varlıklar üzerinde mutlak gâlibiyet sâhibi olan Allâhü Teâlâ mı ibâdet ve kulluk edilmeye daha lâyıktır?

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّٓا اَسْمَٓاءً سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِۜ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا
اِلَّٓا اِيَّاهُۜ ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

Ey arkadaşlarım! Yine iyi biliniz ki: مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلاَّ أَسْمَاءً: **Sizin ondan başka taptıklarınız ancak birer isimden ibârettir.** Siz ve Mısır'da sizin inancınızda olup da bâtıl ilahlara tapanların, Vâhid, Ehad ve Samed olup, varlıkta ortağı aslâ bulunmayan Allâhü Teâlâ'dan başka taptığınız şeyler, aslında birer gölge, ma'dum/yok ve varsayımsal yansımalardan ibârettir. سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ: **Onları sizler ve atalarınız isimlendirdi.** O sahte ilahlarınızı kendiniz ilah telakki ettiniz. Oysaki, مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ: **Allah onlar için herhangi bir güç/delil indirmedi.** Kitapları indiren ve peygamberleri gönderen Allâhü Teâlâ, sizin o çeşitli şekillerden ibâret ilahlarınızla ilgili olarak, onları birer tanrı edinip tapmanıza delâlet edecek herhangi bir delil indirmemiştir. إِنْ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلَّهِ: **Hüküm ancak Allâh'a âittir.** Mutlak hüküm ve hâkimiyet sâhibi, itaat, ibâdet, kulluk ve bağlılığı gerçek mânâda hak eden, biricik zât, azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş, celâl ve bakâda tek, güç ve kuvvet sâdece kendine mahsus olan Allâhü Teâlâ'dır. O halde ibâdet edilmeyi hak eden ve rablikte bir tek olan ancak odur. Çünkü o, zâtında odur; ondan başka bir şey yoktur ve ondan başka ilah yoktur. Bundan dolayı o أَمَرَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ: **Sâdece kendisine tapmanızı emretmiştir.** Ey her biri birer bâtıl gölge ve yansımadan ibâret olanlar! Cenâb-ı Hak, peygamberlerine gönderdiği kitaplarda kendinden başka bir şeye dönmemenizi, yönelmemenizi emretmiştir. Zîrâ onunla yâni onun vasıf/sıfat ve isimlerinin sâyesinde sizin bedenleriniz zuhur etmiş ve ruhlarınız var olmuştur. O halde sizin için tevhit yolundan başka bir rucû/dönüş yoktur. ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ: **İşte sapasağlam din budur.** En kıvâmında ve en îtidalli, kendisinde eğrilik ve bozukluk aslâ olmayan din işte budur. وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ: **Fakat insanların pek çoğu ......**

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّا اَحَدُكُمَا فَيَسْقٖى رَبَّهُ خَمْرًا وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهٖ قُضِىَ الْاَمْرُ الَّذٖى فٖيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذٖى ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنٖى عِنْدَ رَبِّكَ

bilmezler (40). Gözleri üzerindeki perdelerinin kalınlığı ve örtünün kabalığı dolayısıyla bilmezler. Vahdetin/birliğin kesret/çokluk üzerindeki sereyânını, yayılmasını anlayamadıkları için, zâhir olan vahdetin çoğalmasıyla oluşan mazharlar ile onlar hakîkatten perdelidirler. Bu yüzden de Hak yoldan çıkıp bâtıla saparlar. “Allâh’ın kendisine nur/ışık vermediği kimse için nur yoktur.” (Nûr, 24/40)

Hz. Yûsuf, zindan arkadaşlarını îman ve tevhîde dâvet ettikten ve bunun yolunu da açıkladıktan sonra onların rüyâlarını tâbir etmeye başladı. Yine ikisine birden seslenerek dedi ki: يَاصَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا: **Ey arkadaşlarım! Biriniz** -ki o şarapçı idi- efendisine, kralına فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا: **Sâhibine içki sunacak.** Bu, o kadar açık ki, hiçbir tevile mahal yok, başka türlü yorumu mümkün değil! وَأَمَّا الآخَرُ: **Diğerine gelince,** -ki o da ekmekçi idi- فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ: **O asılacak ve kuşlar onun başını yiyecekler.** Allâh’ın tevfîki ile onun rüyâsının yorumu hakkında bana görünen işte budur. Onlar bu yorumu dinledikten sonra şöyle dediler: “Aslında bizim sana söyleyip de senden yorumunu istediğimiz şeyler birer yalandı, biz sana hîle yapmıştık.” Yûsuf (a.s.) şöyle dedi: قُضِيَ الآمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ: **Benden sorup soruşturduğunuz şeylerdeki hüküm kesinleşmiştir (41).** Cenâb-ı Hakk’ın kader levhasında ve ilmullah makâmında zikredildiği şekliyle, o rüyâların yorumu hakkındaki hüküm açıkça bu minval üzeredir. Zîrâ peygamberlerin dilinden cereyan eden bir söz mutlakâ gerçekleşir. Onların söylediğinin yalan çıkması veyâ gerçeğe uymaması diye bir şey söz konusu değildir.

Hz. Yûsuf وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا: **O ikisinden, kurtulacağını zannettiği kişiye şöyle dedi** -o, şarapçı idi-: اُذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ: **Efendinin yanında beni an.** Kral ile karşılaştığında benim durumumdan ona .....

... فَاَنْسٰيهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ اِنّٖٓى اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍ ....

bahset. Ona de ki: "Hapiste suçsuz bir adam yatmakta, onu oradan çıkar!" Hz. Yûsuf o adama kralın kendisini hapisten kurtarmasını, suçsuzluğunu ortaya çıkarmasını ısrarla tenbih etti, fakat istisnâ yapmadı, yâni "Allâh'ın izniyle" veyâ "inşallah" demedi. Halbuki "istisnâ" bir yana, onun yüce mertebesine ve hâline yakışan şey, Allâh'a dayanması, ondan başkasına aslâ iltifat etmeyerek ona yönelmesi, onun kazâ ve kaderine rızâ göstermesi, belâların üzerine akın akın gelmesine ve hoşlanmadığı şeylerin başına üşüşmesine sabredip katlanması, tahammül etmesi idi. Bu olay vahiyden/peygamberlikten önce olmuştu. فَأَنسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ: **Şeytan o adama, efendisine ondan bahsetmeyi unutturdu.** Adam kralın huzûruna çıkıp ona şarap ikram ettiğinde Yûsuf'un hâlinden bahsetmeyi unuttu. فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ: **Böylece o, hapiste birkaç yıl daha kaldı (42).** Hz. Yûsuf inşallah demediği, o zor ve sıkıntılı durumdan kurtulmada yardımı sâdece Allâhü Teâlâ'dan dilemediği için, bunun bir cezâsı olarak, yatmış olduğu beş yılın üzerine bir yedi yıl daha hapiste kaldı. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Allah, kardeşim Yûsuf'a merhamet etsin: Eğer 'beni efendinin yanında an' demeseydi, beş yıldan sonra bir yedi yıl daha yatmayacaktı."[22]

Hz. Yûsuf hapiste bu kadar yıl kaldıktan sonra Cenâb-ı Hak bir sebep hazırladı. O da şu idi:

وَقَالَ الْمَلِكُ: **Kral dedi ki:** Bu kralın ismi Reyyân b. el-Velîd idi. O, bir gün yanındakilere şöyle dedi: Rüyamda إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ: **Ben yedi semiz ineği yedi cılız ineğin yediğini görüyorum.** Yine şunu da görüyorum: وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ: **Yedi yeşil başak ve yedi de kuru başak var.** Yâni yedi kuru başak ...

[22] Ebu's-Suûd, *et-Tefsîr*, IV/280; Beyzâvî, *et-Tefsîr*, III/290.

... يَٓا اَيُّهَا الْمَلَأُ اَفْتُونٖى فٖى رُءْيَاىَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍۚ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوٖيلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِمٖينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذٖى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا۬ اُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوٖيلِهٖ فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّٖيقُ ....

---

yedi yeşil başağın üzerine katlanmış ve onların üzerini kaplayıp sarmış. Bunun üzerine memleketindeki bütün müneccimlerin, kâhinlerin ve âlimlerin yanısıra sâlih insanları da topladı. Rüyâsını onlara anlattı ve dedi ki: يَاأَيُّهَا الْمَلاَ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ: **Ey ileri gelenler! Eğer sizler rüyâ tâbircileri iseniz, benim rüyâmı yorumlayın (43).** Eğer sizler gerçekten de tâbir, sûret ve ibret (ders çıkarma) konusunda uzman iseniz bu rüyâyı yorumlayın ve açıklayın.

Hepsi birden قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلاَمٍ: **Dediler ki: Bu karışık/bâtıl bir rüyâ!** Bu rüyânın şekilleri birbirine öyle bir girmiş ki, aslâ tâbir ve tevil kabul eden cinsten değil, onu yorumlamak mümkün değil. وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الآحْلاَمِ بِعَالِمِينَ: **Bizler böyle karma karışık/bâtıl rüyâların yorumunu bilemeyiz (44).** Bâtıl ve saçma rüyâları yorumlayamayız.

İşin ehli, kralın rüyâsının yorumunda bu şekilde âciz kalıp, bunun karma karışık (bâtıl) bir rüyâ olduğu husûsunda fikir birliği ettikten sonra وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ: **O iki kişiden olup da kurtulan adam nice zamandan sonra hatırlayıp dedi ki.** Yâni Hz. Yûsuf'un zindandaki iki arkadaşından birisi olup da kralın sâkîliğini yapan ve Hz. Yûsuf'un kendisine "kralın yanında benden bahset" deiye tenbihte bulunduğu fakat bunu unutmuş olan kişi, aradan uzun zaman geçtikten sonra hatırladı ve şöyle dedi: أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ: **Ben onun yorumunu size bildiririm, beni gönderin (45).**

Kral onu zindana gönderdi, adam Hz. Yûsuf'un yanına geldi ve dedi ki: يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ: **Ey sıddık olan Yûsuf!** Rüyâ yorumunda doğru

... اَفْتِنَا فٖى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ
خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۙ لَعَلّٖٓى اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ
تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنٖينَ دَاَبًاۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فٖى سُنْبُلِهٖٓ اِلَّا قَلٖيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ
﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتٖى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ ....

olan Yûsuf! أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ: **Yedi cılız ineğin yedi besili ineği yemesi ve yedi yeşil başak ile diğer** yanda ona bitişmiş **yedi kuru başak hakkında bize bilgi ver.** Bu rüyânın yorumunu bana yap. لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ: **İnsanlara geri döneyim ki, öğrensinler (46).** Senin yapacağın yorumu, bu rüyânın yorumundan âciz kalıp onu saçma sapan, bâtıl, karmakarışık ve tabir etmeye değmez bir rüyâ olarak addeden insanlara döneyim de onlar bu rüyânın ne anlama geldiğini bilsinler ve de ne söylediklerinin farkına varsınlar. Zîrâ onlar bu rüyâyı saçma ve karışık buldular. Eğer sen onu tâbir edersen sanırım bu zindandan da kurtulabilirsin.

Hz. Yûsuf rüyânın yorumu, onun mâhiyeti ve ileride sıkıntıya düşmemeleri için yaşamla ilgili alınabilecek tedbirler hakkında قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا: **Dedi ki: Yedi yıl bildiğiniz şekilde ekin ekersiniz.** Normal âdetiniz üzere yedi yıl ekin ekin. فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلاَّ قَلِيلاً مِمَّا تَأْكُلُونَ: **Ne hasat ederseniz, yiyeceğiniz olan az bir miktar dışında, hepsini başağında bırakın (47).** Yâni toprağın verimli yıllarında elde edeceğiniz ürünü, kurtlanmaması için başağı ile birlikte muhâfaza edin, biriktirin, depolayın ve bu süre içerisinde üründen ancak az bir kısmını yeyin.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ: **Bundan sonra şiddetli/zor bir yedi yıl gelir.** Bu bolluk ve bereket yıllarından sonra, içerisinde hiçbir ürünün yetişmeyeceği kuraklık dolu ve sıkıntılı yıllar gelecek.

... يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَلِيلاً مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهِ
فَلَمَّا جَٓاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ
الّٰتِى قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ اِنَّ رَبّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إلاَ قَلِيلاً مِمَّا تُحْصِنُونَ: **Bu yıllar, saklayacağınız az bir miktarın dışında, onlar için biriktirdiklerinizin hepsini yeyip bitirecek (48).** Tohumluk olarak ayırdıklarınızın hâricindeki her şeyi tüketecek.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ: **Bundan sonra bir yıl gelir.** Kuraklık dolu yedi yıl bittikten sonra bereket ve bolluk dolu bir yıl gelecek. فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ: **O yıl içerisinde insanlar bol yağmura kavuşacaklar ve şıralar sıkacaklar (49).** Uzun bir süre sonra insanlar suya kavuşacak; bollluk ve bereket öyle olacak ki, üzüm, keçiboynuzu ve daha nice hububattan şıralar elde edecekler.

Yûsuf (a.s.)'ın rüyânın yorumu ile ilgili söylediği her şey, kâinatın zerreleri arasında mevcut olan ince ve derin münâsebetleri hâvi ilim, ilham ve vahye dayanmaktadır.

وَ: **Ve** şarapçı Hz. Yûsuf'tan bunları işitince hemen kralın huzûruna koştu, rüyâ hakkındaki duyduklarını ona haber verdi. قَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ: **Kral: Onu bana getirin, dedi.** Huzûrundaki adamları gönderdi. فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ: **Elçi onun yanına gelince,** kralın adamı, hapisten çıkarmak için Hz. Yûsuf'un yanına geldiğinde Hz. Yûsuf قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ: **Dedi ki: Efendine geri dön.** Ey elçi! Beni bu hapse tıkmalarına sebep olan şeylerden temizlenip, suçsuzluğum, mâsumluğum ve kemâl-i iffetim ortaya çıkıncaya kadar ben buradan çıkmam. Yine فَاسْأَلْهُ: **Ona sor ki,** o iftirâcılar bana ne zulümler yaptılar? Bunu ortaya çıkarsın. Kraldan şunu bilhassa iste: مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ: **Ellerini kesen kadınların derdi ne idi?** Benimle onların zoru ne idi? إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ: **Muhak-**

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِه۪ۜ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا
عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُٓوءٍۜ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَزِيزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّۘ اَنَا۬
رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِه۪ وَاِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٥١﴾

kak ki Rabbim onların kumpasını bilmektedir (50). Tam bir ismet ve iffet ile beni büyüten Rabbim, onların içlerinde gizlediği her şeyi ayrıntısı ile bilmektedir ve ilmi gereğince de onlara bunun karşılığını kıyâmet günü gösterecektir.

Aracı adam kralın yanına dönüp Hz. Yûsuf'un hâlini ve sözlerini ona aktardıktan sonra kral o kadınları huzûruna getirtti. Onlardan intikam alarak yâni onları suçlayıcı şekilde konuşarak ve onlar ile Yûsuf arasında geçenleri soruşturmak için قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ: **Dedi ki: Yûsuf'tan murat almaya kalkıştığınızda derdiniz neydi?** Ey hîleci ve düzenbaz kadınlar! Yûsuf'a türlü türlü hîleler ve tuzaklar kurduğunuzda, onda fısk u fücûra dâir ne gördünüz de onu elde etme teşebbüsüne cür'et ettiniz, yeltendiniz? Kralın bu şekilde azarlayıcı, intikam alıcı ve olayın detaylarını araştırıcı sözlerini işittikten sonra kadınlar hep birden قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ: **Dediler ki: Hâşâ! Biz onda hiçbir yanlışlık görmedik.** Yûsuf üzerinde, bizi tahrik ve teşvik edecek, bizi cesâretlendirecek hiçbir yanlış ve kötü şey görmedik. Biz sâdece onun insanı hayrete düşüren güzelliğini gördük. Bu yüzden de biz ona meylettik ve bizim aramıza girmesini, bizimle kaynaşmasını arzuladık. Fakat o öylesine ismet sâhibi, öylesine mâsum ve öylesine karakteri sağlam birisi idi ki, bundan sakındı. Sonra قَالَتْ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ: **Vezirin karısı dedi ki:** Vezirin karısı, içerisinde sakladığı şeyler bu şekilde ortaya dökülüp, Hz. Yûsuf'un mâsumluğu anlaşılınca kralın huzûrunda şöyle söyledi: الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ: **Şu anda gerçek ortaya çıktı.** Örtüler ve perdeler hakîkatin üzerinden kalktı. أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ: **Onu ayartmaya çalışan benim.** Kara sevdâsı yüreğime düşüp, meylim ona akınca Yûsuf'u ben elde etmeye kalkıştım. وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ: **O, dosdoğru kimselerdendir (51).** Şahsiyeti, sözleri ve davranışları dosdoğru birisidir. Bizim kendisine attığımız iftirâlardan tertemizdir.

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنّ۪ي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي كَيْدَ الْخَٓائِن۪ينَ ﴿٥٢﴾ وَمَٓا اُبَرِّئُ نَفْس۪يۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّٓوءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبّ۪يۜ اِنَّ رَبّ۪ي غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥٣﴾

Kral, Hz. Yûsuf'un durumu gerçek yönüyle ortaya çıkıp onun mâsumluğu anlaşılınca, onu hapisten çıkarmak için ikinci kere adam yolladı. Hz. Yûsuf, peygamberlerin lisânından dökülen bir hikmet ile ve vezire karşı ne açıkta ne gizlide herhangi bir edepsizlik yapmadığını da ifâde etmek maksadıyla şöyle söyledi:

ذَلِكَ: **Bu** şekilde olayın teftiş edilip gerçeğin ortaya çıkarılması; hanımı konağın yedi kapısını da kapatıp, benim onunla konakta yalnız kaldığım an vezirin لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ: **Gıyâbında kendisine ihânet etmediğimi bilmesi içindir.** Bu nasıl olabilir ki, kullarının bütün davranışlarını bilen وَأَنَّ اللَّهَ لاَ يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ: **Allah, hâinlerin tuzaklarını başarıya erdirmez (52).** Hiyânet sâhipleri ne kadar hîle ve tuzak kurarlarsa kursunlar maksatlarına alsâ ulaşamazlar. Bilakis, kendi kendilerine ortaya koydukları delilller ile, şâhitlerin huzûrunda hem dünyâda hem de âhirette rezil olurlar. Hz. Yûsuf sonra şöyle devam etti:

وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي: **Ben nefsimi de temize çıkarmıyorum.** Şehevî kuvvetler ve hayvânî zevkler yüzünden nefsimin düşebileceği basit, âdî ve aşağılık duygulardan, gafletlerden ve aşırılıklardan nefsimi tezkiye de etmiyorum. Ben nefsimi nasıl tezkiye edebilirim ki,إِنَّ النَّفْسَ لأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ: **Çünkü nefis dâimâ kötülüğü emredicidir.** İnsanın yaratılışına yerleştirilmiş olan nefis, tabiatı dolayısıyla fesâda ve bozgunculuğa meyilli ve yüzü hep o yöne dönüktür.إِلاَّ مَا رَحِمَ رَبِّي: **Ancak, Rabbimin merhamet ettiği müstesnâ.** Rabbimin, rahmetinin ve şefkatinin genişliğiyle, azgınlıktan ve şeytanın vesvesesinden koruduğu kimseler bundan hâriçtir. Beni mâsumluk ve iffet ile büyüten إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Rabbim Gafûr ve Rahîm'dir (53).** Muhakkak ki Rabbim, nefsimden kaynaklanan duygularıma karşı çok bağışlayıcıdır ve kendisinden, ...

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾

kendisinin yakınlığından uzaklaştırıcı şeylerden lutfu ile beni muhâfaza eder, fazl u ihsânı ile o bana merhamet eder.

وَ: **Ve** Hz. Yûsuf'un hâli tetkik edilip, onun güvenilirliği, efendisine bağlılığı, onun hak ve hukûkunu gözeticiliği, iş ve özellikle de rüyâ tâbirindeki kâbiliyet ve becerisi ve sözlerindeki sadâkati kesin bir şekilde anlaşılınca قَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي: **Kral dedi ki: Onu bana getirin; onu yakın adamlarım arasına alacağım.** Kral içten gelen, samîmi bir duyguyla ve Hz. Yûsuf'u bir an önce görmek arzusu ile, etrâfındakilere onu hemen getirmelerini emretti. Kendisine yakın özel kimseler ve çok yakın dostları arasına onu da almak istediğini, onu işlerinin başına geçirmeyi, işlerinde ondan destek almayı düşündüğünü söyledi. Hz. Yûsuf'u kralın huzûruna getirdiler. Hz. Yûsuf krala selam ve saygısını sundu. فَلَمَّا كَلَّمَهُ: **Kral onu konuşturunca,** Hz. Yûsuf, onu Arapça olarak övmeye, onun için duâ etmeye başlayınca kral "bu hangi dildir?" dedi. Hz. Yûsuf: "Bu dil benim atalarımın dilidir" dedi. Kral yetmiş dil biliyordu. Hz. Yûsuf ile yetmiş dilde konuştu. Hz. Yûsuf bütün dillerde ona cevap verdi, hattâ o dilleri kraldan daha güzel konuştu. Bu durum kralın çok hoşuna gitti, bir o kadar da şaşırdı. Kral "ben rüyâmın tâbirini senin ağzından bizzat dinlemek istiyorum" dedi. Hz. Yûsuf, rüyânın yorumu ile kıt ve bereketli yıllar arasındaki münâsebeti, rüyânın nasıl yorumlandığı konusunu kralın anlayacağı kadar îzah etti; yedi kuru başak ile yeşil başağın ne anlama geldiğini kendisine gelen ilham ve vahiy çerçevesinde açıkladı. Bu durum kralın onun hakkındaki sevgi ve alâkasını daha da artırdı. Bundan dolayı قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ: **Dedi ki: Bugün senin bizim katımızda çok sağlam ve güvenilir bir yerin var (54).** Çok yüksek bir değerin, merteben, makâmın var. Her işimizde sen bizim için güvenilir bir şahıssın. Bu sebeple krallığımızın her yerinde istediğin gibi hüküm ve tasarrufta bulun.

قَالَ اجْعَلْنِي عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِۚ اِنّ۪ي حَف۪يظٌ عَل۪يمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُۜ نُص۪يبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَآءُ وَلَا نُض۪يعُ اَجْرَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٥٦﴾

Hz. Yûsuf kendisine kral tarafından yüklenen bu görevden kaçışının olmadığını görünce قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ: **Dedi ki: Beni memleketin hazîneleri üzerine görevlendir.** Mısır topraklarının hazînelerine bakmaya memur et. إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ: **Çünkü ben iyi korur ve iyi bilirim (55).** Hangi tür hazînenin nasıl korunacağını ve bu alanda işlerin nasıl yürütüleceğini iyi biliyorum.

Denir ki: Hz. Yûsuf'un efendisi olan Kıtfîr'in ölümü bu Hz. Yûsuf'un hapisten çıktığı bugünlere rastlamıştı. Hz. Yûsuf o görevi bundan dolayı istedi. Kendisi için yanıp tutuştuğu Züleyhâ ile de Hz. Yûsuf evlendi. Yûsuf (a.s.) onunla evlendiğinde kadın hâlâ bâkireydi. Hz. Yûsuf'un ondan Efrâyim ve Mîşâ adında iki çocuğu oldu.

وَكَذَلِكَ: **İşte bu şekilde,** yâni kıssayı işittiğin şekilde مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ: **Yûsuf'u yeryüzünde yerleştirdik.** Yûsuf, Mısır'a zavallı ve perişan bir şekilde girmiş olduğu halde, biz onu orada bir müddet hapiste yatırdıktan sonra çok yüce bir mevkîye getirdik. Öyle ki, يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ: **Orada istediği gibi hareket ediyordu.** Mısır'ın istediği her yerinde dilediği gibi gezip dolaşıyor, orada istediğini yapıyordu. Zîrâ şu husus bizim sünnet ve kânunlarımızdan birisidir: نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ: **Rahmetimizi dilediğimize iletiriz,** her şeyi kuşatmış olan rahmetimizi, dilediğimiz kimseye, kullarımızdan kendilerine ihlas ve samîmiyet verilmiş, tevhîdimiz üzere yaratılmış, bizim fenâmızın fezâsına giden yolu benimseyip bize yönelmiş ve yüzünü bize döndürmüş olanlara bol bol veririz وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ: **Muhsinlerin ecrini zâyi etmeyiz (56).** Onların ecrini ziyan etmeyiz, ziyâna uğratmayız. Bütün hallerinde, davranışlarında ve işlerinde Allâhü Teâlâ ile edebi güzelce muhâfaza eden, ondan göz açıp kapayıncaya kadar dahi gâfil olmayan, bir anlık dahi ondan başkasına iltifat etmeyen, düşüncelerine ondan başkasını ...

وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ وَجَٓاءَ اِخْوَةُ
يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ ....

getirmeyen ihsan makâmı sâhiplerinin mükâfâtını boşa çıkarmayız. Bu, onların dünyâdaki hâlidir:

وَ: Ve Allâh'a yemin olsun ki, لَاَجْرُ الآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ: **Âhiretteki ücret îman edenler ve takvâ sâhibi olanlar için daha hayırlıdır (57).** Allâh'ın birliğine cân u gönülden inananlar ve onun koyduğu haram ve yasaklardan, yine onun rızâsını gözeterek, ona karşı güzel edebi muhâfaza ederek, sevâbını umarak ve azâbından korkarak sakınanlar için âhirette kat-be-kat, binlerce kat daha büyük sevap vardır.

وَ: **Ve** kral Hz. Yûsuf'u kendisine vezir yaptıktan, onu memleketin başına geçirdikten, insanların mahsullerini, ürünlerini artırması için gerekli tedbirleri alıp bu hususta yol yordam öğretmesi için onların işlerini kendisine havâle ettikten sonra, kuraklık ve kıtlık yılları gelip çattı. Ancak, evler ve anbarlar çeşit çeşit hubûbat ve ürünler ile doluydu. Kuraklık ve kıtlık Mısır'dan Şam'a kadar, memleketin her tarafına yayıldı. Bütün memleketlerdeki insanlar sıkıntıya dûçâr oldular. İnsanlar, bir şeyler elde etmek ve açlıklarını gidermek için kralın kapısına gelmek zorunda kaldılar. İşte bu sebeple جَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ: **Yûsuf'un kardeşleri geldiler.** Hz. Yûsuf'un kardeşleri de bir şeyler almak için Ken'an diyârından geldiler. فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ: **Onun huzuruna girdiler; o onları hemen tanıdı.** Kardeşleri hep birlikte Hz. Yûsuf'un yanına, makâmına geldiler. Hz. Yûsuf onları hemen tanıdı. Onlara memleketlerini ve durumlarını sordu. Dediler ki: "Bizler Yâkub'un çocuklarıyız. Şu anda bizi kıtlık vurdu. Öyle dara düştük ki, vezirden kendimize birtakım azık ve iâşe alabiliriz diye buralara kadar gelmek zorunda kaldık."

Hz. Yûsuf onlara dedi ki: "Hepiniz bir babanın mı çocuklarısınız?"

"Evet, babamızın on iki çocuğu var; bunların on tânesi bir hanımından, iki tânesi de diğer bir hanımından. Biz on çocuğuz. Diğer hanımından olan iki çocuktan birisi çölde kayboldu, öldü. Öbürü ise şu anda babamızın yanında; ona eşlik ediyor ve babamız onunla evlat ……

... وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ
لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾
فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾

---

hasretini gidermeye çalışıyor. Ayrıca babamız onu daha çok seviyor ve ona daha fazla değer veriyor."

Bu kadar uzunca sohbet etmelerine ve onunla berâber olmalarına rağmen وَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ: **Onu tanıyamadılar (58).** Karşılarındaki kişinin kardeşleri Yûsuf olduğu husûsunda bir türlü uyanmadılar; nereden bilsinler ki?

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ: **Onların yüklerini yükleyince,** görevli kişi vezirin emri ile kardeşlerin yüklerini yola çıkmak üzere hazırladığı zaman, onlar vezire teşekkür ve vedâ etmek için huzûruna çıktılar. Vezir (Hz. Yûsuf) onlara قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ: **Dedi ki: Babanızdan olan kardeşinizi de getirin.** Söylediklerinizin doğruluğuna ve soyunuzun asâletine bir delil olması için sizden bunu istiyorum. أَلاَ تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنزِلِينَ: **Görmüyor musunuz? Ben ölçeği tam dolduruyorum ve misâfir ağırlayanların en cömerdiyim (59).** Sizin ölçeğinizi/erzâkınızı tam doldurdum, bol bol verdim ve sizi en güzel şekilde konuk ettim.

فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ: **Eğer bana onunla gelmezseniz,** yâni kardeşiniz Bünyamin'i bana getirmezseniz, فَلاَ كَيْلَ لَكُمْ عِندِي وَلاَ تَقْرَبُونِ: **Size erzak/zahîre yok ve benim yanıma da yaklaşamayın (60).** İyi bilin ki, bugünden sonra size benden erzak yok ve benim idârem altındaki yerlere giremezsiniz; çünkü bu durumda siz yalan söylemişsiniz demektir.

Ondan bu soğuk, buz gibi sözleri işitince, kardeşlerini getirmedikleri sürece vezirin kendilerine erzak vermeyeceğini ve kendilerini kabul etmeyeceğini anladılar. Durum böyle olunca, vezirin kendilerine iyi davranmasının ve konuk etmesinin hiç mükmün olmayacağı da ortada idi.

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا
بِضَاعَتَهُمْ فٖى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَٓا اِذَا انْقَلَبُٓوا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُٓوا اِلٰٓى اَبٖيهِمْ قَالُوا يَٓا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ
فَاَرْسِلْ مَعَنَٓا اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾

Ona mâzeret olarak قَالُوا: **Dediler ki:** Kardeşimizin yaşlı ve üzüntülü bir babası var, ancak onunla teselli buluyor ama yine de سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ: **Onu babasından almaya çalışacağız.** Gücümüz yettiğince buna gayret edeceğiz. وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ: **Biz bunu yaparız (61).** Elbette bu işin bir yolunu bulup kardeşimizi getireceğiz.

Yolculuk için hazırlanıp tam yola çıkacakları anda Yûsuf (a.s.) وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ: **Adamlarına dedi ki: Onların getirdiği malları yüklerinin arasına koyun.** Ezrak almak için karşılık olarak getirdikleri deri ve ayakkabıları onlara hissettirmeden yüklerinin arasına yerleştirin. لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ: **Ola ki, ailelerine döndükleri zaman fark ederler de geri gelirler (62).** Memleketlerine vardıkları zaman durumu görürler de kardeşleriyle birlikte tekrar gelirler.

Mısır'dan فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ: **Babalarının yanına döndüklerinde,** vezir ile aralarında olup bitenleri ona anlattılar; kendilerinin doğru sözlülüğüne, gerçekten sıkıntıda olduklarına bir delil olması için vezirin kendilerinden kardeşleri Bünyamin ile birlikte kendi huzûruna gelmelerini emrettiğini… anlattılar da anlattılar. قَالُوا يَاأَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ: **Dediler ki: Ey babamız! Erzak bize yasaklandı.** Eğer Bünyamin'i bizimle birlikte göndermezsen erzak alamayacağız. فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا: **Bu sebeple, kardeşimizi bizimle birlikte gönder.** Vezirin nazarında doğruluğumuz anlaşılsın. Bizim doğru söylediğimizi vezir gördükten sonra hepimiz نَكْتَلْ: **Erzak alırız.** Sonra onu neden bizimle göndermeyesin ki: وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ: **Biz onu koruruz (63).** Onu her türlü zarar ve tehlikeden koruruz. Biz güçlü kuvvetli bir grubuz.

قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَٓا اَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى اَخٖيهِ مِنْ قَبْلُۜ فَاللّٰهُ
خَيْرٌ حَافِظاًۖ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمٖينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ
وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْۜ قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا نَبْغٖيۜ هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَاۚ .....

Babaları üzgün ve düşünceli bir şekilde قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلاَ كَمَا أَمِنتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِن قَبْلُ: **Dedi ki: Daha önce kardeşinde güvendiğim gibi onun hakkında hiç size güvenir miyim?** Onun korunmasını kardeşi Yûsuf'ta olduğu gibi size bırakır mıyım? Zîrâ bütün hallerinde kullarını gözeten فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا: **Allah, en iyi koruyucudur.** Her yönden en iyi koruyup gözeten Allâhü Teâlâ'dır. Haddizâtında وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ: **O, merhamet edenlerin de en merhametlisidir (64).** Her şeyde var olan merhametin kaynağı odur. Zîrâ "Rahîm" olan bizzat odur. Başkalarındaki rahmet onun rahmetinden doğmaktadır.

Bu şekilde yalvarmalarına, kardeşleri Bünyamin'i kendileriyle göndermeyi ona ısrarla teklif etmelerine rağmen, babalarının onu kendileriyle göndermeyeceğini anladılar ve mahzun bir şekilde yanından ayrılıp dışarı çıktılar.

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ: **Yüklerini açınca,** getirdikleri yükü açınca, وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ: **Mallarını kendilerine iâde edilmiş buldular.** Karşılığında erzak aldıkları mallarının kendilerine geri verilmiş olduğunu gördüler. Daha fazla üzüntü ve pişmanlık duyarak, müştekî bir şekilde babalarının huzuruna tekrar çıktılar. قَالُوا يَاأَبَانَا: **Dediler ki: Ey babamız!** Şu erzaktan men edilme işini bir daha konuşalım ve kesin karâra bağlayalım. مَا نَبْغِي: **Daha ne isteriz?** Daha başka ne yapabiliriz? هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا: **İşte mallarımız bize geri verilmiş.** Bizim hiç haberimiz olmadığı halde, biz vezirin huzûrunda iken, götürdüğümüz mallar bize iâde edilmiş; dolayısıyla artık oraya gitmeye mecburuz. Fakat bir daha gidersek ve yanımızda kardeşimiz olmazsa erzak alamayacağımız kesin. Ayrıca vezirin nazarında da yalancı çıkmış oluruz. Ey babamız! Senin engin ihsan ve iyiliğine sığınarak kardeşimizi bizimle göndermeni

... وَنَمِيرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يُحَاطَ بِكُمْۚ فَلَمَّآ اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾

talep ediyoruz; vezire karşı yalancı çıkmayalım. Onun nazarında doğru sözlü çıktıktan sonra وَنَمِيرُ أَهْلَنَا: **Ailemize zahîre getiririz.** Ailemiz için vezirden bir yığın atâ ve ihsan/erzak alırız. Gidiş ve geliş esnâsında وَنَحْفَظُ أَخَانَا: **Kardeşimizi koruruz.** Ayrıca onun sâyesinde وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ: **Bir yük fazlamız olur.** Zîrâ bizden her bir kişi için yük ve erzak koymak vezirin âdetidir. Kaldı ki, ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ: **Bu az bir erzaktır (65).** Getirdiğimiz erzak çok azdır; eğer daha fazlasını tedârik etmezsek bereketli günlere kadar bu erzak geçimimize kâfi gelmeyecektir.

Onlar taleplerinde bu kadar ısrarcı ve kesin kararlı olunca, babaları -biraz da azarlayarak- onlara قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِي مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلاَ أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ: **"Kuşatılıp çâresiz durumda kalmadıkça onu bana getireceğinize dâir Allah adına sağlam bir söz vermedikçe onu sizinle göndermeyeceğim" dedi.** Düşmanlar tarafından ele geçirilme gibi durumlar hâriç, her ne olrsa olsun Bünyamin'i tekrar bana getireceğinize dâir Allah adına yemin edip, and içmedikçe onu sizinle göndermem. فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ: **Sağlam bir şekilde söz verdiklerinde,** onlar babalarının talep ettiği, Bünyamin'i her ne olursa olsun geri getirme şartı ile ilgili yemin ve sözü mecbûren verince, babaları teyid etmek ve işini aslında Allah'a teslim ve havâle ettiğini belirtmek maksadıyla قَالَ اللّٰهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ: **Dedi ki: Söylediklerimize Allah vekildir (66).** Aramızda geçenlere, kullarının her hâlini bilen Allâhü Teâlâ vekil ve şâhit olsun. O, ilim ve hikmeti neyi gerektiriyorsa bize o şekilde muâmele eder ve edecektir.

Yâkup (a.s.) oğlu Bünyamin'i onlarla birlikte göndermeye râzı olunca, oğulları sevindiler ve huzûrundan ayrıldılar. Yâkup (a.s.), herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmalarından endişe ederek, onlara Mısır'a

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لاَ تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ
وَمَا اُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِنِ الْحُكْمُ اِلاَّ لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ
مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا

(şehre) girerken birbirlerinden ayrılmalarını, hep birlikte, toplu olarak oraya girmemelerini tavsiye etti. Çünkü oğulları çok yakışıklı ve sûretâ alımlı idiler. Onlar ne zaman birlikte gezseler insanlar onlara hayranlıkla bakardı.

وَقَالَ يَابَنِيَّ لاَ تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ: **Dedi ki: Ey oğullarım! Tek bir kapıdan giriş yapmayın.** Mısır'a aynı kapıdan ve topluca girmeyin. وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ: **Farklı farklı kapılardan girin.** Böyle yapın ki, kem gözlerden zarar görmeyesiniz. Şunu da iyi bilin ki: وَمَا أُغْنِي عَنكُمْ مِنْ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ: **Allah'tan gelecek hiçbir şeyi ben sizden uzaklaştıramam.** Size söylediğim bu sözlerle Allâhü Teâlâ'nın sizin hakkınızdaki herhangi bir takdîrini de sizden bertaraf edemem. إِنْ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلَّهِ: **Hüküm ancak Allâh'ındır.** Takdir ve emir sâdece ona âittir. Bütün işlerimde, gölgelerden ve gayrdan/başkadan herhangi birisine değil, عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلْ الْمُتَوَكِّلُونَ: **Ben ancak ona tevekkül ettim. Mütevekkil olanlar sâdece ona tevekkül etsinler (67).** Herkesin döneceği mercî ancak ve ancak Cenâb-ı Hak'tır.

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ: **Babalarının kendilerine emrettiği şekilde girince,** Hz. Yâkub'un oğulları Mısır'a babalarının kendilerine emrettiği şekilde, farklı farklı kapılardan girdikleri zaman, onun tedbîri مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنْ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ: **Allah'tan gelecek bir şeyi onlar üzerinden bertaraf edecek değildi.** Cenâb-ı Hakk'ın onlar için takdir etmiş olduğu bir şeyi onlardan uzaklaştıracak değildir. Çünkü takdir, hüküm ve emir Allâhü Teâlâ'nındır. Onun koyduğu hükmü kimse ortadan kaldıramaz. إِلاَّ حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا: **Ancak, Yâkup kendi ...**

...وَاِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ وَلَمَّا
دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنّ۪ٓي اَنَا اَخُوكَ ....

içindeki bir ihtiyâcını/dileğini ortaya koydu. Oğullarına vasiyet etmek sûretiyle içini kaplayan bir dileğini dile getirmiş oldu. وَإِنَّهُ: **Zîrâ o,** yâni Yâkup (a.s.), لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ: **Biz ona öğrettiğimiz için, bir ilim sâhibidir.** Kendisine vahiy ve ilham yoluyla öğrettiğimiz, bizim katımızdan ona taşan (ledünnî) ve kâmil bir ilmin sâhibidir. O, bizim takdîrimize karşı gelecek, onu ortadan kaldıracak hiçbir gücün olmadığını bilir. İşte bundan dolayıdır ki, "Allah'tan gelecek bir şeyi ben sizden uzaklaştıramam" demiştir. وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ: **Fakat insanların çoğu bilmezler (68).** Karakterleri ve yaratılışları cehâlet ve unutma üzerine olan insanlar, bizim takdir ettiğimiz bir şeyi bertaraf edecek hiçbir gücün olmadığını, sakınmanın kaderi engelleyemeyeceğini, korktukları şeyin başlarına mutlakâ geleceğini bilmezler.

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ: **Yûsuf'un huzûruna girdiklerinde,** kardeşleri Bünyamin ile birlikte Hz. Yûsuf'un huzûruna çıkınca, Yûsuf (a.s.) onları yanında misâfir etti, sofraya ikişer ikişer oturttu. Bünyamin tek kaldı, "eğer kardeşim Yûsuf sağ olsaydı ben de böyle tek başıma kalmazdım" diye ağlamaya ve iç çekmeye başladı. Hz. Yûsuf onun bu şekilde ağlayıp sızlamasını görünce آوَى إِلَيْهِ أَخَاهُ: **Kardeşini bağrına bastı.** Onun yanına gitti, kucakladı ve onu kendi sofrasına oturttu. Sonra adamlarına kadeşlerini odalara ikişer ikişer yerleştirmelerini emretti. Bünyamin yine tek kaldı. İşte o zaman Yûsuf (a.s.) daha fazla üzüldü. Onu kendi evine götürdü ve dedi ki: "İster misin ölen kardeşinin yerine senin kardeşin ben olayım?" Bünyamin dedi ki: "Senin gibi kardeş bulunur mu! Lâkin sen Yâkub'un ve Râhîl'in çocuğu değilsin." Yûsuf (a.s.) onun üzüntü, hüzün ve gamının daha da arttığını görünce قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ: **Dedi ki: Ben senin kardeşinim.** Artık üzülme, tasalanma. Zîrâ ben senin Yâkup ve Râhîl'den olma kardeşin Yûsuf'um. Kardeşlerim bana oyun oynadı. Bana karşı türlü türlü hîlelere kalkıştılar. Öyle ki, onların sırf hasetleri yüzünden seninle ve babamla benim arama uzun bir müddet ayrılık girdi. Allâhü Teâlâ beni onların tuzağından

... فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ
السِّقَايَةَ فِى رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾
قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾

çıkardı. Kölelik boyunduruğundan, hapisten ve binbir türlü mihnetten kurtardı. Makâmımı ve mertebemi yüceltti. Seni bana göstermekle beni şereflendirdi. Bana sayılamayacak kadar atâ ve ihsanlarda bulundu. فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ: **Onların yaptıklarına üzülme (69).** Bundan sonra onların bana ve sana karşı yapmış olduğu hakâret ve aşağılama dolu davranışlarından, eziyetlerinden mahzun olmayasın, ey kardeşim!

Bünyamin'in gözleri kardeşi Yûsuf'u görmekle pırıl pırıl olup, kalbi onunla karşılaşmaktan sevinçle dolunca üzerinde üzüntü ve tasadan eser kalmadı. Dedi ki: "Kardeşim, senden hiç ayrılmayacağım!" Yûsuf: "Bu kolay olmayacak. Çünkü senin üzerine bir suç atacağım ve eğer râzı olursan o suç sâyesinde seni yanımda tutacağım" dedi. Bünyamin: "Ne yaparsan râzıyım" diye cevap verdi. فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ: **Onların yüklerini yükleyince,** Hz. Yûsuf, kendilerine vâdettiği şekilde kardeşlerinin yüklerini hazırladığı esnâda جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ: **Su kabını kardeşinin yükünün içerisine yerleştirdi.** Hz. Yûsuf, adamlarına, gümüşten olan -altından olduğu da söylenir- ve ürünün kendisiyle doldurulduğu tası kardeşi Bünyamin'in yükünün içerisine koymalarını emretti. Şehirden çıktıktan ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ: **Sonra birisi: Ey kâfile, sizler hırsızsınız! diye seslendi (70).** Vezirin adamlarından birisi: "Ey kâfiledekiler! Nereye gidiyorsunuz? Sizler hırsızlık yaptınız!" diye onlara bağırdı.

Kendilerine bağıran adama doğru, korkarak ve sıkıntılı bir biçimde قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ: **Dönerek: Ne kaybettiniz? Dediler (71).**

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَٓاءَ بِهٖ حِمْلُ بَعٖيرٍ وَاَنَا بِهٖ زَعٖيمٌ ﴿٧٢﴾
قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِى الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقٖينَ ﴿٧٣﴾
قَالُوا فَمَا جَزَٓاؤُهُٓ اِنْ كُنْتُمْ كَاذِبٖينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَٓاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فٖى رَحْلِهٖ
فَهُوَ جَزَٓاؤُهُ كَذٰلِكَ نَجْزِى الظَّالِمٖينَ ﴿٧٥﴾

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ: **Kralın tasını kaybettik, dediler.** Kendisiyle tahıl ve ürün doldurulan su kabı kayıp, diye seslendiler. وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ: **Onu getirene bir yük daha erzak var! Bunun kefili/görevlisi benim (72).** Bu mükâfâtı bizzat ben garanti ediyorum ve aynı zamanda kâfiledeki herkesin yükünü aramakla görevliyim.

Yeminler ederek ve sıkıntılı bir şekilde قَالُوا: **Dediler ki:** Ey vezir ve adamları! تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ: **Allâh'a yemin olsun ve siz de iyi biliyorsunuz ki, biz bu topraklara fesat çıkarmak için gelmedik.** Sizin topraklarınıza böyle bir niyetle gelmedik. Hele hele hırsızlık yapmaya hiç gelmedik. Çünkü hırsızlık en büyük fesatlardan birisidir. وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ: **Ve bizler hırsız değiliz (73).** Aslâ!.. Çünkü bizler peygamberlerin nesliyiz ve bize bu tür şeyler hiç yakışık almaz.

Görevliler ve vezirin adamları قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ: **Dediler ki: Eğer yalan söylüyorsanız bunun cezâsı nedir (74)?** Suçsuz olduğunuzu iddia ediyorsunuz ama, ağer suçlu çıkarsanız sizin ölçülerinize göre hırsızın cezâsı nedir?

Yûsuf'un kardeşleri قَالُوا جَزَاؤُهُ: **Dediler ki: Onun cezâsı,** yâni hırsızın cezâsı, مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ: **Kimin yükünde bulunursa onun cezâsı odur.** Kimin yükünden hırsızlık malı çıkarsa, o hırsızlığının karşılığı olarak o kimse, malın gerçek sâhibine bir sene kölelik yapar. Hz. Yâkub'un dîninde, şeriatinde, örfünde hırsızın cezâsı bir sene kölelik yapmak idi. كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ: **Biz zâlimleri böyle cezâlandırırız (75).** Yâkup (a.s.)'ın oğullarının dînine/şeriatine göre hırsızları söylediğimiz şekilde cezâlandırırız.

فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَٓاءِ اَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَٓاءِ اَخِيهِۜ كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَۜ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ اَخَاهُ ف۪ي د۪ينِ الْمَلِكِ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُۜ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَٓاءُۜ وَفَوْقَ كُلِّ ذ۪ي عِلْمٍ عَل۪يمٌ ﴿٧٦﴾

Fetvâyı/hükmü bu şekilde aralarında koyduktan sonra yükleri aramaya başladılar. Görevlilerin başındaki kişi aramaya Bünyamin'in yâni فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ: **Onun/Yûsuf'un kardeşinin yükünden önce diğerlerinin yükünden başladı.** Bütün yükleri iyice araştırdıktan ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ: **Sonra, onu/tası kardeşinin yükünün içinden çıkardı.** Bunun sebebi onların kendilerine bir hîle yapıldığını anlamamaları içindi. كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ: **Yûsuf'a böyle bir plan hazırlamıştık.** Biz, Yûsuf'u kardeşlerinin elinden almak, onu kölelikten ve hapisten kurtarmak için böyle bir plan yapmıştık. Aynı şekilde, onun kardeşini öbür kardeşlerinin elinden yine onların kurallarına göre alması için de Yûsuf'a bir plan öğrettik. Zîrâ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ: **Kralın dînine/kânunlarına göre kardeşini alıkoyamazdı.** Mısır kralının kânunlarına göre kardeşini hırsızlık suçuyla yanında alıkoyaması câiz ve mümkün değildi. Çünkü onun kânunlarına göre hırsız dövülür ve kendisinden çaldığının iki katı bedel alınırdı. إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ: **Allah dilerse müstesnâ.** Bu kralın dîninde/kânunlarında böyle bir özel hüküm var idi ama Cenâb-ı Hak, Hz. Yûsuf'a bu meselede babalarının dinine/âdetine göre hüküm vermesini ilham etti. Ya da buradaki mânâ "kral, Hz. Yûsuf sâyesinde müslüman olmuştu ve -nakledildiğine göre- onun babalarının dînine girmişti" anlamına da gelebilir. نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ: **Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz.** Kullarımızdan dilediğimiz kimsenin makam ve mertebesini, ona daha fazla ihsan, kemâl, hakîkat ve mârifet vermek sûretiyle yükseltiriz. Bu gibi şeyler bizden uzak değildir. Çünkü وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ: **Her ilim sâhibinin üstünde daha iyi bir bilen (Alîm) vardır (76).** Daha üstte bir bilen mevcuttur; bu işin sonu yoktur. Çünkü yenilenen tecellîlerin aslâ sonu yoktur. Bundan dolayı Cenâb-ı Hak "iyi bilin ki, erbârın beni görmek ...

قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُۚ فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ فٖى نَفْسِهٖ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْۚ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًاۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

için şevkleri uzundur"[23] yâni "beni ve tecellîlerimi görme arzuları şiddetlidir" buyurmuştur.

Kardeşler, tasın Bünyâmin'in yükü içinden çıktığını gözleriyle görünce öyle bir üzüldüler, öyle bir sıkıntıya düştüler ki... Öfkeli bir şekilde ve onun zâten kötü birisi olduğunu îmâ etmek maksadıyla قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ: **Dediler ki: Demek o çalmış; daha önce onun kardeşi de çalmıştı.** "Bu âdînin çalmasına şaşırmamak gerekir, çünkü kardeşinin âdî huyu demek ki ona da bulaşmış! Onun kendisinden büyük bir kardeşi de çocukluğunda aynı şekilde hırsızlık yapmıştı!" "Kardeşi" ile Yûsuf'u kastediyorlardı.

Denir ki: Hz. Yûsuf'un halasına Hz. İbrâhim'in kemeri babasından mîras kalmıştı. Yûsuf'a halası bakıp büyütüyor ve onu çok seviyordu. Büyüyünce Hz. Yâkup oğlunu halasından ayırmak, yanına almak istedi. Hala buna aslâ râzı olmadı. Kemeri Yûsuf'un beline bağladı. Sonra onun kaybolduğunu söyledi. Aramaya başladı; Yûsuf'un belinde bağlanmış(!) şekilde buldu! Bunun üzerine mahkemeye gittiler. Kendi dinlerine/kânunlarına göre kadın haklı çıktı.

Kardeşlerinin kendisi hakkında söylediklerini duyunca فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ: **Yûsuf bunu içinde sakladı. Onlara açıklamadı.** Onları inkâr etmedi ve içinde tuttu. Aynı zamanda içinden قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا: **Dedi ki: Gerçekten de çok kötü bir durumdasınız.** Huyunuz, mertebeniz ve işiniz ne kötü! Kullarının hallerine muttali olan وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ: **Allah anlattığınız şeyleri iyi bilmektedir (77).** Gösteriş ve iftirâ olarak konuştuğunuz şeylerin hakîkatini Cenâb-ı Hak iyi bilmektedir.

---

[23] Irâkî, *İhyâ* hadîslerini tahrîcinde "sâdece *Firdevs*'te bu rivâyete rastladım" demiştir: Bak.: *Müsnedü'l-Firdevs bi-Me'sûri'l-Hıtâb,* II/240, rakam: 8067. Bu, Ebu'd-Derdâ'nın rivâyet ettiği bir hadîstir, fakat isnat zinciri yoktur. Ayrıca rivâyet *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*'in İnsan Kalbinin Özellikleri bölümünde (III/9) geçmektedir.

قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَز۪يزُ اِنَّ لَهُٓ اَبًا شَيْخًا كَب۪يرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُۚ
اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَأْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا
مَتَاعَنَا عِنْدَهُٓۙ اِنَّٓا اِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّاۜ

Vezir/Yûsuf, kardeşini yaptığı hırsızlığa karşılık yanında bir sene kadar köle olarak tutma niyetini kesin bir biçimde ortaya koyunca, kardeşleri ona son derece içten yalvarıp yakararak قَالُوا يَاأَيُّهَا الْعَزِيزُ: **Dediler ki: Ey vezir!** Allah şerefini ve makâmını dâim eylesin. إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا: **Onun yaşlı ve ihtiyar bir babası var.** Bu müfsit hırsızın yaşı çok ilerlemiş bir babası var. O, aynı zamanda bir peygamber. Gözleri, ölen oğlunun ayrılığı yüzünden kör oldu. Onun yokluğunu bu müfsit ile gidermeye ve gönlünü bununla teselli etmeye çalışıyor. Ayrıca bizler ona hep birlikte döneceğimize dâir yemin ettik ve ağır söz verdik. فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ: **Onun yerine bizden birimizi al.** Kapında hizmet edip kölelik yapmamız için ona bedel olarak içimizden birisini al; âciz ve gözleri âmâ olan babasına götürmemiz için onu serbest bırak. Zavallı iyice perişan olmasın ve biz de yeminimizde günahkâr olmayalım. إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ: **Biz seni iyiliksever birisi olarak görüyoruz (78).** Seni sürekli iyilik ve hayır yapan birisi olarak zannediyoruz. Lutuf ve ihsânını bizden ve âciz bir ihtiyardan esirgeme!

Hz. Yûsuf قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلاَّ مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ: **Dedi ki: Malımızı yanında bulduğumuz kimsenin dışında birisini alıkoymaktan Allah korusun!** Sizin kurallarınızın dışına çıkıp zulmederek hırsızın dışındaki birini ona bedel olarak almaktan Allâh'a sığınırız. إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ: **Biz o zaman gerçekten de zâlimler oluruz (79).** Eğer bizden istediğiniz bu gibi bir şeyi yaparsak, işte o zaman biz, gayr-i meşrû bir iş yapmış ve Allâh'ın sınırlarının dışına çıkmış oluruz.

فَلَمَّا اسْتَيْئَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا: **Ondan umutlarını kesince bir kenara çekildiler.** Değiştirmekten ümitleri kesilince, vezirin söylediklerinde

...قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ
اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ
لِي اَبِي اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾ اِرْجِعُوا اِلٰى اَبِيكُمْ
فَقُولُوا يَا اَبَانَا اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا ....

haklı olduğunu kendi içlerinde ikrar ederek, onun huzûrundan ayrılıp dışarı çıktılar ve bir köşeye çekildiler. Zîrâ suçlunun yerine mâsum birisinin alınması açık bir zulüm ve haksızlıktı. Bünyamin'den ümitlerini kesip geri dönmeye karar verdiklerinde قَالَ كَبِيرُهُمْ: **Büyükleri dedi ki.** Yaş ve yolca büyük olan ve ismi Rûbîl veyâ Şem'ûn olan kardeş dedi ki: Ey haddi aşanlar! أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ: **Bilmiyor musunuz? Babanız sizden Allah adına kesin bir söz almıştı.** Babamız bizden her türlü gazap ve intikama Muktedir ve Kâdir Allah adına, Bünyamin'i geri götüreceğimize dâir kesin bir söz almıştı. Bunu bilmiyor musunuz? Yine Allah'tan utanmıyor ve hatırlamıyor musunuz ki, وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ: **Daha önce de Yûsuf hakkında haddi aşmıştınız.** Ona her türlü aşağılık hareketi yapmak, her türlü hadsiz sıkıntıyı vermek, kuyuya atmak, köle olarak satmak ve bunun gibi çeşitli eziyetleri yapmak sûretiyle sınırı aşmıştınız. Allah'tan utanmamakla kalmıyor, bir de kendinizi peygamberlerin vârisi olarak görüyor, onlara nispet ediyorsunuz! Üstelik Yûsuf'un kardeşine de yapacağınızı yaptınız... فَلَنْ أَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لِي: **Artık ben, babam bana izin verinceye ya da Allah benim hakkında hüküm bildirinceye kadar bu topraklardan ayrılmayacağım!** Hakkımda çıkış izni gelmedikçe Mısır topraklarını terk etmeyeceğim. وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ: **O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır (80).**

اِرْجِعُوا إِلَى أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَاأَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلاَّ بِمَا عَلِمْنَا: **Babanıza dönün ve deyin ki: Ey babamız! İnan ki, oğlun hırsızlık yaptı. Biz, bildiğimizden başka bir şey görmedik.** Oğlunun hırsızlığını kesin bir biçimde gördük; kralın tasının onun yükünden çıktığından başka bir şey bilmiyoruz. Bunu da ap-açık gördük. Tamam, biz onun

... وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ
الَّتِيٓ اَقْبَلْنَا فِيهَاۜ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ
اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَمِيلٌۜ ....

koruyucusu, ona gelecek taarruzlardan sorumlu ve bu hususta dikkatli idik, lâkin وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حافِظِينَ: **Bizler gaybın muhâfızları da değiliz ki (81)!** Bize kapalı olan şeyi bilemeyiz ki... Yâni olayın sırrına muttali değiliz.

Ey babamız! Eğer bizim söylediklerimizi kabul etmezsen, وَاسْأَلْ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا: **İçinde bulunduğumuz kente sor.** Yüklerimizi gören ve onu hazırlayan kentin halkına sor. Yine bundan belki daha kolay olarak, وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا فِيهَا: **Berâber geldiğimiz kervana sor.** Çünkü onlar oğlun hırsızlık yaptığı ve onu alıkoydukları zaman bizimle berâber idiler. Bununla birlikte bizden birisinin onun yerine alıkonulması için çok çalıştık, ama kabul etmediler. "Biz sâdece malımızı yanında yakaladığımız kimseyi alıkoyarız; eğer sizin yaptığınız teklifi kabul edecek olursak, suçlunun yerine suçsuz bir kişiyi tuttuğumuz için zulmetmiş ve haksızlık yapmış oluruz" dediler. Ayrıca, Yehûda veyâ Rûbîl, suçlu olduğu korkusuyla ve senden utancı yüzünden orada kaldı. Ey babamız! Allâh'a yemin ederiz ki, sana bu anlattıklarımızda وَإِنَّا لَصَادِقُونَ: **Bizler gerçekten de doğruyuz (82).**

Yâkup (a.s.) onlardan bu sözleri işitince çok üzüldü, ahlar ve vahlar çekerek uzun uzun ağlayıp göz yaşları döktü. قَالَ: **Dedi ki:** Vezir, hırsızın hırsızlığına karşılık alıkonulduğunu nereden biliyormuş?! بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْرًا: **Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürüklemiş olmalı.** Belki de oğlumu benden haksızlık ve yalanlarla ayırmak için nefsiniz size bir şekilde bu işi güzel göstermiş, sizi böyle bir şey yapmaya ayartmış. Zîrâ geçmişte onun kardeşini de benden aynı şekilde ayırmıştınız. فَصَبْرٌ جَمِيلٌ: **Sabr-ı cemîl!** Artık bana güzelce sabretmek düşer. Ey haddi aşan ve fesat çıkaranlar! Her iki oğlumda da yaptığınız

... عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَٓا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾

bu haksızlığa karşı sabretmek benim için en güzelidir. Hâlime, hüznüme lutuf, kerem ve cömertliğinin genişliği gereğince muttali olan عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا: **Allah, umarım ki onların hepsini bana getirir.** Yûsuf'u, kardeşini ve orada kalan en büyük oğlumu hep birlikte bana getirir. Bizâtihî sübhân olan إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ: **O, Alîm ve Hakîm'dir (83).** Allâhü Teâlâ, kullarının münâcâtını ve ihtiyaçlarını en iyi bilen ve fiillerinde, kullarının menfaati neyi gerektiriyorsa o yönde hüküm ve hikmet sâhibidir.

Babaları bu sözleri işittikten sonra وَتَوَلَّى عَنْهُمْ: **Onlardan yüz çevirdi,** çocuklarına öfkelenmiş ve davranışlarını Rabbine müştekî olarak onlardan yüzünü döndürdü. Hüzün ve sıkıntısının şiddetinden ve çocuklarından ayrılmanın verdiği acının ağırlığı ile وَقَالَ يَاأَسَفَى عَلَى يُوسُفَ: **Dedi ki: Âh Yûsuf'um âh!** "Vah Yûsuf'a olan hasretim! Vah ona olan hüznüm! Vah ona olan kalp yangınlarım! Ey ölüm! Gel, artık seninle benim aramda, seni benden ve beni senden uzaklaştıran hiçbir şey kalmadı!" Diğerlerinin değil de sâdece Hz. Yûsuf'un ismini zikretmesinin sebebi ona olan muhabbet ve sevgisinin derinliğinden ve bir de onun hayatta olup olmadığı konusundaki şüphesinden dolayı idi. Zîrâ diğerlerinin en azından hayatta olduklarından emindi. Son iki oğlu kaybolmadan önce وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ: **Üzüntüden gözleri kör olmuştu.** İki oğlu kaybolduktan sonra da فَهُوَ كَظِيمٌ: **O, yutkunup duruyordu (84).** Dert ve sıkıntı ile dolmuştu. Âdetâ dert küpü olmuştu. Çocuklarının ayrılık acısını ve gussasını sürekli yudumluyordu.

İnsanlar onun bu dertli hâlini, hiçbir şey yeyip içmediğini, bedeninin günden güne eridiğini, çöktüğünü, uykusuzluktan perişan olduğunu ve sürekli âh edip inlediğini görünce, şaşkınlıklarını gizlemeyip, bu ...

قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوا بَثّ۪ي وَحُزْن۪ٓي اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

---

işin sonunda kendisini helâk edeceğine yemin ederek قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ: **Dediler ki: Vallâhi, sen Yûsuf'u ana ana ya bir dert sâhibi ya da helâk olacaksın (85).** Hiç durmadan onu anıp duruyorsun; eğer bu halde devam edersen, ya seni helâke sürükleyecek bir hastalığa tutulacaksın, ya da doğrudan helâk olup gideceksin.

Hz. Yâkup, insanlar kendisini üzüntüden ve sıkıntıdan uzaklaştırmak husûsunda bu şekilde gayretkeş olunca, onlara cevap olarak ve onlara aldırmadığını ifâde ederek şöyle قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ: **Dedi: Ben derdimi ve üzüntümü Allâh'a şikâyet ederim.** Bu derdimi, bu sabredilemeyen üzüntümü, bitmeyen hüznümü, kalbimdeki firkat acısını ve yangınını Allâhü Teâlâ'ya arz ederim. Onun bunca eziyet veren dertten beni kurtarmasını, lutuf ve ihsânı ile beni sevindirecek, beni feraha çıkaracak şeye nâil eylemesini umarım. وَ: **Ve** ey beni kınayan, beni derdimden uzaklaştırmaya çabalayanlar! İyi bilin ki, Allâh'ın bana vahyi ve ilhâmı ile أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ: **Ben sizin bilmediğiniz şeyleri Allah'tan bilebilirim (86).** Onun engin lutuf ve ihsânı sâyesinde sizin bilmediğiniz şeyleri ben bilirim. Fakat ey beni kınayanlar! Sizler bunları bilmezsiniz. Hüznümü ve derdimi kendisine şikâyet etmeye, arz etmeye, yalnızca kendisiyle başbaşa kalmaya, tezellül (kalp kırıklığı), huşû, huzû, tazarrû ve niyâzımı kendisine açmama beni sevkeden şey yine Allâhü Teâlâ'nın kendisidir. Öyle ki, Yûsuf'um ile bir gün karşılaşmaktan ümîdimi kesmiş değilim. Aradan uzun zaman geçse de, onun vesîlesiyle Rabbime hep münâcât içerisindeyim, duâ ve ilticâ hâlindeyim.

Yâkup (a.s.) Cenâb-ı Hak'tan gelen bir rahatlık ile sükûna erip, onun rahmet esintilerinden bir miktar koklayınca, çocuklarını şefkat ve merhamet ile yanına çağırdı. Aslında onlar, babalarına karşı onca …….

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ
اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا
عَلَيْهِ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ

edepsizlikleri ve onu onca belâ ve sıkıntıya uğratmaları sebebiyle, onun kendilerine merhametli davranacağından çoktan ümit kesmişlerdi.

Yâkup (a.s.) dedi ki: يَابَنِيَّ اذْهَبُوا: **Oğullarım! Gidin.** Mısır'a bir daha gidin. فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ: **Yûsuf'u ve kardeşini araştırın.** Yûsuf'u ve Bünyamin'i iyice bir bulmaya çalışın. Ayrıca وَلاَ تَيْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ: **Allâh'ın merhametinden ümit kesmeyin.** "Oğullarım! Sakın ola ki, Cenâb-ı Hakk'ın bir gün mutlakâ rahatlığa kavuşturacağından umûdunuzu kesmeyin. Zîrâ bizler peygamberiz; bizlere Allâh'ın kerem ve fazlından ümit kesmek aslâ, hiçbir şekilde yakışmaz." Bu sözler, onları rahatlatmak içindi. إِنَّهُ لاَ يَيْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ: **Allâh'ın rahmetinden ancak kâfirler ümîdini keser (87).** Onun her şeye güç ve kudretinin yettiğinden, lutuf ve ihsânının sonsuzluğundan ancak, ufuklarında tecellî eden, nice fazl ve keremlerle ve kâbiliyetleri nispetinde kendilerinin üzerine doğan Hak güneşini, bâtıl hüviyetlerinin bulutları ile örtenler umut keserler.

Öyleyse, ne halde olursanız olun, Allâh'tan umut kesmeyin. Aksine, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir beşerin kalbine gelmeyen nice şeyleri, Cenâb-ı Hakk'ın kâmil irâdesi ve tam olan kudreti ile meydâna getireceğine, bu gibi nice şeylere güç ve kudretinin yettiğine kesinlikle inanın.

Çocuklar, babalarının izniyle Mısır'a bir daha gitmek üzere memleketlerinden ayrılarak yola koyuldular.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ: **Onun yanına vardıklarında,** Hz. Yûsuf'un huzûruna girdiklerinde ilk önce قَالُوا يَاأَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ: **Dediler ki: Ey vezir! Bize ve ailemize yoksulluk çattı.** Aç kaldık ve perişan olduk. وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ: **Ve sana çok az bir mal getirdik.** Az ve değersiz .....

... فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى الْمُتَصَدِّق۪ينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخ۪يهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُٓوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُۜ ....

şeyler getirebildik. فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ: **Bize ölçüyü tam yap.** Atâ ve ihsânın ile bize erzâkı eksiksiz vermek sûretiyle iyiliğini tam yap. İkinci olarak da şöyle dediler: Mahzun bir şekilde bekleyen babamıza götürmemiz için kardeşimizi bize geri vermek sûretiyle وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا: **Bize tasadduk et.** Babamız, hüzün ve dertten helâk olmak üzere. Kullarının amellerini aslâ karşılıksız bırakmayan إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ: **Allah, tasadduk/iyilik edenlerin mükâfâtını mutlakâ verir (88).** Kendisine inanıp da güzellikte ve iyilikte bulunanları daha büyük bir iyilik ve güzellikle mükâfâtlandırır.

Hz. Yûsuf, babasının bu derece üzüntüye gark olduğunu, gözlerinin kör olduğunu, bedeninin eridiğini ve kendisini neredeyse helâk etmek üzere olduğunu duyunca durumu açıklamaya karar verdi.

Onlara suçlarını îtiraf ettirmek için قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ: **Dedi ki: Sizler Yûsuf'a ve kardeşine bir câhillik ile ne yaptığınızı biliyorsunuz, değil mi (89)?** Ey fesatçılar! Sizler Yûsuf'a ve kardeşine zorbalık yaptığınızı, hakâret ettiğinizi, sövdüğünüzü, onları dövdüğünüzü, her türlü âdî ve aşağılık hareketi onlara revâ gördüğünüzü, özellikle de babasının yanından ve yakınlığından uzaklaştırmak için Yûsuf'u basit bir bedel karşılığında sattığınızı ve bu konuda suçlu olduğunuzu biliyorsunuz, değil mi? Zîrâ sizler Allâhü Teâlâ'nın takdir ettiği şeye karşı gelinemeyeceğini, onun hükmüne kimsenin karşı koyamayacağını, onun dilediği şeyi yapıp istediği hükmü verebileceğini bilmeyen kimselersiniz. İşte bu sebeple Allâh'ın binâsını yıkmaya, murâdını değiştirmeye, takdîrini açıkça engellemeye ve ona başkaldırmaya kalkıştınız.

Kardeşler, bütün bu ağır sözleri işittikten sonra, vezirin durumu anlamaya çalıştığının farkına da vararak başlarını öne eğerek ve tezellül içerisinde قَالُوا أَئِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ: **Dediler ki: Yoksa sen Yûsuf musun,** ey

... قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخ۪ي قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَاۜ اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ
فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُض۪يعُ اَجْرَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ
عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِ۪ينَ ﴿٩١﴾

---

vezir? قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهٰذَا أَخِي: **Dedi ki: Ben Yûsuf'um ve bu da kardeşim.** Ben, kendisine onca şey yaptığınız Yâkup oğlu Yûsuf'um. Bu da aynı anne ve babadan olma kardeşim Bünyamin. قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا: **Allah bize lutufta bulundu.** Allâhü Teâlâ bize nice atâ ve ihsanlarda bulundu; bizi sizin bizim hakkımızda düşündüğünüz her türlü kötü niyet ve kasıttan korudu. إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ: **Kim ki, takvâ sâhibi olur ve sabrederse,** Allâh'ın yasakladığı ve râzı olmadığı şeylerden her kim kaçınır ve onun takdirine sabrederse, kullarının her türlü hâlini bilen ve gözeten فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ: **Allah, ihsan sâhiplerinin ecrini zâyi etmez (90).** Allah ile muâmelesinde edebini güzelleştiren ve ona kendisini görüyormuş gibi kulluk edenlerin mükâfâtını o ne eksiltir, ne de vermemezlik eder.

Kardeşler, kendilerinin suçlu olduğu açıkça ortaya çıkıp pişmanlık gösterince, durumu îtiraf ettiler, utançlarından boyunlarını önlerine eğdiler ve şöyle قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا: **Dediler: Allâh'a yemin olsun ki, o seni bize karşı tercih etmiştir.** Ey kardeşimiz! Allâhü Teâlâ seni tercih edip bize karşı üstün kılmış, güneşin, ayın ve gezegenlerin sana secde ettiğini rüyanda göstermiştir. Senin bize karşı seçildiğine dâir ve asâletin hakkında delil olarak bu bile yeterlidir. Kaldı ki, aslında babamız da senin kemâl, ilim ve fazîlet sâhibi olduğunu anlamıştı. Onun sevgi ve yakınlıkta seni bizden önde tutmasının sebebi demek ki buydu. Kısaca وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ: **Bizler hatâlıyız (91).** Seni küçük düşürmek, yok etmeye çalışmak ve dövmekte, sana yaptığımız onca eziyette, Allâh'ın hüküm ve takdîrini iptal etmeye, engellemeye kalkışmamızda, babamızın yakınlığından seni uzaklaştırma teşebbüslerimizde, onu türlü türlü belâ ve dertlere gark ederek iki gözünün kör olmasına sebep olmakta… bizler çok hatâlı ve suçluyuz. Şu anda her şey senin …

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾ اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِي يَأْتِ بَصِيرًاۚ وَأْتُونِي بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّي لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَٓا اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾

---

elinde. Bizler suçluyuz ve suçlu olduğumuzu da îtiraf ediyoruz. Karar sana, hasret, pişmanlık ve her türlü sıkıntı da bize düşer.

Hz. Yûsuf onların gerçekten pişman, perişan, son derece mahçup ve bîmecâl olduklarını görünce, onları tesellî ve fıtratlarındaki asâlet sebebiyle tezkiye etmek için قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ: **Dedi ki: Bugün size kınama yok.** Tamam, mâdemki bugün benden özür diliyor ve utanıyorsunuz, artık bundan sonra size karşı benim tarafımdan hiçbir şekilde azar ve kötüleme olmayacak. Üzerinizde olan bütün haklarımdan vazgeçtim, sizleri affettim. Kendisine karşı samîmi bir şekilde istiğfar ederseniz يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ: **Allah da sizleri affetsin.** Haddizâtında sübhân olan وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ: **O, merhametlilerin en merhametlisidir (92).** Çünkü merhamet sâhibi olan herkesin merhameti, her şeyi kuşatmış olan Hakk'ın merhametinin bir gölgesinden ibârettir.

Hz. Yûsuf onları bu şekilde tesellî edip, affettikten ve zihinlerindeki endişeyi giderdikten ettikten sonra, onlara, kendisini o şiddetli hüzünden kurtarmak için mahzun bir şekilde bekleyen babalarının yanlarına dönmelerini emretti ve şöyle dedi: Ey kardeşlerim! اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا: **Şu gömleğimi götürün.** Gömlek üzrinde idi, çıkardı, yıkamadan ve temizlemeden onlara verdi. فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا: **Onu babamın yüzüne sürün; gözleri açılacak.** Kaybettiği gözlerine tekrar kavuşacak. وَ: **Ve** onun gözleri iyileştikten sonra أْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ: **Bütün ailenizle birlikte bana gelin (93).** Ailenize dâhil olan kadın, erkek, hısım, akrabâ ne varsa hepsini bana getirin.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ: **Kâfile ayrılınca,** Mısır topraklarından yola çıkınca, kendisine inanmış ve o anda yanında olanlara قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُفَنِّدُونِ: **Babaları dedi ki: Eğer bana bunak demezseniz,**

قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَف۪ي ضَلَالِكَ الْقَد۪يمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَ الْبَش۪يرُ اَلْقٰيهُ
عَلٰى وَجْهِه۪ فَارْتَدَّ بَص۪يرًاۚ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْۚ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَٓا اِنَّا كُنَّا خَاطِـ۪ٔينَ ﴿٩٧﴾

---

ben, Yûsuf'un kokusunu alıyorum (94)! Ey yanımdakiler! Eğer sizler bana "bu adam bunadı, aklını yitirdi" demezseniz size bir şey diyeceğim: Ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum!

Orada bulunanlar قَالُوا تَاللّٰهِ إِنَّكَ: **Vallâhi sen,** Yûsuf'u bu kadar anman ve onun aklında açtığı hasarın büyüklüğü sebebiyle لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ: **Büyük bir şaşkınlık/bunaklık içerisindesin(95).** Uzun zamandır devam eden bir aklını kaybetme durumundasın. İnsanlar ona delirdi gözüyle baksalar da onun Yûsuf'un kokusunu alma duygusu her an artmaktaydı.

فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ: **Müjdeci gelince,** -ki, gömleği getirenin adı Yahûzâ idi- kendisine söylendiği şekilde أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيرًا: **Gömleği onun yüzüne sürdü, gözü hemen açıldı.** Gömleği sürer sürmez Hz. Yâkub'un görmeyen gözleri eskiden olduğu gibi görmeye başladı. Allâhü Teâlâ'ya hamd ve şükür etmek için tam bir teslîmiyet, huşû ve huzû içerisinde secdeye kapandı. Sonra başını secdeden kaldırdı ve orada bulunanlara ve çocuklarına قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ: **Dedi ki: Ben size "ben sizin bilmediğinizi Allah'tan bilebilirim" diye söylememiş miydim (96)?** Benim, Yûsuf'a tekrar kavuşmak için kendimi o kadar fazla üzmemem, perişan etmemem, Rabbime onca sık münâcât yapmamam gerektiğini ısrarla söylediğiniz zaman, "ey beni kınayanlar! Rabbim, kerem ve fazlının sonsuzluğu sâyesinde sizin bilmediğiniz şeyleri bana bildirir" dememiş miydim?

Sonra Yâkup (a.s.) onca sıkıntı, dert ve mihnetten kurtuldu, gözleri sevinçten parıl parıl parladı. Çocukları ona yalvararak ve tezellül içerisinde قَالُوا يَاأَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا: **Dediler ki: Ey babamız! Bizim günâhımız için de istiğfar et.** Sana ve senin muhabbette bizden üstün tuttuğun kimseye/Yûsuf'a karşı yaptıklarımızdan dolayı, Allah'tan bizim için de bağışlanma dile. إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ: **Bizler hatâlı idik (97).**

قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبّٖيۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٩٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا
عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِن۪ينَۜ ﴿٩٩﴾

Onca hatâ, yanlış, günah ve suç işledik. O yüzden bizler, sonumuzu göremedik ve başımıza gelen her şeyin Cenâb-ı Hakk'ın hakkımızda takdir ettiği şeyler olduğunu ve onun takdirine de kimsenin karşı koyamayacağını bilemeyen câhillerden idik.

Yâkup (a.s.) onların sözlerinde ihlaslı ve samîmi olduklarını anlayınca gönlünden gelen bir duygu ile قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ: **Dedi ki: Sizin için Rabbime sonra tevbe edeceğim. O, Gafûr ve Rahîm'dir (98).** Allâhü Teâlâ, ihlas sâhibi olan kullarının günahlarını çok bağışlayıcı ve tevbelerini kabul etmede bol merhamet sâhibidir.

Yâkup (a.s.) evlatları için istiğfar etmeyi, Yûsuf (a.s.) ile karşılaştıktan ve onun fikrini aldıktan sonraya bırakmıştır. Şu rivâyet buna işâret etmektedir: Hz. Yâkup kıbleye doğru döndü ve duâ etmeye başladı. Arkasında onun duâsına inanan Hz. Yûsuf vardı. Onların arkasında da diğer çocuklar huşû ve tezellül ile saf tutmuşlardı. Cebrâil (a.s.) geldi ve "Allâhü Teâlâ senin çocukların için yaptığın duâyı kabul etti ve onların vermiş olduğu sözü, senden sonra onların peygamber olmaları hakkında onayladı" dedi.

Mısır'a doğru yola çıkmak üzere kervanı hazırladılar. Mısır (şehir) yakınlarına gelinceye kadar yola devam ettiler. Yûsuf (a.s.) onların geldiği haberini aldı. Aralarında kral da olduğu halde, askerler ve bütün Mısır/şehir halkıyla birlikte onları karşılamaya çıktı.

Oraya varıp فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ: **Yûsuf'un yanına ulaştıklarında, anasını ve babasını kucakladı,** onları hasretle bağrına bastı. وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ: **Ve dedi ki: İnşallah Mısır'a güvenlik içerisinde girersiniz (99).** Her türlü kıtlıktan, yokluktan, hastalıktan ve yol eziyetinden kurtulmuş bir şekilde girersiniz.

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا اَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ
رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبّ۪ي حَقًّا وَقَدْ اَحْسَنَ ب۪ٓي اِذْ اَخْرَجَن۪ي مِنَ
السِّجْنِ وَجَٓاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْن۪ي وَبَيْنَ اِخْوَت۪ي
اِنَّ رَبّ۪ي لَط۪يفٌ لِمَا يَشَٓاءُ اِنَّهُ هُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿١٠٠﴾

وَ: **Ve** onun evine girdikten sonra, tâzim ve saygı maksadıyla, Yûsuf (a.s.) kendisinin oturduğu رَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ: **Tahtın üzerine ana ve babasını oturttu.** Kendisi de onların huzûrunda ayakta duruyordu. Anne ve babası tahtın üzerine oturduktan sonra وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا: **Onun önünde secdeye kapandılar.** Anne-baba ve diğer çocuklar, Yûsuf (a.s.) ile karşılaştıkları, onun huzûrunda şereflendikleri için, Allâhü Teâlâ'ya hamd ve şükür secdeleri yaptılar. Hz. Yûsuf onları secdeye kapanmış bir şekilde görünce, hemen çocukluk yıllarında görmüş olduğu rüyâyı hatırladı وَقَالَ يَاأَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا: **Ve dedi ki: Ey babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyânın yorumudur. Rabbim onu hak kıldı.** Gerçek çıkardı, doğru ve vâkıaya uygun yaptı. وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي: **Şeytan, benimle kardeşlerimin arasına nizâ soktuktan sonra, beni zindandan çıkarmak ve sizleri çölden getirmek sûretiyle Rabbim bana çok iyilikte bulunmuştur.** Şeytan, kardeşlerimle benim aramda türlü türlü vesveselerle anlaşmazlıklar çıkardıktan sonra ben zindanda uzun müddet kaldım. Ama Rabbim beni oradan çıkardı, sizleri çok uzun bir yoldan benim yanıma getirdi. İşte bunlar onun bana bağışlamış olduğu nice nice güzelliklerdir. Beni nice lutuf ve ihsanları ile besleyip büyüten إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ: **Rabbim muhakkak ki, dilediği her şeyde çok Latîf'tir.** Dilediği işleri ve düzgün olmasını murat ettiği her şeyi en güzel şekilde takdir edendir, yaptığı işlere kefildir ve onlarda nice ince güzellikler ve latâfetler sâhibidir. Haddizâtında إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ: **O, Alîm ve Hakîm'dir (100).** İlm-i huzûrîsi (her şeyin yanında olup onların içyüzünü bilmek) ile …..

رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَن۪ي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَن۪ي مِنْ تَأْو۪يلِ الْاَحَاد۪يثِۚ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيّ۪ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ تَوَفَّن۪ي مُسْلِمًا وَاَلْحِقْن۪ي بِالصَّالِح۪ينَ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ ....

kullarının yararını gözeten ve işlerini ilim ve irâdesi gereğince sapasağlam yapandır.

Sonra Hz. Yûsuf kendisiyle başbaşa kaldı ve sırf hikmet, zekâ ve fıtnat (akıl) dolu sözlerle şu şekilde Rabbine münâcât etti:

Ey beni lutfun, fazlın ve nice terbiye ve nîmetlerin ile büyüten رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ: **Rabbim! Sen bana mülk verdin.** Âlem-i şehâdete hükûmet etmeyi, dünyâyı zâhiren idâre etmeyi nasip ettin. وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الآحَادِيثِ: **Bana olayların yorumunu öğrettin.** Âlem-i şehâdette, kâinatta meydâna gelen olayların ve âlem-i gaybdaki sûretlerin nasıl yorumlanacağını bana sen öğrettin. فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالآرْضِ: **Ey göklerin ve yerin yaratıcısı!** Ey, zâhiren görünen ve yokluğa mahkum olan şu gölgelerin kendisinden yansıdığı âlem-i esmânın, ilâhî isimler âleminin yaratıcısı! أَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ: **Dünyâda da, âhirette de benim velîm sensin.** Senin tevhîdini gerçekleştirdikten, tevhîdin hakîkatine ulaşıp onu keşfettikten, benimle onun arasındaki perdeler kalktıktan sonra, artık, işlerimin ve içimdeki sırların sâhibi sensin. Hem ilk, hem de son yaratılış âleminde sâhibim ancak sensin. تَوَفَّنِي مُسْلِمًا: **Benim canımı müslüman olarak al.** Sana teslim olmuş, her işinde sana uymuş olarak rûhumu kabzet. Lutuf ve keremin ile وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ: **Beni sâlihler arasına kat (101).** Beni, hem ilk yaratılışta (dünyâda) hem de son yaratılışta (âhirette) nefislerini ıslah edenler ve böylece seninle mülâkî olma şerefine erenlerden eyle.

ذَلِكَ: **İşte bunlar,** yâni kardeşleriyle ve vezirin karısıyla Hz. Yûsuf arasında geçen olaylardan, Hz. Yûsuf ve babasının başına iş açmış olan kardeşlerin hasedi gibi hâdiselerden oluşan bu kıssalar, مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ: **Gayb haberlerindendir.** Ey resullerin en kâmili! Bu kıssalar

... نُوحِيهِ اِلَيْكَۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُٓوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾
وَمَٓا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۜ
اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾

daha önce sana üstü kapalı olan haberlerdendir. نُوحِيهِ إِلَيْكَ: **Onları sana vahyediyoruz.** Sana vahiy ve ilham ile öğrettiğimiz bu kıssalar, akıl sâhibi herkesin kabul edeceği gerçeklerdir. وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ: **İşleri için toplanıp tuzak kurdukları zaman sen onların yanında değildin (102).** Onlar biraraya gelip Yûsuf'a ve babasına tuzak kurmaya kalkıştıkları, Yûsuf'u ortadan kaldırmak ve babasından uzaklaştırmak için ne yapmaları gerektiğini kararlaştırmak üzere kendi aralarında defâlarca meşveret kurdukları zaman sen onların arasında değildin. Senin okuman ve yazman da yoktur ki, onların kıssalarını târih kitaplarından yazıp aktarasın veyâ başkalarından öğrenme yoluyla öğrenesin. Bilakis her şey, sana bizim katımızdan gelen bir vahiydir.

Senin hakkında tereddütte olan وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ: **İnsanların çoğu, sen çok arzulasan da inanmazlar (103).** Onların îman etmelerini, doğruyu bulmalarını ne kadar çok arzu etsen, bu konuda ne kadar hırs göstersen de, onlar senin getirdiğini aslâ tasdik ve kabul etmezler.

وَ: **Ve** sen onlara ne anlatırsan anlat, onların gaflet içinde olduklarını ne kadar söylersen söyle, senin dediğini kabul etmeyeceklerdir. Halbuki مَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ: **Sen bu işe karşılık onlardan bir ücret talep etmiyorsun.** Allah katından sana gelenleri onlara tebliğ etmene karşılık, râhiplerin, zamânımız fakihlerinin (din adamlarının) ve zavallı şeyhlerinin yaptığı gibi onlardan herhangi bir mal, bir makam ya da dünyâlık bir bedel istemiyorsun. Bilakis إِنْ هُوَ إِلاَ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ: **O, ancak âlemlere bir öğüttür (104).** Ne bu Kur'an, ne de onun içerisinde anlattığımız ibretler, kıssalar, mev'izalar, nasîhat ve öğütler içeren hikâyeler âlemler için ancak bir zikir ve bir hatırlatmadan başka bir şey değildir.

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُوا اَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالآرْضِ: **Göklerde ve yeryüzünde nice âyetler vardır ki,** ulvî/yüce ve süflî/aşağı âlemlerde veya isimler ve sıfatlar âleminde ve ondan yansıyan tabiat âleminde, Yaratıcı'nın varlığına, birliğine, eserler/mahlûkat üzerinde yegâne mutasarrıfın/yetkilinin o olduğuna işâret eden o kadar çok delil vardır ki, insanlar يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ: **Onların yanından yüz çevirerek geçerler (105).** Gaflet ile onların yanından geçerler, fakat ibret almazlar, onlar ve içerdikleri semboller ve işâretler hakkında hiç tefekkür edip düşünmezler. Bu, onların kesâfette ve zulmâniyet/karanlık perdeleri altında gark olmuşluklarından, cismânî âlemin kirleri altında kalmışlıklarından dolayıdır.

İşte bunun içindir ki, وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ إِلاَ وَهُمْ مُشْرِكُونَ: **Onların çoğu Allâh'a ancak müşrik olarak inanır (106).** İnsanların çoğu, haddizâtında bütün mazharlardan müstağnî olup, onlara hiçbir ihtiyâcı ve varlıkta hiçbir şeye bağlı olmayan ve aslında kendisinin varlığından başka hiçbir varlık bulunmayan Allâhü Teâlâ'ya kulluk ederken, aslâ gerçek varlık sâhibi olmayan birtakım mahlûkatı ona ortak koşarlar, ancak bu şekilde inanırlar.

Allâh'ın hîle ve tuzağından gaflette olan bu haddi aşmış kişiler, أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ: **Allâh'ın azâbından bir örtünün kendilerine gelmeyeceğinden emin midirler?** Onlar, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerinden intikam alacak kâmil bir kudretinin olmadığını mı zannediyorlar ki, onun katından üzerlerine daha bu dünyâda iken gönderilecek ve onları çepeçevre saracak bir cezâdan ve korkunç bir belâdan korkmuyorlar? أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ: **Ya da onlar farkına varmadan kıyâmetin ansızın onlara gelmesinden (107)** kendilerini güven ve emniyet içinde mi hissediyorlar? Yâhut onlar, …..

قُلْ هٰذِهٖ سَبٖيلٖٓى اَدْعُٓوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصٖيرَةٍ اَنَا۬ وَمَنِ اتَّبَعَنٖيؕ وَسُبْحَانَ
اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٠٨﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا
نُوحٖٓى اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰىؕ ....

vâdedilmiş olan kıyâmetin alâmet ve işâretlerini fark etmeden kendileri üzerine kopmayacağını mı düşünüyorlar?

Ey resullerin en kâmili! Onlar inkârda, Allâh'a şirk koşmada, seni ve sözlerini kabul etmemede ısrar ederlerse, onlarla diyaloğu devam ettirmek maksadıyla قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي: **De ki: İşte benim yolum şudur.** Benim tevhîde dâvet metodum, insanları âhiret için hazırlama tarzım -ki, ben bunun için gönderildim- şöyledir: Cenâb-ı Hakk'ın bütün kullarını أَدْعُو إِلَى اللّٰهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنْ اتَّبَعَنِي: **Ben ve bana tâbi olanlar, Allâh'a basîret üzere dâvet ederiz.** Gerek vahiy ve ilham doğrultusunda hareket etmem sebebiyle ben ve gerekse benim irşat ve hidâyetimle tevhidi ve doğru yolu bulmuş olan ümmetimden hayırlı kimseler, bütün insanları tevhit yoluna Allâhü Teâlâ'dan bizlere taşmış, bizlere ulaşmış olan bir basîret, akıl ve ileriyi görüş üzerine dâvet ederiz. وَسُبْحَانَ اللّٰهِ: **Allâh her türlü noksanlıktan uzaktır.** Cenâb-ı Hakk'ı, sapık ve yanlış inanç sâhibi kimselerin onun hakkında düşündüğü her türlü noksanlıktan tenzih ederim. وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ: **Ben mişriklerden değilim (108).** Müşriklerin, tevhîde aykırı olarak inandığı her türlü şirkten kendimi uzak tutarım.

Sonra Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

Ey herkese gönderdiğimiz peygamber! وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى: **Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de başka değil ancak şehirler ahâlisinden kendilerine vahyettiğimiz erkekler idi.** Onlar da senin gibi birer beşer idi. Nerede ikâmet ederlerse etsinler, fıtratlarının, karakterlerinin ve yaratılışlarının saflığı, temizliği ve asâleti sebebiyle kendilerine bahşettiğimiz vahiy ve ilhâmımız sâyesinde onları özel kimseler arasına almışızdır. Bütün bunlara rağmen, o inatçılar "Eğer Rabbimiz dileseydi peygamber olarak melekler gönderirdi (Fussilet, 41/14)" demek sûretiyle seni yalanlamada hâlâ

...اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتّٰى اِذَا
اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ
مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾

ısrar mı ediyorlar? أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ: **Onlar yeryüzünde dolaşarak, kendilerinden öncekilerin âkıbetlerini görmüyorlar mı?** Daha önce yeryüzünde yaşamış ve tıpkı bunların seni yalanladığı gibi kendilerine gönderilmiş olan peygamberleri yalanlayanların başlarına gelenleri görüp ibret almazlar mı? وَ: **Ve** Allâh'a yemin olsun ki, لَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا: **Takvâ sâhipleri için âhiret yurdu kesinlikle daha hayırlıdır.** Felah ve kurtuluş için hazırlanmış olan âhiret, Allâh'ın sakınılmasını istediği şeylerden kendilerini koruyanlar için dünyâdan daha hayırlıdır. أَفَلَا تَعْقِلُونَ: **Akletmiyor musunuz? (109)** Ey haddi aşanlar ve âhiretin daha hayırlı olduğunu yalanlayanlar! Halbuki sizler akıl sâhibi yaratıklarsınız. Daha öncekiler de sizin gibi akıl sâhibi insanlardı. Ey haddi aşan ekâbir takımı!..

Onlar gaflette ve inkârda öyle uzun müddet ısrar etmişlerdi ki, حَتَّى إِذَا اسْتَيْئَسَ الرُّسُلُ: **Peygamberleri artık ümitsizliğe düşmüşlerdi.** Onlara gönderilmiş olan resuller artık ümitlerini kesecek hâle gelmişlerdi. Peygamberler, inkârcıların kendilerini kabul etmemelerindeki uzun müddetten dolayı, وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا: **Tam kendilerinin yalanlandıklarını zannetmişlerdi ki, nusretimiz onlara yetişmişti.** Bu sırada o peygamberler, kendilerine Cenâb-ı Hak tarafından vâdedilen şeylerden vazgeçildiğini zannetmişlerdi. İşte o anda vâdettiğimiz ilâhî yardım peygamberlere ve onların ümmetlerini sakındırdığımız azâbımız da inkâr edenlere ulaştı. فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ: **Bizim dilediğimiz kimseler kurtuldu.** Bize ve peygamberlerimize îman edip onlara bağlananlar kurtuluşa erdi. Velhâsıl, وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ: **Azâbımız, suçlulardan geri çevrilmez (110).** Aradan ne kadar zaman geçerse geçsin, ...

لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِى الْاَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذٖى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصٖيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

kendilerine gönderdiğimiz peygamberlerimizi ve kitaplarımızı yalanlama suçunu işleyen mücrimlerden azâbımızı kimse geri çeviremez.

Daha sonra Cenâb-ı Hak, kullarına tenbih ve kitâbındaki işâretlere teşvik etmek maksadıyla şöyle buyurmaktadır: لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ: **Muhakkak ki, onların kıssalarında gönül sâhibi kimseler için ibret vardır.** Bu Kur'ân'da zikredilen peygamberlerin kıssalarında ve özellikle de Hz. Yûsuf'un kıssasında, sözün özü, mânâsı ve esâsı üzerinde derin derin tefekkür eden kimseler için ibretler vardır. مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى: **O, iftirâ bir söz değildir.** Bu Kur'an ve onun içerisinde geçen kıssalar ve hükümler Allâh adına uydurulmuş, iftirâ edilmiş sözler değildir. وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ: **Fakat o, kendinden öncekileri tasdik eden** bir kitaptır. Kendisinden önceki ilâhî kitapları, onlardaki hüküm, kıssa ve bilgileri tasdik etmek için Allah tarafından gönderilmiş bir vahiydir. وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ: **Her şeyi açıklayan** bir kitaptır. Zâhirin ve bâtının güzelleştirilmesiyle alâkalı her türlü dînî ihtiyâcı açıklar. وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ: **İnananlar için bir hidâyet ve rahmettir (111).** Bu Kur'an, kendisine sarılıp içerisindekiler ile amel eden kimselerin sapıklıktan emin olacağı bir hidâyet kaynağı, inananlar ve gereklerini yerine getirenler için de bir rahmettir.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey gözünü açmak isteyen akıllı ve doğru yolu bulmak isteyen uyanık kimse! Allâhü Teâlâ sana nefsinin kusurlarını göstersin ve onun hastalıklarından, dertlerinden seni korusun. İşte burada sana düşen şey; bu sûrede zikredilen kıssadan ibret almak, orada zikredilen zorlu engellerden, açık tuzaklardan ve işâret edilen şeylerden kendini korumak, nefs-i emmâreni dayanaklarından arındırmak, gücünün ve kuvvetinin yettiği ölçüde onun isteklerinden kendini uzak tutmaktır. Yine, bütün himmet ve gayretini zâhirinin ve bâtınının güzelleşmesi uğrunda yoğunlaştırmalı; helâke, yokluğa, yok olmaya, kesret ve çokluğa dâir ne varsa her türlü şekli, zâtî vahdetin saflığından, berraklığından, sarâfetinden ve sırflığından alıkoyan her türlü perdeyi ortadan kaldırmayı gerektiren tevhit yoluna girmeye engel olan şeylerden kendini temizlemeye, onları aşmaya gücünün son noktasına kadar gayret etmelisin.

Bunların yanında; bâtıl taayyünlerini/tezâhürlerini, değişme ve bozulmadan münezzeh, başka şeylere dönüşme ve çevrilmeden mukaddes, kendisini hiçbir işin meşgul edemeyeceği, zamânın geçmesinin kendisini etkileyemeyeceği, bilakis kendisi her an bir işte olup, kâinatta kendisinden başka ne varsa her şeyin yok olacağı Cenâb-ı Hakk'ın rızâsına götüren yolunun şeytanları anlamına gelen âtıl ve işe yaramaz benliğini fâni kılmaya, yok etmeye kalp yüzünle ve tam bir gayret ile yönelmelisin.

Sen, benliğinin bütün taayyünlerinden, iz ve belirtilerinden baştan başa fâni olduğun zaman geride sâdece, kendisinde aslâ bir değişim sözkonusu olmayan, zâtî ve ezelî celâl ve ebedî ve sonsuz ikram sâhibi olan Rabbinin vechi kalır.

Allâhü Teâlâ bizleri, fenâ yoluna girmede kendilerini desteklediği ve kendisi ile mülâki olma şerefine engel olan şeyleri yok etmede muvaffak kıldığı kimselerden eylesin. O, Semî' ve Mucîb'dir; duâları işiten ve onlara icâbet edendir.

RA'D SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

İlmel yakin ve aynel yakin mertebesinde kemâle erip hakkal yakin mertebesini de tam bir şekilde gerçekleştiren kimse, kevn/oluş ve fesad/bozuluş âleminde meydana gelen olağan üstü olay ve hayreti mûcip düzenlemelerin ancak – kemal sıfatlarla muttasıf, sonradan olma ve sona erme gibi eksikliklerden münezzeh ve tasarruflarını bir başkasının rekabeti ve yardımı olmadan gerçekleştiren – bir Zât'tan geldiğini kesin olarak bilir. Çünkü hakîkatte O'ndan başkası için ne vücud/varlık ve ne de sabitkademlik/süreklilik vardır.

İtina ile yapılmış fiiller, sağlam bir şekilde düzenlenmiş eserler ve eşsiz bir şekilde müşâhede edilen intizam, aklın yol göstericiliğinin ışığıyla tespitlerini yapan kimseye bütün bunların fâilinin bir tek olduğunu göstermektedir. Allâh'ın cemâl ve celâlini mükemmel bir şekilde anlamaya çalışan keşf ve şühûd ehline gelince, onlar varlıkta Allah'tan başkasını görmezler. Bu sebeple, meydana gelen eser ve fiilleri, hareket ve durağanlıkları ve meydana gelen hâdiseleri her şeyden önce mutlak olarak –sebep ve vesileleri göz ardı ederek– Allâh'a isnat ederler. Bilakis, bu sebep ve vesileleri Allâh'ın tecellîlerinin tezâhürleri ve O'nun işlerinin yansımaları olarak görür ve öyle inanırlar.

Bundan dolayı, Allah Teâlâ kitabında, Peygamberi (s.a.v.)'e hitap ederek, kâinatta mevcut düzenlemelerin ancak Allâh'a isnat edilmesi ve yalnız O'ndan meydana geldiği konusunda kullarını uyarmış ve şöyle buyurmuştur:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِۜ وَالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ....

SÛRENİN TEFSÎRİ

Çeşitli düzenlemeler aracılıyla kâinatın/varlıkların ortaya çıkarmak sûretiyle tecellî eden بِاسْمِ اللهِ: **Allâh'ın adıyla başlarım.** İlk yaratılış dönemi olan bu dünyâ hayatında kullarının tümüne çok bağışta bulunmakla الرَّحْمَانِ: **O Rahmân'dır**, çok merhametlidir. Diğer yaratılış dönemi olan âhiret hayâtında kullarına büyük mükâfatlar ve yüksek dereceler vereceği için de الرَّحِيمِ: **Rahîm'dir,** çok rahmet sâhibidir.

المر: **Elif. Lâm. Mîm. Râ.** Tevhîdin eserlerinin ifade ettiği mânalarını mülâhaza edebilen, doğru yolun apaçık gereklerini parlak bir bakış açısıyla değerlendirebilen ve üzerinden kazânın geçtiği her şeye rızâ gösterebilen ey akıllı insân-ı kâmil!

تِلْكَ: **Bu** sana indirilen sûre, daha önce indirilmiş bütün kitapları kapsayan آيَاتُ الْكِتَابِ: **Kitâb'ın ayetleridir,** yâni ayetleri cümlesindendir. Bu âyetlerden önce indirilenler hak olduğu gibi وَالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ: **Rabbinden sana indirilen** âyetlerin hepsi **haktır,** yâni vâkıaya mutabık olup, her şeyi bilen ve yerli yerince yapan Allah katından indirilmiş âyetlerdir. وَلَكِنَّ: **Fakat** gaflet ve unutkanlıktaki ısrarları sebebiyle أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يُؤْمِنُونَ: **İnsanların çoğu inanmazlar (1).** Kitâb'ın ve O'nu indirenin hak olduğunu tasdik etmezler ve inanmazlar.

Bu inatçı ahmak insanlar nasıl bu Kitâb'ın hak olduğuna inanmazlar?

Çünkü her şeyi başlatan, yoktan var eden, en yüce ve en bedî olan O اللَّهُ: **Allah** ilk bakışta الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا: **görmekte**

... ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى يُدَبِّرُ الْاَمْرَ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ ....

olduğunuz gökleri direksiz olarak yükseltmiştir, yâni ülvî varlıkları süflî varlıklar için sebep ve vesileler olsun diye –açıktan kendisine dayanılan vâsıtalar olmadan– asılı olarak yaratmış ve gökleri yükseltip eşsiz ve en güzel bir tarzda şekillendirmiştir ثُمَّ: **Sonra** Rahmân ismiyle اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ: **Arş'a istivâ etmiş**, yâni ortaya çıkarmak ve korunmalarına ve nizamlarının kalıcı olmasına yönelik çeşitli düzenlemeler yapmak sûretiyle bütün varlıkların arşları üzerine oturmuştur وَ: **Ve** düzenlerini tamamlamak için aralarından سَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ: **Güneşi ve ayı emrine boyun eğdirmiştir.** Bunların كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى: **Her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir**, yâni maîşetlerini ve korunmalarını sağlamak için kış ve yaz, ilkbahar ve sonbahar olarak muayyen dönemlerde döner dururlar. Kısaca Allah, gevşemeksizin ve kusursuz olarak gerektiği ve lâyık olduğu şekliyle يُدَبِّرُ الْأَمْرَ: **Her işi düzenlemekte,** birliğini gösteren delil ve şâhitler olan يُفَصِّلُ الْآيَاتِ: **Âyetleri açıklamaktadır.** لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ: **Umulur ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanırsınız (2)**, yâni mucidiniz ve mürebbinizin kim olduğunu anlar ve gerçekten bilirsiniz.

Anlayış ve zekâ fıtratı üzerine yaratılmış ey insanlar, nasıl anlamazsınız? وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ: **O Allah'tır ki yer yüzünü döşemiş** ve arazilerini geniş kılmıştır. Bu arâzilere direk olsun diye وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ: **Onda oturaklı dağlar**, yüksek dağlar, gıda edinip yiyeceklerinizi yeşertmek için yerden çıkan ve yeryüzünde akan وَأَنْهَارًا: **Irmaklar yaratmış ve** devam ve bakâlarına, olgunlaşma ve ıslahlarına sebep olması için وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ: **Orada bütün meyvelerden çifter**

... يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَۜ اِنَّ فى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِي الْاَرْضِ قِطَعٌ
مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَٓاءٍ وَاحِدٍ
وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْاُكُلِۜ اِنَّ فى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

çifter yaratmıştır. يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ: **Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor.** Soğukluğu dindirmek için geceyi gündüzle ve sıcaklığı yatıştırmak için gündüzü geceyle örter ki böylece havanın tabiatında denge oluşur. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ: **Şüphesiz bütün bu** hikmet ve tedbirlerde hikmet sâhibi Sâni'in ve çok bilen Mudebbir'in işlerindeki hikmetleri لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ: **Düşünen bir toplum için ibretler vardır(3)**, yani kesin deliller ve açık şâhitler vardır.

Aynı şekilde, Allâh'ın kudretinin eşşizliği ve hikmetinin mükemmelliği sâyesinde tabiat ve mizaç olarak وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ: **Yeryüzünde birbirine** benzeyen **komşu kıtalar,** bazısında وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ: **Üzüm bağ** ve bahçeleri, bazısında وَزَرْعٌ: **Ekinler,** bazısında وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ: **Bir kökten** yâni aynı kökten çoğalan hurma ağaçları وَغَيْرُ صِنْوَانٍ: **Ve çeşitli köklerden dallanmış** yâni aynı hurma ağaçları olmakla beraber farklı köklerden meydana gelmiş, değişik türlerde **hurma ağaçları vardır.** Hâlbuki hepsi يُسْقَى بِمَاءٍ وَاحِدٍ: **Bir su ile sulanır.** Yerin ve suyun tabiatının aynı olmasına rağmen meyvelerin وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ: **Yemişlerinde bir kısmını bir kısmına üstün kılarız.** Çünkü bir kısmı zararlı ve bir kısmı faydalıdır, bir kısmı tatlı ve bir kısmı acıdır ve buna benzer değişik farklılıklar mevcuttur. إِنَّ فِي ذَٰلِكَ: **İşte bunlarda** -alıcının tabiatının birliğiyle beraber farklılık olmasında- لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ: **Akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır (4);** akıllarını Hak'kın yaratıklarını düşünmede ve icat ve yoktan var ettiği şeylere verdiği düzeni anlamada kullanan kimseler için Hakîm Sani'in hikmetinde ve işinin sağlamlığında yücelikler ve büyük deliller vardır.

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فِىٓ اَعْنَاقِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ ....

Ey resullerin kâmili! Delillerinin açıklığına ve kanıtlarının kesinliğine rağmen kâfirlerin bedenlerin yeniden dirilişini inkârına وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ: **Şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların** ***(şöyle)*** **demeleridir,** yani asıl onların şu sözlerine şaşman gerekir: أَئِذَا كُنَّا تُرَابًا: **Biz toprak olduğumuz zaman** ve bir yığın kemik ve kırıntı olduktan sonra أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ: **Yeniden mi yaratılacağız?** Toprak olup dağıldıktan sonra asla ve kesinlikle tekrar insan bedenine geriye dönemeyiz derler. أُولَٰئِكَ: **İşte onlar** doğru yoldan uzaklaşmış olanlar ki onlar الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ: **Rablerini inkâr edenlerdir,** yani madde ve zaman mefhumlarıyla bağlantılı olmadan yokluk gizliliğinden çıkarıp var eden ve tekrarını aynen yaratmak kendisine yeni baştan ve yoktan var etmekten daha kolay olduğu halde çeşitli yetiştirme metotlarıyla onları yetiştiren/terbiye eden varlığı inkar ederler. وَأُولَٰئِكَ: **İşte onlar,** –ilk yaratılışlarındaki tabiat zincirlerine bağlı kalarak yaşayıp doğru yoldan çıkmış olanlar– son yaratılışta daimî ve sürekli olarak الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ: **Boyunlarında tasmalar bulunanlardır.** وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ: **Ve onlar ateş ehlidir,** kovulmuş cehennem ehli olanlardır. Herhangi bir kesintiye uğramaksızın هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ: **Onlar orada ebedî kalıcıdırlar (5).**

وَ: **Ve** müşrikler, yaptıklarının çirkinliğinden ve Allâh'ın intikamı ve gayreti konusundaki gafletlerinin sonucu olarak tehdit edildikleri aleyhlerine vaat edilen azap anlamındaki يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ: **Kötülüğü senden çabucak istiyorlar.** Ey resullerin kâmili! Senden, alalaya alarak ve büyüklük taslayarak, azabın âcilen yerine getirilmesini istiyorlar.

... قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

Îman etmeleri şartına bağlı olarak vaat edilen قَبْلَ الْحَسَنَةِ: **İyilikten önce** kötülüğü istiyorlar. وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ: **Hâlbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip geçmiştir**, yani çeşitli cezâ ve azaba uğrayarak helak olan ümmetler hakkında tarihte misal verilen cezâ örnekleri vardır. Eğer düşünselerdi ki, bir an önce olmasını arzu etmeleri ve alaya almaları azâbın hemen gerçekleşmesine yeterli sebep olurdu. وَ: **Ve** – fakat aşırı ısrarları ve küfürleri nedeniyle hemen arzu ettikleri azâbın en kötü şekilde gerçekleşmesine müstahak olsalar bile, Hakîm ve Alîm olan Allah keremi gereği cezâyı zamana bırakmıştır. إِنَّ رَبَّكَ: **Doğrusu** Rahîm ve Halîm olan **Rabbin** لَذُو مَغْفِرَةٍ: **Mağfiret sahibidir**, günahları örter ve bağışlar. Gaflet ve unutkanlık içinde kaybolmuş لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ: **İnsanlar için kötülük ettikleri halde**, yani Allâh'ın azâbını celp ederek kendilerine zulmetmekle beraber onları affeder. Aynı şekilde adâletinin ve kahrının gereği olarak وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ: **Rabbinin azâbı çok şiddetlidir (6)**, yâni büyüklenerek ve yüz çevirerek Allâh'a boyun eğme bağından kopan kimseye karşı hesap sorması çok hızlıdır.

وَ: **Ve**, ey resullerin kâmili! Sana karşı olan haksızlık ve kinlerinin şiddetinden dolayı senin, dinin ve kitabın hakkında يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Kâfirler diyorlar ki** eğer geçmiş peygamberler gibi bir peygamberse لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ: **Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya!** Ey resullerin kâmili! Onların küfürlerinden ve bu sözlerinden dolayı kendini harap etme. إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ: **Sen ancak bir uyarıcısın**, Rabbinin katından getirdiğini haber verensin ve ıslah eden yol gösterici değilsin. Sana ancak tebliğ etmek düşer. وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ: **Ve her toplumun bir ......**

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُؕ وَكُلُّ شَيْءٍ
عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَٓاءٌ
مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ ....

---

rehberi vardır (7). Hidâyete erdiren de Allah Teâlâ'dır. Eğer iradesi onların hidâyetini gerektirirse onları hidâyete erdirir, çünkü O onların gizli ve kapalı yanlarını, üzerlerinde neyin cereyan ettiğini ve kendisine dönen işlerini bilendir.

Her an mevcut olan ilmiyle anne rahmine dökülen nutfeden اللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى: **Her dişinin neye gebe kalacağını Allah bilir.** وَمَا تَغِيضُ الْاَرْحَامُ: **Rahimlerin neyi eksik**, yani artıklarına uygun olarak kendisinden eksileni, وَمَا تَزْدَادُ: **Neyi ziyade edeceğini**, yani gelişmesi ve şekillenmesi için üzerinde oluşan ziyadeliği, bilir. وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ: **Onun katında her şey ölçü iledir (8)**, yani katında her varlığın oluşu ancak muayyen bir madde ve zaman olarak belirli bir miktar iledir; bu nedenle ne eksilir ve ne de azalır.

Bu durumun keyfiyet ve kemiyetini anlamak ancak gayp âleminde Allâh'ın kendine çektiği kişiye aittir, çünkü Allah kendisi bizâtihi noksan sıfatlardan münezzehtir.

عَالِمُ الْغَيْبِ: **O görülmeyeni de**, yani bize iç ve dış yönden gizli kalan, وَالشَّهَادَةِ: **Görüleni de**, yani iç kısmı bize gizli olanı **bilir.** Nasıl olur da Allah gizli ve açık olanı bilmez çünkü O bizâtihi الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِي: **Çok büyüktür yücedir (9)**, yâni iki âlemin özellikleriyle muttasıf olmaktan uzaktır.

Bütün bunlar Allâh'ın zâtî sıfatları ve güzel isimlerinin gölgelerinden/yansımalarından ise, o halde varlıkların durumlarıyla alâkalı Allâh'ın kuşatıcı ilminde سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ: **Sizden sözü gizleyenle**, kendisinde onu gizleyip saklayanla, وَمَنْ جَهَرَ بِهِ: **Onu açığa vuran** ve izhar eden, وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ: **Geceleyin gizlenenle**, gizli ve

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْۜ وَاِذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُٓوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُۚ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

örtülü olanla, وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ: **Gündüzün** bâriz ve açık olarak **yürüyen eşittir (10)**. Allah Teâlâ'yı hiçbir durum meşgul etmez, hiçbir perde ve hiçbir örtü O'na engel olmaz ve bir şeyin ortaya çıkması ve belirmesi başka bir şeyi tayin etmesine yardım etmez, çünkü yerde ve gökte olan hiçbir şey O'na gizli değildir.

En küçük zerreden en az zaman dilimine varıncaya kadar eşyadan her şey Allah Teâlâ'ya aittir. Bu nedenle, ardı ardına ve kuşatıcı olarak her şeyi takip eden melekler diye isimlendirilen ve ilahi karakterde varlıklar olarak لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ: **Önünde ve arkasında onu koruyan takipçiler vardır** ki o şeyle ilgili olmayıp düşmanlık eden ve eza veren şeylerden o şeyi korur. Bu ancak مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ: **Allâh'ın emriyledir**, yâni lütuf ve cemâlinin gereği olarak koruma amacına yönelik Allâh'ın irâde ve dilemesine bağlıdır. Kullarının işlerini tedbir eden ve onların hallerini ıslah eden إِنَّ اللّٰهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ: **Allah bir toplumda olanı değiştirmez**, yani onda olan nimet, âfiyet, bolluk, ferah ve mutlulukta bir değişiklik yapmaz, حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ: **Tâki onlar kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar**, yani güzel ahlak ve övgüye değer sıfatlardan Allâh'ın emirlerini terk edip yasaklarını işlemek sûretiyle kötü ve ayıp kabul edilen davranışlar sergilediklerinde onların durumunu değiştirir. Kullarının sırlarına ve istîdatlarına muttali olan وَإِذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوءًا: **Allah bir topluma** huylarının kötülüğünden dolayı **kötülük dilediği zaman**, فَلاَ مَرَدَّ لَهُ: **Artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur**, yani yaratıklarından hiçbirinin O'nun iradesini değiştirme gücü yoktur. وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ: **Onların Allah'tan başka yardımcıları yoktur (11).**

هُوَ الَّذ۪ي يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَۚ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِه۪ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خ۪يفَتِه۪ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُص۪يبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِۚ وَهُوَ شَد۪يدُ الْمِحَالِۜ ﴿١٣﴾

Nasıl Allah Teâlâ'nın dilediği geriye çevrilebilir, çünkü O kullarının işlerini yüklenir ve onlar da iş ve hitaplarında O'na yönelirler.

Nasıl Allah'tan başkasına yönelirler ve O'nun isteğini/murâdını geriye çevirebilirler?

Hâlbuki ansızın هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ: **O size şimşeği gösterir** ve ondan size خَوْفًا: **Korku** bırakır ki size isabet etsin وَطَمَعًا: **Ve ümit** verir ki o korkuyu yağmur takip etsin. Çok suyla dolu üst üste kümelenmiş buharlardan oluşan وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ : **ğır bulutları meydana getirir (12).**

و: **Ve** şimşeklerin görülmesi ve bulutların meydana gelmesi ânında, kümelenmiş bulutlar arasında hapsolmuş buhar ve dumanların çarpışmasıyla oluşan يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ: **Gök gürültüsü Allâh'ı hamd ile tesbih eder**, yâni onu tâkip eden ve ona yardım eden vekil melekler göndermesinden dolayı Allâh'a hamd eder. Aynı şekilde مِنْ خِيفَتِهِ وَالْمَلَائِكَةُ: **Melekeler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler,** yani Allah korkusundan ve celal ve kahrının gücünden dolayı onlar da Allah'ı hamd ile tesbih ederler. Allah, buharlar ve ateşli parçalarıyla yakıcı dumanlardan oluşan وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ : **Yıldırımlar gönderir.** Yok ederek, zor kullanarak ve intikam alarak فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ: **Onlarla dilediğini çarpar.** Son derece zayıf oldukları ve güç ve kuvvetlerinin yokluğuna rağmen وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ: **Onlar Allah hakkında mücâdele edip dururken,** yani tevhid konusunda ve ilk ve son yaratılışla ilgili peygamberlerin Allah katından getirmiş oldukları emir ve yasaklarla alâkalı konularda tartışıyorken Allah böyle yapar. وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ: **Ve O,**

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ
اِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾ وَلِلّٰهِ
يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ﴿۩﴾ ....

azabı çok şiddetli olandır (13), yani kudretinin, genişliğinin, kahredici saltanatının ve celâlinin kemâlatından dolayı kendisiyle mücâdele edip peygamberlerini yalanlayanlara karşı hile ve intikamı çetindir.

Ancak لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ: **El açıp yalvarmaya layık olan O'dur**, yâni samimi olarak ve yalnız Allâh'a yönelerek dua eden kimsenin duasının kabulü, icabet edilmesi ve dileğinin yerine getirilmesi Allâh'a aittir. Müşriklerin وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِه: **O'nun dışında el açıp dua ettikleri**, yani Allâh'ın dışında taptıkları putlar, لاَ يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ: **İsteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar**, istedikleri şeylerden az bir miktarına bile cevap veremezler. Tam tersine putlara yaptıkları duadaki duruşları şuna benzer: إلاَ كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ : **Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir**, yâni susuz kimsenin durumu gibidir ki susuzluğunu gidermek için istekte bulunur. وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ: **Hâlbuki su onun ağzına girecek değildir**, çünkü bu su derin bir çukurdadır. Bu sebeple susuzluğu, kalbinin harâreti ve göğsünün daralması artar. Aynı şekilde, müşrikler kendilerine şefaat etmeleri ve amaçlarına ulaşmaları için putlarına dua ederler, hâlbuki bu putlar asla kendilerine bir şey için ulaşılması mümkün olmayan ve bir şeyi kabul etme imkânları da olmayan cansız varlıklardır. وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلاَ فِي ضَلاَلٍ: **Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır (14)**; yanlış düşünceleriyle ve putlarıyla ulûhiyette ve ubûdiyette tek olma özelliğine sâhip Hakkın nurunu gizleyenler hüsrandadırlar, mahrumiyettedirler, terk edilmişlerdir ve yaptıkları da boşa çıkmıştır.

وَ: **Ve**, kendisinden başka ilah olmadığı ve kendisinin dışında başka hakîki bir varlık olmadığı halde nasıl Haktan başkasına yönelir ve dua ederler? لِلّٰه يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْاَرْضِ: **Göklerde** – âyân-ı sâbite diye isimlenen isim ve sıfatlar âlemi – **ve yerde** – isim ve sıfatlardan akseden

طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ۩ ﴿١٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
قُلِ اللّٰهُۜ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّاۜ قُلْ هَلْ
يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَص۪يرُ ....

sûret ve şekillerden oluşan tabiat âlemi – **bulunanlar** kendi varlıklarında yok hüviyetinde olan gölge varlıklardan birine değil, varlıkta asıl olan ve kendi kendine ayakta durma sıfatıyla muttasıf olan **Allâh'a secde ederler**; boyun eğer ve yalvarırlar. Bunu طَوْعًا: **İsteyerek**, yâni boyun eğerek ve tecrübe etmek ve görmeye eğilimli olarak, وَكَرْهًا:**Ve istemeyerek**, yâni hayret ve sapkınlık içinde olduklarından dolayı isteksiz davranarak yaparlar. وَظِلَالُهُمْ: **Ve onların gölgeleri de** – yer ve göklerin hüviyetlerinin gerekleri olan varlıklar ve onlara terettüp eden benzer şeyler de – بِالْغُدُوِّ: **Sabah** – ortaya çıkıp belirmenin başı – وَالآصَالِ: **Akşam (15)** – ortadan kalkma ve sona erme vakti – secde ederler.

Ey Resullerin kâmili! Büyüklenerek ve mat etmek amacıyla soru sorarak hakka karşı inatlaşan ve onun ehliyle mücadele eden kimseye قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالآرْضِ: **De ki: Göklerin ve yerin rabbi kimdir?** Yokluğun karanlıklarından ortaya çıkarıp her ikisini var eden ve çeşitli şekillerle düzenleyen kimdir? Allâh'ın kalplerini ve ağızlarını mühürlemesinden dolayı Hak kelimesini söyleyemedikleri için sorunun cevâbında sen, var eden, düzene koyan ve ülûhiyet ve rubûbiyetinde müstakil olan قُلِ اللّٰهُ: **Allah'tır de**. Hak apaçık ortaya çıktıktan sonra onlara kınama ve serzenişte bulunma yoluyla, Allâh'ın kadir ve kıymetini hakkıyla bilemeyen cahillere قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لاَ يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلاَ ضَرًّا: **De ki: 'O'nu bırakıp da kendilerine fayda ya da zarar verme gücüne sâhip olmayan dostlar mı edindiniz?'** Yaratıkları cinsinden olan mâbutlar mı edindiniz ki, bu varlıkların en düşüğü cansız varlıklardır. Ey resullerin kâmili! Kınama ve serzenişte bulunma yoluyla fıtrî aklın tabiatından uzak olan câhillere قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الآعْمَى وَالْبَصِير **De ki: « körle gören bir olur mu hiç? »**, yani gözünü kaybedenle onu bulan

...اَمْ هَلْ تَسْتَوِى الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُۚ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِه۪ فَتَشَابَهَ
الْخَلْقُ عَلَيْهِمْۜ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ
مَٓاءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًاۜ ....

aynı mıdır? أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ : **Ya da karanlıklarla aydınlık bir olur mu?** », yâni kendi varlığında kaybolma kâbiliyetine sâhip olan varlıklarla kendi zâtında genişleyip çoğalan varlık bir olur mu? Gaflet ve sapkınlık çölünde kaybolan bu ahmak ve körler eş ve benzeri olmaktan münezzeh/uzak olan أَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ: **Allâh'a yoksa O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da,** – Allâh'ın yaratması ve var etmesi gibi var eden ortaklar – فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ: **Bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü?** Yâni iş kendilerine karışık görünüp söz konusu ortakların yaratması Allâh'ın yaratmasına benzer göründü. Hâlbuki Allah zâlimlerin dediklerinden son derece uzak, yüce ve uludur. Yol göstericilik bakımından ey resullerin kâmili! Bütün kemal sıfatları kendisinde toplayan ve bütün varlıkları terbiye eden/düzenleyen قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ: **Allah her şeyi yaratandır de,** yâni yardım almadan ve ortağı olmadan tek başına her şeyi ortaya çıkarıp var edendir. وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ: **Ve O, birdir, karşı konulamaz güç sahibidir (16).** Bizâtihi varlıkta müstakildir. İsim ve sıfatlarının gölgelerinden akseden ve aslî yokluk özelliklerini kaybetmeden kendi varlıklarında kaybolup giden diğer varlıklara karşı güç sahibidir.

Kullarına olan şefkat ve merhametinden dolayı أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً: **O, gökten su indirdi de** – mânevi âlemden îman ve irfan suyu – فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا: **Vâdiler kendi hacimlerince sel olup aktı;** nefisler istîdatlarının el verdiği oranda bu sudan alıp doldu ve sonra da taştı. فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا: **Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü;** mârifet ve hakîkatlerin sularının üzerine beşerî güçlerden meydana gelen âdetlerin köpüğü çöker, tabîatın hîlesi bu suların kenarlarına düşer ve bu sel de mutlak olarak onları bu bulanıklıklardan temizler. وَ: **Ve bu** sahte köpüğün benzeri, arındırmak istediklerinde altın, gümüş, bakır ve

... وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ
الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ
كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ ﴿١٧﴾ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى وَالَّذِينَ لَمْ
يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ ....

---

demir cinsinden مِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ: **Ateşte erittikleri şeylerden,** mâdenlerden meydana gelir. ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ: **Süs veya *(diğer)* eşya yapmak isteyerek,** yâni bu mâdenlerden süs eşyası ve başka kap kaçak ve harp âletleri elde etmek istemeleri durumunda زَبَدٌ مِثْلُهُ: **Buna benzer köpük olur;** birinci köpük gibi sahte ve boştur. Kullarının hallerini ıslah eden Allah uyanıp anlasınlar ve böylece hakka tâbi olup bâtıldan uzaklaşsınlar diye كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ: **İşte Allah hak ile bâtıla böyle misal verir.** Sonra onlara âkıbetlerinin nasıl olacağını şöyle beyan etti: Su üzerine yükselen فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً: **Köpük atılıp gider;** taklitlerin köpüğünün yakîn nûrunun yanmasıyla düşüp kaybolduğu gibi kuruyarak çözülüp yok olur. Mârifet ve hakîkat sularından وَأَمَّا مَا يَنفَعُ النَّاسَ: **İnsanlara fayda veren şeye gelince** فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ: **O yeryüzünde kalır;** kökü sâbit ve dalları yukarıda güzel bir ağaçbitirmek için ilâhi isim ve sıfatların ışığını almaya kâbiliyetli tabîat bâki kalır. كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ: **İşte Allah böyle misaller verir (17).**

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَى: **İşte Rablerinin emrine uyanlar için en güzeli vardır;** Rablerinden büyük sevap ve yüksek mertebeler vardır. وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ: **Ona uymayanlara gelince,** yâni hak ehline uymayıp inandığı gibi inanmayanlara gelince, muhakkiklerin ulaştıkları pay ve hazzı elde edemezler. لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ: **Eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında bir misli daha kendilerinin olsa** –mal ve süs eşyâsından bir benzerine sahip olsalar ...

... لَافْتَدَوْا بِهِ أُولٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾ أَفَمَنْ
يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمٰى إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ
﴿١٩﴾ الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾

---

bile– muhakkiklerin elde ettiklerine ulaşmak için لَافْتَدَوْا بِهِ: **Onu mutlaka feda ederler** ama buna rağmen onların elde ettiklerine ulaşamazlar. Tam tersine أُولٰئِكَ: **İşte onlar var ya,** yâni hakkı kabul etme şerefinden mahrum olan şakî kimseler, لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ: **Hesabın en kötüsü onlaradır;** zerre kadar kendilerinden sâdır olan her şeyden hesaba çekilirler ve cezâ görürler. وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ: **Varacakları yer de cehennemdir** ve zelil olarak kovulup mahrum olacaklardır. Doğru yoldan sapan bu insanların döşeği وَبِئْسَ الْمِهَادُ: **Ne kötü bir yataktır! (18).**

Ey Resulüm! Sana tabi olmamakta ve senin dinini kabul etmemekte direnen müşrik inkar mı ediyor?

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ: **Rabbinden sana indirileni hak olarak bilen kimse,** yâni geçmiş kitaplarda bulunan emir, nehiy, misal, rumuz ve işaretleri içine alan Kur'ân konusunda vâkıaya uygun olarak şeksiz ve şüphesiz bir şekilde seni destekleyen ve tasdik eden kimse, âlemi âfakta var olan delilleri göremeyen كَمَنْ هُوَ أَعْمَى: **Kör kimse gibi olur mu?** Tam tersine daha da kördür çünkü basîret/içsel görme kuvvetini kaybetmiştir. Zîra basîret kuvvetine sâhip olmadan dîni işleri ve yakîne âit mârifetleri idrak etmek mümkün değildir. إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ: **Ancak akıl sahipleri anlar (19).** Allâh'ın kitâbının sırlarını ancak işlerin zâhiri boyutlarından yüz çevirip özle ilgili kısımlarını keşif metoduyla anlayanlar idrak eder. Bu ise ancak basîret yoluyla meydana gelir.

الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ: **Onlar, Allâh'ın ahdini yerine getirirler;** varlığın nûrundan akan feyizler istîdatlarının alanlarına serpildiği andaki Allah'la yaptıkları ahde vefa gösterirler. وَلَا يَنقُضُونَ الْمِيثَاقَ: **Ve verdikleri**

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٓ اَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُولٰٓئِكَ ....

sözü bozmazlar (20); tam tersine ahitlerini korurlar ve korumaya da sürekli devam ederler.

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ: **Onlar Allâh'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler**; emredilen şeylerin, hoşnut olunan fiillerin, mârifetlerin, hakîkatlerin, güzel hasletlerin ve övülmeye lâyık ahlakî davranışların tümüyle bezenip süslenirler. وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ: **Rablerinden sakınırlar**; yasaklanan ve mahzurlu kabul edilip zemmedilen/yerilen hal ve davranışları işlemekten sakınırlar. وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ: **Ve kötü hesaptan korkarlar (21)**, Allâh'ın emrine muhâlefet etme ve yasaklarının gereğini yerine getirme konusunda O'ndan sakınarak kötü âkibet ve sonuçtan çekinirler.

O kimseler kendilerine bir musîbet ve bela geldiğinde وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ: **Rablerinin rızasını isteyerek sabrederler**, Allah Teâlâ'ya yönelerek ve O'na boyun eğerek O'nun rızasını talep ederler, وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ: **Namazı dosdoğru kılarlar**, bütün durum ve zamanlarda namaza meyil ve yöneliş içinde olurlar, وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً: **Kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak harcarlar**, kendilerine kazanmaya ve toplamaya muvaffak kıldığımız mallardan – başa kalkma ve incitme olmayacak şekilde fakirin verilen yardımı fark etmemesi için gizli olarak veya infak edenin başa kalkma durumunu hissetmeyecek şekilde alçakgönüllülüğü yaşaması amacıyla fakirin yapılan yardımı fark etmesi için açık olarak – hak eden fakirlere verirler, وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ: **Ve kötülüğü iyilikle savarlar**, çirkin hasletlerden ve ahlaktan kaynaklanan kötülüğü övgüye lâyık haslet ve istenilen ahlâkî davranışla karşılık verirler. أُولَٰئِكَ: **İşte onlar var ya**, yâni ahde vefa gösteren, korku ve ümit arasında bulunan, belâya sabreden, kazânın kötü tarafından kendilerine isabet eden şeylerden hoşnut olan, genişlik

... لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِۙ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ
وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍۚ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا
صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِۜ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ

ve darlıkta Mevlâ'ya yönelen ve kendilerinde bulunanı Allah rızası için fakirlere harcayan veli ve saîd kullar, لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ: **Dünya yurdunun sonu sadece onlarındır (22).** Bu dünyâ hayatındayken âhirete ait lezzetler, sevaplar, yüksek dereceler ve istediklerini elde etme gibi nimetleri kazanırlar. Bunlardan bazıları şunlardır:

Ebedî yerleşim yeri olan جَنَّاتُ عَدْنٍ: **Adn cennetleridir.** Hak ederek ve asıl vatanları olarak يَدْخُلُونَهَا وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ: **Oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler.** Aynı şekilde arkadaşlıkları ve yoldaşlıkları nedeniyle onları tâkip edenler de onların yardımlarıyla aynı yere girecek-lerdir. Söz konusu bu yere yerleşip mekan tuttuktan sonra, hoş geldin demek ve onurlandırmak amacıyla ziyaret ederek يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ وَالْمَلَائِكَةُ: **Melekler her kapıdan onların yanına varacaklardır. (23)**

Cennetin kapılarından şöyle diyerek girerler:

Kurtuluş ve başarı elde ederek ey zafer kazananlar! İmtihan dünyâsında mevcut olan çeşitli belâ ve musîbetlere سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ: **Sabretmenize karşılık size selam olsun!** فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ: **Dünyâ yurdunun sonu ne güzeldir! (24).** Ebedî yurttaki yeriniz ve sürekli memnuniyet hâlinde olma gibi işlerinizin sonuçları ne güzel ve hârikadır.

Sonra Allah Teâlâ sözünü sünnetinin gereği olarak iyilerin güzel neticelerini, kötülerin hallerinin çirkinliğini ve âkibetleri beyan ederek takip ettirmiştir.

Varlığın başlangıcı olan ilk yaratılışta yaptıkları sağlam sözleşmeyi ve içerdiği hükümleriyle beraber وَالَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ: **Allâh'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar....**

...وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِۙ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ
وَلَهُمْ سُٓوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ
الدُّنْيَاۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِى الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ: **Allah'ın riâyet edilmesini emrettiği akrabalık bağlarını kesenler**, bu bağların korunmasını terk edenler, peygamber ve velilere karşı zülüm, yalan, iftira, gösteriş ve büyüklenme ve Allah dostlarına karşı kötü zan beslemek yoluyla, çeşitli fesat biçimleriyle وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ: **Yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar; أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ: İşte onlaradır lanet**. Hakkı kabul etme şerefini kaybedenler bu dünyâ hayâtında zillet ve mahrûmiyet içerisindedirler. وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ: **Ve kötü yurt onlarındır (25).** Son yaratılışta da en aşağı bir yerde bulunacaklardır.

Sonra Mekke halkı mal, altın ve bunlarla alakalı arzu ve isteklerinden dolayı övününce ve müminlerin fakirlerini küçük görüp ayıplayınca sırf bir hikmete binâen Allah onlara şöyle diyerek cevap verdi:

Kullarının istidâtlarını bilen اللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ: **Allah dilediğine rızkını bollaştırır da daraltır da.** İlk yaratılışta irâde, ihtiyar/seçim, hikmet ve tedbirine bağlı olarak dilediği kimseye rızkını çoğaltır, genişletir veya daraltır, azaltır. Kalıcı ve sâbitliği olmayıp aslında iğreti durumunda olan bu dünya metâının sevinç ve övünçleriyle وَ فَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **Onlar dünya hayatıyla şımardılar**. Tam tersine وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا: **Oysa dünya hayatı** ve bu hayâtın gereği olarak var olan geçici lezzetler ve kalıcı olmayan istekler فِي الْآخِرَةِ: **Âhirette**, yâni âhiret hayâtının ve bu hayâtın gereği olarak var olan dâimî lezzetler ve kalıcı sevaplar yanında إِلَّا مَتَاعٌ: **Geçici faydadan başka bir şey değildir (26)**; çok küçük, önemsiz, dünyâya uygun ve kendisine iltifat edilmeyecek bir durumdadır.

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ
وَيَهْدٓي اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ ﴿٢٧﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ
تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ ....

Tabiatlarının kötülüğü ve fıtratlarının alçaklığı sebebiyle يَقُولُ الَّذِينَ وَ كَفَرُوا: **Kâfir olanlar** senin, dinin ve kitâbın hakkında **diyorlar ki** inanmamızı zorunlu kılan Allah'tan destek gördüğünü iddia ettiği ve bizim de inanmamızı istediğinden dolayı لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ: **Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?** Tebliğ amacıyla قُلْ: **De ki** kullarının sırrına vakıf olan إِنَّ اللَّهَ: **Allah** saptırmak ve intikam almak istediği kimseyi adâletinin ve ilminin gereği olarak يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ: **Dilediğini saptırır** ve cömertliğinin gereği olarak ta kalbinin derinliğinden وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ: **Kendisine yöneleni de hidâyete erdirir (27),** çünkü herkes yaratıldığı şekle doğru kolayca yönelir.

Bu kimseler Hakkın birliğine الَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenler** بِذِكْرِ اللَّهِ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ: **Ve kalpleri Allah'ın zikriyle sükûnete erenlerdir.** Yanlış taklidin ve yok olmaya mahkum değişikliğin bulanıklaştırmasından sükûnete erip rahata kavuşurlar. Öyle Allah ki varlığında bozulma olmaz, sayısı çoğalmaz ve bir ve tekliğinde şüphe olmaz. Böylece hatırlarının sahîfelerinden kendi ve başkalarının tecrübelerinin izleri mutlak olarak düşer ve kaybolur.

Ey keşif ve şuhûd mertebesine ulaşmak isteyen istekliler! أَلَا: **Bilesiniz ki** alışılmış şeyleri ortadan kaldıran بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ: **Allâh'ı anmakla kalpler ancak huzur bulur (28),** yâni huzur makamına ulaşır ve vehimlerin karışıklıklarından rahâta erer.

Sülûk ve mânevi yolculuklarının başlangıcında الَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenler ve** bu hedefe yaklaştıracak olan وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ: **İyi işler yapanlara ne mutlu!** Onlara kurtuluş ve başarı elde etmek sûretiyle

... وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾ كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ ف۪ٓي اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَٓا اُمَمٌ لِتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ الَّذ۪ٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِۜ قُلْ هُوَ رَبّ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

zafer vardır. وَحُسْنُ مَآبٍ: **Varılacak güzel yurt da onlar içindir (29).** Bu ise keşif ve şuhûd makamını gerçekleştirmek demektir.

Ey peygamberlerin kâmili! Kadîm sünnetimizin gereği geçmiş ümmetlere peygamberler göndermemizin bir benzeri olarak أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ كَذَلِكَ: **Böylece seni** hak yolundan sapmış **bir ümmete gönderdik.** Seni onlara gönderişimiz yeni bir şey değildir, çünkü hak ve doğru yoldan uzaklaşan قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ: **Kendilerinden önce nice ümmetler gelip geçmiştir.** Biz seni لِتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ: **Sana vahyettiğimizi onlara okuyasın** ve ulaştırasın diye gönderdik. Bu vahyedilen bilgiler rahmet ve cömertliğimizin genişliğini elde etsinler diye kullarımızın istidâtlarına yerleştirdiğimiz katımızda makbul ahlak ve âdapları, mârifet ve hakîkatleri içerir. Gaflet ve şehvetlere müptelâ olmalarından dolayı rahmet ve ilmiyle her şeyi kuşatan وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَانِ: **Rahmânı inkâr ediyorlar.** Ey peygamberlerin kâmili! Gaflet ve unutkanlık içerisinde yok olup giden ahmaklar da olsalar tembih ve tebliğ amacıyla inkar eden gafillere قُلْ هُوَ رَبِّي: **De ki: O benim Rabbimdir,** sizin de rabbinizdir ve benim ve sizin işlerinizi gören ve idare eden de O'dur. Varlıkta kendisine ibâdet edilecek ve olaylarda kendine baş vurulacak herhangi başka bir لَا إِلَهَ: **İlah yoktur.** إِلَّا: **Ancak** ortağı olmayan, eşsiz ve hiçbir şeye muhtaç olmayan tek ve yegane ilah هُوَ: **O vardır.** Bütün işlerimde O'ndan gayri gölge varlıklara değil عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ: **Sâdece O'na tevekkül ettim.** وَإِلَيْهِ مَتَابِ: **Ve dönüş sâdece O'nadır (30)**; dönülecek ve başvurulacak nihâi nokta O'dur. O'ndan başka kabul edilecek sebep ve vesîleler geçerli değildir.

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰىۜ بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيعًاۜ اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ لَوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًاۜ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ ....

Bütünüyle okunmak sûretiyle وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا: **Eğer okunan bir kitapla,** سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ: **Dağlar yürütülseydi,** yâni aslî mekanlarından koparak dümdüz olup harekete geçselerdi, أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ: **Veya onunla yer parçalansaydı,** yâni çatlayıp yarılsaydı veya yanlarında okunması ve dinlenilmesiyle أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى: **Yahut onunla ölüler konuşturulsaydı** o kitap yine Kur'an olacaktı. بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا: **Fakat bütün işler Allâh'a âittir;** yukarıda sayılan bu işlerde kâmil kudret, tam kuvvet ve galip güç Allah Teâlâ'ya âittir. Eğer Allâh'ın irâde ve meşîeti dilerse elbette yukarıda sayılan işlerden her biri gerçekleşir, ama katılık ve sertliklerinin aşırılığından dolayı buna yine inanmazlar. Küfür emâreleri ve inkâr alâmetleri kâfirlerde belirdiği halde ve onlar hakkında Allah'tan indirilen bilgileri işittikleri halde hâlâ bu gâfil ve inat eden kişilerin inanmalarından أَفَلَمْ يَيْئَسِ الَّذِينَ آمَنُوا: **İman edenler ümit kesmediler mi?** Ve bu müminler anlamadılar mı ki أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ: **Allah dileseydi,** yâni herkesin hidâyetini irâdesi arzu etseydi, لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا: **Bütün insanları hidayete erdirirdi.** Ama bazılarının hidâyetini dilemediği için onları hidâyete erdirmedi. Ey müminler! Allâh'ın düşmanlarınıza karşı size olan yardımından ümit kesmeyin ve O'nun size olan rahmetinden ümitsizliğe de kapılmayın. İnat ederek ve büyüklük taslayarak küfürlerinde ısrar eden وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ: **Kâfirlere yaptıklarından dolayı,** yâni bu yaptıklarında ısrar ettiklerinden dolayı, **ya ansızın büyük bir belâ,** yâni işitme duyularını gideren ve onları şiddetli bir ızdırap hâline sokan dehşetli bir felaket, **gelmeye devam edecek.** Bu büyük felaket أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ: **Veya evlerinin yakınına**

... حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ
مِنْ قَبْلِكَ فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾
اَفَمَنْ هُوَ قَٓائِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ قُلْ ....

---

inecek; ikamet ettikleri yerde dolaşıp duracak. Bu durum onlardan intikam ve dünyâ ve âhirette şiddetli bir azapla cezâlandırma anlamındaki حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ: **Allâh'ın vâdi gelinceye kadar** devam eder; bu dünyadaki cezâ onlara karşı müminlerin fetih ve zaferiyle gerçekleşir. Âhiretteki cezâ ise çeşitli azaplarla gerçekleşir. Peygamberlerini destekleyen ve düşmanlarını helâk etme konusundaki verdiği sözünü yerine getiren إِنَّ اللَّهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ: **Allah, vâdinden asla dönmez (31).**

Ey peygamberlerin kâmili! Onların alay ve istihzalarından dolayı mahzun olma. Şaşkınlık, sarhoşluk ve gururlanmalarına, mal ve makâma düşkün olmalarına da aldırma.

وَلَقَدْ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ: **Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi**, hattâ seninle alay edenlerden daha şiddetli bir şekilde. Gaflette kalmaya devam eden ve aşırı sevinç içinde şımarıp kayboluncaya kadar ısrar ederek alay eden فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا: **İnkarcılara Ben mühlet verdim** ve ansızın köklerini kazıyarak ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ: **Sonra da onları yakaladım.** Bunlara ve bunlardan daha şiddetli olanlara karşı فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ: **Azâbım nasılmış! (32).**

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ: **Herkesin kazandığını gözetleyip muhâfaza eden**, yâni iyilik ve kötülükten yaptıklarına muttalî olarak hayırlı ve şerli nefisleri murâkabe ve muhâsebe edenle hesabı unutup azâbı terk eden bir olur mu? Özellikle şerli olanlar وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ: **Allâh'a ortak koştular.** Ortak ve çocuk sâhibi olmaktan münezzeh olan Allâh'a yaraşmadığı halde yaratıklarından birini O'na eş olarak kabul ettiler. Susturmak ve bağlayıcı kılmak amacıyla onlara قُلْ: **De ki ...**

...سَمُّوهُمْ اَمْ تُنَبِّؤُنَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ
هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ وَمَا لَهُمْ
مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

bu ortak koştuğunuz şeylere isim koymak sûretiyle سَمُّوهُمْ: **Ad verin** ve ulûhiyet ve rubûbiyeti hak edecek özelliklerle vasıflandırın. أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لاَ يَعْلَمُ فِي الأَرْضِ: **Yoksa siz Allâh'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?** Yeryüzünde olanların bilmedikleri ancak gökte olanların bilebildiği isim ve sıfatları mı haber veriyorsunuz? Hakîki mânalarına îtibar etmeksizin mecâzi anlamda onlara isim vererek أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ: **Yâhut boş laf mı ediyorsunuz?** Özellikle onlar bu konular hakkında susarak acziyet içinde olduklarını ortaya koyarlar. بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ: **Doğrusu inkâr edenlere hileleri süslü gösterildi;** Allâh'a ortak koşanlar yanlış olduklarını bildikleri halde içinden çıkılmaz bir fikir karışıklığı içinde bulunurlar. وَصُدُّوا عَنْ السَّبِيلِ: **Ve onlar doğru yoldan alıkoydular;** asıl fıtratlarının sapkınlığı ve azgınlığı içinde oldukları halde müminlerin zayıflarını hak yolundan uzaklaştırmaya azmettiler. وَمَنْ يُضْلِلْ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَاد: **Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur (33);** O kimin sapkınlığını dilerse on'a doğru yolu gösteren ve bu yolda başarılı kılan olmaz.

Bilakis Allâh'ı ve rûhi lezzetleri tanıma konusundaki gafletlerinden ve şuursuzluklarından dolayı لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا: **Dünya hayâtında onlara sâdece bir azap vardır.** Gerçek durum ortaya çıkınca ve perdeler kalkınca gelecek olan وَلَعَذَابُ الآخِرَةِ أَشَقُّ: **Âhiret azâbı ise daha şiddetlidir,** daha zordur. Nasıl âhiret azabı daha çetin olmasın? و مَا لَهُمْ مِنْ اللَّهِ مِنْ وَاق: **Onları Allah'tan koruyacak kimse de yoktur (34);** Allâh'ın azâbından ve intikâmından onları koruyup şefaat edecek ve azaplarını hafifletecek kimse de olmayacaktır.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ اُكُلُهَا دَآئِمٌ وَظِلُّهَا
تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ
يَفْرَحُونَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ ....

Sonra Allah Teâlâ sünnetinin gereği olarak vaîdini vâdi ile takip ettirmiştir:

Nefislerini itaatsizlikten ve günah işlemekten alıkoyan ve îtikâdi ve fıkhî hükümlerden emredildikleri şeyleri yerine getiren مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ: **Takvâ sâhiplerine vâdolunan cennetin özelliği** ***(şudur)***: Keşif ve şuhûd meyvelerini yeşertmek amacıyla istîdatları sâhasında mârifet ve hakîkat nehirlerini akıtmaları için تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ: **Zeminінden ırmaklar akar.** أُكُلُهَا: **Yemişleri**, mânevi rızık ve rûhâni gıdaları دَائِمٌ: **Süreklidir** ve kesintiye uğramaz. Aynı şekilde kendisiyle istırâhat ettikleri وَظِلُّهَا: **Gölgesi de** süreklidir, kaybolup gitmez ve dünyâ gölgelerinin kaybolup gittiği gibi aslâ kesintiye uğramaz.

تِلْكَ: **İşte bu** vasıflarla resmedilen cennet عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوا: **Takvâ sâhiplerinin sonudur,** Allâh'ın haramlarından sakınan müminlerin işinin âkibetidir. Yasaklara ve hayvâni isteklerine uymada ısrar eden وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ: **Kâfirlerin sonu ise** lezzetlerinin ve kötü isteklerinin bedeli olarak onlar için hazırlanmış olan النَّارُ: **Ateştir (35).**

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ: **Kendilerine kitap verdiğimiz** ve bu kitabın içinde bulunan emir ve nehiyleri beyân eden bir peygamberle desteklediğimiz **kimseler** kendi kitaplarına mutâbık ve uygun bulduklarından dolayı kitaplarında olanı ihtivâ eden يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ: **Sana indirilene sevinirler**. Kur'an konusunda hizipleşen وَمِنَ الْأَحْزَابِ: **Gruplardan** kendi kitaplarının hükümlerinden bâzısını kaldıran Kur'an ayetlerinin مَنْ يُنكِرُ بَعْضَهُ: **Bir kısmını inkâr eden de vardır**. Onlara de ki yeni indirilen kitapların hükümleriyle geçmiş kitaplarda bulunan cüzî ...

... قُلْ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَٓا اُشْرِكَ بِه۪ۜ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿٣٦﴾
وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّاۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ
مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

hükümlerin bir kısmı Allâh'ın sünnetinin gereği olarak kaldırılmıştır. Bu yeni bir durum da değildir. Fakat genel inanç esasları konusunda değişiklik yapılmamıştır ve peygamberlerin çoğunluğu arasında bu konularda ittifak vardır. Bu sebeple, ey peygamberim قُلْ: **De ki** ulûhiyet ve rubûbiyette müstakil ve hiçbir şekilde başka bir şeye muhtaç olmayıp tek ve bir olan إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلاَ أُشْرِكَ بِهِ: **Allâh'a kulluk etmem ve** yaratıklarından ve gölgelerinden herhangi bir şeyi **O'na ortak koşmamam bana emrolundu**. Zâtı'nın güneşinin ışığı karşısında yok olmaya mahkum gölge varlıklardan herhangi birine değil إِلَيْهِ أَدْعُو: **Ben yalnız O'na çağırıyorum**; emrinin gereği olarak, ümit, huşû ve alçakgönüllülük içinde duâmı/çağrımı O'na yapıyorum. Nasıl O'na çağırmayayım? Çünkü وَإِلَيْهِ مَآبِ: **Dönüş** –varacağım ve gideceğim yer– **de yalnız O'nadır (36)**. Gölgenin varacağı yer gölgenin sâhibidir.

Ey resullerin kâmili! وَكَذَلِكَ: **Böylece**, yâni zaman ve kavimlerin değişmesinin bir gereği olarak bir kısım âyetlerini değiştirerek bir kitaptan sonra başka bir kitabı geçmiş ümmetlere gönderişimizin bir benzeri olarak aynı şekilde أَنزَلْنَاهُ عَرَبِيًّا حُكْمًا: **Biz Kur'ânı Arapça bir hüküm olarak indirdik**. Sağlam bir hikmetin gereği olarak kuralları açıklayan ve önceki kitaplardaki bâzı hükümleri ortadan kaldırmak amacıyla senin diline ve doğru yolu kolayca bulmaları için kavminin lisânına uygun olarak böyle yaptık. وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَمَا جَاءَكَ مِنْ الْعِلْمِ: **Eğer sana gelen bu ilimden sonra onların arzularına uyarsan**, yâni onların kitabının kaldırıldığı ve kendi istekleriyle tahrif edildiği bilgisi sana indirilen kitapta belirtildikten sonra –bu değişimden önce hidâyet üzere olsalar bile– ehli kitabın isteklerine tabi olursan مَا لَكَ مِنْ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ وَاقٍ: **Allah tarafından senin ne bir dostun ne de koruyucun olur (37)**. Bu .....

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلاً مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ
اَنْ يَأْتِىَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ
وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُٓ اُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ

durumda kurtuluş ve şefaat talep ederek Allâh'ın gazap ve intikâmından seni koruma işini üstlenecek biri olmaz.

Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ: **Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik.** Senin eşlerin ve çocukların olduğu gibi وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً: **Onlara da eşler ve çocuklar verdik.** Onların eşlerinin ve çocuklarının olması peygamberliklerine olumsuz bir etkide bulunmadı ki, sen onlardan üstün olduğun halde, senin peygamberliğine olumsuz etki etsin. وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلاَ بِإِذْنِ اللَّهِ: **Allâh'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mûcize getirme imkânı yoktur.** Senden önce göndermiş olduğumuz peygamberlere apacık mûcize göstermek Allâh'ın izni ve vahyi dışında gerçekleşmemiştir. Oluş ve bozuluştan her bir işin içinde meydana geldiği an olan لِكُلِّ أَجَلٍ: **Her müddetin** Allah katından inen ve olmuş ve olan vâkıaların yazıldığı كِتَابٌ: **Bir kitap vardır (38).**

Hikmetinin ve irâdesinin gereği olarak يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ: **Allah dilediğini siler,** yani değiştirir ve değiştirmek istemediğini de وَيُثْبِتُ: **Sabit bırakır.** وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ: **Bütün kitapların aslı O'nun yanındadır (39);** İlâhî zâtî sıfatların ve lütfî, kahrî, celâlî ve cemâlî tecellilerin gereği olarak art arda ve peş peşe meydana gelen kaza ve kaderi içeren levh-i mahfuzdadır.

وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ: **Biz, onlara vaat ettiğimizin bir kısmını sana göstersek de,** yâni helak etme, yok etme, kahretme ve gâlip gelme gibi onlar hakkındaki azâbı sana göstermemiz gerçekleşse de buna sevinme ey resullerin kâmili! أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ: **Veya seni öldürürsek de,** yâni onlara vâdettiğimiz azap ve cezâyı görmeden önce seni ………

... فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَأْتِى الْاَرْضَ
﴿٤٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَأْتِى الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۜ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا
مُعَقِّبَ لِحُكْمِهٖۜ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ
الْمَكْرُ جَمِيعًاۜ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍۜ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

öldürsek de gam yeme. Bilakis فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ: **Sana ancak tebliğ düşer.** Sana gücün nispetinde tebliğ etmekle emredildiğin şeyleri bildirmek düşer. Âcilen veya geciktirerek verilecek cezânın gereği olan وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ: **Hesap yalnız bize âittir (40).**

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا: **Bizim, yeryüzüne gelip uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi ki** onlara olan hesâbımızı ve intkâmımızı kabul etmiyorlar. Küfürlerini yaydıkları yeryüzünün kenar bölgelerini –İslam dinini ortaya çıkarmak ve müntesiplerini çoğaltmak sûretiyle– onlara dar kıldık. Hikmete uygun bir şekilde idâre eden وَاللَّهُ يَحْكُمُ: **Allah**, sağlam bir şekilde, **hükmeder** ve asla değiştirmek maksadıyla لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ: **O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur.** وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ: **Ve O hesabı çabuk görendir (41)**; hükmünü değiştirmek isteyene karşı intikâmı çetin olur.

Ey resullerin kâmili! وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ: **Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı.** Sana tuzak kuran bu insanların bir benzeri gibi senden önceki kavimlere gönderilmiş nebilere tuzak kuranlar olmuştu. Bu gruba katılanlar Allâh'ın tuzağından habersiz olarak katıldılar. فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا: **Hâlbuki bütün tuzaklar** işlerin âkibetine muttalî olan **Allâh'a aittir.** Çünkü her an mevcut olan ilmiyle يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ: **Herkesin ne yapacağını bilir**; iyi-kötü ve faydalı-zararlıdan ne olduğunu bilir ve bu ilminin gereğine uygun şekilde intikam alır. Allâh'ın tuzağından ve ona terettüp eden mesûliyetten habersiz olsalar da küfür ve sapkınlıkta ısrar eden وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ: **Kafirler bu**

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

yurdun sonunun kimin olduğunu yakında bileceklerdir (42); son yaratılışta övgüye değer sonun kime âit olduğunu göreceklerdir.

Ey resullerin kâmili! Kibir ve kinlerinin şiddetinden dolayı onların baş ve asilzâdelerinden وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا: **Kâfir olanlar** senin dinin ve kitabın hakkında **derler ki** diğer peygamberler gibi Allah katından لَسْتَ مُرْسَلًا: **Resûl olarak gönderilmiş bir kimse değilsin.** Bundan dolayı sana uymayız ve senin kitabına inanmayız. وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ الْكِتَاب: **De ki: benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olan yeter.**(43) Benim risâlet ve peygamberliğimi ispat etmek için şâhit olarak Allah bana yeter. Çünkü O beni kesinlik ifade eden mûcizelerle ve açıklayıcı delillerle destek-lemiştir. Ayrıca lisan ve belâğat ehli, kitabın remizli sembolik ifadeleri hakkında düşünenler ve bu kitabın sırlarının inkişâfı konusunda araştırma yapanlar yeter. Kur'ân konusunda hakkıyla düşünüp taşınsalar bu kitabın beşer kelâmı cinsinden olmadığı konusunda şüphe ve tereddütleri kalmaz. Bilakis o Allah tarafından gönderilen bir vahiyden ibârettir. Kime ki Allah nur vermemiştir ona nurdan bir nasip yoktur.

SÛRESİNİN HÂTİMESİ

Zorunlu ve imkan âlemlerini nezdinde birleştiren ve görünmeyen ve görünen âlemleri kendisinde bulunduran kuşatıcı muhammediye mertebesinin sırlarını keşfetmeye çalışan ey kişi! Sana, varlığının ve istîdadının kemâlinin gereği olarak Rabbi katından Peygamberine (sav) indirilen Kur'an hakkında düşünmen yaraşır. Gücün ve kuvvetin nispetinde Kur'ân'ın remizli ifadeleri hakkında gerektiği ölçüde düşünmen gerekir. Kur'â'nın derinliğine vâkıf olmak zayıf istîdatlı kişiler için mümkün değildir. Fakat zevk ve içsel keşifle Peygamberin (sav) risâlet, nübüvvet, Rabbinin birliğine yol göstermesi ve Hakk'ın yoluna iletmesini anlamak ancak zâhirini mutlak olarak hissî meşgalelerden ve dünyevî alâkalardan ve bâtınını da cehâletin kirlerinden gelen taklit ve tahminlerden ve çeşitli şüphe ve tereddütler oluşturan hayaller perdesinden temizledikten sonra mümkün olur.

Kısaca, bu anlatılan meseleler ancak irâdî ölüm mertebesini gerçekleştirdikten ve mutlak olarak hüviyetinin bağlarından kurtulduktan sonra meydana gelir.

Allah bizi tevhîd yoluna girmek için Hakk'ın kendisini desteklediği ve kerem ve lütfüyle doğru yoluna ulaştırdığı kullarından eylesin.

İBRAHİM (a.s.) SÛRESİ

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm
Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın Adıyla

SÛRENİN GİRİŞİ

Mükâşefe ehlinden, gayb (görünmeyen) ve şehâdet varlıklarının safhaları sayfaları üzerinde tecellî eden ve parıldayan vücûdun nûrunun ışıltıları ile aydınlananlardan olup da basîret sâhiplerine, anlayış ve ibret erbâbına şu hakîkat gizli kalmaz: Peygamberlerin gönderilme ve mukaddes kitapların indirilme hikmeti, cehâlet ve gaflet sâhiplerini, dalâlet (şaşkınlık ve sapkınlık) karanlıklarından, taklit ve tahmin heveslerinden, kendi gerçek anlamları, hakîkatleri, dünyâ ve âhiretleri üzerinde uyanmaları ve yaratılma ve ızhar edilme hikmetini kavramaları için, yakîn nûruna ve irfan fezâsına çıkarmaktır. İşte uyanmaları ve anlamalarından sonradır ki, onların şüphe bataklıklarından ve evham karanlıklarından kurtaran tevhid yoluna sülûk etmeleri kolaylaşır. En aşağı mertebeden en yüce mertebeye yükselmeleri gerçekleşir. İşte bundan dolayı Cenâb-ı Hak, habîbine, sırf onu desteklemek ve kullarına tevhid yolunu göstermek için hitap edeceğini hitap etmiş ve onun üzerine indireceği âyetleri indirmiştir.

بِسْــــــــــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِۙ ﴿١﴾

SÛRENİN TEFSİRİ

Sûre Hakk'ın kerîm/güzel ismiyle başlar:

بِاسْمِ اللّٰهِ: Kullarından peygamberlerine inananları kemâle erdirmek Hve onlara tevhid yolunu öğretmek için peygamberlerinin sadrlarına lâyık olan kemâlât ile mütecelli olan **Allâh'ın adıyla** başlarım.

الرَّحْمَانِ: O, kendisinden istifâde etmelerini ve külfetsiz bir şekilde onun sâysinde doğru yolu (irşat) bulmalarını kolaylaştırmak için, kullarına kendi cinslerinden peygamber göndermek sûretiyle onlara karşı **Rahmân**'dır.

Yine o, الرَّحِيمِ: Kullarının dünyâ ve âhiretleri ile ilgili aşamalarının bütün kısımlarını ihtivâ eden Kitâb-ı Câmî'yi indirmekle onlara karşı **Rahîm**'dir.

الٓرٰ: **Elif, Lâm, Râ.** Ey rubûbiyetin inceliklerinin remizlerinin levhalarının parıltılarına en lâyık ve müstehak olan insân-ı kâmil! Senin kalbine vahiy ve ilham yoluyla indirilen ve onu insanlar arasında doğru yolu göstermek ve onları kemâle erdirdirmek için yaydığın bu كِتَابٌ: **Kitap,** rubûbiyetin (Cenâb-ı Hakk'ın rabliğinin, şer şeyin sâhibi ve velîsi oluşunun) inceliklerinin ışıklarını ve ulûhiyetin levhalarının inceliklerini kendisinde toplayan bir kitaptır. Aynı zamanda senin her şeyi câmi olan mertebene de uygun ve münâsiptir. Senin peygamberliğini desteklemek ve أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ: **İnsanları, karanlıklardan aydınlığa ve Rablerinin izniyle, Azîz ve Hamîd'in yoluna çıkarman için sana biz indirdik (1).** Asıl makâmı ve gerçek mertebeyi unutmuş olan insanları, imkân, tabiat ve şekilsel karanlıklardan, madde ve müddet kirinden arınmış olan nûra çıkarman için bizler sana bu kitâbı indirdik. Senin onları karanlıktan aydınlığa çıkarman ancak; onları türlü türlü lutuf ve ihsanlarla aslî kâbiliyetleri …

اَللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَوَيْلٌ لِلْكَافِر۪ينَ مِنْ عَذَابٍ شَد۪يدٍۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجاًۜ ....

üzere besleyip büyüten, onlara sâhip olan; senin, her işinde gâlip ve kudreti gereğince en muktedir ve en âdil olan (Azîz) ve yine filinde ifrat ve tefritten uzak olduğu için övgüye yegâne lâyık olan (Hamîd) Allâh'ın yoluna ulaştırmak için Rabbinin katından getirdiğin şeyleri kabul etmede onları muvaffak kılan Rablerinin izniyle olur.

Onu yolu nasıl müstakîm (dümdüz, eğrilikten uzak) ve fiili îtidalli ve ölçülü olmasın ki? O, bütün kemâlâtı kendinde toplamış olan اللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ: **Allah; işte göklerde ve yerde olan her şey onundur.** Göklerdeki gezenler, yıldızlar, bu eşsiz güzellikteki ve hârikulâde yaratılıştaki düzlemde bulunan her şey, yer yüzünde en güzel sûrette mezc edilmiş, birbiriyle uyumlu hâle getirilmiş ne kadar unsur ve terkip varsa hepsi Allâh'a âittir onların sâhibi odur. وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ: **Şiddetli azaptan dolayı kâfirlere yazıklar olsun (2).** Hakk'ın kâmil mazharından ve onun halîfesi olma mertebesinden vahşî hayvanlar metebesine, hattâ en aşağı mertebe olan cansızl mertebesine düştükleri için, tam bir adâlet ve istihkak ile zâhir olan Hak güneşini, bâtıl ve akseden (aslî olmayan) gölgeler ile örtmeye kalkışan kâfirlere tevhîd mertebesinden bir tard ve kovma olsun. "Onlar hayvanlar gibidir; aksine daha sapıktırlar." (A'râf, 7/179)

Onlar; الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ: **Âhirete karşı dünyâ hayâtını sevenlerdir.** Bu kâfirler, kesinlikle kalıcı olan, ezelî hayat olan ve aslâ kesintiye uğramayacak olan âhiret hayâtını, aslâ kalıcı olmayan, bilakis bir karanlıktaki boş gölgelerden ibâret olan geçici dünyâ hayâtına karşı yeğlerler. وَ: **Ve** onlar bu fânî hayâtı bâkî hayâta karşı tercih etmelerinin ve seçmelerinin yanında üstelik bir de يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ: **Allah yolundan saptırırlar.** İnsanları Allâh'a, peygamberine ve kitâbına îman etmekten alıkoyarlar. وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا: **Onda bir eğrilik göstermek isterler.** O yol dosdoğru olduğu halde onlar, o yolda bir sapma, eğrilik ve

... أُولٰئِكَ ف۪ي ضَلَالٍ بَع۪يدٍ ﴿٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِه۪

لِيُبَيِّنَ لَهُمْۜ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ

﴿٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ

çelişki olduğundan bahsetmeyi isterler. أُولَئِكَ: **İşte bunlar,** bu eşkiyâ ve Hak yoldan reddedilmiş olanlar, inat ve kibirle bâtıl/yanlış yolda çabalayanlar var ya, فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ: **Uzak bir dalâlet içerisindedirler (3).** Hidâyetten merhalelerce uzak ve aslâ doğru yolu bulmaları beklenmeyen sapıklık ve şaşkınlık içerisindedirler. Çünkü onlar fıtratlarında dalâlet ve azgınlık üzere yaratılmışlardır.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلاَّ بِلِسَانِ قَوْمِهِ: **Biz her peygamberi ancak kendi kavminin diliyle gönderdik.** Hiçbir ümmete hiçbir peygamber göndermemiş olalım ki, o peygamberin dili kavminin dili ile aynı olmasın. Bunun sebebi onun konuşmasını ve dilini o kavmin anlaması içindir. Ayrıca, onlara tevhid yolunu لِيُبَيِّنَ لَهُمْ: **Açıklaması için** ve o yolun hilâfından onları kaçındırması içindir. Halbuki onun elinde olan şey ancak tebliğdir, duyurmaktır. Kullarını saptırıcı ve zelil edici olan, onlardan kahrı ve celâli gereğince sapmasını ve zelil olmasını فَيُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ: **İstediği kimseyi saptırır** ve lutuf ve cemâli gereğince de hidâyetini وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ: **İstediği kimseyi doğru yola eriştirir.** Haddi zâtında وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: **O, Azîz ve Hakîm'dir (4).** İstediği, dilediği, tercih ettiği ve seçtiği her işte üstün ve irâdesinin gereği olan fiilinde de sağlamdır.

Sonra Cenâb-ı Hak, Mûsâ (a.s.)'ın, tartışmayı ve gösterişi aralarında çoğaltıp Hak yoldan ayrıldıkları zaman kavmine gönderilişini, mü'minlerin öğüt ve ibret almaları için şöyle zikretmektedir:

Biz lutuf ve ihsan makâmımızdan وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا: **Mûsâ'yı âyetlerimizle gönderdik,** asâ, yed-i beyzâ (ışıldayan el) gibi sırf onun elinden zuhur eden apaçık mûcizelerle destekli olarak gönderdik ve ona أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ: **Kavmini karanlıklardan nûra ....**

... وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾
وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ
مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ ....

çıkarmasını söyledik. Sahte nefislerinin hevâ ve hevesine uymak sûretiyle doğru yolu şaşırmış bulunan kavmini; küfür, fısk, isyan, kesretten ortaya çıkıp gerçek birer karanlık olup enâniyete sürükleyen vehimden ve hayalden doğan taklit ve tahmin karanlıklarından, bütün izâfetleri, bütün bağlantıları, bütün çoklukları, söküp atan sırf tevhit ve zâtî vahdet aydınlığına çıkar diye ona söyledik. Yine ona şunu da söyledik: وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللّٰهِ: **Onlara Allâh'ın günlerini hatırlat.** Daha önce çeşit çeşit karanlıklara düşmeye sebep olan bu tür fiiller yüzünden helâk olmuş ümmetleri onlara hatırlatmasını da söyledik. Ola ki, onları işitip ibret alırlar da işledikleri çirkinliklerden, kötülüklerden vaz geçerler. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ: **Muhakkak ki, bunda her sabreden ve şükreden kimse için âyetler vardır (5).** Bu tür korkunç olayları ve büyük belâları anmada, Hakk'ın kendisi için takdîrine güzelce sabrederek ve onun kendisine lutfettiği nîmetlere çokça şükrederek, bu çeşit olaylardan ibret alan ve Allâh'ın yakalamasından (cezâlandırmasından) korkan her mü'min için açık deliller ve ibretler bulunmaktadır.

Ey resullerin en kâmili! وَ: **Ve** yine şunu da anlat: إِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ: **Hani Mûsâ kavmine demişti ki.** Allâhü Teâlâ'nın emrine muhâlefet etmekten, ona itaati ve ibâdet terk etmekten utanmaları için, onun kendilerine bahşetmiş olduğu nîmetleri, lutuf ve ihsanları, saymak istediği zaman şöyle demişti: Ey Allâh'ın nîmetleriyle mağmur olanlar! اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ: **Onun size olan nîmetlerini anın** ve her şeyi şükrünü hakkıyla yerine getirmeye çalışın. Özellikle de إِذْ أَنجَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ: **Hani o sizi Firavun'un ailesinden kurtarmıştı;** o zaman onlar يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ: **Size azâbın en kötüsüne uğratıyorlardı,** en aşağılık ve en kötü işkenceleri size uyguluyorlardı. Bu da şu idi:

...وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَاۤءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاۤءَكُمْ وَف۪ي ذٰلِكُمْ بَلَاۤءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظ۪يمٌ ﴿٦﴾ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَز۪يدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَاب۪ي لَشَد۪يدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسٰۤى ....

وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ: **Oğullarınızı öldürüyorlar, kızlarınızı yaşatıyorlardı.** Irkınızı ortadan kaldırmak için erkek çocuklarınızı öldürüyorla ve size hakâret ve aşağılama olsun diye de kız çocuklarınızı yaşatıyorlardı. وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ: **İşte bunda sizin için Rabbinizden büyük bir imtihan vardı (6).** Bu size Rabbinizin takdîriyle inmiş ve kendisinden daha büyüğü olmayan bir belâ ve imtihan idi.

Bu tür belâlardan kurtarma en büyük nîmetlerdendir. Dolayısıyla sizin buna karşı şükrü elden bırakmamanız lâzımdır. وَ: **Ve** yine onlara şunu da anlat: إِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ: **Hani Rabbiniz şöylece îlan etmişti.** Sizlere şunu açıkça bildiriyorum ve nasîhat ediyorum: لَئِنْ شَكَرْتُمْ: **Eğer şükrederseniz,** size lutfettiğim nîmetlerime şükreder ve onların gereklerini hakkıyla yerine getirirseniz, nîmetlerimi لَأَزِيدَنَّكُمْ: **Sizlere artırırım,** onlardan size katbekat veririm. وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ: **Fakat eğer nankörlük ederseniz,** lutuf ve ihsâna karşılık inkar ederseniz, sizin küfrân-ı nîmetinizin, nankörlüğünüzün bir eseri daha beni etkilemez; ne var ki, إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ: **Benim azâbım çok şiddetlidir (7).** Emrimden yüz çevirenlere, bana itaati ve boyun eğmeyi terk edenlere karşı intikâmım çok ağır ve güçlüdür, hiç kimse benim azâbımı bertaraf edemez. O halde şükre dört elle sarılın ve nîmete karşı nanörlük etmekten şiddetle kaçının.

وَ: **Ve** nîmetleri sayıp hatırlattıktan sonra, قَالَ مُوسَى: **Mûsâ dedi ki:** Hz. Mûsâ, onlara nübüvvet ve velâyet nûrunun gözeneklerinden dağılan, sırf ve hâlis hikmetten gelen bir söz olarak şunu söyledi: Ey Allâhü Teâlâ'nın hiçbir şeye muhtaç olmadığı bilgisinden, onun şânının yüceliğinden ve saltanatının (gücünün) yüksekliğinden gâfil olanlar!

...اِنْ تَكْفُرُٓوا اَنْتُمْ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ جَم۪يعًاۙ فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِىٌّ حَم۪يدٌ ﴿٨﴾
اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ۬ۛ وَالَّذ۪ينَ
مِنْ بَعْدِهِمْۛ لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُۜ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّٓوا
اَيْدِيَهُمْ ف۪ٓى اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُٓوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪ ....

إِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا: **Eğer ki, sizin ve yeryüzünde olanların tamâmı inkâr etse,** sizin hepiniz, hattâ yeryüzündeki herkes nankörlük etse, bunun Cenâb-ı Hakk'ın müstağnîliği, hiçbir şeye muhtaç olmayışı karşısında bir sineğin kanadı kadar dahi değeri yoktur. Azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş olan فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ: **Allah, şüphesiz ki, Ganî ve Hamîd'dir (8).** Haddizâtında gölgelerinden mutlak sûrette müstağnî ve vasıf ve isimleri muktezâsınca övülmeye ve şükredilmeye gerçek lâyıktır.

Ey gaflet ve aldanma çöllerinde yolunu şaşırmış olanlar! أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ: **Sizlere daha öncekilerin haberi gelmedi mi?** Sizden önce yaşayan قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ: **Nûh, Âd, Semûd ve onlardan sonrakiler** gibi helâk olmuş ümmetlerin haberi size gelmedi mi? لاَ يَعْلَمُهُمْ إِلاَّ اللَّهُ: **Onları sâdece Allah bilir.** Onları, olmuş ve olan her şeyi bilen Allah bilmektedir. Onun yüce ilminden yeryüzünde ve gökyüzünde zerre miktârınca olan bir şey dahi dışarıda kalmaz. جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ: **Elçilerimiz onlara apaçık delillerle geldiler.** Kendilerine gönderilmiş olan peygamberler, o kavimelere peygamberliklerini ispat eden kesin mûcizeler, apaçık deliller gösterdiler, onları îmâna ve tevhîde dâvet ettiler, onlara mâruf (herkesçe doğruluğu kabul edilen) şeyleri emrettiler ve münker/kötü şeylerden de onları nehyettiler. فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ: **Fakat onlar ellerini ağızlarına götürdüler.** İnkâr ve istihzâlarının şiddetinden dolayı elleriyle ağızlarını işâret ettiler. وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ: **Ve dediler ki: Biz, sizinle birlikte gönderilenleri ...**

... وَاِنَّا لَفٖى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَٓا اِلَيْهِ مُرٖيبٍ ﴿٩﴾ قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى
اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ
ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ ....

inkâr ettik! Sizin Rabbinizin katından getirdiğiniz şeyleri inkâr ettiğimizi kendi ağzımızla îtiraf ediyoruz, dediler. Cümlenin geçmiş zaman kipinde söylenmiş olması onların kendi küfürlerini kendilerinin haber verdiğini, bunun farkında olduklarını açıkça ortaya koymak içindir. Yine onlar dediler ki: Size nasıl inanırız ki: وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ: **Bizi dâvet ettiğiniz şeylerde bizler şüphe içerisindeyiz (9).** O sizin bizi kendisine dâvet ettiğiniz; bütün kemâl sıfatları kendisinde toplamış, bir tek, kâinâtın yaratıcısı, Ehad, ve Samed olan ilâhın varlığı konusunda bizler, bizi küfre ve inkâra görürecek derecede büyük bir şek ve şüphe içerisindeyiz. Çünkü bu sıfatlarla muttasıf olan ilâhın güneşten daha açık, her şeyden daha gizli olması, kendisinden başka bir varlığın olmaması gerekir.

Onlara قَالَتْ رُسُلُهُمْ: **Peygamberleri dediler ki,** iknâ etmek için ve azar yoluyla şöyle dediler: Zâhir, âfakta hak ederek ve tek başına mütecellî olan أَفِي اللّٰهِ شَكٌّ: **Allah hakkında bir şüphe olur mu?** O, bunun yanında فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ: **Göklerin ve yeryüzünün yaratıcısı** iken onun hakkında hiç tereddüt olur mu? Gökleri ve yeryüzünü, yokluk mertebesinde iken, hiçbir madde ve zamâna ihtiyaç duymadan îcat eden (var eden), ızhar edendir. يَدْعُوكُمْ: **Sizi dâvet ediyor,** sizi peygamberler göndermek ve kitaplar indirmek sûretiyle tevhîdine çağırıyor. Bunun sebebi de bâzı لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ: **Günahlarınızı bağışlamak içindir.** Bu günahlar sizinle onun arasındadır. Hak sâhibinin bağışlamadığı bir şeyi başkasının hakkı düşürmez. وَ: **Ve** sizi dâvet ettikten sonra, يُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى: **Sizi belli bir süreye tehir etmek** istiyor. Yâni sizlere ceâ gününe kadar mühlet vermek istiyor ki, peygamberler vâsıtasıyla gönderilmiş olan kitaplarda belirtilmiş olan emirler çerçevesinde her biriniz o gün için kendi azığını hazırlayabilsin. Onlar ...

...قَالُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۜ تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۜ وَمَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

---

peygamberlerden duyacakları şeyi duyduktan sonra, onları inkâr ederek ve alaya alarak onlara قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلاَ بَشَرٌ مِثْلُنَا: **Dediler ki: Sizler ancak bizim gibi birer beşersiniz.** Bizler gibi yiyor, içiyor ve bizim yaptığımızı şeyleri yapıyorsunuz. Bu tür hayal ve yalan şeylerle ancak تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا: **Bizi, babalarımızın taptığı şeylerden alıkoymak istiyorsunuz.** Atalarımızın taptığı putlara tapmaktan engellemek istiyorsunuz. Eğer çağrınızda gerçekten sâdık iseniz, فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ: **Bize apaçık bir delil getirin (10).** Size böyle çok kesin bir huccet getirmenizi öneriyoruz.

Onlarla aynı cinsten olduklarını kabul ve teslim ederek قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلاَ بَشَرٌ مِثْلُكُمْ: **Peygamberleri onlara dediler ki: Bizler ancak sizin gibib birer beşeriz.** Bütün beşerî hallerde ve vasıflarda sizinle ortağız. وَلَكِنَّ: **Fakat,** Nîmetler bahşeden, lutuf ve ihsanlar bağışlayan اللَّهَ يَمُنُّ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ: **Allah, kullarından dilediğine iyilik eder.** Cömertliği ve ihsânının bir gereği olarak, dilediği kuluna özel iyilik ve ihsanlarda bulunur, kullarının ilm-i ilâhîde yer alan farklı farklı kâbiliyet ve mertebelerine göre onlara sınırsız cömertlerde bulunur. وَ : **Ve** sizin önerinize gelince, مَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلاَ بِإِذْنِ اللَّهِ: **Size apaçık bir delil getirmek, ancak Allâh'ın izni ile bizim için mümkündür.** Bu teklifinizi biz ancak Allâhü Teâlâ'nın tevfîki, vahyi ve kudreti ile, onun irâdesinin bizden böyle bir şeyin sudur etmesini mümkün kıldığı zaman gerçekleştirebiliriz. Hakk'ı tevhit eden, bütün işlerinde herşeyden önce bizzat Allâh'a güvenen, وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلْ الْمُؤْمِنُونَ: **Mü'minler, Allâh'a tevekkül ederler (11),** basit sebep ve araçlardan

وَمَا لَنَآ اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَاۜ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَٓا اٰذَيْتُمُونَاۜ
وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ ...

başka bir şeye değil. Onlar, gücün ve kuvvetin sâdece Allâh'a has, Allâh'ın zâtında, sıfatlarında ve isimlerinde yegâne olduğuna inanırlar.

وَ: **Ve** peygamberler, onların düzelmelerinden ümit kesince, nefislerini tezkiyesi ile meşgul oldular ve şöyle dediler: مَا لَنَا أَلاَ نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ: **Bizler Allâh'a niçin tevekkül etmeyelim ki,** hallerimizi ıslah edip düzelten Allâh'a karşı bizim bir özür ileri sürmemiz doğru ve mümkün değildir. Bizler onu niçin vekil ve kefil edinmeyelim ki: O, lutuf ve cemâli gereğince, وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا: **O bize hidâyet yollarını göstermiştir.** Tevhîdine ve irfânına götüren yolları o bize açıklamıştır. Bizim karşılaştığımız her türlü fayda ve zarar onun katından olup, onun irâde ve isteği ile gerçekleşmektedir. وَ: **Ve** Allâh'a yemin olsun ki, tevhit mertebesine ulaştıktan, tecrid ve tefrid (birlik) makâmına erdikten sonra, لَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا: **Bize yaptığınız eziyetlere sabredeceğiz.** Reddetmek, inkâr etmek, alaya almak, edepsizce davranmak gibi sizden gelen ve gelecek her türlü eziyete bizler sabredeceğiz. Niçin sabretmeyelim ki: Her şey onun elinde, onun kudretinin ve irâdesinin kabzasındadır. Ondan bize gelecek belâlar bizi sâdece denemek içindir, başka bir şey in değildir. وَ: **Ve** her şeyin onun katından olduğu kesin olarak anlaşılınca, her türlü tasarruf ve yetkide, her türlü iş ve haldeki fiilde tek başına olan عَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ: **Allâh'a tevekkül sâhipleri tevekkül etsinler (12).** Gerçek muvahhid olanlar ve işlerinin tamâmını ona havâle edenler ancak ona güvensinler. Zâten onların bütün gayretleri onun tevhîdinin yolunda, i'lâ-yı kelimetullah uğrunda değil midir?

وَ: **Ve** kısaca, büyüklenmeleri ve inkârları onları öyle bir noktaya getirdi ki: قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ: **İnkâr edenler, peygamberlerine şöyle dediler:** Kendilerini Hak yoluna dâvet eden ve doğru yolu gösteren peygamberlere şöyle karşılık verdiler: Ey yalancılar ve sahtekârlar!

... لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَٓا اَوْ لَتَعُودُنَّ فٖى مِلَّتِنَاۜ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمٖينَۙ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْۜ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامٖى وَخَافَ وَعٖيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا ....

لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا: **Sizi topraklarımızdan çıkaracağız.** Sizi küçük düşürerek topraklarımızdan süreceğiz. أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا: **Ya da bizim inancımıza döneceksiniz.** Sizin babalarınızın da milleti/dîni olan dîne geri döneceksiniz. İş zorlaşıp, kâfirlerin zulmü ve azgınlıkları sebebiyle peygamberler darda kalınca, فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ: **Rableri onlara şöyle vahyetti:** Müjdeleyici bir üslup ile Cenâb-ı Hak onlara şöyle hitap etti: Ey Hakk'ın kelâmını tebliğ eden peygamberler! Onların tehditlerine ve korkutmalarına aslâ aldırmayın! Onların güçünden ve kuvetinden sakın korkmayın! Biz onlardan daha güçlüyüz. لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ: **Biz, zâlimleri helâk ederiz (13).** Kahrımızın ve celâlimizin gereğince biz, bize itaat ve ibâdet etme boyunduruğunun dışına çıkanların kökünü kazırız.

وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ: **Onlardan sonra da o yere sizleri yerleştiririz.** Sizi sefil ve hakir bir vaziyette kovmak istedikleri o yere, sizi hâkim kılarız. ذَٰلِكَ: **İşte bu** yâni düşmanları yok edip onların yerine sizi hâkim kılmak, لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ: **Benim makâmımdan korkan ve cehennemden korkan kimseler içindir (14).** Benim hâkim kılmamdan, korumamdan korkup, bunlara inanan, her hallerine muttali olduğumu bilen mü'minler içindir. İşte onlar bu korkuları sebebiyledir ki, emir ve nehiy dairesinin dışına çıkmazlar. Bununla birlikte onlar, kıyâmet günü türlü türlü azaplar ile hak eden insanları cezâlandırmamdan da korkarlar. Bu tür uhrevî azaplardan korkularının şiddetti sebebiyle onlar, o gün için hazırlık yaparlar, o günde kurtulmanın yollarını tedârik etmeye gayret ederler.

Cenâb-ı Hak, bizleri dünyâsında iken âhiretinin sebeplerini hazırlayanlardan eylesin.

وَ: **Ve** Hak, onlara niçin yardım etmesin ve düşmanlarını helâk etmesin ki… Çünkü o peygamberler, اسْتَفْتَحُوا: **Yardım istediler,** ……..

... وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ
مَآءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ
مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

---

düşmanlarına karşı Allah'tan yardım talep ettiler, fetih ve nusret dilediler, işlerinde ona güvendiler, canlarını ve ruhlarını onun takdîrine teslim ettiler. Dolayısıyla, Allâhü Teâlâ onlara yardım etti, düşmanlarına karşı onları zafere ulaştırdı. وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ: **Ve her inatçı zorba da hezîmete uğradı (15).** Kibirlenen, Allâh'a ve onun kullarına karşı büyüklük taslayan, peygamberlerine karşı inadında direnen herkes de hüsrâna uğradı, helâk olup gitti.

Bununla birlikte o, sâdece bu dünyâda uğradıkları bu azapla kalmayacak: مِنْ وَرَائِهِ: **Onun arkasından,** yâni o dünyevî azâbın ötesinde bir de جَهَنَّمُ: **Cehennem** vardır. Rahmetten uzaklık, perişanlık, kovulma ve mahrûmiyet cehennemi azâbı vardır. وَيُسْقٰى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ: **İrinli sudan içirilecek (16).** O, orada iken yâni cehenneme girdiği zaman, cehennemdekilerin cesetlerinden ortaya çıkan irinli sıvıdan içirilecek.

Zorla ve acıyla يَتَجَرَّعُهُ: **Onu yutmaya çalışacak fakat** yapışkanlığı sıcaklığı ve kayganlığı sebebiyle وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ: **Onu boğazından geçiremeyecektir.** O irinli suy yutmak kolay olmadığı ve boğazından geçmediği için وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ: **Her taraftan onun üzerine ölüm gelecek,** o acın şiddeti, berbatlığı, saç köklerine varıncaya kadar onun bedeninin her tarafını kaplaması dolayısıyla ölüme yol açan unsurlar her uzvundan ona yönelecek, tıpkı ebû cehil karpuzuna benzer zehir gibi acı otlardan yapılmış, görüntüsü kötü, kokusu iğrenç bir ilacı içen kimsenin titremesi gibi korkusundan tir tir titreyecek, وَ: **Ve** her uzvundan ölüm belirtileri gelmesine rağmen مَا هُوَ بِمَيِّتٍ: **O hiç de ölü olmayacak,** azaptan aslâ kurtulamayacak, aksine وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ: **Arkasından ağır bir azap (17)** daha olacak, yâni o sıvıyı bu şekilde içmesinin üzerine bir de çeşit çeşit ağız azaplara uğrayacak.

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اِشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي
يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَيْءٍ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ
الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ .....

Sonra Cenâb-ı Hak bütün sapmışlara şâmil olan şöyle bir söz söylemektedir:

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ: **Rablerini inkâr edenleri misâli,** kendilerini türlü türlü nîmetlerle besleyip büyüten, fakat hem nîmeti hem de nîmet bahşedeni tamâmen inkâr edenlerin ve onun tevhîdi ve irfânı metrebesine ulaşamayan, bu sebeple de ne îman etmiş, ne de o yolda herhangi bir mücâhedeye girişmiş kimselerin durumu, şu âyette de ifâde edildiği üzere, gerçekten şaşılacak bir şekildedir ve halleri bir tuhaftır: أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ: **Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül gibidir.** Onların sadaka vermek, köle âzat etmek ve sıla-i rahim yapmak gibi Cenâb-ı Hakk'a yakınlaştıran güzel davranışları, her ne kadar îman ve mârifete çok yakın olsa da, şiddetli rüzgâr sebebiyle savrulan ve geride hiçbir eseri kalmayan küle benzer. İşte bu kül gibi, kıyâmet günü onların amelleri de kesâda uğracacaktır. Öyle ki, لاَ يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ: **Kazandıklarından hiçbir şeye nâil olamayacaklar.** Kendilerini kurtarmak için yaptıkları amellerden çok küçük bir ihtiyaçlarını dahi gideremeyecekler; nerede kaldı büyük şeylere nâil olsunlar! ذَٰلِكَ: **İşte bu** kesat, zarar ve boşa gitme, هُوَ الضَّلاَلُ الْبَعِيدُ: **Uzak sapıklığın ta kendisidir (18).** Hidâyetten, kurtuluştan ve felahtan uzak şaşkınlığın ta kendisidir. Bunun böyle olmasının sebebi ise, amellerini îman ve irfanla birlikte yapmamış olmaları, aynı zamanda kendilerine tevhîd ve yakîn yolunu açıklayan peygamberleri inkâr etmeleridir.

Ey, Allah ve peygamberleri ile inatlaşan bu keferenin amellerinin boşa gitmesi durumundan kendisi uzak olmak isteyen kimse! Hiç bitmeyen, sonsuz ve mutlak güç ve kudreti ile Kâdir, Muktedir olan أَلَمْ تَرَى أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالاَرْضَ بِالْحَقِّ: **Allâh'ın gökleri ve yeri bihakkın yarattığını görmedin mi?** Onları ızhar ettiğini, yokluk âleminden

... اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍۙ ﴿١٩﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ
وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا

hârika bir sûrette, tam bir hikmetle meydâna getirdiğini bilmiyor musun? Onlarda herhangi bir eksiklik ya da yanlışlık aslâ göremezsin. İşte ehl-i basîret ve ibret bu hârika yaratılışı ve eşsiz güzellikteki nizâmı müşâhede ederler de, ondan onun yaratıcısını, inşâ edicisini keşfederler. Bununla birlikte, ey onun yolundan sapanlar, nefislerinin boş ve bâtıl hevâ ve heveslerine uymak sûretiyle onun hikmetinin tersine gidenler, Cenâb-ı Hak إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ: **Eğer isterse sizi giderir,** sizin bedeliniz olarak başka وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ: **Bir halkı yeniden getirir (19).** Ona itâate devam eden ve onun hikmetinin gereklerini yerine getiren yeni bir halk yaratır.

وَ: **Ve** bunlar gibi Allah'tan uzaklaşmayın. مَا ذَلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ: **Bu, Allâh'a zor değildir (20).** Buve benzeri şeyler, gücüne karşı konulamaz, şânı yüce, azamet ve kibriyâ sâhibi, her şeyi güç yetiren ve elde eden Allâhü Teâlâ için zor bir şey değildir, ona güç gelmez. Onun gücünün ve kudretinin karşısında hiçbir zorluk ve güçlük yoktur.

وَ: **Ve** ona herhangi bir şey nasıl güç veyâ zor gelsin ki, âhiret günü her şey بَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا: **Tamâmen Allâh'ın huzûruna çıkacak,** kendilerini yokluk âleminden ızhar eden ve meydâna getiren Cenâb-ı Hakk'a dönecektir; onun ihâtasından hiçbir şey uzakta ve dışarıda değildir. فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا: **Zayıflar, kibirlenenlere derler ki:** Kâbiliyet bakımından zayıf yaratılmış olanlar, suçları dolayısıyla hesâba çekildikleri zaman, yöneticilik yapmak, akıl satmak, üstünlük iddiasında bulunmak sûretiyle kendilerine karşı dünyâda iken büyüklük taslayan dolayısıyla onlardan kibirleri ile uzak duran kimselere şöyle derler: إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا: **Bizler size tâbi olmuştuk.** Dünyâda iken bizler sizlere uymuş-tuk; sizler bize peygamberleri yalanlamayı ve onların dilinde yasaklanmış olan türlü türlü alçak ve çirkin şeyleri yapmayı salık vermiştiniz, ...

... فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍۜ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ
لَهَدَيْنَاكُمْۜ سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا اَجَزِعْنَٓا اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ
الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْۜ

öğütlemiştiniz, emretmiştiniz. فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ: Acabâ **siz, az bir şey de olsa, Allâh'ın azâbından bizi koruya-bilecek misiniz?** Bugün, sizin bize emrettikleriniz yüzünden bizler hesâba çekiliyoruz. Acabâ siz, bizden intikam alan Allâhü Teâlâ'nın azâbından bir kısmını da olsa def edecek, bertaraf edecek ya da ona mâni olabilecek misiniz? Zayıflar kendilerini bu şekilde payladıktan sonra o mütekebbirler قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ: **Derler ki: Eğer Allah bizi hidâyet ulaştırmış olsaydı bizler de sizi hidâyete ulaştırırdık.** Ne var ki, kullarını hidâyete erdiren Allâhü Teâlâ, Mudil (saptırıcı) ismi ile bizim yolumuzu şaşırttı ve bizler de siz şaşırtıp saptırdık. Şimdi biz de siz de sapmışlarız, zâlimleriz ve hesâba çekilenleriz. سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا: **İster sızlanalım, ister sabredelim, bizim için birdir.** Azâbın şiddetinden dolayı sızlansak da veyâ onun acısına ve elemine katlansak da fark etmez. مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ: **Bizler için artık bir kurtuluş yeri yok (21).** Ne bir sığınak, ne de kaçacak yerimiz var!

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ: **İş bitince şeytan da der ki:** Cennet ehli cennete yerleştirildikten ve cehennemlikler de cehenneme atıldıktan sonra, onların dünyâdaki fâsit ve müfsit olan hevâ ve hevesleri mânevî bir şeytan sûretine girerek şöyle der: Kullarının ahvâlini düzelten ve idâre eden إِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ: **Allah size gerçek olan bir vaatte bulundu.** Bugün hesâba ve sorguya çekileceğinizi size vaat etmişti. Ben de bunun tersine, size sapıklık ve aldanmayı وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ: **Vaat ettim ama size olan vaadimden döndüm!** Ben de, uygulanacağı noktasında aslâ şek ve şüphe olmayan Rabbinizin vaadinin tersine size söz verdim. Sizler sahte ve şaşırtmaca olmasına rağmen, gerçekleşmesi aslâ mümkün görünmeyen benim sözüme uydunuz, ona sarıldınız.

... وَمَا كَانَ لِىَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّٓا اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِى فَلَا تَلُومُونِى وَلُومُٓوا اَنْفُسَكُمْ مَٓا اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُصْرِخِىَّ اِنِّى كَفَرْتُ بِمَٓا اَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ اِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٢﴾

Halbuki, وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ: **Benim size karşı hiçbir zorlamam olmadı.** Sözümde hiçbir delil ve kanıt da ortaya koymadım. إِلاَّ أَنْ دَعَوْتُكُمْ: **Ben sâdece sizi dâvet ettim.** Karakterlerinizin ve cibilliyetlerizin gereği olan kuruntu ve hevesleriniz doğrultusunda sizlere bir çağrıda bulunmaktan başka bir şey yapmadım. فَاسْتَجَبْتُمْ لِي: **Ve sizler beni kabul ettiniz.** Sözümü hüçbür tereddüt göstermeksizin, hemen ve gönüllüce tasdik ettiniz, kabul ettiniz. Bugün فَلاَ تَلُومُونِي: **Beni kınamayın,** Benim hîleme ve düşmanlığıma bağlanmanıza sebep olan kendinizi yâni وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ: **Nefsinizi kınayın.** Bugün مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ: **Ben sizin kurtarıcınız değilim.** Size yardım edebilecek durumda değilim. Aynı şekilde وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ: **Siz de benim kurtarıcım değilsiniz.** Her şey meydana çıktı, aramızdaki dostluk bitti. Artık "Her can kazandığının rehînidir" (Müddessir, 74/38) sözü gerçekleşmiştir. Sırlar ve bâtındakiler ortaya çıktıktan sonra bugün إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِي مِنْ قَبْلُ: **Ben sizin daha önce beni şirk koşmanızı inkâr ettim.** Vâhid, Ehad, Samed ve aslâ eşi ve ortağı olmayan Allâh'a hîle, hurda, yalan, kandırmaca ve aldatmaca yurdu olan dünyâda iken beni şirk koşmuş olmanızı bundan böyle ben reddediyorum ve kabul etmiyorum. إِنَّ الظَّالِمِينَ: **Gerçekten de zâlimler,** Allâhü Teâlâ'nın emirlerinin ve nehiylerinin gereğini düşmanca ve haddi aşarak yerine getirmeyen kimseler var ya, لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: **İşte onlar için elim bir azap vardır (22).** Bugün onlar için en şiddetli ve elem verici bir azap söz konusudur.

Cenâb-ı Hak dâimî sünneti olduğu üzere, inat ve azgınlık çöllerinde kaybolup gitmiş ve helâk olmuşların hallerini, kıyâmet günü işlerinin nasıl kötü ve korkunç olduğunu açıkladıktan sonra, dünyânın

وَاُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْۜ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَاءِۙ ﴿٢٤﴾

âdî aldatmacalarından ve azgın şeytanların kandırmacalarından kurtulan mü'minlerin güzel durumlarını şu sözleriyle beyan etmektedir: وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ: **İman eden ve sâlih amel işleyenler altlarından ırmaklar akan cennetlere yerleştirilecekler.** Allâhü Teâlâ'nın tevhîdine inanan, kitaplarını ve peygamberlerini tasdik eden, bununla birlikte îmânın neticesi olan gz davranışlarda bulunanlar, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn bahçelerinden oluşan, mü'minlerin istîdat ve kâbiliyet topraklarında gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir beşerin hatırına gelmeyen, beşerin gücünün üstüdeki mükâşefe ve müşâhede bitkilerinin yetişmesi için altlarından ırmaklar akan cennetlere konulacaklar. Bunlarla birlikte خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ:**Onlar orada, Rablerinin izniyle sürekli kalacaklar.** Yâni Rablerinin tavfîki, rızâsı ve kolaylaştırması ile. Hak cânibinden ilk karşılandıklarında meleklerin lisânı üzere تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ: **Orada selamlanmaları "selam"dır.(23)** Çünkü onlar teslim olmuşlar, gönülden boyun eğmişler, işlerinin tamâmını Allâh'a teslim etmişlerdir.

Ey mahâretli, ileri görüşlü ve olaylardan ibret almaya çalışan kimse! أَلَمْ تَرَى كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً: **Görmedin mi? Allah nasıl bir misal getirmektedir?** Kullarına tevhîd yolunu gösteren Allâhü Teâlâ, onların uyanmaları için nasıl bir benzetmeyi örnek vermektedir? Şöyle ki: كَلِمَةً طَيِّبَةً: **Tertemiz bir kelime/söz,** Hakk'ın dışında herhangi bir şeyin varlığının olmadığını kesin bir biçimde açıklayan kelime-i tevhîd;كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ: **Tertemiz bir ağaç gibidir.** Hurma ağacına benzer ki, أَصْلُهَا ثَابِتٌ: **Aslı sâbittir,** kökleri yerinden sökülemeyecek ve rüzgâr kendisini kımıldatamayacak kadar yere sâbit olup, وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ: **Dalları gökyüzündedir (24),** göğe kadar yükselmiştir.

تُؤْت۪ٓي اُكُلَهَا كُلَّ ح۪ينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَاۜ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَب۪يثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَب۪يثَةٍۨ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ
مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا: **Rabbinin izniyle yiyeceğini her zaman verir.** Rabbinin irâde ve isteğiyle, her meyve mevsimi geldiğinde meyvesini verir. Yâni nasıl ki, bir hurma ağacı yere sâbit olan gövdesi ve göğe doğru yükselen dalları sâyesinde meyvesini veriyor, hasat mevsiminde meyvesi toplanıyor ise, sapasağlam olan kelime-i tayyibe-i tehîdiyye de aynı şekilde aslı, kökü ve gövdesi fıtrat ve kâbiliyet toprağında sâbit olup, dalları rûhânî âlemin göğüne doğru yükselerek, yokluk ve izâfetlerden kaynaklanan keserât (çokluk) dikenlerinin kökünü kazıyıp atan mükâşefe ve müşâhede meyveleri vermektedir. Aslında basîret ve gönül sâhipleri ve zâtî vahdetin saflığını keşfedenler için bu tür tenbihlere ihtiyaç yoktur ama, وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ: **Allah, insanlar tezekkür etsinler diye onlara misaller vermektedir (25).** Kullarının kâbiliyetlerine muttali olan Allâhü Teâlâ, bu örnekleri, izâfetlere ve çokluğa tâbi olmak isteyen taayyünleri gereğince, kendisine verdikleri ahit ve sözlerini unutan insanlara, unuttukları şeyleri hatırlamaları için vermektedir.

وَ: **Ve** yine, مَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ: **Çirkin bir kelimenin misâli,** -ki bu, türlü türlü fısklardan, isyanlardan ve tevhit yoluna muhâlefetten kaynaklanan küfür sözüdür- كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ: **Çirkin bir ağaç gibidir** -ki, o da ebû cehil karpuzudur-. اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ: **Onun kökü toprağın üstüne çıkmıştır,** yâni kökleri yerin içinde olmadığı için gövdesi toprağın üstünde desteksiz bir vaziyette büyümeye başlamıştır da bu yüzden مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ: **Onun karârı/sağlamlığı yoktur (26).** Dolayısıyla en hafif bir rüzgâr onu istediği gibi sağa sola oynatır. Yâni tıpkı sağlam olmayan kötü ağacı rüzgârın istediği yönde etkilediği ve salladığı gibi, küfür, fısk ve taklide dayanan inançları da, en küçük şüphe ve şek rüzgârları istediği yönde değiştirir, bu tür inançların sâhiplerini vehim ve hayal çukurlarına, kuruntularına düşürür.

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِم۪ينَۙ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ ﴿٢٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِۙ ﴿٢٨﴾

Kullarının hallerini düzeltici ve ıslah edici olan يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ: **Allah, îman eden kullarını dünyâ hayâtında da, âhiret hayâtında da sağlam söz ile sapasağlam kılar.** O, kendisine inananları, inançlarına uygun bir ikrar ile, hem ruhlarını îlâ-yı kelimatullah için harcadıkları ve ondan aslâ yüz çevirmedikleri dünyâ hayâtında hem de, gerek berzah/kabir hayâtında iken Münker ve Nekir'in sorgulaması esnâsında olsun, gerekse amellerin arz edileceği en büyük günde olsun muzdarip olmayacak, sıkıntıya düşmeyecek şekilde sağlam bir karaktere kavuşturur. Mü'minleri îman ile nasıl sapasağlam ederse, aynı şekilde وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ: **Allah, zâlimleri de saptırır.** Müzill (zelil eden) ve Mudil (saptıran) isimlerine sâhip olan Cenâb-ı Hak, kulluk boyunduruğundan inatla ve kibirle dışarı çıkan kimseleri de saptırır, yâni dalâlette/sapkınlıkta sâbit eyler. Öyle ki, hiçbir zaman felah bulamazlar; sonsuza kadar ateşte kalırlar. Kısaca, Azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş olan وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ: **Allah, dilediğini yapar (27).** Hidâyet veyâ saptırma, şerefli veyâ zelil etme hususlarından istediğini yapar.

Ey haddi aşanları ve zâlimleri gören kişi! أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْرًا:**Allâh'ın nîmetini küfre değiştirenleri görmedin mi?** Cenâb-ı Hakk'ın, şükretmeleri, hakkını edâ etmeleri için kullarına bağışladığı sırf atâ ve ihsan olan nîmetlerini küfre yâni onları azgınlıkta, taşkınlıkta kullanarak, ona ve onun hâlis kullarına karşı küfrân-ı nîmete dönüştürenleri görmedin mi? Halbuki o nîmetler hakkında uygun olan davranış, onları îlây-ı kelimetullah uğrunda, onun dînine ve peygamberine yardım etmede kullanmaktır. وَ: **Ve** böylece, küfürlerinde inat edecer onlara tâbi olan أَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ: **Kavimlerini kesat yurduna götürdüler (28),** helâk ve hüsran evine yâni:

جَهَنَّمَۚ يَصْلَوْنَهَاۜ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ
سَبِيلِهِۜ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا
يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ
يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

جَهَنَّمَ: **Cehenneme** soktular ki, يَصْلَوْنَهَا: **Oraya yaslanacaklar,** alçak ve hakîr bir şekilde oraya girecekler ve oradan kurtuluşları aslâ mümkün olmayacaktır. وَبِئْسَ الْقَرَارُ: **O ne kötü bir yerleşim yeridir. (29)** Onların yerleşecekleri tard ve hizlan, kovulma ve perişanlık cehennemi ne kötü bir ikâmetgâhtır.

Onlar içyüzlerinin çirkinliği وَ: **Ve** cüretkârlıkları sebebiyle, haddi zâtında bir tek olan جَعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ: **Allâh'ın yolundan saptırmak için ona benzerler koştular.** Halkın zayıflarını, Allâh'ı tevhîd etmeye, onun birliğine ulaştıran İslam yolundan saptırmak için, onun gölgelerini ve yarattıklarını kendisine ortak yaptılar. Ey resullerin en kâmili! Onlara azar ve tehdit yoluyla قُلْ تَمَتَّعُوا: **De ki: Yaşayın bakalım!** Ey küfür ve inatları yüzünden müsrif olup haddi aşanlar, bir müddet yaşayın! فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ: **Sizin gidişiniz gerçekten de ateşedir.(30)** Öyle görünüyor ki gidişâtınız, sizi perişan etmek ve cezâlandırmak için hazırlanmış olan ateşe doğrudur.

Ey resullerin en kâmili! قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا: **İman eden kullarıma de:** Din işlerinden kendilerine getirdiğin her şeye, özellikle de onların bâtınlarını/içlerini temizleyen namaza ve zâhirlerini/dışlarını temizleyen zekâta inananlara şunu söyle: يُقِيمُوا الصَّلَاةَ: **Namazı ikâme etsinler.** Yâni farz kılınan vakitlerde ona devam etsinler. وَيُنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً: **Kendilerine verdiğimiz rızıklardan açık ve gizli infakta bulunsunlar.** Hak edenlere istenmeksizin veyâ istendikten sonra harcasınlar. Ey kurtuluşu talep edenler! مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ: **İçerisinde hiçbir alış verişin ve dostluğun bulunmadığı o gün ….**

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجَ
بِه۪ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِه۪ۚ
وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَۚ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِۚ ......

---

gelmeden önce, âhiretiniz için dünyânızda hazırlanın ve ukbânızın (bâki olarak kalacağınız yerin) azığını hazırlayın.**(31)** O günde, birtakım hatâlarınızı kapatmak için infak ve sadaka vermek sûretiyle yapacağınız herhangi bir alışveriş olmayacak. Ayrıca, hatâlara ve suçlara şefaatçi olacak hiçbir dost ve şefâatçi de o gün bulunmayacaktır.

Allâhü Teâlâ size o gün için hazırlık yapmanızı emretmiş ve bunun sebepleri için de sizi muvaffak kılmışken sizler nasıl hazırlanmazsınız ki? Kullarını dönüş yerlerinin/âhiretlerinin sebepleri husûsunda muvaffak kılan, her şeyi yöneten ve kullarını hallerini ıslah edici olan اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْآرْضَ: **Allah, gökleri ve yeri yaratan,** kuşatılmaya hazır ulvî (yüksek) âlemleri ve feyzi kabul edici olan süflî (aşağı) âlemleri yaratandır. وَأَنْزَلَ مِنْ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنْ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ: **O size gökten bir su indirmiş ve onunla size rızık olarak meyveler çıkarmıştır.** Gök tarafından bir su/yağmur yağdırarak, onun vâsıtasıyla, size rızık olması, bedeninizi kuvvetlendirmesi, hayâtınızı devam ettirebilmeniz ve böylece Allâh'a tâat ve ibâdet etmeye devam edebilmeniz, âhiretiniz için azık hazırlayabilmeniz için için türlü türlü meyveleri çıkarmıştır. وَ: **Ve** bununla birlikte, سَخَّرَ لَكُمْ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ: **Onun emriyle denizde yüzüp gitmesi için gemiyi sizin emrinize âmâde kılmıştır.** Bu da o gemi sâyesinde istediğiniz yere gidebilesiniz, ticâret yapabilesiniz ve kazançlar elde edebilesiniz diyedir. Aynı zamanda Cenâb-ı Hak, yeryüzünde akan وَسَخَّرَ لَكُمْ الأَنْهَارَ: **Nehirleri de sizin emrinize vermiştir (32).** Bu da onlardan arklar, küçük kanallar açmak sûretiyle susuz yerlere su götürebilmeniz ve tarım yapabilmeniz içindir.

Aynı şekilde o, وَسَخَّرَ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ: **Âdetleri üzere hareket eden güneşi ve ayı da sizin hizmetinize vermiştir.** Kışın, baharın, yazın ve sonbaharda farklı seyreden güneşi ve ayı da, ektiğiniz ve diktiğiniz şeylerin olgunlaşması ve yetişmesi için sizin emrinize veren ...

... وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ
تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾ وَاِذْ قَالَ
اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾

Allâhü Teâlâ'dır. Uyumanız ve günlük yaşamınıza devam etmeniz için وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ: **Geceyi ve gündüzü de sizin emrinize vermiştir. (33)**

وَ: **Ve** kısaca, آتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ: **Ondan her istediğinizi size verdi.** Nefislerinizi tamamlamak ve idrâkinizi mükemmelleştirmek için, lisân-ı isti'dad ve kâbiliyet ile ondan her istediğinizi o size bahşetti. وَ: **Ve** onun size kesret verdiği nîmetler o derece çoktur ki, إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لاَ تُحْصُوهَا: **Eğer Allâh'ın nîmetlerini sayacak olsanız sayamazsınız.** Sizin terbiyeniz, beslenip büyümeniz için size bahşetmiş olduğu ihsanlarını sıralayacak olsanız bunun sonu gelmez. Zîrâ onun size olan nîmeti o kadar sonsuz ve o kadar çoktur. O halde bu noktada size düşen, o nîmetlere karşılık şükrü elden bırakmamak, her ne kadar hakkıyla mümkün olmasa da, o nîmetlerin hakkını yerine getirmektir. Ne yazık ki, sizden çok az kimse Cenâb-ı Hakk'a verdiği nîmetlerine karşı şükretmektedir. Beşerî ve hayvânî özelliklerinin ağır basması dolayısıyla yaratılışında gaflet ve unutma olan إِنَّ الْآنسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ: **İnsan gerçekten de çok zâlim ve çok nankördür (34).** Şiddete ve belâya uğradığı zaman kahrolur ve hüzün dolar. Buna karşılık sevinç ve mutluluk zamanlarında ise nîmete karşı nankörlük etmede ve unutmada üstüne yoktur.

Ey resullerin en kâmili! وَ: **Ve** yine onlara anlat ki: إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ: **Hani İbrâhim demişti:** Mekke'yi (Kâbe) îmar ettikten sonra atan İbrâhim Rabbine şöyle münâcât etmişti: رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا: **Rabbim! Bu beldeyi güvenli kıl.** Bana îmar edilmesini emrettiğin bu Mekke şehrini düşmanlarının tahrîbinden ve değiştirmesinden emniyetli ve huzurlu bir bölge eyle. وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْآصْنَامَ: **Beni ve çocuklarımı putlara tapmaktan uzak eyle (35).** Bizleri, fâsit hevâ ve heveslerin ve

رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِۚ فَمَنْ تَبِعَن۪ي فَاِنَّهُ مِنّ۪يۚ وَمَنْ عَصَان۪ي
فَاِنَّكَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣٦﴾ رَبَّنَٓا اِنّ۪ٓي اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّت۪ي بِوَادٍ غَيْرِ ذ۪ي زَرْعٍ
عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِۙ رَبَّنَا لِيُق۪يمُوا الصَّلٰوةَ..

---

saptırıcı şeytanların kandırmacalarına kapılarak putlara tapmaktan uzak tut.

رَبِّ إِنَّهُنَّ: **Rabbim! Muhakkak ki onlar,** yâni putlar, senin onlar üzerinde bâzı hârikulâdelikler ızhar etmenle birlikte, أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ: **İnsanlardan pek çoğunu saptırdılar.** Tevhit caddesinden ayırdılar. Ben onları tevhîde dâvet ettikten sonra, فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي: **Kim bana uyarsa artık o bendendir,** benim milletim ve dînim üzerinedir. وَمَنْ عَصَانِي: **Kim de bana isyankâr olur,** sözümü kabul etmez ve olduğu halde ısrar ederse, fazlın ve cömertliğin gereğince فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ: **Sen Gafûr ve Rahîm'sin (36).** Bütün mâsiyetleri afv ve mağfiret etmeye kâdirsin ve rahmetinin ve hilminin genişliği sebebiyle kullarına merhamet edersin.

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ: **Rabbimiz! Ben neslimden bir kısmını ziraati olmayan bir vâdiye yerleştirdim.** İsmâil ve oğullarını ekin bitmeyen, ziraat yapılamayan taşlık ve kayalık bir yere, عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ: **Senin muharrem/mukaddes evinin yanına** bıraktım. Cenâb-ı Hakk'ın evinin (Beytullah) "muharrem (haram kılınmış)" diye isimlendirilmesinin sebebi, orada her türlü savaşmanın, avlanmanın, saldırganlığın ve aşağılamanın yasak edilmesidir. Orada mutlak bir korunma vardır. Dolayısıyla, Kâbe'nin büyüklüğü ve saygınlığı hiçbir zaman eksik olmaz, bütün zorbalar ondan korkar. Ben onları senin beytinin tozunu toprağını süpürsünler, onu her türlü kirden arı duru tutsunlar diye oraya yerleştirdim. رَبَّنَا: **Ey Rabbimiz!** Ben onları senin beytinin yanında لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ: **Onlar namazı ikâme etsinler,** senini cânibine yakınlaştıran, senin kapında fâni eden namaza devam etsinler

... فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوٓى اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ
يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَٓا اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفٖى وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ
مِنْ شَىْءٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَٓاءِ ﴿٣٨﴾

---

diye yerleştirdim. Fazlının ve cömertliğinin gereğince, فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنْ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ: **İnsanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir.** Çeşitli yönlerden grup grup insanlar onlara yönelsinler, onların yanına gelsinler. وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ: **Onları meyvelerle rızıklandır.** Uzak yerlerdeki çitfçilerin ve tüccarların hediye olarak getirdikleri meyvelerle onları nasiplendir. لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ: **Böylece şükretsinler (37).** Senin verdiğin nîmetlere böylece şükretsinler, sana kulluğa ve beytine hizmet etmeye cân u gönülden devam etsinler.

Ey bizleri türlü trülü ihsan ve atâlarla besleyip büyüten رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ: **Rabbimiz! Sen bizim gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da bilirsin.** Saklı tuttuğumuz, açıkça söyleyemediğimiz ihtiyaçlarımızı da, açıkça dile getirdiğimiz ihtiyaçlarımızı da, yâni hakkında bizim bilgimiz olmayan şeyleri de sen bilirsin. Sen bizim ihtiyaçlarımızı bizden daha iyi bilirsin. Zîrâ senini bizim hakkımızdaki ve bütün mazharların hakkındaki ilmin huzûrî ve zâtîdir (sen bizim ve her şeyin yanında ve içindesin). Ey Mevlâmız! Oysa bizim senin zâtın hakkında bir ilmimiz yoktur. Aksine, senin zâtını bilmek noktasında aczimiz bir yana, biz kendi nefsimizi dahi bilmekten âciziz. Bundan dolayı Hz. Peygamber "Nefsini bilen Rabbini bilir"[24] şeklinde buyurmuştur. وَ: **Ve** ihtiyaçlarımız sana nasıl gizli kalır ki, مَا يَخْفَى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ: **Yeryüzünde olsun, gökte olsun hiçbir şey Allâh'a gizli değildir (38).** Bütün eşyâyı ihâta etmiş, kuşatmış olan Allâh'a her şey zâhirdir, apaçıktır. Yine, ona herhangi bir şey nasıl gizli kalır ki, o her şeyi bilir, her şeyin yaratıcısı ve ızhar edicisi odur, hiçbir şey onun ilminin dışına çıkamaz.

---

[24] Ebû Nuaym *Hilyetü'l-Evliyâ*'da (X/208) rivâyet etmiştir.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى وَهَبَ لٖى عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبّٖى
لَسَمٖيعُ الدُّعَٓاءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ اجْعَلْنٖى مُقٖيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتٖىۗ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ
دُعَٓاءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لٖى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنٖينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ
وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَۜ ....

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ: **İyice yaşlanmış iken bana İsmâil'i ve İshâk'ı bağışlayan Allâh'a hamd olsun.** Hz. İbrâhim 99 yaşında iken Hz. İsmâil'in ve 112 yaşında iken de Hz. İshâk'ın doğduğu rivâyet edilir. إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ: **Muhakkak ki Rabbim duâyı işitendir (39).** Türlü türlü ikramlarla bana sâhip çıkan ve kullet (halilillik, dostluk) ve hilim elbisesini bana giydiren Rabbim, kâbiliyet lisânımla söylediğim duâlarımı işitendir ve benim makâmımı dolduracak, benden sonra yerime geçecek kimselerle ilgili talebime cevap verendir.

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ: **Rabbim! Beni namazı kılan kimse eyle.** Namazı huşû, tebettül ve ihlas üzere kılanlardan eyle. Yine وَمِنْ ذُرِّيَّتِي: **Zürriyetimden de** namazı aynı şekilde kılan kimseler eyle. رَبَّنَا: **Rabbimiz!** Bana icâbet eyle ve kendim ve çocuklarım hakkındaki وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ: **Duâmı kabul eyle (40).**

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي: **Rabbimiz! Beni bağışla.** Zîrâ benim kendime ne bir zarar ne de bir fayda vermeye gücüm yeter. وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ: **Anne-babamı ve mü'minleri de** bağışla. Lutfunla benim ve onların hatâlarını, yanlışlarını affet. يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ: **Hesap görüldüğü günde (41),** dîvan kurulduğu, herkesin işlediği isyanları sebebiyle hesâba çekildiği o günde.

Ey resullerin en kâmili! وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ: **Sakın ola ki, Allâh'ı zâlimlerin yaptığından gâfil zannetmeyesin.** Bütün işlerin sırrına ve içyüzüne muttali olan Allâhü Teâlâ'yı, kendi hudutlarının dışına çıkanlara mühlet verdiği için, onların yaptıklarından ....

... اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُۙ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ
لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْۚ وَاَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَٓاءٌۜ ﴿٤٣﴾ وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ
الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَٓا اَخِّرْنَٓا اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍۙ ....

haberdar değil sanma. Aksine, إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ: **O, onları öyle bir güne erteliyor ki,** onlara vereceği azâbı öyle bir güne bırakıyor ki, تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ: **O günde gözler donup kalır (42).** Korkunun şiddetinden dolayı insanların gözlerini açmaya mecâlleri kalmaz. Daha doğrusu, ölü gözü gibi, açık bir şekilde donup kalıverir. Sanki onların ruhları bedenlerinden ayrılmıştır da, bu şekilde şaşkınlık ve dehşet içindedirler.

O gün, مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ: **Başlarını dikerek koşarlar.** Başlarını göğe kaldırmış, belânın yağmasını gözetleyerek, korkmuş ve dehşete düşmüş bir şekilde koşarlar. Öyle ki, لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ: **Bakışları kendilerine dönemez.** Şaşkınlıklarının ve korkularının şiddeti sebebiyle, kendilerini göremeyecekler, kendi hallerini fark edemeyecekler. وَ: **Ve bu halde iken,** أَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ: **Onların kalpleri bomboştur (43).** Onların güven ve hayâl kurma merkezi olan kalpleri bomboştur; o dâimâ bir şeylerle dolan kalplerine o an hiçbir şey gelmez.

وَ: **Ve** ey resullerin en kâmili! Her ne zaman ki, kıyâmetin korkunçluğunu ve insanların o zamanki durumunu işitirsin, أَنْذِرِ النَّاسَ: **İnsanları uyar.** Hakk'a, ilk yaratıldıkları anda verdikleri ahitleri ve sözleri unutan insanları îkaz et. يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ: **Kendilerine azap geldiği gün,** o vâdedilen gün gelip de, bütün kurtuluş yolları ve vesîleleri bitip tükendiği, hiçbir çıkış yolları kalmadığı zaman onlar ne yapacaklar? Allâh'ı yalanlayarak, onun peygamberlerini yalanlayarak nefislerine فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا: **Zulmedenler şöyle derler,** azâbı gördükleri anda tazarrû ve niyazda bulunarak şöyle yalvarırlar: رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ: **Rabbimiz! Bize kısa bir mühlet daha ver.** Bizi dünyâya tekrar gönder, bize çok

... نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَۜ اَوَلَمْ تَكُونُٓوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍۙ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنْتُمْ ف۪ي مَسَاكِنِ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

az sayıda da olsa birkaç gün ver de, نُجِبْ دَعْوَتَكَ: **Senin dâvetine icâbet edelim,** peygamberlerinin lisânından dâvetini kabul edelim, وَنَتَّبِعْ الرُّسُلَ: **Ve peygamberlerine tâbi olalım,** senin katından onların getirmiş olduğu her şeyi tasdik edelim. Cenâb-ı Hak onlara alaylı bir şekilde ve biraz da azarlayarak şöyle buyurur: أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ: **Hani bundan önce sizler yemin etmemiş miydiniz?** Ey zâlimler ve ey haddi aşanlar! Sziler dünyâda şımararak ve mağrur bir şekilde yemin etmemiş miydiniz. Hani مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ: **Size zevâl yoktu! (44)** "Bize vebal/kötülük ve mallarımıza da zeval/son yok, mülkümüzden malımızdan biz hiç ayrılmayacağız" diye yeminler etmiyor mu idiniz?

وَ: **Ve** bu sözleriniz ve bu yeminlerinizle birlikte, سَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ: **Kendilerine ulmedenlerin yerlerine oturdunuz.** Ey müsrifler ve aşırılığa kaçanlar! Sizin gibi yeminler eden Âd, Semûd kavimlerinin yerlerine sizler hükmeder oldunuz. Halbuki وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ: **Onlara bizim ne yaptığımız size ayan beyan belli oldu.** Onlardan nasıl intikam aldığımız, onların kökünü nasıl kazıdığımız sizlerin nazarında açıkça ortaya çıkıp belli oldu. وَ: **Ve** onları nasıl helâk ettiğimiz o kadar kötü ve açık olmuştu ki, ضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ: **Sizlere misaller vermiştik (45).** Onların hallerinden ibret alın da kötü fiillerinizi terk edin, böylece sizden de intikam alınmasın diye sizlere onların hallerini misâller olarak sunmuştuk. Ne var ki, sizler ne ibret aldınız ne de kötü davranışlarınızdan vaz geçtiniz. Şimdi ise onların karşılaştığı azaptan daha çetini ile sizler karşı karşıyasınız!

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ
مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ اِنَّ اللّٰهَ
عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ...

وَ: **Ve** bugün size hiçbir hîle, hiçbir düzenbazlık, hiçbir tuzak fayda vermez. Onlara da hîle ve tuzakları, hesâba çekildikleri zaman fayda vermemişti. Zîrâ قَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ: **Onlar kuracakları tuzakları kurmuşlardı;** yâni kendilerince kesin delilleri ve çok katî burhanları vardı. وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ : **Oysa onların tuzakları Allah katında idi!** Yâni Allah katında hîle ve tuzaklarının geçersiz olduğunu anlayamamışlardı. وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ: **Velev ki, onların tuzakları yüzünden dağlar yerinden oynasa bile! (46)** Onların hîle ve tuzakları ne kadar güçlü ve kuvvetli olursa olsun, Allâh'ın fiiline karşı oyamaz, onun hükmüyle tartışamaz. Aksine, gâlibiyet, üstünlük, yenilmezlik ve büyüklük sâdece Cenâb-ı Hakk'a âittir. Durum böyle olunca:

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ: **Sakın zannetme ki, Allah peygamberlerine verdiği sözden cayar!** Her istediğini, her dilediğini yapmaya kâdir ve muktedir olan Allâhü Teâlâ, düşmanlarını helâk edeceği, onlara en şiddetli azaplarla azap edeceği yönünde peygamberlerine vermiş olduğu sözden aslâ caymayacaktır. Azamet ve kibriyâ örtüsüne bürünmüş olan اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ: **Allah, gerçekten de intikam sâhibi Azîz'dir (47).** Her murâdını, her dilediği her şeyi yapmaya kâdir ve gâliptir, ayrıca evliyâsına yardım etmede ve düşmanlarını yakalayıverip onlardan intikam almada çok şiddetlidir.

Ey peygamberlerin en kâmili! Onlara de ki: Ey dünyâda haddi aşanlar! Allâh'ın size mühlet vermesi sakın sizi aldatmasın; o sizden intikâmını öyle bir günde alacaktır ki, يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ: **O gün yeryüzü öyle bir değişir ki, bambaşka bir yeryüzü olur.** Dağların yerinden oynaması ve her tarafın dümdüz olup ne bir tümseğin ne de bir çukurun kalmaması sûretiyle yeryüzü tamâmen değişiverir, daha önceki hâlinden eser kalmaz. وَالسَّمَاوَاتُ: **Ve** duyularla hissedilen **gökler**

... وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ
فِي الْاَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾
لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ ....

dürülür, gezegenler, yıldızlar, güneş ve ay etrâfa saçılır. Dolayısıyla gökler de bambaşka oluverir. Kısaca, âlemin, kâinâtın unsurları darma dağın olur. Durumları ve şekilleri başkalaşır. Eserleri kaybolur. Parçaları yok olur. Unsurları birbirine girip karma karışık bir hâl alır. Ölüler, وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ: **Vâhid ve Kahhâr olan Allâh'ın huzuruna çıkarlar. (48)** Ölüler, taayyün elbiseleri ve hüviyyet esvapları üzerlerinden soyunduruldaktan sonra, beden kabirlerinden çıkarak, o bedenlerde kendilerini ızhar eden; zâtında, sıfatlarında, hallerinde, bütün işlerinde ve tecellîlerinde vâhit ve varlıkta tek olan; başka ve gayr olanlara karşı da Kahhâr (kahreden ve yok eden) olan Allâh'ın huzûruna dururlar.

O zaman, وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْاَصْفَادِ: **O gün suçluları görürsün ki,** ondan başka bir varlığın varlığını ispâta kalkışarak ve hâdiseleri basit sebeplere isnat ederek Allâh'a karşı suç işlemiş olanları şöyle görürsün: مُقَرَّنِينَ فِي الْاَصْفَادِ: **Zincirlere vurulmuşlardır (49).** Taklit ve sınırlama zincirleriyle zincirlenmişler, taayyün ve tahmin bağlarıyla bağlanmışlardır.

سَرَابِيلُهُمْ: **Onların gömlekleri,** yâni taayyünlerinin ve müşahhaslıklarını (kendiliklerinin) gömlekleri, مِنْ قَطِرَانٍ: **Katrandandır;** yokluk karanlığındandır. Katran; lügatte **karaardıç (ebhel) ve gübre ('arar) yağı** demektir. Zift gibi simsiyah olur. Çok pis bir kokusu vardır. وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ: **Ve onların yüzlerini ateş kaplar (50).** Uzaklık, mahrûmiyet âteşi ve hizlân (perişanlık) ve hüsrân (kayıp) alevi onların yüzünü sarıp sarmalar. Onların bu şekilde muâheze edilmelerinin ve onlardan böyle ağır intikam alınmasının sebebi, başka bir şey değil, sâdece:

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ: **Allâh'ın herkese kazandığının karşılığını vermesi içindir.** Hakîm, Alîm ve bütün fiillerini, işlerini ve idâresini sapasağlam yapan Allâhü Teâlâ'nın, kendine âit bir taayyün ile taayyün etmiş (yaratılmış, varlık sâhasına çıkmış) olan her bir nefse/ ....

... إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهٖ
وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

kimseye, kendisine emredilen şeylere sarılıp sarılmadı ve yasaklandığı şeylerden de kaçınıp kaçınmadığı ölçüde, her ne işlemişse onunla karşılık vermesi içindir. Kullarını gözetleyip murâkabe eden ve onların bütün fiillerine muttali olan إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ: **Allah, gerçekten de hesâbı çok çabuk görendir (51).** Kullarını adâletli hesâbı gereğince hemen hesâba çekendir.

هٰذَا: **İşte bu,** yâni kıyâmet gününün zikredilen bâzı korkunç ve şiddetli yönleri, بَلَاغٌ لِلنَّاسِ: **İnsanlara bir duyurudur.** Tevhîd yolunu unutan ve ondan gafletle yüz çeviren insanlar için kâfi ölçüde bir hatırlatma ve yeterli derecede bir nasîhattir. O halde ondan öğüt alsınlar, وَلِيُنْذَرُوا بِهٖ: **Onunla uyarılsınlar,** işledikleri isyanlar ve suçlar konusunda îkaz edilsinler de o günahları yüzünden muâheze edilmesinler, sorguya çekilip cezâlandırılmasınlar, şirkten kaçınsınlar, ona aslâ yaklaşmasınlar; işte yukarıda zikredilenler, bunlar için bir uyarıdır. وَ: **Ve** yine bütün kullar îman edip, akledereek لِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلٰهٌ وَاحِدٌ: **Bilsinler ki: O, sâdece bir tek ilahtır.** Allâhü Teâlâ, kendisine bihakkın ibâdet edilen, her şeyin kendisine tekrar döndüğü yegâne ilahtır. İşte bunu gerçekten ve hakkıyla keşfedip öğrensinler. وَ: **Ve** bütün bunlar aynı zamanda özellikle de Allâh'ın nûruyla nazar eden ve onun bakâsı ile bâki olan akıl ve لِيَذَّكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ: **Gönül sâhiplerinin tezekkür etmesi içindir (52),** derin derin düşünüp kendilerine ibretler çıkarmaları içindir.

Allâhü Teâlâ bizleri tezekkür edenlerden ve tevhit mertebesini hakkıyla gerçekleştirenlerden eylesin.

SÛRENİN HÂTİMESİ

Ey vücûd/varlık denizinin menbaı olan ehadiyet (bir teklik) mertebesi üzerinde düşünüp tefekkür edebilen bir gönle sâhip olan kişi! Burada sana düşen şey; varlığın tenezzül mertebelerindeki aşamaları, tecellîleri ve diğer durumları hakkında uyanık ve bilgili olabilmen için, ilâhî kitâbın vaaz u nasîhatleri, uyarıları, hüküm ve hikmetleri üzerinde tezekkür etmen ve onlardan dersler çıkarmandır. Ancak böyle olursa, şuûn (oluşlar, işler) ve tecellîler arasında hâsıl olan ve zâtî vahdetin saflığından uzaklaştıran izâfetlerden, üzerine çöken ârızî uykulardan ve aslında hiç de normal olmayan gafletlerden uyanışın kolaylaşır. Ancak böyle olursa, kesretlerin (çoklukların) kendisine bağlı olduğu bütün isim ve sıfatların kaynağına, onlardan meydâna gelen kevn ve fesat âlemindeki bütün oluşumların merciine ulaşman sana kolay olur.

Ey zâtî tevhîdin safâsına ulaştıran hidâyet yoluna sülûk etmek ve onda yürüme hedefinde olan tâlib! Bilesin ki: Oraya yönelmek ve onun emârelerine vâkıf olmak, ancak ve ancak insanı silkinerek uyandıran bir zâtın, basîretli ve bilgili kâmil bir mürşidin uyandırması ile mümkündür.

Bundan dolayıdır ki, Allâh'ın âdeti böyle olagelmiş, o güzel gelenek kitap ve suhuflarla desteklenen peygamberler göndermek şeklinde devam etmiştir. Bundan maksat da, irfan yollarının derinliklerinde ve tevhîd yollarının müşkil yerlerinde düşünerek ileriyi ve geriyi görme tecrübesi olmayanların irşat edilmesi ve onların doğru yolu bulmasını sağlamaktır. Oysa bu, onlar için ancak bir peygamberin tebliği ve Hakk'ı tevfîki ile kolay olabilir. Elbette ki bu da Azîz ve Alîm olan Allâhü Teâlâ'nın katından gelir.

Peygamberlerin en kâmili bizim peygamberimiz (a.s.v.) ve kitapların en üstünü de ona inmiş ve kendisinden önce inen her şeyi neshetmiş olan Kur'ân-ı Câmi'dir. Bundan dolayıdır ki, yukarıda geçtiği üzere, Cenâb-ı Hak هَذَا: **İşte bu,** yâni Kur'ân, بَلَاغٌ لِلنَّاسِ: **İnsanlara bir duyurudur,** yâni tebliğde ve irşatta bütün insan topluluklarını Melik ve Allâm olan Allâhü Teâlâ'nın tevhîdine götürmek için kâmil ve mükemmel bir bildiridir, şeklinde buyurmuştur. Dolayısıyla sana düşen vazîfe,

o kitap üzerinde teemmül etmen ve emredildiği şekilde kendine ondan öğüt ve ibretlar çıkarmandır. Melik ve Gafûr olan Cenâb-ı Hakk'ın huzûrundaki mak'ad-i sıdka (sadâkat makâmına) ancak bu şekilde oturabilirsin, erişebilirsin.

İÇİNDEKİLER

CEYLANİ İLİM ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

1- TESFÎRU'L-CÎLÂNÎ (Türkçesi ile birlikte)
2- SALEVAT VE EVRÂD (Türkçesi ile birlikte)
3- NEHRU'L-KÂDİRİYYE (Türkçesi ile birlikte)
4- EL-MUHTASAR FÎ ULÛMİ'D-DÎN
5- EL-FÜTÜVVE
6- BULBULU'S-SA'DÎ
7- USÛLU'D-DÎN
8- ŞERHU'S-SALEVÂT
9- MİNHÂCU'L-ÂRİFÎN
10- MEKTÛBÂT (yayına hazır)
11- EL-FETHU'R-RABBÂNÎ (yayına hazır)
12- ŞERHU'L-AKÂİD (yayına hazır)

